

Джон
М. Оел

ДЕЦА НА ЗЕМЯТА

Кланът
на
Пещерната
Мечка

Джийн М. Оел

Кланът на пещерната мечка

БЛАГОДАРНОСТИ

Никоя излязла от печат книга не е само творба на автора. При създаването и той черпи помощ от множество източници по най-различен начин. Но за написване на книгата ми допринесоха хора, които изобщо не познавам и едва ли някога ще срещна. Въпреки това признателна съм на гражданите на град Портланд, както и на тези от областта Мълтнома, Орегон, с чийто данъци се издържа Библиотеката на областта Мълтнома, без справки с материалите на същата, тази книга едва ли щеше да бъде написана. Благодарна съм също така на археолозите, антрополозите и останалите специалисти, които са написали трудовете си, от които аз черпех повече от информацията за условията и битата в този роман.

Мнозина други ми помогнаха по-пряко. Измежду тях искам специално да благодаря:

На Джин Декамп, която първа чу идеята ми за фабула, която ми беше приятел в нужда, изчитайки с ентузиазъм и педантичен усет за грешки един дебел ръкопис, извая символ за поредицата. На Джон Декамп, приятел и колега писател, който познаваше агонията и екстаза на творчеството и притежаваше загадъчния навик да се обажда точно когато имах нужда да поговоря с човек – посветен в това тайнство. На Карен Оуел, която насърчаваше майка си повече, отколкото съзнаваше, защото се смееше и плачеше точно където това се очакваше от нея, макар романът да бе още в чернова.

На Кати Хъмбъл, от която поисках най-голямата услуга, за която може да помолиш приятел – честна критика – тъй като ценях усета и към словото. Тя извърши невъзможното – критиката и бе едновременно извънредно точна и деликатна. На Диана Стерет, за това, че се интересува от сюжета и че познаваше достатъчно добре ловуването, за да ми посочи някои пропуски. На Лана Елмър, която слушаше с неотслабващо внимание дългите ми, понякога с часове умувания и въпреки всичко продължаваше да харесва историята. На Ана Бакъс, която ми предложи изключителната си интуиция и вярното си око за правопис.

Не всичките ми проучвания бяха проведени в библиотеките. Съругът ми и аз предприемахме многократни излети за събиране на материали, за да се запознаем непосредствено с многоликите аспекти на живота сред природата. По повод на непосредствения опит особени благодарности на Франк Хейл, специалист по оцеляване в арктически условия към Музея на науката и промишлеността в Орегон, който ми показва как да си приготвя легло в снежна пещера, а после поиска и да легна в

него! Аз оцелях в онази мразовита януарска нощ по склоновете на Монт Худ и научих много повече за оцеляването от г-н Хейл, за когото с две ръце ще гласувам, като човека, около когото най-много бих желала да се навъртам през следващата ледникова ера.

Задължена съм на Анди Ван'т Хъл, че сподели с мен извънредните си познания за живота в естествена среда. Той ми показа как се пали огън без кибрит, как от камък се правят брадви, как се плетат тетива и кошници, сухожилия и необработена кожа и как да отчупвам собствения си каменен бръснач, който реже кожата като масло.

Безгранична благодарност дължа и на Джийн Нагар, литературна посредничка, която бе така добра да превърне необузданите ми фантазии в реалност, а после да ги доусъвършенства. Както и на Керъл Барън, изкусната ми, проникателна и чувствителна редакторка, която повярва в истинността, а после взе най-доброто, на което бях способна и го доизкусури.

И най-накрая остават две личности, които нямаха и представа, че ми помагат и въпреки това тяхната помощ се оказва неопценима за мен. След това се запознах с един от тях, но първия път, когато слушах писателя и учителя Дон Джеймс да говори за писането на белетристика, той дори не знаеше, че говори лично на мен. Мислеше, че се обръща към всички присъстващи. Думите, които тогава изрече, бяха точно онези, които исках да чуя. Дон Джеймс не го знае, но ако не бе той, може би никога нямаше да довършва тази книга.

Другата личност е мъж, когото познавам само от книгата му – Ралф С. Солеки, автор на „Шанидар“ Алфред А. Нопф, Ню Йорк. Разказът за неговите разкопки на пещерата Шандар и откриването на няколко неандерталски скелета ме трогна от дън душа. Той ми показа праисторическия пещерен човек в историческата му светлина, без него едва ли щях да стигна до по-пълно разбиране за значението на човешката природа. Но се налага не само да благодаря на професор Солеки – трябва да му се, извиня за един случай на литературна цензура спрямо неговите факти в интерес на белетристиката. В живота този, който слага цветя на гроба, е неандерталец.

На РЕЙ

Най-суровия ми критик и най-добрия ми приятел.

1

Голото дете изтича от покрития с кожи навес към каменистия бряг до завоя на рекичката. И през ум не и мина да погледне назад. Нищо в краткия и житейски опит не и даваше основания да мисли, че навесът и тези под него няма да са там, когато се върне.

Тя зашляпа в реката, усещайки как камъни и пясък се свличат под краката и там, където брегът се спускаше стръмно надолу. Гмурна се в студената вода и изплува, хвърляйки пръски, после с уверени гребвания заплува към стръмния отсрещен бряг. Беше се научила да плува още преди да проходи и на пет години във водата се чувстваше като у дома си. Често единственият начин да прекосиш една река бе да я преплуваш.

Известно време момичето си играеше, пляскайки напред-назад, после се остави на течението да го носи надолу. Там, където реката се разширяваше и клокочеше над камъните, то се изправи и прецапа до брега, после се върна на ивицата пясък и започна да събира камъчета. Тъкмо бе поставило едно на върха на купчина изключително красиви камъчета и земята се разтресе.

Детето с изненада проследи как камъчето се отърколи от само себе си и в почуда се вторачи в тресящата се, разпадаща се каменна пирамидка. Едва тогава усети, че и тя самата се люлее, но все още бе объркана и не съзнаваше какво става. Огледа се наоколо, като се опитваше да разбере, защо светът и се бе променил по някакъв необясним начин. Земята не би трябвало да се движи.

Рекичката, която само преди миг спокойно бе текла, сега я мътеха буйни вълни, които заливаха бреговете и, докато люлеещото се речно корито се променяше противно на разума според течението, извличайки тиня от дъното. Шубраците в близост до брега нагоре по течението трептяха съживени от невидимите вибрации на корените, а надолу речните камъни се люшкаха с непривично оживление. Отвъд тях в гората, през която реката минаваше, величествени иглолистни стволове нелепо се олюляваха. Близко до брега гигантски бор с оголени корени, отслабени от течението, се люшна към отсрещния бряг. С прашене той поддаде и се сгромоляса на земята като мост над бушуващото речно корито, като остана да потръпва върху неустойчивата земя.

Момичето се сепна при звука на падащото дърво. Стомахът и се обърна и се сви на топка, когато страхът докосна крайчеца на ума и.

Опита се да стане, но, загубила равновесие от противното люшкане, падна отново. Опита пак, успя да се изправи и застана несигурно на крака като се страхуваше да тръгне.

Когато пое към покрития с кожи заслон, отдалечен от потока, тя усети как тихия тътен се усилюва до ужасяващ грохот. От зиналата пукнатина я лъхна кисела смрад на гнилоч и влага като да бе вонята на утринния дъх от устата на прозяващата се земя. Пред втрещения и неразбиращ поглед кал, камъни и дръвчета изчезваха в отворената паст, докато изстиналата обвивка на огнедишащата планета се пукаше в гърчове.

Навесът, кацнал на далечния край на пропастта, се килна, когато половината здрава почва под нея се сринна. Хоризонталният прът се люшна нерешително, после рухна и изчезна в зейналата бездна, отнасяйки кожения покрив и всичко останало със себе си. Момичето потрепери с широко отворени от ужас очи, докато зловонната, зиналата паст поглъщаше всичко, което даваше смисъл и сигурност на петте кратки години от живота и.

– Мамо! Мамооо! – изплака тя, съкрушена от случилото се. Сред гръмотевичния грохот на цепещия се камък дори не разбра дали писъкът, отекващ в ушите и, е неин. С мъка се покатери към дълбоката бездна, но земята се надигна и я събори. Вкопчи се в нея, опитвайки се да намери сигурна опора върху надигащата се, играеща земя.

После пукнатината се затвори, грохотът спря, люлеещата се земя се успокои. Но не и детето. То се тресеше от страх, легнало по очи на меката, влажна почва, разкъсвано от пристъпи, които караха земята да се гърчи. Имаше основание да се страхува.

Детето бе само в пущинака от тревисти степи и разпокъсани гори. На север глетчери сковаваха континента, изтласквайки студа далеч пред себе си. В необятните прерии бродеха несметно количество тревопасни животни и хищници, които ги дебнеха, но хора рядко се срещаха. Нямаше къде да отиде и нямаше кой да дойде да се грижи за нея. Беше сама.

Земята потрепери отново, намествайки се и момичето дочу грохот от недрата и, сякаш смилаше храната погълната на една хапка. Инстинктивно тя скочи на крака, боейки се да не би земята отново да се разтвори. Погледна към мястото, където се бе намирал навеса. Бяха останали само прясно разровена почва и изкоренен шубрак. Избухвайки в сълзи, тя изтича обратно към потока и се строполи на брега му – една ридеща малка купчинка край мътната вода.

Но и на влажния бряг на потока на намери убежище от неспокойната твърд. Още един вторичен трус, този път по-силен, разтърси земята.

Тя ахна с учудване на пръските студена вода, посипали се върху голото и тяло. Отново я обзе паника и тя скочи на крака. Трябваше да се махне от това ужасно място, където земята се тресеше и поглъщаше всичко, но къде можеше да отиде?

На каменистия плаж нямаше къде да поникнат семена, а и не беше обрасъл с шубрак, докато брегът нагоре по течението бе плътно покрит с току-що разлистили се храсти. Някакъв дълбок инстинкт и подсказа да се придържа близо до водата, но преплетените калинови храсти изглеждаха непроходими. Погледна в другата посока, към гората от високи борове през мокрите си от сълзи очи, които замъгляваха зрението и.

През преплетените клони на гъстите, вечно зелени дървета, струпа ли се край потока, слънцето се процеждаше на тънки струи. Сенчестата гора бе лишена от шубраци, по много от дърветата вече не стояха прави – няколко бяха повалени на земята, а други се опираха под необичайни ъгли, подкрепяни от все още здраво вкоренените си съседи. Отвъд безпорядъка от дървета северната гора бе мрачна и не по-привлекателна от шубраците нагоре по течението. Не знаеше накъде да поеме и нерешително поглеждаше първо в едната посока, после в другата.

Едно потреперване под краката и, докато се взираше надолу по течението, я накара да предприеме нещо. Хвърляйки последен, пълен с копнеж поглед към опустелия пейзаж, с детинска надежда да види навеся пак на мястото му, тя се втурна в гората.

Пришпорвано от откъслечния тътен на притихващата земна твърд, детето следваше течащата вода, като се спираше само да пийне в желанието си да отиде колкото се може по-далеч. Боровете, неиздържали на труса, лежаха проснати на земята и тя заобикаляше кратерите оставени от кръглата плетеница плитски корени – влажна пръст и камъни все още бяха полепнали по изтръгнатите коренища.

Привечер срещаше все по-малко свидетелства за катастрофата, по-малко изкоренени дървета и изкъртени камъни, а и водата стана по-бистра. Спря, когато вече не можеше да вижда пътя си и се отпусна изтощено на горската настилка. Докато се движеше, усилието я затопляше, но сега потреперваше от мразовития нощен въздух, заровена в дебелия килим от паднали иглички, свита на стегната топчица, покрила се с шепи иглички за завивка.

Но колкото и да бе уморено, сънят не идваше лесно при уплашеното момиченце. Докато бе заета със заобикалянето на препятствията край потока не бе трудно да изтласка страха в периферията на съзнанието си. Но сега той оживя и я завладя. Лежеше без да мърда с широко отворени

очи и гледаше как мракът се сгъстява и я обгръща. Боеше се да шавне, едва ли не да диша.

Никога не бе оставала нощем сама и винаги гореше огън, който държеше черната неизвестност на разстояние. В крайна сметка не можа повече да се сдържи. С конвулсивно хлипане изплака мъката си, Хълцане и плач разтърсиха мъничкото телце, а после с облекчение се отдаде на съня. Едно дребно нощно животно я подуши с кротко любопитство, но тя дори и не го усети.

Събуди се с писък!

Планетата все още бе неспокойна и далечен тътен дошъл от недра-та и напомни за ужаса в смразяващия кошмар. Скочи, понечи да хукне, но широко отворените и очи не виждаха повече, отколкото зад спуснатите клепачи. Отначало не можа да се сети къде се намира. Сърцето и биеше до спукване. Защо не вижда? Къде са любящите ръце, които винаги бяха утеха за нея, когато се събудеше нощем? Бавно съзнателната представа за действителното и положение се прокрадна в съзнанието и и треперейки от страх и студ, тя се сви и се зарови в застланата с борови иглички земя. Първите плахи проблясъци на зората я завариха заспала.

Дневната светлина бавно достигаше вдън гори. Когато детето се събуди, утрото бе превалило, но това не си личеше толкова в дебелия сян-ка. Предишната вечер, докато денят гаснеше, се бе отдалечила от потока и сега, когато се огледа и не видя нищо друго освен дървета, тя бе на път да изпадне в паника.

Жаждата я накара да чуе звука на бълбукащата вода. Последва шума и изпита облекчение като съзря рекичката отново. Край потока бе също толкова изгубена, колкото и в гората, но фактът, че имаше какво да следва я успокояваше, а и докато се придържаше в близост до потока можеше да утолява жаждата си. Предишния ден тя доста се радваше на течащата вода, но едва ли можеше да очаква от нея да залъже глада и.

Знаеше, че може да се ядат зеленина и корени, но не знаеше кои от тях стават за ядене. Първото листо, което опита, бе горчиво и и залютя. Изплю го и изплакна устата си, за да премахне вкуса, но не се реши да опита друго. Пийна още вода заради временното чувство на ситост и пое надолу по течението. Сега вътрешността на гората я плашеше и тя следваше отблизо течението, където слънцето грееше ярко. Когато се спусна нощта, тя се изкопа местенце в покритата с иглички почва и отново се сви на кравай.

Втората и нощ самичка не бе по-добра от първата. Леден ужас се бе настанил под лъжичката и заедно с глада и. Никога в живота си не бе

изпитвала такъв страх, никога не бе оставала тъй гладна, никога не е била толкова самотна. Толкова болезнено преживяваше загубата, че започна да заличава спомена за земетресението и живота си преди това, а мислите за бъдещето я довеждаха до ръба на паниката и тя се бореше да прогони и тези страхове от ума си. Не искаше да мисли за това какво може да и се случи, нито за това кой ще се грижи за нея.

Живееше минута за минута, преодолявайки следващото препятствие, прекосявайки следващия приток, покатерила се на следващия дънер. Вървенето по течението на реката се превърна в самоцел, не защото щеше да я отведе някъде, а защото само то я водеше в някаква посока, даваше и някаква цел, някакъв начин на действие. Бе по-добре, отколкото да не правиш нищо.

След известно време празнотата в стомаха и се превърна в тъпа болка, която заглушаваше съзнанието и. От време на време, докато си пробиваше път напред, плачеше, а сълзите и оставяха бели бразди по мърлявото и лице. Дребното и голо телце бе цялото в кал, а косите и, нявга почти бели, фини и меки като коприна, бяха се сплъстили около главата и в едно кълбо от борови иглички, клонки и кал.

Пътуването стана по-трудно, когато вечнозелената гора премина в по-ниска растителност, а покритата с борови иглички почва на гората, отстъпи на труднопреодолими храсталаци, билки и треви – типичната настилка под по-оскъдните корони на широколистните дървета. Когато заваляваше, тя се сгущваше на завет под някой повален дънер, под кана-ра или надвиснала оголена скала или просто джапаше през калта като не обръщаше внимание на леещата се вода отгоре. Вечер събираше сухи, меки листа останали от предишния сезон на купчини и пропълзяваше в тях да си легне.

Изобилието на питейна вода пречееше на обезводняването, опасно да предизвика хипотермия – спадането на телесната температура, която водеше до смърт от студ – но тя ставаше все по-слаба. Вече не я мъчеше глад, само изпитваше една постоянна, тъпа болка и от време на време и се виеше свят. Опита се да не мисли за това и за нищо друго, просто да следва течението на реката.

Слънчевите лъчи, проникнали в гнездото и от листа, я събудиха. Стана от уютната си дупка, загрята от топлината на тялото и, и се отправи към реката за утринната си глътка вода с още полепнали мокри листа по нея. След дъжда от предишния ден синьото небе и слънчевите лъчи бяха добре дошли. Скоро след като пое на път брегът от нейната страна

на реката постепенно взе да се издига. Когато реши да спре и да пийне още вода, видя, че стръмен склон я отделя от реката. Тръгна да слиза внимателно, но загуби опора и се изтърколи чак до долу.

Лежеше – една изподраскана и натъртена купчина в калта недалеч от водата – твърде измокрена, твърде слаба, твърде нещастна, за да мръдне. По лицето и рукнаха и се зарониха едри сълзи, а жаловитите и вопли огласяха въздуха. Никой не я чу. Плачът и се превърна в скимтене, молено някой да дойде и да и помогне. Никой не идваше. Раменцата и се повдигаха в хлипове, докато оплакваше отчаянието си. Не искаше да стане, не искаше да продължи, но какво друго и оставаше? Просто да остане да си плаче в калта?

Когато се поуспокои, легна близо до водата, но усетила някакъв корен под себе си да я убива в слабините и вкуса на кал в устата си, отново се изправи. После бавно и уморено отиде до потока да пийне вода, поемайки своя път, упорито отблъсквайки встрани клони, катерейки се по покрити с мъх дънери, криволичейки като ту влизаше, ту излизаше от реката.

Реката, вече пълноводна от ранните пролетни приливи, бе почти удвоила водите си от притоците. Детето чу грохот в далечината далеч преди да види водопада, обилно изливащ водите си от високия бряг, където рекичката и един пълноводен поток образуваха река, която бе на път отново да удвои водите си. Отвъд водопада бързото течение на съвместното речно корито се пенеше над камъните и се носеше към тревистите равнини на степите.

Гръмогласният водопад се изливаше от ръба на високия бряг в широка пенеща се вода. Тя падаше в един кипящ вир, издълбан от водата в основата на скалата и създаваше постоянна завеса от ръмъщ дъжд и водовъртежи, където се срещаха разните течения на реките. Някога в далечното минало реката бе прорязвала здравата каменна скала преди водопада. Издатината, от която се изливаше водата, се издаваше напред от стената зад падащите води и образуваше проход помежду им.

Момичето пристъпи по-близо и погледна внимателно във влажния проход, после закрачи зад движещата се завеса от вода. Притисна се о мократа скала, за да запази равновесие, тъй като от непрестанното падане, падане, падане на течащата вода и се зави свят. Грохотът бе оглушителен, отекваше с каменната стена зад необузданата струя. Погледна страхливо нагоре, боязливо съзнавайки, че речното течение се намира над сълзящите скали току над главата и и продължи бавно напред.

Почти бе стигнала отсрещния бряг, когато проходът свърши,

постепенно стеснявайки се и пред нея отново се изправи отвесна стена. Проходът в скалата не стигаше до другия бряг, трябваше да се обърне и да се върне. Когато стигна мястото, откъдето бе тръгнала, погледна бързее, бушуващ в реката и поклати глава. Нямахме друг избор.

Когато нагази в реката, водата бе студена, а теченията силни. Преплува до средата и се остави на течението да я носи през бързеите, после заплува обратно към брега на разлялата се надолу река. Умори се от плуването, но бе по-чиста от преди, като изключим сплетените и сплъснени коси. Отново пое, чувствайки се освежена, но не за дълго.

Денят бе необичайно топъл за късната пролет и когато дърветата и гъсталака за пръв път отстъпиха пред ширналата се прерия, слънцето грееше приятно. Но когато огненото кълбо се издигна високо в небосвода, парещите му лъчи погълнаха и без това оскъдните сили на момиченцето. Някъде следобед тя едва креташе по тясната ивица пясък между реката и отвесните скали. Блещукащата вода отразяваше палещото слънце в лицето и, а пък почти белият пясъчник поглъщаше светлината и жегата, допринасяйки за прекомерната горещина.

На отсрещния бряг и далеч напред диворастящи бели, жълти и кървавочервени цветчета на фона на ярко зелената, полуизрасла трева се простираха чак до хоризонта. Но на детето не му беше до мимолетната пролетна красота на степите. Слабостта и гладът я караха да бълува. Започна да халюцинира.

– Обещавах ти да внимавам, мамо. Само мъничко поплувах, а ти къде беше? – мърмореше тя. – Мамо, какво има за ядене? Толкова съм гладна и ми е горещо. Защо не дойде, когато те виках? Скъсах се да те викам, а ти изобщо не се появи. Къде беше? Мамо? Мамо! Не си отивай пак! Остани! Мамо, чакай ме! Не ме оставяй!

Втурна по посока на чезнещия мираж като следваше основата на скалистата урва, но тя се отдалечаваше от речното корито и извиваше встрани от реката. Водоизточникът и оставаше зад гърба. Тичайки слепешком, тя си удари палеца на крака о една скала и лошо падна. Болката я върна към действителността – или почти. Седеше и търкаше пръста си като се опитваше да дойде на себе си.

Грапавата скала от пясъчник бе осеяна от тъмни отвори на пещери и бе прорязана от тесни пукнатини и процеци. В резултат от разширяването при необичайния, палец пек и свиването при изключителния студ под нулата меката скала се бе разрушила. Детето се взря в една малка дупка в стената близо до себе си, но мъничката пещера не и направи кой знае какво впечатление.

Далеч по-голямо впечатление и направи стадо зубри, които кротко си пасяха тучната млада трева между каменната урва и реката. Втурвайки се слепешком да преследва видението, тя не бе забелязала огромните, червеникавокафяви диви добичета, почти двуметрови от копитата до гривата с огромни, завити рога. Когато ги зърна, внезапен страх отнесе и последните паяжини от ума и. Тя отстъпи по-близо до каменната стена, като не изпускате от очи един плещест мъжкар, който бе спрял да пасе и я гледаше, после се обърна и хукна.

Озърна се през рамо и дъхът и секна при вида на размазаното бързо движещо се кълбо. Спря като закована.

Огромна лъвица, два пъти по-голяма от представителите на този вид, които щяха да населяват саваните далеч на юг през много по-късна епоха, бе дебнала стадото. Момичето сподавено изписка, когато исполинската котка скочи върху една дива женска.

Във вихрушка от ръмжащи зъби и свирепи нокти грамадната лъвица повали огромния зубър на земята. Само с едно щракване на мощните челюсти бе прекъснат ужасения рев на животното, докато огромният хищник разкъсваше гърлото му. Шурналата кръв опръска муцуната на четирикракия ловец и оцвети в алено светлокафявата му козина. Краката на зубъра потрепваха конвулсивно, дори когато лъвицата разпра стомаха му и откъсна къс димящо, червено месо.

Смразяващ ужас връхлетя момиченцето. То побягна обхванато от лудешка паника, а още една от грамадните котки внимателно я следеше. Детето неволно бе навлязло в територията на пещерните лъвове. Обикновено огромните котки щяха да се отнесат с пренебрежение към подобна дребна плячка като петгодишно дете, предпочитайки як зубър, охранен бизон и едричка сърна, за да утолят глада на вечно гладната глутница пещерни лъвове. Но бягашото дете бе прекалено близо до пещерата, подслонила чифт скимтящи, току-що родени лъвчета.

Оставен да пази поколението, докато лъвицата ловува, лъвът с рунтава грива изрева предупредително. Момичето сепнато погледна нагоре и ахна при вида на огромната котка, приготвила се за скок от една изданина. Нададе писък, хлъзна се спирайки, падна, ожули си крака о ронливия чакъл край стената и побърза да се върне назад. Гонена от завладяващия я страх, тя хукна обратно по пътя, по който бе дошла.

Пещерният лъв скочи с апатична лекота, уверен в способността си да залови малкия натрапник, който се осмелява да наруши неприкосновеността на пещерните ясли. Не бързаше – тя се движеше бавно в сравнение с мигновено променящата му се скорост – а и бе в настроение да

си поиграят на котка и мишка.

Изпаднала в ужас, само инстинктът за самосъхранение я отведе до малка дупка в повърхността на скалата, близо до земята. С болка в бедрото и учестено дишане тя се провря с труд през отвора. Оказа се мъничка, плитка пещера, не по-голяма от пукнатина. Извъртя се в тясното пространство, докато не се озова на колене с гръб към скалата като се опитваше да се слее с твърдия камък.

Пещерният лъв изрева недоволно, когато, достигайки дупката, разбра, че гонитбата му е осуетена. Детето потрепера от този рев и в хипнотичен ужас гледаше как котката провира лапа с протегнати остри, извици нокти в тясната дупка. Безсилна да се отдръпне, тя следеше как лапата я доближава и закрепва от болка, когато докачи лявото и бедро, оставяйки четири дълбоки, успоредни рани.

Гърчейки се да остане извън обсега на лъва, момичето откри малка вдлъбнатина в черната стена отляво. Прибра крачетата си, сви се колкото може и затаи дъх. Ноктите бавно се провряха през отворчето отново, като почти затъмниха и без това оскъдната светлина, която проникваше в нишата, но този път не откриха нищо. Докато обикаляше напред-назад пред процепа пещерният лъв не спираше своя рев.

Детето прекара в тясната мъничка пещера целия ден, през нощта и по-голямата част от следващия ден. Крачето и се поду, берящата рана я болеше непрекъснато, а тясното пространство между грапавите стени на пещерата не и позволяваха да се обърне, или протегне. През по-голямата част от времето бълнуваше от глад и болка и и се присънваха ужасяващи кошмари със земетресения, остри нокти и болезнен, самотен страх. Но нито раната и, нито гладът и, нито дори болезненото слънчево изгаряне я накараха в крайна сметка да напусне убежището си, а жаждата.

Погледна боязливо през малката пролука. Рехавата горичка от осакатени от вятъра върби и борове край реката хвърляше дълги, утринни сенки. Дълго време детето се вираше в обраслата с трева ивица земя и блещукащата отвъд вода, преди да събере достатъчно кураж да прекрачи входа. Облиза напуканите си устни с изсъхнал от жажда език, докато оглеждаше местността. Само тревата се движеше, подувана от вятъра. Глутницата лъвове ги нямаше. Лъвицата, разтревожена и смутена от непознатата миризма на странното същество настанило се в такава близост до пещерата им, бе решила да намери нов дом за малките си.

Детето изпъзля от дупката и се изправи. Главата и пулсираше и

пред очите и шеметно танцуваха точкици. Вълни от болка я заливаха при всяка крачка и от раните на подутия и крак взе да се процежда гадна, жълтеникаво зелена течност.

Не бе сигурна дали ще се добере до водата, но жаждата и бе непреодолима. Падна на колене и последните няколко метра пълзя, после се протегна, както бе по очи и лакомо загълта студената вода. Когато найсетне уголи жаждата си, се опита да се изправи, но бе стигнала до края на издръжливостта си. Пред очите и заплуваха черни точки, зави и се свят и когато се строполи на земята настъпи пълен мрак.

Един лешояд, който кръжеше лениво над нея, забеляза неподвижното телце и се спусна по-ниско да види отблизо какво става.

2

Група пътници прекоси реката току след водопада, където тя се разливаше и се пенеше край подаващите се от плитчините камъни. Стари и млади наброяваха двадесет души. Преди земетресението да разруши пещерата им Кланът възлизаше на двадесет и шестима. Далеч напред двама мъже предвождаха групата жени и деца, приковани отстрани от неколцина по-възрастни мъже. Младоците ги следваха.

Придържаха се към широкото течение там, където то започваше преплитания се, криволичещ бяг през равнинните степи и не изпускаха от очи кръжащите лешояди. Кръжащите лешояди обикновено свидетелстваха, че това, което е привлякло вниманието им, все още е живо. Раненото животно бе лесна плячка за ловците, ако на някой четирикрак хищник не му бе хрумнало същото.

Една жена в средата на първата си бременност, вървеше пред останалите жени. Тя видя двамата мъже начело да оглеждат земята и да продължават. „Сигурно е месоядно“, помисли тя. Кланът рядко се хранеше с месоядни животни.

Висока бе над метър и четиридесет, с едър кокал, набита и кривокрака, но стъпваше изправена на силните си, мускулести крака и плоските си, голи пети. Ръцете и, несъразмерно дълги за тялото и, бяха криви като краката и. Големият и нос приличаше на клон, издадените и напред челюсти стърчаха като зурла и нямаше брадичка. Ниското и чело преминаваше в удължена, голяма глава, кацнала на къс, дебел врат. На тила си имаше костна издуптина – нещо като кок – която подчертаваше удължеността му.

Мек мъх от къси, кафяви косми, склонни да се къдрят, покриваше краката и рамената и и покриваше горната част на гръбнака и. На главата той се съгъстваше в тежка и дълга, доста рунтава коса. Летният загар вече бе на път да замести зимната бледност. Под надвисналия хребет на веждите дълбоко бяха разположени големи, кръгли, интелигентни, тъмнокафяви очи, които бяха обзети от любопитство, докато ускоряваше крачка да види какво бяха отминали мъжете.

Жената бе стара за първа бременност, почти двадесетгодишна и Кланът я мислеше за ялова, докато щъкащият в нея живот не бе взел да си личи. И въпреки че беше бременна, товарът, който носеше, не бе на мален. Привързана на гърба си мъкнеше голяма кошница, препълнена с

вързопи, част от които висяха от нея. Няколко торби с шнур се мандахерцаха на ремъка, с който бе опасла гъвкавата кожа по такъв начин, че да се получат гънки и торбички, за да побере нещата. Една от торбите особено биеше на очи. Беше направена от кожа на видра и това бе очевидно, защото кожата бе изсушена, без да се наруши целостта на водонепроницаемата козина, крачетата, опашката и главата.

Вместо да се разпярят кожата на корема на животинчето, беше прерязано само гърлото, откъдето да се измъкнат вътрешностите, месото и костите и се получаваше чанта като кесия. Главата, прикачена с ивица кожа отзад, представляваше капак, а боядисаният в червено шнур от сухожилия бе прекаран през дупките, пробити около отвора на гърлото, здраво пристегнат и завързан за ремъка на кръста и.

Когато жената, отначало видя съществуването, което мъжете бяха отрицали, бе озадачена от това, което и приличаше на животинче без козина. Но когато приближи, ахна и отстъпи крачка назад, сграбчвайки кожената торбичка, увиснала около врата и в несъзнателен жест да се предпази от неведомите духове. Опипа дребничкото съдържание на амулета си през кожата, търсеща закрила и се наведе да види по-добре, колебаеща се дали да пристъпи напред, но не съвсем убедена, че това, което си мислеше, че вижда, е истина.

Очите и не бяха я подвели. Не животно бе привлякло ненаситните птици. Дете, измършавяло дете със странен вид!

Жената се огледа, като се чудеше какви ли други страхотни загадки може да се окажат в близост и започна да обикаля припадналото дете, но доту стон. Спря да обикаля и, забравяйки за страховете си, коленичи до детето и внимателно го разтърси. Още щом като зърна загнойсалите белези от нокти и подутия крак, когато момиченцето се отърколи, знахарката посегна да развърже шнурата, стегнал торбичката от видрова кожа.

Мъжът начело се озърна назад и видя жената, коленичила до детето. Върна се при тях.

– Иза! Хайде! – изкомандва той. – Пред нас има следи и мирис на пещерен лъв.

– Това е дете, Брун. Ранено, но още живо – отвърна тя.

Брун погледна измършавялото момиче с високо чело, малък нос и необичайно плоско лице.

– Не е от Клана – рязко махна с ръка водачът и се извърна да продължи пътя си.

– Брун, тя е дете. Ранена е. Ще умре, ако я оставим тук – очите на

Иза го умоляваха, докато правеше заклинания с ръце.

Водачът на малкия Клан сведе поглед към молещата го жена. Той бе много по-едър от нея, над метър и петдесет висок, целия в мускули и много силен с огромен гръден кош и дебели, криви крака. Физиономията му бе подобна, но по-ярко изразена – по-дебели надочни хребети и по-голям нос. Краката, коремът, гърдите и горната част на гърба бяха обрасли с груби, кафяви косми, на които съвсем малко не достигаше да минат за козина. Рунтава брада скриваше издадената му напред челост без брадичка. И наметката му бе почти същата, само че не толкова дълга, подкъсена и завързана по другояче с по-малко гънки и дипли за носене на разни неща.

Не носеше никакъв товар, само връхната си кожена завивка, окачена на гърба му с помощта на широка кожена лента, завита около полагащото му чело и оръжията му. На дясното му бедро имаше белег, почернен като татуировка, грубо оформен като V, върховете на което се разширяват навън – белег на тотема му, бизона. Не му беше необходим нито белег, нито орнамент за удостоверяване на водачеството му. Поведението му и уважението на останалите не оставяха никакво съмнение относно положението му.

Свали сопата си – дълъг преден крак от кон – от рамото си на земята, подлагайки бедро под ръкохватката и Иза разбра, че сериозно обмисля молбата и. Изчака кротко като прикриваше вълнението си, за да му даде време да помисли. Той свали и тежкото си дървено копие, подпря пръта на рамо със заострения, закален с огън връх нагоре и нагласи ласото, което висеше на врата му заедно с талисмана му, така че трите каменни топчета да са равни. После измъкна ивица мека еленова кожа, изтънена по краищата и с дънце по средата, предназначена за замятане на камъни, от ремъка на кръста си и замислено прекара меката кожа през дланта си.

Брун не обичаше да взема прибързани решения по необичайни въпроси, които можеха да засегнат Клана му, особено сега, когато бяха останали без покрив над главата си и той не се поддаде на желанието си да откаже веднага. „Трябваше да се сетя, че Иза ще иска да и помогне“, мислеше си той, „особено след като знам, че понякога прилага целебната си магия дори на животни, особено млади. Ще се разстрои, ако не и позволя да помогне на това дете. От Клана или от Другите, няма никакво значение, за нея то е едно ранено дете. Е, може би тъкмо затова е добра знахарка.“

„Знахарка или не, тя е само жена. Какво значение има дали ще е

разстроена? Иза не е толкова глупава, че да го показва, пък и без ранения странник си имаме достатъчно проблеми. Но тотемът и ще научи, всички духове ще научат. Дали това, че е разстроена ще ги ядоса още повече? Ако намерим пещера... не, когато намерим нова пещера, Иза ще трябва да приготви напитката си за осветяването и. Ами ако сбърка питието в това състояние? Сърдитите духове всичко могат да объркат, а и без това са достатъчно разгневени. Нищо не бива да проваля осветяването на новата пещера.“

„Нека вземе детето“, помисли си той. „Скоро ще се измори да мъкне допълнителния товар, а и момичето е толкова зле, че дори магията на посестримата ми едва ли ще я спаси.“

Брун затъкна прашката си в поясия си ремък, взе оръжията си и сви рамене уклончиво. Нейна работа, ако иска, Иза може да вземе момичето с тях. Обърна и гръб и закричи.

Иза бръкна в кошницата и измъкна кожено наметало. Загърна момичето в него, вдигна я и превърза припадналото дете здраво за хълбока си с помощта на гъвкавата кожа, изненадана от лекотата и за нейния ръст. Момичето изстена, докато я вдигаха, Иза я потупа успокоително, после зае мястото си след двамата мъже.

Останалите жени бяха спрели и се държаха на разстояние от неочаквания разговор между Иза и Брун. Когато видяха, че знахарката вдига нещо от земята и го взима със себе си, размахаха неистово ръце, придружено от гърлени звуци като с възбудено любопитство обсъждаха случилото се. С изключение на торбичката от видра те бяха облечени също като Иза, а и товарът им бе също толкова тежък. Бяха разпределили помежду си цялото имущество на Клана, тоест това, което бяха спасили от каменните отломки след земетресението.

Две от седемте жени носеха бебета в гънка на облеклото си, близо до кожата, за да им е удобно да се грижат за тях. Докато чакаха една от тях усети капки топла влага, измъкна голото си пеленаче от гънката, Държейки го в протегнатите си ръце пред себе си, докато спря да се подмокрят. Когато не бяха на път често повиваха бебетата в меки кожени повои. За да попиват влагата и меките, млечни испражнения около тях, ползваха няколко от следните материали: руно от диви овце, събрано по бодливите шубраци, когато муфлоните си сменяха козината, пух от птичи гърди или влакънца от влакнести растения. Но когато бяха на път, по-лесно и просто бе да се носят пеленачетата голи и да ги изхождат в движение на земята, без да изостават.

Когато поеха отново, една трета жена взе едно момченце,

закрепвайки го на хълбока си с кожена наметка за носене. Няколко мига по-късно то се загърчи в желанието си да слезе и ходи само. Тя го пусна като знаеше, че ще се върне, когато се умори. Едно по-големичко момиченце, още не жена, но нарамила женски товар крачеше след жената, която следваше Иза и току се оглеждаше за едно момче, почти мъж, което следваше жените. Опитваше се да изостане повечко от тях, за да изглежда, че той е с тримата ловци, които вървяха на опашката, а не едно от децата. И на него му се искаше да носи дивеч и дори завиждаше на стареца, един от двамата, които вървяха отстрани на жените, който бе метнал едър заек през рамо, повален с камък от прашката му.

Ловците не бяха единственият източник на храна за Клана. Жените често допринасяха много повече, – а техните източници бяха по-благонадеждни. Въпреки товара си те беряха, без да спират, при това така умело, че почти не забавяха хода си. Набързо опоскаха пъпките и цветовете на леха дневни лилии, а крехките, новопокарали корени бяха извадени само с няколко замаха с пръчките за копаене. Корените на котешката опашка, измъквани от мочурливите дъна на някое блато се беряха дори по-лесно.

Ако не бяха на път, жените неминуемо щяха да запомнят местонахождението на извисилите се стъбла на растението, за да се върнат към края на сезона и да оберат крехките връхчета за зарзават. По-късно от жълтия цветен прашец, като се смесеше със скорбяла от счуканите влакна на стари корени, щяха да се получат тестени, нектасени бисквити. Когато връхчетата пък изсъхнеха, щяха да събират влакна, а няколко от кошниците бяха оплетени от жиливите им листа и стъбла. Сега обраха само каквото намериха, без да пропускат почти нищо.

Нови стръкове и крехки, млади листенца детелина, люцерна и глухарче, магарешки бодли, на които махаха шиповете преди да ги отсекаат, няколко ранни боровинки и плодове. Заострените пръчки за копаене постоянно влизаха в употреба, нищо не убягваше от тях в ловките женски ръце. Служеха си с тях като лост да претърколят някой дънер в търсене на тритони и прекрасни, тлъсти ларви, изкарваха сладководни мекотели от потоците и ги трупаха близо до брега, където да са им под ръка, а от земята вадеха най-разнообразни луковици, грудки и корени.

Всичко това намираще място в пригодените гънки на женското облекло или в някое свободно ъгълче на кошниците им. Големите зелени листа се използваша за опаковка, някои от тях като репея за зеленчук. Суха дървесина, клончета, треви и тор от тревопасни животни се събираха също. Макар и по-късно през лятото подборът да се различаваше

доста, изобилстваше от храна – стига да знаеш къде да я търсиш.

Иза вдигна очи към един старец над тридесетте, който я догони куцукайки, след като отново бяха потеглили. Той не носеше нито товар, нито оръжие, а само дълъг прът, на който се подпираше. Въпреки че десният му крак бе осакатен и по-малък от левия, той се придвижваше учудващо пъргаво.

Дясното му рамо и ръката бяха закърнели, а съсухрената му ръка бе отрязана под лакътя. Якото му рамо, ръка и мускулест крак на напълно развитата му лява част му придаваха килнат на една страна вид. Огромният му череп бе по-голям дори от тези на останалите от Клана, а недъгът, който го бе осакатил за цял живот, се дължеше на трудностите при раждането му.

Той също беше побратим на Иза и Брун, първороден и ако не бе се случило нещастieto, щеше да бъде вожд. Облечен бе в кожено облекло, скроено по мъжки маниер, а топлата, върхна кожа, която се използваше и за спане, носеше на гърба си като останалите мъже. От пояския му ремък висяха няколко кесийки, а в наметката на гърба му, подобна на тези, които носеха жените, бе увит едър, обемист предмет.

Лявата страна на лицето му бе цялата в ужасни белези, липсваше и лявото му око, но здравото му дясно око проблясваше с разбиране и още нещо. Въпреки куцукащата си походка, той се придвижваше с изящност, която се дължеше на огромна мъдрост и увереност в мястото му в Клана. Той бе Мог-ър, най-влиятелният магьосник, най-страховитият и почитан свят човек на всички Кланове. Той бе убеден, че осакатеното тяло му е дадено, за да може да заеме мястото си на посредник със света на духовете, вместо да застане начело на Клана. В много отношения той притежаваше повече власт от всеки вожд и много добре знаеше това. Само близки роднини помнеха рожденото му име и го зовяха с него.

– Креб – рече Иза вместо поздрав и потвърди появата му с жест, който означаваше, че се радва на идването му.

– Иза? – запита я той, като сочеше към детето, което тя носеше. Жената разтвори наметката и Креб се вгледа внимателно в зачервеното лице. Погледът му се плъзна надолу към подутия крак и гноящата рана, после се върна отново на знахарката и прочете какво искаха да му кажат очите и. Момиченцето изстена и изражението на Креб поомекна. Кимна в знак на одобрение.

– Добре – рече той. Гласът му бе дрезгав и гърлен. После направи знак, който значеше „Достатъчно измряха“.

Креб остана редом с Иза. Нему не се налагаше да се съобразява с негласните правила, които определяха мястото и ранга на всеки, той можеше да върви с всеки, дори с вожда. Мог-ър бе над и извън строгата йерархия на Клана.

Брун ги отведе далеч от дирите на пещерните лъвове преди да спре и да огледа околността. Отвъд реката, докъдето му стигаше взорът, се бе ширнала прерията с ниските си, заоблени хълмчета, които в далечината преминаваха в равнинна, зелена шир. Погледът му не срещаше препятствие. Няколкото недорасли дръвчета, деформирани от неспирния вятър и превърнати в карикатури на уловеното движение, просто придаваха на необятния простор перспектива и подчертаваха пустотата му.

Близко до хоризонта облак прах издаваше присъствието на голямо стадо еднокопитни и на Брун много му се искаше да даде знак на ловците си и да се впуснат в преследване. Зад него можеха да се видят само върховете на високите борове отвъд по-ниските широколистни дръвчета на гората и без това смалявани от необятната степ.

Прерията свършваше ненадейно от неговата страна на реката, отсечена от каменистата урва недалеч оттук и по-нататък се отдалечаваше още повече от течението. Каменното лице на стръмната урва се сливаше с предпланините на величествената, покрита с глетчер алпийска верига, която се извисяваше недалеч. Заскрежените и върхове трептяха с ослепителни розови, пурпурни, виолетови и кървавочервени отблясъци, огрени от залязващото слънце – гигантски, искрящи скъпоценни камъни в короната на пълновластните върхове. Дори деловият водач се трогна от величествената гледка.

Обърна гръб на реката и поведе хората си към скалистата урва, която криеше възможност да намерят пещера. Нуждаеха се от подслон, но едва ли не по-важно бе да намерят дом за покровителстващите ги духове на тотема им, ако вече не бяха напуснали Клана. Те се гневяха, зетметресението го доказваше, толкова ядосани бяха, че причиниха смъртта на шестима от Клана и разрушиха дома им. Ако не намереха постоянно убежище за духовете на тотема си, те сигурно щяха да ги оставят на произвола на злите духове, които причиняваха болести и прогонваха дивеча. Никой не знаеше защо се гневят духовете, за да укроти гнева им и да облекчи страховете на Клана. Всички се тревожеха, но Брун най-много.

Той отговаряше за съдбата на Клана и вече чувстваше преумора. Духовете, тези невидими сили с неразгадаеми искания, го озадачаваха. По-свободно се чувстваше в материалния свят на ловуване и

ръководене на Клана. Нито една от пещерите, които огледа до момента, не бе подходяща – не отговаряха на някое съществено изискване – и вече губеше надежда. Щяха да изгубят скъпоценни, топли дни в търсене на нов дом вместо да трупат храни за идващата зима. Вероятно скоро щеше да се наложи да подслони Клана в не-толкова подходяща пещера, а търсенето щеше да продължи идната година. Щяха да бъдат притеснени, както телом, така и духом и Брун страстно се надяваше, че няма да се стигне дотам.

Крачеха покрай основата на скалистата урва, докато сенките се съгъстяваха. Когато достигнаха един тесен водопад, плющящ по каменната стена – бликащата му струя бе трептяща небесна дъга на полегатите слънчеви лъчи – Брун нареди да спрат. Жените уморено свалиха товара си и се пръснаха във ветрило в дъното покрай вира и тясното му отвориствие, да съберат дърва.

Иза простря рунтавата си кожена наметка и положи детето върху и, после побърза да помогне на останалите жени. Кахъреше се за него. Дишането му бе едва доловимо и продължаваше да спи непробудно, дори стоновете му долитаха все по-рядко. Нито за миг Иза не бе спирала да мисли как да помогне на детето, имайки предвид сушените билки, които носеше в торбичката си от видрова кожа и докато събираше дърва, оглеждаше какви растения имаше в околността. За нея, независимо дали познаваше растението или не, всички имаха някаква стойност, или целебна, или хранителна, но малко бяха растенията, които не познаваше.

Когато видя дългите стебла на ириса, готови да разцъфнат на мостестия бряг на поточето, съзря решението на една от задачите и изкопа корените му. Триъгълните листа на хмела, пълзящи по едно от дърветата я подсетиха за нещо друго, но реши да си послужи със стрития на прах изсушен хмел, който носеше у себе си, след като шишарковидните плодове щяха да узреят чак по-късно. Обели гладка, сивкава кора от един елхов храст недалеч от вира и я помириша. Беше силно миризлива и тя кимна сама на себе си, докато я мушваше в гънката на дрехата си. Преди да забърза обратно набра и няколко шепи млади листенца от детелина.

Когато насъбраха дърва и подредиха огнището, Грод, мъжът, който вървеше пред Брун, извади жив въглен увит в мъх и натикан в кухия край на рог от зубър. Те можеха да палят огън, но когато пътят им прекосяваше непозната местност бе по-лесно да носят със себе си въглен от последния лагерен огън и да го запазят жив до следващия път, отколкото да се опитват да запалят нов огън всяка вечер често пъти с

неподходящи материали.

Грод грижливо бе съхранявал тлеещия жив въглен, докато бяха на път. Жаркият въглен от огъня предишната вечер бе резултат от живия въглен от огъня на по-предната вечер и общо взето въглените щяха да ги върнат към огъня, който бяха напалили върху останките от огнището при входа на старата пещера. За обряда около освещаването на новата пещера трябваше да запалят огъня от въглен, който трябваше да води до стария им дом.

Поддържането на огъня можеше да бъде поверено само на мъж с висок ранг. Ако въгленът угасне, това щеше да бъде сигурен знак, че покровителстващите ги духове са ги изоставили и Грод щеше да бъде разжалван от заместник на вожда до най-низшия ранг на мъж в Клана, унижение, което едва ли щеше да преглътне. Задължението му бе голяма чест и тежка отговорност.

Докато Грод грижливо полагаше парченцето жив въглен върху постелята от сух прахан и го раздухваше, в очакване да пламне, жените се заеха с други задачи. С умения, предавани от поколение на поколение те набързо одраха дивеча. Няколко мига след като огънят пламна уверено нанизаното на остри, зелени пръчки месо, закрепено на чаталести клонки се печеше. Силният пламък го опичаше, но то си оставаше сочно и когато огънят затихна и се превърна в жар, всепоглъщащите огнени езици не бяха отмъкнали почти нищо.

Със същите остри, каменни ножове, които използваша при дрането и нарязването на месото, жените обелиха и нарязаша корени и грудки. Напълниха с вода кошници със здрава плетка и дървени копанки, а после добавиха нажежени камъни. Когато изстинаха, хвърлиха камъните отново в огнището и пуснаха нови във водата, докато кипне и се сварят зеленчуците. Тлъсти ларви се препичаха, докато станат хрупкави, препичаха се и цели гущерчета, докато грубата им кожа не почернееше и не се напукаше, разкривайки вкусни хапки добре опечено месо.

Докато помагаше в приготвяне на храната Иза довърши подготовката си. В една дървена копанка, която само бе издялала от парче дънер преди много години, тя кипна вода. Изми корените на ириса, съдъка ги на каша и я изплю в кипящата вода. В една друга купичка – подобно на чаша парче от долната челюст на едра сърна – тя намачка листа детелина, отмери известно количество от стрития на прах хмел в ръка, накъса елшовата кора на нишки и заля всичко това с вряла вода. После стри твърдо, сушено месо от неприкосновения си запас между два камъка в грубо ястие и смеси концентрирания протеин от сварените зеленчуци в

третата копанка.

Жената, появила се зад гърба на Иза, поглеждаше от време на време към нея с надежда, че Иза сама ще и обясни какво става. Всички жени и мъже се пръскаха от любопитство, макар че се опитваха да не го показват. Бяха видели Иза да вдига момичето и след като се разположиха на бивак всеки си измисли причина да мине близо до кожата на Иза. Предположенията за това как детето се е озовало тук, заедно с останалите от Клана, се множиха и най-вече защо Брун бе позволил на Иза да вземе с тях момиченцето, което очевидно бе рожба на другите.

Ебра най-добре от всички познаваше напрежението, което Брун изпитваше. Именно тя се бе опитала да прогони с масажи тежестта и болката от врата и плещите му и именно тя обра пешкира на раздразнителното му настроение, тъй рядко у мъжа, който и бе другар в живота. Брун бе известен със стоическото си самообладание и тя прекрасно знаеше, че той съжалява за изблиците си, но не би утежил постъпката си като я признае. Но дори Ебра се учудваше защо бе позволил детето да дойде с тях, особено след като всяко отклонение от обичайното поведение можеше да разгневи още повече духовете.

Независимо от любопитството си Ебра не попита Иза нищо, а никоя от останалите жени не притежаваше необходимия ранг, за да се осмели. Никой не биваше да разсейва знахарката, когато е очевидно, че приготвя магията си, а и Иза не бе в настроение за празни приказки. Цялото и внимание бе посветено на детето, което се нуждаеше от помощта и. И Креб бе заинтригуван от момичето, но неговото присъствие бе добре дошло за Иза.

С безмълвна благодарност тя наблюдаваше как магьосникът се примква към загубилото съзнание дете, взира се в нея замислено за малко, после подпира колеца си на един голям, речен камък и прави плавни движения с една ръка над нея, призовавайки доброжелателните духове да помагат в оздравяването и. Болестите и злополуките бяха тайнствени появи на войната между духовете, водена на полесражението на човешкото тяло. Иза черпеше магията си от покровителстващите ги духове, който действаша чрез нея, но без светия мъж ничие изцеление не бе окончателно. Знахарката бе само посредник на духовете, а магьосникът направо се застъпваше пред тях.

Иза не знаеше защо изпитва подобна загриженост за едно дете, което толкова се различаваше от представителите на Клана, но искаше то да оцелее. Когато Мог-ър свърши, тя вдигна момиченцето на ръце и го занесе до малкия вир в основата на водопада. Тя потопа цялото и телце,

освен главата и изми слабото телце от прах и засъхнала кал. Хладната вода посъживи девойчето, но то не бе на себе си. Мяташе се и се гърчеше, викаше и мънкаше звуци, каквито жената не бе чувала преди. Иза притисна момиченцето до себе си на връщане, като и шепнеше успокоително, наподобяващо тихо ръмжене.

Внимателно, но с вешо усърдие, Иза проми раните с попиващ къс заешка кожа, потопен в горещата течност от сварените корени на ириса. После изгреба кашата от корените, наложи я направо върху раните, покри ги със заешката кожа и превърза крачето на детето с ленти мека сърнешка кожа. Извади скашканата детелина, късчетата елшова кора и камъните от костната купичка с едно чаталесто клонче и ги остави да изстиват до купичката с горещ бульон.

Креб въпросително посочи към купичките. Това не беше директен въпрос – дори Мог-ър не можеше направо да разпитва знахарката за магиите и – с това той само показваше интерес. Иза нямаше нищо против интереса на побратима си, той повече от всеки друг ценеше познанията и. И той използваше няколко от същите билки, но с друга цел. Освен на Събора на Кланове, където идваха и други знахарки, в разговорите с Креб тя най-близо се доближаваше до обсъждане с колеги от занаята.

– Това унищожава злите духове, които предизвикват инфекции – посочи Иза към антисептичната отвара от ирисови корени. – А лапа от същия корен изтегля отровите и помага на раната да заздравее – Взе костната купа и бръкна с пръст да премери температурата. – Детелината укрепва сърцето в борбата му със злите духове – стимулира го – Иза употребяваше една-две разговорни фрази, когато говореше, но най-вече, за да наблегне на нещо. Хората от Клана не можеха да артикулират достатъчно добре за цялостен речеви език, но езикът им, от знаци бе напълно разбираем и богат на нюанси.

– Детелината е храна. Снощи я ядохме – направи знак Креб.

– Да – кимна Иза – ще ядем и довечера. Магията е в начина на приготвяне. Едра китка, сварена в малко вода, извлича нужното, листата се хвърлят – Креб кимна с разбиране и тя продължи. – Елшовата кора прочиства кръвта, избистря я и прогонва духовете, които я отровят.

– Употреби и нещо от лечебната си торба.

– Стрит на прах хмел, зрелите шишарки с фините влакънца, за да я успокоят и да заспи спокойно. Докато духовете воюват, тя трябва да си почива.

Креб кимна отново, познати му бяха приспивателните качества на хмела, които предизвикваха леко състояние на еуфория, макар и

употребен с друга цел, Въпреки че винаги се бе интересувал от лечебните похвати на Иза, той рядко доброволно бе давал сведения за похватите си при използване на билковата магия. Подобно тайно учение бе за мोगърите и последователите им, а не за жени, та били те и знахарки. Иза знаеше повече от него за свойствата на растенията и той се боеше да не би да си направи прекалено важни изводи. Доста неприятно щеше да бъде, ако тя се досетеше за магиите му.

– Ами другата купичка? – попита той.

– Там е само бульон. Бедното същество е почти умряло от глад. Какво според теб е станало с нея? Откъде е? Къде са хората и? Сигурно се е скитала с дни.

– Само духовете знаят – отвърна Мог-ър. – Убедена ли си, че целебната ти магия ще и подейства? Тя не е от Клана.

– Би трябвало, и Другите са хора. Нали помниш мама като разправяше за онзи мъж със счупената ръка, дето майка и му помогнала? Магията на Клана му е подействала, макар че наистина мама казваше, че му е трябвало повече време да се събуди от приспивателния лек, отколкото е очаквала.

– Срамота е, че изобщо не си я виждала – майката на мама. Тя бе толкова добра знахарка, че даже хора от други Кланове идваха при нея. Иза, много е лошо, че тя се запъти за света на духовете тъй скоро след като те роди. Самата тя ми е разказвала за този мъж, а и предишният Мог-ър. След като се оправил, той останал малко и ловувал с Клана. Трябва да е бил добър ловец, позволили му да участва в ловен обред. Вярно е, че и те са хора, но са и по-различни – Мог-ърът млъкна. Иза бе твърде проникателна, не биваше да си отпуска езика много-много, иначе тя можеше да стигне до някои заключения относно тайните мъжки ритуали.

Иза отново провери купичките си, после положи главата на детето в скута си като в люлка и я нахрани със съдържанието на костната купа на малки залци. С бульона я нахрани по-лесно. Момичето мърмореше несвързано и се опитваше да отблъсне горчивото на вкус лекарство, но дори и в несвят изгладнялото и до смърт телце жадуваше за храна. Иза я държа така, докато не заспа спокоен сън, после провери туптенето на сърцето и дишането и. Ако момичето не бе прекосило границата на живота, имаше надежда. Сега всичко зависеше от духовете и вътрешните сили на детето.

Иза видя Брун да се приближава като и хвърляше неодобрителни погледи. Бързо стана и изтича да помогне при сервирането на вечерята.

След първоначалния си размисъл той бе прогонил непознатото дете от съзнанието си, но сега си бе променил мнението. Макар и да бе прието да извърщаш очи, за да не гледаш хората, докато разговарят, той не можеше да не забележи какво се говори в Клана му. Почудата им от разрешението му момичето да дойде с тях го хвърли в съмнения. Взе да се бои, че като приемат непознат човек в редиците си, може да разгневят още повече духовете. Зави да пресече пътя на знахарката, но Креб го видя и го отклони.

– Какво е станало, Брун? Видът ти е разтревожен.

– Иза трябва да остави детето тук, Мог-ър. То не е от Клана и на духовете няма да им хареса, ако е с нас, докато си търсим нова пещера. Изобщо не биваше да позволявам на Иза да я вземе.

– Не, Брун – противопостави се Мог-ър. – Покровителстващите ни духове не се сърдят на доброто. Нали я знаеш Иза, тя не може да гледа нищо страдащо, без да се опита да му помогне. Не мислиш ли, че и духовете я познават? Ако те не искаха Иза да и помогне, детето нямаше да се озове на пътя и. В това сигурно се крие някаква тайна. Момичето може да умре и без това, Брун, но ако Урсуз желае да я повика в света на духовете, нека решението бъде негово. Сега не се меси. Ако я изоставим, ще умре със сигурност.

На Брун това не му хареса – Нещо в момичето не му даваше мира – Но, отстъпвайки пред по-големите познания на Мог-ър за света на духовете, той неохотно се съгласи.

След вечеря Креб седеше тихо замислен и изчакваше всички да свършат с яденето, за да започне вечерния си обред, докато Иза му приготвяше одъра за спане и се подготвяше за утринта. Мог-ър бе забранил мъжете и жените да спят заедно, докато не намерят нова пещера, така че мъжете да могат да съсредоточат енергията си в ритуалите и по такъв начин всеки да усети, че правят усилие, което ще ги доближи до новия им дом.

За Иза това бе без значение, другарят и бе един от загиналите при срутването на пещерата. Оплакала го бе с подобаваща скръб на погребението му – ако не беше го сторила, щеше да и донесе нещастие – но не бе нещастна, че го няма. Не беше тайна, че той бе жесток и възискателен. Никога помежду им не бе съществувала топлинка. Тя не знаеше какво ще реши Брун за нея след като бе останала сама. Някой трябваше да се грижи за нея и за детето в утробата и, тя само се надяваше да продължи да готви на Креб.

Още от началото той споделяше огнището им. Иза усещаше, че не

му се нравеше партньора и повече, отколкото на нея самата, макар че никога не се месеше в личните проблеми на взаимоотношенията и. Винаги бе смятала за чест да готви за Мог-ър, но което беше повече у нея се разви нежна привързаност към побратима и, каквато много жени започваха да изпитват към партньорите си.

Понякога Иза съжаляваше Креб. Той би могъл да си намери партньорка стига да поискаше. Но тя много добре знаеше, че въпреки всичките си магьоснически способности и високопоставения си ранг, никоя жена не удостояваше с поглед обезобразеното му тяло и покрито с белези лице, без да изпитва отвращение и тя бе сигурна, че той също го знае. Той никога не бе имал партньорка, държеше се сдържано. Това допринасяше за възвишеността му. Всички, включително и мъжете като евентуално изключим Брун, се бояха от Мог-ър и се отнасяха към него със страхопочитание. Всички освен Иза, която бе опознала деликатността и чувствителността му още от рождението си. Това бяха черти на природата му, които той рядко излагаше на показ.

И именно тази страна на природата му занимаваше мислите на великия Мог-ър в този миг. Вместо да обмисля тазвечерната церемония, той мислеше за момиченцето. Често бе проявявал любопитство към рода и, но хората от Клана избягваха, доколкото бе възможно Другите и той никога не бе виждал някой от техните юноши. Подозираше, че земетресението е донякъде виновно да остане сама, въпреки че го учудваше фактът, че нейните хора бяха толкова близо. Обикновено те отсядаха много по на север.

Забеляза неколцина мъже да напускат бивака и се изправи с помощта на тоягата си, за да надзирава приготвянията. Обредът бе привилегия и задължение на мъжете. Много рядко позволяваха на жени да участват в религиозния живот на Клана, но и дума не можеше да става за участие точно в тази церемония. Нямахме по-голяма беда от това жена да види тайните мъжки обреди. Това не само щеше да донесе нещастие, но щеше да прогони закрилящите ги духове. Целият Клан щеше да измре.

Но такава опасност едва ли съществуваше. На никоя жена не би и хрумнало да се осмели даже да доближи до толкова важен ритуал. Очакваха го, за да могат да си починат, разтоварвайки се от постоянните желания на мъжете и необходимостта да се държат със съответното достойнство и благоприличие. Не беше леко на жените мъжете да са все около тях, особено, когато те бяха толкова раздразнителни и си изкарваха всичко на партньорките си и на жените много им се искаше да си

намерят нов дом, но малко зависеше от тях. Брун избра накъде да потеглят и нито някой ги попита за съвет, нито пък те щяха да го дадат.

Жените разчитаха на мъжете да ги водят, да поемат отговорност, да взимат важни решения. През близо стотте хиляди години Кланът почти не се бе променил, те вече не бяха способни на промяна и привычките, които някога са били нагаждани за удобство, се бяха превърнали в генетично заложен. И мъже, и жени приемаха ролите си без съпротива, те бяха несломимо неспособни да приемат каквато и да било роля. Нямаха желание да променят взаимоотношенията си също толкова, колкото не желяха да се сдобият с още една ръка или да променят формата на мозъка си.

След като мъжете се отдалечиха, жените, се струпаха край Ебра, като се надяваха и Иза да се присъедини, така че да утолят любопитството си, но Иза бе изтощена и не искаше да оставя момичето. Щом Креб тръгна, тя легна до нея като хвърли кожата си върху двете. На сумрачната светлина на гаснещия огън известно време наблюдава спящото момиче.

„Чудато на вид създанийце“, мислеше си тя. „Доста грозновато в известен смисъл. Лицето и изглежда тъй плоско под това високо, издадено чело и мъничкото и носле, а и тази странна костна издутин под устата. Чудя се на колко ли е години? По-малка е, отколкото си мислех отначало, височка и това ме подведе. И така изпостаяла, че костите и се усещат. Горкичкото детенце, интересно откога ли не е хапвало нищо, скитайки се самичко.“ Иза покровителствено прегърна момиченцето. Жената, която бе помагала дори на невръстни животни при случай, не можеше да се отнесе по друг начин към злочестото, останало само кожа и кости момиченце. Доброто сърце на знахарката се сви от болка за раненото дете.

Мог-ър стоеше отстрани, докато мъжете, пристигаха и намираха местата си зад някой от камъните, наредени в малък кръг сред по-големия кръг от факли. Намираха се на открито в степта, далеч от бивака. Магьосникът изчака всички мъже да седнат и малко повече, после пристъпи в средата на окръжността с горяща връзка ароматно дърво в ръка. Бодна малката факла в замята пред незаетото място, на което бе опряна тоягата му.

Изправи се на здравия си крак в средата на окръжността и се взря над главите на седналите мъже в мрачната далечина с унесен, неконцентриран поглед, сякаш с едното си око виждаше свят, за който останалите бяха слепи. Загърнат с тежкия си ямурлук от кожата на пещерна

мечка, който прикриваше кривите издутини на несиметричния му скелет, присъствието му бе величествено и при това кой знае защо нереално. Мъж и все пак с деформираното си тяло не съвсем мъж, ни повече, ни по-малко мъж, но различен. Именно уродливостта му придаваше свръх естествените качества, които никога не будеха по-голямо страхопочитание, както когато Мог-ър ръководеше церемония.

Изведнъж със замах на магьосник той измъкна череп. Вдигна го високо над главата си със здравата си лява ръка и бавно описа с него пълен кръг, та всеки мъж да види големия, характерен череп с изпъкнало чело. Мъжете се вторачиха в черепа на пещерната мечка, излъчващ белезникава светлина от трепкащите пламъци на факлите. Постави я пред малката факла, бодната в земята и приседна зад него, като с това се затвори кръга.

Седящия до него младеж стана и взе една дървена купа. Наскоро бе навършил единадесет години и обредът му за зрелост се бе състоял малко преди земетресението. Грув бе избран за помощник още като малко момче и често бе помагал на Мог-ър в подготовката, но помощниците не се допускаха на истински обряд, докато не станеха мъже. За пръв път Грув се представи в новата си роля малко след като предприеха търсенето и още бе неуверен.

За Грув намирането на нова пещера имаше особено значение. То му даваше възможност да научи подробностите около рядко отслужвания и труден за описание обряд, в който лично великият Мог-ър обявяваше пещерата за годна за живеене. Като дете се бе боял от магьосника, макар и да разбираше каква чест за него е да бъде избраник. Оттогава младежът научи не само, че сакатият е най-изкусният мог-ър на всички Кланове, а и че под неприветливата му външност се крие добро и внимателно сърце. Грув почиташе учителя си и го обичаше.

Още щом Брун нареди да спрат, помощникът се зае да приготвяла питието в купата. Започна със стриването на цели стръкове татул между два камъка. Трудното беше да прецени количеството и съотношението на листата, стъблата и цветовете. Върху натрошените растения наля вряща вода и сместа бе оставена да кисне до церемонията.

Грув бе налял силната отвара от татул в специалната обредна купа, прецеждайки я през пръсти току преди Мог-ър да пристъпи в средата и горещо се надяваше да получи одобрително кимване от светия човек. Грув я прикрепяше, докато Мог-ър я опита, кимна одобрително, а после отпи и Грув отрони нечута въздишка на облекчение, след това поднесе купата на всички мъже според ранга им, като започна с Брун. Крепеше

я, докато те пиеха като следеше за количеството, което всеки опитва и сам отпи най-накрая.

Мог-ър го изчака да седне, после даде знак. Мъжете затропаха в такт с краищата на копията си по земята. Глухото трополене на копията, сякаш се усилваше и не позволяваше да се чуе друг звук. Равномерният такт ги увлече, после се изправиха на крака и започнаха да се движат в ритъм с такта. Светият мъж се бе втренил в черепа и напрегнатото му изражение привлече вниманието на мъжете към свещените мощи, сякаш ги бе заставил чрез мислите си. От значение бе синхронът, а той бе майстор в определянето на точния момент. Изчака точно колкото бе необходимо очакването да стигне върха си – още малко и острият резец на напрежението щеше да пристъпи – после погледна към побратима си – вожда на Клана. Брун клекна пред черепа.

– Дух на Бизона, тотем на Брун – започна Мог-ър. В действителност изрече само една дума – „Брун“. Останалото бе казано с помощта на едноръките му знаци, без да изрече нито дума. Последваха шаблонните движения – древният безсловесен език, който се използваше за разговори с духове и с други Кланове, чийто малко на брой гърлени думи и прости знаци с ръце се различаваха. С безмълвни знаци Мог-ър умоляваше Духът на Бизона да им прости за злините, които може неволно да са му сторили и са го обидили, и го молеше за помощ.

– Този мъж винаги е почитал духовете, Велики Бизон, винаги е спазвал традициите на Клана. Той е силен водач, мъдър и справедлив, добър ловец, грижовен стопанин, мъж със самообладание, достоен за Всемогъщия Бизон. Не изоставяй този мъж, поведи този водач към нов дом – място, където Духът на Бизона ще е доволен. Кланът те моли да помогнеш на тотема на този мъж – завърши светият мъж. После погледна към заместника му. Докато Брун се оттегляше, Грод коленичи пред черепа на пещерната мечка.

Никоя жена не биваше да се допуска до тази церемония, за да не научи, че същите тези мъже, които ги водеха със стоическа издръжливост, се молят и просят от невидими духове точно, както жените умоляват и просят от тях.

– Дух на Кафявата Мечка, Тотем на Грод – Започна Мог-ър отново и отправи на пръв поглед същата молба към тотема на Грод, а после един по един от името на всички останали. Продължи да се взира в черепа, когато свърши, докато мъжете трополяха с копията си, като караха предчувствието все повече да нарасне.

Всички много добре знаеха какво следва, обрядът никога не се

променяше. Нощ след нощ се повтаряше едно и също, но въпреки това очакването растеше. Чакаха Мог-ър да призове Духа на Урсуз, Великата Пещерна Мечка, неговия личен тотем и най-почитания от всички духове.

Урсуз бе повече от тотем на Мог-ър – той бе тотем на всинца и не-що повече от тотем. Именно Урсуз ги правеше Клан. Той бе върховният дух, върховният покровител. Благоговението пред Пещерната Мечка бе общият фактор, който ги обединяваше, силата, която спояваше всички отделни автономни Кланове в един народ – Кланът на Пещерната Мечка.

Когато едноокият магьосник прецени, че е дошъл мигът, направи знак. Мъжете спряха тропота и седнаха зад камъните си, но тежкият приглушен глух такт все още преминаваше във вените им и отекваше в главите им.

Мог-ър бръкна в една торбичка и извади щипка изсушени спори от плавун. Протегнал ръка над малката факла, той се приведе напред и духна, като в същото време ги остави да се посипят върху пламъка. Спорите се запалиха и захрехвърчаха вълнуващо около черепа, проблясвайки с ослепителна, магнезиева светлина в рязък контраст с тъмната нощ.

Черепът засия и сякаш наистина оживя за мъжете, чийто възпитания бяха подсилени от влиянието на татула. Бухал избуха сякаш по команда в едно близко дърво, допринасяйки с прокобния си грак за свръхестественото великолепие.

– Велики Урсуз, Покровител на Клана – изрече магьосникът с церемонии знаци – покажи на този Клан пътя към нов дом, както някога Пещерната Мечка научи Клана да живее в пещери и да се облича с кожи. Защити Клана си от Ледените планини и Духа на Зърнистия сняг, който ги е породил, както и от Духа на фъртуната, неин побратим. Кланът иска да помоли Великата Пещерна Мечка да не позволи никакво зло да му се изпречи на пътя, докато сме бездомни. Най-почитани от всички духове, твоят Клан, народът ти молят Духа на Могъщия Урсуз да се присъедини към тях в пътуването им към началото.

И тогава Мог-ър прибягна към силата на ума си.

Всички тези първобитни хора почти без челен лоб и реч, ограничавана от недоразвитите гласови органи, но с огромни мозъци – по-големи от мозъците на всички представители на човешката раса, живели в тези дни или още неродените, бъдещи поколения – бяха единствени по рода си. Те бяха върха в развитието на клон от човешката раса, чийто мозък се бе оформил в тилната част на главата, в оксипиталната и

париеталната кухня, които контролират зрението, телесните възприятия паметта.

А именно паметта им ги правеше неповторими. При тях подсъзнателното знание за поведението на предците им, наричано инстинкт, беше силно развито. В задната част на големите им мозъци се съхраняваха не само техните спомени, но и спомените на прадедите им. Способни, бяха да се сетят за знания, придобити от предците им, а при извънредни обстоятелства можеха да пристъпят дори отвъд. Можеха да си припомнят паметта на рода си, собствената си еволюция. А когато се напрегнеха достатъчно, можеха телепатично да слоят тази своя памет, която бе една и съща за всички, и да обединят умовете си в едно.

Но само в огромния мозък на покрития с белези, уродлив сакал този дар бе изцяло развит. Креб, кроткият и боязлив Креб, чийто масивен мозък бе причина за уродливостта му, в качеството си на Мог-ър се бе научил да използва способността на този мозък да слива отделните същности, насядали край него в едно общо съзнание и да го направлява. Можеше да ги отведе, на който си иска етап от родовото им наследство, да се превърне в умовете им, в който си поиска в прародителите им. Той бе Мог-ър. Властта му бе истинска, а не принижена до фокуси със светлината или предизвикана от упойващи средства еуфория. Те само подготвиха обстановката и им помагаша да възприемат напътствията му.

В тихата, тъмна нощ, огряна от стародавни звезди, неколцина мъже станаха свидетели на неописуеми видения. Те не съзряха, а бяха тези видения. Испитаха усещанията, виждаха през очите им и запаметиха неразгадаемото начало. От дълбините на умовете си те се озоваха в недо-развитите мозъци на морските животни, носещи се в топлата си, солена среда. Преживяха болката от първата глътка въздух и се превърнаха в земноводни, еднакво пригодени и за двете стихии.

Понеже тачеха пещерната мечка, Мог-ър пресъздаде един от най-ранните бозайници – прародителят, от който се бяха пръкнали и двата вида, а и множество други – и сля общия им ум с началото на мечката. После през вековете те се превръщаха последователно във всеки от предците си и усещаха формите, които се отклоняваха от вида. Това ги караше да съзнават взаимоотношенията си с всичко живо на земята, а почитта, която ги караше да питаят дори към животните, които убиваха за храна, изграждаше основата на духовното им родство с тотемите им.

Всичките им умове се движеха като един и едва като приближиха настоящето, те се разделиха в образите на непосредствените си прародители и най-сетне отново бяха те. Стори им се, че това трае цяла

вечност. В известен смисъл така си и бе, но в действителност не бе изтекло много време. Когато всеки мъж възвърна първоначалния си образ, тихичко стана и се отправи към мястото си за спане, където го чакаше дълбока забрава без сънища, вече бяха видели съня си.

Мог-ър си тръгна последен. Насаме той размишляваше върху преживяното и след известно време изпита познато безпокойство. Можеха да опознаят миналото в цялата му дълбочина и величавост, които въодушевяваха душата, но Креб чувстваше ограничението, което и през ум не минаваше на останалите. Не можеха да вървят напред. Дори не можеха да мислят напред. Очевидно само той бегло се досещаше за тази възможност.

Кланът не можеше да си представи бъдеще много по-различно от миналото, да намери оригинални алтернативи за утрешния ден. Цялото им познание, всичко, което вършеха, бе повторение на нещо вече правено преди. Дори запасяването с храна и за смяната на сезоните бе резултат от опита на миналото.

Имаше време, доста отдавна, когато нововъведенията им се отдаваха по-лесно, когато случайно счупеният, остроръб камък караше някого да му хрумне идеята да счупи нарочно камък, за да се получи заострен ръб, когато загретият край на пръчка караше този някой да я върти още повече, за да се разбере колко ще се загрее. Но когато се трупаха все повече спомени, които се тълпяха и увеличаваха способността на мозъка им да ги съхрани, промените ставаха все по-трудни. Нямахме повече място за нови идеи, които да попълнят резервите на паметта им, вече главите им бяха прекалено големи. Жените изпитваха вече трудности при раждането. Не можеха да си позволят нови знания, които да увеличат още повече размера на главите им.

Кланът преживяваше с неизменната традиция. Всяка страна на живота им от раждането до мига, когато ги призоваваше светът на духовете, се определяше от миналото. Това представляваше опит да оцелеят, несъзнателен и незаплануван, освен от природата, отчаян опит да се спаси една раса от изчезване, обречен на неуспех. Не можеха да предотвратят промените и съпротивата представляваше самоубийствено антиоцеляване.

Бавно се нагаждаха. Изобретенията бяха случайни и често не се оползотворяваха. Ако им се случеше нещо ново, добавяха го към запаса си от информация, но промените се извършваха с огромно усилие и след като се наложеха, непреклонно следваха новия път. Трудно обаче им се удаваше да го променят отново. От една раса, която нямаше място

за нови знания, без пространство за растеж, вече не бе пригодна за истинно променящата се околна среда, а бяха прекосили границата за развитие в друга насока. Това щеше да остане за една по-нова форма, за един друг експеримент на природата.

Докато Мог-ър седеше сам сред откритото поле и наблюдаваше как последните факли праят и гаснат, си мислеше за непознатото момиче, намерено от Иза и безпокойството му нарастваше, докато не се превърна във физическа болка. И преди бяха срещали представители на расата, и, но едва напоследък в светлината на разсъжденията му, а и малко от случайните им срещи бяха приятни. Оставаше си загадката откъде идваха – хората и бяха новодошли в техните земи – но откак пристигаха нещата взеха да се променят. Изглежда те носеха промяната със себе си.

Креб със свиване на рамене се освободи от безпокойството си, внимателно уви черепа на пещерната мечка в наметката, посегна за тоягата и закуцуква към леглото си.

3

Детето се обърна и взе да се мята.

– Мамо – стенеше тя. Размахвайки неистово ръце, тя извика още веднъж по-високо – Мамо!

Иза я прегърна и тихичко замърмори с нежен, гъргорещ глас. Топлата близост на женското тяло и успокоителните звуци достигнаха до трескавото съзнание на момичето и то се успокои. Беше спала на пресекулки цяла нощ, често будеше жената с мятането, стоновете и несвързаното си бълнуване. Звуците бяха непознати, различаваха се от словата, изричани от хората на Клана. Лееха се с лекота, гладко като звуците се преливаха. Иза все още не можеше да възпроизведе доста от тях, слухът и дори не бе пригоден да долови по-тънките вариации. Но специално тази комбинация от звуци се повтаряше тъй често, та Иза се досети, че това е името на някой близък на детето, предчувстваше кой бе този някой.

„Не може да е много голяма“, мислеше Иза „дори не е знаела как да си намира храна. Кой знае от кога е сама? Какво ли може да се е случило с хората и? Възможно ли е да е земетресението? Толкова ли дълго се е скитало само? И как е успяла да се отърве от пещерния лъв само с няколко драскотини?“ Иза бе виждала достатъчно рани, за да е сигурна, че раните на момичето са причинени от огромната котка. „Сигурно я закрилят могъщи духове?“, заключи Иза.

Още бе тъмно, макар че развиделяването не бе далеч, когато найсетне треската на детето изби в обилна пот. Тя я гушна близо до себе си, като я топлеше с тялото си и проверяваше дали е добре завита. Скоро след това момичето се събуди, като се чудеше къде се намира, но бе твърде тъмно, за да види. Усети успокояващото женско тяло до себе си и пак затвори очи, унасяйки се в по-спокоен сън.

Когато небето просветля и силуетите на дърветата се откритоиха на бледото, му сияние, Иза тихичко се измъкна от топлата кожа. Стъкна огъня, притури още дърва после се запъти към ручейчето да напълни купата си и да обели кората на една върба. Поспря се за миг, стисна талисмана си и благодари на духовете за върбата. Винаги, когато срещнеш върба, благодареше на духовете за вездесъщото и присъствие, както и за обезболяващата и кора. Вече не помнеше колко пъти бе белила кора от върба за отвара, облекчаващо болезки и страдания. Познаваше и по-силни обезболителни средства, но пък те притъпяваха сетивата.

Обезболяващото свойство на върбата просто притъпяваше болката и сваляйте температурата.

Още неколцина се разсъкаха, докато Иза се бе изгърбила над огъня и пускаше камъчета в купата за вода и върбова кора. Когато отварата стана, тя я отнесе обратно до кожата, внимателно положи купата в малка дупка изкопана в земята, после се мушна под кожата до детето. Иза наблюдаваше спящото момиче, забелязвайки че диша равномерно, заинтригувана от необикновеното лице. Слънчевото изгаряне бе отзвучало с изключение на малкото белеща се кожа по гърбицата на нослето и.

Веднъж Иза бе виждала представители на расата и но само отдалеч. Жените от Клана винаги бягаха и се криеха от тях. Неприятни случки се разправяха на Събиранията на Клана за случайни срещи между Клана и Другите и Хората от Клана ги отбягваха. На жените бе забранено всякакво общуване. Но срещите с техния Клан не се помнеха с лошо. Иза си спомни разговора с Креб за мъжа които случайно бе попаднал в пещерата им много отдавна, почти обезумял от болка с лошо счупена ръка.

Той бе научил малко от езика им, но се държеше странно. Обичаше да разговаря както с жените, така и с мъжете и се отнасяше към знахарката с голямо уважение, едва ли не благоговееше пред нея. Това не бе му попречило да спечели уважението на мъжете. Другите не излизаха от ума на Иза, която лежеше будна и гледаше детето, докато небето ставаше по-светло.

Докато Иза я гледаше, сноп слънчеви лъчи от ослепителното огнено кълбо току показало се над хоризонта попадна върху детското лице. Клепачите на момичето изпърхаха. Отвори очи и видя чифт големи, кафяви очи, хлътнали под гъстите издатини на веждите на лице, което някак си бе издадено като муцуна.

Детето нададе писък и отново затвори очи. Иза притегли детето към себе си, усещайки мършавото и телце да се тресе от страх и замърмори утешително. Звучите бяха кой знае защо познати на детето, но още по-познато бе топлото, успокояващо тяло. Бавно телцето и притихна. Открехна очи и през тясната пролука погледна Иза отново. Този път не нададе писък. После отвори широко очи и се вторачи в страшното, напълно непознато женско лице.

И Иза я бе зяпнала в почуда. Никога преди това не бе виждала очи с цвета на небето. За миг и мина през ума, че детето е сляпо. Очите на по-старите членове на Клана понякога се покриваха с тънка ципица, която засенчваше очите, зрението бе по-неясно. Но зениците на детските

очи се разширяваха нормално, а и нямаше никакво съмнение, че тя бе видяла Иза. „Светлият синкаво сив цвят сигурно е нормален за нея“, помисли си Иза.

Момиченцето лежеше без да мърда, с широко отворени очи, бойки се да шавне. Когато детето се изправи в постелята с помощта на Иза, то премига с болка от движението, а спомените нахлуха в съзнанието и. Спомни си страховития лъв и потрепери като си представи как острите нокти разкъсват крака и. Спомняше си как се добра до потока, жаждата надделяла страха и болката в крака, но не помнеше нищо преди това. Съзнанието и бе изключило от спомените и мъките на самотното скитане, гладна и уплашена, както и ужасяващото земетресение и скъпите и същества, които бе загубила.

Иза придържаше чашата с течност към устата на детето. Тя беше жадна и отпи, като направи гримаса от горчивия вкус. Но, когато жената допря чашата до устните и отново, тя отпи пак, твърде уплашена, за да се съпротивлява. Иза кимна одобрително, после я остави, за да помогне на жените да приготвят утринната храна. Очите на момиченцето проследиха Иза и когато за пръв път зърна бивака, гъмжащ от хора, приличащи на жената, се разшириха от почуда.

Мирисът на готвеща се храна предизвика пристъпи на глад и когато жената се върна с купичка бульон с месо, сгъстен до каша от зърната, детето лакомо го изгълта. Според знахарката още не бе време за твърди храни. Не и трябваше много да напълни свилото и се стомахче, а Иза наля остатъка в мях за вода, за да може детето да пие по време на пътуването. Когато момичето свърши, Иза я тури да легне и свали лапите. Отокът бе спаднал, раните заздравяха.

– Добре – каза Иза на глас.

Детето подскочи при дрезгавото, гърлено произнасяне на думата – за пръв път чуваше жената да говори. Изобщо не звучеше като реч, за непривикналия му слух по-скоро напомняше животинско ръмжене или грухтене. Но действията на Иза не бяха животински, бяха много човешки, напълно човешки. Знахарката беше приготвила друг счукан корен и докато сменяше превръзката и, един уродлив, килнат на една страна мъж закуцуква към тях.

По-страховито отблъскващ човек момичето не бе виждало в живота си. Едната страна на лицето му бе покрита с белези и капаче от кожа прикриваше мястото, където трябваше да се намира едното му око. Но всички тези хора и бяха тъй противни и далечни, че отблъскващата му уродливост бе въпрос само на степен. Не знаеше кои са те, нито пък как

се е озовала сред тях, но знаеше, че жената се грижеше за нея. Нахраниха я, лапата изстина и успокои краката и и най-вече в дъното на подсъзнанието си тя изпита облекчение от тревогите, които я изпълваха с болезнен страх. Колкото и странни да бяха тези хора, тя поне бе при тях и вече не бе сама.

Сакатият мъж приседна и не свалеше очи от детето. Тя отвърна на погледа му с откровено чувство, което го изненада. Децата от Клана му винаги малко се бояха от него. Бързо научаваха, че дори по-възрастните питаят към него страхопочитание и свободното му държание не им даваше смелост да фамилиарничат. Тази пропаст зейваше още повече след като майките им ги плашеха с Мог-ър, когато не слушаха. Докато децата пораснеха, повечето от тях, особено момичетата, искрено се бояха от него. Чак когато достигнеха зрелостта на средната възраст, се налагаше останалите хора от Клана да смекчават страха им, примесвайки го с почит. Здравото дясно око на Креб проблесна заинтригувано при безстрашния оглед от страна на детето.

– Детето е по-добре, Иза – направи знак той. Гласът му бе по-нисък от този на жената, но звуците, които издаваше приличаха повече на грухтене, отколкото на думи. Тя не забеляза придружаващите ги знаци с ръка. Езикът и бе напълно чужд, само разбра, че мъжът е казал нещо на жената.

– Още е твърде слаба от глада – каза Иза – но раната е по-добре. Резките бяха дълбоки, но не чак толкова, че кракът и сериозно да пострада, а инфекцията се оттича. Това са ноктите на пещерния лъв, Креб. Да си чувал пещерен лъв да се задоволи с няколко драскотини, след като веднъж е решил да нападне? Сигурно я закриля могъщ дух. Но какво ли разбирам аз от духове? – добави Иза.

Разбира се, че не беше женска работа, па макар и негова посестрима, да разправя на Мог-ър за духове. Тя направи осъдителен жест, в който се съдържаше и молба да и прости наглостта. Не и отвърна – тя и не очакваше – но продължи да се взира в детето с още по-голям интерес в резултат на думите и за могъщ, закрилящ дух. Самият той си бе помислил горе-долу същото и макар че никога не би го признал, мнението на посестримата му имаше тежест пред него и потвърждаваше собствените му мисли.

Бързо разтуриха бивака. Иза, нагърбила, кошница и вързопи, се наведе да вдигне момичето на хълбок и последва Брун и Грод. Яхнало хълбока на жената, момиченцето се оглеждаше любопитно, докато

пътуваха като не пропускаше нищо, което Иза и останалите жени вършеха. Особен интерес предизвикаха у нея спиранията за събиране на храна. Иза често и даваше да хапне млада цветна пъпка или крехко, прясно филизче и от това в ума и изплува неясният спомен за една друга жена, която бе правила същото. Но сега момичето внимателно следеше растенията и взе да забелязва характеризиращите ги особености. Дните, прекарани в гладуване, породиха у детето ревностно желание да се научи как да намира храна. Тя посочи едно растение и се зарадва, когато жената спря и изрови корена му. И Иза се зарадва. „Съобразително дете“, помисли си тя. „Не би могла да го знае от преди, иначе щеше да се храни с него“.

Спряха за почивка почти по средата на деня, докато Брун оглеждаше вероятните места за пещера и след като даде на момиченцето остатъка от бульона в кожата мях, Иза и връчи да дъвче ивица кораво сушено месо. Пещерата не отговаряше на нуждите им. По-късно следобед кракът на момичето започна да пулсира като резултат от отзвучаващото въздействие на върбовата кора. Тя взе да се гърчи неспокойно. Иза я потупа и я премести в по-удобно положение. Момичето се остави напълно на грижите на жената. Като израз на пълно доверие и упование тя прегърна с мършавите си ръчички Иза през шията и отпусна главичката си на широкото рамо на жената. Знахарката, бездетна толкова години, усети прилив на вътрешна топлина към осиротялото момиче. Тя бе още слаба и изтощена и ритмичното поклащане, докато жената вървеше, я унесе и тя заспа.

Докато наближи вечерта, Иза вече чувстваше тежестта на допълнителния си товар и с благодарност свали момичето, когато Брун нареди да спрат за деня. Детето беше в треска, бузките и бяха пламнали и горещи, очите и светеха и докато заедно с останалите жени събираше дърва, Иза търсеше и билки, с които да го лекува. Иза не знаеше какво причинява инфекция, но знаеше как да я изцери, а също и много още болести.

Макар и лечението да бе магия и да се обясняваше с езика на духовете, от това церовете на Иза далеч не бяха по-малко ефикасни. Прастарият Клан винаги се бе препитавал с лов и бране и поколение след поколение бяха използвали диворастващите растения, случайно или пробно, вследствие на което бяха натрупали огромна информация за тях. Бяха драли и колили животни, като при това виждаха и сравняваха органите им. Жените правеха дисекции, докато приготвяха вечерята и знанията прилагаха на себе си.

Майка и бе показала на Иза различните вътрешности и и беше

обяснила функциите им като част от подготовката и, но това бе само да и напомни, нещо, което тя вече знаеше. Иза се явяваше потомка на многоуважаван род от знахарки, а на дъщерите на знахарките умението да лекуват се предаваше не с обучение, а с по-загадъчни средства. Неопитната знахарка от прочут род заемаше по-висок ранг от опитната потомка на посредствени предци, и то съвсем основателно.

По рождение в мозъка и бяха натрупани познанията, придобити от предшествениците и, прастария род знахарки, на който Иза бе пряка наследница. Тя можеше да си спомни това, което са знаели те. Това не се различаваше кой знае колко от припомняне на собствения опит и след като веднъж се задействаше, процесът ставаше автоматичен. Сещаше се за собствените си спомени предимно, защото можеше да си припомни и обстоятелствата, свързани с тях – никога не забравяше нищо – но това не се отнасяше и за знанията, които черпеше от банката на паметта си, за тях не знаеше как са придобити. И въпреки че Иза и побратимите и имаха едни и същи родители, нито Креб, нито Брун не можеха да се похвалят с медицинските и познания.

Паметта при хората от Клана се различаваше според пола. На жените не им трябваша повече познания за ловджийството, както и на мъжете им бе достатъчно повърхностното познаване на растенията. Различието в мозъците на мъжете и жените бе наложено от природата, а културата само го укрепваше. Това бе още един опит на природата да ограничи размера на мозъците им, като се опитваше да продължи съществуването на расата им. Всяко дете придобиваше при раждането си и познанията, които по правило принадлежаха на противния пол и поради липса на поощряване докато порасне ги губеше.

Но опитът на природата да спаси расата от гибел съдържаше в себе си и елементите, които осъждаха на неуспех собствената и кауза. Двата пола играеха решаваща роля не само за създаване на потомство, но и за всекидневното съществуване – единият не можеше да оцелее дълго време без другия. А и не можеха да споделят уменията си – в спомените им нямаше такова нещо.

Но очите и мозъкът на хората от Клана бяха в същото време надарили двата пола с остро и възприемчиво зрение, макар че намираше различно приложение. Докато пътуваха, местността бавно се променяше и подсъзнателно Иза запомняше всяка дреболия от пейзажа по пътя, като обръщаше особено внимание на растителността. От голямо разстояние можеше да различи незначителни промени във формата на листата или височината на стъблото и макар че срещнаха някои растения – няколко

цветя, едно-две дървета и храсти, които никога не е виждала – не можеше да се каже, че са и непознати. От дълбините в задната част на големия и мозък изплува споменът за тях – спомен, който не беше неин. Но въпреки че разполагаше с такъв огромен запас от информация, неотдавна бе видяла растителност, която и бе напълно непозната, както и местността. Искаше и се да я огледа по-отблизо. Всички жени проявяваха любопитство към непознатата растителност. И въпреки че това означаваше да придобие нови познания, то имаше решаващо значение за незабавното им оцеляване.

Част от наследството на всяка жена бе умението да се опитва непознатата растителност и като всички останали Иза опита на себе си. Сходството с познатите растения поставяше новите в сродни категории, но тя знаеше колко опасно е да се допуска, че зад сходните отличителни белези се крият едни и същи свойства. Начинът за проверка бе прост. Отхапа малко парченце. Ако се окажеше неприятно на вкус, веднага го изплюваше. Ако имаше поносим вкус, държеше късчето в устата, като внимаваше да не щипе, да не пари или да променя вкуса си. Ако нямаше такива, гълташе го и чакаше да види дали се наблюдава някакъв ефект. На следващия ден отхапваше по-едра хапка и се придържаше към същата процедура. Ако след третата проба не се забелязваха зловредни влияния, новата храна се смяташе годна за ядене, отначало се приемаше на малки порции.

А не рядко Иза се интересуваше повече, ако имаше забележими резултати, защото това сочеше към възможността за лекарствена употреба. Другите жени и носеха всичко необичайно, след като прилагаша същата проба за ядливост и всичко, което притежаваше отличителните белези на растенията вече известни като отровни или упойващи. Предпазливо тя изследваше и тях, като използваше собствени методи. Но подобни опити изискваха време и тя се придържаше към растенията, които познаваше, докато бяха на път.

Недалеч от бивака Иза откри няколко високи, пръчкоподобни, тънкостеблени ружи с едри, ярки цветове. От корените на цъфналите многоцветни растения можеше да се направи лапа, сходна с тази от корените на ириса, която да способства за излекуването и да намали отоците и възпалението. Отвара от цветовете щеше както да притъпи болката на детето, така и да я накара да и се доспи. Заедно с дървата прибора и тях.

След вечерната храна малкото момиче седеше, опряла гръб о голяма скала и наблюдаваше какво вършат хората около нея. Храната и новата превръзка бяха я освежили и тя бърбореше на Иза, макар и да

виждаше, че жената не я разбира. Други хора от Клана хвърляха неодобрителни погледи в нейна посока, но детето не съзнаваше значението на тези погледи. Недоразвитите им гласни органи правеха точното артикулиране невъзможно за членовете на Клана. Няколкото звуци, които използваша за подсилване, се бяха появили от предупредителни викове и от нуждата да привлекат внимание, а значението, което придаваша на многословието бе част от традициите им. Примитивните им средства за общуване – знаци с ръце, жестове, стойки и интуицията, родена от непосредствения контакт, установените обичаи, както и усетът им да различават между изражения и пози – бяха изразителни, но ограничени. Ако някой видеше нещо по-особено, беше му трудно да го обясни на останалите, а за абстрактните понятия да не говорим. Словоохотливостта на детето озадачаваше Клана и ги правеше недоверчиви.

Те милееха за децата си, отглеждаха ги с кротка, гальовна привързаност и дисциплинираност, която ставаше по-строга, колкото повече те порастаха. И жени, и мъже еднакво глезеха бебетата, а малките дечица най-често ги гълчаха като просто не им обръщаха внимание. Когато децата осъзнаеха по-високото положение на по-големите деца и възрастните, те се стараеха да надминат по-възрастните и се противопоставяха на глезотиите като на нещо, подходящо само за бебета. Юношите рано се научаваха да се придържат към тесните рамки на установения обичай, а един от обичаите бе, че излишеството от звуци е неуместно. Поради ръста си момичето изглеждаше по-голямо от годините си и Кланът я смяташе за недисциплинирана, за лошо възпитана.

Иза, която я бе опознала по-отблизо, се досещаше, че е по-малка, отколкото изглеждаше. Тя горе-долу предугаждаше истинската възраст на момиченцето и се отнасяше по-снизходително към безпомощността и. Също така от бълнуването и, докато бе в безсъзнание, тя усети, че такива като нея се изразяват по-гладко и по-често. Иза се привърза към детето, чийто живот зависеше от нея и чийто мършави ръчици я бяха прегърнали през врата с пълно доверие. „Има време“, помисли си Иза „да я науча на по-добро държане“. Вече мислеше за детето като за свое.

Появи се Креб, докато Иза сипваше вряла вода върху цветовете от ружа и приседна до детето. Заинтригуван бе от пришълеца и тъй като приготовленията за вечерната церемония още не бяха завършили, бе дошъл да види как оздравява. Вторачиха се един в друг, момиченцето и сакатият, като се изучаваха взаимно еднакво напрегнато. Той никога не бе стоял толкова близо до представител на рода и и изобщо не бе виждал дете на Другите. Тя дори не знаеше за съществуването на хората от

Клана, преди да се събуди сред тях, но набръчканата кожа на лицето му я заинтригува. Като се има предвид ограничения и житейски опит тя никога не бе виждала толкова страховито, покрито с белези лице. Прибързано, с лишена от задръжки детска реакция, тя посегна да докосне лицето му, за да види дали белезите се различават на пипане.

Креб бе просто поразен, когато тя лекичко докосна лицето му. Нито едно от децата на Клана никога не бе посягало към него по такъв начин. Нито пък някой от възрастните. Избягваха да се докосват до него, сякаш докосвайки се можеха да се заразят от уродливостта му. Само Иза, която го гледаше по време на пристъпите на артрит – с всяка зима болките ставаха все по-жестоки – изглежда не изпитваше никакви угризения. Тя нито се гнусеше от уродливото му тяло и грозните белези, нито изпитваше страхопочитание към властта и положението му. Нежното докосване на момиченцето накара да трепне една струна в самотното му старо сърце. Поиска му се да и каже нещо и за миг мислеше как да започне.

– Креб – рече той като сочеше себе си. Иза наблюдаваше спокойно, докато чакаше цветовете да втасат. Доволна бе, че Креб проявяваше интерес към момиченцето, а това, че употреби личното си име, не остана незабелязано за нея. – Креб – повтори той, като се тупаше по гърдите.

Детето вдигна глава като се опитваше да го разбере. Той искаше от нея да направи нещо. Креб изрече името си за трети път. Изведнъж лицето и просветля, изпъчи гърди и се усмихна.

– Гръб? – отвърна тя като произнасяше „p“–то с треперещ език, наподобявайки неговия глас.

Старецът кимна одобрително, произношението и не бе далеч. После я посочи. Тя леко се нацупи, не съвсем сигурна какво искаше сега. Той се потупа по гърдите, повтори името си, после я потупа нея по гърдите. Широка и усмивка в знак, че е разбрала му заприлича на гримаса, а многосричковата дума, отронила се от устата и, не само бе непознаваема, ами почти непонятна. Повтори движенията си, като се наведе към нея да чуе по-добре. Тя си каза името.

– Аай-pp – колебливо изрече той, поклати глава и опита пак. – Аайлла, Айла? – На по-близо произношение не бе способен. Малцина в Клана можеха да го произнесат толкова близко. Тя засия и заклати бурно глава нагоре-надолу. Не бе точно, каквото бе изрекла, но го прие, усещайки с невръстния си ум, че той не е способен да произнесе името и по-добре.

– Айла – повтори Креб, като свикваше със звученето му.

– Креб? – изрече момичето, като го дърпаше за ръка, за да привлече

вниманието му, а после посочи към жената.

– Иза – рече Креб. – Иза.

– Иииз-за – повтори тя. Играта на думи и доставяше наслада.

– Иза, Иза – повтаряше тя като гледаше към жената. Иза кимна тържествено – изричането на името бе от голямо значение. Наведе се напред и потупа гърдите на детето, както бе сторил Креб, като искаше от нея пак да си каже името. Момиченцето повтори цялото си име, но Иза само поклати глава. Не можеше веднага да изрече звукосъчетанието, което момичето произнасяше с такава лекота. Детето бе слисано, после след като погледна към Креб изрече името си като него.

– Ей-гхаа? – опита жената. Момичето поклати глава и го каза пак. – Ей-яа? – опита отново Иза.

– Ай, Ай, а не Ей – каза Креб. – Айй-лла – повтори много бавно той, за да може Иза да чуе непознатото и звукосъчетание.

– Ай-лла – изрече жената внимателно, като се стараше да произнесе думата като Креб.

Момичето се усмихна. Нямахше значение, че името не бе съвсем точно, Иза положи толкова усилия да произнесе името изречено от Креб, че го прие и такава. За тях щеше да бъде Айла. Непринудено протегна ръце и я прегърна.

Иза нежно я притисна, после се отдръпна. Налагаше се да научи детето, че афиширането на чувствата пред другите е непристойно, но въпреки това и стана приятно.

Айла бе извън себе си от радост. Бе се чувствала като изгубена, тъй изолирана сред тези непознати хора. Какво ли не бе опитвала, за да общува с жената, която се грижеше за нея и я обземаше дълбоко отчаяние, когато всичките и, опити се проваляха. Това бе само началото, но после знаеше как да вика на жената, а и тя имаше име. Обърна се към мъжа, който бе поставил началото на общуването им. Той вече изобщо не и изглеждаше грозен. Радостта и преля, изпита топлота към него, както многократно я бе изпитвала към един друг мъж, когото само смътно си спомняше и момиченцето обви с ръце врата на сакатия, придърпа към себе си главата му и опря буза о неговата.

Нейният жест на привързаност го смути. Пребори се с подтика да отвърне на прегръдката. Съвсем неуместно щеше да бъде да го видят да се прегръща с това непознато създанийце извън пределите на домашното огнище. Но и позволи да притисне гладичката си, стегната бузка о обраслото му с рунтава брада лице малко по-дълго, преди внимателно да свали ръчичките и от врата си.

Креб взе тоягата си и с нейна помощ се изправи. Докато се отдалечаваше куцайки, момичето не излизаше от мислите му. „Ще трябва да я науча да говори, трябва да се научи да говори като хората“, каза си той. „В крайна сметка не бива да поверявам цялото и възпитание на една жена“. И въпреки това много добре разбираше, че му се иска да прекарва повече време с нея. Без сам да съзнава, той вече я смяташе за неделима част от Клана.

Брун не бе предвидил какви усложнения влече след себе си това, че позволи на Иза да прибере непознатото дете от пътя. Не ставаше дума за слабите му места като водач, ами за слабите места на расата му. Не би могъл да предугади, че ще се натъкнат на ранено дете, което не бе от Клана и не би могъл да предвиди логичните последствия от спасяването и. Спасиха живота и, алтернативата на оставането и сред тях бе да я отпратят да се скита отново сама. Не би могла да оцелее сама – това бе факт, не трябваше кой знае каква предвидливост. За да я изоставят на смъртта, след като веднъж и бяха спасили живота, пак щеше да се наложи да се противопостави на Иза, която, макар че не разполагаше с лична власт, на своя страна имаше страховито пълчище от духове – а сега пък и Креб, Мог-ърът, който притежаваше способността да призове какви ли не свръхестествени сили. За Брун духовете бяха могъща сила, нямаше никакво желание да се кара с тях. И ако трябваше да бъде съвсем честен, единствено тази възможност го спираше да не прогони момичето. Досега не бе успял да я формулира в ума си, но мисълта витаеше от сума ти време. Той още не го знаеше, но хората от Клана на Брун се бяха увеличили на двадесет и един.

Когато знахарката прегледа крака на Айла на следващото утро подобрието бе очевидно. Благодарение на умелите и грижи инфекцията почти бе минала и четирите, успоредни резки се бяха затворили и заздравяха, макар че белезите щяха да останат завинаги. Иза реши, че повече няма нужда от лапи, но направи отвара от върбова кора на детето. Когато я свали от кожата за спане, Айла се опита да се изправи на крака. Иза и помогна, придържаше я, докато момичето боязливо се опитваше да премести тежестта си на болния крак. Болеше, но след няколко предпазливи стъпки, се почувства по-добре.

Като се изправи в цял ръст момичето бе дори по-високо, отколкото си мислеше Иза. Краката и бяха дълги, тънки като клечки, с изпъкнали колена и прави. Иза се чудеше дали не са изкривени. Краката на хората от Клана бяха криви, извити навън, но освен накуцването, детето се движеше с лекота. „Сигурно и правите крака са нещо нормално за нея като

сините очи“, реши Иза.

Знахарката я уви в наметката и вдигна детето на хълбока си, когато Кланът потегли. Крачето и не бе съвсем оздравяло, за да измине по-голямо разстояние. От време на време през дневния поход Иза я сваляше да се разгъпче. Момичето се бе хранило лакомо, за да навакса дългото си гладуване и на Иза се струваше, че вече усеща как се увеличава теглото и. Радваше се, че може от време на време да сваля допълнителния си товар, особено сега, когато пътуването ставаше все по-тежко.

Кланът остави зад себе си необятните равни степи и през следващите няколко дни изкачваше вълнообразните хълмове, които ставаха все по-стръмни. Намираха се в подножието на планините, чийто искрящи ледени качулки се приближаваха с всеки изминат ден. Хълмовете бяха гъсто обрасли с дървета, вече не с иглолистната растителност на северните гори, а с богатите на зеленина и дебели, чепати коруби на широколистните дървета. Температурата се затопли по-бързо от обичайното за сезона, което учуди Брун. Мъжете бяха сменили наметалата си с по-къса кожа, под която се виждаха голите им тела. Жените не се преоблякоха в летните си дрехи, по-лесно им бе да мъкнат товара си с дългите наметала, които ги спасяваха от прежулване. Местността загуби всяка прилика със студената прерия, окръжаваша предишната им пещера. Иза усещаше, че все повече разчита на познанията си от спомени много по-древни от нейните, докато Кланът прекосяваше сенчестите долчинки и тревясалите могили на раззеленилата се в по-топлия климат гора. Дебелите, кафяви кори на дъба, бука, ореха, ябълката и клена се редуваха с меките, гладки, тънkokори върби, брези, габъри, трепетлики и избуялите елшови и лешникови храсти. Във въздуха се носеше мирис, който Иза на можа лесно да определи и който изглежда довяваше топлия, южен бриз. По напълно разлистените брези висяха вече реси. Сипеха се крехки розови и бели венчелистчета – разцъфналите цветове на плодните и орехови дръвчета, подранило обещание за есенен урожай.

С мъка си пробиваха път през храсталаците и пълзящите растения на гъстата гора, катереха се по голи урви. Когато изкачиха скалистия склон, околните хълмове сияеха с всички нюанси на зелено. Появиха се отново дебелите сенки на боровете, мяркаше се и сребърна ела. Още по-нагоре от време на време срещаша и син смърч. По-тъмният цвят на короните на иглолистните дървета се преливаше с избуялата зеленина на широколистните дървета, липите и бледозеленото на останалите дребнолистни видове. Мъх и треви допринасяха с отенъците си за раззеленилата се мозайка от тучна растителност и дребна флора – като се почне

от оксализа, детелиноподобния киселец и се стигне до мъничките, сочни растенийца, вкопчили се в голите каменисти урви. Гората бе осяяна с диви цветя, бели трилиуми, жълти теменужки, розово червен глог, жълтобели нарциси, както и синя и жълта тинтява преобладаваха по по-високи ливади. На няколко места с по-дебела сянка малко позакъснели, но все пак храбро надничаха цветовете на последните стръкове жълт, бял и пурпурен минзухар.

След като изкатериха стръмния склон, Кланът спря да си почине. Под тях панорамата на гористите хълмове рязко свършваше там, където степите се ширеха до хоризонта. От удобната им за наблюдение позиция в далечината се виждаха няколко стада, пасящи избуялата, вече позлатена от лятото трева. Бързоходните ловци без товар и необременявани от тежко натоварените жени, можеха да избират между няколко вида дивеч и да достигат лесно до степта за по-малко от половин утро. На изток небето над просторната прерия бе ясно, но от юг бързо се заоблачаваше и предвещаваше буря. Ако продължеха да се изкачват, високата планинска верига на север щеше да накара облаците да стоварят влагата си върху главите на Клана.

Брун и останалите мъже се съвещаваха малко по-настрани от жените и децата, но тревожните им навъсени лица и жестове ясно говореха за темата на съвещанието. Опитваха се да решат дали да се върнат обратно. Местността бе непозната, но по-важно беше, че прекалено се отдалечаваха от степта. Макар и да бяха зърнали сума ти животни в гористите подножия, това не бе нищо в сравнение с огромните стада, прехранващи се от изобилната паша в тревистите долини под тях. По-лесно се ловуваха на открито, по-лесни бяха за отриване без прикритието на гората, прикритие и за четириногите им ловци. Равнинните животни бяха позадружни, събираха се в стада, а не бродеха самостоятелно или на малки семейни групи като дивеча в гората.

Иза предполагаше, че ще се върнат и с това щяха да обезсмислят усилието да изкатерят стръмните хълмове. Струпалите се облаци и угрозата от дъжд спуснаха мрачния си покров върху обезсърчените пътници. Докато чакаха, Иза свали Айла и тежкия си товар. След дългото пътуване, привързано за хълбока на жената, детето се радваше сега на свободното си движение, което оздравяващият му крак му позволяваше и се отдалечи. Иза я видя да изчезва от полезрението и отвъд издадения край на хребета току пред нея. Не искаше момичето да се отдалечава много. Съвещанието можеше да свърши всеки момент и Брун нямаше да погледне с добро око, ако то ги забавеше заради него. Тръгна след

нея и, заобикаляйки хребета, я видя, но от това, което видя зад момичето и сърцето и затупка лудешки.

Бързешком се върна като бързо се озърташе. Не дръзна да прекъсне Брун и мъжете, а изчака търпеливо съвещанието да свърши. Брун я видя и макар че не го показа, разбра, че нещо се е случило. Щом мъжете се разотидоха, Иза изтича при Брун, седна пред него и заби поглед в земята – позата, която означаваше, че иска да говори с него. Можеше да я изслуша или пък не, всичко зависеше от него. Ако не и обърнеш внимание, нямаше да може да му каже какво и е на ума.

Брун се чудеше какво ли иска. Бе забелязал момичето да се запътва напред – малко неща за Клана убягваха от вниманието му – но го бяха налегнали по-неотложни задачи. „Сигурно е за момичето“, помисли си навъсено той и се изкуси да пренебрегне молбата на Иза. Независимо от мнението на Мог-ър, не му се нравеше, че детето пътува с тях. Вдигна очи и видя, че магьосникът го наблюдава, опита се да разгадае мислите на еднооклия, но не можа да разчете безизразното му лице.

Вождът погледна отново жената, седнала в краката му, позата и издаваше силната и възбуда. „Наистина е разтревожена“, помисли си той. Брун не беше безчувствен и високо ценеше посестримата си. Независимо от търканията и с партньора, винаги се бе държала както трябва. Бе пример за останалите жени и рядко го безпокоеше с маловажни молби. Посегна и я потупа по рамото.

Дъхът на Иза експлодира при докосването, несъзнателно тя бе спряла да диша. Щеше да и позволи да говори! Толкова дълго му трябваше да реши, та бе сигурна, че няма да и обърне внимание. Иза се изправи и сочейки по посока на хребета, изрече само една дума:

– Пещера!

4

Брун се завъртя на пети и закрачи към хребета. Когато заобиколи издадения нос, гледката, която се разкри, го накара да спре поразен. Възбуда пробяга по вените му. Пещера! И то каква пещера! Още щом я зърна, разбра, че точно това търсеше, но се пребори с чувствата си, обуздавайки нарасналите си надежди. Съзнателно се напрегна и заоглежда подробностите на пещерата и разположението и. Толкова бе погълнат, че едва забеляза момиченцето.

Дори от удобната за наблюдение позиция на няколкостотин метра, грубата, триъгълна паст, изваяна в сивкаво кафявата планинска скала бе достатъчно голяма и обещаваше повече пространство, отколкото бе необходимо да се настани Кланът му. Отворът гледаше на юг и бе огряван от слънцето през по-голямата част на деня. Сякаш да потвърди този факт, сноп светлина, намерил пролука в облаците отгоре, освети червенкавата почва на широката, предна тераса на пещерата. Брун проучваше местността, набързо запознавайки се с обстановката. Голяма скала на север и подобна на югоизток обещаваха завет от ветровете. „Водата е наблизо“, помисли си той, като прибавяше още едно положително качество към нарастващия списък в ума си, когато забеляза течащия поток в подножието на полегатия склон на запад от пещерата. Местоположението бе най-обещаващото досега. Даде знак на Грод и Креб като прикриваше въодушевлението си, докато ги чакаше заедно да огледат пещерата по-отблизо.

Двамината мъже побързаха към вожда си, следвани от Иза, която отиваше да прибере Айла. Тя също хвърли внимателен поглед на пещерата и кимна със задоволство преди да се върне с детето при развълнувано жестикулиращата купчина хора. Прикритото вълнение на Брун го издаде. Те разбраха, че е намерена пещера и вождът смята, че тя крие добри възможности. Ярки слънчеви лъчи пронизваха навъсеня мрак на заоблаченото небе и сякаш насищаха атмосферата с надежда, която бе в унисон с настроението на тревожно очакващия Клан.

Брун и Грод стиснаха яко копия, докато троицата мъже приближаваше пещерата. Не забелязаха следи от човешко присъствие, но това не бе гаранция, че пещерата е необитаема. От зейналия отвор се стрелнаха напред-назад с чуруликане и цвърчене птички като връхлитаха и кръжаха. „Птиците са добър знак“, мислеше си Мог-ър. Когато приближиха,

стъпваха предпазливо, като заобикаляха отвора, а Брун и Грод търсеха внимателно пресни следи и испражнения. Най-скорошните бяха от няколко дни. Следите и големите белези от зъби по едрите кокали от крак, натрошени от яки челюсти сами говореха за случилото се: glutница хиени бяха използвали пещерата за временен подслон. Месоядните хищници бяха нападнали застаряващ лопатар и бяха домъкнали трупа до пещерата, за да довършат пира си на спокойствие и в сравнителна безопасност.

От едната страна, близо до западния край на отвора в гъсталака от пълзящи растения и шубраци се бе скътало вирче, пълнено от извор, а водата се стичаше в ручейче, сълзящо по склона към потока. Докато останалите чакаха, Брун проследи ручей до извора му, бликащ от скалата малко над стръмната, грапава и обрасла стена на пещерата. Искрящата вода току след извора бе свежа и бистра. Брун прибави вирчето към предимствата на местоположението и се върна при останалите. Местоположението бе подходящо, но всичко зависеше от самата пещера. Двамата ловци и сакатият магьосник се приготвиха да прекратят входа на голямата, черна дупка.

Като се върнаха до източния край, мъжете вдигнаха очи към горната точка на триъгълния вход високо над главите им, докато влизаха в планинската дупка. Нащрек с всичките си сетива те пристъпваха предпазливо в пещерата, плътно придържайки се до стената. Когато очите им привикнаха към сумрачната светлина, те се огледаха с почуда.

Висок, куполообразен свод се издигаше над огромно помещение, способно да побере много повече хора. Пристъпваха покрай набраздената каменна стена като внимаваха за пролуки, които да водят към по-дълбоки пропасти. Недалеч от дъното още един извор сълзеше от стената и образуваше тъмно вирче, което се смесваше със сухата пръст на пода малко по-нататък. Току зад вирчето, стената на пещерата завиваше рязко към входа. Обхождайки западната стена обратно от отворието, в бавно просветляващата светлина се натъкнаха на тъмна пукнатина, ясно очертана от бледата сива стена. На сигнала на Брун, Креб спря да влачи кракът си, докато Грод и вождът приближиха пролуката и надзърнаха в нея. Видяха пълен мрак.

– Грод! – изкомандва Брун като добави с жест какво иска.

Заместникът му се втурна навън, докато Брун и Креб чакаха напрегнато. Грод огледа растящата наблизко растителност, после се запъти към малката горичка сребърни ели. Буци засъхнала смола, избила през кората, бяха оставили лъскави ивици по стволите. Грод откри

кората, пресен лепкав сок засълзи на мястото на бялата рана, зейнала на дървото. Начупи мъртви, изсъхнали клонки, все още крепящи се под живите, окичени със зелени иглички клони, после измъкна каменна брадва от една гънка на наметката си, отсече един зелен клон и бързо го окастри. Привърза насмолената кора и сухите клонки с жилава трева за края на зеления клон и като извади внимателно живия въглен от зубърския рог, доближи го до смолата и задуха. Не след дълго се втурна обратно в пещерата с пламтяща факла.

Грод държеше факлата над главата си, а Брун вървеше начело, стиснал в готовност тоягата и двоицата мъже навлязоха в тъмната пролука. Мълчаливо се прокрадваха по тясната пътечка, която след няколко крачки завиваше рязко и се връщаше към дъното на пещерата, а току след завоя водеше към втора пещера. Пространството, много по-малко от централната пещера, бе с почти кръгла форма и по стената в дъното се търкаляше купчина кости, които проблясваха белезникаво на мъждукщата светлина на факлата. Брун пристъпи да види отблизо и ококори очи. Напрегна се да запази самообладание, направи знак на Грод и двоицата бързо отстъпиха.

Мог-ър неспокойно чакаше, облегал се тежко на тоягата си. Когато Брун и Грод изскочиха от тъмната пролука, магьосникът се изненада. Брун не се вълнуваше за щяло и нещяло. Направиха му знак и Мог-ър последва двамата мъже по тъмната пътечка. Когато стигнаха стаичката, Грод вдигна факлата над главата си. Мог-ър присви очи, когато съзря купчината кости. Втурна се, тоягата му тракаше по пода, докато коленичеше. Тършувайки сред купчината, се натъкна на голям, продълговат предмет и като разрина останалите кости, той вдигна черепа с ръце.

Нямаше никакво съмнение. Високият свод на черната кост на черепа отговаряше на този, който Мог-ър носеше в наметалото си. Седна, вдигна огромния череп на нивото на очите си и се вторачи в тъмните очни кухини невярващ и със страхопочитание. Урсуз бе обитавал пещерата. Ако се съдеше по количеството кости, пещерните мечки бяха я обитавали много зими. Едва сега Мог-ър си обясни възбудата на Брун. Тази пещера се оказа жилище на Великата Пещерна Мечка. Духът на огромното същество, което Кланът почиташе и ценеше над всички останали, се бе просмукал в самия камък на стените на пещерата. На Клана, който се заселеше тук, късметът и щастието му бяха сигурни. Ако се съдеше по възрастта на костите, ставаше ясно, че пещерата е била необитаема в продължение на години, просто ги е чакала да я открият.

Пещерата бе идеална, с добро местоположение, просторна, с

отделно помещение за тайни обреди, което можеше да се ползва зиме и лете, помещение, което лъхаше със свръхестественото тайнство на религиозния живот на Клана. Малката пещера щеше да бъде неговото царство. Това бе краят на търсенето, Кланът вече имаше дом – разбира се, ако първият лов бе успешен.

Когато троицата мъже излязоха от пещерата, слънцето грееше, обляците бързо отстъпваха, отвявани от острия източен вятър. Брун го прие като добро знамение. Едва ли мнението му щеше да се промени, ако облаците се бяха раздрали от светкавици и гръмотевици и се бе изсипал пороен дъжд – и това щеше да приеме за добро знамение. Нищо не бе способно да угнети възторга му и да прогони чувството му на удовлетворение. Стоеше на терасата пред пещерата и вперил взор в гледката, която се разкриваше от входа. Пред него в цепнатината между два хълма се виждаше просторната, проблясваща водна шир. Не му бе минавало през ума, че са толкова близо и в главата му нахлу спомен, който веднага разреши загадката на бързо стоплящата се температура и необичайната растителност.

Пещерата се намираще в подножието на планинска верига в южния край на полуострова, който се издаваше наполовина в между континенталното вътрешно море. Полуостровът бе свързан с континента на две места. Основната връзка бе широк провлак на север, но една тясна ивица солено тресавище го свързваше с високите планински земи на изток. Соленото тресавище бе също така блатист, оточен канал на мъничкото вътрешно море в североизточната част на полуострова.

Планините зад гърба им защитаваха крайбрежната ивица от мразовитите зимни студове и бушуващите ветрове, зараждащи се в континенталния глетчер на север. Крайморските ветрове, смекчавани от незамръзващите води на морето, създаваха тесен температурен пояс в закътания южен край и осигуряваха достатъчно влага и топлина за гъстата гора с широколистните и, периодично сменящи листата си дървета, често срещани в умерено студените области.

Местоположението на пещерата бе идеално – ползваха се от предимствата и на двата свята. Температурите бяха по-топли от тези, които преобладаваха в околните области, а за мразовитите зимни месеци разполагаха с изобилие от дърво за огрев. Голямо море бе под носа им, богато на риба и морска храна, а скалите по брега приютяваха колония от гнездящи морски птици и яйцата им. Умереният климат на гората бе рай за берача на плодове, ядки, боровинки, семена, зеленчуци и листак. Прясната вода им бе под ръка, бликаща от извори и поточета. Но най-

същественото бе, че имаха лесен достъп до необятните степи, чийто просторни пасища изхранваха огромни стада от едри, тревопасни животни, които им осигуряваха не само месо, но и дрехи и сечива. Малкият Клан от ловци-бегачи се препитаваше с плодовете на земята, а тук земята се радваше на изумително изобилие.

Когато се върна при чакащия го Клан, Брун почти не забелязваше земята под краката си. Не можеше и да мечтае за по-идеална пещера. „Духовете са се завърнали“, мислеше си той. „Може би никога не са ни и напусkali, може би просто са искали да стигнем до тази по-голяма, по-хубава пещера. Разбира се! Това ще да е! Омръзнала им е старата пещера, искали са нов дом и затова са предизвикали земетресението, за да ни накара да я напуснем. Може би загиналите са били необходими в света на духовете и като компенсация за тях ни доведоха до новата пещера. Сигурно ме изпитват, проверяват що за вожд съм. Ето защо не можех да реша дали да се върнем“. Брун бе доволен, че качествата му на вожд не бяха поставени под въпрос. Ако не бе съвсем непристойно, щеше да се втурне да го съобщи на останалите.

Когато троицата мъже влязоха в полезрението им, нямаше нужда да съобщават някому, че пътуването им е свършило. Всички разбраха. От чакащите само Иза и Айла бяха видели пещерата, а само Иза можа да я оцени по достойнство. Още тогава бе сигурна, че Брун ще я хареса. „Сега вече не може да изгони Айла“, помисли си Иза. „Ако не беше тя, Брун щеше да се върне преди да я намерим. Сигурно тотемът и е могъщ и отгоре на всичко носи щастие. Айла донесе щастие дори на нас“. Иза погледна към момиченцето до себе си, неподозиращо вълнението, което бе причинило. „Но щом като е тъй щастливо, защо тогава е загубила хората си?“ Иза тръсна глава. „Никога няма да разбере поведението на духовете“.

И Брун гледаше към детето. Още щом като видя Иза и момичето, си спомни, че именно Иза му каза за пещерата, а тя едва ли щеше да я види, ако не беше тръгнала след Айла. Когато видя детето да се отдалечава самичко, вождът се ядоса – беше заповядал на всички да чакат. Но ако не бе нарушила дисциплината, нямаше да открие пещерата. „Защо пък духовете ще я водят първа до пещерата? Мог-ър имаше право, той винаги имаше право, духовете не се гневяха на състраданието на Иза, не се дразнеха, че Айла бе с тях. Ако не друго, те я покровителстваха“.

Брун погледна към уродливия мъж, който би трябвало да е вожд на неговото място. „Имаме късмет, че брат ми е Мог-ър. Чудно нещо“, мислеше си той. „Отдавна не съм мислил за него като за брат, още от

времето когато бяхме деца“. Когато бе млад и се стремеше към самообладанието, необходимо за мъжете от Клана, особено за предопределения да стане вожд, Брун винаги бе смятал Креб за свой брат. По-старият му побратим водеше своя собствена битка срещу болките и присмеха, защото не можеше да ходи на лов и сякаш усещаше кога Брун е на път да грохне. Кроткият поглед на сакатия мъж му действаше успокоително дори в такива мигове и Брун винаги се чувстваше по-добре, когато Креб седнеше до него и му предложише утехата на мълчаливото си съчувствие.

Всички деца, родени от една и съща майка, бяха побратими, но само децата от един и същ пол се обръщаха един към друг с по-съкровено брат и сестра, и то само когато бяха млади и в редките мигове на извънредна близост. Мъжете нямаха сестри, както и жените нямаха братя. Креб бе побратим и брат на Брун, Иза му беше само посестрима и нямаше сестри.

Имаше мигове, когато Брун съжаляваше Креб, но отдавна бе забравил за недъга му от уважение към знанията и властта му. Изобщо бе престанал да гледа на него като на мъж, а само като на великия магьосник, чийто мъдри съвети често търсеше. Не смяташе, че брат му изобщо съжалява, че не е станал вожд, но понякога се чудеше дали сакатият съжалява, че няма партньорка и деца от нея. Понякога жените бяха непоносими, но носеха топлина и наслада край огнището на мъжа. Креб така и не се сдобил с партньорка, никога не се научил да ходи на лов, не опознал радостите и отговорностите на нормалния, мъжки живот, но пък бе Мог-ър. Великият Мог-ър.

Брун нищо не разбираше от магия, а още по-малко от духове, но пък бе вожд и партньорката му бе родила чудесен син. Засия доволно като се сети за Брод, момчето, което подготвяше да заеме мястото му един ден. Ще го взема на следващия лов, изведнъж реши Брун, ловът на пещерното празненство. Този лов може да стане изпита му за зрялост. Ако убие първото си животно, може да включим обряда му за зрелост в пещерната церемония. Ебра сигурно щеше да се гордее. Брод бе достатъчно голям, а е силен и смел. Понякога е малко по-твърдоглав, но сега се учи на самообладание. Брун се нуждаеше от още един ловец. Сега, когато Кланът имаше пещера, чакаше ги работа, за да се подготвят за следващата зима. Момчето бе близо дванадесетгодишно – възраст повече от достатъчна да стане мъж. „Брод ще може да сподели спомените ни за пръв път в новата пещера“, помисли си Брун. „А те ще бъдат нещо изключително, Иза ще приготви напитката“.

„Иза ли? Какво ще правя с Иза? И с момичето? Иза вече се е привързала към нея, независимо че не е от Клана. Сигурно, защото бе толкова години бездетна. Но и тя скоро ще има свое, собствено дете, а пък вече си няма кой да я храни. С момичето ще трябва да се грижи за две деца. Вече не е млада, но е трудна и магията и и рангът и ще бъдат чест за всеки мъж. Може пък някой от ловците да я вземе за втора жена, ако не беше тази пришълка. Пришълката, покровителствана от духовете. Може наистина да ги разгнева, ако я изпъдя сега. Може пак да раздрусат земята“. Брун потръпна. „Знам, че Иза иска да я задържи, а и вярно е, че тя ми показа пещерата. Заслужава да бъде почетена, но не бива да го правя на показ. Ако и позволя момичето да остане, това ще и е наградата, но момичето не е от Клана. Дали духовете на Клана ще я искат? Тя дори си няма тотем, как може да и разрешим да остане щом като няма тотем? Духове! Не ги разбирам тези духове!“

– Креб – повика Брун. Магьосникът се извърна като го чу, изненадан да чуе, че Брун се обръща към него с личното му име и закуцука към вожда, когато той му направи знак, че иска да говори с него насаме. – Онова момиче, дето Иза го намери, нали знаеш, че не е от Клана, Мог-ър? – започна Брун малко неуверен как да подхване разговора. Креб изчакваше. – Самият ти каза, че трябва да оставя Урсуз да реши дали ще оживее. Е, изглежда, че е решил, но сега какво да правим с нея? Тя не е от Клана. Няма си тотем. Тотемите ни дори няма да допуснат човек от друг Клан да присъства на церемонията по освещаване на пещерата, допускат се само онези, чийто духове ще обитават пещерата. Толкова е млада, не може да оцелее сама, а ти много добре знаеш, че Иза иска да я остави, но какво ще стане с пещерната церемония?

Креб се бе надявал тъкмо на такова встъпление, подготвен бе.

– Брун, детето има тотем, могъщ тотем. Просто ние не знаем какъв е той. Нападнал я е пещерен лъв и въпреки това се е отървала само с няколко драскотини.

– Пещерен лъв ли? Малцина са ловците, които ще се отърват толкова леко.

– Да, дълго време се е скитало самичко, без малко да умре от глад, но не е умряло, а се озова на пътя ни, където го намери Иза. И не забравяй, ти не можа да го предотвратиш. Млада е за подобно изпитание – продължи Мог-ър – но според мен тотемът и я изпитва да види дали е достойна. Тотемът и е не само силен, ами и носи и късмет. Всички ние може да споделим късмета и, може би вече сме го сторили.

– Пещерата ли имаш предвид?

– Първо на нея се откри. Бяхме на път да се връщаме, минахме тъй близо до нея, Брун...

– Духовете ме водеха, Мог-ър. Исаха нов дом.

– Да, разбира се, че те водеха те, но въпреки това показаха пещера-та първо на момичето. Доста мислих, Брун. Има две новородени, които не знаят какви са им тотемите. Нямах време, да си намерим нова пещера бе по-важно. Според мен, когато освещаваме пещерата, трябва да включим и церемония за даване на тотем на тези бебета. Това ще им донесе щастие и ще зарадва майките им.

– Че какво общо има това с момичето?

– Докато се моля за тотемите на двете бебета, ще попитам и за нейния. Ако тотемът и се разкрие пред мен, ще може и нея да включим в церемонията. От нея не се иска много и ще можем в същото време да я приемем в Клана. И тогава няма да има нищо лошо да остане.

– Да я приемем в Клана! Не е от Клана, тя е потомка на Другите. Кой е отварял дума да я приемем в Клана? Не бива да го допускаме, няма да се хареса на Урсуз. Никога преди не е правено! – възрази Брун. – Не съм си и помислял тя да стане един от нас, просто се чудех дали духовете ще и разрешат да живее с нас, докато порасне.

– Иза спаси живота и, Брун и сега носи част от духа на момичето, а това я прави член на Клана. За малко не потегли за другия свят, но сега е жива. Все едно, че се е родила отново, потомка на Клана – Креб видя, че вождът е готов да се опълчи срещу идеята и побърза да продължи преди Брун да може да каже нещо. – Хора от един Клан се присъединяват към друг Клан, Брун. В това няма нищо необичайно. По едно време младежите от различни Кланове се обединиха и образуваха нови Кланове. Не помниш ли как на последното Събиране на Кланове два малки Клана решиха да се обединят в един? И двата бавно се топяха, но се раждаха достатъчно деца, а от новородените малцина оцеляваха след раждане. Приемането на нови хора в Клана не е ново – разсъждаваше Креб.

– Вярно е, че понякога хора от един Клан се присъединяват към друг, но момичето не е от Клана. Ти дори не знаеш дали духът на тотема и ще иска да разговаря с теб, Мог-ър. Дори и да заговори, откъде знаеш, че ще го разбереш? Аз дори на нея не и разбирам! Смяташ ли наистина, че ще успееш да откриеш какъв е тотема и?

– Мога само да опитам. Ще помоля Урсуз да ми помогне. Духовете си имат собствен език, Брун. Ако и е речено да се присъедини към нас, закрлящият я тотем ще даде да се разбере.

Брун размисли за миг.

– Но даже и да откриеш тотема и, кой ловец ще я пожелае? Иза и бебето и са и без това достатъчно бреме, а не разполагаме с толкоз ловци? В земетресението загубихме не само партньора на Иза. И синът на жената на Грод загина, а беше млад и силен ловец. Няма го другарят на Ага, а тя остана да сподели огнището с двете си деца и майка си – Сянка на болка докосна взора на вожда при мисълта за жертвите на смъртта в Клана му. – А и Ога – продължи Брун. – Първо бе разкъсан другаря на майка и, а веднага след него майка и умря при срутването. Наредих на Ебра да прибере момичето. Ога е почти жена. Като порасне достатъчно, мисля да я дам на Брод, сигурно ще е доволен – размишляваше Брун за миг откъснат от мислите за другите си отговорности. – И без момичето товарът на мъжете без жени е голям, Мог-ър. Ако го приема в Клана, на кого да дам Иза?

– На кого щеше да я дадеш след като момичето израсне и ни напусне, а Брун? – запита едноокият. Брун имаше притеснен вид, но Креб продължи преди Брун да му отговори. – Няма нужда да товариш някой ловец с Иза и детето, Брун. Аз ще ги храня.

– Ти?

– Защо не? Жени са. Не са момчета, че да ги обучавам, поне засега. Не ми ли се полага пая на Мог-ър от всеки лов? Никога не съм го искал целия, никога не съм имал нужда, но мога. Няма ли да е по-лесно всички ловци да дават полагащия се пай на Мог-ър, за да мога да изхранвам Иза и момичето, вместо да ги стовариш на гърба на някой ловец? И без това смятах да поговоря с теб за мое собствено огнище, когато открихме новата пещера, където да се грижа за Иза, освен ако не я иска някой друг. Много години споделяме огнището с посестримата ми, трудно ще ми е да се променям след всичко това. Освен това Иза ми облекчава артритата. Ако роди момиче, ще приема и него... Ако е момче, е... тогава ще му мислим.

Брун мислено претегляше идеята. „Ами да, защо не? Това щеше да облекчи всички. Но защо ли Креб иска да го стори? Независимо чие огнище споделя Иза пак щеше да се грижи за артритата му. Защо мъж на неговите години ще иска да го притесняват малки деца? Защо изявяваше желание да поеме отговорността за обучението и дисциплината на една пришълка? Може би отговорът е в това, че той се чувства отговорен. На Брун не му се нравеше идеята да приемат момичето в Клана. Щеше му се изобщо да не бе възниквал този проблем, но още по-малко му се нравеше идеята да приеме външен човек да живее с тях и при това извън

контрола му. Вероятно най-добре щеше да я приеме и да я обучи както трябва, както се полагаше на една жена. Може би така щеше да е по-лесно и за останалите от Клана. А ако Креб има желание да ги вземе, то Брун не можеше да се сети за причина да не позволи“.

Брун направи знак на съгласие.

– Добре, щом успееш да откриеш тотема и, ще я приемем в Клана, Мог-ър и ще могат да живеят край огнището ти, поне докато Иза роди детето си. – За пръв път в живота си Брун усети, че се надява очакваното дете да е момиче, а не момче.

След като веднъж взе решение, Брун почувства облекчение. Въпросът какво да прави с Иза не му даваше мира отдавна, но все го бе оставял настрана. Предложението на Креб не само му разрешаваше заплетения проблем, по който като вожд на Клана трябваше да се произнесе, но и един много по-личен въпрос. Колкото и да се стараяше след земетресението, в което загина другаря на Иза, не можеше да измисли друга възможност освен да приеме Иза и бебето, което чакаше, а може би и Креб в домашното си огнище. Вече бе поел отговорност за Брод и Ебра, а сега и Ога. Струпването на много хора щеше да създаде търкания в единственото място, където можеше да си почине и да не е толкова нащрек. И партньорката му едва ли много щеше да се раздава.

Ебра и посестримата му се разбираха много добре, но пред едно и също домашно огнище? Макар и никога да не бе го казвала открито, Брун знаеше, че Ебра завижда на положението на Иза. Ебра бе другарка на вожда и в повечето Кланове щеше да бъде най-издигнатата от жените. Но Иза бе знахарка, потомка на несекващо родословие от най-почитаните, най-влиятелните знахарки на Клана. Нейното положение бе по право, а не заслуга на другаря и. Когато Иза взе момичето, Брун си помисли, че ще трябва да прибере и двете. Не му и минаваше през главата, че Мог-ър ще поеме отговорността не само за себе си, но и за Иза и децата и. Креб не го биваше за лов, но Мог-ър разполагаше с други възможности.

След като проблемът бе разрешен, Брун забърза към Клана, който нетърпеливо чакаше вожда си да потвърди това, за което всички се досещаха. Той даде знак:

– Няма повече да вървим, намерихме пещера.

– Иза – рече Креб, докато тя приготвяше отвара от върбова кора на Айла. – Довечера няма да ям.

Иза сведе глава – знак, че е разбрала. Знаеше, че ще се моли в

подготовка на церемонията. Никога не ядеше преди да се моли.

Кланът бе на бивак край потока в подножието на полегатия склон, водещ към пещерата. Преди да бъде осветена със съответните ритуали не можеха да се нанесат. Макар и да се смяташе, че прекаленото любопитство не вещае нищо добро, всеки член на Клана си намери извинение да се доближи и да погледне вътре. Жените-берачки държаха да берак край дупката, а мъжете последваха жените ужким да ги пазят. Радостна възбуда цареше сред Клана. Страхове, които изпитваха от земетресението насам, бяха се изпарили. Видът на просторната нова пещера им харесваше. Макар и в сумрачната, неосветена пещера да не се виждаше много надалеч, видяното им бе достатъчно да разберат, че е по-просторна, по-обширна от предишното им убежище. Жените с възторг сочеха неподвижното езерце изворна вода току пред входа. Нямаше дори да се налага да ходят чак до реката за вода. С нетърпение очакваха пещерната церемония един от малкото обреди, в който и жените взимаха участие – и всички горяха от нетърпение да се нанесат.

Мог-ър се отдалечи от оживения бивак. Искеше да намери тихо местенце, където да помисли на спокойствие. Докато крачеше покрай забързано течащата река, втурнала се да се срещне с вътрешното море, от юг отново повя топъл ветрец, разрошвайки брадата му. Само няколко далечни облачета нарушаваха кристално ясното небе в късния следобед. Растителността бе буйна и тучна, налагаше се да заобикаля препятствията, но почти не забелязваше, потънал в дълбок размисъл. Шум в недалечния шубрак го стресна. Беше в непозната местност и дебелия тояга, с която се подпираше, бе едничкото му оръжие, но в единствената му яка ръка тя можеше да се превърне в прекрасно средство за защита. Стисна я в готовност и се заслуша в сумтенето и ръмженето, идещо от гъстия шубрак, както и пукота на чупещи се клони откъм мърдащите храсти.

Изведнъж от гъстия шубрак изскочи животното, огромното му яко тяло се крепеше на къси, набити крака. Лихи, остри кучешки зъби се издаваха като бивни от двете страни на муцуната му. Макар и никога да не бе го виждал, сети се името на животното. Глиган. Дивото прасе го изгледа войнствено, помръдна нерешително, после загуби интерес към него и ровейки със зурлата си в меката почва, се върна в храсталците. Креб отрони въздишка на облекчение и продължи по течението. Спря на тесен, пясъчен бряг, постла наметалото си, постави върху му черепа на пещерната мечка и седна с лице към него. Направи няколко тържествени знака на Урсуз за помощ, после прогони от съзнанието си всички мисли,

освен тези за новородените, които трябваше да научат тотемите си.

Любопитството на Креб към децата бе отколешно. Често, когато седеше сред Клана, очевидно потънал в размисъл, той наблюдаваше децата без някой да разбере. Единият от младенците бе пълничко, едричко момченце някъде по средата на първата си годинка, което бе ревало войнствено още при раждането си и продължаваше и след това, особено, когато искаше да го нахранят. Още от самото начало Борг все се гущеше в майка си, ровейки се в меките и гърди, докато не намери бозката като леко грухтеше от удоволствие, докато бозае. То му напомняше, мислеше си Креб развеселен, за глигана, който току-що бе видял да грухти, заровил зурла в меката земя. Глиганът бе животно достойно за уважение. Бе интелигентен, ако го предизвикаха, с кривите си зъби причиняваше сериозни бели, а късите му крачета можеха да развият изумителна скорост, щом речеше да нападне. Никой ловец не би презрял подобен тотем. А и ще подхожда на новото място, духът му ще намери спокойствие в новата пещера. Глиган да бъде, реши той, твърдо убеден, че тотемът на момчето се бе появил само за да подсети магьосника.

Мог-ър се чувстваше доволен от избора си и насочи вниманието си към другото бебе. Она, чиято майка бе загубила другаря си в земетресението, се бе родила малко преди катаклизма. Ворн, четиригодишният и побратим, сега бе единственият мъж край огъня. И Ага ще се нуждае скоро от нов другар, размишляваше магьосникът, който да прибере старата и майка Аба. Но за това да му мисли Брун, Она е мое задължение, а не майка и.

Момичетата се нуждаеха от по-кротки тотем, не биваше да са силни от мъжките, за да не прогонят оплодителната течност и жената да остане бездетна. Сети се за Иза. Дълги години и нейната антилопа сайга се бе оказала твърдо недостъпна за тотема на другаря и, а дали беше така? Мог-ър често си задаваше този въпрос. Иза знаеше повече магии, отколкото предполагаша хората и не бе щастлива с мъжа, на който бе дадена. В много отношения не я обвиняваше. Винаги се бе държала, както трябва, но напрежението между тях бе очевидно. „Е, мъжът вече не е между живите“, помисли си Креб. „Мог-ър ще се грижи за прехраната и, щом не може да и е другар“.

Като неин побратим, Креб никога не можеше да вземе Иза, щеше да бъде противно на всички традиции, но той доста отдавна бе загубил желанието си за партньорка. Иза бе добър събеседник, готвеше му и се грижеше за него от дълги години и вече можеше да бъде по-приятно край огнището без непрекъснатата семка на враждебността. И Айла

можеше да допринесе за това. Креб усети да го залива блага топлина като се сети за мъничките и ръчички, протегнати да го прегърнат. „После“, каза си той „първо Она“.

Тя бе кротко, доволно бебе, което често се вирише в него сериозно с големите си кръгли очички. Наблюдаваше всичко с безмълвен интерес, нищо не пропускаше или поне така изглеждаше. В ума му изпърха образ на бухал. Не беше ли прекалено силен? „Бухалът е хищник, но напада само дребни животни“, помисли си той. Когато една жена имаше силен тотем, тотемът на другаря и трябваше да е по-силен. Никой мъж без силно покровителство не можеше да вземе жена с тотем на бухал, но може би тя щеше да се нуждае от мъж със силен пазител. И така бухал, реши той. Всички жени имат нужда от другари със силни покровители. „За това ли не си взех другарка?“, помисли си Креб. „Каква закрила ти дава една сърна?“ Рожденият тотем на Иза е по-силен, Креб не бе се сещал с години за кротката, боязлива сърна – неговия тотем. И тя обитаваше тези гъсти гори като глигана, сети се той изведнъж. Магьосникът бе един от малцината, които имаха два тотема – този на Креб бе сърната, а на Мог-ър – Урсуз.

Урсуз Спелеус, пещерната мечка, грамадният вегетарианец, извисяващ се над всеядните си братовчеди поне два пъти по-високо, с огромно рунтаво туловище три пъти по-тежък от тях, най-голямата мечка на всички времена, обикновено трудно се ядосваше. Но една уплашена женска мечка се нахвърли върху беззащитното, самото момче, което, потънало в мисли, бе се приближило много близко до малкото и. Майката на момчето го намери, разкъсан и кървящ, окото му бе отхвъркнало заедно с половината лице и тя се грижи за него докато оздравее. Отряза безползната му, парализирана ръка под лакътя, смазана от необикновената сила на огромното същество. Скоро след тази случка, предишният Мог-ър избра осакатеното и покрито с белези дете за свой ученик като му каза, че Урсуз го е избрал, изпитал го е и го е счел за достоен, лишил го е от око, за да покаже, че Креб е под негова закрила. Трябва да се гордее с белезите си, това са знаците на новия тотем, му казаха.

Урсуз никога не позволи духа му да бъде погълнат от жена и да се роди дете. Пещерната Мечка предлагаше закрилата си само след изпитание. Малцина бяха избраниците, още по-малко оживяха. Окото му бе висока цена, но Креб не съжаляваше. Той бе Мог-ър. Никой магьосник не е притежавал властта му, а тази власт, Креб бе убеден, му бе дадена от Урсуз. А сега Мог-ър молеше тотема си за помощ. Стиснал амулета си, умоляваше духа на Великата Мечка да му разкрие духа на тотема,

който закриля момичето, потомка на Другите. Това бе истинско изпитание на способностите му и той изобщо не бе сигурен, че до него ще достигне послание. Съсредоточи се върху детето и малкото, което знаеше за нея. „Безстрашна е“, помисли си той. Прояви открито привързаността си към него, без да изпитва страх нито от него, нито от неодобрението на Клана. Рядкост за момиче, момичетата обикновено се криеха зад майките си, когато бе наблизко. Любопитно бе и бързо схващаше. В съзнанието му взе да се оформя образ, но той го отблъсна. Не, този не става, тя е жена, а това не е женски тотем. Прочисти ума си и се опита отново, но образът се появи отново. Реши да го остави да се прояви докрай, може би водеше към нещо друго.

Представи си стадо пещерни лъвове, които лениво се топлеха на горещото лятно слънце сред необятните степи. Имаше две малки. Едното подкачаше игриво във високата, суха трева, като вреше любопитно носле в дупките на гризачите и ръмжеше, ужжим напада. Бе женско, именно то щеше да стане лъвица – главният ловец на стадото. То, а не някой друг щеше да носи плячката си на самец. Малкото заподскача към самец с рунтавата си грива и се опита да го примами да си поиграят. Безстрашно протегна лапичка и тупна възрастната котка по огромната муцуна. Докосна го нежно, почти милувка. Грамадният лъв я отблъсна и я настъпи с тежката си лапа, после взе да ближе малкото с дългия си, груб език. „И пещерните лъвове отглеждат малките си с обич и дисциплина“ мислеше си той, като се питаше, защо му се явява тази гледка на котешко, домашно блаженство.

Мог-ър се опита да прогони гледката от ума си, опита се отново да се съсредоточи върху момичето, но сцената не помръдваше.

Уруз – направи знак той – Да не би Пещерен лъв? Това е невъзможно. Една жена не може да има толкова мощен тотем. Че как ще си намери другар?

Нямаше мъж в Клана му с тотема на Пещерния лъв, малцина бяха хората и от останалите Кланове, които бяха под закрилата му. Представи си височкото, слабичко детенце, с прави ръце и крака, плоско лице с голямо, изхвъркнало чело, бледо и светло, дори очите и бяха много светли. „Ще стане много грозна жена“, помисли си Мог-ър без да си криви душата. „А и, кой ли мъж ще я поиска?“ Мисълта за собствената му отблъскваща външност премина през съзнанието му, спомни си и как жените го отбягваха, особено като по-млад. Може би тя никога нямаше да има другар, ще се нуждае от закрилата на силен тотем, щом ще трябва да прекара живота си без мъжка закрила. Обаче, Пещерен Лъв?

Опита се да си спомни дали някога е имало жена в Клана с тотем на огромната котка.

Тя всъщност не бе от Клана, припомни си той и несъмнено бе под покровителството на силен тотем, иначе нямаше да е жива. Пещерният лъв щеше да я убие. Мисълта кристализира в съзнанието му. Пещерният лъв! Нападнал я, но не я убил... дали пък я е нападнал? Да не би да я е изпитвал? После друга мисъл проблесна и хладът на познанието пропълзя по гръбнака му. Всякакво съмнение изчезна с един замах. Сигурен бе. „Дори Брун не може да се съмнява“, помисли си той. Пещерният лъв я бе белязал с четири успоредни резки по лявото бедро, белези, които щеше да носи до края на живота си. На церемониите за зрялост, където Мог-ър изрязваше знака на тотема на някой от младежите върху тялото му, знакът на Пещерния Лъв представляваше четири успоредни ивици на бедрото!

На мъжете те се поставяха на дясното бедро, но тя е жена и белезите са същите. Разбира се! Защо не се бе сетил по-рано? Лъвът е знаел, че за Клана ще бъде трудно да я приеме, затова сам я е белязал и то толкова ясно, че да не стават грешки. А и я е белязал със знаците на Клана. Пещерният Лъв е искал Клана да разбере. Той иска тя да живее с него. Той е прибрал рода и, за да дойде да живее при нас. Защо? Чувство на безпокойство обзе магьосника, същото чувство бе изпитал след церемонията в деня, когато я намериха. Ако тогава бе имал и понятие за това, сигурно щеше да го нарече пророческо чувство, вещаещо зло и все пак обогрено с непозната, трогателна до сълзи надежда.

Мог-ър се отърси от това чувство. Никога досега тотемът не му се бе явявал толкова категорично. „Именно това е трогателното“, мислеше си той. Пещерният Лъв и е тотем. Той сам я избра, точно както Урсуз избра мен. Мог-ър се взря в тъмните, празни очни кухни на черепа пред себе си. С безусловна вяра той се чудеше на обичаите на духовете след като ги бе разбрал. Всичко бе толкова ясно сега. Испита облекчение и едновременно бе стъписан. Защо му е на това мъничко момиченце толкова могъщ покровител?

5

На фона на здрачаващото се небе дърветата махаха и пърхаха с потъмнели листа като силуети във вихъра на танца. Бивакът бе притихнал и се подготвяше за сън. На неясната светлина на жарта Иза проверяваше съдържанието на няколко кесийки, подредени в изрядни редици върху наметалото и, като от време на време поглеждаше в посоката, на където се бе отдалечил Креб. Тревожеше се за него, тръгна сам в непознатите гори без каквото и да е оръжие за защита. Детето спеше вече и с чезнещата дневна светлина тя все повече се безпокоеше.

Тя бе успяла да проучи растителността около пещерата, за да види дали наличните растения могат да попълнят и обогатят домашната и аптека. В торбата от видра винаги носеше със себе си някои неща, но за нея малките торбички със сушени листа, цветове, корени, семена и кори в целебната и торба бяха само за първа помощ. В новата пещера щеше да има място за по-големи количества и разнообразие. Между другото тя никога не тръгваше на път без целебната си торба. Тя бе част от нея като наметката. Дори повече. Без церовете си щеше да се чувства гола, а не без наметката.

Най-сетне Иза видя стария магьосник да се връща накуцвайки и облечена скокна да сложи останалата за него храна на огъня и кипна вода за любимия му билков чай. Той се дотътри, после седна до нея, докато тя събираше кесийките в една по-голяма.

– Как е детето тази вечер? – направи знак той.

– Спи по-кратко. Болките и почти преминаха. Пита за теб – отвърна Иза.

Креб изсумтя с вътрешно задоволство.

– Иза, сутринта и направи амулет. Жената се поклони в знак, че е разбрала, после пак скочи да провери храната и водата. Не можеше да не се движи. Тъй щастлива бе, че не я свърташе на едно място. Айла оставаше. „Креб сигурно е разговарял с тотема, и“, помисли си Иза и сърцето и туптеше от възбуда. Майките на двете новородени бяха направили амулетите същия ден. Правеха го така че всички да разберат, че децата им ще научат тотемите си на пещерната церемония. Това предвещаваше добра съдба за децата и двете жени още малко щяха да се пръснат от гордост. Затова ли Креб се бави толкова? Не ще да му е било лесно. Иза се чудеше какъв ли е тотемът на Айла, но подтисна желанието си да

попита. И без това нямаше да и каже, а и тя щеше много скоро да научи.

Донесе храната на побратима си и чай за двамата. Седнаха кротко един до друг и помежду им се възцари уютна и нежна топлина. Когато Креб привърши бяха единствените все още будни.

– Ловците ще излязат сутринта – рече Креб. – Ако уловът им е добър, церемонията ще бъде на другия ден. Нали ще си готова?

– Проверих си торбата, корените ще стигнат. Ще съм готова – направи знак Иза като показваше кесийка. Тя се различаваше от останалите. Кожата и бе боядисана в тъмно кафеникаво-червено със ситно стрита червена охра смесена с мечата мас, с която се обработваше кожата от пещерна мечка, от която бе направена. Никоя друга жена не притежаваше предмет, боядисан в священото червено, макар че всеки от Клана носеше по едно парченце червена охра в амулета си. Това бе най-святата реликва, която Иза притежаваше. – Утре сутринта ще се пречистя.

Креб отново изсумтя. Обикновено мъжете го използваша, за да отговорят уклончиво на жените. Значението му бе само, че са разбрали жената, без да придават особено значение на това, което е казала. За миг и двамата се умълчаха, после Креб остави купичката си чай и погледна посетримата си.

– Мог-ър ще храни теб и момичето, а и детето ти, ако е момиче. В новата пещера ще споделяш огнището Иза – каза той, после посегна към тоягата си, за да се подкрепя като става и закуцука към мястото си за спане.

Иза почти бе станала, но си седна като ударена от гръм от тази вест. Това надминаваше всичките и очаквания. След като бе останала без другар, тя знаеше, че някой друг мъж ще трябва да я храни. Беше се опитала да не мисли за съдбата си – нямаше значение какво чувства, Брун нямаше да я пита – но понякога не можеше да не мисли за това. От възможните избраници едни не и се нравеха, а останалите и се струваха малко вероятни.

Единият беше Друуг. След като майката на Гуув загина в земетресението, той остана сам. Иза уважаваше Друуг. Той бе най-добрият майстор на сечива в Клана. Всички можеха да открият люспи от някоя кремъчна канара и да си направят груба брадвичка или стъргало, но Друуг бе наистина надарен в това отношение. Той така очертаваше предварително камъка, че люспите, които отцепва да имат желания от него размер и форма. Неговите ножове, стъргала, всичките му сечива се ценяха високо. Ако изборът бе неин, от всички мъже в Клана Иза щеше да избере Друуг. Беше се държал добре с майката на Креб. Между тях

бе съществувала неподправена привързаност.

И въпреки това по-вероятно бе да му дадат Ага, много добре знаеше Иза. Ага бе по-млада и вече майка на две деца. Синът и, Врон, скоро щеше да има нужда от ловец, който да отговаря за обучението, му, а бевето, Она, се нуждаеше от мъж, който да я храни, докато не порасне и не я дадат на някого. Майсторът на сечива може би щеше да прибере и майка и, Аба. И старицата се нуждаеше от домашно огнище като дъщеря си. Поemanето на всички тези отговорности щеше доста да промени живота на кроткия, прибран майстор на сечива. От време на време Ага бе трудно поносима и не проявяваше разбирането на майката на Гуув, но Гуув щеше и без това да се задомява скоро, а Друуг имаше нужда от жена.

За Гуув като другар изобщо не ставаше дума. Прекалено млад бе, току-що станал мъж и дори още не бе имал другарка. Брун никога нямаше да му даде стара жена и Иза щеше да се чувства по-скоро като майка, отколкото като другарка.

Иза бе мислила какво ще е да живее с Грод, Ука, Зуг, другарят на майката на Грод. Грод бе студен и лаконичен, но никога жесток, а предаността му към Брун бе безпрекословна. Нямаше да има нищо против да живее с Грод даже въпреки че щеше да бъде втора жена. Но Ука бе сестра на Ебра и никога не можеше да прости на Иза положението, което бе узурпирала от посестримата и. А и след смъртта на сина си – още преди да се задоми – Ука тъгуваше и се бе затворила в себе си. Дори Овра, дъщеря и, не можеше да смекчи болката и. „Край това огнище се е настанила твърде много мъка“, мислеше си Иза.

Почти не и бе минавало през ума да живее край огнището на Круг. Ика, другарката му и майка на Борг, бе открита, дружелюбна млада жена. Бедата бе само в това, че и двамата бяха прекалено млади, а Иза никога не се бе разбиравала много добре с Дорв, старецът, другар на майката на Ика, който споделяше тяхното огнище.

И така оставаше Брун, а тя дори не можеше да бъде втора жена в дома му – той и бе побратим. Това едва ли бе от значение, тя си имаше свое собствено положение. Поне тя не бе като нещастната старица, която най-сетне се бе отправила към света на духовете по време на земетресението. Бе дошла от друг Клан, другарят и бе умрял отдавна, никога не бе имала деца и си я предаваха от огнище на огнище, винаги в тежест – жена без положение, без стойност.

Но възможността да дели огнището с Креб, той да я храни дори не бе минавала през ума и. Нямаше човек от Клана, към който да е

привързана, нито мъж, нито жена. „Отгоре на всичко харесва Айла, сигурна съм“, помисли тя. „Това е идеалното решение, само да не родя момче. Момчето ще трябва да живее с мъж, който да го обучи за ловец, а Креб не го бива за лов.“

„Мога да взема цяра и да го загубя“, помисли си тя за миг. „Тогава ще съм сигурна, че няма да родя момче“. Потупа се по корема и поклати глава. Не, твърде късно беше, можеше да възникнат проблеми. Съзнаваше, че иска бебето и въпреки възрастта и, бременността и се развиваше без усложнения. Имаше всички шансове да роди нормално и здраво дете, а децата бяха прекалено ценни, за да се откаже с лека ръка. „Ще помоля пак тогава си да направи така че да се роди момиче. Той знае, че винаги съм искала момиче. Обещах да се грижа за себе си, за да може бебето, което той разреши да зачена, да се роди здраво, само и само да направи така, че да е момиче“.

Иза много добре знаеше, че жена на нейната възраст може да има трудности и ядеше храни и церове, които бяха полезни за бременните жени. Макар и самата да не бе раждала, знахарката разбираше повече от бременност, израждане и кърмене от повечето жени. Бе помагала при израждането на всички новородени в Клана и щедро бе раздавала церове и знания на жените. Но съществуваше една магия, предавана от майка на дъщеря, която бе толкова тайна, че Иза по-скоро бе готова да умре, отколкото да я разкрие, особено на мъж. Всеки мъж, който научеше за нея, щеше да забрани употребата и.

Тайната се бе запазила само защото никой, нито мъж, нито жена, не бе питал знахарката за тази нейна магия. Обичаят да се избягват преките въпроси бе толкова отдавнашен, че се бе превърнал в традиция, почти закон. Ако някой проявеше интерес, тя можеше да сподели знанията си, но Иза никога не обсъждаше специално тази магия, защото, ако някой мъж си дадеше труда да запита, не можеше да не му отговори – никоя жена не можеше да не отговори на мъж – а и за хората от Клана бе невъзможно да лъжат. Средствата им на общуване, разчитащи на по-тънките нюанси на едва доловими промени в изражението, жестове и стойки, обричаше на моментален неуспех всеки опит за лъжа. Те дори нямаха име за лъжата – най-близо до неистината бе отказът да говорят, а това обикновено си личеше от пръв поглед, макар и често да бе позволено.

Иза никога не обели зъб за магията, която бе научила от майка си, но това не и пречеше да я използва. Магията предотвратяваше зачеването, пречеше на духа на тогава на мъжа да проникне в отвора и и да зачене дете. На мъжа, който и бе партньор, никога не му дойде на ум да я

пита защо не е заченала. Предполагаше, че тотемът и е твърде силен за жена. Често и го казваше, а и се оплакваше на останалите мъже, изтъквайки го като причина течността на неговия тотем да не може да надделее над нейния. Иза използваше билките за предотвратяване на зачеване, за да изложи партньора си пред останалите. Искаше Клана и той да си мислят, че оплодителната стихия на тотема му е твърде слаб да сломи защитата и, макар че той често я беше.

Беше я ужким да накара тотема и да се смири, но Иза много добре знаеше, че това му доставя удоволствие. От началото се надяваше другарят и да я даде на някой друг мъж, щом не му ражда деца. Още преди да я дадат нему, мразеше надутия самохвалко и когато разбра кой ще и бъде партньор, не можеше нищо друго да направи, освен да се вкопчи в отчаянието си, в майка си. Майка и можеше да и предложи само утеха, нейната дума по въпроса не тежеше повече от тази на дъщеря и. Но партньорът и не я даде другиму. Иза беше знахарка, най-високопоставената жена в Клана и това, че я владее го караше да се чувства по-мъжествен. След като силата на тотема му и мъжествеността му се поставяха под въпрос, задето другарката му не ражда поколение, физическото му превъзходство над нея бе един вид компенсация.

Въпреки че побоят се допускаше с надеждата, че като резултат ще се появи дете, Иза се досещаше, че Брун не го одобрява. Сигурна бе, че ако Брун бе вожд тогава, нямаше да я дадат точно на този мъж. Според Брун мъжът не доказваше мъжеството си, като се налага на жени. Жените нямаха друга възможност, освен да се подчинят. Недостойно бе за мъж да се опълчва срещу по-слаб противник или да позволява една жена да го провокира. Дълг на мъжа бе да се разпорежда с жените, да поддържа дисциплината, да ловува и осигурява храна, да владее чувствата си и да не показва признаци на болка, когато страда. Може жената да се плесне, ако е мързелива и непочтителна, но никога от гняв или радост, а само за поддържане на дисциплина. Въпреки че някои мъже удряха жените си по-често от останалите, това бе навик на малцина. Само партньорът на Иза го бе превърнал в обичайна практика.

След като Креб дойде да живее край огнището им, на партньора и все още не му се искаше да я даде на друг. Иза вече не бе само знахарка, ами и жената, която готвеше за Мог-ър. Ако Иза напуснеше огнището му, същото щеше да стори и Мог-ър. Другарят и си бе въобразил, че за останалите от Клана той научава какви ли не тайни от великия магьосник. В действителност Креб никога не прекрочваше границите на приятата вежливост, докато живееха край едно и също огнище и често почти

не му обръщаше внимание. Особено, в това Иза бе сигурна, след като Креб забеляза една прекалено явна синина.

Въпреки побоищата Иза продължаваше да прибъгва до употребата на билковата магия. И все пак, когато разбра, че е бременна, тя се примири със съдбата си. Най-сетне някакъв дух бе надделял както над тотема и, така и над магията и. „Може и да е неговият“, мислеше си Иза, „но щом жизнеутвърждаващият принцип на тотема му най-сетне се наложи, защо го напусна духът, когато се срути пещерата?“ Таеше една последна надежда. Искаше да роди дъщеря, момиче, което щеше да накръни новоизвоюваното му достойнство и щеше да продължи родословието на знахарка, макар че по-скоро бе готова да сложи точка на потомството, отколкото да роди дете, докато живее с партньора си. Ако родеше син, партньорът и щеше окончателно да си отмъсти, а момичето все пак и оставаше някаква надежда. А сега искаше да е момиче още повече – не за да урони посмъртното достойнство на другаря си, а за да може да живее с Креб.

Иза прибра целебната си торба и пропълзя под кожата до кротко спящото дете. „Айла сигурно е късметлийка“, мислеше си Иза. „Имаме си нова пещера и ще и разрешат да остане с мен, а всички ние ще споделяме огнището на Креб. Може пък нейният късмет да ми донесе и дъщеря.“ Иза прегърна Айла и се сгуши нежно до топлото и телце. На следващата сутрин след закуска, Иза повика детето и се отправиха нагоре по течението. Докато крачеха край водата, знахарката търсеше определени растения. След няколко мига забеляза просека на отсрещния бряг и прекоси реката. Сред откритото пространство растяха няколко високи около педя растения с матово зелени листа по извисилите им се стебла и гъсти съцветия от мънички, зелени цветчета. Иза изкопа червените корени на щира и се отправи към блатистата местност край мочурливата лагуна, където откри грапава папрат от хвощ, а по-нагоре по течението и сапунени корени. Следващата я Айла я наблюдаваше с интерес и и се искаше да може да разговаря с жената. Главата и бъкеше от въпроси, които не можеше да зададе.

Върнаха се в бивака и Айла я гледаше, докато тя наливаше плътно оплетена кошница с вода като добавяше горещи камъни от огъня и стebelата на папратта. Айла кукна до жената, докато Иза изрязваше кръгло парче от наметалото, с което бе носила момичето. Макар и да бе мека и гъвкава, обработената с мас кожа се режеше трудно, но за острия и кремъчен нож това бе лесна работа. С друг един инструмент със заострен връх Иза продупчи няколко дупки по крайчеца на коженото кръгче.

После от яката, жилава кора на един нискорастящ храст изплете връв и я прокара през дупките, стегна я, за да се получи торбичка. С бърз замах на ножа си, изработен от Друуг, сечиво, което Иза ценеше високо, отрязал парче от дългия ремък, който придържаше наметалото и сгънато като първо го премери около шията на Айла. Всичко това и отне не повече от няколко мига.

Когато водата в готварската кошница кипна, Иза събра и останалият растения, които бе набрала и с водонепроницаемата плетена кошница се върна към потока. Вървяха по брега, докато не стигнаха едно място, където брегът постепенно се спускаше във водата. След като намери един кръгъл камък, който лесно можеше да държи в ръка, тя счука сапунените корени с вода в една кръгла вдлъбнатина на голяма, плоска скала край потока. Корените се пенеха с обилна, богата на сапонин пяна. Като извади няколко каменни сечива и други дреболии от гънките на наметалото си, Иза разви ремъка и го свали. Изсули амулета си през глава и внимателно го постави отгоре.

Айла бе на върха на щастието, когато Иза я хвана за ръка и я поведе към потока. Тя обичаше водата. Но след като я накусна добре, жената я вдигна, тури я върху скалата и я сапуниса от главата до петите без да пропусне сплъстената и на фитили коса. След като я натопи в хладната вода, жената и направи знак и стисна очи. Айла не разбра знака и но когато имитира действията на жената, Иза кимна и детето разбра, че иска да си затвори очите. Детето усети, че накланят главата му напред, после го поливат с топлата течност от кошницата с папрат. От известно време главата я сърбеше и Иза бе забелязала дребните, пълзящи паразити. Жената втри убиващата въшките течност, извлечена от хвощовата папрат. След още едно изплакване в студения поток, Иза начука корените на щира заедно с листата и намаза косите и. Последва последно изплакване, после, докато детето си играеше във водата, Иза прочисти и себе си по същия начин.

Докато седяха на брега и се сушеха на слънце, Иза обели кората на едно клонче със зъби и го използва да навие косата и на букли, докато съхнеше. Изненада я колко фина, копринено мека бе почти бялата коса на Айла. „Не ще и дума че е необичайно, но е и доста красиво“, помисли си Иза. Несъмнено косата и бе най-хубавата и особеност. Погледна крадешком детето. Макар и загоряло от слънцето, то бе пак по-светло от нея и Иза си мислеше, че слабичкото, светло момиченце със сините си очи е учудващо непривлекателно. Хора с необичаен външен вид, безспорно те бяха хора, но чак пък толкова грозни. Клетото дете. Щеше ли

изобщо да се намери кой да я вземе?

Ако не си намереше другар, какво щеше да е положението и? „Ще стане като онази старица, дето загина при земетресението“, мислеше си Иза. „Ако ми е истинска дъщеря, то тогава ще си има и собствено положение. Питам се дали ще мога да я науча на целебните си магии? Така ще има някаква стойност. Ако имам момче, няма да има кой да продължи потеклото ми. Кланът ще има нужда от нова знахарка един ден. Ако Айла научи магиите, може и да я приемат, може дори някой мъж да изяви желание да я вземе. И без това ще я приемат в Клана, защо да не може да ми бъде дъщеря?“ Иза вече мислеше за момичето като за собствено дете и от размислите и покълна зърното на една идея.

Погледна нагоре, забеляза, че слънцето е отишло много по-високо и разбра, че става късно. „Трябва да довърша амулета и, а след това да подготвя напитката от корените“, каза си наум Иза, внезапно сетила се за задълженията си.

– Айла – повика тя детето, което пак се бе отдалечило към потока. Момичето дойде тичешком. Поглеждайки към крака и, Иза забеляза, че от водата коричките на раните бяха омекнали, и вече заздравяваха. Иза бързо облече кожата си и поведе детето към хребета като се спря само да се вземе пръчката за копаене и малката торбичка, която бе направила. Бе забелязала ров червена почва точно от другата страна, недалеч от мястото, където бяха спрели, преди Айла да им покаже пещерата. Когато стигнаха, започна да рови с пръчката си, докато не се показаха няколко бучици червена охра. Вдигна едно-две парченца и ги показа на Айла. Момичето ги погледна, без да знае какво се очаква от нея, после боязливо докосна едното. Иза взе бучицата, сложи я в кесийката и я мушна в гънките си. Преди да тръгне обратно Иза хвърли един поглед наоколо и съзря сред полята отдолу да щъкат дребни фигурки. Ловците бяха излезли в ранни зори.

Преди много векове мъже и жени, далеч по-първобитни от Брун и петимата му ловци, се бяха научили да се съревновават за дивеча с четирикраките хищници, като ги наблюдават и им подражават. Например, видели как вълците със съвместни усилия поваляли дивеч много по-едър и по-як от самите тях. С времето, използвайки сечива и оръжия вместо нокти и зъби, те се научили, че благодарение на съвместните си действия и те могат да ходят на лов за едри животни, които населяват същата околна среда.

Необходимостта от тишина, за да не подплашат дивеча, ги

принудила да си измислят ловни знаци, които пък прераснали в по-сложните знаци с ръце и жестове за изразяване на съвсем други нужди и желаниа. Предупредителните викове променили височината и тона си, за да изразят по-голямо информационно богатство. Въпреки че разклонението на дървото на човека, от което водеше началото си Кланът, не включваше достатъчно развитие на гласния апарат, което да доведе до пълноценен, говорим език, това не вредеше на ловджийските умения.

Шестимата мъже излязоха още в зори. От удобното за наблюдение местенце недалеч от хребета те видяха как слънцето проважда като вестоносци първите си лъчи и неуверено надзърта над крайчеца на земята, а после известява пълната си власт над деня. Откъм северозапад огромен облак мек лъос забулваше препускащата, люшкаща се рунтава, кафява гмеж, окичена с извити, черни рога. Бавно движещото се стадо, опустошаващо позлатената зеленина на степите, оставяше след себе си широка следа утъпкана земя, лишена от всякаква растителност. Необременявани вече от жените и децата, ловците бързо изминаха разстоянието до полята.

След като оставиха подножието на планината зад себе си, те се понесоха в стремителен тръс, приближавайки стадото по посока на вятъра. Когато приближиха, се притулиха във високата трева, като не изпускаха от очи огромните животни. Грамадните, изгърбени плещи, стесняващи се в тесни хълбоци отзад, крепяха огромни, рунтави глави с чифт едри, черни рога, които стърчаха над метър при зрелите животни. Острият мирис на пот на струпалото се множество нахлу в ноздрите им, а земята потрепери от еката на хиляди копита.

Брун, вдигнал ръка над очите си, внимателно проучваше всяко отделно животно от преминаващото стадо и изчакваше подходящия бизон и точния момент. Ако се вгледаше в него човек, по нищо не си личеше нечовешкото, сигурно овладяно напрежение на вожда. Само пулсиращите му слепоочия над стиснатите челюсти издаваха лудешки туптящото му сърце и опънатите му нерви. Това бе най-важният лов в живота му. Дори първото убито от него животно, което му осигури ранга на зрял мъж, не можеше да се сравнява с този лов, защото това бе последното условие, за да се нанесат в новата пещера. Един успешен лов, щеше не само да осигури месо за пира, който също бе част от пещерния обряд, но и щеше да увери Клана, че тотемите наистина одобряват новия им дом. Ако ловците се върнеха с празни ръце от първия си лов, Кланът щеше да бъде принуден да си търси по-приемлива за

покровителстващите ги духове пещера. По такъв начин тотемите им ги предупреждаваха, че пещерата носи нещастие. Когато Брун съзря огромното стадо бизони, това го окуражи. Те бяха възплъщение на собствения му тотем.

Брун огледа ловците си, трепетно очакващи неговия сигнал. Чакането винаги бе най-трудната част, но всяко прибързано движение можеше да има катастрофален резултат и ако бе в кръга на човешките възможности, Брун искаше да бъде сигурен, че всичко ще мине по вода при този лов. Зърна притесненото изражение на лицето на Брод и за краткотраен миг почти съжали за решението си да позволи на сина на другарката си да убие първото си животно. После си спомни светналите от гордост очи на момчето, когато вождът му каза да се приготви за лова си за зрялост. „Нормално е момчето да бъде неспокойно“, мислеше си Брун. „Не става дума само за лова му за зрялост, но новият им дом зависи от крепката му десница.“ Брод усети погледа на Брун и бързо овладя изражението на лицето си, което издаваше вътрешния му смут. И през ум не му бе минавало колко грамаден е живият бизон – като се изправеше в цял ръст, гърбицата на плещите на тежко стъпващия звяр бе с около половин метър над главата му – нито каква внушителна гледка представлява цяло едно стадо. За да му признаят животното, трябваше да нанесе поне първата решителна рана. „Ами ако не уцеля? Ако го ударя не както трябва и избяга?“ Мислите на Брод бяха объркани.

Нямаше го вече чувството за превъзходство на момчето, докато се перчеше пред Ога и се упражняваше в удари, а тя с преклонение го зяпаше. Преструваше се, че не забелязва. Та тя бе само дете, момиче отгоре на всичко. Но нямаше да мине много време и щеше да стане жена. „Ога не е лоша за другарка като порасне“, мислеше си Брод. „Ще има нужда от силен ловец да я закриля и то сега, след като и майка и другарят на майка и ги няма.“ На Брод му харесваше как тя се старее да му прислужва, след като бе дошла да живее с тях, с готовност се втурва да изпълни всяко негово желание, макар че дори не бе още мъж. „Но какво ли ще си помисли, ако не убия първото си животно? Ами ако не успея да стана мъж на пещерната церемония? Какво ли ще си помисли Брун? Какво ли ще си помислят останалите от Клана? Ами ако се наложи да напуснем красивата, нова пещера, вече благословена от Урсуз?“ Брод стисна по-здраво копие то си и попипа амулета си с молба Косматият Носорог да го дари със смела и яка ръка.

Брун бе взел всички мерки и животното почти нямаше никакъв шанс да се измъкне. Остави момчурляка да си мисли, че съдбата на

новата пещера на Клана зависи от него. Ако му бе писано един ден да стане вожд, то нека от сега да усети бремето на отговорния си пост. Щеше да даде на момчето си възможност, но Брун смяташе да е наблизко, за да може той да убие животното, ако се наложеше. Заради момчето си се надяваше да не се налага. Юношата бе горд, унижението щеше да е огромно, но на вожда и през ум не му минаваше да жертва пещерата заради гордостта на Брод.

Брун отново се зае да наблюдава стадото. Не след дълго забеляза младо биче да изостава от стадото. Животното бе почти напълно развито, но все още младо и неопитно. Брун изчака, докато бизонът не се отдалечи още от останалите, издебна мига, когато животното бе самотно, далеч от сигурността на стадото. И тогава даде знак.

Мъжете на мига се стрелнаха напред, пръскайки се във ветрило начело с Брод. Брун ги наблюдаваше как се пръскат на равно разстояние помежду си, без да изпускат от тревожните си погледи изостаналия млад бизон. Сигнализира отново и мъжете с крясъци и махане на ръце се нахвърлиха на стадото. Изненаданите животни по края взеха да препускат към основната маса на стадото, като затваряха пролуките и сбутваха тези по края към центъра. В същото време Брун се спусна между тях и младото биче да ги отклони.

Докато изплашените животни по периферията драпаха към кръжачото множество, Брун хукна след набеязаното животно. Вложи цялата си енергия в преследването като гонеше бичето със скорост, която му позволяваха да развие дебелиите му, мускулести крака. Изсъхналата почва на степта изпълни въздуха с фин, наносен прахоляк вдиган от табуна еднокопитни бизони, когато движението по края премина през цялото стадо като вълна. Брун примижа и се закашля, заслепен от вихрушката прах, който задръстваше ноздрите му и го давеше. Задъхан, почти капнал, видя Грод да подема преследването.

Бичето възви отново, подгонено от младия Грод. Мъжете се приближаваха като образуваха голям кръг, който целеше да върне животното към Брун, докато той спринтираше, още задъхан да затвори кръга. Пълна паника бе обхванала огромното стадо и то се втурна през глава из Прерията, като безразсъдният му страх се умножаваше от самото движение. Остана само младото биче да бяга панически от същество, което притежаваше само частица от мощта му, но повече от достатъчно интелект и твърда решимост да компенсира за разликата. Грод се носеше след него, без да има намерение да се предава, макар че имаше опасност да се пръсне бясно биещото му сърце. Потта образуваше поточета по

покритото му с прах тяло и придаваше на брадата му сивкаво кафяв оттенък. Най-сетне Грод, залитайки, се спря, тъкмо когато Друуг го замести. Издръжливостта на ловците бе огромна, но якото, младо биче, продължаваше да препуска с неотслабваща енергия. Друуг бе най-високият мъж в Клана и краката му бяха малко по-дълги. Подгонвайки животното пред себе си. Друуг връхлетя с прилив от свежи сили в преследването, като го отклоняваше, когато то се опитваше да последва следите на бягащото стадо. Когато Круг замести изтощения Друуг, младото животно явно се задъхваше. Круг бе отпочинал и не остави бичето да си откъдне, като принуди грохналия бизон да вложи и остатъците от енергията си, бодвайки го с острото си копие в хълбока.

Когато Гуув пое шафетата, огромното, рунтаво животно забави своя бяг. Бичето препускаше слепешката, твърдоглаво следвано по петите от Гуув, който непрекъснато го смущаваше, за да пресуши и последните капчици сила в младото биче. Брод видя Брун да се включва с крясък и на свой ред да се спуска след огромния звяр. Спринтът му не трая дълго. Бизонът бе капнал. Намали своя бяг, после съвсем спря и отказваше да помръдне с плувнала в пот козина, клюмнала глава и пяна на устата. С готово копие момчето пристъпи към изтощението биче.

Брун светкавично прецени ситуацията от висотата на големия си опит. Беше ли младокът по-нервен от обичайно при първото животно или просто гореше от нетърпение? Изцедени ли бяха силите му докрай? Понякога лукав, стар бизон се спираше малко преди съвсем да е изчерпил силите си и атаката в последния миг можеше да коства живота или сериозно да нарани ловеца, особено, ако е неопитен. Дали да използва ласото си да впримчи животното и да го свали на земята? Главата на звяра почти се влачеше по земята, запъхтените му страни не оставяха място за съмнение – бизонът бе изтощен. Ако употребеше ласото, първото животно на момчето нямаше да е изцяло негова заслуга. Брун реши да остави на Брод всички почести. Бързо, преди още бизонът да си е поел дъх, Брод пристъпи към огромното, космато животно и вдигна копие. Мислейки за тотема си в последния миг, той замахна и го хвърли. Дългото, тежко копие се заби дълбоко в хълбока на младото биче, закаленият му с огън връх прониза здравата кожа и счупи ребро в светкавичния, смъртоносен удар. Бизонът изрева от болка и въпреки че краката му се огънаха, се извърна да промуши нападателя си. Брун забеляза това движение, скочи и се притече на помощ на младока и с цялата сила на яките си мускули стовари сопата си върху едрата глава. Ударът му придаде тласък на грохващото животно. Бизонът се строполи на една страна,

острите му копита потрепериха във въздуха в предсмъртна агония, после застина.

Отначало Брод не можеше да повярва на очите си и донякъде шардисан, но после резкият му възглас процепи въздуха, докато младокът триумфиращо крещеше. Успя! Уби първото си животно! Вече бе мъж!

Радостта на Брод нямаше край. Посегна към дълбоко забилото се копие, стърчащо от хълбока на животното. Измъкна го, топлата кръв шурна по лицето му и той усети соления и вкус. Брун потупа Брод по рамото с гордост в погледа.

– Добре се справи – красноречиво говореше този жест. Брун се радваше, че може да прибави още един силен, ловец към редиците си, силен ловец, който бе гордостта и радостта му, синът на другарката му, любимият му син.

Пещерата бе тяхна. Ритуалният обряд щеше да заякчи този факт, но убитото от Брод животно бе решило въпроса. Духовете бяха доволни. Брод вдигна кървавия връх на копието си, докато останалите ловци тичаха към него и в стъпките им се чувстваше радостта от гледката на поваления звяр. Брун измъкна нож, готов да разпори корема и да изкорми бизона преди да го занесат до пещерата. Извади черния дроб, нарязва го на парчета и даде по едно на всеки ловец. Това бе най-вкусната част, запазена само за мъжете, придаваща сила на мускулите и зрението, така необходими за ловуване. Брун изрязва и сърцето на едрото, рунтаво животно и го закопа в земята недалеч от животното – дар, обещан на тоте-ма му.

Брод дъвчеше топлия, суров черен дроб, първите хапки на зрял мъж и си мислеше, че сърцето му ще се пръсне от радост. Щеше да стане мъж на церемонията по освещаването на новата пещера, щеше да води ловния танц, щеше вече да участва с останалите мъже в тайните обреди, които щяха да се извършват в малката пещера и с радост би дал живота си само да види гордото изражение на лицето на Брун. Това бе върховен миг в живота на Брод. Той предчувстваше вниманието, с което щяха да го обградят след обреда му за зрялост на пещерната церемония. Всички в Клана щяха да се възхищават от него, всички щяха да го тачат. До един щяха да говорят само за него и за голямата му смелост като ловец. Нощта щеше да е негова и очите на Ога щяха да греят с безмълвна преданост и благоговейно преклонение.

Мъжете свързаха краката на бизона високо над коленните стави. Грод и Друуг вързаха копията си в едно, Круг и Гуув сториха същото и

от четирите копия се получиха два яки пръта. Прекараха единия през предните крака, другия през задните, напреки през грамадното животно. Брун и Брод застанаха от двете страни на рунтавата глава, хванали по един рог с една ръка, а с другата копията си. Грод и Друуг грабнаха всеки по един край на пръта от двете страни на предните крака, а Круг ми на отляво и Гуув отдясно на задните крака. При знака на вожда и шестимата го понесоха като почти влачеха, почти носеха огромното животно през тревистите степи. Връщането до пещерата им отне повече време, отколкото пътуването в зори. Въпреки силните им мишци, мъжете изнемогваха под товара, докато влачеха бизона през степите и нагоре по склона.

Ога се вираше за тях и видя връщащите се ловци, още когато бяха далеч долу в полето. Когато приближиха хребета, Кланът вече ги чакаше и се отправи да съпроводи ловците в последната отсечка от пътя им към пещерата, като вървяха до тях в безмълвен възторг. Мястото на Брод начело на победоносните мъже вече само по себе си говореше за убитото от него животно. Дори Айла, която не разбираше какво става, се увлече от възбудата, увиснала във въздуха.

6

– Синът на другарката ти се е справил добре, Брун. Добро и ловко убито животно – рече Зуг, когато ловците стоварваха едрото животно на земята пред пещерата. – Можеш да се гордееш с новия си ловец.

– Показа кураж и сигурна ръка – отвърна с жестове Брун. Отпусна ръката си на рамото на младока със светнали от гордост очи. Брод се радваше на сърдечните похвали.

Зуг и Дорв огледаха якото младо биче с възторг, примесен с носталгия по възбудата на преследването и трепета от успеха, забравяйки за опасностите и разочарованията, които бяха неразделна част от усиленото начинание на лова за едър дивеч. Двамата старци, вече неспособни да ловуват с по-младите мъже, но нежелаещи да останат по-назад, прекараха цялото утро в търсене на дребен дивеч по обраслите с дървета хълмове.

– Виждам, че ти и Дорв сте свършили добра работа с прашките си. Още посред хълма усетих мириса на готвено месо – продължи Брун. Като се заселим в новата пещера, ще трябва да намерите място за упражнението. Ще е от полза за Клана, ако всички ловци са така изкусни с прашката като теб, Зуг. А и скоро ще му дойде времето на Дорн да се подготвя за ловец.

Вождът много добре ценеше приноса на по-възрастните хора за препитаването на Клана и искаше и те да го разберат. Ловците не винаги се радваха на успех. Не бяха редки случаите, когато имаха месо благодарение на усилията на старите хора и през зимите с дълбоки преспи много често пряното месо се добиваше с прашки. Това месо им осигуряваше добре дошла промяна на зимната им диета от сушено, консервирано месо, особено в края на зимата, когато замразените запаси от лова през късната есен привършваха.

– Не може да се сравни с този млад бизон, но ударихме няколко заека и един тлъст бобър. Храната е готова, само вас чакахме – жестикулираше Зуг. – Наистина забелязах една равна просека наблизко, от която може да се получи добра площадка за обучение. Зуг, който живееше с Грод след смъртта на другарката си, доста се бе потрудил да усъвършенства майсторството си с прашката, след като се оттегли от редиците на ловците на Брун. Прашката и ласото най-трудно се усвояваха от мъжете в Клана. Макар че мускулестите им, с едър кокал и леко криви

ръце бяха невероятно силни, те можеха да извършват прецизни и фини операции, като например разцепване на кремък. Развитието на ставите на ръцете, особено начинът на прикачване на мускулите и сухожилията към костите, ги даряваше с акуратна сръчност на ръцете, съчетана с нечувана сила. Но от това произтичаше и едно неудобство. Същото това развитие на ставите ограничаваше движението на ръката. Не им се удаваше пълна, свободна дъга, което ограничаваше способността им да мятат предмети. Цената на силата бе не прецизният контрол, а липсата на опорна точка.

Копието им не бе копие за хвърляне, което се мятеше на определено разстояние, а по-скоро пика, която се забиваше с голяма сила отблизо. Боравенето с копие и сопа бе нещо повече от развиване на и без това яките им мускули, но да се научиш да мяташ прашка или ласо отнемаше години упражнения и съсредоточеност. Прашката – жилава кожена ивица, чийто два края се хващаха и се въртеше около главата, за да набере инерция кръглото камъче в издутата торбичка по средата преди да забележиш – изискваше огромни усилия и Зуг се гордееше със способността си да забележи камъка право в целта. Също толкова се гордееше, че Брун се обръщаше към него да обучава младите ловци в употребата на това оръжие.

Докато Зуг и Дорв с прашките си ловуваха из околните хълмове, жените бяха заети с бране в същата местност и изкусителната миризма на готвещата се храна изостри апетита на ловците. Накара ги да разберат, че от лов човек се връща гладен. Не се наложи да чакат дълго. След храна мъжете, хапнали до насита, си почиваха и разказваха случки от вълнуващия лов или за собствено удоволствие, или заради Зуг и Дорв. Брод, сияещ от новото си положение и сърдечните поздравления от новите си колеги, забеляза Ворн да го зяпа с неприкрит възторг. До тази утрин Брод и Ворн бяха равни и Ворн бе единственият му приятел от мъжки пол сред децата от Клана, откакто Гуув бе станал мъж.

Брод си спомни как се въртяха около ловците, току-що завърнали се от лов, както правеше сега Ворн. Вече нямаше да се налага да се увърта край ловците, лишен напълно от тяхното внимание, докато жадно поглъщаше разказваните, от тях истории, нито щеше да се налага да изпълнява заповедите на майка си и останалите жени, които го викаха да им помогне в шетнята. Вече бе ловец, истински мъж. На положението му на мъж липсваше само окончателната церемония, която щеше да е част от пещерния обред и това я правеше особено паметна и щастлива.

Когато това станеше, щеше да бъде мъжът с най-ниския ранг, но

това малко го интересуваше. И това нямаше да е вечно, мястото му бе предопределено. Бе син на другарката на вожда, един ден той щеше да заеме мястото на вожда. Ворн понякога бе голям досадник, но Брод вече можеше да си позволи да бъде великодушен. Закрачи към четиригодишното момче, като много добре съзнаваше, че очите на Ворн грейнаха с нетърпеливо предчувствие, когато видя новия ловец да приближава.

– Ворн, смятам, че си достатъчно голям – направи му доста надут знак Брод, като се опитваше да изглежда по-мъжествен. – Ще ти направя копие. Време е вече да започнеш да се подготвяш за ловец.

Ворн примижа от удоволствие, от очите му заструи неподправено ласкателство, когато вдигна поглед към младежа, който съвсем наскоро бе си извоювал така желаното място на ловец.

– Да – закима той, като необуздало се съгласяваше. – Достатъчно голям съм, Брод – стеснително направи знак момчурляка. Посочи дебелия прът на копието с тъмен, опръскай с кръв връх. – Може ли да го пипна?

Брод свали върха на копието си на земята пред момчето. Ворн поsegна нерешително с пръстче и докосна засъхналата кръв на огромния бизон, който лежеше в момента на земята пред пещерата.

– Страх ли те бе, Брод? – запита момчето.

– Брун казва, че всички ловци се страхуват при първия си лов – отвърна Брод, като не искаше да признае страховете си.

– Ворн! Ето къде си бил! Трябваше да се досетя. Нали трябваше да помагаш на Ога да събира съчки? – каза Ага, като зърна сина си, който тайничко се бе измъкнал от жените и децата.

Ворн се помъкна след майка си, поглеждайки през рамо към новия си идол. Всичко това се разиграваше под одобрителния взор на Брун. „По това си личи добрият вожд, не забравя приятеля си само защото още е дете, помисли си Брун. Някой ден Ворн ще стане ловец и когато Брод е вожд, Ворн няма да забрави проявената към него любезност като дете.“

Брод гледаше как Ворн се мъкне след майка си като си влачи краката. Тъкмо предишния ден Ебра го извика да и помогне в домакинството, спомни си той. Погледна към жените, които копаеха пещ и му се прииска да се измъкне тайничко, за да не го забележи майка му, но тогава зърна Ога да гледа към него. „Вече майка ми не може да ми нарежда какво да правя. Не съм дете, а мъж. Вече тя трябва да ми се подчинява“, мислеше си Брод леко изпъчил гърди. „Нали така, трябва да се подчинява... отгоре на всичко и Ога гледа.“

– Ебра! Донеси ми да пийна вода! – изкомандва той заповеднически и с наперена походка се отправя към жените. Почти очакваше майка му да го прати да събира съчки. Фактически той до обряда за мъжество не бе мъж.

Ебра вдигна очи и го погледна с гордост. „Това бе нейното момченце, което така резултатно бе изпълнило задачата си, синът и който бе достигнал издигнатото положение на мъж.“ Скокна, отиде до вира край пещерата и се върна бързо с водата, като хвърляше надменни погледи на останалите жени, сякаш искаше да каже: „Погледнете сина ми! Не е ли чудесен мъж? Не е ли смел ловец?“

Усърдието на майка му и изпълненият и с гордост поглед смекчи отбранителната му поза и го предразположи да я награди с признателно изръмжаване. Отзивчивостта на Ебра му достави почти такова удоволствие, каквото и смирено сведената глава на Ога и благоговейния и поглед, който го проследи, когато тръгна да си върви.

Ога бе съсипана от скръб по майка си, която бе умряла съвсем скоро след смъртта на другаря и. Като единствено дете на двойката, въпреки че бе момиче, тя се радваше на нежната обич и на двамата. Другарката на Брун бе мила с нея, когато отиде да живее със семейството на вожда, имаше място сред тях, когато сядаха да се хранят и вървеше след Ебра, когато си търсеха пещера. Но от Брун се страхуваше. По-строг бе от другаря на майка и, на плещите му лежеше голяма отговорност. Ебра преди всичко се грижеше за Брун и никой нямаше време да обръща внимание на осиротялото момиче докато бяха на път. Но една вечер Брод я бе забелязал да седи сама и да се вира унило в огнището. Ога преливаше от благодарност, когато гордото момче, почти мъж, което рядко и обръщаше внимание преди това, седна до нея и я прегърна, докато тя тихо му изплака мъката си. От този миг Ога я крепеше едно единствено желание: когато стане жена, да я дадат за другарка на Брод.

Късното следобедно слънце прежуриаше в неподвижния въздух. Дори и намек за ветреца не поклащаше никое листо. Затишието на очакване се нарушаваше само от жуженето на мухите, които се изреждаха на остатъците от обяда и от звуците на жените, копаещи пещта. Айла седеше до Иза, докато знахарката тършуваше във видровата си торба за червената кесийка. Цял ден детето я следваше по петите, но сега Иза я чакаха определени ритуали с Мог-ър в приготвление на важната роля, която щеше да играе в пещерната церемония на другия ден, след като вече бяха сигурни, че такава ще се състои. Отведе русолявото момиче при жените, копаещи дълбока дупка недалеч от отвора на пещерата. Щяха да я

облицоват с камъни, а в нея щяха да накладат огромен огън, който да гори цяла нощ. На сутринта одраният и нарязан на части бизон, увит в листа, щеше да бъде спуснат в пещта, а след като го посипят с още листа и пръст, щяха да го оставят да се пече в каменната пещ до късно следобед.

Кобаенето бе бавна и туткава работа. Островърхите пръчки за копане се използваха да разтрошат почвата, която после изгребваха, като хвърляха шепи върху кожено наметало, което се изнасяше от ямата и се изхвърляше. Но след като веднъж пещта бе готова, можеха да я ползват многократно, само от време на време трябваше да се почиства пепелта. Докато жените копаеха, Ога и Ворн под бдителния взор на все още незадомената дъщеря на Ука, Орва, събираха дърва и носеха камъни от реката.

Когато Иза наближи, хванала детето за ръка, жените спряха.

– Налага се да отида при Мог-ър – с жестове им каза Иза. После леко побутна Айла към групичката. Айла понечи да тръгне след Иза, когато тя се извърна да си върви, но жената заклати глава и я бутна обратно при жените, после бързешком се отдалечи.

– Това бе първото съприкосновение на Айла с хора от Клана, освен Иза и Креб и тя се чувстваше като загубена и бе свенлива без успокояващото и присъствие. Стоеше, без да мръдне, сякаш бе пунала корени, страхливо гледаше в краката си и от време на време вдигаше боязливо очи. Противно на всяко благоприятие всички зяпаха слабичкото, дългокрако момиченце с чудато, плоско лице и изхвъркнало чело. Всички те проявяваха любопитство към детето, но сега им се отдаваше възможност хубавичко да го разгледат.

Най-сетне Ебра наруши непредвидената почивка.

– Може да събира дърва – посочи другарката на вожда към Орва с безмълвно движение, после се захвана да копае отново. Младата жена се отправи към няколкото дървета и повалени дънери. Ога и Ворн бяха неразделни. Орва повика нетърпеливо двете деца, после махна и на Айла. Момичето мислеше, че разбира жеста, но не бе сигурна какво искаха от нея. Орва махна още веднъж, после се извърна и се отправи към дърветата. Двамата членове на Клана, които бяха почти на годините на Айла, неохотно последваха Орва. Момичето ги видя да тръгват, после направи няколко нерешителни стъпки след тях.

Когато се приближи до дърветата, Айла за миг погледна как Ога и Ворн събират сухи клонки, докато Орва цепеше с брадвичката си доста едричък, повален дънер. След като се върна, оставила товара си от

съчки недалеч от пещта, Ога се зае да влачи към купчината дърва част от дънера, която Овра вече бе отсякла. Айла я видя да се боричка и се притече на помощ. Наведе се да хване другия край на дънера и когато и двете се изправиха, тя погледна право в очите тъмнооката Ога. Замръзнаха за миг и двете се взираха една в друга.

Двете момичета бяха толкова различни и въпреки това толкова предизвикателно еднакви. Пръкнали се от една и съща стародавна семка, поколенията на общия им прародител бяха поели в различни посоки, и двете водещи до богато развит, макар и различен, интелект. И двете бяха мъдри, за известно време господстващи и пропастта, която ги делеше, не бе толкова голяма. Но незабележимите разлики им отреждаха доста по-различна съдба.

Всяка хванала по един край на дънера, Айла и Ога занесоха до купчината дърва. На връщане, вървейки рамо до рамо, жените пак спряха да работят и ги гледаха как вървят. Двете момиченца бяха горе-долу еднакви на ръст, макар и по-височката да бе два пъти по-голяма на години от другата. Едното бе стройно, с прави нозе и руса коса, а другото набито, кривокрако и по-мургаво. Жените ги сравняваха, но малките момиченца, като децата навсякъде, скоро забравиха за различията. Заедно задачата им бе по-лесна и преди да измине деня те намериха начин да общуват, както и да придадат на домакинската работа елемент на игра.

Същата вечер двете отново се намериха и седнаха заедно да се хранят, като се радваха на компания по-близка до собствения им ръст. Иза бе доволна като виждаше, че Ога приема Айла и изчака докато се стъмни и чак тогава отиде да прибере момичето за спане. Те дълго се гледаха преди да се разделят, после Ога се извърна и пое към кожената си постеля редом до Ебра. Жените и мъжете още спяха отделно. Забраната на Мог-ър нямаше да се вдигне, докато не се настанеха в пещерата.

Още с първите утринни лъчи Иза широко отвори очи. Лежеше, без да помръдне и се вслушваше в мелодичната какафония на птичките, чуруликащи, цвърчащи, извиващи трели и надпяващи се, приветствайки новия ден. „Скоро ще се събуждам сред каменни стени“, мислеше си тя. Нямаше нищо против да спи навън, докато времето бе приятно, но очакваше с надежда сигурността на стените от камък. С мислите и дойдоха на ум сума неща, които трябваше да свърши през деня и сещайки се с нарастващо вълнение за пещерната церемония, тя тихо стана.

Креб вече бе буден. Питаше се дали изобщо е спал. Пак седеше на същото място, където го остави предишната вечер и се взираше в дълбокомислено мълчание в огъня. Тя взе да кипва вода и докато му

поднасяше утринния чай от мента, люцерна и листа от коприва, Айла бе станала и се бе курдисала до сакатия. Иза донесе на детето закуска с остатъци от храната от предишната вечер. Мъжете и жените нямаше да ядат през този ден чак до обредното пиршество.

Някъде привечер от няколко огнища, на които се готвеше храната, се понесоха вкусни миризми, особено в района недалеч от пещерата. Бяха извадили кухненските принадлежности и другите джунджурии, спасени от предишната им пещера и мъкнати дотук във вързопите на жените. Изкусно направени, плътно изплетени, непрopusкащи вода кошници от фина материя и изработка, с малки различия в плетката, се използваша за носене на вода от вира, за тенджери и за съдини. Дървените купи намираха по-добро приложение. Бъркалки бяха ребрени кости, едрите, плоски тазови кости се използваша за чинии и тепсии заедно с тънки изрезки от дънери. Черпаци бяха костите от челюстта и главата, а също чаши и купи. Кори от бреза, залепени една за друга със смола от балсамово дърво, някои усилен с подходящ възел от сухожилия, се прегъваха в множество форми за най-разнообразни цели.

В животинска кожа, увесена на привързана с ремъци стойка над огнището, вреше ароматична чорба. Бе организирано бдително наблюдение да не би чорбата да преври. Докато пламъците само докосваха дъното на врящата чорба, температурата в кожения казан бе твърде ниска, за да загори. Айла гледаше как Ука разбърква късове месо и кокали от врата на бизона, които се варяха с див лук, пикантното жребчево краче¹ и други билки. Ука я опита, после добави белени стъбла от магарешки трън, гъби, цветове и корени от лилия, кресон, пъпки от млечка, дребни, непоникнали сладки картофи, червени боровинки, донесени от предишната пещера, както и увехнали цветове от обрани на предния ден кремове за сгъстяване.

Твърдите, жилави стари корени от котешка опашка се счукваха и нишките се отстраняваха. Добавяха се сушени сини боровинки, които носеха със себе си, и изсъхнали зърна към полученото се нишесте, утайло се на дъното на кошниците студена вода. Парчета плосък, черен, безквасен хляб се печеше на жежките плочи край огъня. Листа от шир, лескови реси, млада детелина и листа от глухарче, подправени с жребчево краче вряха в един друг казан, а сос от сушени, кисели ябълки, подсладен с цветове на дива роза и щастливо открития мед къкреше на друг

---

1. Растение от сложноцветно семейство с жълти цветове и едри, сърцевидни листа, широко използвано в медицината – Бел. пр.

един огън.

Когато видя Зуг да се връща от обиколка на степите с връзка яребици, Иза особено се зарадва. Ниско летящите, тежки птици, лесна плячка за камъните на майстора на прашката, бяха любимото ястие на Креб. Пълнени с билки и ядивна зеленина, които, така да се каже, снасяха своите цели яйца, и загърнати в листа от дива лоза, вкусните птици се приготвяха в една по-малка, облицована с камъни пещ. Зайци и огромни хамстери, одрани и набодени на шиш се печеха на жежката жар, а купчини дребни, пресни диви ягоди блещукаха ярко червени на слънцето.

Поводът си заслужаваше пиршеството.

Айла едва-едва се съдържаше. Цял ден се мотаеше безцелно покрай готварската площ. И Иза, и Креб бяха някъде през повечето време, а дори когато се появеше, Иза бе заета. И Ога помагаше на жените, приготвящи пиршеството и никой нямаше нито време, нито ищах да се занимава с момиченцето. След няколко грубички думи и не толкова нежни побутвания от страна на изтормозените жени, тя се опита да не им се пречка.

Когато дългите сенки на късното следобедно слънце прошариха червената почва пред пещерата, Кланът притихна в предчувствие. Всинца се събраха край голямата пещ, в която се печеха бутите на бизона. Ебра и Ука взеха да свалят горещата пръст отгоре. Измъкнаха омекналите, опърлени листа и жертвеното животно се показва в облак от пара, от която ти потичаха лигите. Месото бе внимателно извадено, толкова крехко, че едва не изпада от кокалите. На Ебра, като другарка на вожд, се падна задължението да го накъса и сервира и си пролича колко горда е, когато даде първото парче на сина си.

Брод не прояви престорена скромност и пристъпи напред да получи полагащия му се пай. След това бяха обслужени всички мъже, жените също получиха своя дял и накрая децата. Айла бе последна, но месото бе повече, отколкото можеха да изядат, дори останаха мръвки. Последва затишие и огладнелият Клан се залови да поглъща храната.

Пиршеството бе охолно и от време на време по някой ставаше да си вземе още малко от бизона или да получи допълнително от любимото си ястие. Жените бая се потрудиха, но наградата им бяха не само коментарите на доволния Клан, а нямаше да се налага да готвят още един-два дни. След това всички си починаха, приготвяйки се за една дълга нощ.

Когато удължаващите се сенки се сляха с тъмносивия сумрак на приближаващото свечеряване, настроението на ленивия следобед

незабележимо се промени, наситено с очакване. Само един поглед на Брун бе достатъчен, за да разчистят женорята бързешком остатъците от пира и да насядат около незапаленото огнище близо до входа на пещерата. Случайният поглед даваше невярна представа за протоколността на местата им. Всяка жена стоеше на място, което отговаряше на положението и. Мъжете, струпали се от другата страна, следваха примера им според мястото си в йерархичната стълбца на Клана, но Мог-ър не се виждаше.

Брун, застанал най-отпред, даде знак на Грод, който пристъпи напред с тровава тържественост и от рога си на зубър измъкна тлеещ въглен. Този е най-важният въглен от дългата поредица, която започна със запаления въглен сред разрушенията на старата пещера. Приемствеността на този огън символизираше непрекъснатостта на живота на Клана. Запалването на този огън пред входа на пещерата щеше да предяви правата им върху нея, щеше да я утвърди като тяхно постоянно жилище.

Овладеният огън бе човешко изобретение, от съществено значение за живота при студен климат. Дори пушекът имаше своите предимства, самият дим предизвикваше чувство на безопасност, чувство на домашен уют. Пушекът от пещерния огън, стелещ се нагоре към високия свод на тавана, щеше да си пробие път навън през пукнатини, носен от въздушните течения край входа. Щеше да отнесе със себе си всички невидими, враждебни сили, щеше да пречисти пещерата и да разнесе техния мирис – мирисът на човека.

Запалването на огъня само по себе си представляваше обряд за пречистване и предявяване на правото на пещерата, но заедно с него толкова често се изпълняваха и други ритуали, че вече се бяха превърнали в неразделна част от пещерната церемония. Единият бе запознаването на духовете на закрилящите ги тотемите с новия им дом и обикновено се извършваше тайно от Мог-ър само в присъствието на мъже. На жените се разрешаваше да проведат свое тържество, което бе причината Иза да приготви специалната напитка за мъжете.

Успешният лов вече бе демонстрирал, че тотемите им одобряваха местоположението, а празненството бе само потвърждение на намерението да се заселят за постоянно, макар че Кланът можеше да отсъства за по-дълги периоди в определени моменти. И духовете на тотемите пътуваха, но щом членовете на Клана носеха амулетите си, тотемите им лесно можеха да ги открият от пещерата и да се притекат, когато се наложи.

След като без друго духовете щяха да присъстват на пещерната

церемония, можеха да се извършват и други обреди и често така и ставаше. Всяка церемония изпъкваше още повече, щом бе свързана с настаняването им в нов дом и на свой ред допринасяше за връзката на Клана с местността. Макар че всяка церемония си имаше собствен, традиционен ритуал, който никога не се променяше, поводите за церемонии имаха различни действащи лица в зависимост от това какъв обряд се извършва.

Обикновено, след като се допиташе до Брун, Мог-ър решаваше как да се съединят отделните части, за да се образува съвкупното празненство, но това бе жизненоважно и зависеше от настроението на Клана. Тази церемония щеше да включва обряда за зрелост на Брод и този за наричане на тотемите на някои деца, защото рано или късно трябваше да го сторят, а и искаха да се харесат на духовете. Времето не беше от значение – щеше да трае, колкото е необходимо – но ако бяха притеснени или ги заплашваше опасност, само накладжането на огъня щеше да е достатъчно пещерата да стане тяхна.

С тържественост, подхождаща на важността на задачата му, Грод коленичи, постави тлеещия въглен върху сухата прахан и задуха. Кланът се приведе нетърпеливо и изпусна въздуха си в една обща въздишка, когато огнените езици облизаха сухите съчки, сякаш да ги опитат преди да ги погълнат. Огънят се разгоря и изведнъж, сякаш от нищото, се появи зловещ силует, тъй близо до кладата, сякаш бе роден от бушувашите пламъци. Имаше яркочервено лице, увенчано с мистериозен бял череп, който сякаш висеше сред самия огън, без да го докосват игриците езичета сияеща енергия.

Айла не видя огненото привидение от начало и ахна, когато го зърна. Усети Иза успокоително да я стиска ръката. Детето почувства вибрациите от глухото трополене на краищата на копията и се сепна, когато най-новият ловец скокна току сред пламъците, докато Дорв енергично барабанеше в отмерен контрапункт по дъното на голям, дървен, подобен на купа, инструмент, подпрян наопаки на един дънер.

Брод приклепна и погледна в далечината, заслонил очи с ръка от несъществуващото слънце, още ловци скочиха и се присъединиха в пресъздаването на лова за бизони. Толкова заразяващо бе пантомимичното им умение, усъвършенствано от поколения общуване с помощта на жестове и знаци, че всички почувстваха прекомерно напрежение на лова. Дори петгодишното странниче бе запленило от въздействието на сценката. Жените от Клана, възприемчиви към по-тънките нюанси, се пренесоха сред знойната, прашна степ. Усещаха трополящите копита,

разтърсващи земята, вкусуваха задушавания ги прах и споделяха опиянението от убитото животно. За тях бе рядка привилегия да бъдат допуснати да надзърнат в неприкосновения живот на ловците.

Брод поведе танца още отначало. Той бе убил животното, това бе неговата нощ. Долавяше способността им да се превъплъщават, усещаше как жените треперят от страх и откликваше с още по-страстна, повълнуваща игра. Брод бе ненадминат артист и когато беше център на вниманието, бе направо в стихията си. Играеше си с чувствата на зрителите и в екзалтирания трепет, преминал през жените, когато изигра фаталния си удар, имаше нещо еротично. Мог-ър, който гледаше иззад огъня, не бе по-малко впечатлен. Често бе свидетел на разговорите на мъжете за лов, но само по време на тези не толкова чести церемонии имаше възможност да изпита на свой ред преживяното в игра, която се доближаваше до пълния диапазон на истинското вълнение. „Момчето се справя добре“, мислеше си магьосникът, като крачеше напред-назад пред огъня, – „заслужава си тотема. Може би с основание се перчи.“

Смъртоносният удар на младежа го изправи пред всемогъщия магьосник тъкмо когато, глухото, ритмично трополене и възбуденото стакато на контрапункта завършиха тържествено. Старият магьосник и младият ловец се озоваха очи в очи. И Мог-ър не беше вчерашен. Майсторът на точния миг изчака да стихне възбудата от ловния танц и да се засили чувството на очакване. Тромавата му, килната на една страна фигура, загърната в тежката мечка кожа, се открояваше на пламтящия огън. Боядисаното му с охра в червено лице бе засенчвано от силуета му, който свеждаше чертите му до някакви неопределени и неясни очертания с лихото, асиметрично око на свръхестествен демон.

Среднощното безмълвие се нарушаваше само от припукващия огън, тих ветрец шепнеше в клоните на дърветата и от далечината се донасяше задавеното кискане на хиена. Брод бе задъхан и очите му бляскаха отчасти от изтощителния танц, отчасти от възбуда и гордост, но най-вече от нарастващ, обезпокоителен страх.

Знаеше какво следва и колкото повече траеше, толкова повече той се бореше да овладее пълзящия хлад, който бе на път да се превърне в треска. Дошъл бе моментът Мог-ър да издълбае тотема в плътта му. Бе си забранил да мисли за това, но сега, когато дойде мигът, Брод усети, че се страхува много повече от предстоящото, отколкото от болката. Магьосникът имаше излъчване, което изпълваше младока с още по-голям страх.

Намираще се на прага на света на духовете, място, обитавано от

създания, далеч по-ужасяващи от огромния бизон. Въпреки размерите и могъществото си, бизоните поне бяха материални, реално съществуващи създания, с които човек можеше да се пребори. А невидимите и въпреки това далеч по-могъщи сили, които можеха да накарат земята да се разтресе, бяха съвсем друго нещо. Брод не бе единственият от присъстващите, чийто дъх спираше от ужас, само като в съзнанието изплуваха сцените от наскоро преживяното земетресение. Само посветените, могъщите, дръзваха да прекрачат в този нереален свят и на суеверния младок му се щеше най-великият от всички могъри да побърза и да приключи по-скоро.

Сякаш в отговор на безмълвната молба на Брод, магът вдигна ръка и очи към месечината. После е плавно движения се зае страстно да се моли. Но слушатели не бяха хипнотизираните, наблюдаващи го хора от Клана. Красноречието му бе отправено към неземния и все пак съществуващ свят на духовете, а движенията му бяха още по-красноречиви. Като използваше всеки тънък оттенък на позата си, всеки нюанс на жестовете си, едноръкият бе преодолял недъга си и го бе превърнал в свое собствено изразно средство. С едничката си ръка той бе по-изразителен от повечето мъже от Клана. Когато свърши, Кланът вече знаеше, че е обкръжен от духовете на закрилящите ги тотеми и на сума ти други непознати духове, а пълзящата студенина на Брод се превърна в тръпка.

В този миг, бързешком, тъй неочаквано, че неколцина ахнаха, магът измъкна остър, каменен нож от гънка в наметалото си и го вдигна високо над главата си. Светкавично замахна с остро сечиво към гърдите на Брод. Малко преди да го пониже смъртоносно, в едно напълно овладяно движение, Мог-ър спря ръката си. Вместо това с бързи движения той изряза две черти в плътта на младока, извити в една и съща посока и съединяващи се във връх по подобие на огромния, извит рог на носорога.

Брод затвори очи, но не трепна, когато ножът прониза кожата му. Кръв избви и се застича, обливайки с червени струйки гърдите му. Гуув се появи до мага с купичка мехлем от стопената мазнина на бизона, смесена с антисептичната пепел от клоните на самодивското дърво. Мог-ър намаза раните с черната мас, като по такъв начин спря кръвотечението и бе сигурен, че ще се получи черен белег. Този знак щеше да означава за всеки срещнат, че Брод е мъж, мъж завинаги под закрилата на Духа на всяващия ужас, вироглав Рунтав Носорог.

Младокът се върна на мястото си с ясното съзнание, че е обект на внимание и от все сърце му се отдаде на насладата, наслаждаваше се,

след като най-лошото бе минало. Бе сигурен, че юначеството и ловното му майсторство, заразяващото му изпълнение по време на танца, непоколебимото му държане при получаването на тотема доста дълго време ще са обект на оживени разговори както на мъжете, така и на жените. Мислеше си, че дори това можеше да се превърне в легенда, в събитие, разказвано многократно през дългите зимни вечери, когато Кланът не напускаше пещерата, а също и на Съборите на Клановете. „Ако не бях аз, пещерата нямаше да е наша“, каза си той. „Ако не бях убил бизона, тази церемония нямаше да се състои, щяхме още да си търсим подслон.“ Брод вече имаше чувството, че новата пещера и цялото паметно събитие се дължат изключително на него.

Айла наблюдаваше обряда очарована и уплашена и не може да не потръпне, когато страховитият, тромав мъж намушка Брод и му пусна кръв. Дърпаше се, когато Иза я поведе към зловещия, загърнат в мечка кожа магьосник, като се питаше какво ли ще и стори. Ага с Она на ръце и Ика, понесла. Борг, също пристъпваха към Мог-ър. Айла се зарадва, когато двете жени се наредиха пред тях с Иза. Гуув сега държеше плътно изплетена кошница, боядисана в червено от многократната си употреба за съд със священата червена охра, стрита на фин прах, подгрята заедно с животинска мас, за да се получи богато оцветено тесто. Мог-ър вдигна очи над застаналите пред него жени към сребърната луна над главите им. Жестовете му на безмълвния им, сдържан език молеха духовете да се съберат и да погледнат младенците, чийто тотем-закрилници трябваше да се разбудят. След това, топвайки пръст в червеното тесто, нарисова на бедрото на младенеца спирала подобна на спираловидната опашка на дивото прасе. Тих, дрезгав шепот се понесе из Клана, докато коментираха със знаци уместността на тотема.

– Дух на Глигана, предавам под твоя закрила момчета Борг – обявява жестовете на ръката на мага, докато нахлузваше малка кесийка на ремък през главата на бебето.

Ика сведе глава примирително, но движението и издаваше, че е доволна. Този дух бе силен и почитан и тя усещаше вродената правота на този тотем за нейния син. След това отстъпи.

Магьосникът отново призова духовете и бъркайки в червената кошница в ръцете на Гуув, нарисова с тесто кръгче на ръката на Она.

– Дух на Бухала – обяви той с жестове – предавам под твоя закрила момичето Она. – После нахлузи направения от майка и амулет около шийката на новороденото. Отново се повтори сумтенето под сурдинка, докато ръцете се стрелкаха, коментирайки могъщия тотем, под чиято

закрила се намираше момичето. Ага бе щастлива. Дъщеря и се ползваше от покровителството на могъщ тотем, а това означаваше, че другарят и с когото щеше да се събере, не можеше да има слаб тотем. Надяваше се само това да не затрудни прекалено много зачеването и.

Групата наостри уши и очи от интерес, когато Ага отстъпи и Иза протегна ръце да вдигне Айла. Момиченцето вече не се страхуваше. Вече отблизо тя разпозна във вселяващата страх фигура с боядисаното в червено лице Креб. В окоето му проблесна топлота, когато я погледна.

За изненада на Клана жестовете на мага бяха различни, когато той призова духовете да присъстват на този обряд. Такива жестове той използваше, когато даваше име на новородено на седмия ден след раждането му. Не само щеше да се разбули тотема на пришълката, но и щеше да бъде приета в Клана! Потапяйки пръст в тестото, Мог-ър прокара черта от средата на челото и – мястото, където при хората от Клана се срещаха костните издатини, надвиснали над очите им – до връхчето на мъничкото и носле.

– Името на детето е Айла – рече той, като произнасяше името бавно и внимателно, за да го разберат и хората от Клана, и духовете.

Иза се извърна с лице към зяпналите хора. Приемането на Айла бе толкова изненадващо за нея, колкото и за останалите и момиченцето усети ускореното биене на сърцето и. „Това трябва да означава, че тя ми е дъщеря, първото ми дете“, мислеше си тя. Само майката можеше да носи новороденото, когато му даваха име и го признаваха за член на Клана. „Минаха ли седем дни, откак я намерих? Не съм сигурна, трябва да попитам Креб, но според мен минаха. Тя трябва да ми е дъщеря, може ли друга да и е майка?“

Целият Клан се изреди покрай Иза да вдигне петгодишното момиченце на ръце като бебе и всеки повтори името и доколкото му бе възможно. После Иза се извърна отново с лице към мага. Той вдигна очи и призова духовете отново да се съберат. Кланът чакаше с нетърпение. Мог-ър усещаше жадните им погледи и ги използва като предимство. С нарочно забавени движения, проточвайки мига, за да поддържа напрежението, той загреба мъничко от мазното, червено тесто и после изписа една черта направо върху една от заздравяващите белези от нокти на крака на Айла.

Какво ли означаваше това? Чий тотем е този? Наблюдаващият Клан бе озадачен. Магът бръкна отново в червената кошница и изрисува втора черта върху другия белег. Момичето усети, че Иза се разтрепери. Никой от останалите не смееше да шавне, не се чуваше дори дишането им.

Когато изписа третата черта, Брун, гневно намръщен, се опита да улови окоето на Мог-ър, но магьосникът отбягна погледа му. Когато и четвъртата черта бе изписана, Кланът разбра, но не им се щеше да повярват. И без това беше на другия крак. Мог-ър извърна глава и гледаше Брун право в очите, докато завършваше жестовете си.

– Дух на Пещерния Лъв, предавам под твоя закрила момичето Айла. – Церемониалните жестове премахнаха и последното съмнение. Докато Мог-ър провесваше амулета около шията и, те размахаха ръце, потресени от изненада. За миг се вкопчиха в безмълвна схватка на волята. Но Мог-ър много добре разбираше, че логиката на избора на тотема на Пещерния лъв за момичето е неутолима, независимо колко нелогично им се струваше една жена да се намира под закрилата на толкова могъщ дух. Мог-ър само бе подчертал направеното вече от самия Пещерен лъв. Брун никога досега не се бе усъмнявал във виденията на сакатия си брат, но кой знае защо се чувстваше излъган от магьосника. Това не му се нравеше, но трябваше да си признае, че никога досега не бе виждал толкова очевидно потвърждението на тотема. Той пръв погледна настрани, но не беше доволен.

Самата идея да се приеме пришълчето в редиците на Клана бе трудносмилаема, а сега пък този неин тотем преливаше чашата. Това бе нещо нередно, необичайно, а Брун не обичаше нередностите в строгия ред на Колана си. Стисна здраво челюст с категоричното решение. Вече нямаше да позволи отклонения. Щом момичето бе член на Клана му, щеше да се подчинява независимо дали е Пещерен Лъв, или не.

Иза бе стъписана. Все още с детето на ръце, тя сведе глава, в знак на одобрение. Щом Мог-ър повеляваше, значи така трябваше да бъде. Усещаше, че тотемът на Айла е могъщ, но чак пък Пещерен Лъв? Мисълта я накара да се разтревожи: жена с тотем най-могъщата от котките? И сега вече Иза бе сигурна, че момичето никога нямаше да има другар. Този факт укрепи решението и да изучи Айла на целебните магии, за да придобие свое собствено положение. Креб и бе дал име, приел я бе в Клана и бе разбулил тотема и, докато знахарката я държеше в ръцете си. „Ако това не я правеше нейна дъщеря, то, кое тогава? Самото раждане не бе гаранция, че ще те приемат.“ Изведнъж Иза се сети, че ако всичко вървеше добре, не беше далеч мигът, когато отново щеше да се озове пред магьосника с бебе в ръце. Тя, която толкова дълго време бе бездетна, скоро щеше да има две.

Сред Клана избухна врява, в жестовете и гласовете им личеше учудване. Смутена, Иза се върна на мястото си сред учудените погледи

на жени и мъже. Опитвах се да не ги зяпат с момичето – зяпането бе неучтиво – но един от мъжете не само ги бе зяпнал.

Изражението на омраза в очите на Брод, докато кръвнишки се взираше в момиченцето, уплаши Иза. Опита се да застане между двамата, да предпази Айла от неприязнения поглед на честолюбивия младеж. Брод вече виждаше, че не е център на вниманието, вече никой не говореше за него. Славната му постъпка, която доказа със сигурност, че пещерата е подходяща за жилище, бе забравена, забравен бе великолепият му танц и стоическият му кураж, докато Мог-ър изрязваше тотемния му знак на гърдите му. Кръвоспиращият, антисептичен мехлем болеше повече от раната – тя още го смъдеше – но кой ти гледаше колко храбро понасяше той болката?

Никой изобщо не го забелязваше. Обредите на момчетата, които ставаха зрели мъже, се случваха достатъчно често, дори на тези, които им бе писано да станат вождове. Те не можеха да се сравнят със сензацията и неочакваността на безпрецедентното разкритие на Мог-ър относно пришълката. Брод забеляза, че хората се сещат, че първо тя е открила пещерата. Дори казваха, че грозното момиче е открило новия им дом! „Голяма работа като тотемът и е Пещерният лъв“, помисли си раздразнено Брод. „Тя ли уби бизона?“ Тази вечер трябваше да е негова, той трябваше да е център на вниманието, той трябваше да е обект на възхищението и почитта на Клана, но Айла му бе отнела аплодисментите.

Изгледа кръвнишки пришълката, но когато забеляза Иза да тича край потока към бивака, насочи вниманието си пак към Мог-ър. Скоро, съвсем скоро щяха да го допуснат до тайните ритуали с останалите мъже. Не знаеше какво го очаква. Бяха му казали само, че за пръв път ще разбере какво всъщност са спомените му. Това бе последната крачка да стане мъж.

Край огнището недалеч от потока Иза бързо свали наметалото си, взе дървена паница и червена торба със сушени корени, които бе приготвила. След като се спря да напълни паницата с вода, тя се върна при огромната клада, чийто ярки пламъци се извисяваха още по-високо, след като Грод бе добавил дърва.

Наметалото на Иза покриваше част от причината за дългото и отсъствие по-рано през деня. Когато знахарката застана отново пред магьосника, бе чисто гола с изключение на амулета и ивиците червена боя по тялото и. Един голям кръг подчертаваше закръглеността на стомаха и. И двете и гърди бяха окръжени, а една ивица тръгваше от върха

на всяка и през раменете се съединяваха в буквата V на тила и. Загадъчните символи, чието значение бе известно само на Мог-ър, бяха, за да я закрилят, както и при мъжете. Бе опасно жена да участва в религиозни обреди, но този не можеше да мине без нея.

Иза бе застанала близо до Мог-ър, достатъчно близко, за да забележи капките пот на лицето му от стоенето пред напичащия огън, загърнат в тежката мечка кожа. При едва забележимия му знак, тя вдигна паницата и се обърна с лице към Клана. Паницата бе отколешна, съхранявана с поколения и запазена само за подобни особени случаи. Неизвестна, стародавна знахарка дълго и грижливо бе дялала средата и дооформяла външността и от парче ствол, а после още по-дълго нежно бе заглаждала паницата с пясъчинки и с кръгъл камък. А окончателното търкане с полиращите стебла на конското биле му придаваха копринено гладка повърхност. Отвътре паницата бе покрита с белезникава патина от многократната употреба на съда за обрядното питие.

Иза захапа сухите корени и ги задъвка бавно, като внимаваше да не глътне слюнка, докато едрите и зъби и яки челюсти смилаха здравите нишки. Най-сетне тя изплю сдъвканата каша в паницата с вода и забърка течността, докато не стана млечно бяла. Само знахарките от рода на Иза знаеха тайната на всемогъщия корен. Растението се срещаше сравнително рядко, макар и да не бе непознато, но свежият корен ни най-малко не демонстрираше приспивателното си действие. Корените трябва да се изсушат, да престоят поне две години. А по време на сушенето, трябва да виси с коренището надолу, а не обратно, както правеха обикновено с повечето билки. Макар, че само на знахарката бе разрешено да приготвя напитката, отколешна традиция бе да я пият само мъжете.

Съществуваше древна легенда, предавана от майка на дъщеря заедно със строго поверителните указания да се съсредоточи полезната съставка на растението в корените, че по едно време, преди много години, само жените използвали всемогъщия наркотик. Церемониите и ритуалите, свързани с употребата му, били откраднати от мъжете и на жените им било забранено да го използват, но мъжете не могли да откраднат и тайната на приготвянето му. Знахарките, които я знаеха, ревниво пазеха тайната от околните и я споделяха само с преките си потомци, така че не бе известна никому, освен на жените, чието родословие можеше да се проследи чак до глъбините на древността по пряка, непрекъснатата линия. Дори сега напитката никога не се приготвяше, без в замяна да получат нещо равносилно по стойност.

Когато напитката бе готова, Иза кимна и Гуув пристъпи с купа татулов чай, какъвто обикновено приготвяше за мъжете, но този път специално запарен за жените. С достолепна тържественост те размениха купите, а след това Мог-ър поведе мъжете, които се оттеглиха в малката пещера.

След като си тръгнаха, Иза поднесе татуловия чай поотделно на всяка жена. Знахарката често използваше тази билка като упойка, обезболяващо средство или приспивателно, а имаше и друга рецепта за татула като успокоително средство за деца. Жените можеха да си починат напълно само ако знаеха, че децата им няма да се появят в търсене на внимание и ако бяха сигурни, че са в безопасност. При редките случаи, когато жените си позволяваха лукса да участват в церемонии, Иза се погрижваше децата да са в безопасната прегръдка на съня.

Отрано жените взеха да приспиват сънливите си деца, после се върнаха при огъня. След като зави добре Айла в кожата и, Иза се приближи до преобърнатата паница, която Дорв използва по време на ловния танц и започна да бие бавен, постоянен ритъм, като променяше звука, чукайки с пръчка по дъното на паницата, а после по ръба и.

Отначало жените седяха неподвижно. Прекалено много бяха привикнали да внимават какво вършат в присъствието на мъжете. Но постепенно, когато въздействието на наркотика взе да се усеща и със съзнанието, че мъжете не са наблизко, неколцина от жените взеха да се движат под тържествения ритъм. Първа Ебра скочи на крака. Затанцува в сложна плетеница от стъпки около Иза и докато знахарката ускоряваше темпото на мнозина от жените им кипна кръвта. Скоро всички се присъединиха към другарката на вожда.

С усложняване и забързване на ритъма обикновено хрисимите жени захвърлиха одеждите си и се поднесоха в необуздан и откровено еротичен танц. Дори не забелязаха кога Иза е спряла да барабани и самата се е присъединила към тях, прекалено погълнати бяха да изтанцуват собствените си вътрешни ритми. Неизказаните им вълнения, тъй подтискани в ежедневиия живот, се освобождаваха чрез невъздържаните движения. Напрежението се изпаряваше в катарзиса на свободата, едно пречистване, което им позволяваше да приемат ограниченото си съществуване. Във вихрушка от въртене, подскачане и потропване жените танцуваха близо до зори, после се свлякоха изтощени и заспаха, коя, където бе паднала.

С първите лъчи на зората мъжете взеха да излизат от пещерата. Като се препъваха о телата на проснатите жени, те намериха местата се за

спане и скоро се унесоха в дрямка без сънища. Катарзисът на мъжете се дължеше на емоционалното напрежение на лова. Тяхната церемония имаше други измерения – по-въздържана, повече обърната навътре, по-древна, но не по-малко вълнуваща.

Когато слънцето надникна над хребета от изток, Креб закуцука навън от пещерата и огледа осеяната с тела местност. Веднъж по изключение бе наблюдавал от любопитство празненството на жените. С дълбоко, вътрешно чувство мъдрият, стар магьосник разбираше необходимостта им да се разтоварят. Знаеше, че мъжете винаги се чудят какво толкова са правили, та са тъй изтощени, но Мог-ър никога не ги осветляваше по въпроса. Мъжете сигурно щяха да са потресени от необуздатата страст на жените си, а не ще и дума, че жените на свой ред щяха да са поразени от ревностните молби на мъжете си към витаещите духове, които съществуваха редом с тях.

Понякога Мог-ър се бе питал дали не може да насочи умовете на жените към началото. Спомените им бяха различни, но те притежаваха същата способност да си припомнят стародавното познание. „Дали имат расова памет? Могат ли да участват в обредите заедно с мъжете?“, питаше се Мог-ър, но не смееше да гневи духовете в опитите си да разбере. Кланът щеше да се разпадне, ако и жените участват в свещените церемонии.

Креб се повлече към бивака и се отпусна на кожата за спане. Забеляза разпилените фини, руси коси върху кожата на Иза и се замисли за събитията на деня, когато на косъм успя да изскочи навън, преди старата пещера да се срути. „Как успя това непознато момиче да омае сърцето му тъй бързо?“ Безпокоеше го скритото недоброжелателно чувство на Брун към нея, а и не бе пропуснал да забележи враждебните погледи, отправени и от Брод. Раздорът в тясната спойка на Клана помрачи церемонията и събуди неговото безпокойство.

„Брод няма да я остави току тъй“, мислеше си Креб. „Косматия Носорог е подходящ тотем за бъдещия ни вожд. Брод е храбрец, но е твърдоглав и прекалено горд. В един миг е спокоен и разумен, дори нежен и любезен. А в следващия заради нещо незначително може яростно да се нахвърли в пристъп на сляп гняв. Надявам се да не се посегне на момиченцето.“

„Не бъди глупак“, нахока се той. „Синът на другарката на Брун няма да вземе да се разстройва от едно момиче.“

Нали ще става вожд, а освен това едва ли Брун ще одобри. Брод вече е мъж, ще се научи да се владее.“

Сакатият старец си легна, осъзнавайки колко е уморен. От земетресението насам напрежението не го напускаше, но сега можеше да си почине. Пещерата бе тяхна, тотемите им здраво се бяха заселили в новия дом и след като се събуди, Кланът можеше да се нанесе. Умореният маг се прозя, протегна се, после затвори едничкото си око.

Когато прекрачиха прага на новото си жилище, смълчано страхопочитание пред катедралната просторност обхвана Клана, но скоро привикнаха с него. Спомените за старата пещера и за усиленото им лутане се стопиха бързо и колкото повече научаваха за обкръжението на новия си дом, толкова повече го харесваха. Заеха се с обичайната си за късото, жарко лято дейност – лов, бране и складиране на храна, която да им стигне през дългите, мразовити месеци, които знаеха от опит, че ги очакват. Можеха да избират от разнообразието на щедрата природа.

В белите струи на буйния поток проблясваха сребристи пъстърви и те ги ловяха с ръце и безгранично търпение, когато непредпазливата риба си почиваше под надвисналите коренища и камъни. Огромни есетри и съомги, често пълни с допълнителния дар от пресен, чер или искрящ яркочервен хайвер, се навъртаха край устието на реката, а по дъното на вътрешното море кръжаха чудовищни морски котки и черна треска. Рибарски мрежи от дълги животински косми, усукани на ръка във връв, измъкваха едрите риби на сушата, когато те хукваха да се спасяват по нагазилите във водата риболовци и се оплитаха в преградата от усукани нишки. Често изминаваха петнадесетината лесни километра до морския бряг и скоро разполагаха със запас от солена риба, която изсушаваха на задимените огнища и туряха настрана. Събираха миди и ракообразни животни за черпаци, лъжици, купички и чаши, както и заради сочните им телца. Претърсваха стръмните зъбери за яйца от многообразието морски птици, гнездящи по скалистите носове с лице към морето и от време на време добре премереният камък им носеше допълнителна почерпка с някоя олуша, чайка или едър гмурец.

С напредването на лятото според сезона се събираха корени, месести стебла и листа, тикви, бобови растения, боровинки, плодове, ядки и зърна. Сушаха се листа, цветове и билки за чай и подправки, както и овъргаляни в пясък буци сол, осяяли морския бряг, а когато огромният северен ледник отнемеше влагата и водата отстъпеше, те ги носеха в пещерата, за да има с какво да си осоляват ястията през зимата.

Ловците често излизаха. Недалечните степи, богати на треви и билки, лишени от всякаква друга растителност освен тук-там срещащи се някоя туфа или недоразвити дръвчета, изобилстваха от стада тревопасни. Сред тревистите долини се срещаха огромни елени, гигантските им,

длановидни рога достигаха до три и половина метра при по-едрите екземпляри, както и необикновено грамадните бизони със също толкова голям размах на рогата. Степните коне рядко достигаха толкова на юг, но магарета и катъри – полумагарето, нещо средно между кон и магаре – бродеха сред равните долини на полуострова, а пък братовчед им, поголемият по размери и по-як горски кон, живееше самостоятелно или на малки семейни групички недалеч от пещерата. Степите също така подслоняваха рядко срещаните по-малки стада на живеещата в долините роднина на козата – антилопата гайга.

Пасището между прерията и подножието на планината бе и дом на зубрите, тъмнокафявото или черно диво говедо, прародители на покротки домашни породи. Горският носорог – роднина на по-късните, хрупави храсти разновидности, но пригоден за умерения хлад на горите – едва забележимо навлизаше в границите на една друга разновидност носорози, която предпочиташе тревясалото пасище. И двата вида с покъсия си, прав рог на муцуната и хоризонталната стойка на главата се различаваха от косматия носорог, който заедно с косматите мамути, се появяваше само в определени сезони. Той притежаваше дълъг преден рог, извит под ъгъл напред и сведена стойка на главата, който му служеше да разрива снега от зимните пасища. Дебелият им пласт подкожна мас и тъмночервената, дългокосместа връхна козина с финия, мек пух отдолу бяха приспособления, които го приковаваха към по-студения климат. Единствената им среда бяха изсушените от мраз северни степи – льосовите степи.

Само когато земята бе скована от ледници, можеха да съществуват льосови степи. Постоянното ниско налягане по обширните ледени блокове изсмукваше влагата от въздуха, като позволяваше слаби снеговалежи в крайледниковите райони и причиняваше непрекъснати ветрища. Льосът, фина, богата на калциева сол прах, бе отвяван от натрошените скали по краищата на ледниците и се разнасяше на стотици километри. Кратката пролет стопяваше оскъдния сняг и горния слой на постоянно замръзналата почва само колкото да поникнат плиткокоренните треви и билки. Растяха бързо и изсъхваха в неокосено сено, безкрайни хиляди акри фураж за милионите животни, приспособили се към мразовития студ на континента.

Едва в късна есен континенталните степи на полуострова примамваха косматите животни. Летата бяха твърде горещи и тежкия зимен сняг бе прекалено дълбок, за да си пробият път. Множество други животни бягаха на север през зимата към границите на по-студените, но

по-сухи льосови области. Повечето от тях мигрираха обратно през лятото. Горските животни, които можеха да хрупат шубраци, кори на дървета и лишеи, оставаха по гористите склонове, предлагащи им подслон и изключващи многобройните стада.

Освен горски коне и носорози подслон в обраслата с дърва местност намираха и глигани, както и няколко разновидности на елена – благородният елен, по-късно наричан лос по други места, ходеше на малки стада, отделни екземпляри и малки групички боязливи сърни с обикновени тривърхи рога, малко по-едричкият бежов с бели петънца лопатар и няколкото лоса, които тези, които наричат благородния елен лос, зовяха северен елен – и всички те се радваха на гостоприемството на гористата местност.

По-високо в планината едророги овце, муфлони се катереха по чукари и сипеи и пасяха по алпийските ливади, а още по-високо ибексът, дивата планинска коза и шамоата скачаха от урва на урва. Бързокрили птици се стрелкаха тук-там и придаваха цвят и музика на гората, а не рядко ставаха и вкусна гозба. Мястото им в менюто често запълваха тлъстата, ниско летяща яребица и глухарят от степта, сваляни с бързи камъни от прашка, а когато през есента ги посетяха гъските и гаргите, те се оплитаха в мрежите, кацайки по мочурливите планински езера. Хищните птици и лешояди кръжаха лениво, носени от въздушните течения, оглеждайки тучните равнини и гори под себе си.

Множество по-дребни животни изпълваха планините и степта край пещерата и осигуряваха храна и кожа: преследвачите – норки, видри, росомах, хермелини, белки, лисици, самури, миещи се мечки, язовци и дребните, диви котки, от които по-късно се пръкнаха: легионите домашни мишеловци, и преследваните – дървесни катерички, таралежи, зайци, земеровни зайци, къртици, ондатри, водни плъхове, бобри, порове, мишки, полевки, леминги, земни катерички, едрите лалугери, гигантските хамстери, невестулки, както и някои никога неназовани и изчезнали видове.

Едрите месоядни животни играеха съществена роля в прочистване на редиците на многолюдния дивеч. Имаше вълци и по-свирепите им роднини, дивите кучета. А тук бяха и котките: рисове, гепарди, тигри, леопарди, населяващи планината снежни леопарди и два пъти по-голям от останалите – пещерният лъв. Всеядните кафяви мечки ловуваха край пещерата, но едричките им братовчеди, тревопасните пещерни мечки, отсъстваха в момента. Вездесъщата пещерна хиена попълваше списъка на дивата фауна.

Местността предлагаше невероятно изобилие, а човекът представляваше само нищожна частица от многообразния живот, който се раждаше и умираше в тази студена, древна райска градина. Дошъл бе на този свят твърде недодялан, без необходимите природни дадености – като изключим прекалено големият му мозък – и бе най-слабият от ловците. Но въпреки цялата си очевидна уязвимост, лишен от зъбите и ноктите, от бързите крака и дългия отскок, двукракият ловец си бе спечелил уважението на четирикраките си конкуренти. Достатъчно бе далеч по-мощен звяр да подуши миризмата му и свиваше от набелязаната пътечка, когато бяха живели в съседство дълго време. Способните и опитни ловци от Клана бяха еднакво изкусни при отбрана и нападение, а когато бе застрашена безопасността и сигурността на Клана или пък си бяха харесали топло, зимно палто, украсено от природата, те безшумно се прокрадваха към неподозиращото дебнещо животно.

Денят бе ясен, слънчев и топъл в самия разгар на лятото. Дърветата напълно се бяха разлистили, но цветът на листата бе малко по-светъл, отколкото щеше да стане по-късно. Насекоми лениво жужаха край разпилените кокали от минали гощавки. Свеж ветрец довяваше намек за живот откъм морето и разлюлените корони на дървесата хвърляха сенки, гонещи се по слънчевия склон пред пещерата.

След като дойде краят на кризата около намирането на нов дом, задълженията на Мог-ър бяха леки. От него се изискваше само от време на време да води ловна церемония или обряд за прогонване на злите духове, а ако някой се наранеше или се разболееше, да помоли добронамерените духове да помогнат на целебната магия на Иза. Ловците бяха отишли на лов и бяха взели няколко жени със себе си. Нямаше да се върнат дълго време. Жените отидоха с тях, за да съхранят месото от убития дивеч, по-лесно бе да се носи до дома месо, вече изсушено за зимата. Жаркото слънце и вечно духащият в степите вятър бързо изсушаваха нарязаното на тънки ивици месо. Пушешките огньове от суха трева и тор бяха по-скоро да прогонят мухите месарки, които снасяха яйца в прясното месо и то се разваляше. Жените също така щяха да носят товари на връщане.

Откакто се нанесоха в пещерата, Креб почти цял ден прекарваше времето си с Айла, като се опитваше да я научи на техния език. Тя усвояваше бързо елементарните думи, които обикновено доста затрудняваха децата в Клана, но сложната им система от жестове и знаци не бе по силите и. Опитал се бе да и обясни значението на жестовете, но нито тя,

нито той имаха обща основа в начина си на общуване, а и нямаше кой да им превежда и обяснява. Старецът видя голям зор, но не можа да измисли как да я накара да разбере значението им. Айла бе също толкова обезкуражена.

Чувстваше, че нещо и липсва и копнееше да може да общува по-свободно, не само с няколкото познати и думи. Очевидно бе, че хората от Клана разбираха повече от елементарните слова, но тя просто не знаеше как става това. Проблемът бе в това, че тя изобщо не обръщаше внимание на знаците с ръце. За нея те бяха случайни движения, а не целенасочени жестове. Тя просто не бе успяла да схване самата идея за общуване със знаци. Дори не и бе хрумвала възможността от подобно нещо, то се намираще извън пределите на опита.

Креб бе започнал да предугажда затрудненията и макар че за него бе трудно да повярва. „Сигурно е така, защото не знае, че жестовете значат нещо“, мислеше си той.

– Айла! – извика Креб и повика момичето. „В това трябва да е беда-та“, мислеше си той, докато вървяха по пътеката край блесналия поток. „Или пък не е достатъчно схватлива да разбере езика“. Наблюденията му не показваха да и липсва интелект, макар че бе толкова различна. „Но пък разбира елементарните жестове“. Допускаше, че само трябва да им отдели повече време.

Тревата и шубраците бяха утъпкани от множеството нозе, отиващи на лов – да берат и да ловят риба, и по най-безпрепятствения път се бе образувала пътека. Стигнаха до любимото място на стареца – открита поляна недалеч от огромен, листат дъб, чиито показали се на повърхността корени предлагаха сенчесто, високо място за сядане и за него бе по-лесно да се отпусне там, отколкото да приседне на земята. Като начал на урока той посочи дървото с тоягата си.

– Дъб – бързо отговори Айла. Креб кимна одобрително, после посочи с тоягата си потока. – Вода – рече момичето. Старецът кимна отново, после направи движение с ръка и повтори думата. Съчетанието от жест и дума означаваха течащата вода, река. – Вода ли? – неуверено повтори момичето, озадачено защо я пита отново, след като бе показал, че думата е вярна. Дълбоко в нея се зароди чувството на безпомощност. Пак се повтаряше същото, знаеше, че той иска нещо повече, но не го разбираше. Креб поклати глава – не ставаше. Многократно бе провеждал тези упражнения с детето. Опита пак, като посочи нозете и.

– Крака – рече Айла.

– Да – кимна магът. „Трябва някак си да я накарам да вижда и да

чува едновременно“ , мислеше си той. Стана на крака, хвана я за ръка и направи няколко крачки с нея, без да си взима тоягата. Направи знак и изрече думата „Крака“. „Ходещи крака, ходене“ бе смисълът, който се опитваше да и предаде. Тя напрегнато се заслуша, като се опитваше да чуе дали не е пропуснала нещо в тона му.

– Крака... – рече детето, поправяйки, сигурна, че не този отговор чакаше той.

– Не, не, не! Ходене! Ходещи крака! – повтори той пак, като я гледаше право в очите и подчертаваше жеста си. Пак я разходи, като сочеше краката и, отчаял се, че някога ще се научи.

Айла усети сълзи да напират в очите и. Крака! Крака! Сигурна бе, че това е думата, но защо той клатеше отрицателно глава? „Защо ли не престане да размахва ръка пред лицето ми така? Какво лошо съм сторила?“

Старецът пак я разходи, посочи и нозете, направи жест с ръка и каза думата. Тя се спря и го наблюдаваше. Направи пак движението, като така го подчерта, че едва ли не значеше вече нещо друго и повтори думата. Бе се привел и я гледаше право в очите, като правеше жеста право пред погледа и. Жест и дума. Жест, дума.

„Какво ли иска? Какво трябва да направя?“ Искаше и се да го разбира. Знаеше, че се опитва да и каже нещо. „Какво ми е замахал с ръка“, питаше се тя.

И тогава едно хрумване просто и проблесна. Ръката! Той все си движеше ръката. Неуверено вдигна глава.

– Да, да! Това е! – почти крещеше одобрително кимане на Креб. – Направи знак! Ходещи! Ходещи крака повтори той.

С напирашо разбиране тя проследи движението му, после се опита да го имитира. Креб казваше „да“! Ето какво е искал! Движението! Иска да направя същото движение.

Повтори жеста пак, като изговаряше думата, без да разбира какво означава, но поне разбираше, че Креб иска от нея да възпроизведе същия жест заедно с думата. Той я извъртя и тръгна към дъба, силно куцайки. Като сочеше пак краката и, докато вървеше, той повтори още веднъж съчетанието от жест и дума.

Изведнъж като взрив в мозъка и се получи връзката. Ходене с крака! Вървене! Ето какво иска да каже! Не само крака. Движението на ръката заедно с думата „крака“ означава ходене! Умът и трескаво зашпрака. Спомни си, че когато и да погледнеше към хората от Клана, все ръкомахаха. Виждаше в мислите си как Иза и Креб са застанали лице в лице и

ръкомахат, изричат малко думи, но ръкомахат. Разговаряха ли? „Да не би по такъв начин да разговарят? Затова ли говорят малко? Да не би да говорят с ръце“?

Креб седна. Айла стоеше пред него и се мъчеше да успокои вълнението си.

– Крака – рече тя, като сочеше нозете си.

– Да – кимна той озадачен.

Тя се извърна и се отдалечи и когато пристъпи пак към него, направи жеста и изрече думата „крака“.

– Да, да! Това е! Това е смисълът – каза той. Схванала го е! Мисля, че е разбрала!

Момичето си спря за миг, после се извърна и хукна. След като тичешком обиколи полянката, тя застана в очакване пред него малко запъхтяна.

– Бягане – направи той жеста, а тя не го изпускате от очи. Жестът се различаваше, приличаше на първия, но бе различен.

– Бягане – имитира го тя с колеблив жест.

Тя наистина е разбрала! Креб се развълнува. Жестът и бе груб, дори малките деца от Клана го правеха по-умело, но бе схванала идеята. Закима енергично и за малко да падне от мястото си, когато Айла се хвърли в прегръдките му, като се гушкаташе радостна, че е разбрала.

Старият маг се огледа почти инстинктивно. Жестовите на привързаност се допускаха само край огнището. Но той бе сигурен, че са сами. Сакатият мъж отвърна с нежна прегръдка и усети да го облива топлина и доволство, което не бе изпитвал досега.

Цял един нов понятен свят се разтвори пред Айла. Тя притежаваше вроден артистичен талант и усет на имитатор, които съвсем сериозно вложи в повтаряне на жестовите на Креб. Но разговорните жестове на едноръкия Креб бяха по необходимост приспособени нормални знаци с ръце и не някой друг, а Иза я научи на по-тънките нюанси. Учеше се, както би се учило бебе, за начало научи знаците от ежедневието, като схващаше всичко много бързо. От първоначалните и опити за общуване не бе излязло нищо и сега бе твърдо решена да навакса пропуснатото, колкото се може по-бързо.

Когато взе да разбира повече, животът на Клана изпъкна пред нея живо и релефно. Наблюдаваше как хората около нея общуват помежду си, като се взираше с повишено внимание, опитвайки се да разбере какво си казват. Отначало Кланът търпеше натрапчивия и поглед и се

отнасяше към нея като към дете. Но с течение на времето неодобрителните погледи ясно и подсказаха, че няма да търпят повече невъзпитаното и държание. Да зяпаш, както и да подслушваш, се смяташе за неучтиво, обичаите изискваха да извърщаш очи, когато другите си говорят нещо лично. Този проблем достигна критичната си точка една вечер в средата на лятото.

Кланът бе в пещерата, всеки бе край семейното си огнище след вечерната храна. Слънцето бе изчезнало зад хоризонта и последните мъждукащи лъчи на вечерното сияние открояваха, разлистените силуети на тъмните корони, шумолящи в тихия нощен ветрец. Огънят пред входа на пещерата, запален да ги пази от злите духове, любопитни хищници и влажния нощен въздух, изпускаше тънки струйки дим, от които топлият въздух трептеше и караше сенките на тъмните дървета и шубраците да танцуват под безмълвния ритъм на премигващите пламъци. От светлината му се мерзелееха сенки и по грубите каменни стени на пещерата.

Айла седеше сред оградената с камъни територия на Креб и се взираше към домакинството на Брун. Брод бе разстроен и си го изказваше на майка си и Ога, като упражняваше правата си на възрастен мъж. Денят бе започнал зле за Брод и нещата все повече се влошаваха. Дългите часове проследяване и дебнене отидоха на халос, когато не уцели и червената лисица, чиято кожа със замах бе обещал на Ога, се шумгна в гъстия шубрак, само подплашена от бързо хвърления камък. Опрошаващият, изпълнен с разбиране поглед на Ога само още повече засегна наранената му гордост. Той бе този, който трябва да и прощава неудачите, а не обратното.

Жените, уморени от трудния ден, се опитваха да привършат домакинските си задължения и Ебра, вбесена от непрекъснатото врънкане на Брод, направи лек знак на Брун. Вождът отдавна бе забелязал заповедническото, претенциозно поведение на младежа. Това бе негово право, но според Брун трябваше да бъде по-внимателен към тях. Не биваше да ги кара да тичат за всичко, след като бяха заети и уморени.

– Брод, остави жените на мира. И без това си имат достатъчно работа – направи му знак Брун с безмълвен укор. Смърянето от страна на Брун, и то особено пред Ога, му дойде много. Брод с тежки стъпки се усамоти в далечния край на територията на огнището на Брун край граничните камъни, за да се муси и зърна Айла, зяпнала го право в очите. Това, че Айла едва бе доловила развитието на незабележимата семейна кавга в пределите на комшийското домакинство, нямаше значение. Що се отнася до Брод, грозното натрапниче бе видяло да му се карат като на

дете. Точно това нанесе последен, съкрушителен удар на крехкото му его. „Дори не е достатъчно вежлива да отвърне очи“, мислеше си той. „Е, тя не е единствената, която си позволява да пренебрегне елементарната вежливост.“ Поредицата от неудачи през деня преляха чашата и нарочно наруши обичаите, като изгледа злобно и кръвнишки омразното момиче.

Лекото спречкване край огнището на Брун не убягна от вниманието на Креб, точно както знаеше какво става с всички в пещерата. През повечето време съзнанието му пресяваше тази информация, която като страничен шум присъстваше в съзнанието му, но всяко нещо свързано с Айла изостряше вниманието му. Той много добре разбираше, че за да се вторачи открито в пределите на чуждо огнище, от Брод се изискваше преднамерено усилие и върховна злонамерена умисъл, за да преодолее условностите на цялото си възпитание. „Брод изпитва прекалена ненавист към детето“, мислеше си Креб. „За нейно добро време е да я науча на обноси.“

– Айла! – заповяда рязко Креб. Тя подскочи от тона на гласа му. – Не гледа други хора! – направи и знак той. Тя бе слисана.

– Защо не гледа? – запита тя.

– Не гледа, не зяпа, хора не обича – опита се да и обясни като усещаше, че Брод наблюдава с тъгълчето на окоето си, без дори да си дава труда да прикрие злорадната си наслада от суровото мъмрене на момичето от страна на Мог-ър. „И без това магьосникът я е разглезил“, мислеше си Брод. „Ако живее при нас, бързо ще я науча как трябва, да се държи една жена.“

– Иска учи разговор – каза му със знаци Айла, все още слисана и малко обидена.

Креб много добре знаеше защо се е заглеждала, но детето все някога трябваше да разбере. Може би това щеше да уталожить ненавистта на Брод да види, че я мъмрят, задето ги е зяпала.

– Айла не зяпа – със суров поглед и направи знак Креб. – Лошо. Айла не отвръща, когато говори мъж. Лошо. Айла не зяпа в хора край огнище. Лошо, лошо. Разбира? – Креб бе строг. Искаше добре да го разбере. Забеляза Брод да става и да се връща при огнището, повикан от Брун, очевидно в по-добро настроение.

Айла бе съкрушена. Креб никога досега не се бе държал грубо с нея. Мислеше си, че му е приятно да гледа как учи техния език, а сега пък и казваше, че е лоша, задето зяпа хората и се опитва да научи повече. Объркана и обидена, сълзите напиреха, изпълниха очите и и се

затъркаляха по бузите и.

– Иза! – извика Креб разтревожен. – Ела тук! Нещо става с очите на Айла. – Очите на хората от Клана сълзяха само когато нещо влезеше в тях, когато бяха се простудили или страдаха от очна болест. Никога преди не бе виждал очи, преливащи от сълзи на мъка. Иза дотича бежешком. – Виж какво става! Очите и сълзят. Може искра от огъня да и е влязла в окоето. Най-добре ще е да ги огледаш – настоя той.

И Иза бе притеснена. Вдигайки клепачите на Айла, тя се вгледа отблизо в очите на детето.

– Око боли? – попита тя. Знахарката не можа да открие белези на възпаление. Очевидно нищо и нямаше на очите, само дето се пълнеха със сълзи.

– Не, не боли – заподсмърча Айла. Не можеше да разбере защо са разтревожени за очите и, но от това разбра, че се безпокоят за нея, въпреки че Креб наистина каза, че е лоша. – Защо Креб сърдит, Иза? – изхълцука тя.

– Трябва разбере, Айла – обясни Иза, като гледеше сериозно момичето. – Не възпитано зяпа. Не възпитано гледа чуждо огнище, вижда какво казва друг човек край огнище. Айла трябва научи кога мъж говори, жена гледа надолу, ето така – показа и Иза. – Кога мъж говори, жена прави така. Не пита. Само деца зяпа. Бебета. Айла голям. Хора се сърди на Айла.

– Креб сърдит? Не обича мен? – попита тя, като отново избухна в плач.

Иза още бе озадачена от сълзящите очи на детето, но почувства объркването и.

– Креб обича Айла. И Иза я обича. Креб учи Айла. Има още учи освен език. Трябва учи обичаи на Клан – каза жената, взимайки момичето на ръце. Държеше я внимателно, докато Айла изплаче обидата си, после обърса мокрите, подпухнали очи на момичето с парче мека кожа и отново се взря в тях, за да се успокои, че нищо им няма.

– Какво и има на очите? – запита Креб. – Болна ли е?

– Помислила си е, че не я обичаш. Решила е, че и се сърдиш. И от това навярно са се разболели очите. Може би светлите очи като нейните са по-слаби, но не мога да откроя нищо, а и тя казва, че не я болят. Мисля, че очите и сълзят от мъка, Креб – обясни Иза.

– Мъка ли? Толкова и е било мъчно, защото си е помислила, че не я обичам, та чак се е разболела? И очите и се пълнят със сълзи? – Изненаданият мъж почти не можеше да повярва и това го изпълни със смесени

чувства. Да не беше болнава? Изглеждаше здрава, но досега никой в Клана не се бе разболявал само при мисълта, че не е обичан от него. Никой друг освен Иза не бе го харесвала по такъв начин. Хората се страхуваха от него, изпитваха страхопочитание, уважаваха го, но никой никога не бе искал толкова много да го харесва, че очите му да се просълзят. Може пък и Иза да е права, очите и да са слаби, но зрението и бе чудесно. Някак си трябва да я накарам да разбере, че е за нейно добро да се научи да се държи, както трябва. Ако не научи обноските на Клана, Брун ще я изгони. Все още всичко е в ръцете му. Но това не означава, че не я харесвам. „Наистина я харесвам, колкото и да е чудата, много я харесвам“, призна си той на ум.

Айла бавно се затътри към сакатия старец, като боязливо бе свела очи в земята. Застана пред него, после вдигна тъжните си кръгли очички още мокри от сълзите.

– Вече не зяпа – зажестукира тя. – Креб не сърдит?

– Не – отвърна и той със знаци. – Не съм сърдит, Айла. Но вече принадлежиш на Клана, принадлежиш на мен. Трябва да научиш езика, но трябва да научиш и обноските на Клана. Разбираш ли?

– Аз принадлежи Креб? Креб харесва мен? – запита тя.

– Да, Айла, харесвам те.

Момичето се усмихна, протегна ръце и го прегърна, после пропъзля в скута на уродливия, недъг мъж и се сгуши удобно.

Креб винаги бе проявявал интерес към децата. Като изпълняващ задълженията на Мог-ър той рядко разкриваше тотема на новороденото, без майката на детето мигновено да разбере колко е уместен. Кланът приписваше умението на Мог-ър на магическите му способности, но действителното му умение се криеше в способността му да съзерцава с чувство. Знаеше деца още от деня на раждането им и често виждаше както жените, така и мъжете да ги гушкат и да ги утешават. Но хромият старец никога не бе изпитал радостта да приласкае дете в обятията си.

Момиченцето, уморено от вълненията, бе заспало. Беше на сигурно място в скута на стария маг. В сърцето и той бе заместил мъжа, споменът за когото бе избледнял, мъждукащ в някое ъгълче на подсъзнанието и. Докато гледаше смиреното и доверчиво лице на пришълчето в скута си, Креб почувства в душата му да разцъфва искрена любов. Едва ли щеше да я обича повече, ако бе негово дете.

– Иза – повика я тихо мъжът. Жената взе спящото дете от Креб, но преди това той за миг я притисна към себе си – Болестта и я уморява – каза той след като жената я сложи да спи. – Остави я да си почине утре

и най-добре пак да и прегледаш очите.

– Да, Креб – кимна тя. Иза обичаше сакатия си побратим, по-добре от всички познаваше нежната душа, която се криеше под отблъскващата му външност. Радваше се, че най-сетне бе намерил кого да обича, същество, което също го обичаше и от това привързаността и към момичето се усили. Иза не помнеше такова щастие от мига, когато самата бе малко момиченце. Само натрапчивият страх, че детето, което носеше, ще бъде момче засенчваше радостта и. Мъжката рожба трябваше да се възпитава за ловец. Тя бе посестрима на Брун, майка им бе другарка на предишния вожд. Ако нещо станеше с Брод или ако жената, с която се събереше той, не му родеше син, водачеството на Клана щеше да премине у сина и, ако родеше момче. Брун щеше да се наложи да я даде заедно с новороденото на някой от ловците или да я вземе самият той. Всеки ден се молеше на тотема си да направи така, че още нероденото дете да е момиче, но тревогата не я напускаше.

С напредването на лятото, с кротката търпеливост на Креб и жадната готовност на Айла, момичето не само започна да разбира езика им, но и обноските на приютилите я хора. Да се научи да извърща очи и да позволява на хората от Клана единствената възможна интимност бе само един от множеството трудни уроци. Много по-трудно се оказа да се обуздае вроденото и любопитство и импулсивният и отказ да бъде хрисима като всички жени.

Покрай нея и Креб, и Иза научаваха много неща. Откриха, че когато Айла направи определена гримаса, разтягайки устни и показвайки зъбите си, често съпроводено с особени дихателни звуци, не значеше, че изпитва неприязън, а че се радва. Така и не можаха да преодолеят безпокойството си от чудатата слабост на очите и която ги изпълваше с влага, когато е тъжна. Иза реши, че тази слабост е характерна за светлооките и се питаше дали тази особеност не е нормална за Другите или само очите на Айла се мокреха. За всеки случай Иза проми очите и с бистрата течност от синкаво бялото растение, което растеше вдън сенчестата гора. Подобното на труп растение се хранеше с гниещи дървета и зелена маса, тъй като му липсваше хлорофил и осъщната му на вид повърхност почерняваше при допир. Но Иза не знаеше по-добър лек за наранено и възпалено око от охладителната течност, която се процеждаше от счупеното му стебло и когато детето заплачеше, прилагаше това лечение.

Тя не плачеше често. Тъй като сълзите и бързо привличаха внимание, Айла упорито се опитваше да ги овладее. Не само защото

тревожеха двамата обичани от нея люде, но и за останалите от Клана те бяха признак за различието и, а тя искаше да се пригоди и да я приемат като равна. Кланът бавно свикваше с нея, но все още бяха нашрек и чуватостите и им се струваха подозрителни.

А Айла постепенно се запознаваше и свикваше с Клана. Макар и мъжете да проявяваха любопитство към нея, под достойнството им бе да демонстрират прекалено голям интерес към дете от другия пол независимо колко необикновено е, а и тя не им обръщаше внимание, както те на нея. Брун проявяваше по-голям интерес от останалите, но той я плашеше. Бе строг и не бе склонен да приема напредничавото като Креб. Тя нямаше откъде да знае, че за останалите хора от Клана Мог-ър бе по-надменен и страшен от Брун и че близостта между внушаващия страх магьосник и пришълката ги изненадваше. Особено не и се нравеше младежът, който споделяше огнището на Брун. Винаги когато я погледнеше, видът му издаваше злоба.

Първоначално се запозна с жените. С тях прекарваше повечето от времето си. Освен когато се намираше в пределите на огнището на Креб или когато знахарката я взимаше със себе си да берат единствените по рода си билки за целебните и цели. Обикновено ходеха заедно с Иза и жените от Клана. Отначало тя просто вървеше след Иза и ги гледаше как дерат животни, обработват кожата им, опъват ремъци, изрязани от една кожа в спираловидна форма, плетат кошници, рогозки или мрежи, дълбаят купички от дънери, берат диви плодове, приготвят храна, запазват месо и растителна храна за зимата и се отзовават, когато някой мъж поискаше да му свършат нещо. Но като видяха готовността на момичето да се приобщи към тях, те не само че и помагаха да научи езика им, но и взеха да и показват полезни умения.

Тя не бе силна колкото жените или децата от Клана – по-финият и скелет не бе в състояние да крепи яката мускулатура на едрококалестия Клан – но пък бе невероятно сръчна и гъвкава. Тежкия труд бе непосилен за нея, но за дете се справяше добре с плетенето на кошници и изрязването на ремъци с еднаква ширина. Бързо установи сърдечни взаимоотношения с Ика, обичана от всички заради дружелюбния си нрав. Жената позволи на Айла да носи Борг, когато забеляза интереса на момичето към бебето. Овра се държеше резервирано, но двете с Ука бяха особено любезни с нея. Собствената им скръб по загиналия в срутването на пещерата младеж караше както посестримата, така и майката да съчувстват на детето за загубата на семейството му, но Айла нямаше с когото да си играе.

Първият изблик на приятелство с Ога произстина след церемонията. Ога се разкъсваше между Айла и Брод. Пришълката, макар и по-малка, бе подходяща да сподели момичешките си мисли, а и след като имаха еднаква съдба, изпитваше състрадание към невръстното сираче, но отношението на Брод към нея бе очевидно. Неохотно Ога предпочете да избягва Айла от уважение към мъжа, с който се надяваше да се събере. Освен когато работеха заедно, те рядко имаха вземане-даване и след като отблъсна неколkokратните опити на Айла да се сприятелят, момичето се затвори в себе си и повече не опита да общува.

Айла не обичаше да си играе с Ворн. Макар и цяла година по-малък, обикновено той под игра разбираше да я разкарва насам-натам, като умишлено подражаваше на отношението на възрастните мъже към жените, а Айла още не бе свикнала с това. Когато се възпротиви, на главата и се изля както женският, така и мъжкият гняв, а особено ядосана бе Ага – майката на Ворн. Гордеше се, че синът и се учеше да се държи „точно като мъж“ и не по-малко от останалите знаеше за ненавистта на Брод към Айла. Един ден Брод щеше да стане вожд и ако синът и запазеше благоразположението му, можеше да стане негов заместник. Ага използваше всяка възможност да издигне сина си в хорските очи, та чак се заяждаше с момичето, когато Брод беше наблизо. Ако зърнеше Айла и Ворн заедно, когато Брод се появи, веднага извикваше момчето при себе си.

С помощта на жените Айла бързо усъвършенстваше способността си да общува. Но само благодарение, на наблюдателността си тя научи един особен знак. Продължаваше да наблюдава хората – не се бе научила да изключва съзнанието си за околните – макар че вече не го правеше така очевидно.

Един следобед гледаше Ика да си играе с Борг. Ика направи знак на сина си и го повтори няколко пъти. Когато неориентираните движения на бебешките ръчички и се сториха подобни на жеста, тя се обърна към останалите жени като хвалеше сина си. По-късно Айла видя Ворн да припка към Ага и да се обръща към нея със същия жест. Дори Овра го правеше преди да почне разговора си с Ука.

Същата вечер тя стеснително пристъпи към Иза и когато жената вдигна очи, Айла направи знака с ръка. Очите на Иза щяха да изхвъркнат.

– Креб – каза тя. – Кога си я научил да ме нарича „мамо“?

– Не съм я учил, Иза – отвърна Креб. – Сигурно го научила сама.

Иза се извърна към момичето.

– Сама ли си го научила? – попита тя.

– Да, мамо – направи знак отново Айла. Не беше съвсем сигурна какво означава жеста, но имаше представа. Знаеше, че го използват децата, за да се обръщат към жените, които се грижат за тях. Макар и в паметта и споменът за майка и да бе избледнял, сърцето и не бе забравило. Иза бе заместила жената, която Айла бе обичала и бе загубила.

Бездетната от толкова време жена почувства прилив на вълнение.

– Дъще моя – отрони Иза и което рядко се случваше, непринудено я прегърна. – Дете мое. Още отначало знаех, че е моя дъщеря, Креб. Нали ти казах? На мен я дадох, духовете са искали да бъде моя. Сигурна съм. Креб не оспори думите и. Навярно беше права. След тази вечер кошмарите на детето не бяха толкова чести, макар че ги сънуваше от време на време. Най често се повтаряха две съновидения. В едното се криеше в тесничка пещеричка и се опитваше да се спаси от огромните, остри нокти. Другото бе по-смъртно и по-страшно. Имаше чувството, че земята се движи, чуваше глух, непрекъснат тътен и изпитваше безгранично болезнено чувство на загуба. Проплакваше на непознатия си език, все по-малко употребяван и когато се събудеше, се притискаше о Иза. Когато отначало се озова сред тях, от време на време без да иска изричаше по някоя дума на своя език, но след като се научи да общува повече на езика на Клана, само в съня си говореше на своя език. След известно време дори и в сънищата си не говореше на езика си, но винаги се събуждаше с чувство на самота от често спохождащия я кошмар на пропукващата се земя.

Краткото, топло лято отмина, а тънкият есенен, утринен скреж правеше въздуха режещ, изпъстряйки зелената гора с искрящи алени и кехлибарени пръски. Няколкото ранни снеговалежа, размити от силните, есенни дъждове, които съблякоха от клоните живописните им одежди, предвещаваха идещия студ. По-късно, когато само няколко упорити листа останаха да се крепят на голите клони на дървета и шубраци, един кратък слънчев интервал напомни за последен път за летните горещини преди бурните ветрове и лютия студ да сложат точка на повечето дейности на открито.

Кланът бе излязъл навън и се наслаждаваше на слънцето. На широката предна тераса жените отсяваха зърното, събрано от тревистите степи под тях. Свеж порив на вятъра вдигна във въздуха окапалите сухи листа, като съживи във вихрушка остатъците от лятното изобилие. Възползвайки се от поривите на вятъра, жените подхвърляха зърното в

широки, плитки кошници и вятърът отнасяше плевата преди по-тежките зърна да паднат обратно.

Иза се бе навела зад гърба на Айла и с ръце върху нейните и показваше как да подхвърлят зърното високо, без да го разпилява заедно с плевата и сламата.

Айла чувстваше коравия, изпъкнал корем на Иза опрян о гърба си и, усети силните контракции, които принудиха жената да спре внезапно. Малко след това Иза напусна групичката и се прибра в пещерата, последвана от Ебра и Ука. Момиченцето хвърли боязлив поглед към неколцината мъже, които прекъснаха разговорите си и проследиха с очи жените, очаквайки, че ще укорят трите жени, затова, че са тръгнали, без да довършат работата си. Но мъжете проявиха необяснима търпимост. Айла реши да рискува неодобрението им и последва жените.

В пещерата Иза бе полегнала на кожата си за спане, а от двете и страни стояха Ебра и Ука. „Защо си бе легнала Иза посред бял ден?“, питаше се Айла. „Болна ли е?“ Иза забеляза тревогата в очите на момичето и я успокои с жест, но от това безпокойството на Айла не намалю, а нарасна, когато забеляза напрегнатото изражение на втората си майка при следващата контракция.

Ебра и Ука разговаряха с Иза за обичайните неща – за храната, с която се бяха запасили, променливото време. Но Айла доста добре се бе научила да съди за тревогата им по израженията и позите им. Нещо не бе наред, сигурна бе. Айла реши, че нищо не може да я накара да си тръгне преди да разбере какво е то и седна да почака недалеч от краката и.

Някъде привечер се появи Ика с Борг на хълбока си, а после и Ага донесе дъщеря си Она и двете жени приседнаха да погостуват и докато кърмеха, притурияха моралната си поддръжка. Овра и Ога бяха доста угрижени, но и любопитни, когато се струпаха около постелката на Иза. Макар че дъщерята на Ука нямаше още другар, вече бе жена и Овра знаеше, че вече може да има деца. Скоро и Ога щеше да стане жена и двете горещо се интересуваха от явлението, което преживяваше Иза.

Когато Ворн видя Аба да отива там и да сяда до дъщеря си, прииска му се да разбере защо всички жени са се събрали край огнището на Могър. Приближи се и пропъзля в скута на Ага до посестримата си да види какво става, но Она все още кърмеше, така че старицата вдигна момчето и го сложи в скута си. Не можа да види кой знае какво, само, че знахарката си е полегнала и отново се отдалечи.

Скоро след това жените взеха да си тръгват, трябваше да приготвят

вечерята. Ука остана при Иза, а пък Ебра и Ога хвърляха по някой незабележим поглед, докато готвеха. Ебра поднесе храна на Креб и на Брун, а после и на Ука, Иза и Айла. Овра наготви за мъжа на майка си, но когато Грод се присъедини към вожда и Креб край огнището на Брун, бързешком се върнаха с Ога. Не искаха да пропуснат нищо и седнаха до Айла, която не бе мръднала от мястото си.

Иза само сръбна малко чай, а и Айла не бе гладна. Побутваше храната, неспособна да хапне зальк със свилото и се на здрав взел стомаха. „Какво и е на Иза? Защо не става да приготви вечерята на Креб? Защо Креб не моли духовете да и помогнат да оздравее? Защо са се събрали с останалите мъже край огнището на Брун?“

Напъните на Иза зачестиха. През няколко мига си поемаше бързи глътки въздух, а после здраво напъваше, хванала двете жени за ръцете. С напредването на нощта целият Клан не мигна. Мъжете се бяха струпали около огъня на вожда, очевидно зае, ти в някакъв много важен разговор. Но от време на време хвърляха крадешком по някой поглед, който издаваше интереса им. Жените периодично я навестяваха, като проверяваха докъде е стигнала Иза, а понякога и се застояваха. Всички чакаха, обединени в подкрепата си и очакванията си, докато знахарката им се напъваше да роди.

Отдавна бе притъмняло. Изведнъж всички се защураха насам-натам. Ебра разстла една кожа, докато Ука помагаше на Иза да седне с разкрасени крака. Тя дишаше тежко, здраво се напъваше и крещеше от болка. Айла цялата трепереше, седнала между Овра и Ога, които стеноха и се напъваха от съчувствие заедно с Иза. Жената си пое дълбоко въздух и след един напън, придружен от скърцане на зъби и напъгане на всички мускули, сред бликналата вода се показа кръглото теме на бебешка глава. Останалото бе по-лесно, след като Иза се освободи от мокрото, гърчещо се тяло на дребничкото новородено.

Един последен напън изхвърли купчина кървава тъкан. Иза полегна отново, изтощена от усилията, докато Ебра вдигна бебето, отстриани с пръст слузта от устата му и положи новороденото върху корема на Иза. След като тупна бебето по крачетата, устата на новороденото се отвори и силен писък ознаменува първата глътка живот на първородната рожба на Иза. Ебра завърза с парче боядисано в червено сухожилие пъпната връв и отхапа частта, все още свързана с купчината плацента, после вдигна бебето да го види Иза. Изправи се на крака и се върна в дома си да съобщи на другаря си за успешното раждане на знахарката, както и пола на новороденото. Седна пред Брун, поклони се и когато той я

потупа по рамото, вдигна очи.

8

С прискърбие трябва да съобщя, че новороденото на Иза е момиче – оповести Иза, като правеше обичайния жест на печал.

Но новината не бе посрещната с прискърбие. Брун изпита облекчение, макар че никога не би го признал. Споразумението магьосникът да храни посестримата им, особено след приемането на Айла в Клана, се бе оказало удачно и вождът не гореше от желание да го промени. Заслужаваха похвала опитите на Мог-ър да обучи пришълката и тя напредваше много повече, отколкото бе очаквал. Айла усвояваше общуването и поведението според обичаите на Клана. Креб не само изпита облекчение, ами бе извън себе си от радост. На стари години за пръв път в живота си той изпита насладата от уюта и обичта на семейството, а женската рожба на Иза бе гаранция, че ще останат заедно.

И за пръв път, откакто се нанесоха в новата пещера, Иза можа да поеме лишен от тревоги дъх. Радваше се, че раждането бе минало толкова добре, въпреки напредналата и възраст. Бе акуширала на сума ти жени и те раждаха по-трудно от нея. Неколцина се разминаха на косъм от смъртта, една-две умряха, а също и немалко новородени. Струваше и се, че главите на бебетата просто бяха прекалено големи за детеродните пътища на жените! Беше се притеснявала повече за пола на бебето, отколкото от истинското раждане. Подобна несигурност за бъдещето бе почти непосилна за хората на Клана.

Иза лежеше по гръб на кожата си и си почиваше. Ука уви новороденото в повой от мека, заешка кожа и положи бебето в майчините и ръце. Айла не бе помръднала. С изпълнено с копнеж любопитство тя се вирише в Иза. Жената я забеляза и я повика.

– Ела, Айла. Искаш ли да видиш бебето? Айла пристъпи срамежливо.

– Да – кимна тя. Иза отметна назад завивката, за да може момичето да види рожбата и.

Миниатюрното подобие на Иза имаше светъл кафяв пух по главата си и костният тилен израстък си личеше още повече без буйните коси, които скоро щеше да има. Главата на бебето беше някак си по-кръгла, отколкото на възрастните, но въпреки това дългна и челото и се спускаше полегато назад над още неоформените и хребети на веждите. Айла посегна да докосне меката буза на новороденото и то инстинктивно се

обърна натам, където го докоснаха като издаваше тихо сучещи звуци.

– Красива е – направи знак Айла с пълни с кротко удивление очи от станалото пред очите и чудо. – Иза, тя да не се опитва да говори? – попита момичето, когато бебето размаха мъничките си стиснати юмручета във въздуха.

– Не още, но скоро ще почне и ще трябва да и помогнеш да се научи – отвърна Иза.

– О, разбира се. Ще я науча да говори. Също както ти и Креб научихте мен.

– Знам, че ще я научиш, Айла – рече отскорошната майка и загърна рожбата си пак.

Момичето остана да бди, докато Иза си почива. Ебра бе увила плацентата в кожата, която бе постлала току преди да роди и я прибра на скришно място, докато Иза бъде способна да я изнесе и да я зарови на известно само на нея място. Ако бебето се бе родило мъртво, щяха веднага да я изгорят и никой нямаше никога да спомене за раждането, нито пък майката щеше да скърби явно, но щеше да я обгърне незабележима доброта и съчувствие.

Ако детето се бе родило живо, но уродливо или пък ако вождът на Клана решеше, че то е нежелано по някаква друга причина, задачата на майката щеше да е по-тежка. В такъв случай от нея се изискваше да отнесе бебето и да го зарови или да го остави на волята на природните сили и на хищниците. Много рядко се разрешаваше на уродливо дете да живее, а ако бе от женски пол, почти никога. Ако бебето бе от мъжки пол, особено, ако бе първородно и ако другарят на жената желаше детето, можеше по преценка на вожда да остане с майката на детето първите седем дни от живота му като изпит за способността му да оцелее. Всяко дете, оцеляло след седем дни, според традициите на Клана, които имаха сила на закон, трябваше да бъде назовано и прието в Клана.

Първите дни от живота на Креб бяха белязани от същото деликатно равновесие. Майка му едва преживя раждането му. Другарят и бе също и вожд и решението дали новородената мъжка рожба ще има право на живот зависеше единствено от него. Но решението, което взе, бе по-скоро заради жената, а не заради бебето, чиято деформирана глава и неподвижни крайници още отначало свидетелстваха за щетите от трудното раждане. Тя бе твърде слаба, бе загубила много кръв, самата тя се луташе между живота и смъртта. Другарят и не можеше да я накара да изхвърли детето, прекалено слаба бе за това. Щом майката не можеше да го стори, тази задача лягаше на плещите на знахарката, но майката на Креб

бе и знахарката на Клана. И така го оставиха при майка му, макар че никой не очакваше да оживее.

Като начало майчиното мляко едва цъцреше. Когато се вкопчи в живота, въпреки незначителните си шансове, една друга кърмачка съжаля клетото новородено и нахрани Креб с първата животоспасяваща кърма. В такава оскъдна обстановка започна животът на Мог-ър, най-светият от светите мъже, най-изкусният и могъщ магьосник, откакто съществуваше Кланът.

А сега сакатият и брат му пристъпваха към Иза и рожбата и. При нетърпящия възражения знак на Брун Айла бързешком стана и се отдалечи, но продължи да наблюдава с крайчеца на окоето си отдалеч. Иза се изправи на кожата, разпови рожбата си и я вдигна към Брун, като внимаваше да не погледне някой от мъжете. Двоицата мъже огледаха новороденото, което се късаше от рева, защото го отделяха от топлия хълбок на майка му и го излагаха на студения въздух в пещерата. Те също така внимаваха да не погледнат Иза.

– Детето е нормално – извести сериозно жестът на Брун. – Може да остане при майка си. Ако доживее до деня за назоваване, ще бъде приета.

Всъщност Иза не се страхуваше, че Брун може да отхвърли рожбата и, но въпреки това изпита облекчение, като чу официалното мнение на вожда. Оставаше само още един кахър. Надяваше се, че дъщеря и няма да е нещастна, защото майка и си няма другар. „В края на краищата той бе жив и здрав, когато вече със сигурност знаеше, че очаква дете“, отговори си сама Иза, „а пък и Креб и е като другар, поне ги храни.“ Иза пропъди тази мисъл от ума си.

Следващите седем дни Иза щеше да прекара в изолация, в пределите на огнището на Креб, като изключим неизбежните и отивания по нужда и да закопае плацентата. Съществуването на рожбата на Иза не се признаваше от никого официално, освен от тези, с които споделяше огнището, но останалите жени им носеха храна, за да може Иза да си почива. След като изтечаха седемте дни и преди да спре кървенето, щеше да настъпи умерено женско проклятие. Щеше да общува само с жени, също както когато и дойдеше менструацията.

Иза прекарваше времето си в кърмене и грижи около рожбата си, а когато се чувстваше отпочинала, се заемаше с подреждането на домашното огнище на Креб – нишата за хранителни запаси, за готварство, за спане и тази, където съхраняваха церовете си – приютило вече три жени.

Поради уникалното си положение в йерархията на Клана Мог-ър живееше на съвсем удобно място. Достатъчно близо до отвора на пещерата, за да се ползва от дневната светлина и лятното слънце, но не толкова близо, че да бъде изложено на безмилостните течения през зимата. Домашното му огнище притежаваше допълнителна особеност, на която Иза бе изключително благодарна заради самия Креб. Една скала от камък се издаваше от страничната стена и осигуряваше допълнителна закрила от ветровете. Дори с тази преграда срещу ветровете и постоянно горящия край входа огън, студените ветрове често нахлуваха в по-незащитените огнища. През зимата ревматизмът и артритът мъчеха стареца още повече и се влошаваха от студа и влагата на пещерата. Иза се бе погрижила кожата за спане на Креб, постлани върху тънък пласт сено и треволяк на дъното на плитък ров, да се намират на завет.

Едно от малкото задължения на мъжете, като оставим настрана лова, бе изграждането на преграда пред ветровете – кожи, опънати направо на входа върху пръти, побити в земята. Другата бе да покрият входа на пещерата с плоски камъни, донесени от потока, за да попречат на дъждовете и топящия се сняг да превърнат отвора в кално тресавище. Под отделните домашни огнища бе голата земя, осеяна с плетени рогозки за сядане и сервиране на храна.

Още два плиткни рова, застлани със слама и покрити с кожа, се намираха край този на Креб, а за завивка на всеки се ползваше топлото връхно наметало на спящия там. До мечата кожа на Креб бе застлана кожата на антилопа сайга на Иза и нова кожа от снежен леопард. Звярът се бе прокраднал близо до пещерата, доста далеч от обичайното си свърталище по високите планински чукари. Заслугата да го убие се падаше на Гуув, а той подари кожата на Креб.

Доста хора от Клана носеха кожи и пазеха парче от рога или зъба на звяра, който представляваше закрилящия ги тотем. Креб смяташе, че кожата на снежния леопард ще подхожда на Айла. Макар и да не и бе тотем, животното малко или много приличаше, а много добре знаеше, че е доста невероятно ловците да издебнат пещерен лъв. Огромната котка рядко се срещаше в степта и представляваше незначителна заплаха за Клана в пещерата сред гористия склон. Не им се щеше да се изправят срещу огромния хищник без основателни причини. Иза току-що бе приключила с обработката на кожата, както и с изработването на нови подлоги за краката на момичето и започнаха родилните и мъки. Детето много и се радваше и си търсеше повод да излезе, за да може да я облече.

Иза си запарваше чай от смин за стимулиране притока на мляко и да облекчи болезнените спазми в утробата си, докато си възвръщаше нормалната форма. Бе събрала и изсушила дългите, тесни листенца и дребните зеленикави цветчета още в началото на годината в очакване на раждането на рожбата си. Потърси с поглед Айла около входа на пещерата. Току-що бе сменила попиващата кожена превръзка, която носеше по време на менструалния си цикъл и след раждането и и се искаше да отскочи до близката гора да зарови мръсната. Търсеше детето да наглежда спящата и рожба за краткото време, в което нямаше да я има.

Но Айла я нямаше край пещерата. Тя си търсеше дребни, кръгли камъчета по течението на реката. Иза бе споменала, че ще и трябват още камъчета за готвене преди потокът да е замръзнал и Айла реши, че ще я зарадва, ако и донесе няколко. Момичето бе коленичило на каменистия бряг недалеч от брега на потока и търсеше камъчета с точно определен размер. Вдигна очи и забеляза мъничка топка бяла кожа под един храст. Като отметна настрани голите клонки на шубрака, видя невръстно зайче да лежи на една страна. Крачето му бе счупено и засъхналата кръв бе образувала коричка. Раненото животинче едва дишаше от жажда, но не можеше да се движи. То погледна момичето боязливо, когато тя посегна и докосна топлата му мека козина. Едно вълче, все още неопитно като ловец, бе сграбчило зайчето, но то бе успяло да се отскубне. Преди малкият хищник да се хвърли отново върху улова си, майка му го призова със скимтене. Вълчето, което всъщност не бе гладно, изприпка в отговор на настойчивия призив. Зайчето се бе мушнало в шубрака и замръзнало с надеждата, че няма да го забележат. Докато се убеди в безопасността си и хукне, вече не можеше да го стори и лежеше край течащата вода, умирайки от жажда. Силиците му бяха на свършване.

Айла вдигна топличкото, мъхесто животинче и го гушна в ръце. Беше държала новороденото на Иза, увито в мека заешка кожа и зайчето и приличаше на бебе. Седна на земята и го залюля, но тогава забеляза кръвта и сгънатото под странен ъгъл краче. „Горкичкото, крачето ти е наранено“, мислеше си тя. „Може пък Иза да го излекува, нали излекува моя крак.“ И, забравяйки за намерението да събере камъчета за готвене, скокна и занесе ранено то животинче в пещерата.

Когато Айла влезе, Иза дремеше, но се събуди от стъпките и. Детето вдигна зайчето да го види знахарката, като и показваше раните му. Едно време и Иза бе съжалявала невръстни животинки и им бе оказвала по малко първа помощ, но никога не бе носила животно в пещерата.

– Айла, на животните не им е мястото в пещерата – каза и тя със

знаци.

Изпълнените с надежда очаквания на Айла станаха на пух и прах, тя притисна зайчето о себе си, поклони се тъжи тръгна да си върви, а очите и се изпълниха със сълзи.

Иза забеляза разочарованието на момичето.

– Е, щом си го донесла, може и да го погледна – каза тя.

Айла засия и подаде раненото животинче на Иза.

– Животинчето е жадно, донеси му вода – нареди и с жестове Иза.

Айла бързо наля бистра вода от големия кожен мех и донесе препълнена чаша. Иза дялкаше трески от едно дърво. Току-що отрязаните кожени ленти се търкаляха по земята и щяха да послужат за превързване на треските.

– Вземи меха с вода и го напълни, Айла, водата е на привършване, а после ще я кипнем. Ще трябва да почистя раната – разпореди се жената, докато стъкваше огъня и слагаше няколко камъка в него. Айла грабна меха и хукна към вира. Водата бе съживила животинчето и когато момичето се върна, то хрупаше семената и зърната, дадени му от Иза.

Когато Креб се върна по-късно, за свое учудване видя Иза да кърми рожбата си, а Айла пък гушнала зайчето. Видя треската на крачето му и улови погледа на Иза, който казваше „Какво друго ми оставаше?“ Докато вниманието на момичето бе изцяло посветено на живата и кукла, Иза и Креб разговаряха с безмълвни знаци.

– Какво я е накарало да донесе заек в пещерата? – запита Креб.

– Било е ранено. Донесла ми го е да го излекувам. Откъде да знае, че не е прието да носим животни вкъщи. Но тя не се е заблудила в чувствата си, Креб, мисля, че притежава интуиция на знахарка. Креб – поспря Иза – и без това исках да разговарям с теб за нея. Нали знаеш, че не е красавица?

Креб погледна към Айла.

– Привлекателна е, но не е красавица, права си – съгласи се той. Но какво общо има това със заека?

– Каква е вероятността някога да се задоми? Никой мъж с достатъчно силен тотем за нейния няма да я вземе. Той може да избира измежду най-хубавите жени. Какво ще стане с нея, когато стане жена? Ако не се задоми, няма да има положение.

– И аз съм мислил за това, но какво да се прави?

– Ако стане знахарка, ще си има свое собствено положение – подметна Иза – а и ми е като дъщеря.

– Но тя не е от рода ти, Иза. Не е родена от теб. Дъщеря ти ще

продължи рода ти.

– Знам. След като вече имам дъщеря, защо да не може да обуча и Айла? Не я ли нарече, докато я държах в ръце? Не извести ли тогава и в същото време? Това я прави моя дъщеря, нали така? Приеха я, вече е от Клана, нали? – запита с плам Иза, а после побърза да продължи от страх, че отговорът на Креб няма да е благоприятен. – Според мен тя има вродена дарба за това, Креб. Проявява интерес, все пита, докато изработвам целебните си магии.

– Не познавам човек, който да задава повече въпроси от нея за какво ли не – прекъсна я Креб. – Време е да се научи, че това не е учтиво – додаде той.

– Но я само я погледни, Креб. Вижда раненото животно и иска да го излекува. Това ако не е белег на знахарка, то не знам кое ще е.

Креб замислено млъкна.

– Приемането и в редовете на Клана не променя произхода и, Иза. Рожба е на Другите, как ще може да усвои всичките ти знания? Знаеш много добре, че не притежава необходимите спомени.

– Но тя усвоява всичко бързо. Ти сам се убеди. Виж колко бързо се научи да говори. Не можеш да си представиш колко много вече е научила. А и ръцете и си ги бива за целта, пипа тъй нежно. Държеше зайчето, докато му слагах треската. Стори ми се, че и се доверява. – Иза се приведе напред. – И двамата вече не сме млади, Креб. Какво ще стане с нея, когато отидем в света на духовете? Да не би да искаш да си я прехвърлят от огнище на огнище, винаги в тежест, винаги жената с най-нисък ранг?

И Креб бе преживял същите тревоги, но след като не можа да измисли решение, прогони тези мисли от съзнанието си.

– Наистина ли смяташ, че ще можеш да я обучиш, Иза? – запита той, все още обзет от съмнения.

– Мога да започна със зайчето като начало. Ще я оставя тя да се грижи за него, ще и покажа как. Сигурна съм, че ще се научи, Креб, дори без необходимата памет. Мога да я науча. Разните болести и рани не са толкова много, а тя е достатъчно млада, може да ги изучи, няма нужда да си спомня.

– Ще трябва да си помисля, Иза – рече Креб. Детето люлееше и тихо тананикаше на зайчето. Видя Иза и Креб да си говорят и се сети, че често бе виждала Креб да призовава духовете с жестове да помогнат на целебната магия на Иза. Донесе мъничкото пухкаво животинче на магьосника.

– Креб, ще помолиш ли духовете зайчето да оздравее? – каза тя с жестове, след като го остави в краката му.

Мог-ър се възря в искреното и лице. Никога не бе молил духовете да помогнат на едно животинче да оздравее и се почувства доста глупаво, но нямаше сърце да и откаже. Озърна се, после набързо направи няколко жеста.

– Сега вече сигурно ще оздравее – убедено зажеликулира Айла, а после като видя, че Иза е свършила да кърми, попита: – Може ли да поддържа бебето, мамо? – Зайчето бе топъл и гушкав заместител, но когато и се отдаваше възможност да подържи истинското бебе и дума не можеше да става за сравнение.

– Добре. Ама внимавай, както ти показах – рече Иза. Айла залюля и загука на мъничкото момиченце, както правеше със зайчето.

– Как ще я наречеш, Креб? – попита тя.

И Иза изгаряше от любопитство, но никога не би дръзнала да го попита. Живееха край домашното огнище на Креб, той ги хранеше и негово право бе да назовава децата, родени в дома му.

– Още не съм решил. А и крайно време е да се научиш да не задаваш толкова много въпроси, Айла – сгълча я Креб, но му бе приятна вярата и в магическите му способности, па макар и за едно зайче. Извърна се към Иза и додаде: – Струва ми се, че няма нищо лошо животинчето да остане, докато кракът му оздравее, това е безобидно същество.

Иза направи жест на покорство и усети топъл прилив на радост. Сигурна бе, че Креб няма да има нищо против, ако започне да обучава Айла, макар че не даде категоричното си съгласие. Иза искаше само да е сигурна, че няма да се възпротиви.

– Питам се как ли го издава този гърлен звук? – попита тя да промени темата, като се заслуша в гукането на Айла. – Не е неприятно, но е необичайно.

– Ето още едно различие между Клана и Другите – обясни с жестове Креб като си придаваше важност, сякаш споделяше кой знае колко мъдър факт с възхитен ученик – като липсата на спомени и необичайните звуци, които издаваше. След като се научи да говори като хората, това вече не се случва толкова често.

Пристигна Овра с вечерното ядене. Изненадата и не бе по-малка от тази на Креб, когато видя зайчето. Тя дори нарасна, когато младата жена получи разрешение от Иза да подържи бебето и зърна Айла да вдига зайчето и да го люлее, сякаш и то бе бебе. Овра хвърли кос поглед на Креб да види как ще реагира, но той сякаш не бе забелязал. Едва дочака

да съобщи на майка си. „Представи си, да се отнася майчински към животно. Вероятно момичето не е с всичкия си. Да не би да си мисли, че животното е човек?“

Не след дълго се появи Брун и направи знак на Креб, че иска да говори с него. Креб не се изненада. Заедно отидоха до огъня пред входа, далеч от домовете си.

– Мог-ър – започна вождът неуверено.

– Да.

– Дълго мислих, Мог-ър. Време е за обряд за задомяване. Реших да дам Овра на Гуув, а Друуг се съгласи да вземе Ага и децата и и ще позволи на Аба да живее с нето – рече Брун, без да е съвсем наясно как да зачекне темата за зайчето в дома на Креб.

– Тъкмо се чудех кога ще решиш да ги задомиш – отвърна Креб, без да засяга темата, която знаеше, че Брун иска да обсъдят.

– Исках да изчакам. Не можех да се лиша от двама от ловците си, докато ловът вървеше. Кога според теб ще е най-подходящо? – на Брун му беше трудно да поглежда към оградената с камъни територия на Креб, а смущението на вожда по-скоро развеселяваше Креб.

– Скоро ще наричам детето на Иза, може тогава да ги задомим – предложи Креб.

– Ще им кажа – рече Брун. Пристъпваше от крак на крак, взираше се ту във високия свод, ту в земята, към дъното на пещерата, после окололърст, навсякъде, но не и към Айла със зайчето в ръце. Учивостта повеляваше да избягва да занича в чуждо домашно огнище, но нали трябваше да види заека, за да знае за съществуването му. Опитваше се да измисли приемлив начин да зачекне тази тема. Креб чакаше.

– Защо край огъня ти има заек? – забързано зажестичулира Брун. Изпаднал бе в неудобно положение и много добре го разбираше. Креб нарочно се извърна и погледна хората в пределите на владенията си. Иза много добре разбираше какво става. Намери си работа около бебето с надеждата да не я замесят. Айла, поведът за проблема, бе в пълно неведение за положението.

– Това е едно безобидно животинче, Брун – заобиколи въпроса Креб.

– Но какво търси това животно в пещерата? – язвително запита вождът.

– Айла го донесе. Счупило си крачето и тя накарала Иза да го намести – рече Креб, сякаш не ставаше дума за нещо необичайно.

– Никой досега не е носил животно в пещерата – каза Брун,

разстроен, че не може да измисли по-убедително възражение.

– Но какво лошо има в това? Няма да остане дълго, само докато му оздравее крачето – отвърна Креб с въздържана логика.

Брун не можа да измисли основателна причина да настоява Креб да махне животното, след като имаше желание да го задържи. В пределите на дома му бе. Нямахме обичаи, забраняващи държането на животни в пещерите, просто никой досега не бе го правил. Но не това бе истинската причина за терзанията му. Ясно разбираше, че Айла е същинският проблем. Още от мига, когато Иза прибра момичето, се бяха случили сума ти необичайни произшествия, все свързани с нея. Всяка нейна постъпка бе безпримерна, а и все още бе дете. Какво ли щеше да му дойде до главата, когато пораснеше? Но и не знаеше как да сподели с Креб страховете си. Креб чувстваше безпокойството на брат си и се опита да изтъкне пред него друга причина да остави зайчето край огнището му.

– Брун, Кланът, който устройва събиранията, гледа едно пещерно мече в пещерата си – напомни му магьосникът.

– Но това е друго, това е Урсуз. И то е за празника на Мечката. Пещерните мечки са живели в пещерите дори преди хората, но зайците не живеят в пещери.

– И все пак мечето е доведено впоследствие в пещерата.

Брун не намери отговор, а и обясненията на Креб изглежда му да-доха указания за размисъл, но преди всичко защо трябва това момиче да носи заек в пещерата? Ако нея я нямаше, никога нямаше да възникне този проблем. Брун усети как солидната почва на възраженията му се рони като плаващ пясък под краката му и остави въпроса на мира.

Денят преди церемонията за наричане бе студен, но слънчев. Бяха се извили няколко вихрушки и напоследък Креб го наболяваха костите. Сигурен бе, че иде буря. Искаше да се порадва на последните няколко дни ясно време, преди да започнат сериозните снеговалежи и се разхождаше по пътечката край потока. И Айла бе с него, тя пък пробваше новите си подлоги. Иза ги бе изработила, изрязвайки горе-долу кръгли парчета от кожата на зубър, изсушена с мекия, долен пласт козина и намазана с повечко мас да не пропуска вода. По краищата им бе пробила дупки като на кесия и ги бе пристегнала около глезените на момичето с мъхестата страна отвътре, да и пазят топло.

Айла им се радваше и докато ходеше наперено до мъжа, вдигаше високо крака. Наметката и от снежен леопард покриваше долната и дреха, а мека, пухкава заешка кожа покриваше главичката и, като с частите, някога покривали краката на животното, бе вързана под брадичката и и

скриваше ушенцата и. Тя подтичваше напред, после се връщаше тичешком и тръгваше редом със стареца, като забавяше игривата си крачка, съобразявайки се с тътрещата му се походка. Известно време и двамата мълчаха доволни, всеки погълнат от собствените си мисли.

„Питам се как да нарека рожбата на Иза“, мислеше си Креб. Обичаше посестримата си и му се искаше да избере име, което да и хареса. „И дума да не става за име от страна на другаря й“, мислеше си той. Като се сети за мъжа, другар на Иза, в устата му загорча. Жестокият побой, който и бе нанасял, разгневи Креб, но в гнева си той се върна още по-назад. Спомни си как той го бе дразнил като момче, наричайки го „жена“, защото още тогава не можеше да ходи на лов. Според Креб само страхът от Мог-ър сложи точка на присмеха. „Радвам се, че Иза роди момиче“, помисли си той: „Едно момче ще е прекалено голяма чест за него.“

Когато вече този мъж не бе трън в петата му, Креб се радваше на удоволствието от собственото си домашно огнище повече отколкото си бе мислил, че е възможно. Като глава на мъничкото си семейство, поне-съл отговорността за тях, осигурявайки им храна, се чувстваше, както никога досега, истински мъж. Забелязваше по-друго уважение у останалите и откри, че вече се интересува повече от лова, тъй като и той имаше свой пай. Преди повече го интересуваха ловните церемонии, сега въкъщи го чакаха още три гърла.

„Сигурен съм, че и Иза е по-щастлива“, каза си той, като се сети за вниманието и обичта, с която го обграждаше – готвеше му, гледаше го, предугаждаше от какво се нуждае. Беше му като другарка във всяко, освен в едно отношение, по-интимни отношения не бе имал с никого. Ай-ла бе неизменна радост. Вродените и различия, които откри у нея, подхранваха интереса му. Обучението и бе предизвикателство като това, което всеки роден учител изпитва с умен и ученолюбив, но нестандартен ученик. И новороденото възбуждаше любопитството му. След като Иза неколкократно полагаше рожбата си в скута му, той превъзможна вълнението си и не откъсваше очи от размахваните и напосоки ръчички и зяпналите го мътни очички, като не можеше да се начуди как нещо толкова невзрачно и недоразвито ще се превърне във възрастна жена.

„Тя осигурява продължението на рода на Иза, род, достоен за ранга си“, мислеше си той. Майка им бе една от най-прочутите знахарки на Клана. Хора от другите Кланове от време на време идваха при нея, като и носеха болните си или пък да вземат церове. Самата Иза бе също толкова прочута и дъщеря и имаше всички възможности да придобие същия ранг. Заслужаваше име в съгласие с древното си и знаменито

родословие.

Креб се замисли за рода на Иза и пред очите му изплува жената, която бе майка на майка им. Винаги бе любезна и внимателна с него, грижеше се за него повече от майка му след раждането на Брун. И тя се бе прочула с умението си да лекува, дори бе изцерила мъжа, потомък на Другите, също както Иза излекува Айла. „Жалко, че Иза не я е виждала“, размишляваше Креб. И тогава се сепна.

„Това е! Ще нарека бебето на името и“, помисли си той, доволен от хрумването си.

След като името на новороденото бе решено, той насочи внимание то си към церемонията по задомяване. В съзнанието му изплува образът на младежа, негов верен ученик. Гуув бе тих и сериозен и Креб го харесваше. Тотемът му Зубър би трябвало да е достатъчно силен за Бобъра на Овра. Овра бе трудолюбива и рядко заслужаваше укор. Щеше да му бъде добра другарка. Нямаше пречки да му народи деца, а Гуув бе добър ловец, щеше да и осигурява храна в изобилие. Когато станеше Мог-ър, полагащият му се пай щеше да е достатъчен, когато задълженията му не позволяваха да ходи на лов.

„Дали от него някога ще излезе властен мого-ър?“, питаше се Креб. Колкото и да харесваше последователя си, прекрасно разбираше, че Гуув никога нямаше да притежава умението, което самият той носеше. Сакатото му тяло, попречило му на нормалното му битие на мъж и ловец, го бе дарило с време да съсредоточи изключителната си умствена дарба за развитие на прочутото му могъщество. Ето защо той бе Мог-ър на Мог-ърите. Той бе този, който направляваше умовете на всички останали мого-ри на Събиранията на Клановете в най-възвишената от възвишените церемонии. Въпреки че постигаше симбиоза с умовете на мъжете от Клана, това не можеше да се сравни със сливането на душите, което ставаше с обучените умове на останалите магове. Замисли се за следващото Събиране на Клановете, макар и да бе след много години. Събиранията на Клановете се провеждаше веднъж на всеки седем години, а последното бе през лятото преди да се срути пещерата. „Ако доживее до следващото, то ще ми бъде последното“, внезапно осъзна той.

Креб отново насочи вниманието си към обряда по задомяване, който щеше да свърже и Друг с Ага. Друг бе опитен ловец, който отдавна бе доказал умението си. Дарбата му да изработва сечива бе още по-голяма. Бе тих и сериозен като, сина на загиналата си другарка и двамата с Гуув имаха един и същ тотем. Приличаха си и по много други неща и Креб бе сигурен, че духът на тотема на Друг е създал Гуув. „Жалко, че

другарката на Друуг бе призована в отвъдния свят“, мислеше си той. Между двамата съществуваше привързаност, която едва ли щеше да възникне между него и Ага. Но и двамата се нуждаеха от нови другари и Ага вече се бе оказала по-плодовита от първата другарка на Друуг.

Заек се стрелна през пътеката и извади Креб и Айла от мислите им. Момичето се подсети за зайчето в пещерата и пак се замисли за това, за което си мислеше отначало – за бебето на Иза.

– Креб, как така се озова бебето в Иза? – попита момичето.

– Жената поглъща духа на мъжкия тотем – направи небрежен жест Креб, все още погълнат от собствените си мисли. – Той се бори с духа на нейния тотем. Ако мъжкият надделее над женския, една част от него остава, за да започне нов живот.

Айла се огледа, учудена от вездесъщото присъствие на духовете. Не видя никакъв дух, но щом Креб казваше, че ги има, тя му вярваше.

– Духът на всеки мъж ли може да проникне в жената? – продължи тя да пита.

– Да, но само по-силен дух може да надделее над нейния. Често тотемът на мъжа призовава друг дух на помощ. И тогава на другия може да бъде разрешено да остави течността си. Обикновено духът на мъжа и опитва най-често, той и е най-близък, но често се нуждае от помощ. Ако едно момче има същия тотем като другаря на майка си, значи, че ще бъде щастливо – обясни и Креб внимателно.

– Само жените ли могат да имат бебета? – попита тя, запалила се от темата.

– Да – кимна той.

– Необходимо ли е жената да се задоми, за да има бебе?

– Не, понякога поглъща духа преди да е задомена. Но ако не се задоми докато се роди бебето, това може да му донесе нещастие.

– Аз може ли да имам бебе? – запита тя, изпълнена с надежда.

Креб се замисли за могъщия и тотем. Прекалено бе жизнен. Дори с помощта на друг дух, едва ли някога щяха да го надделее. „Но много скоро сама ще разбере“, помисли си той.

– Още не си достатъчно голяма – отбягна да и отговори той.

– Кога ще бъде достатъчно голяма?

– Като станеш жена.

– А кога ще стана жена?

На Креб вече му се струваше, че въпросите и нямат край.

– Когато за пръв път духът на тотема ти се пребори с друг дух, ще ти потече кръв. Това показва, че е бил ранен. Малка част от същността

на духа, който се е сражавал с него, остава, за да подготви тялото ти. Гърдите ти ще надреят, а ще настъпят и още промени. След това духът на тотема ти редовно ще се сражава с други духове. Когато дойде време да ти потече кръв, а това не стане, значи духът, който си погълнала е надделял над твоя и се е заченал нов живот.

– Но кога ще стана жена?

– Може би ще трябва да преживееш осем-девет пъти смяната на всички сезони. Именно тогава повечето момичета стават жени, а някои дори на седем години – отвърна той.

– Но колко дълго ще трае това? – настояваше тя. Търпеливият стар маг отрони въздишка.

– Ела с мен, ще видя дали ще мога да ти обясня – рече той, като вдигна една пръчка и извади кремъчен нож от кесията си. Съмняваше се, че ще разбере, но така поне щеше да престане с въпросите си.

Числата се явяваха сложна абстракция за разбиране от хората на Клана. На повечето дори не им минаваше през ума повече от три – ти, аз и другия. Това не беше въпрос на интелигентност. Например Брун моментално разбираше, ако някой от двадесет и двамата члена на Клана му липсва. Само трябваше да си помисли за всеки отделен човек, а това му се отдаваше доста бързо, без дори да го съзнава. Но да се отъждестви отделната личност с понятие, наречено „едно“, изискваше усилие, на което малцина бяха способни. „Как може един човек веднъж да бъде «едно», а след това съвсем друг човек да бъде също «едно», та нали става дума за съвсем различни хора?“ бе обикновено първият им въпрос.

Неспособността на Клана да синтезират и да се абстрахират важеше и за други области на живота им. Имаха име за всяко нещо. Познаваха дъба, върбата, бора, но нямаха общо понятие за всички тях – нямаха дума за дърво. Всеки вид почва, всяка разновидност на скалата, дори разните видове сняг си имаха име. Кланът разчиташе на богатата си памет и на способността да прибавят нови неща към тази памет – почти нищо не забравяха. Езикът им бѣкаше от краски и описания, но бе почти напълно лишен от абстракции. Разчитаха Мог-ър да следи малкото нещо, които трябваше да се броят – времето между Събиранията на Клановете, възрастта на членовете на Клана, периодът на изолация след церемонията по задомяване и първите седем дни от живота на новороденото. Това, че той можеше да го прави, бе една от най-магическите му способности.

Сядайки, Креб хвана пръчката и здраво я притисна с крак о един камък.

– Според Иза ти си по-голяма от Ворн – започна Креб. – Ворн преживя годината си на раждане, тази на прохождане, на кърмене и на отбиване – обясняваше той, като докато изреждаше годините, правеше по една рязка на пръчката за всяка година. – Ще сложа още една рязка за теб. Ето колко си голяма сега. Ако взема да сложа ръката си върху всяка рязка, с една ръка ще мога да ги покрия всичките, нали така?

Айла гледаше съсредоточено резките, като изпружваше пръстчетата на ръката си. Изведнъж тя засия.

– Аз съм на толкова години – рече тя като му показваше ръчичката си с изопнати пръсти. – Но колко ще трае преди да мога да имам бебе? – запита тя далеч по-заинтригувана от размножаването, отколкото от смятането.

Сякаш гръм удари Креб. Как момиченцето бе успяло да схване идеята тъй бързо? Дори не бе попитала какво общо имат резките с пръстите, нито пък какво общо имат и двете с годините. За да го схване Гуув, се наложи да повтарят сума ти пъти. Креб изрязва още три резки и постави три пръста върху им. На него му бе особено трудно да го научи, понеже имаше само една ръка. Айла погледна другата си ръка и веднага вдигна три пръста, като сви палеца и показалеца си.

– Когато стана на толкова ли? – попита тя, вдигайки отново осемте си пръста. Креб закива в потвърждение. След това направи нещо, което напълно го изуми. На самия него му бяха необходими години, за да усъвършенства това понятие. Свали едната си ръка и протегна само трите пръста. – Ще бъда достатъчно голяма да имам бебе след толкова години – зажестикულიра тя уверено, сигурна в извода си. Старият маг бе потресен до дъното на душата си. Немислимо бе едно дете, отгоре но всичко момиче, да достигне до това заключение с такава лекота. Объркването му бе толкова голямо, че дори не можа да схване смисъла на предсказанието и.

– Най-рано по това време по всяка вероятност. Може да не трае толкова, а може би толкова – рече той като направи още две резки на пръчката. – А може и дори повече. Няма начин да разберем със сигурност.

Айла леко се нацупи, вдигна показалеца си, а после и палеца.

– Как да науча повече години? – попита тя.

Креб я изгледа подозрително. Навлизаха в сфера, която дори за него не бе толкова лесна. На Брун едва ли щеше да се понрави, ако разреши, че това момиче владее толкова могъща магия – магия, отредена само за могъри. Но и любопитството му бе раздразнено. Можеше ли тя

да овладее едно толкова напредничаво знание?

– Вдигни ръце и покрий всички резки – нареди и той. След като внимателно постави всичките си пръсти върху резките, Креб изряза още една и постави кутрето си отгоре. – Следващата резка е затулена от малкия пръст на ръката ми. След първата редица трябва да мислиш за първия пръст на ръката на някой друг, а после за следващия пръст на неговата ръка. Разбираш ли? – обясни той със знаци, като не свалише очи от нея.

Детето дори не смееше да мигне. Погледна ръцете си после неговата ръка и тогава направи гримаса, която Креб вече бе научил, че изразява задоволство. Тя закима с глава енергично да му покаже, че наистина е разбрала! И тогава тя предприе количествения скок – скок, който почти излизаше извън познанията на Креб.

– А след това ръцете на още някой и на още някой, нали така? – запита тя.

Това вече бе прекалено. Зави му се свят. Креб можеше с труд да брои до двадесет. Цифрите след двадесет губеха очертанията си в някаква смътна безкрайност наречена „много“. Само в редки случаи след напрегнат размисъл той бе успявал да зърне бегло идеята, която Айла схвана с лекота. Сети се да кимне едва по-късно. Внезапно проумя каква бездна разделяше ума на това момиченце от неговия и това го потресе. С мъка дойде на себе си.

– Я ми кажи как се казва това? – попита я той, за да смени темата, като вдигна пръчката, която бе нашарил с резки. Айла се взря в пръчката, като се опитваше да се сети.

– Върба, мисля – рече тя.

– Правилно – отвърна Креб. Сложи ръка на рамото и и я погледна право в очите. – Айла, най-добре ще е да не споменаваш на никого за тези неща – рече той, като докосваше резките на пръчката.

– Добре, Креб – отвърна тя, като усещаше колко важно е това за него. Бе се научила да разбира действията и израженията му по-добре от всеки друг, освен от Иза.

– А сега е време да се връщаме – рече той. Искаше да остане насаме с мислите си.

– Ама наистина ли? – замоли го тя. – Още е толкова хубава навън.

– Да, ще трябва – каза той, като се изправи с помощта на тоягата си. – А и не е редно да молиш един мъж, след като вече е решил, Айла – нахока я той благо.

– Да, Креб – отвърна тя, като се поклони смирено, както я бяха

учили. Тръгна умълчана до него по пътя към пещерата, но скоро неизчерпаемата и енергия бликна и тя отново хукна напред. Връщаше се ти-чешком и носеше клонки и камъни, като казваше имената им на Креб и го питаше, когато не можеше да се сети. Той и отвърщаше разсеяно, понеже хаосът в съзнанието му пречеше да се съсредоточи.

Първите лъчи на зората прогониха забулилия пещерата мрак и мразовитата свежест на въздуха носеше мириса на идещия сняг. Иза лежеше на постелята си и наблюдаваше как познатите очертания на пещерата над нея придобиват форма и яснота в постепенно нарастващата светлина. На този ден дъщеря и щеше да бъде наречена и приета за пълноправен член на Клана, на този ден щеше да бъде призната за жив и жизнеспособен човек. С нетърпение очакваше отменянето на принудителното си уединение, въпреки че докато не спре да кърви връзките и с останалите членове на Клана щяха да са ограничени до жените.

При настъпване на първата менструация девойките бяха длъжни да прекарат времетраенето на първия си цикъл далеч от Клана. Ако се случеше да е зима, девойките оставаха сами в уединено тъгълче в задната част на пещерата, но пак бяха длъжни да прекарат един менструален период сами през пролетта. Да живее сама бе едновременно страшно и опасно за младата, невъоръжена жена, свикнала на закрилата и присъствието на целия Клан. Това изпитание бележеше прехода от девойка в зряла жена и наподобяваше изпитанието на мъжете – първото убито животно, но завръщането и в лоното на Клана не се означаваше с обред. И въпреки че младите жени разполагаха с огън за защита от хищните животни, не беше напълно изключено някоя от жените да не се завърне – обикновено по-късно някоя група ловци или берачи намираха останките и. На майките на девойките бе позволено да ги посещават веднъж дневно да им носят увереност и храна. Но ако някоя девойка изчезнеше или бе убита, на майката и бе забранено да споменава за случилото се, преди да изтекат определен брой дни.

Стълкновенията, които се водеха от духовете в женските тела в първичната схватка на зараждане на живот, бяха неведомо тайнство за мъжете. Докато жената кървеше, духът на тотема и бе силен, той надделяваше, надвивайки първоизточника на някой мъж и изхвърляйки оплождащата му течност. Ако някоя жена погледнеше мъж през това време, неговият дух можеше да бъде въввлечен във вече загубената схватка. Именно поради тази причина женските тотема трябваше да не са толкова силни, колкото мъжките, защото дори слабият тотем придобиваше от

животворната сила, обитаваща женското тяло. Жените черпеха сили от животворната сила, нали те раждаха новия живот.

В материалния свят мъжът бе по-едър, по-силен, далеч по-як от една жена, но в страшния свят на невидимите сили жената бе надарена с повече власт. Мъжете вярваха, че по-дребното, по-крехко телосложение на жените, което им позволяваше да господстват над тях, възстановява равновесието и на никоя жена не биваше да се позволява да осъзнае пълните си възможности, иначе равновесието щеше да се наруши. Държача я далеч от пълноценно участие в духовния живот на Клана, за да не разбере истината, с която я бе дарила животворната сила.

На първата им церемония като зрели мъже младежите се предупреждаваха за ужасните последствия само ако някоя жена зърнеше по-тайните мъжки обреди и се разказваха легенди за времето, когато жените били тези, които владеели магията да се застъпват пред света на духовете. Мъжете им отнели магията, но не и способностите им. Доста младежи гледаха вече на жените с друго око, след като осъзнаеха тези техни способности. Приемаха мъжките си отговорности много по-сериозно. Жената се нуждаеше от закрила, храна и абсолютно господство, иначе крехкото равновесие на материалните и духовните сили щеше да се наруши и щеше да се прекъсне нишката на съществуващия живот в Клана.

И понеже духовните и сили бяха много по-силни по време на менструация, жената се изолираше. Трябваше да си стои при жените, не и бе позволено да се докосва до храна, която можеше да изяде някой мъж и прекарваше времето си във вършене на маловажни задачи като събиране на дърва или обработване на кожи, които можеше да бъдат носени само от жени. Мъжете не забелязваха съществуването и, напълно я пренебрегваха, дори не я коряха. Ако случайно нечие мъжко око попаднеше на нея, гледаше през нея като да бе невидима.

Наказанието изглеждаше жестоко. Женското проклятие приличаше на смъртното проклятие, най-висшето наказание, налагано на членове на Клана, ако извършеха сериозно престъпление. Само вождът можеше да заповяда на мого-ъра да призове злите духове и да наложи смъртно проклятие. Мого-ърът не можеше да откаже, макар и да бе опасно както за мага, така и за Клана. След като веднъж бе прокълнат, целият Клан нито говореше, нито се виждаше с престъпника. Не му обръщаха внимание, отбягваха го, той вече не съществуваше, все едно, че бе мъртъв. Половинката му и семейството скърбяха за смъртта му, не му даваха никаква храна. Малцина напускаха Клана и повече не ги виждаха.

Повечето просто преставаха да се хранят, да пият и се изпълняваше проклятието, в което и те вярваха.

В редки случаи смъртното проклятие се налагаше за определен срок, но дори тогава често бе гибелно, защото престъпникът се отричаше от живота, докато траеше проклятието. Но ако преживееше срока на смъртното проклятие, отново го приемаха в редовете на Клана като пълноправен член, дори му възвръщаха предишния ранг. Бе платил дълга си към обществото и престъплението му бе забравено. И въпреки това престъпленията бяха рядкост и подобно наказание се налагаше рядко. Макар че женското проклятие обричаше жената на частична изолация и при това временно, повечето жени посрещаха с радост периодичния отмах от нямащите край желания и бдителните погледи на мъжете.

Иза от все сърце очакваше по-свободното общуване, което щеше да и бъде разрешено след церемонията по наричане. Омръзнало и бе по цял ден да прекарва в ограденото с камъни домашно огнище на Креб и с копнеж поглеждаше към блесналите слънчеви лъчи, които се процеждаха през входа на пещерата през последните няколко дни преди зимните снегове. С нетърпение очакваше знак от Креб, съобщаващ, че той е готов и целият Клан се е събрал. Често наричанията ставаха преди закуска, малко след изгряване на слънцето, докато тотемите още не бяха се отдалечили от пещерата, където бяха закриляли Клана през нощта. Когато я повикаха, тя бързешком се присъедини към останалите и застана пред Мог-ър, свела поглед надолу, докато разповиваше рожбата си. Вдигна нагоре новороденото, докато магът отправи погледа си над главата и и с жестове призова духовете да присъстват на церемонията. После със замах той отпочна.

Бъркайки в държаната от Гуув паница, той прокара ивица от кашата червена охра от точката, където се събираха хребетите на бебешките вежди, до върха на нослето.

– Уба, името на момичето е Уба – извести Мог-ър. Голо-голеничкото бебе, изложено на студения вятър, който подухваше край слънчевата тераса пред пещерата, нададе силен писък, който заглуши одобрителното шушукане на Клана.

– Уба – повтори Иза като гушна треперещата в ръцете и рожба. „Прекрасно име“, помисли си тя, като и се искаше да бе познавала тази Уба, на която бе наречена дъщеря и. Членовете на Клана се точеха покрай нея в редица, като всеки повтаряше името, за да свикнат самите те и тотемите им с тази нова придобивка. Иза внимаваше да държи сведена главата си, за да не погледне без да иска някой от мъжете, които се

изреждаха да признаят дъщеря и. После тя пови новороденото в топлата заешка кожа и я скъта в дрехата си близо до кожата си. Плачът на бебето секна отведнъж, щом взе да го кърми. Иза се оттегли и зае мястото си сред жените, за да отстъпи място на обредите по задомяване.

Единствено за тази церемония се използваше жълта охра като свещена каша. Гуув връчи паницата жълто мазило на Мог-ър, който я притисна здраво с чуканчето на ръката си о кръста си. Гуув не можеше да прислужва като послушник на собственото си задомяване. Зае мястото си пред светия мъж и зачака Грод да доведе дъщерята на другарката си. Ука наблюдаваше всичко това със смесени чувства – на гордост, че дъщеря и толкова сполучливо се задомява и на тъга, заедно напуска домашното огнище. Овра, облечена в нова дреха, гледаше в краката си, докато излизаше отпред веднага след Грод, но съдържаното и сведено лице сияеше. Очевидно бе, че не бе нещастна от независещия от нея избор. Седна с кръстосани крака пред Гуув, без да вдига очи.

– Дух на Зубъра, Тотем на Гуув, твоят знак надделя Духа на Бобъра, Тотем на Овра – жестикулираше Мог-ър. – Нека Урсуз се погрижи винаги да е така. Гуув, приемаш ли тази жена?

Гуув отговори като потупа Овра по рамото и със знаци и нареди да го последва в пещерата към мястото, наскоро оградено с речни камъчета, което вече бе домашното огнище на Гуув. Овра скокна и последва своя другар. Тя нямаше право на избор, нито пък някой попита дали тя го приема. Двойката щеше да прекара четиринадесет дни в уединение в пределите на домашното огнище и през това време щяха да спят отделно, а в края на уединението щеше да се състои церемония в малката пещера само за мъже за заздравяване на връзката. В Клана задомяването на двама души бе изцяло и духовно дело, което започваше с обявяване пред целия Клан, но се консумираше от тайния обред в присъствието само на мъжете. В това първобитно общество сексът бе нещо естествено и необуздано като спането и яденето. Децата го научаваха, както усвояваха други умения и обичаи, като наблюдаваха възрастните и често си играеха на полов акт, имитирайки още от малки действията на възрастните. Често се случваше момче, навлязло в пубертета, все още не убило първото си животно, лутащо се между детското и мъжкото, да обезчести някое момиченце преди още да и е дошла менструацията. Още млади разкъсваха девствените им ципи, въпреки че момчетата малко се бояха като потечеше кръв и бързо-бързо губеха интерес към момичето, ако това се случеше.

Всеки мъж можеше да се облекчи, с която си иска жена, с

изключение, по отколешна традиция, на посестримата си. Обикновено, след като една девойка се задомеше, малко или много оставаха верни само от уважение към собствеността на чуждия мъж, но за един мъж се смяташе по-лошо да се въздържа, отколкото да се задоволи с първата срещната. А и жените не бяха чужди на неуловимите, престорено свенливи жестове, които се смятаха за подканящи и насърчаващи харесвания от тях мъж да действа. Според Клана новият живот се пръкваше от вездесъщата същност на тотемите и всякаква връзка между половия живот и раждането на дете бе извън представите им.

Извърши се втора церемония, която свързва Друуг с Ага. При все че двойката бе обречена на изолация, останалите членове на домашното огнище, живеещи в момента с Креб, можеха да ги навещават, когато си поискат. След като и втората двойка влезе в пещерата, жените се струпаха около Иза и рожбата и. – Иза, направо имаш късмет с това бебе – коментираше Ебра с ентузиазъм. – Да си призная, малко се разтревожих, когато научих, че след всичките тези години ти си забременяла.

– Духовете бляха над мен – отвърна и с жестове Иза. – Силният тотем ти помага да родиш здрава рожба, след като веднъж бъде сразен.

– Боях се да не би тотемът на момичето да окаже вредно влияние. Толкова различна е на вид, а тотемът и е толкова могъщ, че можеше да се роди уродливо бебе – сподели Аба.

– Айла е късметлийка, донесе ми щастие – бързо се противопостави Иза, като се оглеждаше дали Айла е забелязала. Детето не свалеше очи от Ога, взела новороденото и навъртаща се наблизко, сияеща от радост, сякаш Уба бе нейна рожба. Не беше чула коментара на Аба, но на Иза не и харесваше, че подобни мисли се изказват открито. – Нали ни донесе на всички щастие?

– Но ти нямаше късмет да родиш момче – настоя на своето Аба.

– Аз си пожелах момиче, Аба – рече Иза.

– Иза! Как може да говориш така! – Жените бяха потресени. Много рядко си признаваха, че са предпочитали момиче.

– Че какво толкова е казала? – скочи Ука да защитава Иза. – Родиш син, грижиш се за него, кърмиш го, възпитаваш го, а после като порасне, никакъв го няма. Ако не загине по време на лов, сполетява го някаква друга гибел. Половината момчета загиват още млади. Поне на Овра и остават още годинки да си поживее.

Всички изпитаха състрадание към майката, загубила сина си при срутване на пещерата. Нямаше жена, която да не знаеше колко много скърбеше тя. Ебра тактично промени темата.

– Питам се каква ли ще бъде зимата в новата пещера? – Ловът беше добър, а и ние събрахме и скътахме сума ти нещо, така че поне храна имаме достатъчно. Ловците излизат днес, може би за последен път. Надявам се в склада да е останало място, че да го замразим всичкото. – Ика се обади. – А ми се струва, че вече губят търпение. Най-добре ще е да отидем да им приготвим нещо за ядене.

Жените неохотно оставиха Иза и рожбата и и отидоха да приготвят закуска. Айла приседна до Иза и жената с едната си ръка я прегърна, придържайки с другата бебето. Иза бе в добро настроение – радваше се, че бе навън в този свеж, студен и слънчев ден в началото на зимата, доволна бе, че детето и се бе родило живо и здраво и при това момиче, радваше се на пещерата и че Креб бе решил да я храни, радваше се на слабото русо необикновено момиче до себе си. „Щерките ми“, мислеше си тя, „и двете са ми дъщери“. Всички знаеха, че Уба ще стане знахарка, но и Айла щеше да бъде такава. „Ще се погрижа за това. Кой знае, може би един ден ще стане прочута знахарка.“

Духът на Лекия Сух Сняг взел за другарка Духът на Зърнестия сняг и не след дълго тя родила Ледената планина, далеч на север. Духът на Слънцето мразел искрящото дете, което с порастването си се разпростираше надлъж и нашир и пречело на топлите му лъчи да достигат до земята и на тревата да расте. Слънцето решило да погуби Ледената планина, но Духът на буреносните облаци, побратим на Зърнестия сняг, разбрал, че Слънцето иска да погуби рожбата и. През лятото, когато Слънцето е най-силно, Духът на буреносните облаци се сражавал с него, за да спаси живота на Ледената планина.

Айла бе приседнала с Уба в скута си и гледаше как Дорв разказва познатата и вече легенда. Въпреки че знаеше приказката наизуст, бе очарована. Тя и беше любима, никога не и омръзваше. Но не можешото да си намери място пеленаче на годинка и половина в ръцете и много повече се интересуваше от дългите, руси коси на Айла и сграбчи с пухкавите си ръчички пълни шепи коса. Айла откопчи косите си от стиснатите юмручета на Уба, без да сваля очи от стареца, седнал край огъня, който в една вълнуваща пантомима преразказваше приказката пред жадните погледи на Клана.

– От време на време Слънцето надделявало и сразявало твърдия, студен лед, като го превръщало във вода и изцеждало последните капки живот от Ледената планина. Но нерядко надделявал Буреносният облак, като затулял лицето на Слънцето и пречел на топлината му да стопа напълно Ледената планина. И въпреки че тя гладувала и се смалявала през лятото, зиме майка му укрепвала от храната, донесена от другаря и и кърмата възвръщала силите на сина и. Всяко лято Слънцето се стремяло да унищожи Ледената планина, но Буреносният облак пречел на Слънцето да стопа това, с което майката нахранила детето си предишната зима. В началото на всяка нова зима Ледената планина винаги била малко по-голяма от предишната зима – рожбата пораствала, разпростирала се по-надалеч, от година на година завземала все повече земя.

– И колкото повече пораствал, пред него върлували големи студове. Виели ветрища, бушували снежни вихрушки и Ледената планина се разраствала и пълзяла все по-близо до мястото, където живеели Хората. Кланът треперел от студ и се присламчвал близо до огъня, а снегът падал отгоре им.

Вятърът свистеше в оголените клони на дърветата отвън и допринасяше за звуковия фон на приказката, като по гърба на Айла пропълзяха съчувствени тръпки на вълнение.

– Кланът не знаел какво да прави. „Защо духовете на тотемите ни вече не ни закрилят? Какво сме направили, че да ги разгневим?“ Могърът решил да отиде сам да намери духовете и да ги пита. Мнозина загубили търпение да чакат завръщането на мог-ъра, особено по-младите.

– „Но Дърк бил най-нетърпеливият от всички. Могърът няма да се върне“, рекъл си той. „Тотемите ни не обичат студа и са си отишли. И ние трябва да напуснем.“

– „Не можем да напуснем дома си“, рекъл вождът. „От край време Кланът живее тук. Това е домът на предците ни. Домът на духовете на тотемите ни. Те не са си отишли. Те не са доволни от нас, но ще бъдат много по-нешастни без дом, далеч от познатото им жилище. Не можем да си тръгнем и да ги вземем с нас. И къде бихме могли да отидем?“

– „Тотемите ни вече са си отишли“, възразявал Дърк. „Ако си намерим по-хубав дом, може и да се върнат. Може да тръгнем на юг, като следим пътя на птиците, които бягат от студа през есента, а може и на изток към страната на Слънцето. Може да отидем там, където Ледената планина се движи бавно, а ние можем да тичаме като вятър. Никога не ще успее да ни хване. Ако останем тук, ще замръзнем.“

– „Не. Трябва да чакаме мог-ъра. Той ще се върне и ще ни каже какво да правим“ – заповядал вождът. Но Дърк не искал да послуша разумния му съвет. Той умолявал и убеждавал Хората и неколцина се поддали. Решили да напуснат заедно с Дърк.

– „Останете“, молели ги останалите. – „Останете докато се върне мог-ърът.“

– Дърк не искал дори да ги чуе. „Могърът няма да намери духовете. Никога няма да се върне. Тръгваме веднага. Елате с нас да си намерим нов дом, докато Ледената планина няма власт.“

– „Не“, отвърнали те. „Ние ще почакаме.“

– Майките и другарите им скърбели за напусналите ги младежи и девойки, сигурни, че са обречени на гибел. Чакали мог-ъра да се върне, но минали много дни и мог-ъра все го нямало и те започнали да се съмняват. Почнали да се питат дали не е трябвало да тръгнат с Дърк.

– И тогава един ден Кланът забелязал да се приближава някакво непознато животно, звяр, който не се страхувал от огъня. Хората се уплашили и в почуда го гледали. Никога преди не били виждали такова животно. Но когато приближило, видели, че изобщо не е животно, ами, мог-

ъра! Бил се загърнал с кожата на пещерна мечка. Най-сетне се върнал. Разказал им какво бил научил от Урсуз, Духа на Великата Пещерна Мечка.

Урсуз научил Хората да живеят в пещери, да носят кожи на животни, да ловуват и берат през лятото и да събират храна за зимата. Хората от Клана винаги запомнили какво ги е научил Урсуз и колкото и да се стараела Ледената Планина, не можела да прогони хората от дома им. Независимо колко мраз и сняг пращала Ледената планина пред себе си, хората не помръдвали, твърдо стояли на пътя и.

– Най-накрая Ледената Планина се предала. Намръщила се и не искала повече да се бори със Слънцето. Буреносният Облак се разгневил, задето Ледената Планина не искала да се сражава и се отказал повече да и помага. Ледената Планина напуснала земята и се върнала у дома си на север, а заедно с нея си отишъл и големият студ. Слънцето ликувало от победата си и я преследвало чак до северния и дом. Нямало къде да се скрие от голямата жега и била сразена. И много, много години нямало зима, а само дълги летни дни.

– Но Зърнестият Сняг скърбял за загубеното си дете и от скръб при-
малял. Лекият Сняг искал да му роди друг син и помолил Буреносния
Облак за помощ. Буреносният облак съжалил побратима си и му помог-
нал да и занесе храна, за да укрепне. Отново затулил лицето на Слънце-
то, докато Лекият Сух Сняг се навъртал наблизко и пръскал духа си, за да
го погълне Зърнестият Сняг. Пак родила друга Ледена планина, но Хо-
рата не били забравили на какво ги научил Урсуз. Ледената Планина ни-
кога не успяла да прогони Клана от дома му.

– А какво станало с Дърк и тези, които тръгнали с него? Едни разп-
равят, че ги изiali вълци и лъвовете, а други, че се удавили в голямата во-
да. Някои пък разправят, че когато достигнали земята на Слънцето, то
се разгневило, задето Дърк и хората му искали да му вземат земята.
Пратило огнена топка от небето да ги погълне. Те изчезнали и повече
никой не ги видял.

– Нали разбра, Ворн – Айла забеляза Ага да казва на сина си, както
винаги правеше като се разказваше легендата за Дърк. – Винаги трябва
да слушаш майка си, Друуг, Брун и Мог-ъра. Винаги трябва да слушаш
и никога да не напускаш Клана, инак и ти може да изчезнеш.

– Креб, мислиш ли, че Дърк и хората му са намерили нов дом? –
обърна се Айла към седналия до нея мъж. – Той изчезнал, но кой не
го е видял да умира, нали? Може да е оцелял, нали?

– Никой не го е видял да изчезва, Айла, но ловът е трудно нещо,

когато са само двама-трима мъже. Може би през лятото биха могли да убият достатъчно дребни животни, но едрите животни, с които би трябвало да се запасят, за да изкарат зимата, се убиват по-трудно и е по-опасно. А те е трябвало да преживеят доста зими преди да достигнат до земята на Слънцето. Тотемите имат нужда от дом. Навярно те напускат хората, които бродят бездомни. Ти нали не искаш твоят тотем да те напусне, а?

Айла, несъзнателно посегна към амулета си.

– Но моят тотем не ме напусна, въпреки че бях самичка и си няхах дом.

– Това е, защото те е изпитвал. Той ти намери дом, нали? Пещерният лъв е могъщ тотем, Айла. Избрал е теб, може да реши да те закриля винаги, понеже те е избрал, но всички тотеми са по-щастливи, когато имат дом. Ако го слушаш, той ще ти помага. Ще ти казва кое е най-доброто.

– И аз как ще разбера, а Креб? – попита Айла. – Никога не съм виждала Духа на Пещерния Лъв. Ти как разбираш, когато някой тотем ти казва нещо?

– Не можеш да видиш духа на тотема си, защото е част от тебе, вътре в теб е. И все пак ще ти каже. Само че трябва да се научиш да разбираш. Ако трябва да вземеш решение, той ще ти помогне. Ще ти даде знак ако изборът ти е правилен.

– Какъв е този знак?

– Трудно е да се каже. Обикновено е нещо особено или необичайно. Може да се прояви в камък, който никога преди не си виждала или корен с особена форма. Трябва да се научиш да разбираш със сърцето и ума си, а не с очите и ушите и тогава ще си сигурна. Само ти можеш да разбереш тотема си, никой не може да ти каже как. Но когато му дойде времето и откриеш знак, оставен от тотема ти, пхни го в амулета си. Той ще ти донесе щастие.

– Ти имаш ли знаци от тотема си в амулета си, Креб? – запита със знаци момичето, като не откъсваше очи от издутата кожена торбичка, увиснала около врата на магьосника. Остави постоянно щъкащото бебе да се изправи и да отиде при Иза.

– Да – кимна той. – Един от тях е зъб на пещерна мечка, който открих, когато ме избраха за послушник. Не бе в челюстите и, ами лежеше върху камъните пред мен. Дори не го видях, когато седнах. Зъбът е идеален, не е разяден, нито износен. Това бе знак от Урсуз, че съм взел правилно решение.

– И моят ли тотем ще ми дава знаци?

– Това не може никой да ти каже. Вероятно, когато трябва да вземеш важно решение. Ще разбереш, когато му дойде времето, докато носиш амулета си, тотемът ти може да те открие. Внимавай да не загубиш амулета си, Айла. Той ти бе даден, когато бе разкрит тотема ти. В него има частица от духа ти, която той познава. Без нея духът на тотема ти не може да намери обратния път, когато странства. Ще се загуби и ще потърси дома си в света на духовете. Ако загубиш амулета си и не го намериш бързо, ще умреш.

Айла потрепера, докосна кесийката, увиснала на яка кожена връв около шията и и се запита кога ли щеше тотемът и да и даде знак.

– Мислиш ли, че тотемът на Дърк му е дал знак, когато е решил да тръгне да намери страната на Слънцето?

– Никой не знае, Айла. За това не се говори в легендата.

– Според мен Дърк е бил смел, щом се е опитал да намери нов дом.

– Може и да е бил смелчак, но е постъпил глупаво – отвърна Креб. – Напуснал Клана си и дома на прародителите си и поел огромен риск. И за какво? За да намери нещо по-различно. Не искал да остане. Някои младежи си мислят, че Дърк е бил смелчак, но когато остарееят и помъдрееят, разбират, че не е така.

– Мисля, че ми харесва, защото е бил различен – каза Айла. – Това е любимата ми легенда. – Айла видя, че жените наставаха да приготвят храна за вечерта и скокна да ги последва. Креб поклати глава след момичето. Всеки път, когато си помислеше, че Айла вече започва да приема и да разбира обичаите на Клана, тя казваше или правеше нещо, което го озадачаваше. Не че правеше нещо непозволено или нещо лошо, а просто непривично за Клана. Предполагаше се, че легендата показва заблудата на хората, които се опитват да променят старите обичаи, но Айла се възхищаваше от безразсъдството на младежите в тази приказка, които искаха нещо ново. „Дали някога ще превъзмогне непривичните си за Клана хрумвания?“, питаше се той. „И въпреки това бързо схваща“, не можеше да не признае Креб.

Докато станат на седем-осем години, момичетата от Клана трябваха до тънкости да са усвоили уменията на възрастните жени. Доста съзряваха по това време и не след дълго се задомяваха. През близо двете години, откакто я намериша – сама, почти умряла от глад, неспособна да си намери храна – тя бе научила не само как да си намира храна, но и как да я приготвя и съхранява. Бе усвоила и сума ти още важни умения и макар и да не можеше да се сравнява по вещина с по-възрастните, по

опитни жени, поне бе сърчна колкото и някои от девойките.

Можеше да дере и обработва кожи, да изработва наметала, ямурлуди и кесии, които намираха най-различно приложение. Можеше да изрязва ремъци с еднаква ширина от една-едничка кожа в дълга спирала. Усуканите и от дългата козина на животни, от сухожилия или влакнести кори и корени възета бяха яки и тежки или тънки и фини в зависимост от целта. Кошниците и, рогозките и мрежите, изплетени от яки треви, корени и кори на дървета бяха неповторими. Умееше да си направи груба малка брадвичка от кремъчен отломък или да издяла остро парче за нож или стъргало при това тъй майсторски, че дори на Друуг му правеше впечатление. Можеше да дълбае паници от парчета дънери и да ги изглажда, докато светнат. Умееше да пали огън, като въртеше подострена пръчка между дланите си върху друго парче дърво докато не се получеше тлеещ жив въглен, от който се палеше сухата прахан. По-лесно бе, ако двама души се редуваха в еднообразното, трудно задължение непрекъснато да въртят пръчката и постоянно да я натискат. Но най-изненадващо бе, че усвояваше целебното поприще на Иза при това, както изглеждаше, с вроден талант. „Иза бе права“, мислеше си Креб, „научава всичко дори без спомените.“

Айла режеше сладки картофи на парчета, за да ги пусне в кожения мех, който вреше на огъня. След като изрежеше гнилите части, от картофите не оставаше много. В дъното на пещерата, където се съхраняваха, бе студено и сухо, но толкова късно зиме зеленчуците почваха да омекват и да гният. Още преди няколко дни бе закопняла за идещия сезон, когато забеляза цъцрещо поточе в скованата от лед река, един от първите признаци, че скоро ледът ще се пропука. Нямаше търпение да дойде пролетта с първата си зеленина, новите пъпки и мъзга, която напираше и струеше от резките в кората. Събираха я и я варяха в големи кожени мехове, докато не се превърнеше в гъст, лепкав сироп или кристализираше в захар, която съхраняваха в съдове от брезова кора. И брезата сълзеше със сладка мъзга, но не толкова сладка като клена.

Не само тя бе неспокойна и отегчена от дългата зима, а и от вътрешността на пещерата. По-рано през деня вятърът бе духал от юг в продължение на няколко часа и бе довял по-топъл въздух откъм морето. Водата от топящия се сняг се стичаше по дългите шушулки, увиснали от горната част на триъгълния вход на пещерата. Когато температурата паднеше, те отново замръзваха, удължавайки и удебелявайки блестящите, островърхи копия, които когато вятърът сменеше посоката и

задухаше отново с леден дъх от изток, нарастваха през цялата зима? Но топлият полъх накара всички да си мислят за края на зимата.

Жените си приказваха и работеха, като бързо движеха ръцете си в светкавични разговорни жестове, докато приготвяха храната. Към края на зимата, когато хранителните запаси намаляваха, те съчетаваха продуктите си и готвеха колективно, въпреки че все още се хранеха отделно, освен при особени случаи. Винаги имаше повече празненства през зимата – те им помагаша да нарушат монотонността на уединението – макар че с приближаването на края на сезона, пиршествата им често бяха белязани от оскъдица. И все пак разполагаха с достатъчно храна. Прясното месо от дребния дивеч или от някой застаряващ елен, което ловците успяваха да домъкнат между снежните бури, бе добре дошло, макар и не от решаващо значение. Все още имаха приличен запас сушена храна под ръка. Жените още не се бяха отгървали от навика си да разказват приказки и тъкмо в момента Ага разказваше една женска приказка:

– ... но детето било уродливо. Майка му го изнесла, както и наредил вождът, но не и давало сърцето да го остави да погине. Покатерила се с него високо в едно дърво и го привързала за клоните на самия връх, където дори котките не можели да го достигнат. Плачело, когато го оставила, а вечер било толкова огладняло, че виело като вълк. Никой не можел да спи. Ревяло денем и нощем и вождът се гневял на майката, но докато ридало и виело, майка му знаела, че е живо.

– В деня на наричане майката се покатерила отново на дървото в ранни зори. Синът и не само бил жив, ами уродливостта му била изчезнала! Вече бил нормално и здраво дете. Вождът не искал сина и в Клана, но след като бебето било още живо, трябвало да се нарече и да се приеме. Самото момче станало вожд, когато пораснало и винаги било признателно на майка си, че го е оставила на място, където нищо не можело да го достигне. Дори след като се задомил, след всеки лов той и носел част от улова. Никога не и посягал, никога не я хокал, а винаги се отнасял към нея с уважение и почит – свърши Аба.

– Кое бебе ще преживее първите си дни, без да го храниш? – запита Ога, поглеждайки към Брак, собствената и лакома рожба, който току-що бе заспал. – А и как синът и ще стане вожд, щом като майка му не е другарка на вожда или пък на мъж, който един ден ще стане вожд? – Ога се гордеше с току-що роденото си синче, а пък Брод бе още по-надут, че другарката му е родила син, тъй скоро след като се задомиха. Дори стическото достойнство на Брун се стопяваше в негово присъствие, погледът му се разнежваше, когато вдигнеше в ръце новороденото,

осигуряващо продължението на рода на вожда.

– Кой щеше да стане вожд, ако не бе родила Брак, Ога? – попита я Овра. – Ами какво ще стане, ако не родиш син, а само щерки? Може пък майката да е била другарка на заместника на вожда и нещо да се е случило с вожда? – Тя завиждаше малко на по-младата от нея жена. Овра още нямаше дете, въпреки че бе станала жена и бе задомена за Гуув още преди Ога и Брод да се задомят.

– Е, добре, как може бебе, родено уродливо, изведнъж да стане нормално и здраво? – продължаваше Ога.

– Подозирам, че приказката е съчинена от жена, която е родила уродлив син и много иска да стане нормален – обади се Иза.

– Но това е прастара легенда. Поколения наред се е разказвала. Може пък толкова отдавна да са ставали неща, които вече не са възможни. Как може да сме сигурни? – каза Аба в защита на приказката си.

– Преди много години някои неща може и да са били по-различни, Аба, но според мен Ога е права. Роденото уродливо дете не може изведнъж да стане нормално, а и без кърмене е малко вероятно да доживее до деня за наричане. Но това е стара приказка. Кой знае, може и да има някаква истина в нея – призна Иза.

Когато храната бе готова, Иза я занесе до домашното огнище на Креб, докато Айла вдигаше едрото пеленаче и я последва. Иза бе отслабнала, не беше силна както едно време и Айла носеше Уба повечето време. Между двете съществуваше особена привързаност. Уба следваше момичето навсякъде и изглежда Айла нито за миг не се умори от малкото дете.

След като се нахраниха, Уба отиде при майка си да я накърми, но скоро взе да се ядосва. Иза се закашля и от това бебето съвсем се нервира. Накрая Иза отблъсна придирчивото, хленчещо бебе към Айла.

– Вземи детето. Виж дали Ога или Аба ще я накърмят: – раздражено зажестичулира Иза, като избухваше в раздираща я кашлица.

– Добре ли си, Иза? – със знаци попита Айла с разтревожен вид.

– Просто съм стара жена, прекалено стара да имам толкова малко бебе. Млякото ми пресъхва, това е всичко. Уба е гладна. Миналият път я накърми Ага, но мисля, че вече е накърмила Она и може да не и е останало чак толкова мляко. Ога разправя, че има повече мляко отколкото и трябва, тази вечер занеси бебето при нея. – Иза забеляза Креб да я поглежда строго и се обърна на другата страна, докато Айла понесе бебето при Ога.

Тя много внимаваше по пътя, докато вървеше, свела глава, както го

изискваше приличието, като наближи домашното огнище на Брод. Знаеше, че най-малката простъпка ще и навлече гнева на младежа. Сигурна бе, че той само си търси повод да я нахока или да я цапардоса и внимаваше да не направи нещо, та той да и нареди да отнесе Уба. Ога се радваше да кърми дъщерята на Иза, но пред Брод не можеше и дума да става за разговор. Когато Уба се нахрани до насита, Айла я отнесе обратно, после приседна, като я люлееше напред-назад, тананикайки тихичко под носа си, което изглежда винаги действаше успокоително на бебето, докато то не заспа. Айла отдавна бе забравила езика, на който говореше при пристигането си, но когато държеше бебето все напяваше на него.

– Аз съм просто една стара и раздразнителна жена, Айла – каза Иза, когато момичето сложи Уба да спи. – Още като родих, бях твърде стара, млякото ми вече пресъхва, а Уба има още нужда от кърма. Дори не е навършила годината на прохождане, но нищо не може да се направи. Утре ще ти покажа как се приготвя специална храна за бебета. Не ми се иска да давам Уба на друга жена, ако не се наложи.

– Да дадем Уба на друга жена! Как можеш да даваш Уба на някого си, тя си е наша!

– Айла, и аз не искам да я давам, но тя трябва да се храни добре, а аз не мога да я кърмя. Не можем все да я разнасяме от жена на жена да я кърми, след като нямам достатъчно мляко. Бебето на Ога е още малко и затова тя има толкова мляко. Но когато Брак порасне, ще има нужда от всичкото и мляко. Също като Ага, няма да и остава излишно мляко, след като и без това има за кърмене друго бебе – обясни и Иза.

– Де да можех аз да я кърмя!

– Айла, може и на ръст да приличаш, ама още не си станала жена. А и по нищо не личи, че скоро ще станеш. Само жените могат да бъдат майки и само те имат мляко.

– Ще почнем да даваме на Уба нормална храна да видим как ще я понесе, но исках да знаеш какво може да очакваме. Храната за бебета трябва да се приготви по специален начин. Всичко трябва да и е мекичко, млечните и зъби не ги бива много за дъвчене. Зърната трябва да се стриват много фино преди да се сготвят, сушеното месо трябва да се натроши на прах и да се сготви с мъничко вода на каша, на прясното месо трябва да му се отстранят жилавите нишки, зеленчуците трябва да се пасират. Останаха ли желъди?

– Бяха цяла купчина последния път, но мишките и катериците ги крадат и доста са изгнили.

– Намери колкото можеш. Ще ги накиснем да не са толкова

горчиви и ще ги стрием, за да ги прибавим към месото. И сладките картофи са подходящи за нея. Сещаш ли се къде са онези мидени черупки? Те са точно за устенката и, ще трябва да се научи да яде от тях. Радвам се, че зимата е вече към своя край, пролетта предлага по-голямо разнообразие – на всички нас – Иза забеляза разтревожената съсредоточеност, изписала се на сериозното и момичешко лице. Неведнъж, особено през изминалата зима, тя се благодареше на готовността на Айла да и помогне. Питаше се дали Айла не и бе дадена през бременността и, за да бъде втора майка на рожбата, която дойде тъй късно в живота и. Не само възрастта изцеждаше последните сили на Иза. Макар че избягваше да споменава за куцащото си здраве и никога не казваше дума за болката в гърдите, нито за кръвта, която понякога след особено мъчителен пристъп на кашлица плюеше, Креб бе наясно, че тя бе далеч по-болна, отколкото го показваше. „И той остарява“, мислеше си Иза. „Тази зима се оказва тежка и за него. Прекалено дълго се заседа в малката си пещера, отоплявайки се само с една факла.“

Рунтавата глава на стария маг бе посребряла. Артритът му, съчетан със сакатия му крак, превръщаше ходенето в мъчително изпитание. Зъбите му, износени от дългогодишната употреба да хваща неща, вместо с липсващата му ръка, го наболяваха. Но Креб отдавна бе свикнал да живее със страданието и болката. Както винаги умът му бе пъргав и схватлив и той не можеше да не се безпокои за Иза. Гледаше как жената и момичето обсъждат как да приготвят бебешка храна, като не пропусна да забележи как силното и тяло се бе смалило. Лицето и бе изпито и очите и бяха хлътнали дълбоко в очните кухини и всичко това подчертаваше надвисналите отгоре хребети на веждите. Ръцете и бяха тънки, косата и посивяваше, но най-много го тревожеше упоритата и кашлица. „Ще се радвам, когато свърши тази зима“, мислеше си той. „Тя има нужда от малко топлина и слънце.“

Най-сетне зимата разхлаби ледената си хватка върху земята и топлините се пролетни дни донесоха поройни дъждове. Ледени блокове от по-високите планински местности се поклясаха из придошлата река, дълго след като снегът и ледът по склона на пещерата се бе стопил. Стичащата се вода от топящите се ледени висулки превърна подгизналата почва пред входа на пещерата в жвакащо, хлъзгаво тресавище от лепкава кал. Само плочите, с които бе покрит входа, запазиха пещерата щогоде суха, когато подпочвените води се просмукаха навътре.

Но жвакащият мочур не можеше да задържи Клана в пещерата. След дългото си зимно заточение те се юрнаха да приветстват първите

топли слънчеви лъчи и по-мекия морски ветрец. Преди още снегът окончателно да се е стопил, те джапаха на бос крак из студената кал и газеха с подгизнали ботуши, които дори извънредният пласт натрита мас не можеше да запази сухи. На Иза и се отвори повече работа да лекува настинки през затоплящите се пролетни дни, отколкото през мразовитата зима.

С напредването на сезона и след като слънцето подсуши влагата, ритъмът на живота на Клана се учести. Бавната, спокойна зима, прекарана в приказки, клюки, изработване на сечива и оръжия, както и други домашни дейности за убиване на времето, отстъпи на деловата, оживена пролетна суетня. Жените излязоха на бране за първите зелени филизи и пъпки, а мъжете се упражняваха и се подготвяха за първия голям лов през новия сезон.

Уба растеше на новата си диета и сучеше само по навик заради топлината и уюта. Иза кашляше по-малко, но въпреки това бе отпаднала и силиците и не стигаха дори да ходи много далеч в полето, а пък Креб поднови тромавите си разходки край реката с Айла. На нея пролетта и харесваше най-много от всички сезони.

След като Иза и без това не можеше да се отдалечава от пещерата през повечето време, Айла свикна да се скита по хълмовете и да търси растения за попълване на аптечката на Иза. Иза се тревожеше, че излиза сама, но останалите жени бяха заети в брането на храна, а целебните билета не винаги се намираха на едно и също място с хранителните растения. Понякога Иза ходеше с Айла повечето, за да и покаже нови билки и да открие вече познатите в по-ранен стадий на развитие, за да знае къде да ги търси по-късно. Но въпреки че Айла носеше Уба, неколнократните излети на Иза бяха изнурителни за нея. С неохота тя позволяваше на момичето все повече и повече да излиза само.

Айла откри, че и харесва да се скита сама из местността. Чувстваше се като волна птичка далеч от бдителните погледи на Клана. Често ходеше и с жените на бране, но когато и се отдадеше случай, набързо изпълняваше възложените и задачи, за да и остане време да се скита сама из гората. Не носеше само познати билки, а и такива, които никога не бе виждала, за да научи нещо от Иза за тях.

Брун не възразяваше открито, той много добре разбираше, че е необходим някой да събира билки, за да може Иза да приготвя целебните си вълшебства. И нему не бе убягнала болестта на Иза. Но го безпокоеше готовността на Айла да се скита сама. Жените от Клана не обичаха да остават сами. Винаги, когато Иза отиваше да търси по-особените си

съставки, правеше го с известни резерви и малко страх и винаги се връщаше колкото се може по-бързо, ако тръгнеше сама. Айла никога не клинчеше от задълженията си, винаги се държеше както трябва. Брун не можеше да я обвини за това, което вършеше. По-скоро бе едно чувство, едно усещане, че манталитетът и, подходът, мислите и бяха не неправилни, ами различни и точно за това Брун бе нашрек. Когато и да излезеше момичето, винаги се връщаше с препълнени гънки на дрехата и кошница и докато излетите и бяха необходими, Брун не можеше да има нищо против.

Понякога Айла носеше не само билки. Начинът и на мислене, който така бе учудил Клана, се бе превърнал в навик. Макар и да бяха вече свикнали, все още Кланът бе донякъде изненадан, като я виждаше да се връща с ранено или болно животно, което щеше да гледа докато оздравее. Зайчето, което бе намерила малко след раждането на Уба, бе само първото от дългата поредица. Умееше да се оправя с животните, те изглежда усещаха, че иска да им помогне. А след като веднъж прецедентът бе налице, Брун не бе склонен да промени нещата. Зад чертата останаха месоядните животни, които бяха съперници на ловците. Неведнъж животното, което бяха проследили, а може би и ранили и най-сетне бе в непосредствена близост, им бе откънато под носа от по-бързите хищници. Брун не можеше да позволи на момичето да помага на животно, което един ден щеше да откъне убитото от Клана животно.

Веднъж, когато Айла бе коленичила да изкопае някакъв корен, от шубрака изскочи заек с леко криво задно краче и задуши край краката и. Тя замръзна на мястото си, после без резки движения бавно протегна ръка да погали зайчето. „Ти да не си зайчето ми Уба?“, помисли си тя. „Пораснал си и си станал по-едър, здрав, мъжки заек. Научи ли се да бъдеш по-предпазлив, след като миналия път ти се размина на косъм? Нали знаеш, че трябва да се пазиш и от хората? Иначе може да свършиш на някой огън“, продължи тя наум, докато галеше меката козина на заека. Нещо подплаши животното и то скокна, втурвайки се през глава в една посока, а после се завъртя кръгом, готово да се впусне в посоката, откъдето бе дошло.

– Станал си много бърз. Не ми е ясно как ли някой ще може да те хване. Как така успя да се завъртиш обратно? – заръкомаха тя след бързо отдалечаващия се заек и се засмя. Изведнъж разбра, че от сума ти време за пръв път се смее на глас. Рядко се смееше вече в присъствието на Клана, смехът и винаги привличаше неодобрителни погледи. Този ден тя откри доста смешни неща.

– Айла, тази кора от череша е стара. Просто не става за нищо вече – зажестукира Иза рано една заран. – Като излизаш днес, донеси ми малко прясна. Има една туфа черешови дръвчета недалеч от онази просека на запад, отвъд потока. Нали знаеш къде имам предвид? Обели вътрешната кора, тя е най-добра за това време.

– Да, мамо. Знам ги – отвърна тя.

Навън бе красиво пролетно утро. Цъфналите в бяло и мораво последни минзухари се гушеха край високите, грациозни стебла на първите яркожълти нарциси. Оскъдната покривка от нова зелена тревица – крехките и стръкчета току бяха покарали във влажната почва – оцветяваше в зелено с бели акварелни краски тучната кафява земя по просеки и могилки. Зелените петънца на първите филизи, събудили се за нов живот, бяха изпъстрили голите клони на храсти и дървета, а белотата на фалшивата козина на котенцата по клоните на върбите бе изпреварила цъфтежа на останалите. Меките слънчеви лъчи насърчаваха началото на новия живот.

Веднъж озовала се извън ползрението на Клана, грижливо обуздаваният и вървеж и престореното и скромно изражение се изпариха и тя се затича леко и свободно. Спусна се по полегатия склон и тичешком се изкатери от другата страна, като несъзнателно се усмихваше на свободата да се движи естествено. С явна лекота оглеждаше растителността по пътя си и по нищо не си личеше, че умът и трескаво работи, класифицира, и съхранява за бъдеща справка покаралите растения.

„И новото мечо грозде е покарало“, помисли си тя, докато минаваше покрай блатистата долчинка, където предишната есен бе брала моравите му плодове. „Като се връщам, ще изкопая няколко корена. Иза казва, че корените помагат и за ревматизма на Креб. Надявам се свежата черешова кора да излекува кашлицата на Иза. Вече е по-добре според мен, но така е измършавяла. Уба става все по-голяма и по-тежка и Иза изобщо не бива да я вдига. Може следващия път да взема и Уба с мен, ако ми позволят. Толкова се радвам, че не се наложи да я даваме на Ога. А вече наистина е почнала да говори. Истинско удоволствие ще бъде като порасне още малко и тръгнем заедно из гората. Само какви са мъхести върбите. Като са толкова мънички «котенцата» имаш чувството, че наистина имат козина, а ще се разлистят в зеленина. Днес небето е толкова синьо. Вятърът довява мирис на море. Питам се кога ли ще тръгнем за риба. Сигурно скоро водата ще е достатъчно топла за плуване. Чудно защо никой друг не обича да плува? Морската вода е солена на

вкус, не като в реката, но се чувствам лека като перце в нея. Не мога да се стърпя да тръгнем отново за риба. Мисля, че най-много от всичко обичам морска риба, а и яйца обичам. Там, горе на скалата и вятърът е по-друг. Я виж, катеричка! Как само се покатери по дървото! Искате ми се и аз да мога да се покатеря на дървото.“

До късно утро Айла кръстосваше гористите хълмове.

Чак тогава, внезапно осъзнала кое време е, се отправи целенасочено към просеката да обели черешовата кора, която Иза искаше. Когато наближи и се дочу оживление, а от време на време се извисяваше и нечий глас и зърна мъжете на поляната. Понечи да си тръгне, но се сети за черешовата кора и за миг се спря нерешително. „На мъжете едва ли ще им хареса, ако ме видят тъдява“, мислеше си тя. „Брун може да се разгневи и да ми забрани вече да излизам сама, но Иза има нужда от черешовата кора. Може пък да не останат дълго. И без това ми е чудно какво ли правят.“ Тихичко тя пропълзя по-наблизо и се скри зад едно голямо дърво, като надничаше през плетеницата на оголения шубрак.

Мъжете се упражняваха с оръжията си в подготовка за лова. Сети се, че ги бе видяла да си правят нови копия. Отсичаха тънки, жилави, прави млади дръвчета, окастриха ги от клоните и подостриха единия край, като го овъгляваха в огъня и остъргнаха изгорялото с яка кремъчна стъргалка, за да се получи острие. Огънят също така заякчаваше острието да не може да се цепи и изтънява. Сви се боязливо, като се сети какъв смут бе предизвикала като докосна едно от дървените копия.

Бяха и казали, че жените не пипат оръжията, дори и сечивата, използвани за тяхната направа, макар че Айла не виждаше каква разлика може да има между нож, с който се режеше кожа за прашка и този, с който се правеше наметка. Току-що направеното копие, осквернено от нейния допир, бе изгорено и това доста ядоса ловеца, който го бе направил, а и Креб, и Иза и дръпнаха по едно дълго конско с ръкомахания, като се опитваха да втълпят отвращение от постъпката и. Жените бяха втрещени, че изобщо подобна мисъл и е минала през ума, а свирепият вид на Брун недвусмислено говореше за мнението му. Но най-омразно от всичко бе злобното задоволство, изписало се на лицето на Брод, докато обвиненията се сипеха отгоре и. Не ще и дума, че злорадстваше.

Момичето се вторачи боязливо иззад прикритието на гъсталака в мъжете, упражняващи се на полето. Освен копията, те носеха и останалото си оръжие. Като оставим настрана възникналия на далечния край спор между Дорв, Грод и Круг за относителното предимство на копието срещу сопата, повечето мъже се упражняваха с прашки и ласа. С тях б

и Ворн. Брун бе решил, че е време момчето да получи елементарни познания за прашката и Зуг тъкмо ги обясняваше на младока.

От време на време взимаха и Ворн на учебната поляна, след като вече бе петгодишен, но през по-голямата част от времето той се упражняваше с миниатюрното си копийце, като пронизваше с него меката земя или някой гнил дънер, за да придобие усета да борави с оръжие. Вземе ли го със себе си, той винаги се радваше, но за пръв път щяха да се опитат да научат младока на трудното умение да борави с прашка. В земята бе забит колец и недалеч от него бяха отрупани на купчина гладки, кръгли камъчета, насъбрани от поточетата на идване.

Зуг тъкмо показваше на Ворн как да държи двата края на кожената ивица и как да поставя камъчето в леката издупина по средата на една доста опърпана прашка. Беше толкова стара, че Зуг смяташе да я хвърли, когато Брун му нареди да започне с обучението на момчето. Старецът сметна, че ако я скъси според по-древничкия ръст на Ворн, прашката още ще е годна за употреба.

Айла не откъсваше очи и урокът неусетно я завладя. Попиваше обясненията на Зуг и демонстрациите му със същото внимание като младока. При първия си опит, Ворн оплете прашката и камъчето падна. Бе му трудно да привикне да върти оръжието над главата си, за да нарасне центробежната сила, необходима да заметне камъчето. Все му падаше камъчето преди да набере достатъчно скорост да го задържи в чашката на кожената ивица.

Брод седеше отстрани и наблюдаваше. Ворн му бе протече и Брод се радваше на преклонението на Ворн. Именно Брод му бе измайсторил малкото копийце, с което момчето не се разделяше, дори като си лягаше и пак младият ловец му показа как да държи копието, като обсъждаше с него като с равен равновесието и как да нанася удар. Но сега Ворн даряваше с възторженото си внимание по-стария ловец и Брод се почувства изместен. Бе искал той да е този, който ще научи момчето на всичко и се ядоса, когато Брун каза на Зуг да го запознае как да борави с прашка. След още няколко неуспешни опита на Ворн, Брод прекъсна урока.

– Чакай, дай да ти покажа как се прави, Ворн – направи му знак Брод, като отмести стареца настрани.

Зуг отстъпи и хвърли унищожителен поглед на нахалния младеж. Всички прекъснаха заниманията си и се вторачиха, а Брун гледаше вбесен. Не му се нравеше пренебрежителното отношение на Брод към най-точния стрелец на Клана. Той бе наредил на Зуг да обучава момчето, а не на Брод. „Едно е да се интересуваш от младока, – но това е вече

прекалено“, помисли си Брун. „Ворн трябва да се учи от най-добрия, а Брод много добре знае, че не е голям майстор на прашката. Трябва да се научи, че добрият вожд знае как да използва уменията на всеки човек. Зуг е най-изкусният и ще има време да научи момчето, когато останалите сме на лов. Брод е станал прекалено надменен, твърде горд. Как да му дам по-високо положение, щом не проявява здрав разум? Трябва да разбере, че не бива толкова да важничи само защото ще стане вожд.“

Брод взе прашката от младока и вдигна едно камъче. Мушна го в джоба на прашката и го заметна към колеца. То падна преди целта. Това бе най-често срещаният проблем на мъжете от Клана с прашката. Трябваше да се научат как да компенсират ограничаващите ги стави на ръкава, които им пречеха да опишат пълна дъга. Брод се ядоса, че не улучи и се почувства малко глуповато. Взе още един камък и набързо го заметна, като искаше да покаже, че умее да го прави. Съзнаваше, че всички го гледаха. Прашката бе по-къса, отколкото бе свикнал и камъкът отиде далеч наляво и пак не стигна до колеца.

– Ти какво, опитваш се да учиш Ворн или самият имаш нужда от няколко урока, а, Брод? – заръкомаха подигравателно Зуг. – Можех, да преместя колеца по-близо.

Брод едва удържа гнева си – не му харесваше, че бе станал за присмех на Зуг и се ядосваше, че все не уцелва, след като сам бе повдигнал този въпрос. Хвърли още един камък, този път провали в стремежа си да компенсира и го запокити далеч отвъд колеца.

– Ако ме изчакаш да привърша урока с момчето, с удоволствие ще ти дам и на теб урок – зажестукира Зуг като в позата му си личеше горчив сарказъм. – Май ще имаш нужда от такъв – Гордият старец се почувства отмъстен.

– Как ще се научи Ворн с толкова стара и скапана прашка? – избухна Брод в своя защита и захвърли кожената лента с погнуса. Никой не може да хвърли камък с това старо, износено чудо, Ворн. Аз ще ти направя нова прашка. На какво очакват да се научиш с тази старческа, овехтяла прашка? Та него дори не го бива за лов.

Това вече ядоса Зуг. Оттеглянето от редовете на действащите ловци винаги жегваше мъжката гордост, а пък Зуг не бе пожалил сили да усъвършенства умениято си с трудното оръжие, за да запази поне част от достойнството си. Преди Зуг бе заемал поста на заместник вожд като сина на другарката си и гордостта му бе особено чувствителна.

– По-добре е да си старец отколкото момченце, което се мисли за мъж – опря му се Зуг, посягайки за прашката в краката на Брод.

Чак такава клевета за мъжеството си Брод не можеше да понесе и това преля чашата. Не можеше повече да се съдържа и блъсна стареца. Зуг загуби равновесие, ударът го изненада и той се строполи тежко на земята. Седна, където бе паднал, с протегнати пред себе си крака и вдиша разширеният учудване очи. Най-малко бе очаквал това.

Ловците от Клана никога не посягаха един на друг, това наказание бе запазено за жените, които не разбираха от по-тънки упреци. Бликащата енергия на младозите се изразходваше в схватките по борба под надзора на възрастни или в състезания по бягане и мятане на копие, в надпревара с ласото и прашката, които в същото време повишаваха ловното им майсторство. Умението в лова и самообладанието бяха мерки за мъжество в Клана, който разчиташе на взаимопомощта за оцеляването си. Брод бе също толкова изненадан колкото Зуг от необмислената си постъпка и щом като разбра какво бе сторил, лицето му почервения от неудобство.

– Брод! – отрони се от устата на вожда съдържан рев. Брод вдигна очи и се сви. Никога не бе виждал Брун толкова ядосан. Вождът се приближи, като пристъпваше бавно и тежко, овладял и свел до минимум движенията си. – Тази детинска сръдня е неппростима! Ако не беше и без това най-нископоставеният ловец, щях да те поставя на мястото ти. Първо на първо кой ти каза да се месиш в урока на момчето? Да не би аз да ти наредих, или пък Зуг, да упражняваш Ворн? Гняв проблесна в очите на вожда. – И това се нарича ловец? Та ти дори не можеш да се наречеш мъж! Даже Ворн показва по-голямо самообладание. Една жена дори има повече самодисциплина. Ти си бъдещият вожд, така ли ще водиш хората? Как ще напътстваш Клана, след като дори себе си не можеш да овладееш? Не бъди толкова сигурен в бъдещето си, Брод. Зуг е прав. Ти си дете, което се мисли за мъж.

Брод потъна в земята от срам. Никога не бяха го излагали тъй безмилостно, и то пред ловците и Ворн. Искаше му се да хукне и да се скрие, никога нямаше да го преглътне. Предпочиташе да се бе изправил срещу налитащ пещерен лъв, отколкото пред гнева на Брун – същият Брун, който рядко показваше гнева си, просто рядко му се налагаше. Един пронизателен поглед от страна на вожда, който властваше със сточическо достойнство, умело ръководство и нетрепващо самообладание, бе достатъчен да накара всеки от членовете на Клана, мъж или жена, да скокне покорно. Брод смирено сведе глава.

Брун погледна към слънцето, после даде знак за тръгване. Останалите ловци, които се чувстваха неловко, че бяха присъствали на

унищожителния укор на Брун, изпитаха облекчение, че си тръгват. Последваха в редица по един вожда, който с бърз ход се отправи към пещерата. На опашката бе Брод с все още яркочервено лице.

Айла се сниши, без да шавне, прикована за мястото си, почти не смееше да диша. Беше се вкаменила от ужас да не би да я видят. Знаеше, че неволно бе станала свидетелка на сцена, която никоя жена не би трябвало да вижда. Никога не биха порицали Брод така пред очите на жена. Независимо от предизвикателството, мъжете държаха на мъжката си солидарност пред жените. Но тази случка отвори очите на момичето за една страна на мъжете, за която изобщо нямаше представа, че съществува. Те не бяха всесилните, своеволни същества, които властваха безнаказано, както си бе мислила. И на тях им се налагаше да изпълняват заповеди, и те можеха да бъдат укорявани. Само Брун изглежда бе онази всесилна личност, която властваше над всички. Тя не разбираше, че Брун действа, принуждаван от далеч по-задължаващи неща като традициите и обичаите на Клана, неразгадаемите, непредсказуеми духове, които направляваха природните стихии и собственото си чувство за отговорност.

Айла остана скрита, дълго след като мъжете си тръгнаха от учебното поле от страх да не би да се върнат. Още се боеше, когато най-сетне дръзна да се покаже иззад дървото. Макар и да не разбираше напълно последствията от скорошното надникване в природата на мъжете от Клана, едно нещо поне бе и ясно. Бе видяла Брод смирен като жена и това и бе приятно. Бе намразила нахалния младеж, който безпощадно се заяждаше с нея, хокаше я за най-малката простъпка, независимо дали тя разбираше, че е сбъркала или не и нерядко по нея си личаха синините от избухливия му нрав.

Айла прекоси ливадата, като си мислеше за случката. Когато наближи колеца, зърна прашката да се търкаля на земята, там, където Брод я бе запокитил в яда си. Никому не бе хрумвало да я прибере преди да си тръгнат. Тя се взираше в нея и се боеше да я докосне. Та това бе оръжие и от страх от Брун се разтрепери само при мисълта, че може да стори нещо, което да и навлече гнева му, както се бе случило с Брод. През ума и премина цялата поредица от случки, на които току-що бе станала свидетелка и поглеждайки към застиналата прашка се подсети за указанията на Зуг към Ворн и затрудненията на Ворн. Наистина ли е толкова трудно? Ако Зуг ми покаже, може ли да се справя?

Ужаси я безразсъдната смелост на самата и мисъл и се огледа да се увери, че е сама, като се боеше да не би някой да я наблюдава и да

отгатне мислите и. Дори на Брод не се удаде, спомни си тя. Сети се как Брод се бе опитал да уцели колеца и презрителните жестове на Зуг при неуспеха му и мимолетна усмивка озари лицето и.

Няма ли направо да побеснее, ако на мен се удаде нещо, което той не може. Мисълта да превъзхожда Брод във всичко и се понрави. Като се огледа още веднъж, тя боязливо сведе очи към прашката, после се наведе и я вдигна. Погали жилавата кожа на овехтялото оръжие и внезапно се сети какво наказание щеше да се изсипе на главата и, ако някой я видеше с прашка в ръка. Аха да я пусне обратно, оглеждайки се бързешком през ливадата в посоката, в която си бяха тръгнали мъжете. Погледът и падна върху купчинката камъчета.

Чудно дали ще мога? О, Брун така ще се разядоса, че не знам какво ме чака. А и Креб пак ще каже, че съм била непослушна, само защото пипнах прашката. Какво пък толкова лошо има в това да пипнеш парче кожа? Само защото я използват да хвърлят камъни. Дали Брун ще ме бие? За Брод съм сигурна. Ще се радва само, че съм я докоснала, това ще бъде повод да ме напердаши. Няма ли да побеснее, само като разбере какво съм видяла? И без това ще са бесни, едва ли ще стане по-лошо, ако опитам. Лошото си е лошо, нали така? Питам се дали ще мога да уцеля с камъка колеца?

Момичето се разкъсваше между желанието да изпробва прашката и знанието, че това и е забранено. Беше нередно. Много добре знаеше, че е нередно. Но и се искаше да я изпробва. Едно прегрешение повече – едно по-малко, имаше ли някаква разлика? Освен това никой нямаше да разбере, наоколо нямаше никого, освен нея. Огледа се гузно още веднъж, после закрачи към камъчетата.

Айла взе едно камъче и се опита да си спомни указанията на Зуг. Внимателно съедини двата края и ги сграбчи здраво. Кожената прашка увисна неподвижно. Почувства се неловко, не бе сигурна как да постави камъка в износеното ухо. Няколко пъти камъка падаше, щом замахваше. Съсредоточи се, като се опитваше да си припомни нагледно демонстрациите на Зуг. Опита пак, почти успя, но прашката увисна и камъкът пак падна на земята.

На следващия път тя успя да набере известна сила и заметна камъчето на няколко крачки. Ликуваща тя посегна за още едно камъче. Следващите няколко опита не и донесоха успех, после един камък профуча и прехвърли целта, но бе близо до колеца. Почваше да му хваща цаката.

Когато купчинката камъни свърши, събра ги пак, а после още веднъж. На четвъртия път вече можеше да мята повечето от камъчетата, без

да и падат много често. Айла погледна надолу и видя, че бяха останали само три камъка. Взе единия, постави го в прашката, завъртя я над глава и го запокити. Чу се „чук“, когато уцели колеца право в средата и отскочи, а тя подскочи във въздуха, развълнувана от успеха си.

„Успях! Уцелих колеца!“ Чиста случайност, просто късмет, но това не повлия на радостта и. Следващият камък прехвърли целта далеч зад колеца, а последният се отъркаля само на няколко метра пред него. Но вече успяла веднъж бе сигурна, че може да го стори пак.

Взе да събира камъните отново и тогава забеляза, че слънцето наближава хоризонта на западния небосвод. Изведнъж се сети, че трябва да обели черешова кора за Иза. „Как така стана толкова късно?“, питаше се тя. „Цял следобед ли съм прекарала тук? Иза ще се притесни, а и Креб.“ Бързешком напъха прашката в гънка на дрехата си и се втурна към черешовите дръвчета, изряза външната кора с кремъчния си нож и изстърга дълги, тънки ивици от вътрешната, камбанна кора. После се втурна към пещерата колкото и държаха краката и намали хода си чак при потока, за да приеме отново смирената стойка, благопристойна за една жена. И без това се страхуваше, че я чакат достатъчно разправии, задето я е немало толкова дълго и не желаше да предизвиква гнева на още някого.

– Айла! Къде се губиш? Чак ми призля от притеснение. Сигурна бях, че някое животно се е нахвърлило върху ти. Тъкмо щях да помоля Креб да накара Брун да те потърси – захока я Иза още като я видя.

– Оглеждах местността да видя какво е покарало и ходих до просеката – рече Айла с чувство за вина. – Не усетих кога е станало толкова късно – Това бе самата истина, но не и цялата истина. – Ето я черешовата ти кора. Мечото грозде е покарало, където никнеше миналата година. Нали ми каза, че корените му помагат и за ревматизма на Креб?

– Да, но корените се киснат и се слагат като лапа за облекчаване на болките. От плодовете се прави чай. Сокът от изстисканите плодове помага и при израстъци и бучки – заизрежда знахарката, механично отговаряйки на въпроса и, после млъкна. – Айла, опитваш се да ме разсееш с въпроси за церове. Много добре знаеш, че не бива да се бавиш толкова дълго и да ме караш да се притеснявам толкова много – каза и със знаци Иза. Ядът и, след като вече знаеше, че детето е живо и здраво, бе попреминал, но искаше да е сигурна, че Айла няма да закъснява толкова дълго. Иза се притесняваше при всяко нейно излизане.

– Няма повече да правя така, без да те предупредя, Иза. Просто не усетих как е минало толкова време.

Докато влизаха в пещерата, Уба, която цял ден бе търсила Айла, я

сряза. Изтича при момичето на дундестите си криви крачета и се препъна току пред нея. Но Айла грабна бебето преди да е паднало и го завъртя във въздуха.

– Може ли да взема Уба с мен някой път, Иза? Няма да се бавим много. Бих могла да почна да и показвам някои неща.

– Още е много малка, за да разбере. Та тя още се учи да говори – рече Иза, но след като видя колко щастливи са двете заедно, додаде – Струва ми се, че може да я взимаш с теб за компания от време на време, ако не се отдалечавате много.

– Ах, чудесно! – каза Айла и прегърна Иза с бебето в ръце. Вдигна малкото момиченце, във въздуха и се засмя, на глас, а Уба не свалеше от нея блещукащите си очета, преливащи от преклонение. – Няма ли да е забавно, Уба? – каза тя, след като свали детето на земята. – Мама ще те пусне да дойдеш с мен.

„Какво го е прихванало това дете?“, мислеше си Иза. „Отдавна не съм я виждала толкова развълнувана. Днес наоколо трябва да витаят странни духове. Първо, мъжете се върнаха рано-рано и не седнаха да си приказват, както обикновено, ами всеки си отиде край домашното огнище и почти не обръщаха никакво внимание на жените. Мисля, че не видях никой от тях да хока някого. Дори Брод бе едва ли не мил с мен. А отгоре на всичко Айла цял ден се губи някъде и се връща пълна с енергия, готова да прегърне всеки. Не ми е ясно какво става.“

Да? Какво искаш? – запита със знаци Зуг нетърпеливо. Бе необичайна жегата за началото на лятото. Зуг бе жаден и му бе терсене, цял облян в пот под жаркото слънце обработваше голямата еленова кожа с изтъпеното стъргало, докато тя съхнеше. Не бе в настроение да му прекъсват работата, особено пък грозноватото момиче с плоско лице, което току-що бе приседнало недалеч от него със сведена глава в очакване да я забележи.

– Желает ли Зуг глътка вода? – запита го със знаци Айла, вдигайки смирено поглед след като я потупа по рамото. – Това момиче бе на извора и видя ловеца да работи под палещото слънце. Това момиче си помисли, че ловецът може да е жаден, то не искаше да прекъсва работата му – изрече тя, като спазваше установения ред за обръщение към ловец. Поднесе му чаша от брезова кора и вдигна студения, мокър мех, направен от стомаха на планинска коза.

Зуг изсумтя утвърдително, като криеше учудването си от досетливостта на момичето, докато тя му наливаше от студената вода в чаша. Не бе успял да улови погледа на някоя жена и да и, каже, че е жаден, а точно сега не му се ставаше. Кожата бе почти изсъхнала. Решаващо бе да продължи работата си, за да стане крайното произведение гъвкаво и еластично, както искаше. Погледът му проследи момичето, докато оставяше меха на сенчесто място недалеч, после то измъкна вързоп жилави треви и на кисна във вода корени на дървета и се заприготвя да плете кошница.

Въпреки че Ука винаги се държеше почтително и откликваше на заръките му, без да се колебае, откакто заживя със сина на другарката му, рядко се случваше да предугади желанията му, както бе свикнал със собствената си другарка преди да умре. Най-голямо внимание Ука отделяше на Грод и на Зуг му липсваха дребните, по-специални глезотии на преданата другарка. От време на време Зуг поглеждаше към седналото недалеч от него момиче. То мълчеше, потънало в заниманията си. „Добре я обучи Мог-ър“, помисли си той. Не забеляза, че тя го наблюдаваше под око, докато теглеше, опъваше и стържеше кожата.

По-късно същата вечер старецът седеше сам пред пещерата, вторачил се в далечината. Ловците бяха заминали. Ука и още две жени отидоха с тях и Зуг бе хапнал край огнището на Гуув с Овра. Като гледаше

младата жена, вече съвсем зряла и задомена, му се струваше, че не бе отдавна времето, когато бе само бебе в ръцете на Ука, и това го караше да чувства как бързо лети времето, което му бе отнело силите да ловува с мъжете. Малко след като се нахрани, бе напуснал огнището. Беше потънал в мислите си, когато забеляза момичето да се приближава към него с плетена купа в ръце.

– Това момиче е набрало повече малини, отколкото можем да изядем – рече тя, след като той и даде да разбере, че я е видял. – Ще намери ли ловецът място да ги изяде, за да не отиват на вятъра?

Зуг прие предложената му купа с удоволствие, което не можа съвсем да прикрие. Айла приседна кротко на почтително разстояние, докато Зуг с наслада си похапваше сладките, сочни плодове. Когато свърши, върна купичката и тя веднага си тръгна. „Не разбирам защо Брод разпраща, че е неучтива“, мислеше си той, като я гледеше как се отдалечава. „Нищо му няма на момичето, само дето е удивително грозно.“

На следващия ден Айла пак донесе вода от хладния извор, докато Зуг работеше и подреди материалите си за кошницата, която плетеше недалеч. По-късно, когато Зуг тъкмо привършваше с натриването на мас в меката еленова кожа, до стареца се приближи с накуцване Мог-ър.

– Трудна работа е да обработваш кожа на това слънце – каза той със знаци.

– Правя нови прашки за мъжете, а и съм обещал на Ворн да му направя нова. Кожата за прашки трябва да е много гъвкава, трябва непрекъснато да я обработваш, докато съхне и маста трябва напълно да попие. Най-добре е да се прави на слънце.

– Сигурен: съм, че ловците ще им се зарадват – отбеляза Мог-ър. – На всички е известно, че си майстор, щом става дума за прашки. Гледах ви с Ворн. Има късмет, че ти си му учител. Не е лесно да се усвои този майсторлък. Не може да мине без умение и при направата им.

Зуг се разтопи от хвалебствията на мага.

– Утре ще ги изрежа. Знаем размерите на мъжете, но на Ворн ще трябва да му взема мярка. За да е точна и далекобойна, прашката трябва да отговаря на ръката.

– Иза и Айла приготвят яребицата, която донесе оня ден като пай на Мог-ър. Иза учи момичето да я приготвя, както аз ги обичам. Ще дойдеш ли да се нагостим край огнището на Мог-ър довечера? Айла ме подсети да те покания и ще се радвам на компанията ти. Понякога мъжът има нужда да си поговори с мъж, а край моето огнище са само женоря.

– Зуг ще дойде да се храни с Мог-ър – отвърна старецът, явно

поласкан.

Макар и колективните пиршества да не бяха рядкост и често две семейства се хранеха заедно, особено, ако бяха роднини, Мог-ър рядко канеше някого край огнището си. Все още не бе свикнал, че си има свой собствен дом и му бе приятно да си почива заобиколен от жените си. Но със Зуг се познаваше от детските години, винаги го бе харесвал и уважавал. Появилата се радост на старческото лице накара Мог-ър да се замисли, че отдавна би трябвало да го покани. Радваше се, че Айла бе отворила дума. В края на краищата яребицата му бе дал Зуг.

Иза не бе свикнала да имат гости. Притесняваше се, не можеше да си намери място и надмина себе си. Познанията и за билки включваха не само целебни билета, ами и подправки. Майсторка на тънката подправка, тя умееше и да приготвя съвместими съчетания от подправки, които подчертаваха вкуса на ястията. Вечерята бе възхитителна, Айла бе особено послушна, без да бие на очи и Мог-ър бе доволен и от двете. След като мъжете се наядоха до насита, Айла им поднесе ароматен чай от лайкучка и мента, който Иза знаеше, че щеше да помогне на храносмилането. С две жени, готови да предугадят всяко тяхно желание и едно дундесто, доволно бебе, което пропълзяваше поред в скута и на двамата, като ги дърпаше весело за брадите и ги-караше да се чувстват млади отново, двамата мъже си почиваха и си говореха за миналите времена. Зуг бе благодарен и мъничко завиждаше на щастливото домашно огнище, което старият магьосник можеше да нарече свое, а пък Мог-ър съзнаваше, че за такова щастие не бе и сънувал.

На другия ден Айла гледеше как Зуг премерва една кожена ивица на Ворн и внимателно следеше, докато старецът обясняваше защо краищата трябва да се изтънят точно така, защо не трябва да е прекалено дълга, нито прекалено къса и го наблюдаваше как слага едно кръгло камъче да кисне заедно с джобчето на прашката във вода, за да я разтегне и да се получи чашка. Той тъкмо събираше изрезките, след като нарязал още няколко прашки, когато тя му донесе вода за пиене.

– Ще употреби ли Зуг останалите парчета за нещо друго? Кожата изглежда толкова мека – каза тя със знаци.

Зуг изпитваше благодарност към внимателното, почтително момиче.

– Нямам какво да правя с изрезките. Искаш ли ги?

– Това момиче ще ти е признателно. Мисля, че някои от парчетата са достатъчно големи да ми свършат работа – зажестукира тя със сведена глава.

На следващия ден Зуг още по-остро усети липсата на Айла, която да работи край него и да му носи вода. Но той бе изпълнил задачата си, оръжията бяха готови. Видя я да се отправя към гората с новата си кошница за бране, привързана за гърба и и с пръчката за копане в ръка. „Сигурно отива да набере билки за Иза“, помисли си той. „Хич не го разбирам този Брод.“ Зуг нямаше много добро мнение за младежа, още не бе забравил как се бе нахвърлил върху него в началото на сезона. „Защо ли все се заяжда с нея? Момичето е трудолюбиво, почитателно – всичко това е благодарение на Мог-ър. Извади късмет да живее с нея и Иза.“ Зуг си спомни приятната вечер, прекарана с великия маг и макар изобщо да не отвори дума за това, той не бе забравил, че именно Айла бе подсетила Мог-ър да го покани да споделят залъка. Гледаше високото момиче със стройни крака да се отдалечава. „Жалко, че е толкова грозна, един ден ще стане добра другарка някому“, мислеше си той.

След като Айла си направи нова прашка от изрезките на Зуг на мястото на овехтялата, която най-сетне се прокъса, тя реши да си намери място по-далеч от пещерата, където да се упражнява. Все се страхуваше някой да не я хване. Пое нагоре по течението на реката, която минаваше близо до пещерата, а после се заизкачва в планината покрай дерето на един приток, като си пробиваше път през гъстия храсталак.

Пътят и препречи стръмна, каменна стена, над която поточето се лееше в пенлива струйка. Озъбените силуети на надвисналите канари, омекотявани от гъстото възглаве избуял, зелен мъх, разделяха леещата се вода, която плющеше от скала на скала в тънки, дълги струи, пръскащи се на хиляди малки капчици в облаци от мокра мъгла и отново поемаше бесния си бяг. Водата се насъбираше в пенлив вир, изпълнил плиткото каменно дъно в подножието на водопада, преди да продължи надолу да се влее в по-широката река. Стената представляваше преграда, която вървеше успоредно с потока, но докато Айла обикаляше в подножието и, запътила се обратно към пещерата, отвесният склон промени ъгъла си в стръмен, но преодолим наклон. На върха ставаше равно и когато продължи, тя стигна до горното течение на потока и тръгна нагоре по него.

Влага и синьо зеленикави лишеи украсяваха боровете и смърча, господстващи високо в планината. Катерички се стрелкаха по върховете на дърветата и по чимовете пъстър мъх, застлал както земята, така и камъни и повалени дънери в безкраен килим, който варираше от бледо жълто до тъмно зелено. Забеляза ярките слънчеви лъчи да се процеждат

през клоните на вечнозелените дървета. Докато вървеше срещу течението на поточето, дърветата оредяха и се смесиха с няколко широколистни дървета, закърнели в храсти, а после се излизаше на една ливада. От гората се озова сред мъничко поле, чийто далечен край опираше о сиво кафявата скалиста гръд на планината, тук-там покрита с пълзяща растителност, извисявайки се още по-високо.

Тук се намираше и източникът на криволичещото от едната страна на ливадата поточе – голям извор, който бликаше от каменната стена недалеч от голямата лескова туфа, израснала направо от скалата. Планинската област бе прорязана от подземни пукнатини и улеи, които процеждаха притока на вода от ледниците и тя се появяваше отново в бистри, искрящи изворчета.

Айла прекоси високопланинската моравя и се напи до насита със студена вода, после спря да прегледа още неузрелите двойни и тройни гроздове лешници, закътани в зелените си бодливи одежди. Откъсна един грозд, обели обвивката му, счупи меката черупка със зъбки и извади лъскаво белия полуузрял лешник. Винаги предпочиташе недоузрелите лешници пред напълно узрелите, които бяха изпонападали по земята. Вкусът на лешника събуди апетита и и тя откъсна няколко чепки и ги пусна в кошницата си. Докато посягаше към клоните, забеляза тъмно пространство зад буйния листак.

Предпазливо разгърна клоните и видя мъничка пещера, скрита в гъстия лесков шубрак. Отметна настрана хрусталака, предпазливо надниквайки вътре, после пристъпи, като пусна клоните да се върнат на мястото си. Слънчевите лъчи изпъстряха едната стена с шарка от светлина и сенки и смътно осветяваха вътрешността. Пещеричката бе около три – четири метра дълбока и на половината широка. Ако протегнеше ръка почти докосваше свода и. Таванът се спускаше почти полегато до средата, а в дъното рязко се спускаше до пода от суха пръст.

Бе просто дупчица в планинската гръд, но стигаше за едно момиченце спокойно да се движи из нея. Забеляза скритите изгнили лешници и няколко изпражнения от катерица недалеч от входа и вече знаеше, че пещеричката не е приютявала по-едър звяр. Айла обиколи пещеричката с танцова стъпка, доволна от откритието си. Сякаш бе направена тъкмо за нея.

Излезе отново и хвърли поглед през моравата, после се изкатери малко по голата скала и пристъпи по тесния корниз, който криволичеше по урвата. Далеч отпред, в пролуката между два хълма проблясваха водите на вътрешното море. Отдолу едва успя да различи миниатюрната

фигурка недалеч от тънката, сребърна лента на реката. Намираще се почти над пещерата на Клана. След като излезе, отново обходи предели-те на ливадата.

„Мястото направо е идеално“, мислеше си тя. „Мога да се упражнявам на моравата, наблизко има вода за пиене, а ако завали дъжд, мога да се скрия в пещерата. И прашката си ще крия там. Така няма да се страхувам, че Иза или Креб ще я намерят. Има даже лешници, а по-късно мога да си донеса малко за зимата. Мъжете почти никога не се качват толкова високо по време на лов. Това ще си е само мое място.“ Изприпка през ливадата към поточето и затърси гладки, кръгли камъчета, за да опита новата си прашка.

При всеки удобен случай Айла се качваше да се упражнява в убежището си. Откри по-пряк, макар и по-стръмен път до планинската си полянка и често стряскаше диви овце, високопланински кози самоа и боязливи сърни по време на паша. Но скоро животните, които често посещаваха високопланинските пасища, свикнаха с нея и само се оттегляха в противоположния край на тревистата ливада при нейната поява.

Когато стана по-опитна с прашката и уцелването на колеца вече не бе предизвикателство за нея, тя си подреди по-трудни мишени. Наблюдаваше как Зуг дава указания на Ворн, а после прилагаше съветите и похватите, докато се упражняваше сама. За нея това бе игра, приятно занимание и за да и бъде по-интересно, сравняваше своя напредък с този на Ворн. Явно прашката не му бе любимо оръжие, понамирирваше му на старческо изобретение. Повече го интересуваше копието, оръжието на първобитните ловци и дори можеше да се похвали с няколко сразени по-бавно движещи се животни – змии и таралежи. Но старанието му не бе като на Айла и му идваше по-нанагорно. Когато видя, че е по-сръчна от момчето, у нея се зароди чувство на гордост и дарба, както и неуловима промяна в манталитета – една промяна, която не остана незабелязана за Брод.

От жените се изискваше да бъдат хрисими, раболепни, непретенциозни и покорни. Тираничният младеж смяташе за лична обида, че не се снишаваше, когато го приближеше. В това виждаше заплаха за мъжеството си. Наблюдаваше я и се опитваше да разбере с какво толкова е различна и често даваше воля на ръката си само да види мимолетното и уплашено изражение или да я накара да се свие от страх.

Айла се опитваше да бъде отзивчива, както се полагаше, вършеше всичко, което и нареждаше, колкото се може по-бързо. Нямахше откъде

да знае, че в походката и се усещаше свободата, несъзнателен остатък от волните и разходки из гори и поля, гордост в държанието и от това, че бе усвоила трудното умение и се справяше по-добре от някой друг, както и нарастваща самоувереност в осанката си. Не знаеше защо той се заяжда с нея повече от всеки и самият Брод не знаеше защо тя толкова го дразни. Не можеше да се каже защо, но тя не би могла да го промени, както не би могла да промени цвета на очите си.

Донякъде се дължеше на спомена му за присвоеното от нея внимание на обряда му за мъжество, но истинската причина бе, че тя не бе от Клана. Раболепието не бе възпитавано у нея с неизброими поколения. Тя бе представителка на Другите – на една по-нова, по-млада раса, пожизнеспособна, по-енергична, извън контрола на тесногръдите традиции на един мозък, вече превърнал се почти изцяло в памет. Нейният мозък се бе развил по друг път, голямото и, високо чело, скътало напредничавото мислене на челните дялове на мозъка, и предоставяше разбиране от друга гледна точка. Тя можеше да приеме новото, да го оформи според волята си, да изкове от него идеи, несънувани от Клана и съгласно законите на природата на нейната раса се бе паднала честта да замени древната, отмираща порода.

Дълбоко в душата си, подсъзнателно Брод усещаше враждата между техните съдби. Айла не бе само заплаха за мъжествеността му, тя бе заплаха за самото му съществуване. Омразата му към нея бе омраза на старото към новото, на традиционното към напредничавото, на умиращите към живите. Расата на Брод бе прекалено статична, твърде закостеняла. Бяха достигнали върха на възможностите си, нямаше къде повече да се развиват. Айла бе част от новия експеримент на природата и колкото и да се опитваше да заприлича на жените от Клана, това бе само външно прикритие, фасада, само на повърхността, прието единствено заради самото оцеляване. Тя вече намираще начини да я заобиколи в отговор на съкровената потребност, която търсеше пътища за изява. И макар да се опитваше всячески да угоди на надменния младеж, вътре в нея вече назряваше бунтът.

Едно доста изнурително утро Айла отиде до вира да пийне вода. Мъжете се бяха скупчили от другата страна на входа на пещерата и замисляха следващия си лов. Това я радваше, защото означаваше, че Брод няма да го има известно време. Седеше с чаша в ръце край тихата вода, потънала в мислите си. „Защо винаги е толкова зъл с мен? Защо все се заяжда с мен? Трудя се колкото и останалите. Правя всичко, което поиска. Има ли смисъл човек да се старее толкова? Никой от останалите

мъже не се заяжда с мен като него. Само да ме остави на мира.“

– Оохх! – извика тя без да иска, когато тежката ръка на Брод я изненада.

Всички се сепнаха и погледнаха към нея, после бързо отвърнаха очи. Девоиче на прага да става жена не пискаше така, само защото някой мъж я е плеснал. Тя се извърна към мъчителя си с почервено лице.

– Гледа в нищото, седи си и нищо не прави, мързеливо момиче! – зажестукира Брод – Казах ли ти аз да ни донесеш чай, а тя се прави, че не ме чува. Колко пъти искаш да ти повтора?

От надигацията се у нея гняв бузите и порумения още повече. Писькът и я караше да се чувства унижена, засрамена пред очите на целия Клан и в същото време бе разярена на Брод – причината за него. Стана, но не както обикновено с бърз скок, да изпълни поръката му. Бавно, дръзко тя стана на крака, хвърли един пълен със смразяваща ненавист поглед на Брод преди да тръгне да донесе чая и дочу зяпналия Клан да ахка. Как се осмеляваше да се държи така нахално?

Брод направо побесня. Скочи след нея, завъртя я и заби юмрука си в лицето и. Тя се свлече в несвят в краката му, а той и нанесе още един смазващ удар. Тя се сви, опитвайки се да се защити с ръце, докато той я бяхтеше ли бяхтеше. Бореше се да не издаде звук, макар че никои не очакваше от нея при такова насилие. Яростта на Брод растеше заедно със сипещите се удари, искаше да я чуе да плаче и редуваше в необуздания си гняв съкрушителните си пестници един след друг. Тя скърцаше със зъби, привиквайки към болката, като упорито отказваше да му достави желаното от него удоволствие.

Смътно, през червена, мъглива мараня тя осъзна, че побоят е спрял. Усети Иза да и помага да стане и увисна с тялото си на жената, докато препъвайки се прибираха в пещерата почти в несвят. Пристъпи на болка я обхванаха, докато ту припадеше, ту възвръщаше вцепененото си съзнание. Едва смътно усещаше хладните, успокояващи лапи и Иза придържаше главичката и за да може да пийне от горчивата на вкус отвара, преди да се унесе упоена в сън.

Когато отвори очи, бледата светлина призори едва очертаваше силуетите на познатите предмети в пещерата с плахото съдействие на мъждукащите, тлеещи въглени в огнището. Всеки мускул и всяка кост на тялото и се възпротивяваха на движението. От устните и се отрони стон и само миг по-късно Иза бе до нея. Очите на жената бяха красноречиви, бяха изпълнени с болка и тревога за момичето. Никога не бяха

пребивали пред очите и никого така. Дори другарят и в най-острите си пристъпи на гняв не бе пребивал Иза така. Сигурна бе, че Брод щеше да я убие, ако не бяха го принудили да спре. Иза никога не бе мислила, че ще стане свидетелка на подобна сцена и не искаше да се повтори.

Когато споменът за случката изплува в съзнанието и, Айла се изпълни със страх и ненавист. Разбираше, че не трябва да бъде толкова дръзка, но нямаше причина да очаква толкова необузdana реакция. Защо ли го докарваше до такива изблици на ярост?

Брун бе сърдит с онзи тих, смразяващ гняв, който караше целия Клан да пристъпя на пръсти и да избягва, доколкото е възможно срещите с него. Осъдил бе наглостта на Айла, но реакцията на Брод го бе възмутила. Имаше право да накаже момичето, но Брод бе доста прекалил с наказанието. Дори не се подчини на заповедта на вожда да престане, ами се наложи Брун да го тегли. Още по-лошо, този път той загуби самообладание заради една жена. Бе позволил на едно момиченце да предизвика у него безсилна изява на необуздан гняв.

След избухването на Брод на полето за упражнение, Брун бе сигурен, че младежът никога повече няма да си позволи да изпусне нервите си, но току-що пред очите му бяха го прихванали и то далеч не детински, ами още по-зле, защото Брод имаше якото тяло на възрастен мъж. За пръв път Брун сериозно се усъмни в мъдростта на решението Брод да стане следващия вожд на Клана и това нараняваше душата на мъжа сток повече, отколкото би си признал. Брод за него бе повече от рожба на другарката му, повече от любим син. Брун бе сигурен, че той бе създание на собствения му дух и го обичаше повече от самия живот. Провалът на младежа пораждаше у него чувство за вина. Грешката сигурно бе негова. В нещо не бе успял, не бе го възпитал като хората, не бе го обучил правилно, оказвал му бе твърде често благоприятното си.

Брун изчака няколко дни, преди да разговаря с Брод. Искаше да му остане време да премисли всичко внимателно. Брод прекара това време в нервна възбуда, почти не напускаше домашното огнище и когато найсетне Брун му направи знак, почувства едва ли не облекчение, макар и сърцето му да се разтупа от страх, когато последва Брун. На този свят най-много се страхуваше от гнева на Брун, но именно липсата на какъвто и да е гняв говореше сама по себе си.

С прости жестове и спокоен тон Брун сподели с Брод какво точно си е мислил през това време. Пое вината за прегрешенията на Брод и младежът се засрами повече от когато и да е през живота си. За пръв път по един съвършено непознат начин той проумя любовта и терзанията на

Брун. Пред него не бе гордият вожд, който винаги бе вселявал уважение и страх у него, ами човек, който го обичаше и бе жестоко разочарован от него. Разкайание изпълни Брод.

После видя в очите на Брун сурово и непоколебимо изражение. На Брун му се късаше сърцето, но интересите на Клана бяха на първо място.

– Ако избухнеш само още веднъж, Брод. Само още един намек за подобна проява и вече няма да бъдеш синът на другарката ми. На теб се пада да ме последваш като вожд, но преди да поверя Клана на мъж без каквото и да е самообладание, ще се отрека от теб и ще наредя да ти наложат смъртно проклятие. Лицето на вожда не трепна и той продължи. – Докато не се убедя, че си станал мъж и дума да не става да поемеш ръководството. Ще те наблюдавам, но няма да изпускам от очи и другите ловци. Не само не трябва да виждам външен изблик на яд, но ще трябва да разбере, че си станал мъж, Брод. Ако се наложи да избира някой друг за вожд, завинаги ще си останеш на най-ниското стъпало. Ясно ли се изразих?

Брод не можеше да го проумее. Да се отрече от него? Смъртно проклятие? Да избере някой друг за вожд? Завинаги най-нископоставеният сред мъжете? Едва ли говори сериозно. Но стиснатата челюст на Брун и суровият му непоколебим поглед не оставяха място за съмнение.

– Да, Брун – кимна Брод с преbledняло лице.

– На никого няма да разправяш за това. Трудно ще им бъде да възприемат подобна промяна и не искам да се всява излишен смут. Но не се съмнявай, че ще постъпя както казах. Вождът винаги трябва да поставя интересите на Клана пред своите, това е първото нещо, което трябва да научиш. Ето защо самообладанието е от съществено значение за вожда. Отговорността за оцеляването на Клана е негова. Вождът има по-малко свобода от една жена, Брод. Трябва да върши много неща, които може да не иска. Ако се наложи, може дори да се отрече от сина на другарката си. Разбра ли?

– Разбирам, Брун – отвърна Брод. В действителност не бе сигурен дали е разбрал. Че как може един вожд да има по-малко свобода от някаква си жена? Вождът може да прави, каквото си поиска, да командва всички, както жени, така и мъже.

– А сега си върви, Брод. Искам да остана сам.

Това се случи няколко дни преди Айла да се изправи на крака и доста преди моравите синини по тялото и да придобият болезнено жълт

цвят и най-сетне да изчезнат. От начало толкова се боеше, че не смееше да мине край Брод и подскачаше, само като го видеше. Но когато и последните болки я напуснаха, започна да забелязва промяната у него. Той вече не се заяждаше с нея, не я тормозеше повече, несъмнено я отбягваше. Забравила веднъж болката, имаше чувството, че пердахът едва ли не бе от полза. От този миг нататък почувства, че Брод я бе оставил на мира.

Без неговия непрестанен тормоз животът на Айла стана по-лек. Едва тогава осъзна под какво напрежение се бе намирала. Чувстваше се свободна в сравнение с преди, макар и животът и все още да бе ограничен като на останалите жени. Движеше се енергично, от време на време хукваше палаво и подскачаше радостно, държеше главата си изправена, размахваше свободно ръце, дори се смееше на глас. Чувството и за волност се предаваше чрез движенията и. Иза разбираше, че се радва, но постъпките и бяха необичайни и привличаха неодобрителни погледи. Прекалено бе темпераментна, а това не бе прието.

За Клана също така бе очевидно, че Брод я отбягва и тава бе тема за приказки и учудване. От случайно забелязани откъслечни жестикулации Айла успя да си състави мнение, че Брун бе заплашил Брод с ужасни последствия, ако я удари отново, а и се убеди в това, когато младежът не и обърна внимание дори когато го предизвика. От начало тя просто бе малко нехайна, но после се впусна в целенасочена кампания на неуловимо безочие. Вече не бе дръзкото неуважение, станало причина за пердаха, ами дребни нещица, евтини номерца, предназначени да го дразнят. Ненавиждаше го, искаше да му отмъсти, чувствайки се под закрилата на Брун.

Кланът не бе кой знае колко голямо място и колкото и да се опитваше да я отбягва в хода на всекидневното общуване на Клана имаше случаи, когато Брод трябваше да и нареди какво да прави. Тя държеше да се забележи, че не бърза да се отзове на нарежданията му. А ако сметнеше, че никой не ги гледа, вдигаше очи и се взираше право в очите му с онази особена гримаса, която само на нея се отдаваше и наблюдаваше как се бори да не изпусне нервите си. Когато наоколо имаше други хора, особено Брун, бе предпазлива. Не гореше от желание да си навлече гнева на вожда, но с напредването на лятото взе да се отнася с присмех към гнева на Брод и все по-открито мереше воля с него.

Едва когато случайно улови изпълнения му с отровна ненавист поглед, тя се запита дали постъпва умно. Враждебният му поглед дотолкова бе пропит от неприязън, че едва ли не го усети като истински удар. Брод

изцяло винеше нея за нелекото си положение. Ако тя не бе се държала тъй дръзко, той нямаше тъй да се разлюти. Ако не бе тя, смъртното проклятие нямаше да виси над главата му. Радостната и палавост го дразнеше, колкото и да се опитваше да се овладее. Несъмнено държанието и бе възмутително неприлично. Защо ли останалите мъже не го забелязваха? Защо я оставяха да се отърве? Ненавиждаше я повече от преди, но внимаваше да не се издаде в присъствието на Брун.

Схватката между тях се водеше тайно, но с още по-голяма ожесточеност и момичето не бе толкова лукаво, за колкото се мислеше. Целият Клан усещаше напрежението помежду им и се чудеше защо Брун го допуска. Мъжете по примера на вожда се въздържаха от намеса и дори позволяваха повече волности на момичето, отколкото обичайно, но това създаваше безпокойство в Клана както у мъжете, така и у жените.

И Брун не одобряваше поведението на Айла, не бе му убягнала нито една от поредните и дяволии, нито пък му харесваше, че Брод оставя това без последствие. Безочieto и бунтът бяха недопустими за всички, особено пък за жените. Възмути го, че едно момиче отстоява волята си пред мъж. Подобно нещо не би дошло на ум на никоя жена от Клана. Жените бяха доволни от мястото си, положението им не притежаваше външното лустро на културата, а бе естественото им състояние. Те разбираха интуитивно необходимостта си за просъществуването на Клана. Мъжете можеха да придобият техните умения, както и те да се научат да ходят на лов – просто им липсваше паметта за това. Защо една жена ще се бори и сражава да промени естественото си положение, все едно да хвърли същите усилия да спре да се храни, да спре да диша? Ако Брун не бе абсолютно сигурен, че тя е жена, от постъпките и можеше да си помисли, че става дума за мъж. Отгоре на всичко бе усвоила женски умения и дори показваше влечение към магията на Иза.

Колкото и да го смущаваше всичко това, Брун се въздържаше от намеса, защото виждаше как Брод се бори да запази самообладание. Предизвикателствата на Айла помагаша на Брод да овладее гнева си, изкуство, което бе много важно за бъдещия вожд. И въпреки че сериозно възнамеряваше да си търси нов наследник, Брун проявяваше снизхождение, когато ставаше дума за сина на другарката му. Брод бе безстрашен ловец и Брун се гордеше със смелостта му. „Ако успее да овладее единствения си очевиден недостатък, от Брод може да стане добър вожд“, мислеше си Брун.

Айла не разбираше напълно какво напрежение я обхваща. Това лято бе по-щастлива откогато и да е било. Възползва се от нарасналата си

свобода да се скита още повече, да събира билки и да се упражнява с прашката си. Не кръшкаше от домакинските задължения, които и се възлагаха – това бе недопустимо – но една от задачите и бе да носи на Иза билките, които и бяха необходими и това бе извинението за дългите и отсъствия от домашното огнище. Иза не успя да се възстанови напълно, макар че кашлицата и намаля през топлите дни на лятото. И Креб, и Иза се безпокояха за Айла. Иза бе сигурна, че нещата не могат да продължават така и реши да излезе с момичето при поредния и излет за бране и да използва тази възможност да разговаря с нея.

– Уба, ела тук, мама е готова – рече Айла, като вдигна прохождащото пеленаче и го привърза здраво о хълбока си с наметката. Спуснаха се по склона и пресякоха реката в западна посока като продължиха през гората по дирите на животните, които от честата употреба като пътечка се бяха разширили леко. Когато достигнаха до една открита ливада, Иза спря и се огледа, после тръгна към туфа високи, крещящо жълти цветове, приличащи на астри.

– Това е оман, Айла – рече Иза. Обикновено расте по полята и на открити места. Листата му са едри, овални със заострени краища, тъмно зелени отгоре и мъхести отдолу, нали виждаш? – Иза бе коленичила и бе хванала едно листо, докато обясняваше. – Жилката по средата е меката – Иза я счупи, за да покаже.

– Да, мамо, виждам.

– Използва се коренът. Билката израства от един и същ корен всяка година, но най-добре е да се събира на втората година, в късно лято или есенес, тогава коренът е гладък и твърд. Нарязва се на малки резенчета и се взима около една шепа, сварява се в малка кокалена купичка до половината пълна. Може да се остави да изстине, преди да се пие – по около две купички дневно. Изкарва хрчките и е особено полезно за белодробни заболявания, придружени от хрчачене на кръв. Помага също да се изпотиш и действа пикочогонно – Иза бе изкопала с помощта на пръчката си за копане корена и бе седнала на земята, като бързо движеше ръце, докато обясняваше. – Корените могат и да се изсушат и да се стрият на прах – Тя изкопа няколко корена и ги сложи в кошницата си.

Прекосиха до малко възвишение, после Иза спря отново. Уба бе заспала, чувствайки се в безопасност от уютната и близост.

– Виждаш ли онова дребничко биле с жълтеникавите, подобни на фунии цветчета, мораво по средата? – посочи Иза към друго растение.

Айла докосна едно тридесетсантиметрово биле.

– Това ли е?

– Да. Това е змийско цвете. Много е полезно за една знахарка, но не бива да се яде. Ако се използва за храна, е опасна отрова.

– Коя част се използва? Пак ли корените?

– Много части. Корените, листата, семената. Листата са по-големи от цветовете, растат последователно от двете страни на стеблото. А сега внимавай добре, Айла. Листата са матово бледозелени със заострени краища и нали виждаш дългите власинки по средата им?

Иза докосна фините власинки, докато Айла внимателно наблюдаваше. После знахарката откъсна и стри едно листо.

– Помириши – даде и указания тя.

Айла подуши, листото излъчваше силна, упойваща миризма.

– Мирисът изчезва, след като се изсуши. По-късно ще се появят и множество дребнокафявички семенца – копна дълбоко Иза и измъкна дебелия, набръчкан, с вид на картоф корен с кафява кора.

Белият цвят отвътре показваше къде е отчупен.

– Различните части се използват за различни цели, но всички помагат срещу болки. Може да се направи отвара и да се пие – много е силна, не и трябва много време – или пък да се прилага като мазило за кожата. Предотвратява мускулните спазми, успокоява и отпуска, действа приспивателно.

Иза набра няколко растения, после отиде до недалечната туфа от искрящи ружи и откъсна няколко от розовите, морави, бели и жълти цветове от високите им семплички стъбла.

– Ружата помага за успокоение на гърлото, при ожулвания, одрасквания. От цветовете се получава отвара, която успокоява болката, но на човек му се доспива. Коренът помага и при рани. Лекувах краката ти с ружа, Айла.

Момичето се пресегна и докосна четирите успоредни белега на бедрото си и неочаквано си помисли, какво ли щеше да стане с нея, ако я нямаше Иза.

Повървяха още малко заедно, като се наслаждаваха на топлото слънце и на присъствието на другия, без да отронят дума. Но нищо от местността не убягваше от погледа на Иза. Високата до пояс трева на ширналото се поле се бе позлатила и семената и се ронеха. Погледът на жената се плъзна по полето с клюмнали под тежкия урожай зрели зърна класове, поклащайки се леко на топлия ветрец. И тогава забеляза нещо и се устреми през морето от класове, като се спря пред един участък райграс, чиито зърна бяха на червено виолетови петънца.

– Айла – рече тя, като сочеше едно от стъблата. – Райграсът

обикновено не расте така, това е болест по семената, но имаме късмет, че ги открийме. Това се нарича мораво рогче. Помириши го.

– Мирише отвратително като стара риба!

– Но в тези болни семена се крие магия, която е особено полезна за бременните жени. Ако жената отдавна се мъчи да роди, то помага детето да излезе по-бързо. Предизвиква контракции. Може да породи и родилни болки. Може да стане причина жената рано да загуби детето и това е много важно, ако жената е имала проблеми при предишните раждания или още кърми. Жената не бива да ражда деца непосредствено едно след друго, доста нанагорно и идва и ако млякото и спре, кой ще храни новороденото бебе? Доста от децата умират при раждане или още преди да навършат една година, майката трябва да се грижи за вече роденото, което има всички шансове да порасне. Няма други растения, които да и помогнат рано да загуби плода, ако се наложи – моравото рогче е единствено. Помага и след раждане. Помага за изтласкването на старата кръв и стеснява органите обратно в нормално положение. На вкус е гадно, не толкова гадно, колкото мирише, но е полезно, ако се използва разумно. Ако прекалиш, може да предизвика тежки спазми, повръщане, дори смърт.

– Като омана, може да е вредно и полезно – забеляза Айла.

– Много често така се оказва. В много случаи най-отвратителните билки са най-добрите и най-силните лекове, ако знаеш как да ги прилагаш.

Като се връщаха обратно към потока, Айла спря и посочи една билка със синкаво морави цветове на около тридесет сантиметра от земята.

– А ето и исоп. При простуди отварата помага за кашлица, нали така?

– Точно така и придава приятен, пикантен вкус на всеки чай. Защо не набереш малко?

Айла изтръгна няколко растения с корените и в движение скъса дългите, тънки листенца.

– Айла – рече жената. – Тези корени раждат нови растения всяка година. Ако изтръгваш корените, следващото лято няма да поникне нищо. Най-добре е да късаш само листата, щом корените не ти вършат работа.

– Изобщо не се сетих за това – рече Айла разкаяно. – Няма повече да правя така.

– Дори и да използваш корените, най-добре е да ги изровиш само до едно място. Винаги оставяй по няколко, да поникнат още.

Върнаха се по същия път до потока и когато достигнаха до блатистото място, Иза посочи друго едно биле.

– Това е сладка тръстика. Прилича на перуника, но не е същото. Свареният корен, като се направи на каша, успокоява изгаряния, а като се дъвчат корените, понякога помагат срещу зъбобол, само трябва да се внимава, като се дава на бременна жена. Не малко жени са загубили рожбите си, след като са пили от сока, макар че никога не съм имала кой знае какъв успех, когато съм го давала с тази цел. Помага при разстроен стомах, особено при запек. Нали правиш разлика с онова растение, ей там? – посочи Иза. – То се нарича грудка и растението също има силен мирис.

Спряха и се разположиха под сянката на широките листа на едно кленово дърво край потока. Айла откъсна едно листо, зави го във формата на фунийка, прегъна дъното и го стисна с палец, после го топна в хладната вода на потока. В импровизираната чашка донесе и на Иза да си пийне преди да я захвърли.

– Айла – започна жената, след като си пийна – Трябва да правиш каквото ти нареди Брод, много добре знаеш. Той е мъж, негово право е да ти нарежда.

– Правя всичко, което ми нареди – възрази тя, като се оправдаваше. Иза поклати глава.

– Но не го правиш както трябва. Предизвикваш го, провокираш го. Може един ден да съжаляваш, Айла. Все някога Брод ще стане вожд. Трябва да правиш каквото ти кажат мъжете, всички мъже. Ти си жена, нямаш друг избор.

– Защо мъжете ще имат право да командват жените? С какво са по добри? Та те дори не могат да раждат бебета? – зажестикულიра тя с горчивина, обзета от бунтарство.

– Така е прието. В Клана от край време е така. Ти си вече част от него, Айла. Моя дъщеря си. Трябва да се държиш както се държи едно момиче от Клана.

Айла увеси виновно глава. Иза бе права, тя наистина предизвикваше Брод. Какво щеше да стане с нея, ако Иза не беше я намерила? Ако Брун не и бе позволил да остане? Ако Креб не беше я приел в Клана? Погледна жената, единствената си майчица, която помнеше. Иза бе остаряла. Видът и бе мършав и изпит. Плътта на някога мускулестите и ръце висеше от кокалите и, а кафявата и коса бе почти бяла. Отначало Креб и изглеждаше толкова стар, но той изобщо не бе се променил. Иза имаше вече вид на старица, по-стара дори от Креб. Айла се

безпокоеше за нея, но когато и да отвореше дума за това, жената все отклоняваше разговора.

– Права си, Иза – каза детето. – Не се държах както трябва с Брод. Ще се постарая да му се харесам.

Пеленачето, което Айла носеше, взе да се върти. Вдигна глава с неочаквано ведър поглед.

– Уба гладна – каза тя с жестове, после пхна пухкавото юмруче в устата си.

Иза погледна към небето.

– Става късно и Уба огладня. По-добре ще е да тръгваме – зажести-кулира тя.

„Как ми се иска Иза да е достатъчно здрава и да излизаме заедно по-често“, казваше си Айла наум, докато бързаха да се приберат в пещерата. „Тогава ще може да прекарваме повечето от времето си заедно, а когато е с мен, винаги научавам толкова много нови неща!“

Макар Айла и да се опитваше да удържи обещанието си да се хареса на Брод, добрите намерения се оказаха доста трудни. Вече бе свикнала да не му обръща внимание, знаейки, че ако не скокне на мига, той ще се обърне към друг или сам ще си свърши това, което иска. Мрачните му погледи не я плашеха, чувстваше се в безопасност от гнева му. Не престана да го предизвиква нарочно, а и наглостта и се бе превърнала в навик. Твърде дълго го бе зяпала в очите, вместо да отклони глава, бе го пренебрегвала, вместо да си счупи краката да изпълни заръката му, вече го правеше механично. Несъзнателното и пренебрежение го дразнеше повече от опитите и да предизвика гнева му. Чувстваше, че изобщо не го уважава. Но не уважението към него бе загубила тя, а страха си.

Времето, когато студентите ветрища и дълбокият сняг щяха да принудят Клана да се прибере в пещерата, приближаваше. Айла мразеше да вижда как листата сменят цвета си, макар че бляскавото проявление на есента винаги я изпълваше с вълнение, а богатият и урожай на плодове и ядки създаваше доста работа на жените. На Айла и оставаше малко свободно време да се изкатери в тайното си убежище по време на последната треска да се прибере на сушина есенния урожай, но времето течеше толкова бързо, че го забеляза чак към края на сезона.

Най-сетне ритъмът на всекидневното позабави ход и един ден тя препаса кошницата, взе пръчката си за копане и се изкатери на скришната си поляна още веднъж, като бе намислила да събере и лешници. Когато пристигна, свали от гърба си кошницата и влезе в пещерата за прашката си. Бе обзавела детската си къщурка с няколко направени от

нея прибори и стара кожа за спане. Взе една чаша от брезова кора от плоската дървена летва, поставена между два големи камъка, на която имаше и няколко мидени чинии, кремъчен нож и няколко камъка, с които чупеше лешници. После измъкна прашката си от плетената кошница с капак, където я държеше. След като си пийна вода от извора, хукна надолу по течението на потока да търси камъчета.

Опита няколко пъти с прашката си. „Ворн не уцелва мишената толкова често като мен“, мислеше си тя, доволна от себе си, когато камъчетата попадаха в целта. След малко тази игра и омръзна, прибора прашката си заедно с останалите камъчета и се захвана да събира нападалите по земята лешници под дебелите, криви стари шубраци. Мислеше си колко е прекрасен животът. Уба растеше и заякваше, а и Иза изглеждаше много по-добре. Болежките и страданията на Креб бяха винаги по-поносими през топлото лято и и се нравеха бавните, тромави разходки с него покрай реката. Обичаше да си играе с прашката и бе станала доста изкусна с нея. С голяма лекота тя уцелваше набелязаните си като мишени колци, скали и клонки, но налище бе и вълнението да си играе със забраненото оръжие. А най-хубавото беше, че Брод изобщо вече не я притесняваше. Докато пълнеше кошничката си с лешници, и през ум не и минаваше, че нещо може да наруши щастието и.

Кафявите, сухи листа, нападали от дърветата, се подемаха от свежите повеи на вятъра, невидимият им партньор ги завихряше и те плавно се спускаха на земята. Повиваха все още разпилените лешници под дърветата, на които бяха узрели. Плодовете, необрани и неприбрани на сушина за зимата, висяха зрели, отрупали лишените от зеленина клони. Източните степи представляваха златисто море от жита, накъдряно от вятъра подобно на разпенените води на сивкавата водна шир на юг, а последните захарни гроздове едро, кръгло грозде, напращяло от сладост, очакваше своя берач.

Както обикновено, мъжете се бяха струпали на купчина и крояха планове за един от последните си ловни излети за сезона. Обсъждаха предложения им маршрут още от ранно утро и изпратиха Брод да каже на жените да им донесат малко вода за пиене. Той зърна Айла да седи край входа на пещерата с разхвърляни наоколо пръчки и парчета ремък. Сглобяваше рамки, на които да провесят гроздето си, докато не стане на стафиди.

– Айла! Донеси вода! – нареди и със знак Брод и тръгна обратно.

Момичето тъкмо връзваше решаващия тъгъл и придържаше

недовършената рамка с тялото си. Ако мръднеше в този момент, рамката щеше да се сгромоляса цялата и щеше да се наложи да почне отначало. Подвоуми се, огледа се да види дали някоя друга жена не е наблизко, после въздъхна с неохота, бавно се изправи и отиде да търси по-голям мях за вода.

Младежът се бореше да подтисне обзелия го гняв от очевидното и нежелание да му се подчини и в схватката с гнева си, той се огледа за друга жена, която да се отзове на заръката му със съответната живост. Изведнъж той промени решението си. Хвърли отново поглед към Айла, която току-що ставаше и присви очи. „Какво и дава право да се държи толкоз нагло? Не съм ли мъж? Не е ли нейно задължение да ми се подчинява? Брун никога не ме е учил да допускам подобно неуважение“, помисли си той. „Не може да ми се наложи смъртно проклятие само защото съм я накарал да свърши това, което е редно. Що за водач е този, който позволява на една жена да не го зачита?“ Нещо у Брод се пречупи. Прекалено дълго търпя наглостта и! „Този път няма да я оставя да й се размине. Тя ще ми се подчини!“

Тези мисли му минаха през главата в мига, който му трябваше да измине трите крачки разстояние, което ги делеше. Точно когато тя се изправяше, твърдият му юмрук я изненада и я просна на земята. Изненаданото и изражение бързо премина в гневно. Огледа се и видя Брун да ги гледа, но нещо в безизразното му лице я предупреди да не очаква помощ от него. Бесът в очите на Брод накара гневът и да премине в страх. Избликът и на гняв не бе останал незабелязан за него и това предизвика дълбоката му ненавист към нея. Как се осмелява да не му се подчинява!

Бързо-бързо Айла се изплъзна от следващия удар. Хукна към пещерата да намери мях за вода. Брод кръвнишки я проследи с поглед, стиснал юмуци, полагайки усилия за задържи яростта си в границите на допустимото. Хвърли едно око на мъжете и зърна невъзмутимото лице на Брун. В изражението му нямаше нищо окуражаващо, но и нищо заклеяващо. Брод проследи с поглед Айла да бърза към вира да напълни меха, а после да нарамба тежкия мехур. Не бе му убягнал нито бързия отклик, нито уплашеното и изражение, когато видя, че е на път да я удари отново. Това донякъде му помогна да овладее гнева си. „Твърде снизходителен съм бил към нея“, помисли си той.

Докато Айла минаваше покрай Брод, прегърбена под тежестта на тежкия пьлен с вода мех, той я блъсна така, че едва отново не я просна на земята. Страните и пламнаха от гняв. Изправи се, стрелна го бързо с пьлен с омраза поглед и позабави крачка. Той отново и посегна. Тя се

дръпна, пое удара с рамо. Кланът вече го гледаше. Момичето погледна към мъжете. Неумолимият поглед на Брун я караше да бърза повече от юмруците на Брод. Измина късото разстояние бегом, коленичи и взе да налива водата в чаша със сведена глава. Брод бавно пристъпваше след нея, обзет от страх как ще реагира Брун.

– Тъкмо Круг казваше, че забелязал стадото да се движи на север – небрежно направи знак Брун, когато Брод пак се присъедини към групичката.

Бе постъпил правилно! Брун не му се сърдеше! Разбира се, за какво да му се сърди? Направих каквото трябваше. Има ли смисъл да взима отношение за това, че някой мъж възпитава една жена, след като тя си го е заслужила? Брод облекчено, почти на всеослушание, въздъхна.

Когато мъжете свършиха с пиенето, Айла се върна в пещерата. Повечето от хората се бяха заловили отново за работата си, но Креб стоеше на входа и я гледаше.

– Креб! Брод едва не ме наби отново – зажестиккулира тя и изтича при него. Вдигна очи към стареца, когото обичаше, но усмивката на лицето и помръкна, когато видя на лицето му непознатото дотогава изражение.

– Това си заслужила – направи знак той с мрачно, начумерено лице. Окоето му я гледаше сурово. Обърна и гръб и закуцуква към огнището си. „Защо пък Креб ми се сърди?“, мислеше си тя.

По-късно вечерта Айла боязливо пристъпи към стария маг и протегна ръце да го прегърне през врата, жест, който неизменно разтапяше сърцето му досега. Той изобщо не и отвърна, дори не си даде труда да я отблъсне. Просто се вираше в далечината, студен и равнодушен. Тя се затвори в черупката си.

– Не ме притеснявай. Отиди да си намериш някаква полезна работа, момиче. Мог-ър размишлява, няма време за дръзки жени – рече и той с отривисти, нетърпеливи жестове.

Очите и се изпълниха със сълзи. Обидена бе и неочаквано бе малко уплашена от стария маг. Това вече не бе предишният Креб, когото познаваше и обичаше, ами Мог-ърът. За пръв път, откакто бе дошла да живее в Клана, разбра защо всички останали се държаха на разстояние и изпитваха страхопочитание и боязън от великия Мог-ър. Той се е отказал от нея. С един поглед и няколко жеста бе изразил неодобрение и чувство на отказ, по-силни от всичко, което бе изпитвала досега. Вече не я обичаше. Искаше да го прегърне, да му каже, че го обича, но се боеше. Затътри се към Иза.

– Защо Креб толкова ми се сърди? – попита тя със знаци.

– Нали вече ти казах, Айла, трябва да правиш каквото Брод ти каже. Той е мъж, има право да ти нарежда – кротко и отвърна Иза.

– Но аз наистина правя всичко, което ми каже. Винаги му се подчинявам.

– Съпротивляваш му се, Айла. Предизвикваш го. Много добре знаеш, че си нагла. Не се държиш като добре възпитано момиче. И това се отразява на Креб... и на мен. Креб има чувството, че не те е възпитал като хората, позволил ти е твърде голяма свобода, допуснал е всичко да става по твоemu, та да си мислиш, че с всички ще става по твоemu. Тичаш през цялото време. Дечурлигата тичат, Айла, а не момичетата, на ръст колкото една жена. Издаваш онези гърлени звуци. Не скокваш бързо, когато ти заръчат да сториш нещо. Неодобрението е всеобщо, Айла. Направи Креб за смях.

– Не знаех, че съм толкова лоша, Иза – рече с жестове Айла. – Не съм искала да бъда лоша. Просто не съм се замислила за това.

– А би трябвало да се замислиш. Прекалено голяма си да се държиш като дете.

– Само дето Брод винаги е бил зъл с мен и ме наби толкова жестоко онзи път.

– Няма никакво значение дали е зъл или не, Айла. Може да бъде колкото си иска зъл, това е негово право, той е мъж. Може да те напердаши, когато си иска, колкото си иска жестоко. Един ден той ще бъде водач, Айла, трябва да му се подчиняваш, трябва да правиш, каквото ти нареди, когато ти нареди. Нямах друг избор – обясни и Иза. Вгледа се в покрусеното лице на детето. „Защо и е толкова трудно?“, питаше се тя. Иза изпита тъга и съчувствие към момичето, на което бе толкова трудно да приеме житейските факти. – Късно е, Айла, върви да спиш.

Айла легна в постелята си, но измина доста време, преди да заспи. Мяташе се, въртеше се неспокойно, докато най-сетне сънят надделя. Събуди се рано, взе си кошничката и пръчката за копане и излезе още преди закуска. Искаше да остане сама, да помисли. Изкатери се на скришната си полянка и взе прашката си, но нещо не и се упражняваше.

„За всичко е виновен Брод“, мислеше си тя. „Защо все се заяжда с мен? Какво толкова съм му направила? Никога не ме е харесвал. Какво толкова като е мъж, откъде накъде мъжете да са по-добри? Хич не ме интересува, че ще става вожд, не е пък чак толкова велик. Дори не е майстор с прашката като Зуг. А пък аз съм вече по-добра от Ворн, май ме бива колкото него. Ворн не уцелва по-често от мен, а навярно и Брод.

Нали не уцели, когато се перчеше пред Ворн.“

Ядосано тя взе да мята камъни. Един изтрополи в шубраците, изкарвайки един сънлив таралеж от дупката му. Дребните нощни животинчета рядко се преследваха. „Ама всички вдигнаха голяма врява, като Ворн уби един таралеж“, мислеше си тя. И аз мога, ако искам. Животинчето пъплеше по песъчливия хълм край потока с наежени бодли. Айла постави камък в ухото на кожената си прашка, прицели се и метна камъка. Бавно движещият се таралеж бе лесна мишена и се отърколи на земята.

Айла изтича към животинчето, доволна от себе си. Но когато го докосна, разбра, че таралежът не е мъртъв, а само зашеметен. Усети сърцето му да тупка и забеляза от раната на главата му да сълзи кръв. Първото нещо, което и хрумна, бе да занесе мъничкото животинче в пещерата и да го излекува, както бе сторила със сума ти ранени животни. Вече не бе доволна, чувстваше се ужасно. Защо го направих? Не исках да го рания, мислеше си тя. Не мога да го занеса в пещерата. Иза веднага ще разбере, че е ударено с камък, видяла е толкова животни, убити с прашка.

Детето не откъсваше очи от раненото животно. Стана и ясно, че никога няма да може да ходи на лов. Дори и да убиеше животно, не можеше да го занесе в пещерата. „Какъв е смисълът тогава да се упражнявам с прашка? Щом Креб вече и без това ми е сърдит, какво ли ще стане, ако разбере? Какво ли ще стори Брун? Не ми е позволено дори да пипна оръжие, да не говорим да го използвам. Дали Брун ще ме изгони?“ Страх и чувство за вина обзеха Айла. „Къде ще отида? Не мога да изоставя Иза, Креб и Уба. Кой ще се грижи за мен? Не искам да напускам“, мислеше си тя, избухвайки в сълзи.

„Бях лоша. Бях толкова лоша и Креб ми е сърдит. Обичам го, не искам да ме мрази. О, защо ми е толкова сърдит?“ Сълзи се застичаха по злощастното лице на момичето. Легна на земята и заоплакваше нещастията си. Когато се наплака, седна и обърса носле с opakото на ръката си, от време на време раменете и се разтърсваха от нови ридания. „Повече няма да съм лоша. О, ще бъда толкова добра. Ще правя всичко, което ми заповяда Брод, независимо какво е то. И вече никога няма да докосна прашка.“ В подкрепа на твърдението си хвърли прашката под един храсталак, скокна да си вземе кошничката и пое обратно към пещерата. Иза я бе търсила и я видя да се прибира.

– Къде си ходила? Нямахте те цяла сутрин, а кошницата ти е празна.

– Мислих, мамо – рече с жест Айла, като гледаше Иза напълно сериозно. – Ти беше права. Държах се лошо. Няма повече да бъда лоша.

Ще правя всичко, което Брод ми нареди. И ще се държа както трябва. Няма да тичам или нещо такова. Смяташ ли, че Креб пак ще ме заобича, ако съм много, ама много добра?

– Сигурна съм, че ще те заобича, Айла – отвърна Иза, като я потупваше нежно. „Пак се е появило онова заболяване, дето кара очите и да се пълнят с вода, когато реши, че Креб не я обича“, мислеше си жената, като гледаше набразденото и от сълзи лице и подутите и зачервени очи. Болеше я сърцето за момичето. Просто всичко и е трудно, породата им е различна. Но навярно всичко ще се оправи.

Промяната у Айла бе невероятна. Бе станала нов човек. Разкайваше се, бе хрисима и търчеше да изпълни заръките на Брод. Мъжете бяха убедени, че това е резултат от по-строгата му дисциплина. Кимаха многозначително с глави. Тя бе живо доказателство на вечно повтаряната от тях теза – ако мъжете са прекалено снизходителни, жените ставаха мързеливи и безочливи. Жените имаха нужда от непоколебимото ръководство на твърдата ръка. Бяха слабовати, своенравни същества, неспособни да постигнат самообладанието на мъжете. Искаха мъжете да ги ръководят, да ги държат във властта си, за да бъдат производителни членове на Клана и да допринасят за оцеляването му.

Нямаше никакво значение, че Айла бе само едно момиченце или пък, че не беше съвсем от Клана. Вече приближаваше възрастта да стане жена, по-източена бе от останалите и бе от женски пол. Жените усетиха промяната, когато мъжете взеха присърце идеите си. Мъжете от Клана не желяеха да ги обвиняват в снизходителност.

Но Брод възприе мъжката философия присърце с желание за мъст. Макар че тежката му ръка не прощаваше и на Ога, това бе нищо в сравнение с физическото насилие, което се стовари върху Айла. Ако преди бе безмилостен към нея, сега бе двойно по-безжалостен. Непрекъснато се заяждаше с нея, преследваше я, тормозеше я, все и намираше куп незначителни заръки, за да я накара да скокне да ги изпълни, първаше я при най-малкото нарушение или дори без нарушение и това му доставяше удоволствие. Тя бе застрашила мъжеството му и сега щеше да си плати. Прекалено дълго му се бе съпротивявала, прекалено дълго го бе предизвиквала и неведнъж си бе въздържал пестника. Сега бе дошъл неговият ред. Сега вече играеше по неговата свирка и той не смяташе да прекъсва свирнята.

Айла правеше всичко по силите си, за да му угоди. Дори се опитваше да предугади желанията му, но тези нейни опити даваха обратен резултат, когато той я скастрияше за хрумването, че може да отгатне желанията му. В мига, когато пристъпеше извън пределите на огнището на Креб, той я чакаше, а тя не можеше да остане зад камъните, които бележеха личното владение на мага, без причина. Това бяха последните делови дни на сезона, наситени с окончателните приготовления за зимата, просто извънредно много неща трябваше да се свършат, за да посрещне

Кланът уверено бързо приближаващия се студ. Запасите на Иза от церове бяха попълнени с най-необходимото, така че Айла нямаше никакво извинение да напусне пределите на пещерата. Денем Брод я гонеше до скъсване и вечер изтощена тя се строполяваше в постелата си.

Иза бе сигурна, че промяната у Айла нямаше нищо общо с Брод, както той си въобразяваше. Тя бе продиктувана по-скоро от любовта и към Креб, отколкото от страха и от Брод. Иза каза на стареца, че Айла отново е имала пристъп на уникалното си заболяване, след като е решила, че той не я обича.

– Много добре знаеш, че тя прекали, Иза. Трябваше да направя нещо. Ако Брод не бе почнал да я възпитава отново, Брун щеше да се заеме с това. А тогава щеше да е по-лошо. Брод може само да направи живота и горчив, а Брун може да я прогони – отвърна той, но това стана причина магьосникът да се зачуди как така силата на любовта бе надделяла над силата на страха и с дни по време на размислите му това не му даваше покой. Креб се смили над нея почти веднага. Повече от това не би могъл да стори, ако искаше да отстоява безразличното си равнодушие от началото.

Първите леки превалвания от сняг бяха размити от мразовити поройни дъждове, които при все по-ниските температури нощем преминаваха в суграшица и леден дъжд. Сутрин осъмваха с локви, покрити с тънка, чуплива кора лед, които вещаеха още по-големи студове, за да се стоплят отново, когато капризният ветрец повееше от юг и плахото слънце решише да си каже тежката дума. През целия този нерешителен преход от късна есен към ранна зима, благовъзпитаното женско покорство на Айла не направи засечка. Откликваше на всяка прищявка на Брод, скачаше при всяка негова заръка, скланяше покорно глава, овладяла бе походката си, никога не се смееше, дори не се усмихваше, общо взето не оказваше никаква съпротива, но не и беше леко. И въпреки че с всички сили се противопоставяше, опитваше се да убеди самата себе си, че не е права, налагаше си да бъде още по-хрисима, взе да се дразни от това робство. Отслабна, загуби апетит, бе кротка и смирена дори край огнището на Креб. Дори Уба не можеше да я накара да се усмихне, макар че често вдигаше бебето, още като се върнеше у дома вечер и я държеше на ръце, докато не заспят и двете. Иза се тревожеше за нея и когато след излезелия се мразовит дъжд изгря яркото слънце, реши, че е време да даде на Айла малко почивка преди окончателното възцаряване на зимата.

– Айла – рече на висок глас Иза, докато излизаха от пещерата и

преди Брод да успее с първата си заръка. – Проверяхах церовете си и забелязах, че нямам стебла от картоф за стомашни болки. Лесно ще ги разпознаеш. Храст, покрит с бели плодове, които остават и след като са окапали листата. – Иза забрави да спомене, че разполагаше с множество други церове за болки в стомаха. Брод се нацупи, щом Айла изприпка в пещерата за кошничката си за бране. Но той много добре знаеше, че събирането на магическите билета на Иза е далеч по-важно, отколкото да му се поднесе чаша вода, чай или парче месо, или пък рунтавите кожи, които нарочно бе забравил да увие около краката си като навуща, качулката му, ябълка или пък два камъка от потока да си чупи лешници, защото не му харесвали камъните край пещерата или пък някоя от другите незначителни задачи, които той би и възложил. Когато Айла се показа от входа на пещерата с кошничката си и пръчката за копане, той гордо се отдалечи. Айла се втурна в гората, признателна на Иза за възможността да остане насаме. Оглеждаше се, докато вървеше, но в ума и не бяха снежнобелите плодове на картофа. Движеше се без определена посока и не забеляза кога нозете и я понесоха покрай малък поток към забулените в завеса от водни капчици мъхести водопади. Без да се замисля, тя се заизкачва по стръмния склон и се озова на високопланинската си полянка над пещерата. Не бе идвала, откак рани таралежа.

Седна на брега близо до поточето и разсеяно захвърля камъчета във водата. Студено бе. Дъждът от предния ден по по-високите места се бе превърнал в лед. Дебела белоснежна покривка застилаше откритите места и ивици покрай отрупаните със сняг дървета. Застиналият въздух бе толкова прозрачен, та чак припламваше от бистрота в хармония с искрящия сняг, отразяващ с неизброимите си милиони микроскопични кристалчета яркото слънце, което в едно толкова синьо небе, изглеждаше едва ли не мораво. Но Айла нямаше очи за спокойната красота на зимната природа. Тя само я подсещаше, че скоро студовете ще прогонят Клана в пещерата и няма да може да се отърве от Брод чак до пролетта. Когато слънцето се вдигна по-високо в небосвода, от клоните изведнъж се посипа сняг и с грехот се стовари на земята.

Дългата, студена зима се задаваше безрадостно с всекидневните гонения на Брод. „Просто не мога да му уйдисам“, помисли си тя. „Каквото и да направя, колкото и да се старая, нищо не помага. Какво още да сторя?“ Случайно погледна към ивица гола пръст и зърна полуизгнила кожа с тук-там останали бодли, единственото останало от таралежа. „Навярно го е намерила някоя хиена“, помисли си тя, „или пък росомах“. С угризения на съвестта се сети за деня, когато го уцели. Изобщо

не трябваше да се уча да си служи с прашка, не биваше. Креб ще се ядоса, ами Брод... Брод нямаше да се ядоса, даже ще се радва, ако някога научи. Вече наистина ще има за какво да ме бие. Нямаше ли да му достави огромно удоволствие, ако научеше? Е, добре, той не знае и няма да научи. Испита известно удоволствие, че е направила нещо, което му даваше основания да я преследва, без той да разбере. Искаше и се да направи нещо, например, да заметне камък с прашката и да си изкара безсилния гняв.

Спомни си, че бе захвърлила прашката под един шубрак и я потърси. Откри коженото парче край близкия храст и го вдигна. Бе влажно, но престоят му на открито още не бе го повредил. Прокара гладкото, гъвкаво парче еленова кожа през ръцете си, усещането и хареса. Сети се кога за пръв път бе държала в ръце прашка и усмивка пробяга по лицето и, като се подсети как Брод се бе свил от страх пред гнева на Брун, задето бе съборил Зуг на земята. Тя не бе единствената, предизвикала яда му. „Ама само с мен може да му се размине“, мислеше си Айла. „Само защото съм момиче. Я колко се разгневи Брун, когато блъсна Зуг, а мен може да ме блъска, когато си поиска и Брун изобщо няма да му обърне внимание. Не, това не е самата истина“, призна си тя. Иза каза, че Брун е измъкнал Брод, за да прекрати побоя, а и Брод не смее да ми посяга много-много, когато Брун е наоколо. Не бих имала нищо против да ме удря от време на време, само да ме оставя понякога на мира.

Както взимаше камъчета и ги хвърляше в поточето, изведнъж усети, че без да мисли бе поставила едно в прашката. Усмихна се, зърна едно последно, спаружено листо да се мандахерца на крайчеца на едно клонче, прицели се и заметна. Топло чувство на удовлетворение я обля, щом видя камъка да откъсва листото от дървото. Събра още няколко камъчета, изправи се, отиде до средата на поляната и започна да ги мята. „Още мога да уцелвам, каквото си искам“, помисли си тя, после се нацупи. „И каква полза? Никога не съм се опитвала да уцеля нещо движещо се, таралешът не се брои, той бе почти спрял. Не знам дори дали ще мога и дали наистина съм се научила да ловувам, ама истински да ловувам и каква е ползата от това? Нищо не мога да занеса въщи и само улеснявам живота на някой вълк, хиена или росомах, а те и без това достатъчно отмъкват от нас.“

Ловът и убитите животни бяха от такова значение за Клана, че трябваше непрестанно да са нащрек за съперниците-хищници. Едрите котки, глутниците вълци и хиени не само от време на време отмъкваха по някое животни от ловците, но дебнещите хиени и прокрадващите се

росомахи все се навъртаха, когато се сушеше месо или пък се опитваха да оплячкосат складовете с хранителни запаси. Идеята да оказва помощ на съперниците да оцелеят бе неприемлива за Айла.

Брун дори не ми позволи да прибера едно ранено вълче в пещерата и сума ти пъти ловците ги избиват, макар и да нямаме нужда от кожата им. Месоядните зверове винаги са ни създавали неприятности. Тази мисъл не и излизаше от ума. После започна да се оформя друга идея. „Хищниците“, мислеше тя, „и хищниците могат да се убиват с прашка, освен най-едрите. Сещам се какво каза Зуг на Ворн. Каза, че понякога е по-добре да се използва прашка, тогава не ти трябва да се приближаваш толкова.“

Айла си спомни деня, в който Зуг превъзнасяше предимствата на оръжието, с което най го биваше. И наистина, с прашка на ловеца не се налагаше да доближава острите зъби, и нокти, но той не спомена дали, ако ловецът не уцели, вълкът или рисът може да се нахвърли върху него, без да разполага с друго оръжие, за да го отблъсне, макар че наистина изтъкна, че не е много умно да се целиш по нещо по-едро.

„Какво ще стане, ако убивам само хищници? Никога не ядем месо-то им, така-че няма да отиде на вятъра, дори и да ги оставя на лешояди-те да ги довършат“, мислеше си тя. „И ловците го правят.“

„Какви мисли ми идват?“ – поклати глава Айла да прогони позорната мисъл от ума си. „Аз съм жена. Не бива да ходя на лов. Дори не бива да докосвам оръжие. Но наистина знам как да си служа с прашка! Дори и да не е позволено“, мислеше си тя предизвикателно. „Ще е от помощ. Ако убия росомах, лисица или нещо друго, те вече няма да могат да ни крадат месото повече. А и тези гадни хиени. Може един ден да случа да убия някоя хиена, само като си помислиш каква помощ ще е.“ Айла си представи как дебне лукавите хищници. Цяло лято се бе упражнявала с прашката и въпреки че бе само една игра, тя достатъчно разбираше и уважаваше всяко оръжие, за да разбере, че истинското му предназначение е ловът и дивечът, а не целенето на мишени. Усещаше, че възбудата от уцелване на колци, белези по скали или клони, ще и втръсне твърде скоро без допълнителното предизвикателство. А дори и да не и втръснеше, предизвикателството на съревнованието заради самото съревнование бе идея, която нямаше да пусне корени, докато земята не се населеше от цивилизации, които нямаха вече нужда вече да ловуват, за да оцелеят. Съперничеството в Клана служеше за усъвършенстване на уменията за оцеляване.

Макар и тя да не можеше да го формулира точно така, част от

горестта и се дължеше на отказа и от умение, което бе усвоила и бе готова да усъвършенства. Бе изпитала радост да напряга способностите си, да упражнява взаимодействието между ръка и око и се гордееше, че сама се бе научила. Бе готова за по-голямото предизвикателство, изпитанието от лова, но първо трябваше да осмисли нещата.

В началото, докато още си играеше, тя си представяше как ходи на лов и доволните и изненадани лица на Клана, когато се връщаше с убития от нея дивеч. Таралежът я накара да разбере цялата невъзможност на подобни фантазии. Никога нямаше да може да донесе у дома убитото животно и смелостта и да получи признание. Бе жена, а жените от Клана не ходеха на лов. Идеята да избива съперниците на Клана я изпълваше със смътното чувство, че поне майсторството и ще бъде оценено, макар и непризнато. И вече имаше защо да ходи на лов.

Колкото повече мислеше за това, толкова повече се убеждаваше, че ловът на хищници, макар и тайно, е разрешението, въпреки че не бе в състояние да превзмогне чувството на вина.

Бореше се със съвестта си. И Креб, и Иза бяха и казали колко непозволено е за една жена да докосва оръжие. „Но аз и без това не само съм докоснала оръжието“, мислеше си тя. „Какво повече ще ми се случи, ако ходя и на лов с него?“ Погледна прашката в ръката си и изведнъж взе решение, потискайки усещането си за извършено престъпление.

– Така ще бъде! Ще го сторя. Ще се науча да ходя на лов! Но ще убивам само хищници – изрече тя категорично решението си, като добави жестовите, за да придаде невъзвратимост на думите си. Зачервена от възбуда, тя се втурна към потока да търси още камъни.

Докато търсеше гладки, кръгли камъчета с подходящия размер, погледът и попадна на необичаен предмет. Приличаше на камък, но приличаше и на черупка от мида, от онези дето се намираха по морския бряг. Вдигна го и внимателно го огледа. Беше камък, камък с формата на черупка.

„Що за необикновен камък“, мислеше си тя. „Никога досега не съм виждала такъв камък.“ После се сети какво и бе казал Креб навремето и внезапно прозрението я озари с такава сила, че усети как кръвта и се оттича и студени мравки да лазят по гърба и. Така трепереше и колената и се подгъваха, че трябваше да седне. Скътала вкаменения отпечатък от охлюв в ръката си, тя напрегнато се взираше в него.

Креб каза, спомни си тя, че когато трябва да вземеш решение, тотемът ти ще ти помогне. Ако си взел правилно решение, той ще ти даде знак. Креб каза, че ще бъде нещо съвсем необичайно и никой друг не

може да ти каже дали това е знак. Ще трябва да се научиш да слушаш със сърцето и ума си и духът на тотема ти в теб ще ти каже.

– Велики Пещерни Лъве, този знак твой ли е? – Обърна се тя тържествено и безмълвно с жестове към тотема си. – Да не би да искаш да ми кажеш, че съм взела правилно решение? Да не би да искаш да ми кажеш, че е в реда на нещата да ходя на лов, въпреки че съм момиче?

Седеше смълчана, втренчила се в камъка с форма на черупка в ръката си и се опитваше да размишлява, както бе видяла Креб да прави. Знаеше, че я мислеха за чудачка, понеже имаше Пещерния Лъв за тотем, но никога не беше се замисляла за това. Посегна под дрехата си и погали белезите – четирите успоредни резки на краката си. Че защо тогава ще ме избере Пещерният Лъв? Този тотем е силен, мъжки тотем, защо ще вземе да избере едно момиченце? Трябва да има някаква причина. Мислеше за прашката и как се бе научила да борави с нея. Защо вдигнах онази стара прашка, която Брод захвърли? Никоя от жените не би я докоснала. Какво ще да ме е накарало да го сторя? Да не би такова да е било желанието на тотема ми? Да не би той да иска да се науча да ходя на лов? Само мъжете ходят на лов, но тотемът ми е мъжки. Разбира се! Това ще да е! Имам силен тотем и той иска да ходя на лов.

– О, Велики Пещерни Лъве, обичаите на духовете са ми непонятни. Не знам защо искаш да ходя на лов, но се радвам, че ми даде този знак. Айла повъртя камъка в ръка отново, после свали амулета от шията си, разтвори възела, пристегнал малката кесийка и пхна вкаменения отпечатък в кожената торбичка до парчето червена охра. След като отново го завърза здраво, тя го нахлузи пак около врата си и забеляза разликата в тежестта. Тя като че ли придаваше тежест на взетото със съгласието на тотема и решение.

Чувството и за вина се изпари. Щеше да ходи на лов, тотемът и го искаше. Нямаше значение, че е жена. „Аз съм като Дърк“, мислеше си тя. „Напуснал е Клана си, въпреки че всички са му казвали, че не е редно. Мисля, че той е намерил наистина по-добро място, където Ледената Планина не може да го достигне. Даже ми се струва, че е поставил началото на цял един нов Клан. И той трябва да е имал силен тотем. Креб казва, че е трудно да живееш със силен тотем. Вика, че постоянно те изпитвали, за да бъдат сигурни, че си достоен, преди да ти дадат нещо. Според него тъкмо заради това съм била полуумряла, когато Иза ме намери. Питам се дали тотемът на Дърк го е изпитвал? Дали моят Пещерен Лъв ще ме постави отново на изпитание? В края на краищата изпитанието може да се окаже трудно нещо. Какво пък, ако се окажа

недостойна? Как ще разбере, че ме проверява? Каква ли непосилна задача ще ми възложи моят тотем?“ Айла се замисли за трудните неща в живота си и изведнъж се сети.

– Брод! Брод е моето изпитание! – зажестикулира тя на себе си. Имаше ли нещо по-непосилно от очакващата я цяла зима с Брод? Но ако се справя, тотемът ми ще ми позволи ли да ходя на лов?

Когато се връщаше в пещерата, вървежът на Айла бе по-различен и Иза го забеляза, въпреки че не можеше точно да каже кое му бе по-различно. Не бе по-малко благопристойна, просто бе по-непринудена, не толкова напрегната и по лицето на момичето, се плъзна лице приятно изражение, когато видя Брод да се приближава. Не на примирение, а на лицепритие. Единствен Креб забеляза, че амулетът и е по-издут.

С приближаването на зимата и двамата се радваха, че отново е предишната, въпреки заръките на Брод. Независимо че често се уморяваше, усмивките и се появиха отново по време на игра с Уба, но не и смехът и. Креб се досещаше, че е стигнала до някакво решение и е намерила знак от тотема си и по-спокойното и умерено възприемане на мястото и в Клана го накара да изпита облекчение. Имаше ясна представа за вътрешната и борба, но разбираше, че не бе само необходимо да се подчини на волята на Брод, а и да престане да се съпротивява. И тя трябваше да усвои самообладанието.

През зимата, която постави началото на осмата и година, Айла стана жена. Не телесно, телцето и все още имаше източените, недоразвити черти на момиченце без ни най-малкия намек за предстоящите промени. Но именно през този дълъг мразовит сезон Айла се прости с детството си.

Понякога животът и бе толкова непоносим, че не бе сигурна дали иска да продължава така. Имаше утрини, в които само като отвореше очи и зърнеше познатата, груба плът на голите каменни стени над себе си, и се прищяваше да заспи отново и никога да не се събуди. Но когато сметнеше, че не може повече да издържа, стискаше амулета си и докосването до новия камък и даваше сили да издържи още един ден. А с всеки изминал ден тя просто се приближаваше до времето, когато дълбоките снегове и ледени ветрища щяха да отстъпят пред раззеленилата се трева и морския ветрец и отново щеше да се скита на воля из полета и гори.

Подобно на косматия носорог, чийто дух бе негов тотем, Брод проявяваше същото твърдоглавие и непредсказуема злоба. Типично за

Клана, след като веднъж предприемеше определена посока на действие, той я следваше с непоколебимо упорство, а Брод се бе посветил да вкара Айла в правия път. Всекидневната и порция удари и ругатни, както и непрекъснатият тормоз не оставаха незабелязани за останалите от Клана. Много от тях смятаха, че заслужава да я възпита и накаже, но малцината одобряваха прекаленото усърдие на Брод.

Брун все още се безпокоеше, че Брод позволява на момичето твърде често да го предизвиква, но след като младежът владееше гнева си, вождът виждаше в това определено подобрене. Но Брун се надяваше да види сина на другарката си сам да вземе решение за по-умерен подход и реши да остави нещата на естествения им развой. Докато си отиваше зимата, той започна да изпитва определено, неохотно уважение към пришълката, същото по рода си уважение, което изпитваше към посестримата си, когато тя бе понасяла побоищата на другаря си.

Също като Иза и Айла бе пример за женско поведение. Търпеше, без да се оплаква, както бе прието за една жена. Когато за миг се спираше да притисне амулета си, Брун и повече от останалите го вземаха като потвърждение за уважението, което изпитваше към всесилните духове от такова страховито значение за Клана. И това допринасяше за израстването на женствения и лик.

Наистина амулетът представляваше нещо, в което вярваше, тя наистина се прекланяше пред силите на духовете, доколкото ги разбираше. Тотемът и я изпитваше. Ако се окажеше достойна, щеше да може да ловува. Колкото повече я тормозеше Брод, толкова повече се засилваше решимостта и да се научи сама напролет. Щеше да бъде по-умела от Брод, дори по-изкусна от Зуг. От нея щеше да стане най-ловкият ловец с прашка в Клана, макар че никой освен нея нямаше да знае това. Именно за тази мисъл се бе вкопчила като удавник. Мисълта кристализираше в съзнанието и като дългите, заострени, ледени копия, образували се по свода на входа на пещерата, където се извисяваше топлият въздух от огньовете и се срещаше с мразовитите ледени повеи, образувайки нещо като тежка, ледена, прозрачна завеса за през-цялата зима.

Почти, без да иска, обучението и вече бе започнало. Въпреки че така се оказваше в непосредствена близост с Брод, когато мъжете насядаха заедно да си припомнят по-раншни ловни хайки и да обсъдят тактиката за бъдещите, тя чувстваше, че това я привлича и интересува. Все си намираще извинение да работи нещо наблизко и особено и харесваше, когато Дорв или Зуг разправяха истории за лова с прашка. Интересът и към Зуг отново се разгоря, както и женската и отзивчивост на желанията

му и тя искрено се привърза към стария ловец. В известно отношение приличаше на Креб, горд и строг, доволен на малкото внимание и топлинка, па макар и от чуждото, грозновато момиче.

Зуг не бе сляп за интереса и, щом заразкаваше за минали подвизи, когато бе помощник на вожда, като Грод сега. Тя бе внимателна, макар и безмълвна слушателка и неизменно съдържано почтителна. Зуг взе да търси Ворн да му обяснява някои методи при следването или нещо друго от ловджийския занаят със съзнанието, че момичето все ще намери начин да кукне недалеч, ако може, макар че той се преструваше, че не я забелязва. Щом и харесваха приказките му какво лошо имаше в това.

„Ако бях по-млад и още можех да нося храна, можех да я взема за другарка, като стане жена“, мислеше си Зуг. „Все някой ден ще трябва да се задоми и каквато е грозничка, бая зор ще види, докато си намери другар. Но още е млада, яка и почтителна. Имам рода в другите Кланове. Ако ми стигнат силите да отида на следващото Събиране на Клановете, ще попитам за нея. Може да не иска да остане, след като Брод стане вожд, едва ли има значение какво иска тя, но не бих я упрекнал. Надявам се да съм се преселил в отвъдния свят преди това да стане.“ Зуг не можеше да забрави как Брод налетя върху му и не му харесваше сина на другарката на Брун. Според него бъдещият вожд бе неоснователно строг с момичето, към което питаеше най-нежни чувства. Тя наистина заслужаваше да бъде възпитана, но всяко нещо си имаше граници, а Брод прекаляваше. Тя никога не се бе държала с неуважение към него, човек трябваше да остарее и да помъдрее, за да се научи как да се държи с жените. „Да, ще поговоря за нея. Аз нямам сили да отида, ще пратя послание. Де да не беше толкова грозна“, размишляваше той.

Колкото и труден да бе животът на Айла, не бе чак толкова лош. Ритъмът на дейностите се бе позабавил и домакинската работа не бе чак толкова много. Дори Брод можеше да и измисли само няколко заръки и толкоз. С течение на времето на него донякъде му омръзна, у нея не бе останала никаква съпротива и тормозът му поотслабна. А имаше и още една причина Айла да започне да смята зимата за по-поносима.

От началото, като опит да се намери основателна причина тя да остане в пределите на огнището на Креб, Иза реши да почне да я обучава в приготвянето и прилагането на билките и растенията, събирани от Айла. Церителското изкуство наистина заплени Айла. Живият интерес на момичето скоро накара Иза да изготви всекидневна програма и когато на знахарката и стана ясно колко по-различно функционира умът на осиновеното и чедо, съжали, че не бе почнала по-рано.

Ако Айла и бе истинска рожба, щеше да се наложи Иза само да и припомни това, което вече бе складирано в паметта и за да привикне момичето да го използва. Но Айла се стремеше да овладее познанията, с които Уба разполагаше по рождение и съзнателната памет на Айла не бе толкова добра. Наложил се Иза да я тренира, да минават един и същи материал множество пъти и постоянно да проверява дали го е запомнила правилно. Иза черпеше информация, както от спомените си, така и от собствения си опит и самата се изненада от богатството на знанията си. Никога не и се налагаше дори да се замисли предварително, щом и потрѳбваше нещо, то изникваше. Понякога Иза се отчайваше, че никога няма да научи Айла на това, което знаеше или поне да я въоръжи с достатъчно познания, за да стане свѳстна знахарка. Но интересът на Айла не отслабваше нито за миг и Иза бе твърдо решена да даде на осиновеното си чедо сигурно положение в Клана. Уроците бяха всеки ден.

– Кое помага за изгаряния, Айла?

– Чакай да помисля. Цветове от исоп, смесени с цветове от гушерка и на шишарки, изсушени и стрити на прах по равно. Намокря се и се прави лапа, покрива се с превръзка. Когато изсъхне, навлажнява се отново, като се сипва студена вода на превръзката – изреди тя набързо, после спря да си помисли. – Също сушените цветчета на конска мента, както и листчетата са добри за попарени места. Намокрят се в ръка и се налагат на попареното. А от варени корени на блатен аир става мехлем за изгаряния.

– Добре, нещо друго?

Момичето затършува из паметта си.

– И едрият исоп. Пресните листа и стеблото се съдѳкват за лапа или пък се намокрят сушените листа. И... а, да... варени жълти цветове на магарешки бодил. Поставят се като мехлем, след като изстинат.

– Същото помага и при кожни възпаления, Айла. И не забравяй, че пепел от хвощ, забъркана в мазнина, е добро мазило за изгаряния.

Айла започна също да приготвя повечето от ястията под ръководството на Иза. Скоро тя пое цялата домакинска шетня по приготвянето на храна за Креб, с тази разлика, че на нея и бе приятно. Правеше си труда да стрива зърната за него особено фино, преди да ги свари, за да му е по-лесно да ги съдѳче с изтърканите си зѳби. И ядките ги счукваше на прах, преди да ги поднесе на стареца. Иза я научи как да приготвя болкоуспокояващи напитки и лапи, които облекчаваха ревматизма му, а пък Айла приготви специалитет от церовете за тази болест на по-възрастните членове на Клана, чиито страдания неизменно се утежняваха от

заседналия живот в студената каменна пещера. Тази зима за пръв път Айла помагаше на знахарката и първият им пациент бе Креб.

Бе към средата на зимата. Обилните снеговалежи бяха затрупали входа на пещерата с почти еднометрова преспа. Изолиращата снежна покривка помагаше да се задържи топлината от огньовете в огромната пещера, но вятърът продължаваше да свири през големия отвор над преспата. Креб бе необичайно навъсен, ту се умълчаваше и се цупеше, ту разкажно съжаляваше и пак се умълчаваше. Поведението му обърка Айла, но Иза веднага отгатна причината. Креб го болеше зъб, мъчеше го особено болезнен зъбобол.

– Креб, няма ли просто да ми дадеш да погледна зъба ти? – умоляваше го Иза.

– Нищо ми няма. Просто ме боли зъб. Просто една лека болка. Според теб не мога ли да понеса лека болка? Според теб за пръв ли път ли изпитвам болка, а, жено? Та какво толкова има в един лек зъбобол? – зъбеше се Креб.

– Да, Креб, – отвърна Иза с наведена глава. Той веднага се разкаля.

– Иза, знам, че само искаш да ми помогнеш.

– Ако ми позволиш да го погледна, може и да намеря какво да ти дам. Откъде да знам какво трябва да вземеш, след като не ми даваш да го видя?

– Какво толкова има за гледане? – каза той с жест. Болните зъби си приличат. Само ми направи чай от върбова кора – промърмори Креб, после седна на кожата си за спане и се втренчи в нищото.

Иза поклати глава и тръгна да прави чай.

– Жено! – не след дълго се провикна Креб. Къде ти е чаят? Защо се бавиш толкова? Как да размишлявам? Не мога да се съсредоточа – зажестукулира той нетърпеливо.

Иза притича с костна чаша, като правеше знак на Айла да я последва.

– Тъкмо го носех, но според мен върбовата кора няма да ти помогне кой знае колко, Креб. Само ми дай да го погледна.

– Добре, добре, Иза. Гледай – отвори той уста и посочи виновния зъб.

– Нали виждаш докъде е стигнала черната дупка, Айла? Венецът се е подул, целият зъб е прогнил. Боя се, че ще трябва да го извадим, Креб.

– Да го извадим ли? Нали каза, че само искаш да го погледнеш, за да можеш да ми дадеш нещо за него. Изобщо не е ставало дума за вадене. Е, добре, сега ми дай нещо за него, жено!

– Добре, Креб – рече Иза. – Ето ти чая от върбова кора.

Айла следеше целия разговор изумена.

– Ама нали каза, че върбовата кора няма да помогне кой знае колко.

– Вече нищо не може да му помогне. Можеш да опиташ да подъвчеш корен от блатен аир, може да ти помогне донякъде, но се съмнявам.

– И това ми било знахарка! Не може да издери дори зъбобол! – възропта Креб.

– Можеш да прогоня болката с огън – жажестикулира делово Иза.

Креб трепна.

– Ще подъвча корен – отвърна той.

На следващото утро лицето на Креб бе подуто и подпухнало и еднооката му, покрита с белези физиономия изглеждаше още по-страховито. Окоето му бе зачервено от безсъние.

– Иза – простена той. – Не можеш ли да направиш нещо за този зъбобол?

– Ако ми бе позволил вчера да го извадя болката вече да е преминала – каза с жестове Иза и отново се зае да бърка в лицата със запечени, житни зърна и гледеше как се надигат бавно мехурчета с тихо припукване.

– Жено! Ти сърце имаш ли? Не съм спал цяла нощ!

– Знаем. Държа и мен будна.

– Ами направи нещо! – избухна той.

– Добре, Креб – рече Иза. – Но не мога да го извадя, преди да е спаднал отокът.

– Само това ли можа да измислиш? Да го извадиш?

– Мога да опитам още нещо, Креб, но не мисля, че мога да спася зъба – направи жест тя съчувствено. – Айла, донеси ми оня вързоп с овъглените трески от дървото, дето го удари мълния миналото лято. Ще трябва да цепнем венца, за да спадне отокът, преди да извадим зъба. Може също да опитаме да прогоним болката с огън.

Креб потрепера, като чу указанията на знахарката към момичето, после сви рамене. „Не може да боли повече от зъбобола“, мислеше си той.

Иза затършува във вързоба трески и измъкна две.

– Айла, искам да нагрееш връхчето на тази до червено. Кранчето трябва да е като въглен, но пак да е достатъчно здраво, за да не се счупи. Измъкни въглен от огнището и опри връхчето, докато не запуши. Но първо искам да гледаш как се цепва венец. Разтвори му устата вместо мен.

Айла стори, каквото и наредиха и надникна в огромната, зинала уста на Креб и двата реда едри, изгъркани зъби.

– Венецът се пробива с твърда, остра треска под зъба, докато не потече течност – показа и с жестове Иза, а след това и го демонстрира.

Ръката на Креб се сви в юмрук, но той дори не гъкна.

– Сега, докато изтече това, нагрей другата треска. Айла изприпка до огъня и скоро се върна с димящ въглен на крайчеца на обгорялата треска. Иза я пое, огледа я възкрително, кимна с глава и направи знак на Айла пак да държи устата му отворена. Мушна тлеещия връх в дупката на зъба. Айла усети Креб да се разтриса, долови едно цвърчене и тънка струйка пара се изви от голямата дупка в зъба на Креб.

– Това е, свърших. А сега ще изчакаме да видим дали това ще премахне болката. Ако ли не, ще трябва да го вадим – рече Иза, след като попи раната във венеца на Креб със смес от здравец и корени от нард, стрити на прах на връхчето на пръста си. – Жалко, че нямам от плесента, дето е толкова подходяща за зъбобол. Понякога умъртвява нерва, често дори го изтегля. Тогава може да не се наложи да вадя зъба. Най-добре е да се използва още свежа, но и сушена става, а трябва да се събира в края на лятото. Ако намеря малко догодина, ще ти покажа, Айла.

– Боли ли те още зъба? – попита на следващия ден Иза.

– По-добре е Иза – отвърна обнадежден Креб.

– Но имаш ли още болки? Ако болката не е изчезнала напълно, просто пак ще се подуе, Креб – настоя Иза.

– Ами... да, още ме боли – призна той – но не толкова много. Наистина, не е като преди. Защо да не изчакаме още ден-два? Направих силна магия. Помолих Урсуз да унищожи злия дух, дето причинява болка.

– Май, че не ти е за пръв път да молиш Урсуз да ти облекчи точно тази болка? Мисля, че Урсуз иска да пожертваш зъба си, преди да премахне болката ти, Мог-ър – рече Иза.

– Какво ти разбира главата от Великия Урсуз, жено? – запита раздразнено Креб.

– Това са само предположения на тази жена. Тази жена нищо не разбира от обичаите на духовете – отвърна Иза със сведена глава. После като погледна побратима си в очите, рече: – Но една знахарка разбира от зъбобол. Болката няма да премине, докато не извадим зъба – категорично каза тя със знаци.

Креб и обърна гръб и се отдалечи с куцукане. Седна на кожата си за спане и склопи очи.

– Иза? – повика той не след дълго.

– Да, Креб?

– Права си. Урсуз иска да дам зъба си. Хайде. Да свършваме с това. Иза пристъпи към него.

– Ето, Креб, изпий това. То ще облекчи болките ти. Айла, до вързопатрески има малко клинче и дълго парче жила. Донеси ги тук.

– Какво те накара да приготвиш напитката? – попита Креб.

– Знам какво е, Мог-ър. Трудно е човек да се откаже от зъба си, но щом Урсуз го иска, Мог-ър ще му го даде. Това едва ли е най-трудното жертвоприношение, което е правил Урсуз. Животът с могъщ тотем е труден, но ако не бе достоен, Урсуз нямаше да те избере.

Креб кимна и погълна напитката. „От същото биле е, с което избистрям спомените на мъжете“, мислеше си той. „Но ми се стори, че видях Иза да го вари, това е отвара, а не настойка. Като се накисне е по-силно. За какво ли не става? Татулът сигурно е дар от Урсуз.“ Започваше да чувства упойващото действие на напитката.

Иза каза на Айла да държи отворена устата на мага както преди, докато тя внимателно намести дървеното клинче в основата на болния зъб. Чукна рязко клинчето с един камък да го разклати. Креб скокна, но не бе толкова болезнено, колкото си мислеше. После Иза върза парчето жила около клатещия се зъб и каза на Айла да завърже другия край за един от колците, здраво забити в земята, които крепяха рамката, на която висяха и съхнеха билките.

– А сега, дръпни главата му назад, докато жилата не се опъне, Айла – нареди Иза на момичето. С бърз замах Иза дръпна жилата. – Ето го и него – рече тя, като вдигна жилата, на която се мандахерцаше якият кътник. Напръска кървящата дупка със сушен здравец и топна парченце хигроскопична заешка кожа в противоифекционен разтвор от кора на балсамово дърво и няколко сушени листа и превърза челюстта му с влажната кожа. – Вземи си зъба, Мог-ър – рече Иза, поставяйки гнилия кътник в ръката на още не дошлия на себе си магьосник. – Свършихме.

Той го стисна в ръка, после го остави да падне, докато си полягаше.

– Трябва да го дам на Урсуз – смутолеви той замаян.

Кланът очакваше да види, доколко ще се оправи Креб, след като Айла бе помагала на знахарката в зъбната и хирургическа намеса. Когато устата му заздравя бързо без никакви усложнения, те се убедиха, че присъствието на момичето не е отблъснало духовете. Взеха да нямат нищо против тя да помага на Иза, когато ги цереше. С напредването на зимата Айла се научи да лекува изгаряния, порязвания, натъртвания, простишки, възпалено гърло, стомах, ушни болки и множество други по-леки

наранявания и болезки, резултат от обичайното всекидневие.

С времето членовете на Клана взеха да ходят при Айла, без да се притесняват, както при Иза, за лечение на дребните си страдания. Знаеха, че Айла бе събирала билки за Иза и бяха видели знахарката да я обучава. В същото време знаеха, че Иза старее, но се чувства добре, а пък и Уба бе много малка. Кланът започваше да свиква с пришълката сред хората си и с идеята, че момиче, произхождащо от Другите, може един ден да стане знахарка на Клана им.

Бе през най-студените дни на годината, след зимното слънцестоене и преди първото пролетно размразяване, когато Овра взе да изпитва родилни болки.

– Много е рано – каза Иза на Айла. – Не би трябвало да роди преди пролетта, а и не е усетила движения напоследък. Боя се, че раждането няма да мине както трябва. Според мен ще се роди мъртво дете.

– Овра толкова искаше това дете, Иза. Толкова бе щастлива, когато разбра, че е бременна. Не можеш ли с нещо да помогнеш? – запита Айла.

– Ще направим, каквото можем, но има неща, които са извън обсега на помощта ни – отвърна знахарката.

Целият Клан бе загрижен за подранилите родилни болки на другарката на Гуув. Жените се опитваха да окажат морална подкрепа, а мъжете очакваха разтревожени наблизко. Бяха загубили няколко от членовете по време на земетресението и се надяваха броят им да се увеличи. За ловците на Брун новородените означаваха още усти, но след време бебетата щяха да пораснат и да ги хранят, когато те остарееят. Продължаването на рода и оцеляването на Клана бяха от решаващо значение за оцеляването на отделния индивид. Нуждаеха се един от друг и бяха опечалени, че навярно Овра нямаше да роди живо дете.

Гуув се тревожеше повече за другарката си, отколкото за рожбата и и му се искаше да може да стори нещо. Не му бе приятно да вижда Овра да се мъчи, особено след като надежда за благоприятен изход почти нямаше. Тя желаше бебето, чувстваше се неудобно да бъде единствената бездетна жена в Клана. Дори знахарката бе родила, колкото и стара да бе. Овра се бе въодушевила, когато най-сетне забременя, а сега на Гуув му се искаше да измисли начин да разсее болката и от загубата.

Изглежда Друг разбираше младежа повече от всеки друг. Бе имал случай да изпитва подобни чувства към майката на Гуув, макар че за негова радост тя бе родила Гуув и Друг трябваше да си признае, че се радваше на новото си семейство, след като веднъж свикна с тях. Дори се

надаваше един ден Ворн да прояви интерес към майсторенето на сечива, а пък Она му доставяше истинска радост, особено след като я отбиха и започваше да имитира големите жени по свой си момичешки начин. Друг никога не бе имал момиче край огнището си преди това и тя бе толкова млада, когато се бе задомил с Ага, че му се струваше, че Она бе негово дете.

Край Овра сядоха Ебра и Ука и и съчувстваха, докато Иза приготвяше церовете. И Ука се бе надявала на очакваното от дъщеря и дете и държеше ръката на Овра, докато тя се напъваше. Ога бе отишла да приготви вечерята на Брун, Грод и Брод и бе поканила и Гуув. Ика и предложи да и помогне, но когато Гуув отказа да вечеря, тя реши че няма нужда от помощ. На Гуув не му се ядеше много-много и отиде на гости край огъня на Друг и най-сетне Аба го кантардиса да вкуси няколко залька.

Ога бе разсеяна, тревожеше се за Овра и започваше да съжалява, че бе отказала предложената и помощ. Не разбра как стана, но докато поднасяше паниците с топла супа на мъжете, се препъна. Врялата сума се разля по рамото и ръката на Брун.

– Оо-хх! извика Брун, когато врящата течност го поля.

Скокна и се понесе в странен танц, скърцайки със зъби от болка. Всички обърнаха глави и притаиха дъх. Брод наруши мълчанието.

– Ога! Глупава, непохватна жена! – зажестукулира той да прикрие неловкото си положение, защото сторената беля бе дело на другарката му.

– Айла, отиди да му помогнеш, не могат да я оставя сега – нареди със знаци Иза.

Брод пристъпи към другарката си със свити юмуци, готов да я накаже.

– Недей, Брод – каза му с жестове Брун, като протегна ръка да възпре младежа. Врялата мазнина от супата още бе полепнала по тялото му и му костваше усилие да не покаже каква болка изпитва – Без да иска. Каква полза като я набиеш?

Ога се бе строполила в краката на Брод и трепереше от унижение и страх.

Айла се уплаши. Никога досега не бе лекувала вожда на Клана и го гледаше с безграничен страх. Втурна се към огнището на Креб, сграбчи дървена паница, после хукна към входа на пещерата. Загреба купчина сняг и се върна край огнището на вожда, като се свлече на земята в краката му.

– Праща ме Иза, не може сега да остави Овра. Ще позволи ли вождът на това момиче да му помогне? – каза тя, след като Брун и показа, че я е забелязал.

Брун кимна. Хранеше съмнения дали Айла щеше да стане знахарка на Клана, но при тия обстоятелства нямаше друг избор, освен да я остави да го лекува. Страхливо тя покри възпаленото, червено изгаряне с хладния сняг и усети как напрегнатите мускули на Брун се отпускат, щом като снегът притъпи болката. Втурна се обратно, намери сушената конска мента и поля с вряла вода листенцата. След като омекнаха, сложи сняг в паницата, за да изстине по-бързо и се върна при пациента си. С ръка тя намаза успокояващия цяр и докато работеше усети как мускулестото, здраво като скала тяло на вожда се отпуска още повече. Брун дишаше вече по-спокойно. Изгореното още го болеше, но болката бе далеч по-поносима. Кимна одобрително и момичето малко се поуспокои.

„Тя май наистина е усвоила магиите на Иза“, мислеше си Брун. „А и се научи да се държи добре, както се полага на една жена, навярно което още и липсва е малко зрялост. Ако нещо стане с Иза преди да е пораснала Уба, няма да останем без знахарка. Може би Иза постъпи мъдро, като я обучи.“

Не след дълго се върна Ебра и съобщи на другаря си, че синът на Овра се е родил мъртъв. Брун кимна и погледна към нея, като поклащаше глава. „И момче отгоре на всичко“, мислеше си той. „Сигурно и се къса сърцето, всички знаят колко много искаше това бебе. Надявам се да се поуспокои, докато забременее отново. Кой би си помислил, че един Бобър може така да се бори?“ Макар и вождът да изпитваше съчувствие към младата жена, не каза нито дума, защото никой не биваше да говори за трагичното събитие. Но Овра разбираше какво бе довело Брун край огнището на Гуув няколко дни по-късно, когато и каза да си почива колкото е необходимо, за да се възстанови от „болестта“ си. Макар че мъжете често навестяха огнището на Брун, вождът рядко посещаваше огнищата на останалите мъже и съвсем рядко разговаряше с жени, по време на своето гостуване. Овра му бе признателна за грижите, но нищо не можеше да оталожи болката и.

Иза настоя Айла да продължи лечението на Брун и когато изгореното заздравя, Кланът я призна още повече. След този случай Айла не се притесняваше толкова от близостта на вожда. В края на краищата и той бе човек.

12

С края на зимата се ускори и всекидневният ритъм на Клана, за да е в унисон със събуждащия се живот на плодородната земя. Студеният сезон не налагаше зимен сън, а промяна в скоростта на обмяна на веществата, дължаща се на липсата на движение. През зимата всички бяха полениви, ядяха повече и като резултат се образуваше слой подкожна тлъстина като защита срещу студа. С повишаването на температурите идваше и пълният обрат на тази тенденция и Кланът ставаше неспокоен и гореше от желание да излезе навън и да се движи.

Този процес се ускоряваше и от пролетното, тонизиращо средство на Иза, съставено от корени на пшеница, събрани рано пролетес от дивата трева, която приличаше на ръж, сушени листенца див броч и богатия на желязо прах от корена на жълт лапад, раздавано поголовно и на стари, и на млади от знахарката на Клана. С нов прилив на енергия Кланът се втурваше навън от пещерата, готов да започне новия цикъл от сезони.

Третата зима в пещерата не се бе оказала твърде сурова за тях. Единствената смърт бе тази на мъртвороденото дете на Овра, а и тя не се броеше, защото не доживя да го нарекат и приемат в Клана. И Иза бе се справила добре, след като вече не изнемогваше да кърми гладно бебе. Креб не бе се мъчил повече от обикновено. Както Ага, така и Ика бяха бременни отново и след като и двете жени бяха вече сполучливо раждали, Кланът се надяваше на прираст. Вече набраха първата зеленина, филизи и пъпки, а бе заплануван и ранен лов, който да достави месо за пролетния празник и чест на духовете, събудили се за нов живот, както и да се отблагодарят на закрилящите Клана тотеме, дето ги бяха извели на добър край още една зима.

Айла чувстваше, че има особен повод да благодари на тотема си. Зимата бе както изнурителна, така и вълнуваща. Ненавистта и към Брод дори се засили, но тя се бе научила как да се справя с него. Той бе излял цялата си злъч и тя се научи лесно да се оправя с нея. Имаше предел, отвъд който, дори Брод не смееше да прекрачи. Усвояването на повече знания за магиите на Иза и помагаше, доставяше и огромно удоволствие. Колкото повече научаваше, толкова повече се изостряше жаждата и за знания. Имаше чувството, че гори от желание да търси целебните билки, колкото за действителното им приложение, след като вече ги

разбираше по-добре, толкова и като средство, за бягство. Докато духаха мразовитите ветрове и ледени виелици, тя търпеливо чакаше. Но с първите намеци за промяна, бе обзета от неспокойно предчувствие. На тази пролет възлагаше по-големи надежди, отколкото на всяка друга.

Щом като времето позволи, Айла се отправи из гори и поля. Прес-тана да крие прашката си в мъничката пещера, недалеч от ливадата си за упражнения. Носеше я със себе си, закътана в гънка на дрехата и или под пласта листенца в кошницата си за бране. Не бе лесно сама да се учиш да ловуваш. Животните бяха бързи и не седяха на една място, а движещата се цел бе къде по-трудна за улучване от неподвижната. Жените винаги вдигаха шум, когато излезеха на бране, за да подплашат дебнешите зверове и се оказа трудно да надвие този навик. Много пъти се ядосваше на себе си, че е подплашила някое животно с приближаването си, когато го зърваше да се стрелва към укритието си. Но тя бе изпълнена с решителност и трупаше практически опит.

Опитвайки наслуки, тя се научи да проследява и взе да разбира и да прилага откъслечните сведения за ловджийския занаят, подочути от мъжете. Зрението и вече бе свикнало да забелязва незначителните подробности, с които се различаваха билките и и трябваше само малко отклонение, за да се научи да разбира значението на издайническите изпращания, неясния отпечатък в прахта, килнатия стрък трева или скършената клонка. Научи се да различава дирите на различните животни, запозна се с навиците им и естествената им среда. Макар и да не пренебрегваше тревопасните видове съсредоточи вниманието си върху месоядните, избраните от нея жертви.

Наблюдаваше да види по кой път ловците се отправят на лов. Но не Брун и ловците му и създаваха най-големите тревоги. Най-често те избираха степите за свое ловно поле, а тя не се осмеляваше да ловува сред откритите поля, където нямаше къде да се скрие. Най-много се страхуваше от двамата възрастни мъже. Бе зървала от време на време Зуг и Дорв, когато береше билки за Иза преди. Те бяха тези, които най-вероятно щеше да срещне да ловуват в една и съща местност с нея. Трябваше постоянно да е нащрек, за да предотврати подобна среща. Дори да тръгнеше в обратната посока, не бе гаранция, че те няма да се върнат и да я хванат с прашка в ръце.

Но когато се научи да се придвижва безшумно, тя чат-пат ги проследяваше, за да гледа и се учи от тях. В такива случаи бе особено внимателна. За нея бе по-опасно да проследи преследвачите, отколкото обекта на преследването им. Обаче това бе изключителна тренировка. Научи се

да се движи еднакво безшумно, както за проследяваните мъже, така и за преследващото животно и ако някой случайно погледнеше към нея, мигом можеше да се слее с някоя сянка.

Когато Айла набра опит в преследването, научи се да се придвижва крадешком, привикна само с един поглед да различава очертанията под защитното им прикритие, имаше моменти, когато бе сигурна, че можеше да убие някое дребно животинче. Въпреки че се изкушаваше, ако не бе месоядно, го подминаваше, без да му обърне внимание. Беше решила да преследва само хищници, а и тотемът и разрешаваше само това. Пролетните пъпки се превърнаха в цветове и дърветата се разлистиха, цветовете окапаха, а клоните им се покриха с напрасчели плодове, виснали зелени и полуузрели, а Айла още не бе убила първото си животно.

– Махай се! Къш! Марш отгук!

Айла надникна от пещерата да види каква е причината за суматохата. Няколко жени размахваха ръце и преследваха нисичко, набито рунтаво животно. Росомахът се отправи към пещерата, но се озъби и сви, като видя Айла. Стрелна се между краката на жените и се измъкна с парче месо в челюстите си.

– Каква крадлива лакомия! Тъкмо бях провесила месото да се суши – жестикулираше Ога в гневно безсилие. – Едва се бях обърнала. Де да беше тук Зуг, та да види тогава! Добре, че тъкмо излизаше, Айла. За малко да се вмъкне в пещерата. Само като се помисля каква смрад щеше да се разнесе, ако го бяхме сгасчили там!

– Според мен това не е той, ами тя, Ога и навярно леговището му е някъде наблизко. Предполагам, че тя има няколко ненаситни рожби, които трябва вече да са доста големички.

– Само това ни липсваше! Цяло котило – Жестовите им се придружаваха от гневни слова. – Зуг и Дорв взеха Ворн със себе си още по ранина. Де да бяха отишли да преследват тази росомаха, вместо хамстери и яребици в долината. Тия зверчета за нищо не стават!

– – Все за нещо стават, Ога. Козината им не замръзва от дъха на човек през зимата. От кожата им стават хубави шапки и качулки.

– Де да беше и тая кожа!

Айла се втурна обратно у дома. Не можеше нищо да направи в момента, а Иза и бе казала, че запасите от някои билки намаляват. Айла реши да излезе и да намери леговището на росомаха. Усмихна се на себе си и ускори крачка, а малко по-късно напусна пещерата с кошничката си и се насочи към гората недалеч от мястото, където се бе шумгунало

животното.

След оглед на почвата, тя откри следа от лапа с дълги, остри нокти в праха, а малко по-нататък прекършено стебло. Айла се зае да проследи зверчето. След няколко мига дочу подплашени звуци, изненадващо близо до пещерата. Пристъпи напред тихичко, почти, без да шумне шумка и зърна росомахата с четирите си, полуотрасли малки, които се зъбеха и дърлеха за парчето откраднато месо. Внимателно измъкна прашката си от гънка на дрехата си и нагласи камък в издутото джобче. Чакаше и дебнеше възможност да я уцели от упор. Случайна промяна в посоката на вятъра довя непозната миризма до лукавия лакомник. Вдигна глава, подуши въздуха, нащрек от възможна опасност. Айла това и чакаше. Бързешком, макар и зверчето да усети движението тя заметна камъка. Росомахата се просна на земята, а четирите и малки се разбягаха, сепнати от изтрополилия камък.

Момичето излезе от прикритието на храста и се наведе да огледа лешояда. Подобната на мечка невестулка бе около метър на дължина от носа до върха на рунтавата си опашка, обрасла с груба, дълга, кафеникаво черна козина. Росомахите бяха дръзки, наподобяващи лешояди, толкова зли, че прогонваха дори по-едри от тях хищници от плячката си, достатъчно безстрашни, за да крадат сушеното месо или всичко, което можеха да отмъкнат и толкова лукави, че намираха пролуки дори в складовете им за хранителни запаси. Притежаваха мускусни жлези и оставяха след себе си мирис на пор и представляваха по-голяма напаст за Клана дори от хиените, която бе колкото хищник, толкова и лешояд и оцеляването и не зависеше от плячката на друг.

Камъкът от прашката на Айла я бе уцелил над окото точно където се бе мерила. „Ето една росомаха, която няма да краде вече от нас“, помисли си Айла с озарено от удовлетворение лице, което граничеше с екстаз. Това бе първото убито от нея животно. „Мисля да подаря кожата на Ога“, помисли си тя и посегна към ножа си да одере зверчето. „Няма ли да се радва, като знае, че вече няма да ни притеснява?“ Момичето се сепна.

„Какви мисли ми идват? Не мога да подаря на Ога тази кожа. Нико-му не мога да я дам, дори за себе си не мога да я задържа. Не ми е разрешено да ловувам. Ако някой разбере, че аз съм убила тази росомаха, не знам какво ще стане с мен“. Айла приседна до убитото зверче и прокара пръсти през дългата му, грубовата козина. Възторгът и се изпари.

Бе убила първото си животно. Може и да не беше огромен бизон, пронизан с тежкото, остро копие, ала все пак бе повече от таралежа на

Ворн. Нямахте да има празненство по повод приемането и в редиците на ловците, нямаште да има пиршество в нейна чест, нямаште дори да я поздравят и да я гледат с гордост като Ворн, когато се фукаше с дребния си улов. Ако се върнете в пещерата с росомаха, можеше само да очаква възмутени погледи и сурово наказание. Нямахте никакво значение, че е искала да помогне на Клана, нито пък, че можеше да ходи на лов и обещава да стане добър ловец. Жените не ходеха на лов, жените не убиваха животни. Това бе работа на мъжете.

Отрони въздишка. „Знаех си аз, знаех си от самото начало“, каза си тя. „Дори преди да тръгна н още да прибера онази прашка си знаех, че не е позволено“. Най-смелото от малките росомахи се показа от укритието си и плахо подуши мъртвото животно. „Малките ще ни създадат същите неприятности като майка си“, помисли си Айла. „Почти са пораснали и сигурно поне две от тях ще оцелеят. По-добре ще е да се отърва от тази мърша. Ако я замъкна надалеч, навярно малките ще последват миризмата й“. Айла стана и завлачи мъртвата росомаха за опашката по навътре в гората. После се залови да търси билките, които трябваше да събере.

Росомахата бе само първата жертва от дребните хищници и лешояди, паднала от прашката и. Белки, норки, порове, видри, невестулки, борсуци, хермелини, лисици и дребничките, сивочерни, с тигрова шарка диви котки ставаха лесна плячка за бързите и камъни. Тя не го осъзнаваше, но решението на Айла да преследва хищници имаше съществено значение. То ускори процеса на усвояване на ловното умение и изостри майсторлъка и много повече от лова на по-кротките, тревопасни животни. Хищниците бяха по-бързи, по-лукави, по-интелигентни и по-опасни.

Тя бързо надмина Ворн с избраното си оръжие. Не само защото бе склонен да гледа на прашката като на старческо оръжие и му липсваше непреклонната решимост да го усъвършенства, ами му беше и по-трудно. Той не притежаваше нейното телосложение със свободно люлеещо се движение на ръката, което бе по-подходящо за замятане. Пълното и равновесие и придобитата координация между окото и ръката и придаваха бързина, сила и точност. Тя вече дори не се сравняваше с Ворн, а в съзнанието си се стремеше да съперничи на майсторството на Зуг и момичето действително придобиваше уменията на стария ловец. Прекалено бързо. Ставаше прекалено самоуверена.

Лятото приближаваше своя край с небивали жеги и незапомнено изобилие от гръмотевични бури, раздирани от светкавици. Денят бе жарък, непоносимо жарък. Застиналият въздух дори не трепваше от повеи на

ветрец. Бурята, разразила си предната нощ с приказните сцени на прорязвания от светкавици небосвод, осветил планинските склонове, както и градушката с големината на малки камъчета, бе накарала Клана да се прибере на бегом в пещерата. В подгизналата гора, където обикновено бе по-хладно от сенките на дърветата, сега бе влажно и задушно. Край тинестото блато на едва църцорещото, пресъхващо поточе, сведено от пониженото ниво на водата до застояли езерца и обрасли с водорасли локви.

Айла вървеше по дирите на една червена лисица, като безшумно напредваше през гората по края на една малка ливада. Бе плувнала в пот и и бе толкова горещо, че вече не се интересуваше особено от лисицата, ами си мислеше да се откаже, да се върне в пещерата и да поплува в реката. След като прекоси рядко пресъхващото, скалисто дъно на потока, момичето спря да пийне вода, там където ручейт още течеше волно между два големи речни камъка, които заприщваха пътя на криволичещата струйка и образуваха дълбоко до глезена вирче.

Изправи се и когато погледна пред себе си, дъхът и секна. Айла се вираше боязливо в характерната глава и заострените уши на риса, готвещ се да скочи от скалата току пред нея. Той не я изпускате от поглед, а късата му опашка се мяташе напред-назад.

По-дребен от останалите големи котки, с източеното си тяло и късичките си крака, рисът Пардел, подобно на северния си братовчед от по-късни години, можеше да скочи от място на около четири-пет метра. Той се препитаваше предимно със зайци, земеровни зайци, едри катерици и други гризачи, но можеше да катурне и дребна сърна, ако си наумеше, а осемгодишното момиче бе лесна плячка за него. Но слънцето го бе напекло, а и като правило той не нападате хора. Най-вероятно бе да остави момичето да си върви по пътя.

Първоначалният уплах на Айла отстъпи пред прилива на възбуда, докато гледаше как неподвижната котка не сваля очи от нея. Не каза ли Зуг на Ворн, че с прашка може да се убие рис? Той наистина каза да не опитва с нещо по-едро, но бе сигурен, че камъкът от прашката може да убие вълк, хиена или рис. „Спомням си да казва рис“, мислеше си тя. Не бе ходила на лов за средни по размер хищници, но искаше да стане най-добрият ловец с прашка в Клана. Щом Зуг можеше да убие рис, то и тя можеше и ето, право пред очите и бе идеалната мишена. Импулсивно тя реши, че е дошъл моментът за по-едър улов.

Бавно бръкна в гънката на късичката си лятна дреха без нито за миг да сваля поглед от котката и избра най-големия камък. Дланите и бяха

потни, но тя стисна здраво двата края на кожената ивица, докато нагласяше камъка в джобчето. После бързо, преди да е загубила смелост, се прицели точно между очите му и метна камъка. Но рисът бе уловил движението и, докато вдигаше ръка. Щом заметна, той завъртя глава. Камъкът одраска главата му отстрани, като му причини остра болка, защото бе изстрелян почти от упор, но нищо повече.

Още преди на Айла да и хрумне да посегне за нов камък, тя видя мускулите на котката да се напрягат под нея. Инстинктивно се метна встрани, когато разсвирепелият рис скокна върху нападателя си. Приземи се в калта край ручея и ръката и се озова върху дебел, довлечен от течението клон, останал без клонки и листа от пътуването си по течението на потока, подгизнал от вода и тежък. Айла го страбчи и се отърколи точно когато разгневеният рис се хвърли отново с оголени зъби. Замахвайки лудешки, с цялата си, напираша от страх сила, тя стовари тежкия клон и отметна главата му в страни. Зашеметеният рис се отърколи на земята, за миг се сви, като тръскаше глава, после безшумно се оттегли в гората. Стигаха му толкова болезнени удари по главата.

Айла се тресеше и едва си поемаше дъх, докато се изправяше седнала на земята. Колената и не я слушаха, когато отиде да прибере прашката си и трябваше отново да стане. Зуг не можеше и да си представи, че някой ще се опита да лови опасния хищник само с една прашка без подкрепата на друг ловец или дори без друго оръжие. Но Айла почти не пропускаше да уцели мишената вече, бе прекалено сигурна в майсторството си и изобщо мислеше какво може да стане, в случай че не уцели. Беше дотолкова потресена на връщане към пещерата, че едва ли не забрави кошничката си за бране на мястото, където я бе скрила, преди да реши да проследи лисицата.

– Айла! Какво се е случило? Цялата си в кал – зажестичутира Иза, щом като я видя. Лицето на момичето бе пребледняло, сигурно нещо я бе уплашило.

Айла не отговори, просто поклати глава и влезе в пещерата. Иза усети, че има нещо, което момичето не искаше да и каже. Мислеше да настоява още, но после промени решението си с надеждата, че детето доброволно ще и се довери. Пък и Иза не бе толкова сигурна, че иска да знае.

Жената се притесняваше, когато Айла се скиташе сама, но все някой трябваше да и събира билките, без тях не можеше. Тя не можеше да отиде, Уба бе твърде малка и никоя от останалите жени не знаеше какво да търси, нито пък имаше мерак да се научи. Налагаше се да изпраща

Айла, но ако тя и разправеше за някоя страховита случка, тя щеше още повече да се притеснява. Просто и се щеше Айла да не се бави толкова.

Тази вечер Айла бе смирена и си легна рано, но не можа да заспи. Лежеше будна и си мислеше за станалото с риса и във въображението и произшествието изглеждаше още по-страховито. Рано в зори най-сетне задряма.

Събуди се с писък!

– Айла! Айла! – Дочу тя Иза да я вика по име, докато жената леко я разтърсваше, за да я върне към действителността. – Какво има!

– Сънувах, че съм в мъничка пещера и един пещерен лъв ме преследва. Вече съм добре, Иза.

– Не си сънувала лоши сънища отдавна, Айла. Защо пък точно сега ще те споходят? Вчера да не би нещо да те е уплашило?

Айла кимна и сведе главица, но не обясни. Мракът на пещерата, осветена само от бледо тлеещата жаравна, скри гузното и изражение. Не бе се срамувала от това, че ходи на лов, откак намери знака на тотема си. А сега вече се питаше дали това наистина бе знак. Може би само тя си мислеше така. Може би изобщо не биваше да ходи на лов. Особено с такива опасни зверове. Какво изобщо я накара да си помисли, че едно момиче може да ходи на лов за рисове?

– Никога не ми е харесвала идеята да излизаш сама, Айла. Винаги се бавиш толкова много. Знам, че ти се ще понякога да останеш сама, но това ме тревожи. Неприсъщо е за едно момиче да иска толкова да бъде само. А гората е и опасна.

– Права си, Иза. Гората може да бъде опасна – съгласи се с жест Айла. – Може пък следващия път да взема Уба с мен или Ика, ако иска.

Иза изпита облекчение, като видя, че Айла приема съвета и присърце. Въртеше се из пещерата, а когато отиде за целебни билки, този път наистина се върна бързо. Когато не можеше да намери с кого да излезе, беше я страх. Все очакваше да види готовия за скок, дебнеш звяр. Започна да разбира защо жените от Клана не обичат да излизат сами да събират храна и защо готовността и да се скита сама винаги ги бе изненадвала. Когато бе по-малка, просто не съзнаваше опасността. Но бе необходимо само едно нападение, а повечето жени бяха изпитали тази заплаха поне веднъж, за да я накара да гледа на околната среда с повече уважение. Дори не хищно животно можеше да е опасно. Глиганите с остриите си кучешки зъби, конете с тежките си копита, сръндаците с мощните си рога, планинските кози и овце със смъртоносните си рогца, всички те бяха способни да нанесат сериозни рани, ако ги предизвикаше човек.

Айла се питаше как изобщо се бе осмелила да си помисли за лов. Нямаше смелост да опита отново.

Айла си нямаше с кого да сподели, нямаше кой да и каже, че малко страх изостря сетивата и, особено когато преследва опасен дивеч, нямаше кой да я окуражи отново да отиде на лов, преди да попадне в лапите на страха. Те не разговаряха за това, но всеки го бе изпитвал многократно през живота си, като се почне от първия им голям лов, който ги правеше мъже. Дребните животни бяха упражнение, да се усъвършенстват с оръжията си, но положението на мъж се признаваше, само когато познаеха и преодолееха страха.

Не по-малко изпитание за храбростта на една жена, макар и по-незабележимо, бе да прекарва дните си сам-самичка далеч от безопасността на Клана. В известен смисъл то изисква повече кураж, за да посрещне тези самотни дни и нощи със знанието, че каквото и да се случи, е сам-самичка. Още от мига, когато се появеше на този свят, едно момиче винаги имаше куп хора край себе си, които да я закрилят. Но тя не разполагаше с оръжия за собствена защита и нямаше въоръжен мъж-закрилник да я пази през преходния период в живота и. Момчетата, както и момчетата, не ставаха зрели жени и мъже, преди да се срещнат лице в лице и да преодолеят страха.

Първите няколко дни Айла нямаше желание да се скита далеч от пещерата, но след известно време взе да не я свърта на едно място. През зимата нямаше избор и приемаше заседналият живот в пещерата заедно с останалите, но вече бе свикнала да броди на воля, когато времето бе топло. Двойствеността я тормозеше. Когато се намираще сам-самичка в гората далеч от сигурността на Клана, бе неспокойна и плашлива, когато бе с Клана край пещерата, копнееше за уединението и свободата на гората.

По време на един самостоятелен, беритбен излет тя се озова в близост с тайното си скривалище и изкатери останалото разстояние по стръмния склон до високопланинската си ливада. Местността и подеиства успокоително. Този свят бе само неин, нейната пещеричка, нейната ливада и тя се почувства и собственичка на малкото стада сърни, които често пасяха на нея. Дотолкова се бяха опитомили, че можеше да се приближи съвсем близо и почти да ги докосне, преди да хукнат извън обсега и. Ширналото се поле даваше чувство за сигурност, което сега и липсваше в пълните с опасности гори, гъмжащи от дебнещи зверове. Не бе посещавала местността целия този сезон и спомените заприиждаха в съзнанието и. Именно тук за пръв път се бе научила да борави с

прашката, тук бе уцелила таралежа и пак тук бе намерила знака от тогемата си.

Носеше прашката със себе си – не смееше да я остави в пещерата да не я намери Иза – и не след дълго събра няколко камъчета и заметна няколко пъти за проба. Но това занимание бе прекалено скучно вече, за да и е интересно за дълго време. Умът и все я връщаше към случката с риса.

„Само да имах още един камък в прашката“, мислеше си тя. „Ако бях успяла да го уцеля, веднага след като не улучих, можех да го сваля преди да скокне“. В ръката си имаше две камъчета и не сваляше очи от тях. Де да имаше начин да ги заметне едно след друго. Дали Зуг бе казал някога подобно нещо на Ворн? Напрегна ума си да се сети. Ако е казал, сигурно не съм била в момента там, реши тя. Размишляваше върху това хрумване. Ако успее безпрепятствено да мушна втори камък в джобчето, докато свалям ръката си, мога да го хвърля, когато я вдигам. Чудя се дали ще се получи?

Взе да се опитва и се почувства като първия път, когато се опита да стреля с прашка. После си изработи ритъм. Хващаш прашката като пада с готов втори камък, мушваш го в джобчето, докато още я въртиш и хвърляш втория камък. Камъчетата нерядко падаха и дори когато успяваше да ги метне, от това страдеше точността и и при двата изстрела. Но тя бе доволна, че е възможно. След това всеки ден тя идваше да се упражнява. Все още се боеше да ходи на лов, но предизвикателството по усъвършенстването на новия прием отново разпали интереса и към това оръжие. По времето, когато обраслите с дървета склонове припламваха с цветовете на сменящия се сезон, тя бе толкова точна с два камъка, колкото и с един. Застанала насред полето, тя мятеше камъни по един нов колец, който бе забила в земята и изпитваше приятното чувство за усвоено умение, когато приятното „чук-чук“ и подсказваше, че и двата камъка са уцелили мишената. Никой не бе и казал, че е невъзможно да заметнеш скорострелно два камъка с прашка, понеже никой дотогава не бе го правил и след като никой не и каза, че не може, тя се научи сама да го прави.

Рано един топъл, късен есенен ден, почти година, след като за пръв път бе решила да отиде на лов, Айла се изкатери до високопланинското пасище, да събере зрелите лешници, които бяха изпадали на земята. Щом наближи върха, дочу кресливите, кискащи се и гъгнещи крясъци на хиена и когато се озова на ливадата, видя един от противните зверове, почти заровил се в кървавите вътрешности на един стар елен.

Побесня. Как смееше това пакостливо същество да осквернява нейната ливада, да напада нейните сърни? Втурна се към хиената, за да я подплаши, после и хрумна нещо по-добро. И хиените бяха хищници с достатъчно яки челюсти, за да строшат едрите кокали на краката на пасящите копитни животни и не беше лесно да ги прогониш от плячката им. Бързешком свали от рамо кошницата и бръкна на дъното за прашката си. Огледа земята за камъни, докато бавно пристъпваше към една издатина край каменната стена. Стариият елен бе полуизяден, но движението и привлече вниманието на мършавото, петнисто животно, голямо почти колкото риса. Хиената вдигна глава, улови мириса и и се обърна към нея.

Тя бе готова. Излизайки иззад издатината, метна снаряда си, бързо последван от втори. Не знаеше, че вторият е излишен, първият бе свършил работата, но бе добра застраховка. Айла си бе извлякла поука. В прашката и имаше трети камък и четвъртия бе в ръката и, подготвила се бе за втора поредица, ако се наложеше. Пещерната хиена се бе строполила на място и не помръдваше. Тя се огледа, за да се убеди, че наоколо няма и други, после предпазливо пристъпи към звяра с готова прашка. По пътя си взе кокала от крака на елена с още висящи остатъци червено месо и все още цял. Със смазващ черепа удар Айла взе мерки хиената да не се изправи пак на крака. Погледна мъртвото животно в нозете си и остави сопата да се отърколи от ръката и. Бавно съзнаваше какво следва от деянието и. „Убих хиена“, каза си тя на ум, щом го осъзна. „Убих хиена с прашката си. Не някое дребно животно, ами хиена, звярът, който можеше да ме убие. Това значи ли, че вече съм ловец? Истински ловец?“ Този път не ликуваше, не бе възторгът от първата и жертва, нито удовлетворение, че е надделяла над силното животно. Бе нещо по-дълбоко, по-смирено. Знанието, че бе надмогнала себе си. Усети го като духовно просветление, мистично самопознание и с бликащо от дъното на душата и благоговение се обърна към духа на тотема си на древния церемонен език на Клана. – Аз съм само едно момиче, Велики Пещерни Лъве, и делата на духовете са ми непонятни. Но ми се струва, че вече разбирам малко повече. Рисът бе изпитание, дори по-голямо от Брод. Креб все казва, че е трудно да живееш с могъщи тотемни, но забрави да ми каже, че най-големите им дарове са тук, вътре. Не ми каза и как се чувства човек, когато най-сетне разбере истината. Изпитанието не е само трудна задача, изпитанието е да разбереш, че можеш да я изпълниш. Признавателна съм ти, че се спря на мен, Велики Пещерни Лъве. Надявам се, винаги да съм достойна за теб.

Когато бляскавата, многоцветна есен загуби своята пищност и от оголените като скелети клони се посипаха изсъхнали листа, Айла се върна в гората. Проследяваше и изучаваше навиците на животните, набелязани за лов, но вече се отнасяше към тях с повече уважение, не просто като към същества, а като опасни животни. Множество пъти, макар че бе се промъквала достатъчно близко и можеше да запокити камъка, се въздържахе и просто наблюдаваше. Все повече се затвърждаваше убеждението и, че си губи времето за да убива животното, което не представлява заплаха за Клана и чиято кожа не може да употреби. Но все още бе решена да стане най-изкусният ловец с прашка в Клана, тя дори не съзнаваше, че вече е. Единственият начин да усъвършенства уменията си бе да ходи на лов. И точно това правеше.

Резултатите от лова и започнаха да си проличават и това създаде безпокойство у мъжете.

– Намерих още един росомах или по-скоро това, което е останало от него, недалеч от полето за упражнения – оповести със знаци Круг.

– А по билото наскреда склона бяха разхвърляни парчета кожа, май от вълк – добави Гуув.

– Все хищници, по-яките животни, а не женски тотемни – рече Брод.

– Грод вика да говорим с Мог-ър.

– Дребни и средни по размер, но никога едри котки. Сърните и колетите, овцете и планинските кози, дори глигани все стават плячка на едрите котки, хиените и вълците, но какво преследва дребните хищници? Никога не съм виждал такова множество убити – забеляза Круг.

– Тъкмо туй искам да разбера, какво сее смърт сред тях? Нямам нищо против хиените и вълците наоколо да намалеят с неколцина, но щом не сме ние... Смята ли Грод да говори с Мог-ър? Мислиш ли, че може да е дух?

Младежът подтисна ужаса си.

– И ако е дух, добър ли е, дошъл да ни помага или зъл, ядосан на тотемите ни? – запита Гуув.

– На теб, Гуув оставяме да разрешиш този въпрос. Ти си ученик на Мог-ър, ти как смяташ? – отвърна му Круг!

– Според мен отговорът на този въпрос ще отнеме сериозни размисления и допитване до духовете.

– Вече говориш като мого-ър, Гуув. Никога не отговаряй конкретно на въпроса – ухапа го Брод.

– Добре де, а твоят отговор какъв е, Брод? – върна му го Гуув.

– Можеш ли да отговориш по-конкретно? Какво убива зверовете?

– Да не съм мого-ър или негов ученик. Защо питаш мен?

Айла работеше наблизко и сподави желанието си да се усмихне. Зна-чи вече станах дух, но не могат да решат добър или лош дух съм.

Мог-ър се приближи незабелязано, но спорът не бе му убягнал.

– Все още нямам отговор на този въпрос, Брод – рече с жестове ма-гът. – Трябва ми време да размисля. Но ще ти река следното, туй не е обичайното поведение на духовете. „Духовете са способни да направят времето прекалено горещо или прекалено студено, да докарат обилни дъждове или сняг, да прогонят стадата, да донесат болести, да предизви-кат гръмотевици, или пък земетресение, но обикновено не причиняват смъртта на отделни животни“, мислеше си наум Мог-ър. „Имам чувст-вото, че в дъното на тази загадка се крие човешка ръка.“ Айла стана и тръгна към пещерата, а магьосникът я проследи с очи. „Има някаква промяна в нея, толкова е различна“, размишляваше Креб. Забеляза, че и Брод я бе проследил с поглед, а очите му бяха изпълнени с безсилна злоба. И Брод бе забелязал промяната. Може пък причината да бе в то-ва, че тя всъщност не бе от Клана и походката и бе различна, а и порас-на. Но нещо в ъгълчето на ума му подсказваше на Креб, че не това е отговорът.

Айла се бе променила. С нарастване на ловните и умения, у нея се появи увереност и жилава грациозност, чужди на жените от Клана. По-ходката и бе безшумна като на опитен ловец и говореше за сигурно ов-ладените мускули на младото и тяло, чувстваше увереност в собствени-те и рефлексии и виждащ надалеко взор в очите и който се забулваше не-уловимо, когато Брод вземаше да я тормози, сякаш изобщо не го забеле-ляваше. Скокваше пак толкова бързо на заръките му, но в отзивчивост-та и независимо от юмруците му липсваше чувството на страх.

Самообладанието и увереността и бяха далеч по-неразбираеми, ма-кар и също толкова очевидни за Брод, колкото и почти явния и бунт от преди. Сякаш тя проявяваше снизхождение да му се подчини, все едно, че знаеше нещо, което той не знае. Той я наблюдаваше, като се опитва-ше да улови тънката промяна, да открие нещо, за което да я накаже, но тя все му отбягваше.

Брод не разбираше как го постига, но всеки път, когато се опиташе да изтъкне превъзходството си, тя го караше да чувства, че не може да се мери с нея. Това го отчайваше, вбесяваше го, но колкото повече я преследваше, все по-малко власт имаше над нея и затова я ненавижда-ше. Постепенно установи, че я тормози все по-малко, дори я отбягва и само от време на време се сеца да предяви правата си. С идването на

края на сезона, ненавистта му се усили. Някой ден щеше да я прекърши, закле се той пред себе си. Някой ден щеше да му плати за раните, които бе нанесла на мъжката му гордост. О, да, един ден тя щеше да се разкайва.

Дойде зимата и заедно с нея дейностите, които те споделяха с останалите живи същества, оредяха, следвайки кръговрата на сезоните. Животът не бе спрял, но пулсът му туптеше по-бавно. За пръв път Айла посрещаше сезона на студовете с надежда. Трескавите и оживени топли сезони оставяха на Иза малко време да продължи с обучението и. С първите снегове знахарката поднови уроците си. Маниерът на живот на Клана се повтаряше с дребни, незначителни промени, а зимата отново приближи края си.

Пролетта закъсня и бе влажна. Като резултат от топящите се по високите върхове снегове, в съчетание с обилните дъждове, реката бе придошла и представляваше бушуваща стихия, разляла се извън коритото и отнасяща цели дървета и храсти в стремителния си бяг към морето. Надолу по течението струпалите се на едно място дънери отклоняваха пътя и и тя бе заляла част от пътечката, утъпкана от Клана. Последва кратко затопляне, тъкмо колкото бе необходимо да разцъфнат неуверените цветове на плодните дръвчета, но после го обърна на късни, пролетни градушки, които счукаха крехките цветове и надеждите за чаканата реколта станаха на пух и прах. После пък, сякаш природата се смили и искаше да компенсира неударжаното си обещание за плодове, ранният летен урожай от зеленчуци, корени, тикви и бобови растения бе изключително щедър.

Кланът пропусна обичайното си пролетно посещение на морския бряг за съомга и всички бяха доволни, когато Брун оповести, че ще отидат да ловят есетра и треска. Макар че често членове на Клана изминаваха петнадесет километровото разстояние до вътрешното море да събират мекотели и яйца от многообразието от птици, които гнездяха по скалите, уловът на огромните риби бе една от малкото дейности на Клана, която бе съвместно усилие както на мъжете, така и на жените.

Друуг си имаше собствени причини да иска да отиде. Обилните пролетни порои бяха изкарали на повърхността нови отломки кремък от варовиковите находища по по-високите места и те се търкаляха по пътя на разлива. По-рано той бе огледал морския бряг и бе видял няколко наносни находища. Риболовното пътешествие предоставяше прекрасна възможност да попълнят запасите си от сечива с нови от висококачествен кремък. По-лесно бе да се издядла камъкът при местонахождението

му, отколкото да мъкнат тежките скали обратно в пещерата. Другу от-давна не бе правил сечива за Клана. Когато крехкият камък на любимите им сечива се счупеше, трябваше да се задоволяват с по-грубичките инструменти собствено производство. Всеки можеше да прави годни за употреба сечива, но изделията на малцина можеха да се сравняват с тези на Другу.

Весело празнично настроение съпътстваше приготвянията. Не се случваше често целият Клан да напусне едновременно пещерата и необикновеното преживяване, свързано с бивакуването на морския бряг, бе вълнуващо, особено за децата. Брун бе предвидил един-двама мъже всекидневно да се връщат до пещерата, за да се уверят, че в тяхно отсъствие всичко е на мястото си. Дори Креб гледаше, с надежда на промяната на обстановката. Рядко се отдалечаваше твърде много от пещерата.

Жените се заеха с мрежата, поправяйки отънелите нишки и изплетайки цял нов участък с въжета от влакнеста лоза, жилави кори, яки треви и дълги животински косми, за да я удължат. Макар и сухожилията да бяха здрав и як материал, не ги използваша. Както и кожата от водата, те се втвърдяваха и ставаха корави, а и не поглъщаха омекотяващата мас много добре.

Огромната есетра, често с дължина надхвърляща четири метра и с тегло повече от тон, се преселваше от морето, където прекарваше по-голямата част на годината, в сладководните реки и потоци да хвърля хайвера си рано през лятото. Месестите мустачки под беззъбата и уста придаваха на древната, прилична на акула риба страховит външен вид, но храната и се състоеше от безгръбначни и дребни рибки, събирани по дъното. По-дребната треска обикновено не надхвърляше дванадесет килограма, но имаше и екземпляри от по сто килограма и повече, всяко лято мигрираше в по-плитките води. Макар и да бе дънна риба, понякога изплуваше на повърхността и влизаше в сладководните притоци по време на миграцията и на търсенето на храна.

През четиринадесетте дни на лятното размножаване на есетрата устията на реките гъмжаха от тази риба. Въпреки че рибите, които си избираха по-малките водни пътища, не достигаха размера на великаните, разпенващи по-големите реки, есетрата, която щеше да се озове в мрежата на Клана, нямаше да им създаде проблеми да я изтеглят на брега. Първата огромна моруна тъкмо бе навлязла в потока, когато Брун издаде заповед за тръгване. Щяха да тръгнат на следната утрин.

Айла се събуди, обзета от вълнение. Бе скатала кожата си за спане във вързоп, храната и кухненските принадлежности се намираха в

кошницата и за бране, а широката кожа, която щяха да използват за подслон, бе натоварена върху всичко това още преди закуска. Иза никога не напускате пещерата без целебната си торба и тъкмо я приготвяше, когато Айла изтича пред пещерата да види дали вече ще тръгват.

– Побързай, Иза – подкани я тя, втурвайки се вътре. – Още малко и тръгваме.

– Мирясвай, детенце. Морето няма да ни избяга – отвърна Иза, след като стегна здраво връвта на торбата си.

Айла нарама на гръб кошницата си за бране и вдигна Уба. Иза я последва, после погледна назад, като се опитваше да си спомни дали не е забравила нещо. Винаги, когато напускате пещерата, имаше чувството, че забравя нещо. „Е, Айла може да се върне да го вземе, ако е толкова важно“, помисли си тя. Повечето хора от Клана бяха навън и малко след като Иза зае определеното си място, Брун даде сигнал да тръгват. Едва бяха тръгнали, когато Уба взе да се гърчи, за да слезе на земята.

– Уба не бебе! Иска ходи сама – зажестичува тя с детинско достойнство. На три годинки и половина Уба бе започнала да подражава на възрастните и по-големичките деца и отказваше да я глежат като новородените бебетата. Растеше. Горедолу след около четири години вероятно щеше да стане жена. Имаше да научава доста неща за тези четири кратки години и благодарение на вътрешно чувство за бързото и съзряване, започваше да се подготвя за допълнителните отговорности, които тъй скоро щеше да носи.

– Добре, Уба – направи знак Айла, докато я пукаше на земята. – Но се дръж близо зад мен.

Спуснаха се покрай потока от тяхната страна на планината, като си пробиваха път по новата пътека покрай променилото се корито, която вече бе утъпкана недалеч от струпането на дънери. Пътят бе лесен – макар че връщането щеше да е по-изнурително – и преди обяд достигнаха ивица на морския бряг. Построиха си временни навеси по-далечко от прииждащия прилив, като използваха за подпори хрусталаци и изхвърлени от морето дървета. Накладиха огньовете и отново провериха мрежата. Риболовът щеше да започне следващата утрин. След като изградиха бивака, Айла тръгна към морето.

– Ще вляза във водата, мамо – направи знак тя.

– Защо все искаш да влизаш във водата. Айла? Опасно е и все влизаш много навътре.

– Прекрасно е, Иза. Ще внимавам.

Все същото се повтаряше, когато Айла отиваше да плува, Иза се

безпокоеше. Единствена Айла обичаше да плува, само тя можеше. Едрите, тежки кости на хората от Клана затрудняваха плуването. Те не се задържаха лесно на повърхността и изпитваха панически страх от дълбочината. Газеха във водата, като ловяха риби, но изобщо не си и помисляха да влезнат по-дълбоко от кръста. Чувстваха се несигурни. Пристрастието на Айла към плуването се смяташе за една от чудатостите и, а тя не бе единствената.

Докато достигна деветата си година, Айла бе по-висока на ръст от всички жени и горе-долу колкото някои мъже, но все още не си личаха белезите на приближаващата женственост. Понякога Иза се чудеше дали някога ще спре да расте. Високият и ръст и закъснението в съзряването и водеха до слухове сред част от хората, че мощният и мъжки тотем няма да позволи изобщо да разцъфне. Питаша се дали няма да прекара останалата част от живота си като един вид безполова жена – нито мъж, нито напълно жена.

Креб доуцука до Иза, докато тя наблюдаваше как Айла отива към брега. Якото и стройно тяло, плоските, възлести мускули и дългите и като на жребче нозе и придаваха скован и непохватен вид, но гъвкавите и движения опровергаваха непохватната и на пръв поглед кекавост. Въпреки че се опитваше да имитира раболепния ситнеж на жените от Клана, нямаше техните къси, криви крака. Колкото и да ситнеше, дългите и нозе правеха по-едри, почти мъжки крачки.

Но работата не бе само в краката. Айла излъчваше увереност в себе си, която никоя жена от Клана не притежаваше. Тя бе ловец. Никой мъж от Клана не го биваше толкова с нейното оръжие и тя вече го бе разбрала. Не можеше да изпитва лицемерно покорство пред огромното мъжко превъзходство, без да го чувства. Липсваше и задължаващата ги искрена вяра, която бе неизменно част от привлекателността на жените от Клана. В мъжките очи нейното източено като върлина тяло, лишено от каквито и да е женствени белези и несъзнателното и самоуверено държане намаляваха и без това съмнителната и хубост, Айла не само бе грозна, в нея нямаше капка женственост.

– Креб – направи знак Иза. – Аба и Ага разправят, че тя никога няма да стане жена. Викат, че тотемът и бил прекалено могъщ.

– Разбира се, че ще стане жена, Иза. Да не би да мислиш, че Другите не раждат деца? Само това, че сме я приели в Клана, не променя произхода и. Навярно е нормално техните жени да съзряват по-късно. Дори някои момиченца от Клана не стават жени чак до десетата си година. Като си помислиш само, че хората дори не и дават този срок, преди да

почнат да си въобразяват какви ли не неестествени неща. Това е нелепо! – изпръхтя той от яд.

Иза се успокои, но все и се щеше осиновената и рожба да покаже някои белези на женственост. Видя как Айла нагази във водата до кръста, после как се гмурна и се отправи навътре в морето с дълги, отмерени загребвания.

Момичето обичаше ширналата се солена вода и способността и да държи тялото и над нея. Не помнеше как се бе научила да плува, просто и се струваше, че винаги е умеела. Пясъчното дъно под водата пропадеше рязко само след няколко метра, разбра го, докато преплува тази отсечка по по-хладната вода и по по-тъмния и оттенък. Обърна се по гръб и се остави за миг лениво да я носят и люлеят вълните. След като глътка солена вода се блисна върху лицето и, вдигайки пръски, тя се претърколи и заплува към брега. Отливът започваше и тя бе попаднала в отичащото се течение. Силните, сливащи се течения затрудняваха връщането и. Напрегна се и скоро отново стъпи на дъното, а после зацапа към брега. Докато се плакнеше в бистрите води на реката, чувстваше бързото течение да напират о нозете и и нестабилното, песъчливо дъно да се рони под тях. Строполи се близо до огъня пред навеса им, уморена, но освежена.

След като ядоха, Айла се вторачи замечтано в далечината, като се чудеше какво ли има отвъд водата. С грак и писък морски птици прехвърчаха, кръжаха и се спускаха стремглаво над разбушувалия се прибой. Бели, изсушени от слънцето стари клони на някога живи дървета, изваяни в сплетени форми, разнообразяваха равните пясъци и необятната водна шир проблясваше под полегатите лъчи на залязващото слънце. Гледката създаваше чувство за нереална неземна пустош. Кривите плавеи се превръщаха в причудливи силуети, после потъваха в мрака на безлунната нощ.

Иза сложи Уба да си легне под навеса, после се върна да седне до Айла и Креб край малкия огън, който пускаше тънки струйки дим към осеяното със звезди небе.

– Какво е това, Креб? – тихо попита със знаци Айла, като посочи нагоре.

– Огньовете в небето. Всеки е домашното огнище на нечий дух в отвъдния свят.

– Толкова ли много хора има там?

– Това са огньовете на всички хора, които са се преселили в света на духовете и на всички хора, които още не са се родили. Това са и

огньовете на духовете на тотемите, но повечето тотеми имат повече от един огън. Виждаш ли онези там? – посочи Креб. Това е домашното огнище на самия Велик Урсуз. А онези виждаш ли? – показва той в друга посока. – Това са огньовете на твоя тотем, Айла, Пещерния Лъв.

– Обичам да спя навън и да виждам малките огньовете в небето – рече Айла.

– Не е толкова хубаво, когато духа вятър и вали сняг, прекъсна я Иза.

– И Уба харесва огънчета – рече със знаци детето, като пристъпваше в осветения от огъня кръг от мрака.

– Мислех, че вече си заспала, Уба – рече Креб.

– Не съм. И Уба гледа малки огънчета като Айла и Креб.

– Време е всички да си лягаме – направи знак Иза. – Утре ни чака тежък ден.

Рано на следващото утро Кланът опъна мрежата си през реката. Плавателните мехури от предишния улов есетра, внимателно измити и изсушени на въздуха, за да се превърнат в твърди, прозрачни слюдени балони, служеха за шамандури на мрежата, а камъни, вързани за дъното, бяха тежести. Брун и Друуг отнесоха единия край на отвъдния бряг, после вождът даде знак. Възрастни и по-големички деца за-джапаха в реката. И Уба понечи да се присъедини към тях.

– Не, Уба – направи и знак Иза – ти остани, не си още достатъчно голяма.

– Но и Она помага – замоли се детето.

– Она е по-голяма от теб, Уба. Ще помагаш после, като измъкнем рибата на брега. Твърде опасно е за теб. Дори Креб седи близо до брега. Ти ще останеш тук.

– Да, мамо – каза с жест Уба, като не криеше разочарованието си.

Движеха се бавно, като вдигаха колкото се може по-малко шум, докато се разгръщаха и образуваха огромен полукръг, а после изчакваха, докато пясъкът, който вдигаха при движението си, се уталожил отново. Айла бе разкрачила крака и се съпротивляваше на силното течение, бушуващо край нозете и, като не откъсваше очи от Брун и чакаше знака. Намираще се в средата на коритото на еднакво разстояние от двата бряга и бе най-близо до морето. Зърна огромна тъмна сянка да се плъзга покрай нея на няколко метра. Есетрите се бяха раздвижили.

Брун вдигна ръка, всички не смееха да си поемат дъх. Веднага щом свали ръката си, Кланът взе да кряска и да пляска по водата, като вдигаха пенливи пръски. Изглеждащият на пръв поглед хаотичен безпорядък

от шумотевица и пръскане скоро се оказа съвсем целенасочена постъпка. Кланът гонеше рибата към мрежата, като все повече затваряше кръга. Брун и Друг притичаха от отсрещния бряг, като мъкнеха мрежата със себе си, докато безпорядъчното плискане на Клана пречеше на рибата да се отправи обратно в морето. Мрежата се затвори, като все повече сбутваше сребристото множество от мятаци се риби на все по-малко пространство. Няколко от огромните чудовища се опитваха да разкъсат здравите възли на нишките и да излизат на свобода. Все повече ръце се хващаха за мрежата, като я отблъскваха към брега, докато тези на брега теглеха и целият Клан се бореше да извади на брега конвулсивно подкачащото стадо риби.

Айла вдигна очи и видя Уба, нагазила до колени сред гърчещите се риби да се опитва да ги докосне от обратната страна на мрежата.

– Уба! Връщай се! – направи и знак тя.

– Айла! Айла! – изплака детето, а после посочи към морето. Она! – писна тя.

Айла се извърна да погледне и едва успя да зърне тъмнокосата главичка да подскача веднъж, преди да изчезне под водата. Детенцето, годинка по-голямо от Уба, бе загубило почва под краката си и морето го бе отнесло. В суматохата около изтеглянето на улова никой не бе и обърнал внимание. Само Уба, гледаща по-голямата си приятелка с възторг от брега, бе забелязала отчаяната борба на Она и неистово се опитваше да привлече вниманието на някого, за да съобщи за случилото се.

Айла отново се гмурна в мътните, развълнувани води на реката и и загреба към морето. Плуваше по-бързо от всякога. Отичащото се течение и помагаше, но същото това течение теглеше със същата сила момиченцето към дънната яма. Айла зърна главичката да изплува още веднъж и напрегна всички сили. Вече бе близо до нея, но се боеше, че не бе достатъчно близо. Ако Она достигнеше ямата преди Айла да я достигнала, силното течение щеше да я замъкне на дълбокото.

Водата вече бе станала солена, усещаше вкуса и. Мъничката, черничка главичка изплува още веднъж на около метър, после изчезна под водата. Айла усети спадането на температурата на водата, докато се гмуркаше отчаяно, устремявайки се под вода към изчезващата главичка. Напила разпилените коси и сграбчи в юмрук дългата, полюшвана от водата коса на малкото момиче.

Айла си помисли, че дробовете и ще се пръснат – не бе имала време да си поеме дълбоко дъх, преди да се гмурне – и все повече и се виеше свят тъкмо когато изскочи на повърхността, без да изпуска скъпоценния

си товар. Вдигна главичката на Она над водата, но детето бе изгубило съзнание. Айла никога не се бе опитвала да плува, мъкнейки друг човек, но трябваше да измъкне Она на брега, без да потапя главата и във водата, колкото се може по-бързо. Айла гребеше с една ръка, като се опитваше да налучка най-подходящия начин, крепейки детето с другата.

Когато напипа дъно под краката си, забеляза, че целият Клан бе нагазил във водата да я посрещне. Айла вдигна безчувственото телце на Она от водата и го предаде на Друуг, без до този миг да съзнава колко е капнала от умора. Креб бе до нея и тя вдигна изненадано очи, като видя от другата си страна Брун да и помага да излезе на брега. Друуг хукна напред и когато Айла се строполи на пясъка, Иза вече бе проснала детенцето на брега и изпомпваше водата от дробовете му.

Не за пръв път член на Клана се бе разминал на косъм от удавяне. Иза си знаеше работата. Малцина бяха хората, дадени в жертва на студените глъбини, но този път бяха измъкнали жертвата под носа на морето. Она взе да кашля и да се дави, докато устата и бълваше водата и клепачите и трепнаха.

– Рожбата ми! Рожбата ми! – извика Ага и се хвърли на земята. Обезумялата майка вдигна момиченцето и го прегърна. – Мислех, че е умряло. Сигурна бях, че си е отишло. О, рожбата ми, единственото ми момиче.

Друуг вдигна момичето от скута на майка му и, притиснал го с тялото си, го занесе обратно в бивака. Противно на обичаите Ага вървеше до него, като потупваше и милваше дъщеричката си, която бе смятала за загубена.

Хората се взираха, многозначително зяпаха Айла, щом мина край тях. Никоой не бе спасяван досега, след като веднъж го е отнесло течението. Спасението на Она бе чудо. Никога вече човек от Клана на Брун нямаше да коментара с присмехулни жестове проявите на необичайния и начин на мислене. Късметлийка, викаха те. Винаги е била късметлийка. Нали тя откри пещерата?

Рибите все още се мятаха конвулсивно на брега. Няколко бяха успели да се измъкнат обратно в реката, след като Кланът бе разбрал за случилото се и се бе втурнал да посрещне завръщащата се Айла с полуудавеното момиченце, но повечето от рибата бе все още омотана в мрежата. Кланът се захвана отново да ги измъкне на брега, а после мъжете ги укротиха, удряйки ги със сопи, а жените взеха да ги чистят.

– Женска! – извика Ебра, щом като разпори търбуха на огромна моруна. Всички се втурнаха към едрата риба.

– Вижте колко е много! – направи знак Ворн и посегна да си вземе шепа от дребничките, черни яйчица. Пресният хайвер бе любима почерпка на всеки. Обикновено всеки грабеше с шепа от първата уловена женска есетра и ядеше до насита. По-късният улов щеше да се осоли и да се запази за понататъшна употреба, но никога не бе толкова вкусен, както когато бе току-що изваден от морето. Ебра спря момчето и направи знак на Айла.

– Айла, вземи си ти първа – с жестове нареди Ебра. Айла се огледа неловко, задето бе станала център на вниманието.

– Да, Айла първа да си взема – присъединиха се и останалите.

Момчето погледна към Брун. Той кимна. Тя излезе стеснително и посегна за шепа от лъскавия черен хайвер, после се изправи и го опита. Ебра даде знак и всеки се втурна и сграбчи пая си, струпвайки се радостно около рибата. Беше им спестена една трагедия и в облекчението си имаха чувството за празник.

Айла бавно zakрачи към навеса им. Знаеше, че и бе оказана почит. На малки хапки тя се наслаждаваше на разкошния хайвер и на сърдечния им, радушен прием. Никога нямаше да забрави това чувство. След като рибата бе извадена на брега и усмирена, мъжете се бяха струпали от страни в неизменната купчина, оставяйки чистенето и съхраняването на жените. Освен острите, кремъчни ножове, с които разпорваха рибите и нарязваха на късове по-едрите, разполагаха и със специален инструмент за белене на люспите. Това бе нож не само изтъпен от едната страна, за да може да се държи удобно в ръка, но и на мястото, където се поставяше показалеца, бе издълбана вдлъбнатина, за да може да се съобразява натиска и да могат люспите да се белят, без да се къса кожата на рибата.

В мрежата на Клана се мятеше не само есетра. Треска, сладководен шаран, няколко едри пъстърви, дори един два рака бяха част от улова. Птици, привлечени от рибата, се струпаха да се гощават с вътрешностите и откраднаха няколко филета, до които успяха да се докопат. След като рибата бе овесена да съхне на открито и върху димящите огънове, мрежата бе простряна върху нея. Така мрежата съхнеше и можеха да видят къде е нужно да се закърпи, а в същото време пречеше на птиците да крадат трудно спечеления улов на Клана.

Преди още да свършат с риболовството, на всички щеше да втръсне вкуса и мириса на риба, но първата вечер това бе добре дошла почерпка и неизменно пируваха заедно. Запазената за празненството риба бе повечето треска, чието фино, бяло месо бе изключителен деликатес,

когато бе прясно и се загръщаше в застлани свежи треви и едри, зелени листа преди да го поставят върху горещата жарава. Макар да не се споменаваше изрично, Айла знаеше, че това пиршество е и в нейна чест. Предлагаха и се сума ти отбрани залци от жените, а цяло едно филе бе специално приготвено за нея от Ага.

Слънцето се бе скрило на запад и повечето хора се бяха оттеглили под навесите си. Иза и Аба приказваха край огромната клада, превърнала се в тлеещи въглини, докато Айла и Ага седяха кротко и гледаха Она и Уба да си играят. Едногодишният син на Ага, Грууб, спеше мирно в ръцете и, след като до насита се бе наял с топло мляко.

– Айла – отрони жената малко нерешително. – Искам да знаеш нещо. Не винаги съм се държала добре с теб.

– Ага, винаги си била учтива – прекъсна я Айла.

– Това не е същото като да си добра – рече Ага. – Говорих с Друуг. Той заобича дъщеря ми, макар и да се е родила в дома на първия ми стопанин. Той никога не е имал момиче край огъня си. Друуг вика, че винаги ще носиш частица от духа на Она в себе си. Всъщност не познавам обичаите на духовете, но Друуг казва, че когато един ловец спаси живота на друг ловец, той запазва частица от духа на спасения от него човек. Стават нещо като побратими, като братя. Радваме се, че ти носиш частица от духа на Она, Айла. Доволна съм, че нея още я има, за да го споделя с теб. Ако някога имам щастието да родя друго дете и ако то е момиче, Друуг обеща да го наречем Айла.

Айла бе стъписана. Не знаеше какво да отговори.

– Ага, това е прекалено голяма чест. Айла не е сред имената на Клана.

– Вече е – рече Ага. Жената стана, направи знак на Она и пое към навеса си. Обърна се за миг и рече: – А сега ще си вървя.

Това бе най-близкият жест до „довиждане“ на хората от Клана. Най-често го пропускаха, просто си тръгваха. В Клана нямаха също израз за „благодаря“. Знаеха какво е благодарност, но това понятие носеше по-различно значение, обикновено чувство на задължение, и то от човек с по-нисък ранг. Помагаха си, защото такъв бе начинът им на живот, това бе техен дълг, необходим за оцеляването им и нито се очакваха, нито се получаваша благодарности. Извънредните дарове и услуги носеха тежестта на задължението да бъдат върнати с нещо също толкова ценно, това бе ясно на всички и не бяха необходими никакви благодарности. Докато бе жива Она, ако не и се удадеше случай или на майка и преди да порасне да върнат подобна услуга и да си осигурят частица от

духа на Айла, тя щеше да бъде длъжница на Айла. Предложението на Ага не бе, за да върне дълга, то означаваше повече, по такъв начин тя изразяваше благодарността си. Аба стана да си върви, малко след като дъщеря и си бе тръгнала.

– Иза винаги е разправяла, че си щастливка – жестикулираше старичката, докато минаваше покрай момичето. – Вече и вярвам.

– Иза, Ага ми каза, че винаги ще нося частица от духа на Она в себе си, но нали само я домъкнах обратно, а ти бе тази, която и върна дъха. Колкото аз съм спасила живота и, толкова и ти. Ти не носиш ли частици от множество духове, та ти си спасила живота на толкова хора?

– Защо според теб знахарката има свое собствено положение Айла? Именно защото тя носи частица от духа и всеки човек от Клана си, както на мъже, така и на жени. Всъщност на целия Клан, благодарение на самия Клан. Тя им помага да се появят на този свят и се грижи за тях през целия им живот. Когато една жена стане знахарка, всеки дава тази частица от духа си, дори тези, чийто живот още не е спасила, защото не се знае кога ще се наложи.

– Когато някой човек умре и се пресели в света на духовете – продължи Иза – знахарката губи частица от духа си. Някои вярват, че това я кара да се старее повече. Повечето знахарки се стараят и без това. Не всяка жена може да стане знахарка, дори щерка и не винаги става. Трябва да има нещо отвътре, което я кара да иска да помага на хората. Ти носиш това нещо, Айла и тъкмо затова те обучавам. Още отначало го забелязах, когато искаше да помогнеш на онова зайче след раждането на Уба. А и изобщо не се замисли на каква опасност се излагаш, когато отиде да спасяваш Она, просто искаше да спасиш живота и. Знахарките от моя род имат най-високо положение, Айла, и ти ще бъдеш от моя род.

– Но аз не съм ти истинска дъщеря, Иза. Ти си единствената майка, която помня, но не съм твоя рожба. Как така ще бъда от твоя род? Не притежавам твоята памет, всъщност дори не разбирам какво е това памет.

– Моят род има най-високо положение, защото винаги са били най-добрите. Майка ми, майка и и нейната майка винаги са били най-добрите знахарки, откак се помня. Всяка от тях е предавала на другата всичко, което е знаела и научила. Ти си от Клана, Айла, моя дъщеря, обучена от мен. Ти ще получиш всички знания, които мога да ти дам. Това може да не е всичко, което знам, но ще е достатъчно, защото има нещо друго. Ти имаш дарбата, Айла, според мен сигурно си потомка на род от знахарки.

Един ден ще бъдеш много добра.

– Ти нямаш спомените, дете мое, но мислиш по свой собствен начин, имаш усет да разбереш какво го боли човек. А щом знаеш каква е болката, не е трудно да помогнеш, а ти много често знаеш как. Никога не бях ти казвала да сложиш сняг на ръката на Брун, когато Ога го изгори. Щях да постъпя точно като теб, но никога не бях ти го казвала. Дарбата ти, талантът може да се окажат също толкова полезни като спомените, а може би и по-полезни. Но добрата знахарка си е добра знахарка. И това е важното. Ти ще бъдеш от моя род, защото ще станеш добра знахарка, Айла. Ще бъдеш достойна за положението си, ще бъдеш една от най-добрите.

Кланът влезе в крак с обичайната си практика. Вече изтегляха само по един улов на ден, но и това бе достатъчно да имат работа жените до късен следобед. Повече злополуки не се случиха, макар че Она вече не помагаше на викачите да гонят рибата. Друг реше, че е прекалено малка, а и идната година не бе далеч. Към края на преселението на есетрата уловите понамаляха и на жените им оставаше повече време да си починат следобед. Тъкмо навреме. На рибата и трябваша още няколко дни да се изсуши, а редицата стойки, проточили се по брега, с всеки ден ставаше по-дълга.

Друг бе преброял разлива на реката в търсене на отломки кремък, довлечени от планината и бе дотътризил няколко в бивака. Вече няколко следобеди го виждаха да дяла нови сечива. Един следобед, малко преди да си тръгнат, Айла забеляза Друг да взема вързоп от навеса си и да го носи до изхвърления от морето дънер, където обикновено изработваше сечивата. Обичаше да го гледа как работи с кремъка и го последва, после кукна пред него със склонена глава.

– Това момиче иска да погледа, ако майсторът на сечива не възразява – рече тя с жестове, когато Друг и даде знак, че я е видял.

– Ххъмм – кимна той в знак на съгласие. Намери си местенце на дънера, седна мълчаливо и взе да наблюдава.

Момичето и преди го бе наблюдавало, Друг знаеше, че интересът и е искрен и няма да му пречи на съсредоточаването. „Де да се интересуваше и Борг толкова“, помисли си той. Никой от юношите в Клана не проявяваше действителна склонност да майстори сечива и като всеки наистина сръчен майстор, той искаше да сподели с някого знанията си и да ги предаде някому.

„Може пък Грууб да прояви интерес“, мислеше си той. Бе доволен,

че новата му стопанка бе родила момче, непосредствено след като отби Она. Душата на Друуг никога не е била по-доволна и се радваше, че бе решил да вземе Ага и двете и деца. Дори присъствието на старицата не му създаваше чак толкова ядове, Аба често удовлетворяваше заръките му, когато Ага бе заета с новороденото. Ага не притежаваше дълбокото, безмълвно разбиране на майката на Гуув и се наложи Друуг да се понапъне отначало, за да и даде да разбере къде и е мястото. Но тя бе млада и здрава, бе му родила син – момче, в което бяха големите надежди на Друуг да го обучи за майстор на сечива. Бе изучил каменоделското умение от стопанина на майката на майка си и сега разбираше какво удоволствие е доставял на стареца, когато като малко момченце, бе проявил интерес да усвои това умение.

Откак бе дошла да живее с Клана, Айла често го наблюдаваше и той бе виждал изработените от нея сечива. Сръчна бе в ръцете, умело прилагаше прийоми му. На жените бе позволено да изработват сечива, щом не правеха инструменти, чиято крайна цел бе оръжие или изработването на оръжие. Просто не си заслужаваше да се обучава момиче, а пък и то нямаше да стане истински майстор. Но това момиче имаше известна дарба, изработваше съвсем прилични сечива и по-добре беше да има за чирак момиче, отколкото никакъв. Беше и обяснил някои неща от майсторлъка си преди.

Майсторът на сечива разгърна вързопя и постла кожата, в която бяха инструментите му. Погледна към Айла и реши да и окаже благодарението, като сподели с нея някои полезни съвети за камъка. Взе едно парче, от което се бе отказал предишния ден. След дълги години опити наслуки предшествениците на Друуг бяха разбрали, че в кремъка са съчетани подходящите качества за изработка на най-добрите сечива. Айла наблюдаваше съсредоточено, докато той обясняваше. Първо един камък трябваше да е достатъчно здрав, за да реже, стърже иди цепи многообразието от животинска и зеленчукова материя. Много от силициевите минерали от семейството на кварца притежаваха необходимата якост, но кремъкът разполагаше с едно друго качество, което повечето от тях и множеството камъни от по-меки материали, не притежаваха. Камъкът бе чуплив, можеше да се строши от натиск или удар. Айла подскочи изненадана, Когато Друуг и го демонстрира, като чукна пукнатия камък о друг и го разцепи на две, като отвътре се показа различното естество на сърцевината на бляскавия, тъмносив кремък. Друуг не знаеше точно как да обясни третия признак, макар че го чувстваше дълбоко в себе си като резултат от многогодишната си работа с камък. Признакът, който

правеше възможен занаята му, бе как се чупи камъкът и от решаващо значение бе еднородността на кремъка. Повечето минерали се трошаха по плоскост, успоредна на кристалната си структура, което значеше, че могат да се цепят само в определена посока и каменоделецът не можеше да ги оформя според желанието си. Понякога, когато му се удадеше да го открие, Друуг използваше обсидиан, черното стъкло от вулканичните изригвания, въпреки че бе много по-мек от сума ти минерали. Той не притежаваше строго определен кристален строеж и можеше да го чупи едновременно накъдето си иска.

Кристалният строеж на кремъка, макар и строго определен, бе толкова ситен, че също бе еднороден и единственото ограничение при обработката му бе умението на каменоделеца, а точно в това се състоеше дарбата на Друуг. И все пак кремъкът бе достатъчно як, за да реже дебелите кожи или жилавите, яки растения и достатъчно крехък, за да се получи при счупване острие като парче счупено стъкло. За да и покаже, Друуг взе един от отломъците на пукнатия камък и посочи към резаца му. Не и трябваше да го докосва, за да разбере колко е остър, много пъти бе използвала точно толкова остри ножове.

Друуг се замисли за многогодишния си опит, който бе разширил предадените му знания, докато остави отломъка да падне и постла кожата на скута си. Способностите на добрия каменоделец си личаха още при избора на камък. Необходимо бе набито око, за да различи дребните различия в цвета на варовиковата външна обвивка, които свидетелстваха за ситно зърнест кремък от високо качество. За да придобиеш усета, че отломките на едно място са по-добри, по-пресни, включват по-малко примеси от камъните на друго място, бе нужно време. Може би един ден щеше да има истински чирак, който щеше да забелязва тези по-неуловими подробности.

Айла си помисли, че я бе забравил, след като подреди инструментите си, внимателно прегледа камъните, а после кротко се замисли, хвана ла амулета си със затворени очи. Изненада се, когато той заговори с безмълвни жестове.

– Сечивата, които ще направя, са от изключително значение. Брун взе решение да отидем на лов за мамути. Наесен, след като листата сменят цвета си, ще се отправим далеч на север да намерим мамутите. За да бъде успешен ловът, трябва да имаме голям късмет, духовете трябва да са благосклонни. Ножовете, които ще изработя, ще служат за оръжие, а другите сечива са, за да се приготвят оръжия специално за този лов. Мог-ър ще направи мощно заклинание, което да им донесе късмет, но

първо трябва да се изработят сечивата. Ако направата им върви добре, това ще е добър знак.

Айла не бе сигурна дали Друуг говори на нея или просто излага фактите, за да останат ясно в съзнанието му, преди да започне. Това даже усили чувството и че трябва да мирува и не трябва да прави нищо, за да не смути Друуг по време на работа. Почти очакваше да и каже да си върви, след като вече знаеше за важността на сечивата, които се канеше да изработи.

Но тя не знаеше, че още от мига, когато показва пещерата на Брун, Друуг смяташе, че тя носи късмет и спасяването на живота на Она само затвърди убеждението му. Смяташе пришълката за необикновен камък или зъб, който човек получава от тотема си и носи за късмет в амулета си. Не бе сигурен дали тя самата бе щастлива, а само че носеше щастие и молбата и да погледа точно в този момент, той смяташе за добро знамение. С зъглчето на окоето си забеляза, че тя посегна към амулета си, щом като вдигна първия отломък. Макар и в себе си да не го окачестви точно така, стори му се, че моли могъщия си тотем да донесе успех на начинанието му и това бе добре дошло за него.

Друуг седеше на земята, кожата се дуплеше в скута му и държеше отломък в лявата си ръка. Посегна към един камък с овална форма и го претегляше, докато не го почувства сгодно в ръката си. Дълго бе търсил камък за чукане с подходящия размер и издръжливост и този го имаше много отдавна. Множество резки по него свидетелстваха за дългата му употреба. С камъка за чукане Друуг разчупи варовиковата, сивкава външна черупка и отдолу се появи сивкаво черният кремък. Поспря и огледа кремъка възискателно. Зърнестият строеж бе наред, цветът също, нямаше никакви примеси. Чак тогава взе да оформя грубо основните очертания на ръчна брадвичка. Дебелите люспи, които изпадаха, бяха с остри резци, много от тях щяха да се използват за рязане, както бяха се олюпили от кремъка. Ръбът на всяка люспа, където чукът бе ударил кремъка, бе доста дебел и се изтъняваше до по-тънко напречно сечение в противоположния край, а с всяко обелено парче оставаше дълбок, вълнист белег на сърцевината на кремъка.

Друуг остави камъка за чукане и взе парче кокал. Прицелвайки се внимателно, той чукна кремъчната сърцевина съвсем близо до острия, назъбен ръб. Мекият, по-гъвкав костен чук оставаше по-дълги, по-тънки люспи с по-гладък край и по-прави резци, където удареше и не притъпяваше тънкия, остър резец, както щеше да се получи с по-тежкия, каменен чук.

След няколко мига Друуг вдигна завършеното си изделие. Сечивото бе дълго около дванадесет сантиметра, заострено от единия край, с остро лезвие, сравнително тънко напречно сечение и с гладка повърхност, набраздени само от плитките резки на местата, където бе дялал люспите. Можеше да го хванеш в ръка и да го използваш за сечене на дърва или пък да дълбаш от парче дънер дървена паница като с тесла, да отсечеш част от мамутския бивн, да натрошиш костите на животно, докато изрязваш месото, общо взето за всяка цел, която не можеше да мине без остър инструмент за рязане и чукане.

Сечивото бе отколешно и прадедите на Друуг майсторяха подобни ръчни брадвички от хилядолетия. С по-простичката си форма, то бе едно от най-рано изобретените сечива и все още вършеше работа. Друуг затършува из купчината люспи и подбра няколко с широки, прави резци и ги отдели за полезните при обезкостяване на месо и рязане на кожи сатърчета. Ръчната брадвичка бе само за загряване. После Друуг се захвана с друга каменна отломка, беше я подбрал заради извънредно финия зърнест строеж. Върху нея можеше да се приложат по-нови и сложни похвати.

Майсторът на сечива вече се бе отпуснал, не бе толкова нервен и се залови за следващата си задача. Намести кост от крака на мамут между краката си като наковалня и като сграбчи отломъка, постави я на този тезгях, като я държеше здраво. После вдигна камъка за чукане. Този път, докато сваляше външната варовикова обвивка, внимателно оформи камъка така, че сърцевината на оставащия камък бе с груба, приплескана, яйцевидна форма. Обърна камъка настрана, взе костното чукче и свали люспите от горе, като караше все от ръба към центъра. Когато свърши, яйцевидният камък бе плосък и свален отгоре. После Друуг поспря, стисна в ръка амулета си и затвори очи. За следващите му решителни стъпки му бе необходимо както майсторство, така и малко късмет. Протегна ръце, раздвижи пръсти и посегна към костното чукче. Айла притаи дъх. Той искаше да си намери подходящото място за удар, за да издяла малко парче от плоската овална горна част, което да остави вдлъбнатина с повърхност, перпендикулярна на люспата, която искаше да отцепи. Без подходящо място за удар, люспата нямаше да се отдели чисто с остри ръбове. Огледа и двата края на овалната повърхност, реши кой да бъде, внимателно се прицели и нанесе рязък удар, после изпусна затаения си дъх, щом като малкото парченце се откърши. Друуг здраво придържаше дисковидното ядро о наковалнята, прецизно измери разстоянието и точката на удара и чукна малката вдлъбнатина, която вече

бе направил, с костното чукче. Идеална люспа се отдели от предварително обработеното ядро. Имаше дълга, овална форма, остри краища, бе грубо заравнена от външната страна, отвътре бе гладка и леко се издуваше, бе малко по-дебела от страната на удара, като на другия край изтъняваше.

Друг пак хвърли поглед към ядрото, обърна го и изчука малка вдлъбнатина за място на удара, после отцепи втора предварително подготвена люспа. Само за няколко мига Друг отцепи шест люспи и захвърли остатъка от кремъчното ядро. Всичките люспи имаха дълга, овална форма и в по-тесния си край се стесняваха до острие. Внимателно огледа люспите и ги подреди в редица да са му под ръка за довършителните работи, които щяха да ги превърнат в желаните сечива. От един камък с почти същия размер като този, от който бе направил една-едничка ръчна брадва, бе получил шест пъти по-дълго острие с помощта на понов похват, остър резец, който можеше да оформи в най-разнообразни, полезни сечива.

С мъничко, леко плоско, кръгло камъче Друг леко дооформи резеца от едната страна на първата люспа, за да очертае острието, но по-важно бе да притъпи обратната страна, така че държаният в ръка нож да не пореже използващия го, един вид ретуш, не да наостри и без това остротото лезвие, а да притъпи обратната му част, за да бъде удобен за хващане. Оцени ножа взискателно, отстрани още няколко мънички стружки, а после доволен го остави и посегна за следващата люспа.

Следващият избран от Друг къс бе по-голям и отцепен от място по-близо до центъра на яйцевидното ядро. Единият му край бе почти прав. Придържайки къса о наковалнята, Друг натисна с мъничката кост и отчупи малка стружка от ръба на лезвието, после още няколко, като остави поредица от У-образни резки. Притъпи обратната страна на назъбеното сечиво и за кой ли път огледа ситнозъбия трион току-що излязъл от ръцете му, после кимна и го остави.

Използвайки същото парче кост, майсторът на сечива притъпи целия обратен край на един по-малък, по-кръгъл къс, докато не придоби доста изпъкнала форма и сътвори яко, леко притъпено сечиво, което не можеше лесно да се счупи от натиска при стъргане на дърво или животински кожи и нямаше да ги къса. На друг един къс той издълба резка с формата на V върху острието, особено полезно при оформянето на остриетата на дървените копия, а на последния къс – който свършваше с остър връх откъм тесния край, но острието му бе доста вълнообразно – той притъпи и двата ръба и остави само върха. Това сечиво щеше да

намери приложение като шило за пробиване на дупки в кожи или пък като свредел за пробиване на дупки в дърво и кост. Всички сечива на Друуг бяха пригодени да се държат в ръка. Друуг погледна отново към набора сечива, измайсторени от него, после повика Айла, която през цялото време не откъсваше очи от него и дори не смееше да диша. Даде и стъргалото и един от широките, остри късове, които бяха останали при изработването на ръчната брадвичка.

– Тези можеш да ги вземеш. Могат да са ти от полза, ако дойдеш с нас на лова за мамути – рече и той с жестове.

Очите на Айла светнаха. Държеше сечивата, сякаш бяха най-драгоценни дарове. А те бяха. „Възможно ли е да ме изберат да съпровожда ловците в лова им на мамути?“, питаше се тя. Айла още не бе станала жена и обикновено само жени и малките им деца, които кърмеха в момента, ходеха с ловците. Но тя имаше ръст на жена и вече бе предприела няколко кратки ловни излета това лято. „Може пък и да ме изберат. Надявам се да стане така, наистина се надявам“, мислеше си тя.

– Това момиче ще пази сечивата, докато дойде време за лова на мамути. Ако я изберат да придружи ловците, ще ги опита за пръв път на мамута, убит от ловците – каза му тя.

Друуг изсумтя, после изтупа кожата, застлана на скута му, от дребните отломки и парченца камък, отмести мамутския крак-наковалня, бутна в него камъка чук, костното чукче и костните и каменни инструменти за оглаждане, загърна ги и ги завърза сигурно с ремък. После събра новонаправените инструменти и се отправи към навеса, под който живееше с останалите членове на домакинството си. Бе си свършил работата за деня, макар че още бе следобед. За доста кратко време бе измайсторил няколко доста свършени сечива и не искаше да дава зор на късмета си.

– Иза! Иза! Виж! Друуг ми ги даде. Даже ми позволи да гледам, докато ги прави – жестикулираше Айла с едноръжките знаци на Креб, като държеше сечивата с другата си ръка, докато се втурваше към знахарката. – Той ми каза, че ловците наесен ще ходят на лов за мамути и изработва сечива за мъжете да си направят нови оръжия, специално за този лов. Рече ми, че тези могат да ми свършат работа, ако и аз отида с тях. Мислиш ли, че може да ме вземат със себе си?

– Може, Айла. Но не знам защо толкова се вълнуваш. Ще видите голям зор. Ще трябва да се претопи цялата мазнина и повечето От месо-то ще се изсуши, а ти не можеш да си представиш колко месо и мазнина има в един мамут. Ще трябва да отидете доста надалеч и да го донесете

цялото обратно.

– О, хич не ме е грижа, че ще видим голям зор. Никога не съм виждала мамут, освен веднъж от рида в далечината. Искам да отида, Иза, да знаеш как се надявам, че ще отида.

– Мамутите рядко идват толкова на юг. Обичат да е студено, а тук лятоска е доста горещо. Зиме пък има прекалено много сняг, за да пасат. Но не съм виждала мамутско месо от доста време. Няма нищо по-вкусно от хубавия, крехък мамут, а пък мазнината им е толкова много и може да се използва за най-различни неща.

– Мислиш ли, че ще ме вземат, мамо? – зажестичулира развълнувано Айла.

– Брун не споделя с мен плановете си, Айла. Дори не знаех, че ще ходят, та ти знаеш повече от мен за това – рече Иза. – Но не мисля, че Друуг ще ти каже нещо, ако нямаше никаква вероятност. Според мен той е признателен, че спаси Она от удавяне и с тези сечива, както и с новината за лова той иска по някакъв начин да ти се отблагодари. Друуг е прекрасен човек, Айла. Имаш късмет, че те е сметнал за достойна за даровете му.

– Ще си ги пазя до лова за мамути. И на него му казах, че ако отида, тогава ще ги употребя за пръв път.

– Идеята ти е чудесна, Айла, и думите ти са били тъкмо на място.

Ловът на мамути, заплануван за ранна есен, когато огромните рунтави животни се отправяха на юг, в най-добрия случай бе рисковано начинание и целият Клан се вълнуваше. В похода към северния ъгъл на полуострова, недалеч от мястото, където се съединяваше с континента, щеше да участва всеки здрав телом човек. През времето, необходимо за пътуването, за отделяне и съхранение на месото, за претопяване на мазнината и връщане до пещерата, всички останали ловни дейности се прекратяваха. А нищо не им гарантираше, че ще намерят мамут, след като се озоват там или пък ако откриеха, че ловците щяха да имат успех. Само фактът, че при евентуален успех, това гигантско животно щеше да осигури месо за храна на Клана в продължение на доста месеци, както и огромен запас от мазнината, тъй съществена за оцеляването им, си заслужаваше да се замисли човек.

Ловците натрупаха зад гърба си много от обичайните ловни излети през ранното лято, за да се снабдят с достатъчно месо и да изкарат идващата зима, ако, разбира се, бъдат пестеливи. Не можеха да си позволят лукса да заложат единствено на лова на мамути, без да вземат мерки за следващия мразовит сезон. Но следващото Събиране на Клановете бе след две години и през лятото преди него почти нямаше да ходят на лов. Цяло лято щяха да пътуват до пещерата на Клана, домакин на знаменателното събитие, щяха да вземат участие в големите празненства и щяха да се върнат обратно. Дългата история на тези събирания караше Брун да разбере, че Кланът трябваше да почне да трупа храна и запаси много преди това, за да изкарат зимата след Събирането. Ето защо бе взел решение да отидат на лов за мамут. Достатъчните запаси за зима плюс един успешен лов на мамут щеше да е добро начало. Сушеното месо, зеленчуците, плодовете и зърната можеха спокойно да изтраят две години, ако правилно се съхраняваха.

Около предстоящия лов не трептеше само ореолът на вълнението, но се чувстваше и осезаемо подмолното влияние на суеверието. Успехът на лова зависеше дотолкова от късмет, че дори в най-незначителните събития търсеха поличби. Всеки си отваряше очите на четири във всяко свое действие и бяха особено бдителни за нещата, които имаха макар и далечна връзка с духовете. Никой не искаше да е причина за гнева на някой дух, който да им донесе несполука. А жените пък внимаваха още

повече, когато готвеха, прегореното месо можеше да бъде лоша поличба.

На всеки етап от подготовката мъжете провеждаха церемонии, като отправяха горещи молби за омилостяване на невидимите сили край тях и Мог-ър бе зает да прави заклинания за късмет и могъщи магии обикновено от малката пещера с костите. Всичко, което минеше добре, се смяташе за благоприятно знамение, а всяка пречка бе повод за тревога. Целият Клан бе изнервен и Брун едва ли бе спал като хората от мига, когато бе взел решение да отидат на лов за мамут и понякога му се щеше изобщо да не бе му хрумвало.

Брун свика мъжете да се съберат и да обсъдят кой ще отиде на лов и кой ще остане. Защитата на пещерния им дом не бе маловажна задача.

– Мислех да оставя един от ловците – заговори вождът. – Почти цяла луна няма да ни има, навярно две. А не можем да оставим пещерата толкова време незащитена.

Ловците не смееха да погледнат Брун в очите. Никой от тях не искаше да пропусне лова. Всеки се страхуваше да не би вождът да улови погледа му и да се реши да го остави.

– Брун, ще са ти нужни всичките ловци – рече с жестове Зуг. – Краката ми не са достатъчно бързи за лов на мамути, но ръката ми все още е достатъчно силна да държи копие. Прашката не е единственото оръжие, с което мога да си служа. Зрението на Дорв не го бива, но мускулите му още са яки, а и още не е ослепял. Все още може да държи сопата или копието и поне може да защитава пещерата. Докато поддържа огъня, никое животно няма да смее да се приближи толкова близко. Не бива да се тревожиш за пещерата, ние ще смогнем да я защитим. Достатъчно са ти тревогите около лова на мамута. Разбира се, решението не зависи от мен, но смятам, че трябва да вземеш всички ловци.

– Съгласен съм, Брун – добави Дорв, като се приведе напред и леко примига. – Зуг и аз ще се справим с охраната на пещерата, докато ви няма.

Брун спря погледа си на Зуг, после на Дорв и отново на Зуг. Не му се щеше да оставя някой от ловците си. Не искаше да прави нищо, което можеше да застраши шансовете му за успех.

– Прав си, Зуг – най-сетне направи знак Брун. – Само защото вие двамата с Дорв не можете да ходите на лов за мамути, не означава, че не сте достатъчно силни да охранявате пещерата. Кланът има късмет, че вас двамата още ви бива и съм щастлив, че помощникът на вожда преди мен е все още с нас, за да се възползвам от мъдрия му съвет, Зуг. Нищо

не му костваше да покаже на стареца, че го цени. Останалите ловци се отдръпнаха. Съчувстваха на старците, че не ще могат да участват в големия лов, но бяха и благодарни, че те щяха да останат да пазят пещерата. Подразбираше се, че и Мог-ър няма да ги придружи в похода, той не бе ловец. Но Брун бе имал случай да зърне хромия старец да размахва дебелината си тояга за ходене не на шега в самозащита и мислено прибави и мага към защитниците на пещерата. Не щеше и дума, че тримата можеха да се справят колкото и сам ловец.

– А сега, кои жени ще вземам с нас? – запита Брун.

– Ебра ще дойде.

– И Ука – додаде Грод. – Силна и опитна е и няма малки деца.

– Да, изборът на Ука е добър – одобри Брун, – както и Овра – рече той, поглеждайки към Гуув. Помощникът на Мог-ър кимна в знак на съгласие.

– Какво ще кажете за Ога? – запита Брод. – Брак вече проходи и скоро ще го отбие, та не и отнема много време.

Брун се замисли за миг.

– Не виждам защо да не дойде. Останалите жени ще помагат да го наглеждат, а и Ога я бива за работа. Ще ни е от полза.

Брод не криеше задоволството си. Харесваше му, че вождът има добро мнение за стопанката му, това бе нещо като похвала за доброто му възпитание.

– Някои жени трябва да останат да наглеждат децата – рече със знаци Брун. – Ами Ага и Ика? Грууб и Игра са още малки за толкова дълго пътуване.

– Аба и Иза могат да ги наглеждат – предложи Круг.

– Игра не създава кой знае колко грижи на Ика.

На повечето мъже им се искаше да вземат стопанките си със себе си на този дълготраен лов, защото нямаше да зависят от стопанката на чужд мъж да им поднася храна.

– Не знам за Ика – изказа мнението си Друуг – но според мен Ага предпочита да остане този път. Три от децата са нейни и даже и да вземе Грууб, сигурен съм, че ще липсва на Она. Ворн, обаче, би искал да дойде с нас.

– Мисля, че както Ага, така и Ика трябва да останат – реши Брун – а и Ворн. Не е дорасъл за лов и за него няма да има работа, а пък няма да гори от желание да помага на жените, особено като я няма майка му да го наглежда. Чакат го още много ловове на мамути.

До този момент Мог-ър не бе изказал мнението си, но усети, че сега

му е времето.

– Иза е доста слаба да тръгне, а и трябва да остане в пещерата да се грижи за Уба, но не виждам защо Айла да не тръгне.

– Та тя дори не е жена – прекъсна го Брод – и освен това на духовете може да не им хареса, че водим с нас пришълката.

– На ръст е по-едра от жена, а и е толкова яка – възрази Друуг – работи съвестно, бива я с ръцете и се ползва от благоразположението на духовете. Забравихте ли пещерата? Ами Она? Според мен тя ще ни донесе късмет.

– Друуг е прав. Работи бързо и е силна, колкото жена. Няма деца да наглежда, а и донякъде е обучена за знахарка. А това може да ни е от полза, макар че, ако Иза бе по-добре, щях да предпочета нея. Айла ще дойде с нас – със знаци сложи точка на обсъждането Брун.

Когато разбра, че ще я вземат на лов за мамути, Айла толкова се развълнува, че не я свърташе на едно място. Постоянно досаждаше на Иза с въпросите се какво да вземе със себе си и няколко пъти пълнеше и изпразваше кошницата си в дните преди заплануваното заминаване.

– Не ти трябва да взимаш толкова много неща, Айла. На връщане товарът ти ще е много по-тежък, ако ловът е успешен. Но аз съм ти приготвила нещо, което според мен ще трябва да вземеш. Току-що го завърших.

Сълзи от щастие са появиха в очите на Айла, когато видя торбата в ръцете на Иза. Беше изработена от цяла видрова кожа, обработена с непокътната козина, глава, опашка и крачета. Иза бе помолила Зуг да убие видра и я бе държала на скрито в дома на Друуг, като Ага и Аба и бяха помагали за изработката на изненадата.

– Иза! Моя собствена лечебна торба! – извика Айла и прегърна жената. На момента седна и извади всички мънички кесийки и вързопчета, като ги подреди в редица, както бе виждала от Иза многократно. Отваряше всяко и подушваше съдържанието, после пак го завързваше точно със същите възли, както бяха вързани първоначално.

Не бе лесно да разграничиш множеството сушени билки и корени само по миризмата, макар че особено опасните често се смесваха с безвредна, но с остър мирис билка, за да се избегне случайната злоупотреба. Истинска система за класификация представляваше видът на връвта или ремъчката, с която завършваше кесийката в сложен набор от възли. Определени класове билкови церове бяха вързани с връв от конски косми, други от бизон или от някое друго животно, чиито косми имаха

характерен цвят и структура, други пък със сухожилия и въженца от живи кори и пълзящи растения, а някои с кожени ремъчки. Неизменна част от запомнянето на приложението на отделна билка бе и познаването на вида връв и системата от възли, с които се завързваше кесийката или вързопчето с тази билка.

Айла прибра кесийките обратно в лечебната торба, после я привърза за ремъка на кръста си, като и се възхищаваше. Свали я и я постави до кошницата си за бране заедно с големите торби, в които щеше да носи мамутското месо, което се надяваха да донесат. Всичко бе готово. Единствено въпросът какво да прави с прашката си не и даваше мира. Нямаше да може да я използва, но се боеше да я остави, да не би Иза или Креб да я намерят. Мислеше да я скрие в гората, но реши, че някое животно може да я изрови или пък да пострада от престоя на откритото. Най-накрая реши да я вземе със себе си, като добре я бе скрила в една гънка на дрехата си.

В деня на заминаване на ловците Кланът стана още по тъмно и тъкмо почваха да се различават истинските краски на многоцветните листа, докато поемаха на път, когато небето просветна. Но щом прехвърлиха рида източно от пещерата, лъчезарното сияние на изгряващото слънце надзърна иззад хоризонта и ширналите се воля израсло на воля сено заприпламваха с яркочлатист оттенък. Спуснаха се от гористите склонове на подножието на планината и се озоваха сред степта, още докато слънцето бе ниско. Брун наложи бърз ход, почти колкото когато мъжете излизаха сами. Товарът на жените бе лек, но не свикнали на негодите на бързото вървене, трябваше да се озорят, за да не изостанат.

Сред откритата, ветровита прерия бе хладно и ставаше все по-студено, колкото по на север отиваха. И въпреки това, малко след като бяха тръгнали на път по ранина, свалиха едно по едно части от облеклото си. Бързият им ход мигновено ги затопляше и само когато се наложеше да спрат за кратка почивка, те наистина усещаха ниската температура. Болките в мускулите от първите няколко дни, особено при жените, щом налучкаха крачката и нозете им свикнаха с ходенето, скоро изчезнаха.

В северния край на полуострова теренът бе по-труден. Широките равни плата изведнъж свършваха със стръмни клисури или с назъбени, голи чукари – резултат от тътнешото надигане на неуталожилата се земя от по-ранни времена, разпокъсала тясната си варовикова одежда. Тесните каньони бяха иззидани от множество назъбени скали, някои свършваха там, където двата края се сливаха или пък бяха осеяни с остроръби, нападали скали, откъртени от околните чукари. През други протичаха

понякога водни пътища, като се почне от мъничките, сезонни поточета и се стигне до буйните реки. Само край речните течения няколко сгърчени от порива на вятъра бора, борики и ели, обкръжени от брези и върби, смалили се до размера на по-големичък храст, нарушаваха монотонността на тревистите степи. В редки случаи, когато след клисурата се озоваваха в напоявана долина, закътана от непрестанните напори на вятъра и снабдена с достатъчно влага, иглолистните и дребнолистните, широколистните дървета се приближаваха до истинските си пропорции.

Пътуването мина без произшествия. Вървяха с постоянна, бърза крачка в продължение на десет дни, преди Брун да започне да изпраща хора да разузнаят околността и през следващите няколко дни те забавиха хода си. Намираха се близо до широкия провлак на полуострова. Ако им бе писано да открият мамути, то вече трябваше да са ги забелязали.

Ловната хайка бе спряла край малката рекичка. Брун бе изпратил Брод и Гуув напред още в ранния следобед и недалеч от останалите се вираше в посоката, в която бяха тръгнали. Скоро трябваше да вземе решение дали да бивакуват край рекичката или да продължат по-нататък, преди да спрат за вечерта. Късните следобедни сенки се удължаваха във вечерни и ако двамата младежи не се върнеха скоро, решението щеше да се наложи от само себе си. Присви очи, обърнал се право срещу острия източен вятър, който развяваше дългото му кожено наметало около краката му и пригладваше рунтавата му брада о лицето му.

Стори му се, че забелязва движение в далечината и не след дълго взе да различава по-добре бягащите силуети на двамата мъже. Внезапно изпита прилив на вълнение. Навярно се дължеше на нюха му или пък бе сетивният му унисон с техните бягащи тела. Те видяха самотната фигура и засилиха темпото на бягането си, като размахваха ръце.

– Мамут! Мамут! – крещяха мъжете, останали без дъх, докато препускаха към групата. Всички се струпаха около възбудените мъже.

– Голямо стадо на изток – жажестикулира развълнуван Брод.

– Колко има до там? – запита Брун.

Гуув посочи право нагоре, после описа с ръката си къса дъга. Знакът искаше да каже „На няколко часа път“.

– Показвайте пътя – нареди със знак Брун и сигнализира на останалите да ги последват. Имаше още време дневна светлина да се приближат към стадото.

Хоризонтът пламтеше целия от залязващото слънце, когато ловната хайка зърна тъмно, размазано, движещо се петно в далечината „Стадото е голямо“, помисли Брун, докато заповядваше да спрат. Щеше да се

наложи да се задоволят с водата, която си носеха от предишното спирание, твърде късно бе да търсят поток. Най-важното бе, че бяха открили мамути. Сега всичко зависеше от ловците.

След като хайката се нанесе в нов бивак край едно криволичещо ручейче, оградено с двоен ред шугави храсти по всеки бряг, Брун поведе ловците си да разузнаят възможностите. Мамутът не можеше да го повалиш като бизон, нито пък да го уловиш с ласо. За лова на рунтавите дебелокожи трябваше да си разработят различна тактика. Брун и хората му огледаха проломите и клисурите в околността. Той търсеше особено образувание – задънен пролом, който се стесняваше в тясно ждрело с отрупани със скали брегове и свлекли се камъни в задънения му край – на неголямо разстояние от бавно придвижващото се стадо.

Рано сутринта на втория ден Ога страхливо приседна пред Брун със сведена глава, а Овра и Айла чакаха с нетърпение зад нея.

– Какво искаш Ога? – направи знак Брун, след като я потупа по рамото.

– Тази жена има една молба – започна тя нерешително.

– Да?

– Тази жена никога в живота си не е виждала мамут. А и Овра и Айла не са виждали. Ще ни разреши ли вождът да се приближим, за да можем да го видим отблизо?

– Ами Ебра и Ука, и те ли искат да видят мамут?

– Те казват, че и без това ще се нагледат на мамут до края. Нямам желание да го гледат – отвърна Ога.

– Те са мъдри жени, но пък са виждали и преди мамут. Намираме се по посока на вятъра, не се доближавайте много-много да не подплашите стадото и не щъкайте напред-назад.

– Няма да се приближаваме много-много – обеща Ога.

– И на мен ми си струва, че няма, като ги видите. Добре, може да отидете – реши той. „Няма нищо лошо, че позволих на девойките да си направят малък излет“, мислеше си той. „И без това в момента нямат много работа, а по-късно ще видят достатъчно зор, ако духовете са благосклонни“.

И трите се вълнуваха от приключението, което възнамеряваха да предприемат. Айла бе тази, която най-сетне бе убедила Ога да помоли, въпреки че всички го бяха обсъдили. Ловното пътешествие ги бе сближило далеч повече, отколкото всекидневието им в пещерата и им предоставяше възможност да се опознаят взаимно. Овра, кротка и сдържана

по природа, винаги бе смятала Айла за едно от децата и не можеше и дума да става за приятелство между тях. Ога пък, знаейки за отношението на Брод към нея, не смееше да поощрява твърде много вземане-даване и никоя от двете млади жени не смяташе, че има нещо общо с девойката. Те бяха задомени, възрастни жени, господарки на домашното огнище на мъжете си, а Айла бе още дете, което нямаше същите отговорности.

Едва това лято, когато Айла се сдоби с положението на уж възрастна и взе да ходи на ловни излети, двете жени взеха да я смятат за нещо повече от дете и особено по време на пътешествието им на лов за мамути. Айла бе по-висока от всички жени и това и придаваше вид на възрастна и повечето ловци се отнасяха към нея, сякаш действителна бе жена. Особено често се обръщаха към нея Круг и Друуг. Стопанките им бяха останали в пещерата, а Айла не бе задомена. Не се налагаше да отправят заръките си с помощта на друг мъж или пък с негово разрешение, независимо колко непринудено го искаха. Общата заинтересованост от лова помогна да възникне по-приятелско отношение между трите по-млади жени. Най-тясно свързана преди това Айла бе с Иза, Креб и Уба и и се нравеше току-що откритата топлина на приятелството с тези жени.

Малко след като мъжете излязоха в зори, Ога остави Брак на Ебра и Ука и трите тръгнаха на път. Излетът бе приятен. Скоро се отдалоха на оживен разговор, като бързо махаха с ръце, а за ударение използваша слова. Когато наближиха животните, разговорите им намаляха, а скоро секнаха въобще. Спряха и се заплеснаха по огромните създания.

Рунтавите мамути бяха добре пригодени за суровия, ледников климат на мразовитата си околна среда. Дебелите им кожи бяха покрити с гъст, мек пух, а отгоре с рунтава, дълга, червеникавокафява козина, достигаща до половин метър. В добавка бяха защитени от осем сантиметров слой подкожна мазнина. Студът бе станал причина и за изменения в телосложението им. За породата си бяха компактни, стигаха средно до три-четири метра височина в раменете. Огромните им глави, несъразмерно едри за общия им ръст и заемащи повече от половината на туловищата им, стърчаха високо над раменете им, като образуваха островърх купол. Имаха малки уши, къси опашки и относително къси хоботи с два пръста на края, един горен и един долен. В профил се образуваше дълбока вдлъбнатина между тила на куполообразните им глави и издадената гърбица натрупана мазнина по раменете. Гърбовете им се спускаха рязко надолу към таза и относително по-къси задни крака. Но най-внушителни бяха дългите им криви бивни.

– Я го вижте оня? – зажестиколира Ога и посочи към един стар самец. Абаносовите му бивни тръгваха близо един до друг, насочваха се право надолу, рязко криваха навън и нагоре, а после навътре, като се пресичаха пред него и бяха цели пет-шест метра дълги.

Мамутът късаше цели снопи трева, белки и шавар с хобота си, тъпчеше жилавия, сух треволяк в устата си и го съдвкваше с мощните си, подобни на пипала зъби. Едно по-младо животно, чиито бивни не бяха толкова дълги, но въпреки това вършеха работа, изкорени една борика и взе да и бели клонките и кората.

– Колко са големи! – направи знак Овра и потрепери. – Не си представях, че може да има толкова едро животно. Как изобщо смятат да го убият? Та те дори не могат да го достигнат с копие.

– Не знам – каза Ога, също толкова уплашена.

– Ще ми се да не бяхме идвали – рече Овра. – Този лов ще бъде доста опасен. Някой може да пострада. Какво ли ще правя, ако нещо се случи с Гуув?

– Брун сигурно си има план – обади се Айла. – Не мисля, че изобщо ще тръгва на лов за мамути, ако не мислеше, че мъжете ще се справят. Ще ми се да присъствам – додаде тя замечтано.

– На мен пък не ми се ще – рече Ога. – Не ща дори да съм наблизо. Ще се радвам, когато всичко свърши – Ога се сети, че стопанинът на майка и бе загубил живота си при ловна злополука току преди земетресението, при което-загина майка и. Добре познаваше опасностите, напук на добре изготвените планове.

– Мисля, че вече трябва да се връщаме – обади се Овра. – Нали Брун не искаше да се приближаваме? А сме по-близо, отколкото ми се иска.

Трите се извърнаха да си вървят. На няколко пъти Айла се обръщаше назад, докато бързаха да се отдалечат. На връщане бяха по-мълчаливи, всяка бе потънала в мислите си и не бе в настроение за много приказки.

Когато мъжете се завърнаха, Брун нареди на жените да разтурят бивака и да следват ловците, които поеа на път на следващата заран. Бе намерил подходяща местност, ловът щеше да започне утре и не искаше да им се пречкат. Бе видял клисурата рано на предния ден. Мястото бе идеално, но се намираще твърде далеч от мамутите. Това, че стадото се движеше бавно в югозападна посока и на втория ден се бе приближило достатъчно до мястото, за да бъде то приемливо, той смяташе за изключително добра поличба.

Лек, сух, подобен на прах сняг, довяван от поривите на източните ветрове, приветства ловната хайка, когато те се отърколиха от кожата си за спане и показаха носовете от нисичките палатки. Неприветливо, сиво небе, скрило мъждукащото слънце, което озаряваше планетата, не можеше да охладитрепетните им предчувствия. В този ден те щяха да отидат на лов за мамут. Жените припнаха да направят чай – подобно на атлети, прекрасно настроени за предстоящата среща, ловците не искаха нищо друго. Разхождаха се наоколо с тежки стъпки, упражняваха се в мятане на копие във въздуха, за да раздвижат и отпуснат стегнатите си мускули. Напрежението, което те излъчваша, зареди атмосферата с вълнение.

Грод взе жив въглен от огъня и го пхна в рога от зубър, прикрепен за пояса му. Гуув взе още един. Загърнаха се плътно в кожата си. Това не бяха обичайните тежки, връхни дрехи, а по-леки облекла, които нямаше да ограничават движенията им. На никой не му бе студено, бяха твърде възбудени. Брун още веднъж повтори плана набързо за последен път.

Всеки мъж притвори очи и стисна амулета си, взе незапалена факла, направена предишната вечер и поеа. Айла ги изпрати с поглед, като и се шеше и тя да тръгне след тях. После се присъедини към жените, които бяха започнали да събират суха трева, тор, шубраци и дърва за подпалки, преди да разтурят бивака.

Мъжете бързо настигнаха стадото. Мамутите вече бяха почнали отново да се движат, след като си бяха починали вечерта. Ловците налякаха сред високата трева да изчакат, а Брун преценяваше животните, докато минаваха покрай тях. Забеляза стария семец с огромните, извити бивни. „Това се казва трофей“, рече си той наум, но отхвърли животното. Обратният път до пещерата бе дълъг и огромните бивни само щяха да им тежат ненужно. Бивните на някое младо животно нямаше да са толкова тежки за носене, а освен това и месото щеше да е по-крехко. А това бе по-важно, отколкото славата да се перчиш с огромните бивни.

Но пък младите самци бяха по-опасни. По-късите им бивни не само им служеха за изкореняване на дървета, ами бяха и доста ефикасно оръжие. Брун търпеливо чакаше. Цялата подготовка и дългото пътуване не си заслужаваха сега да прибързва. Прекрасно знаеше какво търси и по-скоро щеше да се върне на другия ден, отколкото да изложи на риск възможностите им за сполука. И останалите ловци чакаха, но не всички толкова търпеливо.

Изгряващото слънце осветяваше мрачното, навъсено небе и разкъсваше облаците. Снегът спря и през пролуките заструиха ярки слънчеви лъчи.

– Кога смята да даде знака? – безмълвно запита Брод с жестове Гуув. – Виж колко високо е вече слънцето. Защо тръгнахме на ранина, само да клечим тук? Какво толкова чака?

Грод долови жестовете на Брод.

– Брун изчаква подходящия миг. Да не искаш да се върнеш с празни ръце, вместо да почакаш малко? Имай търпение и се учи, Брод. Един ден ти ще решаваш, кога е сгодният момент. Брун е добър вожд, добър ловец. Имаш късмет да се учиш от него. За да си вожд, не е достатъчно само да си храбрец.

Брод бе доволен от поученията на Грод. „Няма да го направя свой заместник, когато стана вожд“, мислеше си той. „И без това е прекалено стар“. Младежът промени положението си, потрепера от силния порив на вятъра и се сви в очакване.

Слънцето се бе извисило високо в небето, когато най-сетне Брун даде знак „готови“. Всеки ловец изпита остър прилив на вълнение. Една женска, трудна с рожбата си, бе недалеч от периферията на стадото и се отдалечаваше все повече. Бе сравнително млада, но по дължината на бивните и личеше, не за първи път чака рожба. Бременността и бе доста напреднала и я правеше трмава. Нямахше да е толкова бърза и пъргава, а и плодът и представляваше крехка награда.

Мамутът забеляза туфа трева, все още неоткрита от останалите и пристъпи към нея. За миг остана сама, самотно животно далеч от закритата на стадото. Именно този момент чакаше Брун. Даде знак.

Грод държеше готови живия въглен и факлата. В мига, когато Брун даде знака, той допря факлата да горящия въглен и задуха, докато се разгори, обхваната от пламъци. Други запали още две от дървата и даде едната на Брун. Тримата по-млади ловци се бяха втурнали към клисурата още в мига, когато видяха сигнала. Щяха да вземат участие по-късно. Щом като се запалиха факлите, Брун и Грод изтичаха зад мамута и мушнаха огнените главни в сухата трева на прерията.

Зрелите мамути нямаха естествени врагове, изключвайки хората, само още невръстните и престарелите оставаха плячка на някой хищник. Но се страхуваха от огъня. Прерийните пожари, възникнали като природно бедствие, бушуваха необуздано с дни, унищожавайки всичко по пътя си. Причиненият от човека пожар бе не по-малко опустошителен. В мига, когато почувства опасност, стадото инстинктивно се събра

в кръг. Огънят трябваше бързо да с разгори, за да попречи на женската да се присъедини към останалите животни, а Брун и Грод се намираха между женския мамут и стадото. Бяха изложени на нападение от двете посоки и можеха да се озоват под краката на панически бягащите животни.

Мирисът на дим накара кротко пасящите животни да се засуетят и затръбят объркано. Женската свърна към стадото, но бе твърде късно. Огнената стена я отделяше от него. Затръби за помощ, но пламъците, раздухвани от поривистия, източен вятър обкръжиха въртящите се в кръг животни. Те вече панически бягаха на запад, опитвайки се да преварят бързо разпространявания се огън. Пожарът в прерията бе вече извън контрол, но това малко тревожеше мъжете. Вятърът щеше да отнесе опустошителния огън далеч от мястото, където смятаха да отидат. Женският мамут, надавайки писъци на ужас, панически се хвърли на изток. Друуг изчака, докато се убеди, че огънят се е разгорял, после се отдалечи бегом. Когато зърна мамута да се втурва в атака, той побягна към шашардисаното и уплашено животно с крясъци, като размахваше факлата и го отклоняваше на югоизток.

Круг, Брод и Гуув, най-младите и най-бързите от ловците, пердашеха пред нея презглава. Бояха се да не би обезумялото животно да ги настигне въпреки преднината, която имаха. Брун, Грод и Друуг препусаха след мамута, като се напругаха да не изостават и с надеждата, че няма да промени посоката. Но след като веднъж бе тръгнало, грамадното животно се хвърли слепешком право напред. Тримата млади ловци достигнаха задънената клисура и Крууг се устреми в нея. Брод и Гуув спряха на южния бряг. Напругнат като струна и останал без дъх, Гуув посегна към рога от зубър, отправяйки безмълвна молба към тотема си въгленът да не е загаснал. Въгленът бе жив, но никой от тях нямаше достатъчно сила, за да раздуха пламъка на факлата. Поривистият вятър им се притече на помощ. Двамата запалиха по две факли и с огън във всяка ръка се спуснаха по брега, като се опитваха да предугадят откъде ще се появи мамутът. Не се наложи да чакат дълго. С безмълвна молитва към тотемите си, щом уплашеното, тръбящо гигантско животно затрополи към тях, смелите младежи хукнаха право срещу налитания мамут, размахвайки димящите факли пред себе си. Бе им възложена трудната работа и опасна задача да свърнат слисаното животно в клисурата. Обезумялото от страх дебелокожо, бягащо вече уплашено от огъня и срещнало мири-са на дим пред себе си, се заоглежда, търсейки изход. Сви и затрополи в каньона, а Брод и Гуув го следваха по петите. Тръбящият мамут се

устреми в клисурата, стигайки тясното ждрело, където пътят му бе преграден. Неспособно да продължи напред, или да се обърне в тясното пространство, то затръби отчаяно. Брод и Гуув притичаха, останали без дъх. В ръката си Брод държеше нож, същия, който Друуг грижливо бе измайсторил и Мог-ър бе благословил. Със светкавичен, безстрашен скок Брод се метна към левия и заден крак и с острия резец преряза сухожилията и. Пронизителният и рев от болка разцепи въздуха. Не можеше да се движи напред, не можеше да се извърне настрани, а сега не можеше и да отстъпи. Гуув последва Брод и прекъсна сухожилията и на десния крак. Огромното животно се строполи на колене.

После иззад скалата пред залитация мамут, тръбящ в агония, изскочи Круг и заби дългото си, островърхо копие право в зиналата му уста. Инстинктивно животното се опита да се нахвърли върху му и обля с кръв останалия без оръжие мъж. Но той не остана дълго невъоръжен. Още копия бяха отрупани зад скалите. Докато Круг посягаше за ново копие, Брун, Грод и Друуг се добраха да ждрелото и се втурнаха към задънения му край, като скокнаха на скалите от двете страни на огромната, бременна мамутка. Почти едновременно забиха копията си в раненото животно. Тогава Брун прониза малкото и око и го опръска с топла алена кръв. Животното залитна. С последните останали капчици живот мамутът нададе предсмъртен рев и се строполи на земята.

Изтощените мъже не можеха да схванат веднага какво бе станало. В неочаквано настъпилата тишина ловците се спогледаха. Сърцата им затупаха ускорено с нов вид вълнение. Неопределен, първичен импулс се надигна дълбоко в душите им и експлодира през устите им в победен вик. Успяха! Убиха могъщия мамут.

Шестима мъже, жалки в своята слабост, с помощта на умение, разум, взаимопомощ и дързост бяха сразили гигантското създание, което не бе по-силите на друг хищник. Независимо от бързината, силата и коварството никой четирикрак ловец не можеше да се похвали с подвига им. Брод скокна на скалата до Брун, а оттам върху строполилото се животно. Само след миг Брун се озова до него, потупа го сърдечно по рамото, после изтръгна копието си от окоето на мамута и го вдигна във въздуха. Останалите четирима начаса се присъединиха към тях и като се движеха в ритъм с разтуптените си сърца, заподскачаха и затанцуваха ликуваше върху гърба на грамадното животно.

После Брун скокна и обиколи мамута, който почти бе запълнил тясното пространство. „Нито един мъж не е ранен“, мислеше си той. „Отървахме се дори без дракотина. Излезе доста сполучлив лов.

Сигурно тотемите ни са доволни от нас“.

– Трябва да покажем на духовете, че сме им признателни – оповестя той на мъжете. Когато се приберем, Мог-ър ще отслужи съвсем специална церемония. А сега ще извадим дроба – всеки мъж ще получи пая си и ще занесем парчетата на Зуг, Дорв и Мог-ър. Останалото ще бъде дадено на Духа на Мамута, така ми рече да сторя Мог-ър. Ще го заровим на мястото, където се строполи, както и дроба на малкото мамутче в нея. А Мог-ър също ми рече да не пипаме мозъка, а да го оставим, където си е, за Духа. Кой нанесе първия удар, Брод или Гуув?

– Брод го нанесе – отвърна Гуув.

– Тогава Брод ще получи пръв парче от дроба, но за убитото животно заслугата е обща.

Брод и Гуув бяха изпратени да доведат жените. В изблик на енергия мъжете си свършиха работата. Сега всичко зависеше от жените. На тях се падна неблагоприятната задача да отделят месото и да го съхранят. Останалите мъже изкормиха огромния мамут и докато ги чакаха, измъкнаха почти зрелия ембрион. След като жените пристигнаха, мъжете им помогнаха да одерат животното. Толкова бе огромно, че се наложи всички да напрегнат сили. Избраните, любими части бяха отрязани и скътани в каменните скривалища да замръзнат. Около останалата част от мамута бяха стъкнати огньовете, отчасти да попречат на трупа да замръзне, отчасти да пропъдят неизбежните лешояди, привлечени от мириса на кръв и сурово месо.

Капналата от умора, но щастлива ловна хайка потъна признателно в одърите си от топли кожи, след първото угощение с прясно месо, от както бяха напуснали пещерата. На заранта, докато мъжете се събраха да преживеят отново вълнуващия лов и да се възхитят взаимно от храбростта си, жените се заловиха за работа. Наблизо течеше поточе, но до ждрелото разстоянието бе доста голямо и в това се състоеше дребното му неудобство. След като веднъж разполовиха трупа на едри късове, те се преместиха по-близо до потока, като оставиха повечето кокали с късове месо по тях на навъртащите се и хвъркати лешояди, но нищо друго.

Кланът използваше почти всяка част от животното. Яката мамутска кожа ставаше за подметки на краката – най-здравите и по-трайни от кожата на други животни срещу ветрища за входа на пещерата, готварски гърнета, яки върви за връзване, временни навеси на открито. От мекия пух на мъхестата козина, след като се степаше, се получаваше нещо като кече и го използваша да тъпчат възглавета или постелки за легла,

дори като попиваща подплата на бебешките пелени. От дългите косми усукваха яки върви. От сухожилията шнурове, а от пикочния мехур, стомаха и червата се правеха съдове за вода, казани за супа, складове за храна, дори непромокаемо облекло за дъжд. Малко отиваше на вятъра.

Не само месото и останалите части се използваша, но мазнината бе от особено значение. Тя поддържаше равновесието от необходимите им калории за посрещане на енергийните им нужди, които включваха метаболична топлина през зимата, както и енергичните им дейности през топлите сезони. Използваха я и при обработката на кожи, тъй като повечето от животните, които убиваха – сърни, коне, свободно пасящи зубри и бизони, зайци и птици – имаха предимно тънка кожа. Ползваха го и за гориво на каменните светила, които, освен, че светеха и топлеха, за водонепроницаемо покритие и да забъркват мехлеми, мазила и като успокоително средство. С нейна помощ можеха да палят огън с мокри дърва, да правят дълго горящи факли, дори можеха да готвят с нея при отсъствието на други горива. Мазнината се използваше за рязни цели.

Всеки ден по време на работа жените поглеждаха към небето. Ако времето се задържеше ясно, месото щеше да изсъхне с помощта на безспирно духащите ветрове за около седем дни. Не се наложи да го опушват на огън – прекалено студено бе за мухите-месарки да наплюят месото – и още по-добре. Дърва за горене се намираха много по-трудно в степта, па макар и в по-топлите, южни степи, където растяха повече дървета, отколкото по гористите хълмове край пещерата. С периодичните заоблачавания, навъсеното небе и валежите на тънките ивици месо можеше да им е необходимо три пъти по-дълго време да изсъхнат. Лекият, прахообразен сняг, навян от поривистите ветрове, не представляваше кой знае какъв проблем, само ако времето се затоплеше непривично за сезона, валежите можеха да спрат работата им. Надяваха се времето да бъде сухо, ясно и студено. Единственият начин да замъкнат планината от месо обратно в пещерата бе да го изсушат, преди да тръгнат.

Тежката, рунтава кожа с дебелия си пласт мас и съединителни кръвоносни съдове, нерви и торбички на жлези бе остъргана изцяло. Дебели резени втвърдена от студа мас се пускаха в огромен кожен казан, поставен на огъня и стопената мас се наливаше в парчета от почистени черва и се връзваха като едри, тлъсти наденици. Кожата със запазената козина бе нарязана на лесно преносими парчета и бе стегнато навита, а после оставена да замръзне за обратното пътуване. По-късно през зимата, като се върнеха в пещерата, щяха да свалят козината и да я обработят. Бивните бяха натрошени и гордо изложени на показ в бивака. Щяха

да отнесат и тях.

През деня, когато жените работеха, мъжете ходеха на лов за по-дребен дивеч или ги пазеха без много-много да си дават зор. Преместването им по-близо до реката бе премахнало едно неудобство, но имаше и друго, по-трудно за преодоляване. Лешоядите, привлечени от прясно убитото животно, последваха ловната хайка и на новото място. Не трябваше да свалят очи от ивиците месо, окачено по проточилите се върви и ремъци. Една едра, петниста хиена бе изключително настойчива. Сумати пъти я пропъждаха, но тя продължаваше да се спотайва из покрайнините на бивака, изплъзвайки се от вялите опити на мъжете да я убият. Свирепото на вид създание бе толкова лукаво, че няколко пъти на ден отмъкваше по хапка сушашо се мамутско месо. Истинска напаст.

Ебра и Ога бързаха да свършат с рязането на последните огромни късове месо на тънки ивици и да ги турят да се сушат. Ука и Овра наливаха мас в едно черво, а пък Айла плакнеше на потока друго. По краищата се бе образувала коричка лед, но водата все още течеше. Мъжете се бяха насъбрали около бивните и се опитваха да решат дали да отидат на лов за тушканчик с прашките си.

Брак бе седнал недалеч от майка си и Ебра и си играеше с камъчета. Омръзнаха му камъчетата и стана да си намери нещо по-интересно за правене. Жените бяха погълнати от задачата си и не го забелязаха да се отдалечава към откритата степ, но чифт други очи не го изпуснаха.

Всички в лагера извърнаха глава, когато се разнесе неговия ужасен, пронизателен писък.

– Рожбата ми! – извика Ога. – Хиената отмъкна рожбата ми!

Ненавистният лешояд, който беше и хищник и винаги бе готов да се нахвърли върху непредпазливите деца и немощните старци, бе сграбчил детето за ръката с яките си челюсти и бързешком се оттегляше, като влачеше мъничкото момченце със себе си.

– Брак! Брак! – крещеше Брод, втурвайки се след тях, последван от останалите мъже. Посегна за прашката, си – твърде далеч бе за копие – и се приведе да вземе камък, като бързаше звяра да не се измъкне от обсега му.

– Не! О, не! – извика той отчаяно, когато камъкът не достигна и хиената продължи своя бяг. – Брак! Брааак!

Неочаквано от съвсем друга посока долетя звукът „чук, чук“ на двата камъка изстреляни в бърза последователност. Приземиха се право в главата на звяра и хиената се просна на място.

Брод зина от учудване, което се превърна в слисано удивление,

когато видя Айла да тича към ридящото дете с прашка и още два камъка в ръка. Хиената бе нейна жертва. Тя бе изучила навичките на тези животни, знаеше привичките им и слабите им места бе се усъвършенствала, докато ловът на подобна плячка не се бе превърнал в нейна втора природа. Когато чу Брак да пищи, изобщо не помисли за последствията, а просто грабна прашката си, бързешком вдигна два камъка и ги заметна. Единствената и мисъл бе да спре хиената, отмъкваща Брак.

Едва след като достигна детето, освободи го от челюстите на мъртвата хиена и се извърна с лице към вторачените погледи на останалите, осъзна напълно какво бе станало. Тайната и бе разкрита. Беше се издала. Те знаеха, че тя може да ловува. Студена вълна страх я обля. „Какво ли ще ми сторят?“, мислеше си тя.

Айла гушна невръстната рожба и като отбягваше изумените погледи, се отправи към бивака. Първа Ога дойде на себе си от шока. Хукна към тях, протегна ръце и с благодарност пое невръстното си момченце от момичето, което бе спасило живота му. Щом като се озоваха в бивака, Айла взе да преглежда детето, колкото да определи степента на нараняванията му, толкова и да избегне да погледне някого в очите. Ръчичката и рамото на Брак бяха разкъсани и костта на ръката му над лакътя бе счупена, но счупването не бе лошо.

Никога не бе намествала ръка, но бе гледала Иза да го прави и знахарката и бе казала какво да стори, ако изникне спешен случай. Иза се притесняваше за ловците, не бе и хрумвало, че може да се случи с едно бебе. Айла разрови огъня, тури вода да кипне и донесе целебната си чанта. Мъжете не отронваха ни дума, все още бяха слисани, не им се удаваше напълно или не желяеха да възприемат току-що видяното. За пръв път в живота си Брод изпита благодарност към Айла. Мислите му не надхвърляха облекчението, че синът на стопанката му бе спасен от сигурна и грозна смърт. Но това не се отнасяше за Брун. Вождът веднага схвана на какво му намирисва случилото се и знаеше, че неочаквано се бе изправил пред невъзможно решение. Фактически според традициите на Клана, по законите на Клана, наказанието за всяка жена, която боравеше с оръжие, бе ни повече, ни по-малко от смърт. Ясно бе казано. Не се предвиждаше снизхождение за извънредни обстоятелства. Обичаят бе толкова стародавен и ясен, че не бе прилаган от безчет поколения. Заобикалящите го легенди бяха тясно свързани с преданията за времената, когато жените владеели достъпа до света на Духовете, преди мъжете да им го отнемат. Обичаят бе свързан със силите, предизвикали очевидното разграничение между мъжете на Клана и жените на Клана, след

като не се допускаше да оцелее никоя жена с неприсъщата за жена страст към лова. В течение на векове само тези с напълно женски манталитет и поведение бяха оцелявали. И като резултат бе намалена приспособимостта – всъщност признака, от който зависеше самото оцеляване. Но такива бяха обичаите на Клана, законите на Клана, въпреки че вече не се срещаха съгрешили жени от Клана. Айла не бе от потеклото на Клана.

Брун обичаше сина на стопанката на Брод. Само в присъствието на Брак се стопяваше стоическата сдържаност на вожда. Бебето можеше да прави, каквото си поиска с него – да му дърпа брадата, да бърка с любопитните си пръсчета в очите му, да го олигавя целия. Все едно му бе. Никога в живота си Брун не се бе държал толкоз кротко, толкова отстъпчиво, както когато момченцето заспеше със спокойно и с чувство за сигурност в гордите и яки ръце на вожда. Изобщо не се съмняваше, че Брак щеше да погине, ако Айла не бе убила хиената. Как можеше да осъди на смърт момичето, спасило живота на Брак? Бе го спасила с оръжието, за употреба на което трябваше да плати с живота си.

„Как така го стори?“, питаше се той. Звярът бе извън обсега и, а тя се намираше по-далеч от мъжете. Брун отиде до мястото, където лежеше убитата хиена и докосна съсирващата се кръв, процеждаща се от смъртоносните рани. Рани ли? Две рани? Очите му не бяха се излъгали. Стори му се, че видя два камъка. Как момичето се бе научило да борави така умело с прашка? Не бе чувал нито Зуг, нито някой друг да може да изстреля два камъка с прашка тъй бързо, тъй точно и с такава сила. Сила, достатъчна да убие хиена от това разстояние.

Между другото за пръв път се, убиваше хиена с прашка. Още от началото бе сигурен, че опитът на Брод ще се окаже безплоден жест. Зуг все разправяше, че е възможно, но насаме Брун не бе сигурен. Никога не бе противоречи на стареца, Зуг все още бе твърде ценен за Клана, нямаше смисъл да се омаловажават думите му. Е, Зуг се бе оказа прав. „Може ли с прашка да се убият и вълк, и рис, както толкова убедено твърди Зуг“, размишляваше Брун. Изведнъж очите му широко зяпнаха, после се присвиха. Вълк и рис ли? Или пък росомах, дива котка, борсук, пор и хиена! Умът на Брун трескаво работеше. Или всички онези, които откриваха мъртви напоследък?

– Разбира се! – жестовите на Брун подчертаваха хрумналата му мисъл. Тя е била! Айла ходи на лов доста отдавна. Как иначе ще е толкова изкусна? Но тя е момиче, лесно и се отдават женските умения, как така ще се научи да ловува? И защо точно хищници? И защо толкова

опасни? И изобщо защо?

Ако беше мъж, всички ловци щяха да и завиждат. Но тя не бе мъж. Айла е момиче, послужила си е с оръжие и затова ще трябва да умре, иначе духовете страшно ще се разгневят. Ще се разгневят ли? Може всичко друго, но не се гневят. Току-що убихме мамут в един толкова сполучлив лов, че никой не пострада. Духовете са доволни от нас, а не сърдити.

Обърканият вожд поклати глава. „Духове! Не ги разбирам тези духове“. Де да беше Мог-ър тук. Другу вика, че тя носела късмет, почти съм убеден, че е прав, откакто я намерихме, нещата ни потръгнаха по вода. Щом като духовете се толкова благосклонни към нея, дали ще са нещастни, ако я погубим? „Но това са обичаите на Клана“, гърчеше се той. Защо се случи така, че Кланът ми я намери? Може и да е късметлийка, но ми създаде повече главоболия, отколкото мислех за възможно. Не мога да взема решение, без да разговарям с Мог-ър. Просто ще трябва да изчакам, докато се завърнем в пещерата.

Брун закричи към бивака. Айла бе дала на момченцето болкоуспокоителни церове, които го бяха приспали, после почисти раните му с противовъзпалителен разтвор, намести ръчичката му и постави отгоре и шина от навлажнена брезова кора. Щеше да се втвърди като изсъхне и щеше да придържа костта на място. И въпреки това налагаше се да я наглежда, да не се подуе много. Проследи Брод да се връща от огледа на хиената и потрепери при приближаването му. Но той мина покрай нея, без да и даде знак, пренебрегвайки я напълно и тя осъзна, че преди да се завърнат в пещерата няма да разбере участта си.

15

Когато ловната хайка се отправи на юг, сезоните се сменяха в обратен ред – от зима на есен. Буреносните облаци и мирисът на сняг бяха причина да избързат със заминаването, нямаха никакво желание да ги завари първата, истинска снежна виелица от северняшката зима на полуострова. По-топлото време на южния край създаваше с непостоянните си капризи невярното чувство за приближаваща се пролет. Вместо нови филизи и напъпили диви цветя из степта се люшкаха златни вълни от високо израсла трева и цветовете по върховете им на завет бяха в нюанс на алено и кехлибар, тук-там прошарени от вечната зеленина. Но гледката от разстояние бе лъжовна. Листата на повечето широколистни дървета бяха окапали и настъпващата зима бе по петите им.

Повечето време им трябваше да се върнат, отколкото да достигнат месторазположението на стадото мамути. С тежкия им товар не можеше и дума да става за бързата, гълтаща разстоянието крачка. Но Айла се огъваше под тежестта не само на мамута. Вината, безпокойството и униението бяха далеч по-тежко бреме. Често случайният и поглед улавяше някой да я зяпа, преди бързешком да се извърне, и малцина разговаряха с нея, освен, ако не се наложеше. Чувстваше се изолирана, самотна и малко беше да се каже уплашена. Малкото разговори, които водеше бяха достатъчни за да почувства наказанието за престъплението си.

Останалите в пещерата хора се взираха за завръщащите се ловци. Когато наближи времето на най-ранното им завръщане, все изпращаха някого, най-често някое от децата, недалеч от рида, откъдето се откриваше прекрасен изглед към степта.

Когато на ранина дойде ред на Ворн, той се взираше добросъвестно в далечната панорама, но после му омръзна. Не му се нравеше да стои сам самичък, – нямаше го дори Борг да си играят. Измисляше си въображаеми ловни епизоди, забиваше час по час мъничкото си копие в земята и въпреки огнената закалка, върхът му се изтъпи. Само по една случайност той погледна от хълма, когато ловната хайка се появи.

– Бивни! Бивни! – закрещя Ворн и хукна към пещерата.

– Бивни ли? – запита Ага. – Какво имаш предвид с тези „бивни“?

– Върнаха се! – зажестикულიра развълнувано Ворн. – Брун, Друуг и останалите и ги видях да носят бивни!

Всички хукнаха да пресрещат на половината път победоносните

ловци. Но когато стигнаха до тях, ясно личеше, че нещо не е наред. Ловът бе успешен, ловците трябваше да ликуват. Вместо това стъпваха тежко и имаха унил вид. Брун бе навъсен и на Иза и трябваше само да погледне Айла, за да разбере, че нещо ужасно се бе случило, в което бе замесена дъщеря и.

Когато ловната хайка разпредели част от товара си сред тези, които бяха останали, причината за тягостното мълчание се разкри. С наведена глава Айла се изкатери по склона, като не забелязваше погледите под вежди в нейна посока. Иза бе втрещена. Ако и преди се безпокоеше от необщоприетото поведение на осиновената си щерка, но това бе нищо в сравнение с вледеняващия я страх за нея в момента.

Щом стигнаха пещерата, Ога и Ебра донесоха раненото дете при Иза. Тя разряза шината от брезава кора и прегледа момчето.

– Не след дълго ръката му ще е като нова – отсъди тя. – Ще му останат белезите, но раните заздравяват и ръката е наместена добре. И все пак ще е по-добре да му сложа нова шина.

Жените задишаха по-спокойно. Знаеха, че Айла е опитна и въпреки че нямаха друг избор, освен да позволят на девойчето да се погрижи за Брак, бяха разтревожени. Един ловец се нуждаеше от две яки ръце. Ако Брак не можеше да борави с едната, никога нямаше да стане вожд, както му бе съдено. А щом не можеше да ходи на лов, дори нямаше да стане мъж, а щеше да прекара живота си в онова двойствено забвение, в което живуркаха по-големите момчета, достигнали телесна зрелост, без да убият първото си животно.

И Брун, както и Брод изпитаха облекчение. Но поне Брун прие новината със смесени чувства. От това решението му ставаше още по-трудно. Айла не само бе спасила живота на Брак, но му бе осигурила и полезно съществуване. Прекалено дълго бе отлагал този въпрос. Направи знак на Мог-ър и двамата се отдалечиха.

Случката, както Брун я изложи, разтревожи дълбоко Креб. Той отговаряше за отглеждането и обучението на Айла и явно се бе провалил. Но имаше и нещо друго, което го тревожеше дори повече. Когато за пръв път научи за животните, които мъжете все откриваха, усети, че това няма нищо общо с духовете. Дори си помисли, че Зуг или някой друг от мъжете разиграва някаква неразбираема шега с останалите. Стори му се малко вероятно, но интуицията му подсказваше, че в смъртта на животните има пръст човек. Също така бе усетил промените настъпили у Айла, промени, които като се замислеше сега, трябваше да е разтъккувал. Жените не ходеха безшумно и предпазливо като ловец, те вдигаха

шум, и то основателно. Неведнъж Айла го бе стряскала с толкова безшумното си приближаване, че дори не я усещаше.

Но бе заслепен от любовта си към нея. Не допускаше мисълта, че тя може да тръгне на лов, прекалено добре осъзнаваше какви могат да са последствията. Това караше старият магьосник да постави под съмнение собствената си почтеност, способността да изпълнява функциите си. Бе позволил чувствата му към момичето да излязат пред духовното опазване на Клана. Дали още заслужаваше доверието им? Още ли бе достоен за Урсуз? Оправдано ли бе да остане Мог-ър?

Креб пое вината за случилото се върху себе си. Трябваше да я разпита, не биваше да и позволява да се скита тъй волно, трябваше да я възпитава в по-строга дисциплина. Но всичките му терзания за това, което би трябвало да направи, не променяха ни най-малко това, което го очакваше. Решението щеше да бъде взето от Брун, но неговото задължение бе да изпълни присъдата, негов дълг бе да убие обичаното от него дете.

– Само предполагам, че избитите животни са нейно дело – рече Брун. – Ще трябва да я разпитаме, но я видях да убива хиената и имаше прашка. Трябвало е да се упражнява в нещо, няма друг начин да стане толкова изкусна. По-добра е и от Зуг с това оръжие, Мог-ър, а е девойка! Как е успяла да се научи? И преди съм се чудил дали в нея не се крие мъж, а не само на мен ми хрумна това. На ръст е колкото мъж, а дори не е станала жена. Мислиш ли, че има някаква истина в слуха, че може никога да не стане жена?

– Айла е момиче, Брун, и един ден ще стане жена, точно както всяко друго момиче или поне би трябвало. Тя е жена, използвала оръжие – Челюстите на мага се заключиха, не би си позволил да се залъгва с лъжливи илюзии.

– Е, аз все още искам да разбере откога ловува. Но това може да почака до утре. Всички сме уморени, пътуването бе дълго. Кажете на Айла, че ще я разпитаме утре.

Креб закуцуква обратно, но преди да продължи към мъничката си пещера се спря пред домашното си огнище само колкото да сигнализира на Иза да каже на момичето, че ще я разпитат на сутринта. Не се прибра цяла нощ.

Жените се взираха мълчаливо след мъжете, които поеха към гората, а Айла вървеше по петите им. Жените бяха в недоумение, обзети от смесени чувства. Самата Айла бе объркана. Още от началото знаеше, че не е редно да ходи на лов, макар че не съзнаваше колко сериозно е

престъплението и. „Чудно ми е дали щеше да има някаква разлика, ако знаех, питаше се тя. Едва ли, исках да ходя на лов. Независимо от всичко щях да ходя на лов. Но не ми се ще злите сили да ме преследват чак до света на духовете.“ Потрепера при тази мисъл.

Девоичето се боеше от невидимите, злонамерени сили точно толкова колкото вярваше в силата на тотемите-закрилници. Дори Духът на Пещерния Лъв не може да я защити от тях, нали така? „Сигурно съм сбъркала, мислеше си тя. Тотемът ми нямаше да ми даде знак, че ми разрешава да ходя на лов, ако знаеше, че ще умра заради това. Навярно ме е изоставил още първия път, като хванах прашка в ръка.“ Не и се мислеше за това.

Мъжете стигнаха до едно открито място и се подредиха на пънове и камъни от двете страни на Брун, а Айла се просна на земята в краката му. Брун я потупа по рамото, като и позволи да вдигне очи към него и започна без предварителна подготовка.

– Ти ли беше тази, която убиваше месоядните и ловците все ги намираха, Айла?

– Да – кимна тя. Вече нямаше смисъл да крие нищо. Тайната и бе разкрита и те щяха да се сетят, ако се опиташе да го увърта. Не я биваше да лъже повече от останалите членове на Клана.

– Как се научи да си служиш с прашка?

– Научих се от Зуг – отвърна тя.

– Зуг! – прогърмя гласът на Брун. Главите на всички се извърнаха с укор към стареца.

– Никога не съм учил това момиче да си служи с прашка – зажестичулира той оправдателно.

– Зуг не знаеше, че се уча от него – бързо направи знак Айла, като се притече на помощ на стария ловец с прашка.

Наблюдавах го, докато учеше Ворн.

– Откога ходиш на лов? – запита след това Брун.

– Вече две лета. А предишното лято само се упражнявах, но не ходех на лов.

– Тъкмо оттогава обучавам и Ворн – обади се Зуг.

– Знам – каза Айла. – Започнах в един и същи ден с него.

– Откъде знаеш точно кога е започнал Ворн, Айла? – запита Брун, любопитен откъде е толкова сигурна.

– Бях там и го наблюдавах.

– Какво искаш да кажеш с това „бях там“? Къде беше?

– На учебното поле. Иза ме прати да и донеса кора от дива череша,

но когато пристигнах, вие вече бяхте всичките там – обясни им тя. – Коротата и трябваше на Иза и понеже не знаех колко ще останете, изчаках и гледах. Тъкмо Зуг даваше първия урок на Ворн.

– Ти си гледала как Зуг дава първия урок на Ворн? – намеси се Брод. – Сигурна ли си, че беше първият? – едва ли имаше човек, който да си спомня този ден по-добре от Брод. Лицето му пламна от срам. Айла се поколеба.

– Видях и останалите мъже да се упражняват – отвърна тя, като се опитваше да избегне неудобната тема, но тогава забеляза, че Брун я поглежда строго. – А видях и как Брод блъска Зуг и ти му се ядоса много, Брун.

– Видяла си това! Видяла си всичко? – искаше да знае Брод. Почервения от гняв и смущение. От всички хора, от всички хора в Клана точно тя ли се случи да го види? Колкото повече мислеше за това, толкова повече посърваше и се вбесяваше. Тя бе видяла с очите си как Брун най-строго го смъмря. Брод даже се сети как не бе успял да уцели и внезапно си спомни, че не бе улучил и хиената. Хиената, която тя бе убила. Една жена, тази жена го бе изложила.

Всякаква любезна мисъл, всяка частица признателност, които бе изпитвал напоследък, изчезнаха. „Ще се радвам, когато умре, мислеше си той. Така и се пада.“ Не можеше да понесе, че тя ще продължи да живее, след като знае за най-срамния миг в живота му.

Брун наблюдаваше сина на стопанката си и почти, отгатна какво мисли по изражението на лицето му. „Лоша работа, разсъждаваше той тъкмо когато се бе появила някаква възможност да се приключи враждата помежду им, макар че това едва ли вече имаше значение!“ Продължи с разпита си.

– Казваш, че си започнала да се упражняваш в един и същи ден с Ворн, разкажи ми как стана.

– След като си тръгнахте, прекосих полето и видях прашката, захвърлена от Брод. Всички забравиха за нея, след като ти се разгневи на Брод. Не знам защо, но просто се почудих дали ще се справя. Спомних си урока на Зуг и опитах. Не бе лесно, но се опитвах цял следобед. Не усетих как минава времето. Уцелих колеца веднъж. Мисля, че бе чисто и просто случайност, но това ме накара да си мисля, че мога да го сторя още веднъж, така че запазих прашката.

– Предполагам, че си се научила как се прави прашка също от Зуг.

– Да.

– И се упражнява това лято?

– Да.

– После си решила да ходиш на лов с прашка, но защо само за хищници? Те са по-трудна плячка, а са и по-опасни. Намерихме мъртви вълци, дори мъртви рисове. Зуг винаги е казвал, че е възможно да се убият с прашка, ти доказа, че е прав, но защо се спря на тези зверове?

– Знаех, че никога няма да мога да донеса убитото животно за Клана, че не ми се полага дори да докосна оръжие, но исках да ходя на лов, исках и без друго да опитам. Месоядните зверове все ни откъват месото, та реших: шом ги избивам, ще е от помощ. А и няма да отиват на вятъра – и без това не ги ядем. И така реших да ходя на лов за хищници.

Това задоволи любопитството на Брун що се отнася до избора и хищници, но не и защо е искала да ходи на лов по начало. Тя бе женска, никоя жена не бе искала да ходи на лов.

– Знаеше, че бе опасно да се опитваш да уцелиш хиената на такова разстояние, можеше вместо нея да улучиш Брак – продължи да пита Брун. Той бе готов да опита с ласото² си, въпреки че не бе изключена възможността да убие момчето с един от големите камъни. Но мигновената смърт от спукан череп бе за предпочитане пред тази, която очакваше детето и поне щеше да остане тялото на момченцето за погребение, така че щяха да го изпратят със съответните ритуали по пътя му към света на духовете. Ако хиената бе успяла, щяха да са късметлии, ако намереха разпилените му кости.

– Знаех, че ще уцеля – отвърна простичко Айла.

– Откъде си толкова сигурна? Хиената бе извън обсега.

– Но не и извън обсег. И преди съм улучвала животни от такова разстояние. Рядко пропускам.

– Стори ми се, че видях следи от два камъка – с жестове рече Брун.

– Заметнах два камъка – потвърди Айла. – Научих се да слагам по два, след като рисът ме нападна.

– Рис ли те е нападнал? – настойчиво продължи Брун.

– Да – кимна Айла и разказа как се бе разминала на косъм от смъртта при срещата си с едрата котка.

– Докъде можеш да метнеш? – запита Брун. – Не, не ми казвай, покажи ми. Носиш ли си прашката?

Айла кимна и се изправи. Всички се преместиха в далечния край на ливадата, където мъничко поточе струеше в каменистото си корито.

2. Ласото се състои от няколко камъка, навързани последователно и при хвърляне се увива около жертвата като блокира крайниците. Бел. пр.

Подбра няколко камъка с подходящ размер и форма. Кръглите бяха най-подходящи за точен и далечен изстрел, но назъбените, островърхи, натрошени камъни също ставаха.

– Малкият, беличък камък до голямата скала на другия край – каза тя със знаци.

Брун кимна. Намираще се поне на разстоянието, на което всеки от тях можеше да метне камък, и още половината отгоре. Тя се прицели внимателно, мушна един камък в прашката и в следващия миг още един, докато я въртеше. Зуг отърча дотам, за да се убеди в точността и.

– На белия камък си личат две пресни отломки. Уцелила е мишената два пъти – съобщи той при завръщането си, донякъде изумен и едва забележимо горд.

Тя бе женска, не би трябвало дори да докосва прашка – традициите на Клана бяха напълно категорични, – но си я биваше. Гордееше се, че бе негова ученичка, независимо дали е знаел или не. „Ама и този номер с два камъка си заслужава да го усвоя“, мислеше си той. Гордостта на Зуг бе гордостта на истински учител от ученика, който бе надхвърлил очакванията му, ученик, който бе внимавал, учил се бе добре и накрая бе надминал учителя си. А и тя бе доказала правотата на думите му.

Окото на Брун зърна движение на ливадата. – Айла! – извика той. – Виж заек. Удари го! Айла погледна в посоката, в която сочеше, видя дребното животинче да препуска през полето и го повали. Повече нямаше какво да изпитват точността и. Брун изгледа девойката одобрително. „Бърза е“, помисли си той. Самата мисъл жена да ходи на лов обиждаше чувството за благоприятие на вожда, но за Брун Кланът винаги бе на първо място, сигурността им, безопасността им и благоденствието им бяха преди всичко. В ъгълчето на ума си той знаеше колко ценна можеше да бъде тя за Клана, „Не, това е невъзможно, каза си той наум, противоречи на традициите, на обичаите на Клана.“

Креб не гледаше така одобрително на умението и. Ако досега се бе съмнявал, то демонстрацията на Айла го убеди окончателно. Айла бе ходила на лов.

– Защо изобщо вдигна от земята онази прашка? – с навъсен суров вид зажеликутира Мог-ър.

– Не знам – разтърси тя глава и сведе очи. Повече от всичко ненавиждаше мисълта за гнева на магьосника.

Ти не само си я докоснала. Ходила си на лов, убивала с нея, макар и да си знаела, че е непозволено.

– Тотемът ми даде знак, Креб. Поне за такъв го сметнах. – Тя

развързваше възела на амулета си. – След като реших да ходя на лов, намерих това – тя подаде на Мог-ър вкаменения отпечатък.

Знак ли? Тотемът и дал знак? Сред мъжете настъпи смайване. Разкритието на Айла придаваше друга насока на положението, но защо наистина бе решила да ходи на лов?

Магьосникът го огледа внимателно. Доста необичаен камък, с вид на морско животно, но не ще и дума, че бе камък. Можеше и да е знак, но това не доказваше нищо. Знаците се разменяха между човека и тотема му, никой не можеше да разбере знаците на другото. Мог-ър го върна на девицето.

– Креб – прозвуча молба в гласа и – мислех, че моят Тотем ме изпитва. Сметнах, че отношението на Брод е изпитанието. Реших, че ако се науча да понасям, тотемът ми ще ми разреши да ходя на лов.

Всички се извърнаха присмехулно по посока на младежа, за да видят как ще реагира. Наистина ли вярваше, че тотемът и я е изпитвал с помощта на Брод? Брод изглеждаше смутен.

– Когато ме нападна рисът, реших, че и това е изпитание. След този случай почти не съм ходила на лов, много ме беше страх. После ми хрумна идеята за двата камъка, за да мога да опитам пак, ако не уцеля от първия път. Дори реших, че тотемът ми подшушна тази мисъл.

– Разбирам, дайте ми малко време да поразмисля, Брун – рече светият мъж.

– Май ще трябва всички да поразмислим. Ще се съберем пак утре заранта – оповести той – без момичето.

– Какво толкова ще му мислим? – възрази Брод. – Всички знаем какво наказание заслужава.

– Наказанието и може да се окаже опасно за Клана, Брод. Трябва да съм абсолютно сигурен, че не сме пропуснали нещо, преди да я осъдим. Ще се срещнем отново утре.

Докато се връщаха към пещерата, мъжете разговаряха помежду си.

– Досега не съм чувал за жена, дето иска да ходи на лов – рече Друг. – Може пък да има нещо общо с тотема и? Тотемът и е мъжки.

– Тогава не исках да поставям под съмнение преценката на Мог-ър – обади се Зуг, – но никога не съм вярвал на нейния Пещерен Лъв, въпреки белезите по крака и. Но вече не се съмнявам. Пак се оказа прав, както винаги.

– А може ли да е отчасти мъж? – сподели Круг. – Носят се разни слухове.

– Това може да обясни неженското и поведение – додаде Дорв.

– Няма никакво съмнение, че е жена, жена е и толкова – рече Брод.
– Трябва да умре и всички го знаете.

– Може и да си прав, Брод – бяха думите на Круг.

– Дори и да е отчасти мъж, не ми се нрави мисълта жена да ходи на лов – бе непреклонният коментар на Дорв. – Дори не ми харесва да бъде член на Клана. Прекалено е различна.

– Знаеш, че винаги съм мислил така, Дорв – съгласи се Брод. – Не знам защо Брун иска пак да говорим за това. Ако аз бях вожд, просто щях да свърша с нея веднъж завинаги.

– Не е лесно да се вземе такава решение, Брод – намеси се Грод – Какъде сме се разбързали? Какво значение има още един ден.

Брод забърза по пътя си, без да си даде труд да отговори. „Този старец все го поучава, все се застъпва за Брун, помисли си той. Защо Брун не може да реши? Аз вече съм решил. Каква е ползата от всички тези приказки? Май вече е остарял, прекалено стар е да бъде вожд.“

Залитайки, Айла последва мъжете. Прибра се направо край домашното огнище на Креб, седна на кожата си за спане и се вторачи в нищото. Иза се опита да я придума да хапне, но тя само поклати глава. Уба не беше сигурна какво става, но нещо тревожеше височкото, прекрасно момиче, изключителната и приятелка, която обичаше и боготвореше. Доближи се до Айла и пропълзя в скута и. Айла хвана момиченцето и без да продума я залюля. Кой знае как, Уба усещаше, че е разтуха. Не се въртеше да слезе, просто се отпусна в прегръдката и, остави се да я люлеят и накрая заспа. Иза пое детето от ръцете на Айла и я тури да си легне, после и тя легна, но не заспа. Сърцето и се обливаше в горест за чуждото девойче, наричано от нея щерка, което седеше и се взираше в тлеещата жарава на гаснещия огън.

Осъмнаха в ясно и студено утро. По краищата на потока се бе образувал лед и тънка корица замръзнала вода покриваше застиналото, пълнено от извора езерце недалеч от входа на пещерата сутрин и обикновено се стопяваше, когато слънцето бе високо в небосвода. Не след дълго Кланът щеше да се прибере в пределите на пещерата за зимата.

Иза не разбра дали Айла изобщо е дремнала, когато се събуди, я завари още да седи на кожата си. Девойчето си мълчеше, потънало в собствения си свят, едва ли проумяваше собствените си мисли. Тя просто чакаше. Креб не се беше прибирал у дома втора нощ. Иза го зърна да крета в мрачната цепнатина, която бе входът за домашното му светилище. Пак не излезе чак до сутринта. След като мъжете излязоха, Иза занесе

на девойчето малко чай, но Айла не отвърна на внимателните въпроси на знахарката. Когато пак се върна, чаят още си стоеше до момичето, изстинал и недокоснат. „Сякаш вече е мъртва“, помисли си Иза. Дъхът и заседна в гърлото, щом ледените нокти на скръбта се вкопчиха в сърцето и. Чак толкова не можеше да понесе.

Брун отведе мъжете на завет до огромна скала, закриляща ги от острия вятър и накара да накладат огън, преди да открие срещата. Неудобството да седят на студено можеше да насърчи някои мъже да прибързат, а той искаше да узнае цялата гама на техните чувства и мнения. Започна с напълно безмълвните знаци, с които се обръщаха към духовете и мъжете разбраха, че това не е обичайно събиране, а официална среща.

– Момичето Айла, член на нашия Клан, е използвала прашка да убие хиената, която нападна Брак. В продължение на три години си е служила с това оръжие. Айла е жена. Според традициите на Клана, жена, която си е послужила с оръжие, трябва да умре. Има ли някой от вас какво да каже?

– Друг иска да говори, Брун.

– Друг може да говори.

– Когато знахарката намери момичето, ние търсехме нова пещера. Духовете ни бяха много сърдити и изпратиха земетресение да разруши дома ни. Може и да не са били толкова сърдити, може и да са искали по-добър дом или пък са искали да намерим това момиче. Тя е странна, необичайна като знак на тотем. Откакто я намерихме, все ни се усмихва щастieto. Според мен тя носи щастие и мисля, че това се дължи на то-тема и.

– Една малка част от нейните странности е, че е била избрана от Великия Пещерен Лъв. На нас ни се струваше необичайно, че тя обича да влиза в морските води, но ако не бе толкова странна, Она щеше вече да е поела пътя към света на духовете. Она е само едно момиченце, което дори не е родено в моето огнище, но аз я заобичах. Щеше да ми липсва благодарен съм, че не се удави.

– Тя ни изглежда странна, но ние знаем малко за Другите. Тя вече е от Клана, но не е родена в Клана. Не знам защо изобщо и е хрумнало да ходи на лов за жените от Клана това не е позволено, но може пък техните жени да ходят на лов. Това не е важно, пак си е прегрешение, но ако не се бе научила да си служи с прашка и Брак щеше да погине. Не е приятно, като си помислим по какъв начин му бе писано да умре. Едно нещо е ловец да бъде убит от хищник, но Брак е още бебе.

– Смъртта му щеше да бъде загуба за целия Клан, Брун, не само за

Брод и теб. Ако беше погинал, нямаше да седим тук и да решаваме какво да правим с момичето, което му спаси живота, ами щяхме да скърбим за момчето, съдено му един ден да стане вожд. Смятам, че момичето трябва да бъде наказано, но можем ли да я осъдим на смърт? Аз свърших.

– Зуг иска за говори, Брун.

– Зуг може да говори.

– Това, което каза Друуг е вярно. Как може да осъдите момичето, след като е спасило живота на Брак? Различна е, не е родена в Клана, а навярно и не мисли, както е прието за една жена, но като оставим настрана въпроса с прашката, тя се държи като добра жена от Клана. Тя се държи като образцова жена, послушна, почитателна...

– Това не е вярно! Тя е непокорна, безочлива – прекъсна го Брод.

– Сега аз говоря, Брод – отвърна му гневно Зуг. Брун му хвърли един неодобрителен поглед и Брод обузда избухването си.

– Вярно е – продължи Друг, – когато момичето бе по-младо, то се държеше дръзко с теб, Брод. Но ти сам я предизвикваше, ти си този, на когото това правеше впечатление. Щом се държиш като дете, какво чудно има в това, че едно момиче не се отнася с теб като с мъж? Към мен винаги се е отнасяла с покорство и послушание. Нито пък има случай да се е държала дръзко с някой друг мъж.

Брод изгледа кръвнишки стария ловец, но се обузда. – Дори и да не беше вярно – продължи Зуг, – никога не съм виждал някой да си служи с прашка по-добре от нея. Тя казва, че се научила от мен. Дори не съм знаел, но едно ще ви кажа открито, ще ми се да имам толкова способен ученик и не мога да не си призная – вече аз мога да се уча от нея. Искала е да ходи на лов заради Клана и когато се е оказало, невъзможно, се е опитала да намери друг начин, за да помогне на Клана. Може и да е родена от Другите, но в сърцето си тя е от Клана. Винаги е поставяла интересите на Клана пред своите. Не се замисли за опасността, когато се хвърли да спасява Она. Може и да умее да се движи по водата, но аз видях умората и когато измъкна Она на брега. Морето можеше и нея да погълне.

Знаела е, че е прегрешение да ходи на лов, опазила е тайната три години, но не се поколеба, когато животът на Брак бе в опасност.

– Тя е майстор с това оръжие, по-голям майстор от нея не съм виждал в живота си. Непростимо е да оставим този майсторлък да отиде на вятъра. Аз казвам да я оставим да бъде от полза за Клана, да я оставим да ловува...

– Не! Не! Не! – скочи разгневен Брод. – Тя е жена. Не можем да разрешим на жените да ходят на лов...

– Брод – рече гордият стар ловец, – не съм свършил още. Като свърша, може да поискаш думата.

– Брод, остави Зуг да се доизкаже! – предупреди го вождът. – Ако не знаеш как да се държиш на официална сбирка, можеш да си вървиш! – Брод пак си седна, като полагаше усилия да се овладее.

– Прашката не е основно оръжие. Започнах да усъвършенствам уменията си, едва когато бях твърде стар, за да ловувам с копие. Истинските мъжки оръжия са останалите. Да я оставим да ходи на лов, но само с прашка. Нека прашката стане оръжието на старите мъже и жени или поне на тази жена. Вече свърших.

– Зуг, ти много добре знаеш, както и аз, че е по-трудно да си служиш с прашка, отколкото с копие и много пъти, когато ловът е завършвал с неуспех ти си ни доставял месо. Недей да се подценяваш заради момичето. С копието човек има нужда само от яка десница – рече Брун.

– Но и яки крака и здраво сърце, здрави дробове и доста кураж – отвърна Зуг.

– Питам се колко ли кураж му трябва на човек да се изправи отново очи в очи с рис, след като вече е бил нападат от този звяр, при това само с прашка? – каза си мнението Друуг. – Няма да имам нищо против предложението на Зуг, ако си служи само с прашка. Изглежда и духовете не възразяват, тя продължава да ни носи щастие. Ами какво ще кажете за лова на мамути?

– Не съм сигурен, че имаме право да вземем това решение – намеси се Брун. – Не виждам начин да и пощадим живота, а да не говорим за лова. Знаеш какви са традициите, Зуг. Досега не е правено и дали духовете наистина ще одобрят това решение? Между другото, как така се сети за това? Жените от Клана не ходят на лов.

– Да, жените от Клана не ходят на лов, но тази е ходила. Ако вече не бях се убедил с очите си, ако не знаех, че тя може, навярно нямаше да се сетя за това. Казвам ви само да я оставим да върши това, което и досега е вършила.

– Ти какво ще кажеш Мог-ър? – попита Брун.

– Какво очакваш да каже, та тя живее край огнището му язвително го прекъсна Брод.

– Брод! – разгневи се Брун. – Да не би да обвиняваш Мог-ър, че поставя собствените си чувства и интереси пред тези на Клана? Да не би да не е Мог-ър? Великият Мог-ър? Да не мислиш, че той няма да каже

кое е справедливо и кое е истина?

– Недей, Брун. Забележката на Брод е справедлива. Добре известни са ви чувствата ми към Айла не ми е лесно да забравя, че я обичам. Според мен всички трябва да не забравят това, въпреки че се опитах да оставя настрана чувствата. Не съм сигурен, че съм успял. Постих, и размишлявах от мига на вашето завръщане, Брун. Снощи открих пътя към непознатите за мен спомени, навярно защото никога не съм ги търсил.

– Много отдавна, далеч преди да станем Клан, жените са помагали на мъжете в лова. – Всички ахнаха с недоверие. – Истина е. Ще се съберем на церемония и ще ви, заведе в онези времена. Когато за пръв път сме се учили да правим сечива и оръжия, родени с познания, които са като спомените, но по-различни, жените и мъжете рамо до рамо са убивали животни за храна. Подобно на мечката-майка, жената е ходила на лов за себе си и за децата си.

– Едва по-късно мъжете са започнали да ходят на лов за жените и рожбите им, а е изминало още доста време, преди жените с малки деца да останат край огнището. Когато мъжете почнали да се грижат за децата си, когато взели да ги хранят, това поставило началото на Клана и му помогнало да нарасне. Ако майката на невръстната рожба погинела, опитвайки се да осигури храна, умирало и бебето. Но чак когато хората престанали да враждуват помежду си и си научили да си помагат, да ходят на лов заедно, било поставено истинското начало на Клана. Дори тогава, когато само жените са разговаряли с духовете, някои от тях ходели на лов.

– Брун, ти каза, че това никога не е било. И сгрещи. Преди жените от Клана са ловували. Тогава духовете са одобрявали това, но те са били по-различни, древни духове, а не духовете на тотемите. Това са били могъщи духове, но отдавна са намерили покой. Не съм сигурен дали е справедливо да се нарекат духове на Клана. Не защото не са били почитани и тачени повече, отколкото са се страхували от тях, но те не били зли, а просто могъщи.

Мъжете бяха изумени. Говореше за тъй древни и незапомнени времена едва ли не забравени и затова – почти нови. И все пак самото им споменаване предизвика спомена за страх и не един мъж потрепера.

– Съмнявам се, че вече на някоя жена, родена в Клана, ще и се приска да ходи на лов – продължи Мог-ър. – А и не съм сигурен, че ще е способна. Това е било доста отдавна, оттогава жените, а и мъжете, са се променили. Но Айла е по-различна Другите са по-различни, много по-различни, отколкото си мислим. Не мисля, че ако и позволим да ходи на

лов, ще променим нещо, що се отнася до останалите жени. Ловуването и, желанието и да ходи на лов удивлява както нас, така и тях. Нямам какво повече да кажа.

– Има ли някой да каже още нещо? – запита Брун. Въпреки това не бе сигурен, че е готов да чуе още нещо. Прекалено много нови идеи бяха вече предложени за успокоение.

– Гуув иска да говори, Брун.

– Гуув може да говори.

– Аз съм само ученик, не знам колкото Мог-ър, но според мен той пропусна нещо. Навярно, защото тъй упорито се опитваше да остави настрана чувствата си към Айла. Той се съсредоточи върху спомените, а не върху самото момиче, навярно от страх да не заговори любовта, а не разсъдъкът му. Той дори не спомена тотема и.

– Някой замислял ли се е защо силен, мъжки тотем ще вземе да се спре на едно момиче? – Той сам си отговори на риторичния въпрос. – Като оставим настрана Урсуз, Пещерният Лъв е най-могъщият тотем. Пещерният Лъв е по-силен дори от мамута той ходи на лов само за невръстни и престарели мамути, но понякога мамутът наистина става негова плячка. Пещерният Лъв не напада мамута.

– Какви ги приказваш, Гуув. Току що каза, че пещерният лъв напада мамута, а после казваш, че не го напада – жестекикулира Брун.

– Той не, а тя. Забравяме за това, когато говорим за тотемите-закрилници, макар че мъжкият пещерен лъв е закрилникът. Но кой е ловецът? Най-едрият от всички хищници, най-силният ловец е лъвицата! Женската! Не е ли вярно, че тя носи плячката си на самец? И той може да убива, но задачата му е да е нашрек, докато тя ходи на лов.

– Любопитно е защо Пещерният Лъв е избрал едно момиче, нали така? Някой замислял ли се е за това, че може би нейният тотем не е този на Пещерния Лъв, ами на Пещерната Лъвица? Женската? Ловецът? Това не е ли обяснение защо момичето е искало да ходи на лов? Защо и е бил даден знак? Може Лъвицата да и е дала този знак, може би затова е била белязана на левия си крак. Какво толкова чудно, че иска да ходи на лов, след като има такъв тотем? Не знам дали е вярно, но не можете да не признаете, че изглежда разумно. Независимо дали тотемът и е Пещерен Лъв или Пещерна Лъвица, щом и е писано да ходи на лов, ние можем ли да отречем това? Можем ли да отречем могъщия и тотем? И ще се осмелим ли да я съдим, че ходи на лов, след като това го иска тотемът и? – заключи Гуув. – Свърших.

На Брун му се виеше свят. Идеите прехвърчаха твърде бързо през

ума му. Трябваше му време да премисли, да ги подреди. Разбира се, че лъвицата е ловецът, но чувал ли е някой за женски тотем? Духовете, същността на духовете-закрилници, всичко това е мъжко, нали така? Само човек, прекарал дълги дни в размисъл за обичаите на духовете, може да стигне до заключението, че тотемът на едно момиче, което ходи на лов, е ловецът сред вида, олицетворяващ тотема и. Но на Брун му се искаше Гуув да не бе споменавал за самото хрумване да отхвърлят желанието на един толкова могъщ тотем.

Самата идея жена да ходи на лов бе дотолкова уникална, предизвикваща толкова размисъл, че неколцина от мъжете се видяха принудени да направят стъпките, незначително напредващи крачки, които разширяваха пределите на техния уютен, безопасен, добре очертан свят. Всеки мъж говореше от собствената си гледна точка, от собствената си сфера на тревога и интерес и всеки бе разширил пределите единствено на тази малка област, но Брун трябваше да се съобрази с всички и това почти надхвърляше възможностите му. Дългът го принуждаваше да има предвид всички аспекти, преди да отсъди и му се щеше да разполага с достатъчно време, за да ги премисли внимателно всичките. Но решението не можеше да бъде отлагано до безкрай.

– Има ли някой друго мнение? Брод иска да говори, Брун.

– Брод може да говори.

– Всички тези идеи са интересни и могат да ни послужат за размисъл през студените, зимни дни, но традициите на Клана са недвусмислени. Рожба на Другите или не, момичето е от Клана. Жените от Клана не бива да ходят на лов. Те дори не бива да докосват оръжие или пък сечиво, с което се изработва оръжие. Всички ние знаем наказанието. Тя трябва да умре. Няма никакво значение, че преди много време жените са ходили на лов. Това, че женската мечка или пък лъвицата ходи на лов, не значи, че и на жената е позволено. Ние не сме нито мечки, нито лъвове. Няма никакво значение, че тотемът и е могъщ или пък, че носи щастие на Клана. Без значение е дали е майсторка с прашката или пък дори, че е спасила живота на сина на стопанката ми. Благодарен съм и за това, разбира се – всички забелязахте колко пъти го повторих на връщане, сигурен съм, – но това няма никакво значение. Традициите на Клана не допускат изключения. Жена, която си послужи с оръжие, трябва да умре. Това не можем да го променим. Такива са обичаите на Клана. Цялата тази среща е жива загуба на време. Не можеш да вземеш друго решение, Брун. Свърших.

– Брод е прав – рече Дорв. – Не е наша работа да променяме

традициите на Клана. След едно изключение ще последва и друго. И няма да остане на какво да се осланяме. Наказанието е смърт, момичето трябва да умре.

Последваха няколко кимания в знак на съгласие. Брун не побърза да отговори. „Брод е прав, мислеше си той. Какво друго решение мога да взема? Тя спаси живота на Брак, но си послужи за това с оръжие.“ Брун не се намираше по-близо до решението в сравнение с деня, когато Айла измъкна прашката си и уби хиената.

– Ще имам предвид всичките ви мнения, преди да взема решение. Но сега искам всеки от вас да ми отговори категорично – най-сетне каза водачът. Мъжете бяха насядали в кръг около огъня. Всеки от тях стисна юмрук и го-постави пред гърдите си. Движението нагоре и надолу щеше да означава утвърдителен отговор, а пък настрани – отрицателен. – Грод – започна Брун със заместника си, – смяташ ли, че момичето Айла трябва да умре?

Грод се подвоуми. Съчувстваше на дилемата на водача. Доста години бе втори човек след вожда, почти четеше мислите му и с времето бе пораснало и уважението му към него. Но не виждаше друга алтернатива, мръдна юмука си първо нагоре, после надолу.

– Имаме ли друг избор, Брун? – додаде той. – Грод е „за“. Друуг? – запита Брун, като се обърна към майстора на сечива.

Друуг не се поколеба. Изпъна юмрук пред гърдите си.

– Друуг е „против“. Круг, ти какво мислиш?

Круг погледна Брун, после Мог-ър и най-накрая Брод. Вдигна юмука си нагоре.

– Круг казва, че момичето трябва да умре – потвърди Брун. – Гуув?

Младият последовател на Мог-ър отговори на мига, като изпъна юмука си пред гърдите.

– Мнението на Гуув е „не“. Брод?

Още преди Брун да изрече името му, Брод вдигна нагоре юмрук и Брун също толкова бързо го подмина. Знаеше отговора на Брун.

– Да. Зуг?

Старият майстор на прашки се изпъчи гордо и шавна напред-назад юмука си пред гърдите толкова категорично, че не остави никакво съмнение.

– Зуг смята, че момичето не бива да умре, а ти какво мислиш, Дорв?

Ръката на другия старец се вдигна нагоре и преди да успее да я сваля, всички погледи се извърнаха към Мог-ър.

– Отговорът на Дорв е „да“. Какво е твоето мнение, Мог-ър? – запита Брун. Бе отгатнал какво ще кажат останалите, но вождът не бе сигурен за стария маг.

Креб правеше огромни усилия. Познаваше традициите на Клана. Самообвиняваше се за престъплението на Айла, за това, че и бе гласувал прекалена свобода. Гузен бе за любовта си към нея, боеше се тя да не завладее разума му. Страхуваше се да не постави себе си пред дълга към Клана и юрукът му понечи да се вдигне нагоре. Логиката му казваше, че тя трябва да умре. Но още преди да понечи да вдигне юрук юрукът му трепна настрани, сякаш някой го бе сграбчил и го движеше вместо него. Не можеше да се застави да я осъди на смърт, макар че, след като вземеха решение, щеше да изпълни дълга си. Нямаше друг избор. Всичко зависеше от Брун и само от Брун.

– Мненията са разделени по равно – оповести вождът. – И без това решението трябваше да го взема аз и никой друг, само исках да разбера какво мислите. Ще ми трябва известно време да премисля казаното от вас днес. Мог-ър казва, че довечера ще има церемония. Това е добре. Ще ми е необходимо помощта на духовете, а всички ние май ще се нуждаем от закрилата им. Решението ми ще узнаете на сутринта. И тя ще го узнае тогава. Вървете сега и се пригответе за церемонията.

След като мъжете си тръгнаха, Брун остана край огъня. По небето се гонеха облачета, подухвани от поривистите ветрове и от време на време обливаха пътьом земята с ледени струи, но Брун не забелязваше нито дъжда, нито последните припламващи въглени в огнището. Вече се смрачаваше, когато най-сетне се изправи и с тежки стъпки се отправи към пещерата. Зърна Айла още да седи на същото място, където я бяха заварили, когато излизаха сутринта. „Очаква най-лошото, каза си той наум. Какво друго може да очаква?“

На ранина Кланът се събра пред пещерата. Духаше мразовит източен вятър, предвещаващ още по-ледени повейи, но небето бе ясно и слънцето надничаше току над риди и грееше ярко в контраст с мрачното настроение. Избягваха да се погледнат в очи, ръцете им бяха безжизнено отпуснати при липсата на разговори и всеки се затътри към мястото си да научи съдбата на чуждото момиче, което вече не им беше чуждо.

Уба усети майка си да трепери и ръката и толкова здраво я сграбчи, че я заболя. Детето знаеше, че не само вятърът караше майка и да трепери цялата. Креб бе застанал пред изхода на пещерата. За пръв път великият магьосник имаше толкова страшен вид, покрусеното му лице бе като издялано от гранит, единственото му око бе непроницаемо като камък. По знак от Брун той закуцука тромаво, уморено към пещерата, сломен от непосилното бреме. Влезе в домашното си огнище и погледна към момичето, седнало върху кожата си и с върховно усилие на волята си наложи да се приближи към нея.

– Айла, Айла – промълви той тихичко. Момичето вдигна очи. – Време е. Сега трябва да дойдеш. – Очите и бяха мътни, неразбиращи. – Айла, вече трябва да дойдеш. Брун е готов – повтори Креб.

Айла кимна и с усилие се изправи. Краката и се бяха вдървили от дългото седене. Едва ли и правеше впечатление. Последва онемяла стареца, като се вираше в утъпкания прахоляк, по който още си личаха следите на тези, минали преди нея – отпечатък от нечия пета, следи от пръсти, неясният контур на крак, обут в халтава, кожена подлога, кръглият връх на тоягата на Креб и браздата, оставена от влачещия му се сакат крак. Спря се, когато видя краката на Брун, увити в прашните му навуца, и се строполи на земята. След лекото потупване по рамото събра сили да вдигне очи и да погледне вожда на Клана в лицето.

От видяното дойде на себе си и у нея се събуди смътен страх. Лицето бе познато – ниското, полегато чело, гъстите вежди, едрият, приличен на клюн нос, прошарената брада, – но гордият, суров и строг поглед в очите на вожда бе изчезнал, а на негово място се бе появило искрено съчувствие и разбираема печал.

– Айла – рече той високо, а после продължи със съдържаните жестове, запазени за сериозни случаи, – момиче от Клана, традициите са стародавни. Живели сме според тях с поколения, почти откакто съществува

Кланът. Ти не си родена в Клана, но си една от нас – и трябва да живееш или да умреш съгласно същите тези обичаи. Докато бяхме на север на лов за мамут, са те видели да си служиш с прашка, а и преди това си ходила на лов с прашка. Жените от Клана не бива да си служат с оръжие, това е една от нашите традиции. А и наказанието е част от тези традиции. Такива са обичаите на Клана, не бива да ги променяме. – Брун се наведе напред и се взря в уплашените сини очи на момичето. – Знам защо си послужи с прашката, Айла, макар че все още не мога да разбера защо изобщо си се захванала с това. Ако не беше ти, Брак нямаше да е между живите. – Той се изправи и с най-сдържани жестове, така че всички да видят, добави: – Вождът на този Клан е благодарен на момичето, че спаси живота на сина на стопанката на сина на моята стопанка.

Неколцина от присъстващия Клан се спогледаха. Рядко се случва ше някой мъж да го признае пред всички, а още по-рядко вождът да се отблагодари на обикновено момиче.

– Но традициите не допускат изключение – продължи той. Направи знак на Мог-ър и магъосникът влезе в пещерата. – Нямам друг избор, Айла. Мог-ър сега нарежда костите и изговаря на глас имената на тези, за които не бива да говорим, имена, известни само на мог-ъри. Като свърши, ти ще умреш, Айла, момиче от Клана, ти си прокълнатата със Смъртно Проклятие.

Айла усети как кръвта и се оттегля от лицето и. Иза нададе писък, прераснал в пронизителен вопъл, оплаквайки загубеното си дете. Когато Брун вдигна ръка, воплите и мигновено секнаха.

– Не съм свършил – направи знак той. Във внезапната тишина сред Клана се размениха погледи, пълни с очакване и любопитство. Какво още имаше да каже Брун? – Традициите на Клана са от ясни по-ясни и аз като вожд трябва да следвам обичаите. Жена, която си послужи с оръжие, получава смъртно проклятие, но в обичаите не е посочено за какво време. Айла, смъртното ти проклятие ще трае цяла една луна. Ако духовете се смият и ти успееш да се върнеш от отвъдния свят, след като луната се е изтърколила веднъж и се намира в същата фаза като сега, можеш да живееш с нас отново.

Смут обзе насъбралите се, никой не бе го очаквал.

– Това е вярно – направи знак Зуг. – Никъде не се казва, че проклятието е веднъж завинаги.

– Но каква е разликата? Как може някой да е мъртъв толкова време и пак да оживее? Няколко дни може, ама за цяла луна? – запита Друуг.

– Ако проклятието трае само няколко дни не съм убеден, че ще има

силата на наказание – рече Гуув. – Някои мог-ъри вярват, че духът не се преселва в отвъдния свят, ако проклятието е за кратко. Духът просто блуждае наоколо в очакване да мине времето, та да се върне, ако може. Щом духът е наблизил, злите духове също се навъртат. Това проклятие е с ограничено времетраене, но е тъй дълго, че можеше и да е постоянно. Обичаите са спазени.

– Тогава защо просто не я прокле и толкоз? – зажестикулира сърдито Брод. – В традициите нищо не се казва за временни смъртни проклятия за престъпление като нейното. Тя трябва да плати с живота си, смъртното проклятие трябва да означава нейния край.

– Ти да не си мислиш, че няма да стане така, Брод? Наистина ли смяташ, че е възможно да се върне? – попита Гуув.

– Нищо не мисля. Само искам да разбера защо Брун чисто и просто не я прокле. Да не би вече да не го бива за едно просто решение? – Брод бе слисан от смелия си въпрос. Той извади на бял свят това, което всички се питаха тайно. Щеше ли Брун да и наложи временно смъртно проклятие, ако не смяташе, че има някакъв шанс, независимо колко е нищожен, да се завърне от света на мъртвите?

Брун се бе борил с дилемата цяла нощ. Айла бе спасила живота на новороденото, не бе справедливо да умре заради това. Обичаше детето и бе искрено благодарен, но не бе въпрос само на лични чувства. Традициите изискваха нейната смърт, но съществуваша и други обичаи: обичаят на отплатата, обичай, който гласеше – живот за живот. Тя носеше в себе си частица от духа на Брак, тя заслужаваше, дължаха и нещо със същата цена – дължаха и живота и.

Едва с първите, плахи лъчи на зората най-сетне му хрумна как да го стори. Няколко по-издръжливи души се бяха завръщали след временно смъртно проклятие. Шансът бе минимален, почти нямаше никакъв шанс, а просто съвсем плах лъч надежда. Като отплата за живота на детето, той и предостави единствената несигурна възможност да оцелее. Не бе достатъчно, но не можеше да и предложи повече и все пак бе по-добре от нищо.

Изведнъж се спусна мъртвешка тишина. Мог-ър бе застанал на входа на пещерата и самият той приличаше на смъртта – древна и сдържана. Нямаше нужда да дава знак. Всичко бе приключило. Мог-ър бе изпълнил дълга си. Айла бе мъртва.

Воплите на Иза процепиха въздуха. Последваха Ога и Ебра, а после всички жени се присъединиха към Иза, като я оплакваха от съчувствие към нея. Айла видя жената, която обичаше, покрусена от мъка и се

затича към нея да я утеши. Но тъкмо когато щеше да прегърне единствената си майчица, която помнеше, Иза и обърна гръб и се отдалечи, за да избегне прегръдката и. Сякаш не беше я видяла. Момичето бе слисано. Погледна въпросително Ебра, Ебра се направи, че не я вижда. Изтича при Ага, после при Овра. Никоой не я забелязваше. Когато се доближеше, обръщаха и гръб или се дърпаха настрани. Не нарочно, за да и направят път, ами сякаш още преди да се появи, бяха намислили да се отдадат. Хукна към Ога.

– Аз съм Айла. Застанала съм точно пред теб. Не ме ли виждаш? – жестикулираше тя.

Очите на Ога се оцъклиха. Извърна се и се отдалечи, без да отговори, без да показва, че я е познала, сякаш Айла бе невидима.

Айла видя Креб да отива към Иза. Хукна към него.

– Креб! Аз съм Айла. Ето ме – жестикулираше тя неистово. Стариет маг продължи да върви, като леко се извърна настрани да избегне момичето, което се строполи в краката му, както би постъпил, ако на пътя му се изпречеше неодушевена канара. – Креб! – проплака тя. – Защо не можеш да ме видиш? Изправи се и се втурна обратно към Иза. – Мамо! Мамооо! Погледни ме! ПОГЛЕДНИ МЕ! – зажестикулира тя пред очите на жената. Иза отново нададе пронизителен вопъл. Размаха ръце и се затупа по гърдите.

– Детето ми. Моят Айла. Щерка ми е мъртва. Отиде си. Бедничката, горкичката ми Айла. Вече не е между живите.

Айла съзря Уба, прегърнала в страха и объркването си нозете на майка си. Коленичи пред мъничкото момиченце.

– Виждаш ме, нали, Уба? Точно пред теб съм – Айла видя в детските очи да просветва познанството, но в следния миг Ебра грабна и отнесе момиченцето настрани.

– Искам Айла – жестикулираше, Уба като се напъваше да слезе.

– Айла е мъртва, Уба. Няма я. Това не е Айла, а само духът и. Ще трябва да намери пътя си към отвъдния свят. Ако се опиташ да говориш с него, ако го забелязваш, духът ще се опита да те отнесе със себе си. Щом го виждаш, това ще ти донесе нещастие. Не го гледай. Нали не искаш да си нещастна, Уба?

Айла се свлече на земята. Всъщност досега не знаеше какво означава смъртното проклетие и си бе представяла какви ли не ужаси, но действителността бе далеч по-жестоката.

Айла бе престанала да съществува за Клана. Не беше никаква преструвка, не беше постъпка само колкото да я сплаши, ами тя наистина не

съществуваше. Тя бе дух, който по една случайност бе видим, все още придаваше на тялото и някакво подобие на живот, но Айла бе мъртва. Смъртта за хората от Клана бе промяна на състоянието, пътешествие към друго измерение на съществуване. Жизнената сила бе невидим дух, в това никой не се съмняваше. В един миг човек можеше да е жив и в следващия мъртъв без видими промени, само това, което го караше да се движи, да диша и живее, си отиваше. Същността на истинската Айла вече не бе част от техния свят, бе принудена да се пресели в отвъдното. Изобщо нямаше никакво значение дали тялото, което оставаше, бе студено и неподвижно или топло и живо.

Само една крачка бе до вярването, че същността на живота може да бъде прогонена. Ако тялото и все още не беше го усетило, скоро и това щеше да стане. Всъщност нямаше човек, който да вярва, че тя ще се върне, дори и Брун не вярваше. Тялото и, празната черупка не можеше да бъде жизнеспособна, докато не разрешаха на духа да се завърне. Без жизнения дух тялото не можеше да се храни, да пие и скоро щеше да отпадне. Ако човек твърдо вярваше в тази представа и щом любимите същества вече не забелязваха съществуването му, тогава човек не съществуваше, нямаше защо да яде, да пие, да живее.

Но докато духът остане близо до пещерата, давайки живот на тялото, въпреки че вече не бе част от него, и силите, които го бяха прогонили, се навъртаха наоколо можеха да пострадат все още живите, можеха да се опитат да отмъкнат още нечий живот със себе си. Не бяха редки случаите стопанката или някой друг обичан близък на прокълнатия да се поминат скоро след неговата кончина. Кланът не се интересуваше дали духът ще вземе със себе си тялото или ще зареже неподвижната обвивка, но всички искаха духът на Айла да си върви и при това по-бързо.

Айла наблюдаваше познатите люде около себе си. Те се отдалечиха, заеха се с ежедневните си задачи, но всички бяха малко или много напрегнати. Креб и Иза влязоха в пещерата. Айла се изправи и ги последва. Никой не се опита да и попречи, само държаха Уба по-далечко. Смяташе се, че децата се ползват от извънредна закрила, но никой не искаше да прекалява. Иза насъбра всички вещи на Айла, включително и кожите и за спане и постелката от суха трева, с която бе застлана изкопаната дупка в земята и ги отнесе извън пещерата. Креб отиде с нея, като се спря да вземе горяща главня от огъня в пещерата. Жената хвърли всичко до един незапалин огън, който Айла бе забелязала преди и бързешком се върна в пещерата, докато Креб подпали огъня. Направи няколко безмълвни жеста – повечето от тях бяха непознати за момичето –

над вещите и огъня.

С нарастваща тревога Айла наблюдаваше как Креб се захвана да предава всяко от нещата и на палещите пламъци. За нея нямаше да има погребален обред, това бе част от наказанието, част от проклятието. Но всички нейни следи трябваше да бъдат унищожени, не трябваше да остане нищо, което да я задържи. Забеляза как пръчката и за копане пламна, после кошницата и за бране, рогозката от суха трева, дрехите и, всичко бе погълнато от огъня. Видя как потрепери ръката на Креб, когато посегна към коженото и наметало. Притисна го към гърдите си за миг, после го хвърли в огъня. Очите на Айла плуваха в сълзи.

– Креб, обичам те – направи жест тя. Той сякаш не я забеляза. Прималяла от ужас тя го гледаше как вдига целебната и торба, тази, която Иза и бе изработила току преди злополучния лов на мамути и я притуря в димящите пламъци. – Не. Креб, недей! Не и целебната ми торба – замоли го тя. Беше твърде късно, тя вече гореше. Айла не можеше да изтърпи повече. Хукна слепешком надолу по склона и в гората, като ридаше от болка и безутешност. Не погледна накъде я водят краката и, а и не я интересуваеше. Клоните се протягаха да и препречат пътя, но тя си проби път през тях, като ръцете и краката и се покриха с рани. Прецапваше ледено студените поточета, но нито забелязваше подгизналите си нозе, нито усещаше, че се вкочаняват, докато не се спъна в един дънер и не се просна на земята. Лежеше на студената, влажна земя и и се искаше смъртта да побърза и да сложи край на мъките и. Не и бе останало нищо. Нямаше семейство, нямаше Клан, нямаше за какво да, живее. Бе мъртва, нали така бяха казали?

Без малко желанието на момичето да се осъществи. Потънала в собствения си свят на нищета и страх, тя нито бе яла, нито бе пила от завръщането им преди два дни. Не бе облечена с топли дрехи, краката и я боляха от студ. Бе немощна и обезводнена, лесна плячка за бялата смърт. Но в нея се криеше нещо по-силно от желанието и да умре, същото нещо, което я бе карало да продължава и преди, когато опустошителното земетресение бе лишило петгодишното момиченце от любов, семейство и сигурност. Несломимото желание за живот, твърдоглавият инстинкт за оцеляване не и позволяваха да се откаже, докато още дишаше, докато и оставаха още дни.

Падането и бе помогнало да си отдъхне. Кървяща от одраскванията и трепереща от студ, тя седна на земята. Бе паднала по лице върху влажните листа и си облиза устните, посягайки с език за влагата. Мъчеше я жажда. За пръв път в живота си бе толкова жадна. Бълбукането на вода

наблизо я изправи на крака. След като дълго и доволно пи продължи по-нататък. Така трепереше, че зъбите и тракаха от студ и с болка стъпваше на премръзналите си, болящи я нозе. Бе замаяна и объркана. От движението се позатопли, но спадналата телесна температура си казваше думата.

Не бе сигурна къде се намира, нямаше определена посока, но нозете и следваха пътя, който бе изминавала многократно преди, запечатали се в съзнанието и от повторението. Времето за нея не бе от значение, но знаеше колко дълго е вървяла. Изкатери се напреки по основата на стръмна стена отвъд мъгливия водопад и околността и се стори позната. Излизайки от рядката иглолистна гора, примесена със смалени брези и върби, тя се озова на високопланинската си, усамотена поляна.

Питаше се колко време бе минало от последното и посещение. След като почна да ходи на лов, рядко идваше тук, освен когато усвояваше уменията с двата камъка. Винаги се бе упражнявала тук, не бе ходила на лов. Беше ли идвала тук изобщо това лято? Не можеше да си спомни. Като отмести настрана дебелите, сплетени клонове, които я скриваха дори без листа, Айла се вмъкна в малката си пещеричка.

Стори и се по-малка, отколкото я помнеше. „Ето я и старата кожа за спане“, рече си тя наум, като се върна в мислите си в толкова далечното време, когато я бе донесла. Няколко земни катерички си бяха свили гнездо в нея, но когато я изнесе навън и я изтърси, видя, че не е толкова пострадала – малко се бе втвърдила от времето, но сухата пещера я бе съхранила. Уви я около себе си, признателна за топлината и и се върна в пещерата.

Имаше още една обработена кожа, един стар ямурлук, който бе донесла в пещерата, за да го натъпче с трева за постелка. „Чудно дали ножът е още тук?, помисли си тя. Тавичката е паднала, но трябва да е някъде наблизо. Ето го!“ Айла вдигна от прахта кремъчния резец, обърса го и почна да реже стария кожен ямурлук. Свали мокрите си навуца и промуши вървите през дупките на кръговете, които бе изрязала, после уви нозете си в сухите, като ги натъпка с измъкнатата изпод ямурлука острица за изолация. Просна мокрите да се сушат и ги огледа критично.

„Трябва ми огън“, помисли си тя. Сухата трева е тъкмо за подпалка. Насъбра я накуп и я струпа до стената. „Тавичката е суха мога да я нацепя за подпалки и също да я използвам да наклада огън. Трябва ми пръчка да я отъркам в нея. Ето и брезовата ми чаша за пиене. И нея бих могла да използвам за огъня. Не, ще си я пазя за вода. Тази кошница е цялата изгризана, помисли си тя и надзърна вътре. Какво е това? Старата ми

прашка. Не знаех, че съм я оставила тук. Нали си направих друга, доколкото си спомням. Вдигна прашката. Много е малка, а и мишките са я изгризали. Ще ми трябва нова.“ Спря и се взря в кожената ивица в ръцете си.

„Прокълнаха ме. Заради това ме прокълнаха. Аз съм мъртва. Как може да си мисля за огънове и прашки? Мъртва съм. Но не се чувствам мъртва – студено ми е и съм гладна. Може ли един мъртвец да изпитва студ и глад? Какво ли е да си умрял? Духът ми дали е вече в отвъдния свят? Дори не знам какво е духът ми. Никога не съм виждала духа си. Креб казва, че никой не може да вижда духове, но може да разговаря с тях. Защо не можеше да ме види Креб? Защо никой не можеше да ме види? Трябва да съм умряла. Тогава защо си мисля за огънове и прашки? Защото съм гладна!

Дали да си послужи с прашката да намеря нещо за ядене? Защо пък не? Вече ме проклеха, какво още може да ми сторят? Но тази не става. От какво ли ще си направя нова? От ямурлука? Не, твърде е корав, твърде дълго е стоял на открито, трябва ми мека, гъвкава кожа. Огледа се около себе си. Дори не мога да убия някое животно да си направя прашка, щом като нямам прашка под ръка. Къде ли мога да намеря мека кожа?“ Напрегна ума си, после отчаяна седна.

Погледна ръцете си в скута си и тогава внезапно забеляза върху какво са се отпуснали те. „Дрехата ми е мека и гъвкава. Мога да изрежа от нея едно парче. Лицето и просветна и тя взе отново ентусиазирано да се оглежда из пещерата. Я виж, стара пръчка за копане, не помня да съм я оставяла тук. И няколко чинии. Точно така, нали донесох няколко миди. Гладна съм и ми се ще да има нещо за похапване наоколо. Чакай! Има! Тази година не обрах лешниците, сигурно са нападали по земята отвън.“

Все още не го съзнаваше, но Айла бе започнала отново да живее. Събра лешниците, внесе ги в пещерата и се натъпка с толкова, колкото свилото и се от глад стомахче можа да побере. После свали старата кожа и дрехата си и изрязва парче от нея за прашка. Изрязаната ивица немаше издуто джобче за камъни, но тя реши, че пак става.

Никога досега не бе убивала животни за храна и заекът бе бърз, но не чак толкова бърз. Стори и се, че се сеца да е минала покрай една дига за бобри. Уцели водното животно, тъкмо преди да се гмурне във водата. На връщане забеляза мъничък, сив, варовиков камък близо до потока. Това е кремък! Знаем, че това е кремък. Вдигна отломъка и понесе и него на връщане. Внесе заека и бобъра в пещерата и се върна да

насъбере дърва и да си намери камък за чукане.

„Трябва ми пръчка да запалия огън, сети се тя. Трябва да е подходяща и суха, дървото е малко влажно.“ Зърна старата си пръчка за копане. „Трябва да стане“, рече си тя наум. Много трудно бе да запалиш огън сама, беше свикнала да се редува с друга жена, за да не прекъсва едновременния натиск надолу и въртеливото движение. След напрегнати усилия и съсредоточаване едно димящо късче от подложката за палене на огън се отърколи върху застланите сухи подпалки. Задуха го внимателно и бе възнаградена от мънички, игриви пламъчета. Прибави сухите подпалки една по една, а после и по-едрите парчета от старата лавица. Когато огънят се разгоря, постави и по-едрите цепеници дърво, които бе насъбрала и весел огън затопли малката пещера.

Ще трябва да си направя готварска паница, мислеше си тя, докато нанизваше на шиш одрания заек и поставяше отгоре му опашката на бобъра, за да пусне от тлъстата си мазнина върху постното месо. Ще ми трябват нова пръчка за копане и кошница за бране. Креб ми изгори кошницата за бране. Изгори всичко, дори и целебната ми торба. Защо ли ми трябваше да изгаря целебната ми торба? Очите и се изпълниха със сълзи и скоро се затъркаляха по бузите и. Иза каза, че съм умряла. Молих я да ме погледне, но тя само повтаряше, че съм мъртва. Защо ли не можеше да ме види? Стоях точно пред нея, право пред очите и. Момичето си поплака малко, после седна изправена и обърса сълзите си. „Ще ми трябва ръчна брадвичка, щом искам да си направя нова пръчка за копане“, рече си тя наум, изпълнена с решителност.

Докато заекът се печеше, тя си издяла ръчна брадвичка, което се бе научила, като гледаше Друуг и с нея отсече един зелен клон, за да си направи пръчка за копане. После насъбра още дърва и ги натрупа в пещерата. Едва дочака месото да се опече – от мириса и потекоха лигите, а празният и стомах закурка. Когато отхапа първия залък, бе сигурна, че досега не бе вкувала толкова вкусно нещо.

Докато свърши с яденето се стъмни и Айла се радваше на огъня. Нахвърля още дърва, за да е сигурна, че няма да загасне, преди да се стъмни и си легна, увита в старата кожа, но сън не я ловеше. Взираше се в пламъците, докато злочестото шествие на печалните, събития от деня се точеше през ума и и не усети кога се обля в сълзи. Страх я бе, а отгоре на всичко бе самотна. Откак Иза я намери, не бе прекарала нито нощ сама. Най-сетне очите и се затвориха от изтощение, но сънят и бе прекъсван от кошмари. Викаше насън Иза, както и една друга жена на един почти забравен език. Но нямаше кой да утеши безнадеждното,

болезнено самотно момиче.

По цял ден Айла бе заета с дейности, които щяха да и гарантират оцеляването. Вече не бе неопитното пет годишно дете-аджамийче. Годините, прекарани с Клана, бяха изпълнени с тежък труд, но и много бе научила през това време. Изплете здрави, непропускащи вода кошници за носене на вода и готвене и си направи нова кошница за бране. Обработваше кожата на убитите животни и подплати със заешка козина отвътре подлогите за нозете си, краката си уви в навуща, пристегнати с връв, а и ръцете си обу в нещо като опинците, на нозете си – кръгли парчета, които се завързваха на китките в торбички, но с разрези на дланта за палците. Изработи си сечива от кремък и насъбра треволяка, за да направи леглото си меко.

Тревите по поляната бяха и източник на храна. Върховете им бяха натезали от семена и зърна. В непосредствена близост имаше, още лешници, високопланински червени боровинки, мечо грозде, корави малки ябълки, нишестени, подобни на картофи корени и ядливи папрати. Доволна бе, че намери млечен фий, не отровната разновидност на растението, чийто зелени шушулки съдържаха редички малки, кръгли зърна, а дори набра и мъничките, твърди семенца на изсъхналия шир, за да ги смели и да ги прибави към зърната, които вареше на каша. Околната среда задоволяваше нуждите и.

Малко след пристигането си, тя реши, че има нужда от нова кожена дреха. Зимата все още не беше се разсвирепяла с пълна сила, но беше студено и тя знаеше, че снегът няма да се забави много. Първо се сети за кожа от рис – рисът имаше особено значение за нея. Но месото му не ставаше за ядене, поне за нейния вкус, а за нея храната имаше същото значение като кожата. Не и бе много трудно да задоволи непосредствените си нужди, докато можеше да ходи на лов, но трябваше и да се запаси за времето, когато снегът нямаше да и позволи да излезе от пещерата. Сега храната бе причината да ходи на лов.

Ненавиждаше мисълта да убие едно от кротките, боязливи същества, с които тъй дълго бе споделяла убежището си, а и не бе сигурна дали сърнатата може да бъде убита с прашка. Когато зърна малкото стадо, се изненада, че още посещават високопланинското пасище, но реши да се възползва от възможността, преди да слязат по по-ниските места. Един камък, запратен с все сила от упор, повали една кошута, а якият удар с дървената сопа я довърши.

Козината и бе дебела и мека – природата бе подготвила животното

за мразовитата зима – а сърнешката яхния бе добре дошла вечеря. Когато мирисът на прясно месо привлече един росомах със зъл нрав, бързият камък го настигна и я подсети, че първото животно убито от нея бе една росомаха, която крадеше от Клана. Росомахите бяха подходящи за нещо, бе казала тя на Ога. Скреж от дъха ти не се задържаше върху козината на росомаха, от кожата им се правеха винаги най-добрите качулки. „Този път ще си направя от кожата му качулка“, мислеше си тя, влачейки убития лешояд обратно в пещерата.

Накладе огньовете около простряното да съхне месо, за да го предпази От други хищници и да ускори процеса на сушене, а и предпочиташе вкуса, който пушекът придаваше на месото. Изрови дупка в дъното на пещерата, плитичка, тъй като слоят пръст в дъното на малката пукнатина в гърдата на планината не бе дълбок и го ограда с камъни от потока. След като складира месото си, покри скривалището с тежки канари.

Новата и кожа, обработена, докато месото се сушеше, миришеше също на дим, но бе топла и със старата леглото и ставаше удобно. От сърната си направи и мех от добре измития и, непронускащ вода стомах, както и върви от сухожилията, мас от издутината над опашката, където животното бе натрупало запасите си за зимата. Докато месото съхнеше, всеки ден очакваше да завали сняг и спеше навън, заобиколена от кръга си огньовете, за да ги подклажда вечер. Едва след като го прибра на сигурно място, изпита облекчение и се почувства в по-голяма безопасност.

Когато мрачното, навъсено небе скри луната, тя започна да се тревожи за течението на времето. Помнеше точно какво бе казал Брун:

– Ако духовете се смият и ти успееш да се върнеш от отвъдния свят, след като луната веднъж се е отърколила и се намира в същата фаза като сега, можеш отново да заживееш с нас.

Не знаеше дали се намира в „отвъдния свят“, но повече от всичко искаше да се върне. Не беше съвсем сигурна, дали щеше да успее, не знаеше дали ще я виждат като се върнеше, но Брун бе казал, че може да се върне и тя се вкопчи в думите на вожда. Само че как щеше да разбере кога ще се върне, щом облаците скриваха луната?

Спомни си как много отдавна Креб и бе показал как да прави резки на една пръчка. Досети се, че сбирката от пръчки с резки, които държеше в една част на домашното огнище – далеч от достъпа на останалите членове на домакинството му, – бяха рабоши за времето между важните събития. Веднъж от любопитство тя реши да проследи нещо като него и след като луната преминаваше през повтарящи се фази, тя сметна, че ще е интересно да види колко резки ще и потрѣбват, за да завърши една

фаза. Когато Креб разбра, сгълча я безмилостно. Укорите затвърдиха още повече случката в паметта и, както и предупреждението да не го прави отново. Цял ден си блъска главата как да разбере кога може да се върне в пещерата, преди да си спомни за онзи случай и да реши всяка нощ да прави по една резка на пръчката. Колкото и да се опитваше да се овладее, всеки път, когато правеше резка, очите и се изпълваха със сълзи.

Очите и често плуваха в сълзи. Дребни нещица я подсещаха за любов и топлота. Подплашеният заек, профучал през пътеката и напомни дългите, тромави разходки с Креб. Мило и беше неговото грапаво, еднооко, покрито с белези старческо лице. Само като се сетеше за него, очите и се пълнеха със сълзи и се ронеха по страните и. Като видеше билка, която бе брала за Иза, Айла избухваше в плач, като си спомнеше как жената и бе обяснявала приложението и а когато си спомнеше как Креб бе изгорил целебната и торба, сълзите и нямаха край. Най-зле бе нощем.

Бе свикнала да прекарва деня сама от годините скитосване из околностите в бране на билки или ходене на лов, но досега не бе оставала далеч от хората нощем. Седнала сама в малката си пещеричка, тя се вираше в огъня и мъждукащите му отражения, танцуващи по стената и плачеше за компанията на тези, които обичаше. Кой знае защо най-много и липсваше Уба. Често притискаше кожата към гърдите си и я люлееше напред-назад като си тананикаше тихичко, както толкова често бе правила с Уба. Околната среда задоволяваше телесните и нужди, но не и духовните.

Първият сняг наваля безшумно през нощта. Айла възкликна от възторг, когато прекрачи прага на пещерата си сутринта. Първична белота смекчаваше очертанията на познатия пейзаж и го превръщаше във вълшебна, приказна страна от причудливи форми и тайнствени цветя. Храстите имаха меки шапки от сняг, боровете бяха издокарани в нова бяла премяна, а голите им открити крайници бяха облечени в бляскави одежди, открояващи всяка клонка на фона на тъмносиньото небе. Айла погледна стъпките си, нарушили съвършения гладък слой от искряща белота, после се затича през снежната покривка, прекосявайки отново и отново стъпките си, за да се получи сложна шарка, но първоначалното и хрумване се загуби по време на изпълнението. Тръгна по следите на дребните животни, после спонтанно промени решението си и се изкатери по тесния корниз на каменната издатина, по която ветровете не бяха оставили и следа от сняг.

Целият планински масив, извисил се зад нея в поредица от

величествени върхове бе побелял и тук-там преливаше в синьо. На слънцето блещукаше като огромен, искрящ скъпоценен камък. Гледката, разкрила се пред нея, и показа докъде бе навалял снегът. Синьозеленото море, превърнато в бушуваща пяна от вълни, се бе сгушило в пролуката между покритите със сняг хълмове, но степта на изток все още бе гола. Айла зърна мъничките фигурки, щъкащи подплашени из бялата шир право под нея. Наваляло бе и край пещерата на Клана. Една от фигурките май провлачваше крак и леко накуцваше. Изведнъж магията напусна заснежената околност и тя се изкатери обратно.

Във втория снеговалеж изобщо нямаше магия. Температурите рязко паднаха. Когато и да излезеше от пещерата, бурните ветрове забиваха остри иглички в голото и лице и то изпръхваше. Виелицата трая четири дни, като навя толкова много сняг, че почти прегради входа на пещерата и. Тя изпълзваше, ровейки с ръце и с плоската бедрена кост от една убита от нея сърна и по цял ден събираше дърва. Сушенето на месото бе изчерпало запасите от нападали дърва наоколо, а газенето в дълбокия сняг изцеждаше и последните и сили. Сигурна бе, че храната щеше да и стигне, но не бе проявила благоразумие в изразходването, на запасите си от дърва. Не бе сигурна, че дървата, които имаше, ще и стигнат, а ако продължаваше да вали, пещеричката и щеше да се окаже дълбоко под снега и нямаше да може да изпълзи навън.

За пръв път, откакто се бе озовала в пещеричката си, я бе страх за живота и. Ливадата и се намираще на твърде високо място. Ако останеше в пещерата, едва ли щеше да изкара зимата. Не бе разполагала с достатъчно време да се подготви за целия, мразовит сезон. Айла се върна в пещерата си следобед и се зарече да събере още дърва на следващия ден.

Но на сутринта нова виелица фучеше с пълна сила и входът към пещерата и бе окончателно затрупан. Почувства се затворена в капан и я обзе страх. Чудеше се колко ли дълбок бе затрупания я сняг. Намери дълъг клон и го провря през клоните на лешниковия храст, като събаряше сняг в пещерата. Усети течение, вдигна очи и видя бушуващия вятър да навява хоризонтално сняг. Остави клона в дупката и се върна при огъня.

Имаше късмет, че бе решила да премери височината на прясната. От дупката, пробита с помощта на пръчката, идеше приток на пресен въздух в мъничкото пространство, заето от нея. Огънят се нуждаеше от кислород не по-малко от нея. Без дупката за проветряване, лесно щеше да се унесе в дрямка, от която никога нямаше да се събуди. Бе се отървала от по-голяма опасност, отколкото си представяше.

Откри, че за отоплението на пещерата не и бе нужен чак толкова силен огън. Снегът, скътал миниатюрни въздушни джобове между замръзналите си кристали, бе добра изолация. Дори само телесната и топлина би могла да затопли малкото пространство. Но и трябваше вода.

По-важно бе огънят да топи снега, отколкото да отоплява пещерата.

Сам-самичка в пещерата, сгривана само от мъничкия огън, единственият начин да различи нощта от деня бе по сумрачната светлина, процеждаща се през дупката за въздух през деня. Старателно поставяше резки на рабоша си всяка вечер, когато притъмнееше.

Не и оставаше нищо друго, освен да мисли и тя дълго се взираше в огъня. Бе топъл и се движеше, а сред приличния и на гробница свят, той почваше да живее свой собствен живот. Наблюдаваше го как поглъща една след друга дървените пръчки и оставя само изгоряла пепел. „И огънят ли има дух?“, питаше се тя. „Къде ли отива духът му като замре огънят? Креб казва, че когато някой умре, духът му отива в отвъдния свят. Да не би да се намирам в отвъдния свят? Не е кой знае колко по-различно, само дето е по-самотно. Може пък духът ми да е някъде другаде? Как да разбере? И въпреки всичко нямам чувството, че съм там. Е, добре, навярно си мисля, че духът ми е с Креб, Иза и Уба. Но нали съм прокълната, трябва да съм мъртва.“

Защо тотемът ми ще ми дава знак, след като знае, че ще бъда прокълната? Защо ще си мисля, че ми е дал знак, ако не е така? Мислех, че ме изпитва. Може това да е следващото изпитание. Или пък ме е зарязал? Но защо ще се спира на мен, а после ще ме зарязва? Може и да не ме е зарязал. Може той да е отишъл вместо мен в света на духовете. Може той да се сражава със злите духове, той ще се справи по-добре от мен. Може да ме е пратил тук да почакам. Възможно ли е все още да ме закриля? Но щом не съм мъртва, какво ми е? Самичка съм, ето какво ми е. Де да не бях толкова самотна.“

„Огънят пак огладня, иска нещо за ядене. Мисля и аз да хапна нещо.“ Айла измъкна още едно парче дърво от намаляващите и запаси и го мушна в пламъците, а после отиде да провери дупката си за въздух. „Стъмва се, помисли си тя. Най-добре ще е да бележа рабоша. Цяла зима ли ще бушува тази виелица?“ Взе покрития с белези рабош, постави резка, после постави пръстите си върху резките, първо на едната ръка, после на другата, след това пак на първата и не спря, докато не покри всички резки. „Вчера бе последният ми ден. Вече мога да се върна, но как да тръгна в тази виелица?“ Провери въздушната си дупка за втори път. В спускащия се мрак едва успя да различи все още прехвърчащия

успоредно сняг. Поклати глава и се върна при огъня.

Когато се събуди на следния ден, първата и задача бе да провери отново дупката за въздух, но бурята продължаваше да бушува. „Никога ли няма да спре? Не може просто да продължава все така, нали? Искам да се върна. Ами ако Брун е направил проклятието ми постоянно? Ами ако никога не мога да се върна, дори и да спре бурята? Дори и да не съм мъртва сега, смъртта ми е сигурна. Сега просто нямаше време. Едва имах време да събера достатъчно, за да изкарам една луна, никога няма да успея да изкарам цяла зима. Чудно защо Брун ми наложи ограничено по време смъртно проклятие? Не очаквах подобно нещо. Можех ли наистина да се върна, ако вместо тогава си аз бях отишла в света на духовете? Откъде мога да знам, че духът ми не е отишъл? Може тотемът ми да е закрилял тялото ми, докато духът ми го е нямало. Не знам. Просто не знам. Знам само, че ако Брун не бе ми наложил временно проклятие, изобщо няхах шанс да оцелея.

Шанс ли? Да не би Брун да е искал да ми даде шанс? – В един проблясък на прозрение всичко застана на мястото си с нова дълбочина, разкриваща бързото и съзряване. – Мисля, че Брун бе искрен, когато каза, че ми е благодарен за спасяването на живота на Брак. Нямаше как да не ме прокълне, такива са обичаите на Клана, дори и да не му се иска, но е искал да ми даде шанс. Не знам дали съм мъртва. Когато хората са мъртви, ядат ли, спят ли, дишат ли? – Побиха я студени тръпки, които няхаха нищо общо със студа. – Според мен повечето хора просто не им се яде, не им се спи, не им се диша. А и знам защо.

В такъв случай какво ме накара да реша да живея? Толкова лесно беше да умра, ако просто бях останала там, където паднах, когато хукнах от пещерата. Ако Брун не ми беше казал, че мога да се върна, щях ли изобщо да стана? Ако не знаех, че има някакъв шанс, щях ли да положа толкова усилия? Брун каза: «ако духовете са милостиви...» Кои духове? Моят дух ли? На тогава ми ли? Каква е разликата? Нещо ме накара да искам да живея. Може да е бил тотемът ми закрильник, а може и да е било просто съзнанието, че имам шанс. А може и двете. Да, според мен са и двете.“

На Айла и трябваше известно време, за да осъзнае, че е будна, а после трябваше да докосне очите си, за да разбере, че са отворени. Нададе сподавен писък в задушаващия мрак на пещерата. „Мъртва съм! Брун ме прокле и вече съм умряла! Никога няма да изляза оттук, никога няма да се върна в пещерата, твърде късно е. Злите духове, те ме изиграха. Накараха ме да помисля, че съм жива, на сигурно място в пещерата,

а пък аз съм била мъртва, Ядосали са се като не исках да тръгна с тях покрай потока и са ме наказали. Накарали са ме да си мисля, че съм жива, а пък аз през цялото време всъщност съм била мъртва.“ Момичето разтърси уплашено глава, сгуши се в кожата си, без да смее да шавне.

Сънят и не бе спокоен. Все се будеше и се подсещаше за зловещите, ужасяващи сънища за лихите зли духове и земетресения, за рисове, които се нахвърлят върху и и се превръщат в пещерни лъвове, за снегове, безкрайни снегове. Пещерата миришеше усойно, особено, но мирисът бе първото нещо, което я накара да осъзнае, че ако не зрението и, то поне останалите и сетива функционират. После пък се паникьоса, скокна на крака и си джасна главата о каменната стена.

– Къде ми е работът? – зажестикулира тя в мрака. – Нощ е и трябва да бележа пръчката си – Заопипва наоколо в тъмното в търсене на работша, сякаш това бе най-важното нещо на този свят. Нали трябва да слагам белезите нощем, как да поставя резката, след като не мога да го намеря? Дали пък вече не го белязах? Как да разбере дали мога да се върна у дома, след като не мога да намеря пръчката си? Не, не е така. – Разтърси глава, като се опитваше да проясни мислите си. – Мога да се върна вкъщи, времето вече изтече. Но аз съм мъртва. А и снегът не ще да спре. Просто ще си вали вали безспир. Пръчката. Другата пръчка. Трябва да видя снега. Как така ще видя снега в тъмното?

Плъзеше напосоки в пещерата, като се блъскаше в предметите, но когато стигна до отвора, зърна мъждукаща, неясна светлинна високо над себе си. „Пръчката ми, трябва да е там горе.“ Изкатери се по шубрака, израсъл отчасти в пещерата, напипа края на дългия клон и го бутна. Върху и покапа сняг, когато пръчката мина през снега и отвори дупката за въздух. Приветства я полъх свеж въздух и ярко синьо късче небе. Най-сетне бурята бе изчерпила силите си и когато вятърът бе спрял да духа, остатъкът от сипещия се сняг бе задръстил дупката.

Свежият студен въздух проясни главата и. „Свърши се! Спря да вали! Най-сетне спря да вали! Мога да си вървя у дома. Но как ще се измъкна оттук?“ Ръгаше и мушкаше с пръчката, като се опитваше да разшири дупката. Откъсна се едно парче, сурна се през отвора и тупна в пещерата, като я затрупа със студен, влажен сняг. „Ако не внимавам, може жива да ме погребее. А по-добре да го обмисля.“ Спусна се долу и се усмихна на светлината, струяща през разширения отвор. Вълнуваше се, нямаше търпение да напусне, но си наложи да се успокои и всичко да премисли.

„Де да не бе изгаснал огънят, бих пийнала малко чай. Но ми се

струва, че в меха остана малко вода. Има, добре, помисли си тя и отпи. Няма да имам време да сготвя нещо, но няма да ми навреди, като пропусна едно хранене. Както и да е може да хапна малко сушено сърнешко месо. То поне не трябва да се готви. Изтича обратно към входа на пещерата, за да се убеди, че небето е още синьо: Сега, какво да взема със себе си? За храна не бива да се притеснявам, имаме достатъчно запаси, особено след лова на мамути.“

Изведнъж светкавично се сети за всичко – ловът на мамути, как уби хиената, смъртното проклятие. „Дали наистина ще ме приемат отново? Дали вече наистина ще ме виждат? Ами, ако не искат? Къде ще вървя? Но Брун каза, че мога да се върна, точно така каза. – Айла се хвана за тази мисъл като удавник за сламка.

Е, прашката си няма да взимам, не ще и дума. Ами кошницата ми за бране, нали Креб изгори другата. Не, няма да ми трябва до следващото лято, а тогава мога да си направя нова. Дрехите ми, ще си взема всички дрехи, ще ги облека всичките, а може и да взема някои сечива.“ Айла насъбра всички неща, които искаше да вземе със себе си, после взе да се облича. Навлече подплатата от заешка кожа и двата чифта опинци на нозете си, уви краката си с навуцата от заешка кожа, мушна сечивата в дрехата си и после завърза здраво кожата отгоре. Сложи си качулката от росомах и подплатените с кожа обувки на ръцете си и се отправи към дупката. Извърна се и огледа пещерата, която и бе дом през последния месец, после свали обувките на ръцете си и се върна.

Не знаеше защо за нея е толкова важно да остави мъничката пещера подредена, но това пораждаше у нея чувство за завършеност, все едно оставяше нещо, след като си бе свършила работата. Айла притежаваше вродено чувство за ред, поощрявано и от Иза, на която се налагаше да поддържа систематически ред на запаса си от лекове. Тя бързо приведе всичко в ред, нахлузи отново обувките на ръцете си и тогава се извърна целеустремено към затрупания със сняг вход. Искаше да излезе, все още не знаеше как, но възнамеряваше да се върне в пещерата на Клана.

„Най-добре ще е да се изкача през дупката отгоре, не ми е по сили-те да се промуша през всичкия тоя сняг“, помисли си тя. Започна да се катери по лешниковия храст, като използваше пръчката, с която бе пробила отвора за въздух, да разшири дупката. Покатерила се на най-високите клони, огъващи се едва-едва в дълбокия сняг под тежестта и, тя промуши глава през дупката и дъхът и секна. Планинската и ливада бе неузнаваема. От високото снегът се спускаше надолу полегато. Не можа

да различи нито един ориентир, всичко бе покрито със сняг. „Как изобщо ще успея да мина през това? Толкова е дълбок снегът.“ Момичето почти се обезсърчи.

Докато се оглеждаше, взе да се ориентира къде се намира. „Тази туфа брези близо до високата ела не е много по-висока от мен. Снегът там не може да е много дълбок. Но как да стигна дотам?“ Напъна се да се измъкне от дупката, в която се намираше като утъпкваше снега, за да има по-здрава основа под краката си, докато се боричкаше. Изпълзя до ръба и се просна върху снега. Тежестта и се разпредели на по-голяма площ и това я спаси от пропадане.

Внимателно тя се изправи на колене и в крайна сметка на крака, застанала само на около половин метър под нивото на заобикалящия я сняг. Направи една-две ситни стъпки напред, като утъпкваше снега, докато вървеше. Обувките на краката и представляваха халтаво закрепени кожени кръгове, събрани на глезена и двата чифта бяха причина за донякъде непохватния и вървеж, като втория чифт бе закрепен дори похалтаво върху първия и издуваше нозете и още повече. Макар и да не бяха точно обувки за сняг, те наистина разпределяха тежестта и върху по-голяма площ и и помагаша да не затъне твърде дълбоко в лекия, прахообразен сняг.

Но вървенето бе трудно. Докато напредваше, тя утъпкваше снега, движейки се със ситни крачки, от време на време затъваше чак до хълбоците, но си пробиваше път към мястото, където се намираше поточето. Снежната покривка върху замръзналата вода не бе толкова дълбока. Вятърът бе навееял огромна пряспа пред стената, в която бе пещерата, но по други места земята бе почти оголена от вихрушката. Там се спря, като се опитваше да реши дали да се спусне покрай замръзналото ручейче до реката и оттам да стигне до пещерата по по-дългия път или да мине по по-стръмния, по-пряк път надолу към пещерата. Гореше от нетърпение, не можеше повече да чака да се завърне и реши да мине по по-късия път. И през ум не и минаваше колко по-опасен може да се окаже той.

Айла пое предпазливо, но бавно и трудно намираше пътя си надолу. Докато слънцето се издигне в небосвода, тя едва бе преполовила прехода, който през лятото можеше да измине от ранен сумрак до свечеряване. Бе студено, но ярките лъчи на обедното слънце огряваха снега, а тя вече се бе уморила и бе станала малко небрежна.

Спусна се по една гола, брулена от вятъра урва, която водеше към стръмен, полегат, отрупан със сняг склон и се сурна по един сипей.

Свлеклият се чакъл затъркаля няколко по-големи камъка, които пък повлякоха със себе си още няколко. Камъните се отърколиха в една снежна пряспа, като я откъсна от несигурната и основа точно в момента, когато Айла загуби равновесие. В миг политна и се затъркаля надолу по склона, гребяща с ръце сред водопад от свличащ се сняг, озовала се сред гръмотевичния тътен на лавината.

Креб лежеше буден, когато Иза се появи безшумно с чаша горещ чай.

– Знаех, че си буден, Креб. Сметнах, че може да искаш нещо топло преди да станеш. Бурята стихна снощи.

– Знам, нали виждам синьото небе иззад ъгъла. Седнаха заедно и засърбах чаа. Често седяха заедно в мълчание напоследък. Домашното им огнище опустя без Айла. Трудно бе за вярване, че едно девойче може да остави такава огромна празнина. Креб и Иза се опитваха да я запълнят с близостта си, като черпеха утеха от общуването помежду си, но утехата бе нищожна. Уба гримасничеше и хленчеше. Никой не можеше да убеди детето, че Айла е мъртва, тя все питаше за нея. Ровичкаше в яденето си, като половината отиваше нахалос от разливане и събаряне. После пък се заинатяваше и искаше още, като подлудяваше Иза, докато не си изпуснеше нервите и не я сгълчеше, а веднага след това съжаляваше. Жената пък почна да кашля нощем, като кашлицата я държеше будна до сред нощите.

Креб се бе състарил повече, отколкото изглеждаше възможно за толкова късо време. От деня, когато нареди белите кости на пещерната мечка в две успоредни редици, като последната в лявата редичка бе мушната в основата на мечешкия череп и излизаше през лявата очна ябълка и произнесе на висок глас имената на злите духове с накъсани дрезгави срички, засвидетелствайки им признание и власт, не бе приближавал малката пещера. Нищо не можеше да го накара отново да погледне тези кости и не изпитваше никакво желание да изпълни красивите плавни движения, с които общуваше с по-доброжелателните духове. Сериозно обмисляше оттеглянето си и възлагането на задълженията на мог-ър на Гуув. Брун се опита да го убеди да премисли отново, когато старият магьосник повдигна този въпрос.

– И какво ще правиш, Мог-ър?

– Какво прави всеки мъж, като се оттегли? Прекалено стар съм да седа дълго време в тази студена пещера. Ревматизмът ми се влошава.

– Недей да бързаш, Креб – със спокоен жест му каза вождът. – Помисли си известно време.

Креб бе размислил и току-що бе решил да оповести решението си същия ден.

– Смятам да оставя Гуув да стане мог-ър, Иза – каза с жестове Креб на жената, седнала до него.

– Това решение можеш да го вземеш само ти, Креб – отвърна тя. Не се опита да го разубеди. Разбираше, че вече сърцето не му даваше след деня, в който бе отсъдил смъртното наказание на Айла, въпреки че бе посветил целия си живот на дълга си. – Срокът на наказанието изтече, нали Креб? – запита Иза.

– Да, Иза, срокът изтече.

– Откъде ще разбере, че срокът е изтекъл? В тази буря никой не може да види луната.

Креб се сети за времето, когато показва на едно момиченце как да брои годините до мига, когато може да има бебе, а и за по-големичкото момиче, което само броеше дните на лунния цикъл.

– Ако е жива, ще разбере, Иза.

– Но виелицата бе толкова свирепа. Никой не би могъл да излезе в такава виелица.

– Недей да мислиш за това. Айла е мъртва.

– Знам, че е така, Креб – жестовите на Иза бяха изпълнени с безнадеждност. Креб погледна посестримата си, помисли си за скръбта и и му се прииска да и каже нещо, да и покаже, че я разбира.

– Не трябва да ти казвам това, но срокът отдавна изтече. Духът и е напуснал този свят, а с него и злите духове. Вече няма нищо лошо в това. Преди да тръгна, духът и разговаря с мен, Иза. Каза, че тя ме обича. Беше толкова истински, че едва устоях. Духът на прокълнатите е най-опасен. Все се опитва да те подмами да повярваш, че е истински, за да може да те вземе със себе си. – Почти съжалих, че не отидох.

– Знам, Креб. Когато духът и ме нарече мамо, аз... аз... – Иза вдигна ръце и не можа да продължи.

– Духът и ме помоли да не изгарям целебната и торба, Иза. Очите му се навлажниха, точно както когато бе жива. Това бе най-лошото. Мисля, че ако вече не бях я хвърлил в огъня, щях да и я дам. Така или иначе това бе последният му номер. И тогава изчезна завинаги – Креб стана, загърна се в кожата си и посегна за тоягата. Иза го наблюдаваше, той вече рядко излизаше от домашното огнище. Отиде до входа на пещерата и стоя там дълго време, вторачил се в искрящия сняг. Не се върна, докато Иза не прати Уба да го извика за храна. Веднага след това се върна на поста си. По-късно и Иза отиде при него.

– Тук е студено, Креб. Не бива да стоиш на вятъра – рече тя със знаци.

– За пръв път от дни насам небето се проясни. Приятно е да видиш нещо друго освен бушуващата виелица.

– Вярно, но идвай от време на време при огъня да се стоплиш.

Куцукайки, Креб сновеше от огнището до входа на няколко пъти и заставаше за дълги интервали да се вира в зимния пейзаж. Но когато взе да се смрачава, ходеше все по-рядко. На вечеря, когато сумракът се съгъстваше в мрак, той рече с жестове на Иза.

– Като свършим с храната, ще отида в домашното огнище на Брун. Ще му кажа, че от днес нататък Гуув ще бъде мог-ър.

– Да, Креб – рече тя с приведена глава. Нямаше никаква надежда. Вече бе сигурна, че нямаше никакъв смисъл.

Креб се изправи, докато Иза прибираше храната. Внезапно откъм домашното огнище на Брун се разнесе уплашен писък. Иза вдигна очи. Странно привидение бе застанало на входа на пещерата и отрупано със сняг потрепваше с крака.

– – Креб – извика Иза. – Какво е това? Креб се втрени напрегнато за миг нащрек за непознати духове. После окото му широко се разтвори.

– Това е Айла! – извика той, закуцука към нея и забравил за тоягата си, забравил за достойнството си и за всички обичаи, които не допускаха да показваш чувствата си извън домашното си огнище, той прегърна девойката с единствената си ръка и я притисна към гърдите си.

17

– Айла ли? Наистина ли е Айла, Креб? Да не е духът и? – зажестикулира Иза, докато старецът водеше отрупаното със сняг момиче отново в домашното си огнище. Боеше се да повярва, страх я бе, че съвсем като истинското момиче ще се превърне в привидение.

– Айла е – отвърна и с жестове Креб. – Срокът изтече. Надделяла е над злите духове и се е върнала при нас.

– Айла! – втурна се към нея Иза с широко разтворени ръце и я прегърна страстно и с обич, както си беше с мокрия сняг. Не само от снега се омокриха. Радостните сълзи на Айла стигаха за всички. Уба дърпаше момичето, докато Иза я стискаше в прегръдките си.

– Айла. Айла се върна. Уба знае Айла не умряла! – държеше на своето детето с убеждението на човек, който е знаел през цялото време, че е прав. Айла я вдигна и така я стисна, че Уба се загърчи да се освободи и да си поеме дъх. – Ти мокра! – зажестикулира Уба, когато успя да освободи ръцете си.

– Айла, съблечи тези мокри дрехи! – рече Иза и се разтича да прибави дърва в огъня и да намери с какво да се облече девойчето, колкото да прикрие силното си вълнение, а и да покаже майчинска загриженост. – Ще умреш от студ. – Иза хвърли един поглед на девойчето, внезапно разбрала какво е казала току-що. Девойчето се усмихна.

– Имаш право, мамо. Ще настина – отвърна тя с жестове и свали наметката си и качулката. Седна и взе да се бори с мокрите, подгизнали навуша, за да ги свали от нозете си. – Умирам от глад. Има ли нещо за ядене? – рече тя, след като бе облякла една от старите дрехи на Иза. Беше и малка и твърде къса, но поне беше суха. – Щях да се върна по-рано, но като слизах от планината попаднах в лавина. Имах късмет, че не ме затрупа много сняг, но и така ми отне доста време, докато се изровя.

Изненадата на Иза трая само миг. Айла можеше да каже, че е минала през огън, за да се върне и Иза щеше да и повярва. Самото и завръщане бе достатъчно доказателство за непобедимостта и. Какво толкова можеше да и стори една малка лавина? Жената посегна към кожата на Айла, за да я закачи да изсъхне, но в миг дръпна ръката си, като се взираше подозрително в непознатата сърнешка кожа.

– Откъде си я взела тази дреха, Айла? – запита тя.

– Аз си я направих.

– Тя от... тя от онзи свят ли е? – осведоми се боязливо жената. Ай-ла пак се усмихна.

– Съвсем от този свят. Забрави ли? Знам да ходя на лов.

– Не го казвай, Айла! – рече Иза със страх. Извърна се с гръб, за да не виждат хората от Клана, които знаеше, че ги гледат и зажестукира незабележимо. – Не си донесла и прашка, нали?

– Не, оставих я там. Но това не променя с нищо нещата. Всички го знаят, Иза. Трябваше нещо да направя, след като Креб изгори всичките ми вещи. Ловът е единственият начин да се сдобиеш с дреха. Кожата не расте по върховете, нито по елите.

През цялото време Креб не сваляше очи от нея, без дума да продума и почти не смееше да повярва, че се е върнала. Разправяха за хора, които са се завърнали след смъртно проклятие, но той все още не вярваше, че това е възможно. „Държи се по-различно, променила се е. Поуверена е, пораснала е. Нищо чудно, след всичко преживяно. А и помни. Не е забравила, че аз изгорих вещите и. Кой знае какво още се сеща? Какво ли е в света на духовете?“

– Духовете! – сепна се той, сетил се изведнъж. Костите са все още наредени! Трябва да отида да разваля проклятието. – Креб се втурна да развали подреждането на костите на пещерната мечка, които все още бяха наредени във формата на смъртно проклятие. Грабна факлата, която гореше пред пукнатината в скалата, влезе и ахна слисан, когато стигна до малкото помещение отвъд тесния коридор. Черепът на пещерната мечка бе разместен, дългата кост вече не стърчеше от очната ябълка, подреждането на костите вече бе развалено.

Множество малки гризачи живееха в пещерата заедно с Клана, привлечени от запасите с храна и от топлината. Някой от тях навярно бе се отъркал или се бе покатерил върху черепа и го бе прекатурил. Креб потрепери леко, направи знак за закрила, после премести костите върху купчината в далечния край. Когато излезе, видя Брун да го чака.

– Брун – каза със знаци Мог-ърът, като го зърна. – Не мога да повярвам. Знаеш, че не съм влизал, откакто наредих проклятието. Никой не е влизал. Просто влязох да го разваля, но то вече бе развалено – В изражението му се съдържаше почуда и страхопочитание.

– Какво се е случило според теб?

– Трябва да е бил тотемът и. Сроктът изтече, може той да го е развалил, за да може да се върне – отвърна магът.

– Сигурно си прав. – Вождът понечи да направи още един жест, но после се поколеба.

– Искаше да говориш с мен ли, Брун?

– Искам да поговорим насаме – отново се поколеба. – Извинявай за нахалството. Надникнах в огнището ти. Завръщането на момичето ни изненада.

Всички членове на Клана бяха нарушили обичая да извърщат очи, за да не гледат в чуждо огнище. Не можеха да устоят на изкушението. Никога не бяха виждали човек, завърнал се от отвъдния свят.

– Разбираемо е при тези обстоятелства. Недей да се тревожиш – отвърна Мог-ър и понечи да продължи.

– Не за това исках да те видя – рече Брун, като протегна ръка, за да спре стария маг. – Искам да те питам за обредите – Мог-ър чакаше търпеливо, като гледаше как Брун търси думи. – Една церемония, след като вече се е върнала.

– Няма нужда от никаква церемония, опасността е преминала. Злите, духове вече ги няма, няма нужда от закрила.

– Нямам предвид такава-церемония.

– Ами каква?

Брун отново се поколеба, после заговори в нова насока.

– Гледах я да говори с теб и Иза. Забелязваш ли някаква разлика в нея, Мог-ър?

– Каква разлика имаш предвид? – запита с жестове предпазливо Мог-ър, несигурен в намеренията на Брун.

– Тотемът и е силен, Друуг все разправя, че е щастливка. Според него тотемът и носи щастие и на нас. Може и да е прав. Тя никога нямаше да се върне, без да има щастие и силна закрила. Според мен и тя вече го знае. Тази разлика имам предвид.

– Да, мисля, че и аз забелязах подобна разлика. Но все още не разбирам какво общо има това с церемонията?

– Помниш ли онова събиране след лова на мамути?

– Имаш, предвид когато я разпитваше?

– Не, следващото, без нея. Откак си отиде, това събиране не ми излиза от ума. Не мислех, че ще се върне, но знаех, че ако се върне, това ще значи, че тотемът и е много силен, дори по-могъщ, отколкото си мислехме. През цялото време си мислех какво да правим, ако наистина се върне.

– Какво трябва да правим? Ние не трябва да правим нищо. Злите духове са си отишли, Брун. Тя се върна, но не е по-различна от преди. Тя просто е момиче, нищо не се е променило.

– Ами ако аз искам да променя нещо? Има ли церемония за това?

Мог-ър бе озадачен.

– Церемония за какво? Не ти трябва церемония, за да промениш държанието си към нея. За каква промяна говориш? Нищо не мога да ти кажа за церемониите, ако не знам за какво са.

– Тотемът и е и тотем на Клана, нали? Не трябва ли да се опитаме да зарадваме всички тотеми? Искам да извършиш обред, Мог-ър, но трябва да ми кажеш дали съществува такава церемония.

– Брун, не говориш смислено.

Брун вдигна ръце, отказвайки се от опита си да общува. Докато Айла я нямаше, той бе имал достатъчно време да обмисли множеството идеи, които някои от мъжете подхвърлиха. Объркващият резултат от размислите му се бе загнездил неудобно в ума на вожда на Клана.

– Цялата работа звучи безсмислено, как да проумея какъв и е смисълът? Кой изобщо я е чакал да се върне? Не разбирам от духове, никога не съм разбирал. Не знам какво искат, ти нали си за това? Но и от теб няма много полза! Изобщо цялата идея е нелепа, май по-добре ще е да я премисля отново – Брун се въртна на пети и се отдалечи, като остави зад гърба си доста слисания магьосник. Направи няколко крачки и се обърна. – Кажи на момичето, че искам да го видя – нареди той и продължи за домашното си огнище.

Креб клатеше глава, докато се връщаше в собственото си огнище.

– Брун иска да види Айла – съобщи той, когато се върна.

– Каза ли, че иска да я види веднага? – попита Иза, побутвайки още храна пред нея. – Нали няма да има нищо против да си довърши яденето?

– Свърших, мамо. Не мога да хапна нито залък повече. Веднага тръгвам.

Айла се отправи към съседното огнище и със сведена глава приседна в краката на вожда на Клана. Носеше същите навуща на нозете, износени и оцапани на същите места. Последния път, когато зърна тези нозе бе ужасена. Вече не се страхуваше. За свое учудване, не се боеше от Брун изобщо, но затова пък го уважаваше повече. Тя чакаше. Изглежда му бе необходимо прекалено дълго време, за да забележи присъствието и. Най-накрая тя почувства потупване по рамото и вдигна очи.

– Виждам, че си се върнала, Айла – заговори той неуверено. Не знаеше какво точно да каже.

– Да, Брун.

– Изненадан съм, че те виждам. Не очаквах да те видя отново.

– Това момиче също не очакваше да се върне.

Брун се видя в чудо. Искаше да и каже нещо, но не знаеше какво, а и не знаеше как да сложи край на аудиенцията, която сам бе пожелал. Айла почака, а после направи жест за молба.

– Това момиче иска да говори, Брун.

– Може да говориш.

Тя се поколеба, като се опитваше да намери точните думи за това, което искаше да каже.

– Това момиче се радва, че се е върнало, Брун. Неведнъж изпитвах страх, неведнъж бях сигурна, че никога няма да се върна.

Брун изсумтя. „В това поне съм сигурен“, мислеше си той.

– Не беше лесно, но мисля, че тотемът ми ме закриляше. Отначало имах толкова работа, че не ми оставаше много време за мислене. Но след като попаднах в капана, не ми оставаше нищо друго.

„Работа ли? В капана? Що за свят е този на духовете?“ – едва не я попита Брун, после му дойде друго наум. Всъщност не искаше да разбере.

– И тогава ми се стори, че за пръв път разбрах нещо – Айла спря, като все още не можеше да намери думи. Искаше да изрази чувство близко до благодарността, но не както се изразяваше обикновено благодарност, не искаше да бъде благодарност, носеща чувство за задължение, нито пък обичайната благодарност, която една жена изпитва към мъжа. Искаше да му каже нещо като на човек, искаше да му каже, че е разбрала. Искаше и се да му каже „благодаря ти, много ти благодаря, че ми даде шанс“, но не знаеше точно как да го каже. – Брун, това момиче ти... ти е много признателно. Точно това ми каза и ти. Каза, че си ми признателен за живота на Брак. Признателна съм ти за своя собствен живот.

Брун се изтегна назад и се вгледа в момичето – източено, с плоско лице и сини очи. Благодарността и бе последното нещо, което бе очаквал. „Но тя не каза, че ми благодари за смъртното проклятие, а че ми е признателна за живота си, мислеше си той. Дали е разбрала, че е нямал друг изход? Дали е разбрала, че и е дал единствения възможен шанс? Да не би тази пришълка да разбира това по-добре от ловците му, дори по-добре от Мог-ър? Да, тя наистина е разбрала“, реши той. За миг Брун изпита към Айла чувство, което никога досега не бе изпитвал към, жена. В този миг му се искаше тя да е мъж. Вече не му трябваше да премисля това, което искаше да попита Мог-ър. Той вече знаеше какво иска.

– Не знам какво е намислил, според мен, дори останалите ловци не знаят – тъкмо казваше Ебра. – Никога не съм виждала Брун

раздразнителен, само това ми е ясно.

Жените бяха насядали заедно и приготвиха храната за пиршеството. Не знаеха повода за празненството – току-що Брун им нареди да се приготвят за празненството тази вечер – и те обсипваха Иза и Ебра с въпроси, като се опитваха да се досетят.

– Мог-ър по цял ден и по-голямата част от нощта прекарва в мястото на духовете. Сигурно е някаква церемония. Докато Айла я нямаше, кракът му не стъпваше там, а сега почти не излиза – обясняваше Иза. – Когато излиза, е толкова разсеян, че забравя да яде. Понякога забравя да яде по време на самото ядене.

– Но щом ще имат церемония, защо Брун се трепа половин ден да разчиства терена в дъното на пещерата? – запита, със знаци Ебра. – Когато му предложих аз да го сторя, ме прогони. Имат си място за церемонии, защо ще се трепа като жена да разчиства терена в дъното?

– Какво ли друго може да е? – попита Иза. – Май всеки път като надникна, Брун и Мог-ър нещо се съвещават. А ако ме забележат, спират да говорят и ме гледат гузно. Какво ли друго са намислили двамата? И защо ще правим празненство довечера? Мог-ър цял ден прекара на мястото в дъното, което Брун разчисти. От време на време влиза в мястото на духовете, но веднага се връща. Изглежда носи нещо, но там отзад е толкова тъмно, че не съм сигурна.

Айла просто се радваше на компанията. Бяха изминали пет дни, а на нея още не и се вярваше, че се е върнала в пещерата на Клана, седи с жените и приготвя храна, сякаш никога не ги е напускала. Но не беше съвсем като преди. Жените сядаха с известно неудобство край нея. Бяха я мислили за умряла, завръщането и към живот бе ни повече, ни по-малко едно чудо. Не знаеха какво да кажат на някого, който бе тръгнал за света на духовете и се бе върнал оттам. Това не смущаваше Айла, тя просто се радваше, че се е върнала. Гледаше как Брак щапурка към майка си да го кърми.

– Как е ръката на Брак, Ога? – запита тя младата майка, седнала до нея.

– Виж сама, Айла – Тя разтвори дрешката му и показа на Айла ръчичката и раменцето му. – Иза свали шината в деня преди да се върнеш. Ръчичката му е наистина добре, само дето е малко по-тънка от другата. Иза казва, че като започне пак да си служи с нея, ще позаякне.

Айла прегледа зарасналите рани и опипа костта внимателно, а сериозното, едрооко момченце не свалеше поглед от нея. Жените внимаваха да не засягат теми, които макар и далечно да са свързани с проклятието

на Айла. Често някоя жена отваряше дума, после посред изречението отпускате ръце, като разбереше накъде тръгва разговорът. Това изглежда възпрепятстваше обичайните задушевни разговори, когато жените се съберяха да работят заедно.

– Белезите са още червени, но с времето ще избледнеят – рече Айла, а после погледна детето. – Силен ли си, Брак? – То кимна. – Я ми покажи колко си силен. Можеш ли да свалиш ръката ми? – Тя протегна напред ръката си.

– Не, не с тази ръка, с другата – Брак смени ръцете и затегли ръката и. Айла се противопостави, само колкото да усети силата му, после му позволи да смъкне ръката и.

– Ти си силно момче, Брак. Един ден ще станеш смел ловец, точно като Брод. – Протегна ръце да види дали ще иска да дойде при нея. Отначало то се извърна, после му дойде друг акъл и позволи на Айла да го вдигне. Вдигна го високо във въздуха, после го остави да се стуши в скута и.

– Брак е голямо момче. Тежичко, якичко.

Детето остана, стушило се удобно в скута и няколко мига, но после, като откри, че няма с какво да го нахрани, се загърчи да си ходи при майка си, посегна за гърдата и и почна да суче, вперило в Айла големите си кръгли очички.

– Такава щастливка си, Ога. Прекрасна рожба имаш.

– Нямахте да съм толкова щастлива, ако не беше ти, Айла – Найсетне Ога бе засегнала темата, която всички с толкова мъка избягваха. – Дори не можах да ти благодаря като хората. Отначало бях прекалено разтревожена за детето, а и не знаех какво да ти кажа. И ти не беше от най-приказливите по това време, а после замина. Все още не знам какво да ти кажа. Изобщо не очаквах да те видя отново, не е за вярване, че си се върнала. Не биваше да докосваш оръжие и не мога да разбера защо си искала да ходиш на лов, но се радвам, че си ходила. Не мога да ти кажа колко много се радвам. Така ужасно се чувствах, когато ти бе... когато трябваше да си вървиш, но се радвам, че се върна.

– И аз се радвам – додаде Ебра. Останалите жени кимнаха в знак на съгласие.

Айла бе трогната от безрезервния им прием и се бореше със сълзите, напирасци да рукнат прекалено лесно. Боеше се, че жените щяха да се почувстват неловко, ако очите и се насълзяха.

– Радвам се, че се върнах – рече със знаци тя и не можа да сдържи сълзите си. Иза вече знаеше, че очите и се навлажняваха, когато нещо

силно я вълнуваше, а не защото я болеше. И жените бяха свикнали с тази нейна особеност и бяха взели да разбират значението на сълзите. Те само закимаха с разбиране.

– Как беше, Айла? – запита Ога с изпълнени от тревожно съчувствие очи. За миг Айла се замисли.

– Самота – отвърна тя. – Голяма самота. Толкова ми липсвахте всички.

В очите на жените се четеше такова състрадание, че Айла трябваше да каже още нещо, за да промени настроението им.

– Дори Брод ми липсваше – додаде тя.

– Ххъъм – рече Ага. – Това се казва самота. – После хвърли с малко неудобство един поглед към Ога.

– Знам, че понякога е труден – призна Ога. – Но Брод ми е стопанин и с мен не се държи лошо.

– Не, недей да се извиняваш заради него, Ога – каза кротко Айла. – Всички знаем, че Брод е внимателен към теб. Би трябвало да се гордееш, че си негова стопанка. Той ще става вожд, храбър ловец, е та нали той пръв рани мамута. Ти не си виновна, че той не ме харесва. Донякъде и аз съм си виновна. Не винаги се държах с него, както би трябвало. Не знам как започна и не знам как да му сложа точка. Ако можех, щях, но това не бива да ви тревожи.

– Той от край време си е избухлив – забеляза Ебра. – Не прилича на Брун. Знаех си аз, че Мог-ър е прав, когато казва, че тотемът на Брод е Косматият Носорог. Според мен в някои отношения ти му помогна да овладее нрава си, Айла. Това ще му помогне да стане по-добър вожд.

– Не знам – поклати глава Айла. – Ако ме нямаше, не мисля че толкова често щеше да избухва. Според мен аз изкарвам наяве най-лошите му черти.

Последва напрегната пауза. Жените не обсъждаха обикновено тъй открито същинските недостатъци на мъжете си, но тази дискусия бе разведрила напрегнатата атмосфера около девойчето. На Иза и хрумна мъдрото решение, че е време да изоставят тази тема.

– Знае ли някой къде са сладките картофи? – попита тя с жестове.

– Мисля, че са там, където Брун разчистваше – отвърна Ебра. – Може да не ги намерим до другото лято.

Брод забеляза Айла да седи с жените и се намръщи, когато я видя да преглежда Брак и да го слага в скута си. Това му припомни, че именно тя бе спасила живота на момченцето, а това го подсети, че бе станала свидетелка на унижението му. Като всички останали и Брод бе изумен

от завръщането и. Първия ден я наблюдаваше с почит и малко страх. Но промяната, която на Креб говореше за нейното постепенно съзряване, а Брун тълкуваше като осъзнаване на късмета и, Брод приемаше за крещяща дързост. По време на снежното си изпитание Айла не само бе придобила увереност, че може да оцелее, но се бе научила спокойно да възприема неприятните всекидневни баналности. След изпитанието, белязано с борбата на живот или смърт, нищо толкова незначително като един урок, чиято ефективност отдавна се бе изгъркала от прекалена употреба, не можеше да наруши ведротото и самообладание.

Брод и бе липсвал. В пълната си изолация дори неговият тормоз бе за предпочитане пред абсолютната празнота на пълната невидимост за хора, които я обичаха. Първите няколко дни тя несъмнено се радваше на непосредственото му, макар и оскърбително, внимание. Той не само я гледаше, ами не пропускаше нито едно нейно движение.

На третия ден от нейното завръщане старите взаимоотношения се възстановиха, но с известна разлика. Айла не трябваше да води борба със себе си, за да се подчини на волята му, в реакцията и дори не се забелязваше и намек на неуловимо снизхождение. Равнодушието и бе искрено. Той не можеше с нищо да го наруши. Колкото и да я пердаши, ругае и сприхавостта му да се клатушка на ръба на побоя, ефектът бе равен на кръгла нула. Тя търпеливо откликваше на най-безразсъдните му заръки. Макар и без умисъл, Айла бе отредила на Брод малко от изгнаничеството, на което бе осъдена с такава широка ръка. Той изобщо не присъстваше в отговорите и. И най-яръстия му гняв, съдържан само с върховни усилия, тя посрещаше все едно, че въшка я е ухапала, дори поневъзмутимо, защото като те ухапе въшка, поне се чешеш. По-лошо от това не можеше да направи, направо го вбесяваше.

Брод жадуваше внимание, от него черпеше сили. За него то беше необходимост. Направо се вбесяваше от безсилие, когато някой не му реагираше. В дълбините на душата му почти нямаше разлика дали реакцията е положителна или отрицателна, но реакция трябваше да има на всяка цена. Той бе сигурен, че нейното безразличие се дължи на факта, че го бе видяла унижен, станала бе свидетелка на срама му и не изпитваше уважение към неговия авторитет. Тя познаваше пределите на властта му над нея, бе изпитала колко струва вътрешната му сила и ги намираше и двете за недостойни за уважение. Но не само, че не го уважаваше и не му реагираше, тя бе обсебила вниманието, от което той се нуждаеше.

Достатъчно бе само да се появи и привличаше вниманието към себе си, както и всичко свързано с нея – всесилният и тотем, това, че се

радваше на любовта и живееше край едно огнище със страхотния магьосник, това, че се обучаваше да стане знахарка, спасяването на живота на Она, умението и с прашката, убийството на хиената, което спаси живота на Брак, а сега, завръщането и от света на духовете. Всеки път, когато Брод проявеше огромен кураж и справедливо заслужи възхищение, уважение и внимание от страна на Клана, тя го засенчваше.

Брод гледаше навъсено девойката отдалеч. „Защо и трябваше да се връща? Всички само за нея говореха, те винаги са говорили само за нея. Когато убих бизона и станах мъж, всички приказваха само за глупавия и тотем. Да не би тя да се изправи лице в лице с връхлитащия мамут? Дали нея не я стъпка без малко, докато му пререже сухожилията? Нищо подобно. Само дето е хвърлила няколко камъчета с прашка и всички само за нея мислеха. Брун и събиранията му, всичко бе само заради нея. А след това не можа да се оправи с нея веднъж завинаги и ето я, отново се завръща и всички само за нея приказват. Защо все тя трябва да разваля всичко?“

– Креб, какво толкова си се притеснил? Не помня да съм те виждала толкова неспокоен. Държиш се като някой младок, преди да вземе първата си стопанка. Искаш ли да ти направя малко чай да успокои нервите ти? – запита Иза, след като магът за трети път скокна, тръгна да излиза от домашното огнище, после му дойде друг акъл, върна се и пак седна.

– Защо си мислиш, че съм притеснен? Просто се опитвам да си спомня всичко и да поразмисля малко – рече той срамежливо.

– Какво толкова трябва да си спомниш? Та ти си Мог-ър от години, Креб. Сигурно няма нито една церемония, която да не можеш да водиш и насън. А и никога не съм те виждал да размишляваш, като само скачаш нагоре-надолу. Защо не ме оставиш да ти приготвя малко чай?

– Не, не. Не ми трябва чай. Къде е Айла?

– Ето я там, току отвъд последното огнище търси сладки картофи. Защо ти е?

– Просто искам да знам – отвърна Креб, докато присядаше отново.

Малко по-късно Брун мина наблизко и направи знак на Мог-ър. Магът стана отново и двамата мъже се отправиха към дъното на пещерата. „Какво ли ги е прихванало двамата“, клатеше глава Иза в почуда.

– Не е ли вече време? – запита вождът, когато стигнаха до мястото, което бе разчистил. – Всичко готово ли е?

– Направени са всички приготовления, но май че слънцето трябва да е по-ниско.

– Май че! Не си ли сигурен? Нали каза, че знаеш какво да правиш? Нали каза, че си размишлявал и си открил церемонията? Всичко трябва да стане точно по правилата. Какво значи това „май че“? – сопна се Брун.

– Наистина размишлявах – бранеше се Мог-ър. – Но това е станало много отдавна, на съвсем друго място. Там изобщо не е имало сняг. Според мен дори и през зимата не е имало сняг. Не е толкова лесно да се определи точно времето. Само знам, че слънцето е било ниско.

– Защо не ми го каза! Откъде си толкова сигурен, че ще стане както трябва? Май ще е по-добре да забравим за всичко. И без това хрумването бе нелепо.

– Вече разговарях с духовете, камъните са на местата си. Те вече ни чакат.

– А и не ми харесва идеята да разместяваме камъните. Май трябваше да я проведем в мястото на духовете. Сигурен ли си, че няма да се разгневят, задето сме ги преместили от малката пещера, Мог-ър?

– Това вече го обсъдихме, Брун. Решихме, че е по-добре да преместим камъните, отколкото да мъкнем Древните Камъни до мястото на духовете на Тотемите. Старите може да поискат отново да ни напуснат, като видят.

– Откъде знаеш, че ще се върнат, след като веднъж ги разбудим? Твърде опасно е, Мог-ър. А по-добре да го отложим.

– Може и да останат за известно време – съгласи се Мог-ър. – Но когато върнем всичко обратно на мястото му, ще видят, че това не им е домът и ще си тръгнат. Тотемите ще им кажат да си вървят. Но всичко е в твои ръце. Ако сега ти е дошло друго наум, ще се опитам да ги омиротворя. Само защото те очакват церемония не означава, че сме длъжни да я проведем.

– Не. Прав си. По-добре да не спираме дотук. Те вече очакват нещо. Само че мъжете може да не се зарадват много-много.

– Кой е вождът, Брун? Освен това ще привикнат, като разберат, че няма нищо лошо.

– Така ли е, Мог-ър? Наистина ли е така? Толкова дълго време е минало. В момента не говоря за мъжете. Ще го приемат ли тотемите ни? Имахме голям късмет, едва ли не прекалено голям късмет. Все си мисля, че ще се случи нещо ужасно. Не искам с нищо да ги дразня. Искам да правя това, което те искат. Искам все да са доволни.

– Нали точно това правим, Брун? – рече кротко Мог-ър. – Опитваме се да правим това, което искат. Това, което искат всички те.

– Но сигурен ли си, че останалите ще ни разберат? Ако уйдисаме на един, останалите няма ли да се обидят?

– Не, Брун, не мога да съм сигурен в това – Магьосникът усещаше тревогата и безпокойството на вожда. Разбираше колко му е трудно. – Никой не може да бъде абсолютно сигурен. Та нали сме само хора? Дори и Мог-ърът е човек. Можем само да опитаме. Но ти нали сам го каза, досега имахме късмет. Ако те се караха помежду си, мислиш ли, че щяхме да сме толкова късметлии? Да не би другите Кланове да убиват всеки ден мамут, без никой да пострада? Всичко можеше да се случи. Можеше да изминете целия този път, без да откриете стадото и част от най-подходящото време за лов щеше да отиде на вятъра. Вие поехте риска, но имахте успех. Дори Брак е жив и здрав, Брун.

Вождът се взря в сериозното лице на мага. После се поизпъчи и в очите му на мястото на нерешителността заблестя непоколебимото решение.

– Ще ида да събера мъжете – рече със знаци той.

На жените казаха да не припарват до дъното на пещерата, дори да не поглеждат в тази посока. Иза забеляза, че Брун събира мъжете, но не обърна внимание. Каквото и да вършеха си беше тяхна работа. Не бе сигурна какво я накара да вдигне поглед, точно когато двама мъже, с лица боядисани в червена охра, се втурнаха към Айла. Нещо в Иза трепна. За какво ли им бе притрябвала Айла?

Девојката дори не бе забелязала кога мъжете бяха тръгнали с Брун. Тършуваше сред кошници и съдове от твърда, необработена кожа, струпани в безпорядък отвъд най-отдалеченото огнище от входа на пещерата и търсеше сладките картофи. Когато зърна боядисаното в червено лице на вожда внезапно да изниква пред нея, тя ахна от изненада.

– Не се противи. Нито гък – нареди и със знаци Брун. Не се уплаши, докато не и завързаха очите, но направо се вкамени, когато едва ли не я вдигнаха от земята и я понесоха със себе си.

Неспokoйствие обзе мъжете, когато видяха Брун и Гуув да мъкнат момичето. Защото като жените и те не знаеха повода за заплануваната от Брун и Мог-ър церемония, но за разлика от тях поне бяха сигурни, че в крайна сметка любопитството им ще бъде задоволено. Мог-ър ги бе предупредил само да не издават ни звук, ни жест след като насядаха в кръг зад камъните, донесени от малката пещера, но предупреждението влезе в сила, когато той раздаде на всеки мъж по два дълги кокала от пещерната мечка, за да ги държат кръстосани във формата на Х пред себе си. Опасността сигурно бе наистина голяма, щом имаха нужда от

подобна изключителна защита. Взеха да подозират за опасността, когато зърнаха Айла.

Брун тури девойката да седне на празното пространство в кръга право срещу Мог-ър и самият той седна зад момичето. По знак на магьосника Брун свали превръзката от очите и. Айла премига, за да вижда по-добре. На светлината на факлите успя да види Мог-ър, седнал зад черепа на пещерната мечка, а мъжете с кръстосани кости в ръце и тя се стгуши от страх, като се опитваше да потъне по-дълбоко в земята.

„Какво съм сторила? Дори с пръст не съм докосвала прашка“, мислеше си тя, като се опитваше да се сети дали не е извършила някакво сериозно престъпление, в резултат, на което се бе озовала тук. Не можа да си спомни да е правила нещо непозволено.

– Не мърдай. Нито гък – предупреди я този път Мог-ър.

Дори и да искаше, не мислеше, че е възможно. С широко отворени очи тя наблюдаваше как магьосникът става на крака, оставя тояжката си и начева церемониите движения, с които умоляваше Урсуз и останалите духове на тотемите да бдят над тях. Много от жестовите му и бяха непознати, но тя се вираше, изпаднала в екстаз не толкова от значението на знаците, които правеше Мог-ър, колкото заради самия стар маг.

Познаваше Креб, добре го познаваше, сакат старец, който вървеше с непохватно куцане, като тежко се облягаше на тояжката си. Той бе килнато подобие на човек – едната половина на тялото му бе съсухрена, с атрофирани от бездействие мускули другата – прекалено развита, за да компенсира парализата, която го бе принудила да разчита предимно на нея. В миналото и бяха направили впечатление изящните му движения, когато си служеше с тържествения език за масови церемонии – по-лаконичен поради липсата на една ръка и все пак необяснимо изпъстрен с тънки и сложни нюанси и по-многозначителен. Но движенията на застаналия зад черепа мъж изваждаха на бял свят една черта на магьосника, за чието съществуване тя дори не подозираше.

Непохватността му бе изчезнала. Вместо нея се бяха появили плавно преливащи ритми с мощно хипнотично въздействие, които заставяха мъжете да не свалят очи от него. Движението на ръката и изящната поза не представляваха грациозен танц, въпреки че доста приличаха – Мог-ър бе доста убедителен като оратор. Айла никога досега не бе го виждала в тази светлина, а и великият шаман никога досега не бе се обръщал тъй прочувствено към невидимата си аудитория, която от време на време му се струваше по-реална, отколкото хората насядали пред него. Когато взе да насочва вниманието им към невероятно почитаните духове,

без чисто присъствие тази неповторима церемония не можеше да мине, Мог-ърът на Клана на Пещерната Мечка вложи цялото си усърдие.

– Древнейши Духове, Духове, които не сме призовавали от ранните зори на началото си, чуйте ни сега. Обръщаме се към вас, искаме да ви отдадем заслужената почит и искаме да ви помолим за помощ и закрила. Велики Духове, почитта към вас е толкова голяма, че имената ви са само далечно нашепване на паметта, събудете се от дълбокия си сън и ни позволете да ви почете. Имаме дар, жертвоприношение, което да смилите древните ви сърца, необходимо ни е вашето разрешение. Закриляйте ни, докато произнасяме имената ви. Дух на Вятъра! Ууаа! – Айла усети как по гърба и полазват ледени тръпки, щом Мог-ър изрече името. – Дух на Дъжда! Жиии-на! Дух на Мъглата! Ииша! Явете се! Погледнете на нас с благосклонно око! Сред нас е човек от Клана, който е бродил заедно със сенките ви и се завърна, завърна се по желание на Великия Пещерен Лъв.

„Ама той говори за мен, внезапно осъзна Айла. Това е церемония. Какво търся аз на церемонията? Кои са тези духове? Досега не съм чувала да ги споменават. Имената им са женски, а пък аз си мислех, че всички духове-закрилници са с мъжки имена.“ Айла се тресеше от страх, но въпреки това любопитството и бе възбудено. Мъжете, насядали като камъните пред себе си, също не бяха чували за старинните духове, докато Мог-ър не изрече имената им, а те не им бяха непознати. Чуването на древните имена събуди също толкова древни спомени, скътани в дълбините на мозъчните им кухни.

– Най-почитания от Древните, обичаите на Духовете остават загадка за нас, ние сме просто хора и не знаем защо тъкмо толкова могъщ Дух си избра нея, не разбираме защо я е накарал да следва стародавните ви обичаи, но нямаме право да му противоречим. В страната на сенките той се е сражавал за нея, сразил е злите сили и ни я върна, за да ни стане ясно какво е желанието му – да ни стане ясно, че не можем да не се съобразяваме с него. О, Могъщи Духове от Миналото, обичаите ви вече не са обичаи на Клана при все, че някога са били и трябва да се върнат за тази, която е седнала с нас. Умоляваме ви, Древнейши Духове, благословете я според обичаите си. Приемете я. Закриляйте я и покровителствайте Клана и – Мог-ър се извърна към Айла. – Доведете жената отпред – нареди той.

Айла усети буквално как я грабват от земята яките ръце на Брун и я пренасят, докато не се озова пред стария маг. Ахна, когато Брун сграбчи с шепя дългата и руса коса и я дръпна назад. С гълчето на очите си

зърна Мог-ър да измъква остър нож от кесията си и да го вдига високо над главата си. Ужасена тя видя как лицето на едноокия мъж приема застрашителни размери и почти загуби свят, когато го зърна да спуска бързо остро лезвие към голото и гърло.

Усети остра болка, но бе твърде уплашена, за да извика. Но Мог-ър направи само малка резка във вдлъбнатината в основата на гърлото и. Струйката топла кръв бе бързо попита с малко парченце мека заешка кожа. Изчака, докато парчето се напои с кръвта и, после избърса раната с с шипеща течност от купичката, която държеше Гуув. След това Брун я пусна.

Вцепенена, тя гледаше как Мог-ър поставя напоеното с кръв парченце в плитка каменна купичка пълна донякъде с мас. На мага бе връчена малка факла от ученика му и с нея той подпали маста в купичката и гледаше безмълвно как кожата изгаря и се превръща в овъглена угарка с остра, парлива миризма. Когато изгоря съвсем, Брун отметна дрехата и и откри лявото и бедро. Мог-ър топна пръст в останалата в каменната купичка пепел и върху всяка от четирите резки, белязали крака и, тегли по една черна черта. В почуда Айла не откъсваше очи. Приличаше на знак на тотем, изрязан и боядисан в черно по време на церемонията, с която се отбелязваше възмъжаването на момчетата. Усети да я отнасят и гледаше как Мог-ър отново се обръща към духовете.

– Приемете това кръвно жертвоприношение, най-тачени от Всички Духове и знайте, че не друг, а тотемът и – Духът на Пещерния Лъв – я накара да следва древните ви обичаи. Знайте, че ви засвидетелствахме уважение, знайте, че ви оказахме почит. Дарете ни с благоволенieto си и се върнете към дълбокия си покой, доволни, че обичаите ви не са забравени.

„Свърши“, помисли си Айла и въздъхна облекчено, щом като Мог-ър приседна отново. Все още не знаеше защо трябваше да участва в тази необикновена церемония. Но още не бяха свършили с нея. Брун я заобиколи, застана пред нея и и направи знак да стане. Бързешком тя се изправи на нозе. Той бръкна в дипла на дрехата си и измъкна малък, боядисан в червено овал от слонова кост, отрязан от връхчето на мамутския бивен.

– Айла, единствено този път, докато ни закрилят Най-древните духове, ти си равнопоставена на мъжете.

Не бе сигурна дали е разбрала правилно вожда.

– След като напуснеш това място, недей никога да се смяташ за равна. Ти си жена, винаги ще си останеш жена.

Айла кимаше в знак на съгласие. Несъмнено знаеше, че е жена, но бе озадачена.

– Тази слонова кост е от бивена на мамута, който убихме. Това бе много сполучлив лов, нито един мъж не пострада, а пък сразихме огромно животно. Този къс е благословен от Урсуз, оцветен в святото червено от Мог-ър и е могъщ ловен талисман. Всеки ловец от Клана носи такъв в амулета си и нито един ловец не може да мине без него.

– Айла, никое момче не може да стане мъж, преди да убие първото си животно, но след като това стане, то не може да бъде повече дете. Много отдавна, още по времето на Духовете, които още витаят наблизко, жените от Клана са ходили на лов. Ние не знаем защо тотемът ти те е накарал да поемеш по древната пътека, но не можем да му противоречим, трябва да дадем съгласието си. Айла, ти уби първото си животно, вече ще трябва да поемеш отговорността на зрял човек. Но ти си жена, а не мъж и винаги ще си останеш жена във всички отношения, освен в едно. Можеш да си служиш само с прашка, Айла, но отсега си Жената Която Ловува.

Айла усети как кръвта внезапно нахлува в лицето и. Възможно ли бе това да е истина? Правилно ли бе разбрала Брун? Току-що бе изтърпяла изпитание, което не мислеше, че ще преживее, само задето си бе послужила с прашка, а сега щяха да и позволят свободно да борави с нея? Позволяваха и да ходи на лов? Без да се крие? Не вярваше на ушите си.

– Този талисман е за теб. Сложи го в амулета си – Айла свали торбичката от врата си и заопипва да развърже възела. Взе от Брун боядисания в червено овал от слонова кост и го постави до късчето червена охра и вкаменелостта, после завърза кожената торбичка и пак я сложи на врата си. – Още не казвай никому, аз ще го оповестя пред пиршеството довечера. То е в твоя чест, Айла, в чест на първото ти убито животно – рече Брун! – Надявам се следващото да бъде по-вкусно от хиената – додаде той и очите му проблеснаха шеговито. – А сега се обърни.

Тя постъпи, както и наредиха и усети превръзката да затуля очите и, а двамата мъже я поведоха обратно, после и свалиха превръзката. Гледаше как Брун и Гуув се връщат обратно при насядалите в кръг мъже. Да не сънувах? Попипа се по гърлото и по раната. Отметна настрани дрехата си и се вторачи в леко размазаните черни черти, покриващи белезите и. „Ловец! Аз съм ловец! Ловец на Клана. Казаха, че щом това е желанието на тотема ми, те не могат да му противоречат.“ Стисна амулета си, затвори очи и след това начена с тържествените жестове.

– Велики Пещерни Лъве, защо изобщо се усъмних в теб? Смъртното проклятие бе трудно изпитание, най-трудното засега, но не можеше да не бъде, след като наградата е толкова голяма. Толкова съм ти признателна, че ме смяташ за достойна. Знаем, че Креб имаше право – животът ми няма да е лесен с тотем като теб, но винаги ще си струва.

Церемонията бе достатъчно ефектна, за да убеди всички мъже, че трябва да разрешат на Айла да ловува – освен един. Брод бе бесен. Ако не се бе уплашил толкова от предупреждението на Мог-ър, щеше да напусне церемонията. Не искаше да участва в нищо, което предоставяше на тази жена извънредни привилегии. Мяташе кръвнишки погледи на Мог-ър, но нарочната му жлъч бе насочена към Брун и той не можеше да му прости това нахалство.

„Това е негова работа, мислеше си Брод. Все я защитава, все я покровителства. Заплаши ме със смъртно проклятие само защото я наказвах за безочието и. Мен, синът на стопанката му, при това си го бе заслужила. Трябваше да я прокълне както трябва, трябваше да я прокълне завинаги. А сега и позволява да ловува, да ходи на лов точно като мъж. Как можа да стори такова нещо? Е, Брун остарява. Няма да е вожд вечно. Един ден аз ще бъда вождът, тогава ще видим. Тогава няма да го има да я защити. Тогава да видим какви привилегии ще получи, само да се опита да ми пробута нахалството си тогава.“

Жената, Която Ловува заслужи напълно прозвището си през зимата, когато караше десетата си година. Иза изпита лично удовлетворение и малка доза облекчение, когато забеляза промените в момичето, предвестници на настъпващото първо кръвотечение. Разширилият се ханш и двете издутини, напираси отпред, променяха очертанията на източено-то и, детско телце и най-сетне убедиха жената, че странната и дъщеря не е обречена на вечно детство. Набъбналите зърна на гърдите, финия полов мъх и окосмяването под мишниците бяха последвани от първата менструация на Айла – за пръв път духът на тотема и бе встъпил в бой с друг.

Сега Айла разбра, че е малко вероятно да роди – тотемът и бе прекалено могъщ. Искаше да има бебе – още откак се роди Уба тя искаше да си роди свое бебе, което да обича и за което да се грижи, – но тя преминаваше изпитанията и ограниченията, налагани от могъщия Пещерен Лъв. Винаги и бе харесвало да се грижи за новородените и децата на увеличаващия се Клан, когато майките им бяха заети и изпитваше истинска ревност, когато отиде при някоя друга да ги кърми. Но сега поне беше жена, вече не беше дете, по-високо на ръст от жена.

Айла изпитваше искрено състрадание и се поставяше на мястото на Овра, която пометна още няколко пъти, макар и в началото на бременността и при това не толкова трудно. Тотемът на Овра – Бобърът – също бе в известен смисъл твърде свиреп. Изглежда и бе писано да остане бездетна. Още от лова на мамути и особено след като Айла достигна физическа зрялост, двете млади жени често си правеха компания. Кротката женица не бе от приказливите – по природа бе затворена, пълна противоположност на открития и дружески нрав на Ика, – но Айла и Овра се радваха на разбирателство, което прерасна в искрено приятелство, разраснало се, за да включи и Гуув. Обичта между младия ученик и стопанката му не бе тайна за никого. Това караше всички още повече да съжालяват Овра. След като стопанинът и проявяваше такова разбиране и толкова нежност към неспособността и да му роди дете, всички разбираха, че това дори я кара повече да го желае.

Ога отново бе трудна, за голяма радост на Брод. Бе забременяла скоро след като отби тригодишния Брак. По всичко си личеше, че щеше да бъде плодovита като Ага и Ика. Друуг се убеди че двегодишният син

на Ага ще стане майсторът на сечива, когото толкова желаше, след като един ден завари момчето да чука камъни един о друг. Намери камък за чукане, който да приляга на малката, пухкава ръчица на Грууб и му разреши да си играе край него докато работеше и почукваше по кремъчните отломъци, имитирайки каменоделеца. Двегодишната дъщеря на Ика, Игра, обещавахе да стане общителна като майка си – жизнерадостно, бузесто, мило момиченце, на което всички се радваха. Кланът на Брун се множеше.

Айла прекара няколко дни през ранната пролет далеч от Клана – според изискванията на женското проклятие – в малката пещера на високопланинското си убежище. След далеч по-мъчителното смъртно проклятие това сега и се струваше като почивка. Времето използваше да усъвършенства отделните елементи и да заостри майсторството си с прашката след дългата зима, въпреки че през цялото време се налагаше да си припомня, че вече не трябваше да го крие. И макар че не и беше трудно сама да си набавя храна, тя жадуваше за всекидневните срещи с Иза на предварително уречено място край пещерата на Клана. Иза и носеше повече храна, отколкото тя можеше да изяде, но и нещо повече. – компания. Все още и беше трудно да прекарва нощите сама макар да знаеше, че отшелничеството и е ограничено и ще трае кратко време и това да и помагаше.

Често посещенията траеха до мръкване и Айла трябваше да осветява с факла пътя си на връщане. Иза никога не можа да преодолее страховете си за сърнешката кожа, която Айла си бе съшила, докато беше „мъртва“, така че младата жена реши да я остави в малката пещера. Нещата, които една млада жена трябваше да умее, Айла бе усвоила от майка си, точно както всички останали млади жени. Иза и даваше ивица мекка, попиваща кожа, които се носеха привързани за ремък на кръста и и обясни какви точно знаци да прави, когато заравя ивиците, оцапани от менструационното течение дълбоко в земята. Обясни и се и каква точно поза да заеме, ако някой мъж реши да облекчи нуждите си с нея, какви движения да прави и как да се почисти след това. Айла вече беше жена, можеше да се наложи да изпълни всички задължения на една напълно зряла жена, член на Клана. Говореха за сума ти неща, които интересуваха жените, макар и някои да и бяха познати от обучението и като церителка. Обсъждаха раждането, кърменето и церовете срещу спазма. Иза и обясни позите и движенията, смятани за прелъстителни от мъжете на Клана, начините една жена да поощри някой мъж у него да се развие желание да облекчи нуждите си. Говориха и за отговорностите на

задомените жени. Иза каза на Айла всичко, което майка и бе разправяла, но насаме се чудеше дали на непривлекателното момиче изобщо някога ще и потърбват толкова знания.

За един въпрос Иза изобщо не отвори дума. Повечето девойки по времето, когато станеха жени, обикновено бяха хвърлили око на отделен младеж. Макар че тази работа не зависеше нито от девойката, нито от майка и, майката, ако беше в добри отношения със стопанина си, можеше да му сподели желанията на дъщеря си. Стопанинът, ако решише, можеше да го съобщи на вожда, от който зависеше решението. Ако нямаше други съображения и особено ако въпросният младеж не бе безразличен към девойката, вождът можеше да позволи да се изпълнят желанията на девойката.

Това не винаги ставаше, със сигурност не бе станало в Изиния случай, но темата за задомяване изобщо не се зачекна в разговорите на Иза и Айла, въпреки че обикновено тя най-много интересуваше станалата за задомяване девойка и майка и. В Клана нямаше незадомен младеж и Иза бе сигурна, че дори да имаше, едва ли щеше да желае Айла повече, отколкото биха я поискали за втора жена. А и самата Айла не проявяваше кой знае какъв интерес към тях. Тя дори не се бе замисляла за стопанин, докато Иза не заговори за задълженията на задомената жена. Но по-късно се сети за това.

В едно слънчево, пролетно утро, малко преди да се върне, Айла отиде да напълни меха на вира край извора до пещерата. Всички още бяха вътре. Коленичи и се наведе като бе готова да гребне с меха и изведнъж замръзна. Утринното слънце с полегатите си лъчи придаваше на застиналата вода огледална повърхност. Айла се ококори на непознатото лице, което я гледаше от вира, за пръв път виждаше собственото си отражение. Повечето вода край пещерата бе във формата на бълбукащи реки и ручейчета и обикновено тя не поглеждаше във вира, докато не потопеше съда, който искаше да напълни, като по този начин нарушаваше застиналата повърхност.

Девойката изучаваше лицето си. То бе донякъде квадратно, с добре очертана челност, смекчавано от все още закръглените от младостта бузи и дългата, гладка шия. Брадичката и имаше намек за трапчинка, устните и бяха сочни, а носът и бе прав и като изваян. Ведрите и, сиво сини очи бяха очертани от гъсти мигли, един-два оттенъка по-тъмни от златистата коса, падаща на гъсти, меки вълни чак до кръста и, която проблясваше с отражения на слънцето. Вежди с цвета на миглите и описваха дъга над очите и върху гладкото, право и открито чело без ни най-малкия

намек за характерните изпъкнали хребети на веждите. Айла се отдръпна поразена от вира и се втурна в пещерата.

– Айла, какво е станало? – запита с жестове Иза. Явно нещо бе разтревожило дъщеря и.

– Мамо! Току-що се видях във вира. Толкова съм грозна! О, мамо, защо ли съм толкова грозна? – прозвучаха възбудените и слова. Хвърли се в прегръдката на жената и избухна в сълзи. Откак се помнеше, Айла не бе виждала други хора, освен хората от Клана. Тя нямаше друг критерий. Те бяха свикнали с нея, но за самата нея тя изглеждаше толкова по-различно от всички около нея, бе уродливо различна.

– Айла, Айла – утешаваше я Иза, гушнала в прегръдката си ридаещото девойче.

– Не знаех, че съм толкова грозна, мамо. Не знаех. Кой ли мъж ще ме пожелае? Никога няма да се задомя. И никога няма да имам бебе. Изобщо нищо няма да имам. Защо ли трябва да съм толкова грозна?

– Не знам дали наистина си толкова грозна, Айла. Ти си просто различна.

– Грозна съм! Грозна! – разтърси глава Айла като не искаше да я утешават. – Само ме погледни! Колко съм дълга, по-висока съм от Брод и Гуув. Висока съм почти колкото Брун! А и съм грозна. Дълга и грозна съм и никога няма да имам стопанин – зажестукулира тя посред нови хлипове.

– Айла! Престани! – изкомандва Иза и я разтърси за раменете. – Външността не зависи от теб. Ти не си се родила в Клана, Айла, рожба си на Другите и на тях приличаш. Това не може да се промени, трябва да се примириш. Вярно е, че може никога да не си намериш стопанин. Можем ли нещо да направим, ще трябва и с това да се примириш. Но и това не е сигурно, все има някаква надежда. Ти скоро ще станеш знахарка и то знахарка от моето потекло. Дори и без стопанин ти няма да бъдеш жена без положение, без стойност.

– Следващото лято е Събирането на Клановете. Ще дойдат Сума ти Кланове, та това не е единственият Клан, нали знаеш? Може да си намериш другар в някой от другите Кланове. Може да не е млад и с високо положение, но все пак другар. Зуг има много добро мнение за теб, имаш късмет, че толкова те уважава. Вече е дал на Креб послание, което той ще вземе със себе си. Зуг има рода в друг Клан, каза на Креб да им съобщи колко те уважава. Според него от теб ще стане добра стопанка и ги моли да те имат предвид. Дори каза, че би те взел, ако бе по-млад. Не забравяй, че ние не сме единственият Клан, това не са единствените

мъже на този свят.

– Наистина ли Зуг каза така? Даже въпреки че съм толкова грозна? – запитва с жестове Айла и в очите и проблесна лъч надежда.

– Да, така рече Зуг. С неговата препоръка и положението, което ти осигурява потеклото ми, не ще и дума, че някой мъж ще те вземе, макар и да изглеждаш различно.

Айла се усмихна неуверено.

– Но това няма ли да значи, че ще трябва да си тръгна оттук? Да живея някъде другаде? Не искам да напускам нито теб, нито Креб, нито Уба.

– Айла, та аз съм стара. И Креб не е младеж, а след няколко години Уба ще стане жена и ще се задоми. И тогава какво ще правиш? – запитва с жестове Иза. – Все някой ден Брун ще предаде водачеството на Брод. Не мисля, че трябва да останеш в този Клан, когато Брод стане вожд. Според мен ще е най-добре да се махнеш оттук и Събирането на Клановите може да се окаже най-добрата ти възможност.

– Предполагам, че имаш право, мамо. Не мисля, че ще искам да живея тук, когато Брод стане вожд, но мразя мисълта, че ще ви напусна – рече тя със смръщено лице, после то се проясни. – Но до следващото лято има цяла година. Дотогава не трябва да се притеснявам.

„Цяла година, помисли си Иза. Моя Айла, детето ми. Навярно трябва да станеш на моите години, за да разбереш колко бързо отлита една година. Нали не искаш да ме напуснеш? Ти не знаеш колко ще ми липсваш. Де да имаше мъж от този Клан, който да те вземе. Де да не ставаше Брод вожд.“

Но жената с нищо не издаде мислите си, докато Айла бършеше сълзите си, а после се върна да налее вода. Този път избягваше да гледа във вира.

По късно следобед Айла стоеше на края на гората и през шубраците гледаше към пещерата. Неколцина работеха навън или си приказваха. Премести двата заека, праметнати през рамо, хвърли поглед към прашката си, мушната в ремъка на кръста и, набути я в гънка на дрехата си, после я извади и пак я мушна на видно място в пояса си. Отново погледна към пещерата и боязливо пое натам.

„Брун каза, че може да ходя на лов, мислеше си тя. Нали устроиша церемония, за да ми позволят. Аз съм ловец. Жената, Която Ловува.“ Айла вирна брадичка и се показа от скриващата я зеленина.

За един дълъг миг всички пред пещерата замръзнаха и не откъсваха очи от младата жена, крачещата към тях с два заека, праметнати на рамо.

Щом се окопитиха от слисването си и осъзнаха колко неприлично е държанието им, те отвърнаха очи. Лицето на Айла пламтеше, но тя крачеше право напред с упорита непоколебимост, като не обръщаше внимание на потайните погледи. Отдъхна си, когато стигна да пещерата, след като премина през предизвикателството на слисаните погледи и се радваше на хладната, сумрачна вътрешност. По-лесно бе да отбягва погледите на хората вътре.

И Иза зяпна от учудване, когато Айла стигна до огнището на Креб, но бързо-бързо се съвзе и отвърна очи, без изобщо да отваря дума за зайците. Не знаеше какво да каже. Креб седеше на мечата кожа и очевидно размишляваше, та изглеждаше, че не я забеляза. Беше я видял да влиза в пещерата и докато стигне до Огнището, той бе успял да прикрие изражението си. Никой дума не каза, когато тя хвърли животните край огъня. Миг по-късно връхлетя Уба, а нейните реакции хич не страдаха от скрупули.

– Наистина ли ти ги удари самичка, а Айла? – запита тя.

– Да – кимна Айла.

– Като ги гледам май са хубавички, тлъсти зайци. С тях ли ще се нагостим за вечеря, майко?

– Ами, да, май така ще стане – отвърна Иза, все още смутена и несигурна.

– Аз ще ги одера – рече на часа Айла, изваждайки ножа си Иза погледна за миг, после си приближи и взе ножа от ръката и.

– Не, Айла. Ти си ги ударила, а аз ще ги одера. Айла се оттегли, докато Иза дереше зайците, набързо ги набучи на шиш и ги постави върху огъня. Изпитваше същото неудобство като Иза.

– Яденето си го биваше, Айла – рече Креб по-късно, като все още избягваше открито да говори за лова на Айла, но пък Уба не изпитваше подобни угризения.

– И зайците си ги биваше, Айла, ама защо следващия път не удариш няколко яребици – рече тя. Уба предпочиташе като Креб тлъстите птици с оперените крачка.

Когато Айла донесе улова си следващия път в пещерата, изненадата не бе толкова голяма и не след дълго ловуването и стана нещо обичайно. С ловец край огъня, Креб намали пая, който взимаше от останалите ловци, като изключим едрите животни, за които само мъжете ходеха на лов.

За Айла това бе усилен пролет. Делът и от женските работи бе мален поради това, че ходи на лов, а и трябваше да събира билки за Иза.

Но на Айла и харесваше, бе изпълнена с енергия, по-щастлива не се помнеше. Радваше се, че може да ходи на лов, без да се крие, радваше се, че отново е сред хората от Клана и бе щастлива, че най-сетне бе жена, както и за възникналите по-тесни взаимоотношения с жените.

Ебра и Уба я приеха, въпреки че двете по-възрастни жени никога не забравиха напълно, че е по-различна. Ика бе дружелюбна от самото начало, а отношението на Ага и майка и коренно се бе променило, след като спаси Она от удавяне. Овра и бе станала доверена приятелката и Ога бе станала по-сръчна въпреки Брод. Девическата страст, която Ога бе изпитвала към този мъж бе улегнала в безразличен навик, охладнял от годините, прекарани с непредсказуемите му изблици. Но отмъстителната омраза на Брод към Айла се трупаше след приемането и за ловец. Той все опитваше да намери начин да я тормози, все се опитваше да я принуди да реагира. Тормозът му се бе превърнал в житейска реалност, с която се бе научила да живее и ни най-малко да не се трогва. Бе започнала дори да си мисли, че никога вече няма да успее да наруши спокойствието и.

Пролетта бе в разцвета си в деня, когато реши да отиде на лов за яребици за любимото ястие на Креб. Смяташе, че докато е на лов, може и да прегледа какво е поникнало и да почне да попълва запасите на Изината аптека. Сутринта преброди околностите в съседство, после се отправя към една просторна поляна близо до степта. Удари чифт ниско летящи птици, застигани от по-бързите камъни, после претърси високата трева за гнездо с надеждата да намери и яйца. Креб обичаше птиците пълнени със собствените им яйца в гнездото от ядливата зеленина и билки. Нададе радостно възклицание, когато откри гнездото и внимателно загърна яйцата в мек мъх и ги прибра в дълбоката гънка на дрехата си. Бе доволна от себе си. В прилив на неподправена радост тя се впусна и прекоси поляната бегом, спря се, останала без дъх, на върха на едно хълмче, обрасло с току-що покарала трева.

Просна се на земята, провери яйцата, за да се убеди, че не са пострадали и извади парче сушено месо за обяд. Гледаше как една полска чучулига с яркожълто коремче радостно чурулика, после литва и продължава песента си в полет. Чифт врабчета със златни коронки, тананикащи тъжната си, едва доловима песен, пърхаха сред стеблата на къпината на края на откритата ливада. Друг чифт птички с черни качулки и сиви дрешки, кръстени на призивното им чук-чу-рику, се стрелкаха навън-навътре от гнездата си в една хралупа на елата край малкото ручейче, което криволичеше през гъстата растителност в подножието на

могилката. Дребни, пъргави, кафяви мушитрънчета гълчаха останалите по време на пренасянето на клонки и изсъхнал мъх до гнездото в хралупата на едно престаряло, съсухрено ябълково дърво, което сякаш искаше да докаже плодовитостта си на фиданка с камарата си розови цветове.

Айла обичаше тези мигове на самота. Приличаше се на слънце, чувстваше се доволна и отпусната, не мислеше за нищо друго освен за хубавия ден и за това колко е щастлива. Изобщо не можеше да си представи, че наблизко има жива душа, докато на земята пред нея не падна нечия сянка. Сепната, тя вдигна очи и видя навъсеното лице на Брод.

За този ден не бяха запланували ловни набези и Брод бе решил да отиде на лов сам. Не бе проявил кой знае какво старание, излизането му на лов бе по-скоро извинение да се разходи в топлия, пролетен ден, отколкото да осигури месо, от което нямаше особена нужда. Бе зърнал Айла да си почива на могилката отдалече и не можеше да допусне възможността да я сгълчи за мързела, след като я бе хванал на местопресяването да не върши нищо.

Айла скочи на крака, когато го видя, но това го подразни. Айла бе по-висока и не му се нравеше да гледа отдолу нагоре жена. Направи и знак да седне и се приготи здраво да я сгълчи. Но докато се снишаваше, непротивящото се, неотзивчиво изражение, което се появи в очите и го вбеси още повече. Искаше му се да може да измисли как да я предизвика да му реагира. Ако беше в пещерата, поне можеше да я накара да му донесе нещо и да я види как скоква на заповедите му.

Огледа се, после сведе очи към жената, седяща в краката му, чакаща го с невъзмутимо самообладание да я сгълчи и да си тръгне. „Откак стана жена е по-непоносима от всякога, мислеше си той. Жената Която Ловува, как можа Брун да го стори?“ Забеляза яребиците и и се сети, че е с празни ръце. „Даже изражението на грозното и лице е дръзко, злорадства, че е ударила тези птици, а пък аз съм с празни ръце. Какво ли да я накарам? Тъдява няма нищо, което да я накарам да ми донесе. Чакай малко, нали вече е жена? Има какво да поискам от нея.“

Брод и направи знак и очите на Айла за малко да изхвъркнат от орбитите. Бе неочаквано. Иза и бе казала, че мъжете си искат от жени, които смятат за привлекателни, а тя знаеше, че Брод я смята за грозна. Слисаната изненада на Айла не убягна на Брод, реакцията и го окуражи. Направи и отново знак, този път заплашително, да заеме позата, за да може той да се облекчи, позата за полово сношение.

Айла много добре знаеше какво трябва да прави. Иза не само и бе

обяснила, а и тя често бе виждала зрелите членове на Клана да го вършат, както и всички деца. В Клана не съществуваха изкуствени задръжки. Децата се учеха на поведението на възрастните като ревностно подражаваха на родителите си, а сексуалната активност бе само една от множеството дейности, които имитираха. Това все оставаше загадка за Айла, питаше се защо го правят, но не се притесняваше като видеше някое момченце безобидно да се нахвърля върху някое момиченце, съзнателно имитирайки възрастните.

А понякога не беше само имитация. Сума ти невръстни момичета от Клана бяха обезчестявани от момченца в пубертета, които се чудеха какво да правят в предверието на зрелостта преди първото си убито животно, а и нерядко от мъже, прелъстени от невръстната кокетка, си правеха кефа с не съвсем узрялата жена. И въпреки това повечето младежи смятаха под достойнството си да се занимават с бившите си другарки по игра.

Но Айла нямаше момчета приятели горе-долу на своята възраст, освен Ворн, но след като още в първите дни Ага дейно се противопоставяше на дружбата им, между тях никога не се установи близък контакт. Айла не държеше особено на Ворн, който имитираше държането на Брод към нея. Въпреки случката на полето за упражнения, момчето все още боготвореше Брод и Ворн не ставаше да си играят на „стопанин и стопанка“, с Айла. Нямаше друг, с когото би могла да опита, така че изобщо никога не и се бе случило да имитира полов акт. В едно обкръжение, което се отдаваше на секс с лекотата, с която дишаше, Айла все още бе девствена.

Девојката изпита неудобство, знаеше, че трябва да се подчини, но се шашардиса, а на Брод това му доставяше удоволствие. Радваше се, че се бе сетил за това, най-сетне бе надделял над защитата и. Това, че бе толкова объркана и смутена, го вълнуваше и го възбуждаше. Надвисна над нея, докато тя стана, а после почна да се снишава на колене. Айла не бе свикнала мъж от Клана да е в непосредствена близост, тежкото дишане на Брод я плашеше. Тя се поколеба.

Брод загуби търпение, блъсна я на земята, отметна дрехата си и се показа членът му – набъбнал и пулсиращ. „Какво чака тази? Толкова е грозна, че би трябвало да е поласкана, никой друг не би я пожелал“, мислеше си той ядосан, сграбчвайки дрехата и да не му пречи, докато нагонът му нарастваше.

Но щом Брод я доближи, нещо се скъса. Не можеше да го направи. Просто не можеше. Загуби разсъдък. Нямаше значение, че трябваше да

му се подчини. Изправи се на крака и понечи да хукне. Брод бе по-бърз от нея. Сграбчи я, повали я и я фрасна в лицето, като цепна устата и с коравия си юмрук. Започваше да му харесва. Сума ти пъти се бе въздържал, когато му се искаше да я напердаши, но сега нямаше кой да го спре. А и отгоре на всичко имаше оправдателна причина – отказваше да му се подчини и не на шега му се съпротивляваше.

Айла обезумя. Опитва се да се изправи и той отново я перна. Изобщо не бе очаквал подобна реакция от нея и това разпали още повече сладострастието му. Сега щеше да усмири тази нахалница. Удари я пак и пак изпита голямо удовлетворение като я видя да се свива, щом посегнеше да я удари отново.

Главата и бучеше, от носа и и от ъгълчето на устата и се стичаше кръв. Опитва се да стане но той я държеше здраво. Нахвърли се върху него като барабанеше с юмуци по гърдите му, но съпротивата и само го възбуди още повече. Никога не бе изпитвал такава възбуда – насилието засилваше страстта му, а похотта придаваше сила на ударите му. Съпротивата и му доставяше наслада и той отново я цапардоса.

Почти бе загубила съзнание, когато я метна по лице, трескаво разкъса дрехата и и и разтвори краката. Със силен замах проникна дълбоко в нея. Тя изпищя от болка. От писъка и той изпита още по-голямо удоволствие. Замахна отново, предизвиквайки още един писък на болка, после пак и пак. Степента на възбудата му не му позволяваше да спре и бързо достигна неудържимия завършек. С един последен, жесток замах, който откъсна от нея последен, изтерзан писък, той освободи натрупалата се възбуда.

Брод се строполи върху нея за миг, останал без сили. После, още задохан, се отдръпна от нея. Айла хълцукаше несвързано. Солените и сълзи подлютиха кървящите рани на окървавеното и лице. Едното и око бе почти затворено и посиняваше. Бедрата и бяха оцапани с кръв и нещо я болеше дълбоко вътре. Брод се изправи и и хвърли един поглед. Бе доволен, никога не бе изпитвал подобна наслада от проникването в някоя жена. Взе си оръжията и се отпрати към пещерата.

Айла лежа с лице в калта дълго след като спря да хълцука. Най-сетне се изправи. Докосна устата си, опипа подутината и видя кръвта по пръстите си. Цялото тяло я болеше – отвътре и отвън. Забеляза кръвта между бедрата си и петната по тревата. „Да не би тотемът ми отново да воюва“, почуди се тя. „Не, не мисля така, не му е времето.

Брод трябва да ме е наранил. Не знаех, че може да ме бие и отвътре. Но защо останалите жени не кървят, защо членът на Брод ще ме

наранява? Да не би в мен да е вината?“

Бавно тя се изправи и отиде до ручей, като при всяка стъпка изпитваше болка. Уми се, но това не премахна нито пулсиращата, тъпа болка, нито смута в главата и. Защо Брод поиска това от мен? Иза казва, че мъжете искат да облекчат нуждите си с привлекателни жени. Аз съм грозна. Какъв е смисълът един мъж да наранява жената, която харесва? Но и на жените им харесва, защо иначе ще жестикулират, за да поощрят мъжете? Как може да им харесва? Ога никога няма нищо против Брод да и го прави, а той го прави всеки ден, понякога повече от един път.

Изведнъж Айла изпита ужас. „О, не! Какво ще стане, ако Брод ме накара да го сторя пак? Няма да се върна. Не мога да се върна. Къде да отида? В малката си пещера ли? Не, твърде наблизко е и не мога да остана там през зимата. Трябва да се върна, не мога да живея сама, къде другаде мога да отида? А и не мога да изоставя Иза, нито Креб, нито Уба. Какво да правя? Ако на Брод му се прииска, не мога да му отказвам. Никоя от останалите жени даже не би се оплакала. Какво ли ми има? Никога не е искал това, когато бях още момиче. Защо ли ми трябваше да ставам жена? Толкова се радвах, а дори да остана момиче цял живот, хич не ми пука. И без това никога няма да имам бебе. Каква е ползата да си жена, щом не можеш да имаш бебе? Особено щом някой мъж може да те накара да сториш нещо такова? Изобщо какъв е смисълът? И за какво е?“

Когато закрета обратно по хълмчето в търсене на яребиците си, слънцето залязваше. Яйцата, толкова грижливо скътани, бяха счупени и бяха омазали предницата на дрехата и. Хвърли поглед към ручей и си спомни колко щастлива бе, докато наблюдаваше птичките. Стори и се, че са изминали години, случило се бе в други времена, на друго място. Дотътри се обратно до пещерата, като пристъпваше с ужас.

Щом Иза видя слънцето да се скрива зад дърветата на запад, взе да се безпокои още повече. Преброди отчасти всички пътеки в съседната гора, отиде и до рида да огледа склона към степта. „Една жена не би трябвало да излиза сама, никога не ми е харесвало когато Айла ходи на лов“, мислеше си Иза. Ами ако я бе нападнал някой звяр? Може би е ранена? Креб също се безпокоеше, макар че се опитваше да не се издава. Дори Брун започна да се притеснява, щом като взе да се стъмва. Първа Иза я видя да се спуска към пещерата от рида. Почна да я гълчи, задето я бе разтревожила, но още преди да направи първия жест, се сепна.

– Айла! Ти си ранена! Какво се случи?

– Брод ме преби – отвърна тя с жестове и равнодушно изражение.

– Но защо?

– Не му се подчиних – отвърна с жестове девойката, докато влизаше в пещерата и се отправяше право към огнището им.

„Какво ли можеше да се е случило?, питаше се Иза. От години Айла не бе отказвала да се подчини на Брод. Защо точно сега ще вземе да му се опъва? И защо той не ми каза, че я е видял? Знаеше, че се тревожа. Върна се още по обяд, а Айла защо закъсна толкова?“ Иза хвърли бърз поглед по посока на огнището на Брод и го зърна да не откъсва очи от Айла отвъд граничните камъни противно на всякакви добри обноси със самодоволно изражение на лицето.

Креб бе запечатил в съзнанието си цялата сцена. Изшареното и подуто лице на Айла, напълно безутешния и вид и Брод, който не сваляше очи от мига на завръщането и с надменна насмешка. Знаеше, че омразата на Брод се бе засилила с течение на годините – кроткото и покорство изглежда го дразнеше повече от момичешкия и бунт, – но се бе случило нещо, което караше Брод да чувства власт над нея. Дори схватлив човек като Креб не би могъл да се досети за причината.

На следния ден Айла не смееше да напусне огнището и се туткаше с утринната си храна, колкото може по-дълго. Брод вече я чакаше. Само мисълта за прекомерното вълнение предишния ден го възбуждаше и вече бе готов. Когато и даде знак едва не хукна, но си наложи да заеме позата. Опита се да сподави писъците си, но от болка те се отрониха от устните и и предизвикаха любопитните погледи на случайните минавачи. За тях писъците и от болка бяха също толкова непонятни, колкото и внезапния интерес на Брод към нея.

Брод се кефеше на новооткритото си надмощие над Айла и често я обладаваше, въпреки че доста хора се чудеха защо предпочита тази грозна, омразна му жена пред собствената си миловидна стопанка. След известно време вече не я болеше, но и беше противно. А Брод се наслаждаваше на самата и омраза. Бе я поставил на мястото и, спечелил бе превъзходство над нея и най-сетне бе открил начин да я накара да му реагира. Нямаше значение, че реакцията и бе отрицателна, той я предпочиташе. Искаше да я види да трепери, да види страха и, да я види как сама си налага покорство. Само като си го помислеше, се възбуждаше. Либидото му винаги е било силно, но сега проявяваше по-голяма полова активност от всякога. Всяка сутрин, щом не излезеше на лов, обикновено я обладаваше още веднъж вечерта, а понякога и по обяд. Даже се възбуждаше вечер и обладаваше стопанката си, за да се облекчи. Бе млад и здрав, в разцвета на половата си сила и колкото по-силно го мразеше тя,

толкова повече удоволствие му доставяше.

Айла загуби живецата си. Бе унила, навъсена, нищо друго не я интересуваше. Единственото чувство, което изпитваше, бе всепоглъщащата ненавист към Брод и всекидневното му проникване в нея. Като огромен глетчер, който изсмуква цялата влага от заобикалящата го почва и горчивото безсилие пресушаваха всичките и останали чувства.

Винаги се бе грижила за чистотата си, къпеше се и миеше косата си в потока, за да не развѣди въшки, дори мъкнеше огромни казани със сняг и ги поставяше до постоянно горящия огън, за да се разтопи и да има прясна вода и през зимата. Сега косата и висеше на сплъстени фитили и с дни не сваляше от гърба си една и съща дреха, без да си дава труда да почисти лекетата и да я простре да се проветри. Не си даваше много-много зор в домакинската работа, докато мъже, които никога не бяха я гълчали, взеха да я корят. Загуби интерес към церовете на Иза, изобщо не говореше, освен когато отвръщаше на директни въпроси, рядко ходеше на лов и често се връщаше с празни ръце. Унинието и хвърли сянка на всички останали край огнището на Креб.

Иза не бе на себе си от тревога, не можеше да проумее драстичната промяна в Айла. Знаеше, че се дължи на необяснимия интерес на Брод към нея, но защо трябваше да и оказва такова въздействие, умът и не го побираше. Въртеше се около Айла, като не я изпускаше от очи и когато на девойката взе да и прилошава заран, тя се уплаши, че който и да е зъл дух, влязъл в нея, здраво се е окопал.

Но Иза бе знахарка с опит. Тя първа забеляза, че Айла не спазва краткото уединение, което се изискваше от жената, когато тотемите им се сражаваха и огледа осиновената си щерка по-отблизо. Почти не можеше да повярва това, което подозираше. След като се отърколи още една луна и лятото бе в разгара си, Иза вече бе сигурна. Рано една вечер, докато Креб го нямаше край огнището, тя привика Айла.

– Искам да поговорим.

– Да, Иза – отвърна Айла, като се надигна от кожата си и се тръсна в прахоляка край жената.

– Кога за последен път се сражава тотемът ти, Айла?

– Не знам.

– Айла, искам да си спомниш. Сражавали ли са се духовете в теб, откак опадаха цветовете?

Девойката се опита да се сети.

– Не съм сигурна май че веднъж.

– Така си и мислех – рече Иза. – Сутрин ти прилява, нали така?

– Да – кимна тя. Айла си мислеше, че причина за болестта и е, че Брод всяка заран, щом не беше на лов, стоеше навън и я чакаше, а на нея това, за което чакаше и бе толкова противно, та понякога повръщаше закуската си, а от време навреме и вечерята си.

– Гърдите боляха ли те?

– Малко.

– А и са пораснали, нали така?

– Така мисля. Защо питаш? Защо задаваш всички тези въпроси?

Жената я погледна със сериозен вид.

– Айла, не знам как се е случило, почти не мога да го повярвам, но съм сигурна, че е вярно.

– Кое е вярно?

– Тотемът ти е бил сразен, ти ще имаш бебе.

– Бебе ли? Аз? Не мога да имам бебе – запротестира Айла. – Тотемът ми е твърде могъщ.

– Знаем Айла. И аз не разбирам, но ти очакваш бебе – повтори. Иза.

В безизразните очи на Айла се прокрадна изумление.

– Възможно ли е това да е истина! Възможно ли е наистина да е вярно! Аз да имам бебе? О, мамо, колко е прекрасно!

– Айла, ти не си задомена. Не мисля, че в Клана има мъж, който да те вземе, дори за втора жена. Не можеш да родиш дете без стопанин, това може да му донесе нещастие – зажестиккулира Иза настойчиво. – Най-добре ще е да вземеш нещо, за да го изгубиш. Според мен най-добре ще свърши работа иматът. Нали го знаеш, билето с малки, бели плодове, дето се вие нависоко в дъба. Много е ефикасно и ако се приготви както трябва, не е и много опасно. Ще ти запаря чай от листата само с няколко плода. Това ще помогне на тотемът ти да пропъди новия живот. Малко ще ти призлее, но...

– Не! Не! – разтресе буйно глава Айла. – Иза, не мога. Не искам да пия имел. Не искам да взимам нищо, за да го загубя. Искам бебето си, мамо. Още, откак се роди Уба го искам. Никога не съм мислила, че това е възможно.

– Но Айла, ако детето е нещастно? Може дори да се роди уродливо.

– Няма да бъде нещастно, аз няма да позволя. Обещавам да се грижа за себе си, за да се роди жива и здраво. Нали ти казваше, че мощният тотем помага да се роди здраво бебе, след като веднъж е сразен? А след като веднъж се роди, ще се грижа за него и няма да позволя нищо лошо да му се случи. Иза, трябва да родя това бебе. Не разбираш ли? Може тотемът ми никога повече да не бъде сразен, това може да е

единствената ми възможност.

Иза се вгледа в умоляващите очи на девойката. За пръв път в тях проблясваше живот от деня, когато Брод я преби, докато бе на лов. Знаеше, че трябва да настоява Айла да изпие лекарството, ако можеше да се предотврати, не биваше незадомена жена да ражда. Но Айла така отчаяно желаше това бебе, че можеше да изпадне в по-дълбока депресия, ако я накараше да пометне. А може и да имаше право – това по всяка вероятност бе единственият и шанс.

– Добре, Айла – примири се. – Щом толкова много го желаеш. Но най-добре ще е още на никого да не казваш, и без това ще се разбере скоро.

– О, Иза – рече тя и прегърна жената. Когато осъзна напълно чудото на невероятната си бременност, усмивка озари лицето и. Скокна, бликаща от енергия. Не я свърташе на едно място, просто трябваше да стори нещо. – Мамо, какво ще готвиш за довечера? Нека ти помогна.

– Яхния от зубър – отвърна жената, изумена от внезапната метаморфоза на девойката. – Ако искаш, може да нарежеш месото.

Докато двете жени шетаха, Иза осъзна, че почти бе забравила каква радост може да доставя Айла. Ръцете им не спряха да жестикулират и шетат, а неочаквано Айла отново прояви интерес към церовете.

– Не знаех за имела, мамо – забеляза Айла. – Знам за моравото рогче и за сладката тръстика, но не знаех, че от имела може да се пометне.

– Все ще изникват неща, за които не съм ти казала, Айла, но това, което знаеш, ти стига. А и знаеш как да изпробваш билките, винаги ще имаш възможност да научиш още. И вратига става, но е по-опасно от имела. Използва се цялото растение – цветове, листа, корени – като се сварява. Ако сипеш вода дотук – Иза посочи белега отстрани на една от купичките си за цярове – и го свариш, докато не остане чаша с този размер – Иза взе едно костена чаша – горе-долу е достатъчно. Обикновено стига една чаша. Понякога помагат и цветовете на хризантемата. Тя не е опасна като имела и вратигата, но и не е винаги ефикасна.

– Най-добро приложение намира при жени, които са склонни лесно да помятат. Винаги е по-добре да използваш нещо по-слабо, не толкова опасно, ако е възможно.

– Точно така. А има и нещо друго, което трябва да знаеш – Иза се огледа да провери да не би Креб да се е върнал. – Никой мъж не трябва никога да научи за това, то е тайна, известна само на знахарките, а и не всички я знаят. Най-добре ще е и никоя жена да не я знае. Ако стопанинът и я запита, ще трябва да му я каже. Никой не би запитал знахарката.

Ако някой мъж научи, ще го забранят. Разбра ли?

– Да, мамо – кимна Айла, изпълнена с любопитство и изненада от потайността на Иза.

– Не мисля, че някога ще се наложи да го приложиш върху себе си, но така или иначе трябва да го знаеш като знахарка. Понякога, щом една жена има трудности при раждането, най-добре е да няма повече деца. Знахарката може да и даде цяра, без дори да и каже за какво е. Има и друга причина една жена да не иска детето. Някои билки са изключително чародейни, Айла. Могат да направят Тотема на някоя жена много силен, достатъчно силен, за да предотврати зачеването на нов живот.

– Ти знаеш магия за предотвратяване на бременността, така ли Иза? Нима може слабият женски тотем да стане толкова силен? С всеки тотем ли става? Дори и мोग-ър да направи заклинание, което да даде сили на мъжкия тотем?

– Да, Айла. И точно затова никой мъж не бива да разбере. Самата аз прибягнах до това, след като се задохм. Не ми харесваше стопанинът ми и исках да ме даде на друг мъж. Мислех си, че ако изобщо нямам деца, няма да иска да ме задържи – призна си Иза.

– Но нали всъщност имаш дете? Роди Уба.

– Навярно с течение на времето магията губи силата си. Може би тотемът ми не е искал да се жертва повече, може той да е искал да родя дете. Не знам. Нищо не е вечно. Има по-могъщи сили от всякаква магия, но дълги години действаше. Никой не разбира духовете напълно, дори и Мог-ър. Кой би си помислил, че тотемът ти ще бъде сразен, Айла? – Знахарката припряно се огледа. – А сега, преди да се е върнал Креб, нали познаваш мъничкото жълто, пълзящо биле със ситни листенца и цветчета?

– Златната нишка ли?

– Да, точно това, Понякога му викат бурен-удушвач, защото убива растението, върху което се увива. Остави го да изсъхне, натроши горедолу толкова в шепа, свари го в пълна догоре костена чаша, докато отварата не стане с цвят на зряло сено. Пий по две глътки всеки ден, когато духът на тотема ти не воюва.

– Не се ли прави от него и лапа срещу ужилвания и ухапвания?

– Да, оказа се, че има още едно основание да ти е под ръка, но лапата се поставя на кожата, външно. А за да дадеш сили на тотема си, се пие. Трябва да взимаш и още нещо, когато тотемът ти воюва. Коренът на антилопското биле, изсушен или пресен. Сваряваш го и пиеш отварата, по една купичка всеки ден, докато си изолирана – продължи Иза.

– Това не е ли билето с назъбените листа, което помага на артритата на Креб?

– Точно така. Знаем и едно друго, но никога не съм прибягвала до него. Този цяр е на друга една знахарка, обменихме знания с нея. Съществува една определена грудка – в околността не се намира, но ще ти покажа колко по-различна е от останалите. Нарязва се на парчета, сварява се и се скашква на гъсто пюре, после се оставя да изсъхне и се стрива на прах. После трябва доста от нея, половин купичка прах се смесва с вода, за да се получи отново пюре и се взима всеки ден, докато не си изолирана, когато духовете не воюват.

Креб влезе в пещерата и видя двете жени дълбоко погълнати в разговора си. Веднага забеляза промяната у Айла. Бе оживена, внимателна, замислена, усмихната. „Трябва да е дошла на себе си“, помисли си той като куцукаше към огнището си.

– Иза! – провикна се той, за да привлече вниманието и. – Да не би да искаш да ме умориш от глад?

Жената скокна с малко гузен вид, но Креб не забеляза. Толкова му бе приятно да види Айла делово да шета и да приказва, че не виждаше Иза.

– Ей, сегичка ще стане, Креб – рече усмихната Айла с жестове, итича към него и го прегърна. От това Креб се почувства по-добре от много време насам. Докато се настаняваше на постелката си, Уба се втурна тичешком в пещерата.

– Гладна съм! – жестикулираше малкото момиченце.

– Ти все си гладна, Уба – засмя се Айла, вдигна момиченцето и я завъртя в кръг. Уба бе на върха на щастието. За пръв път това лято на Айла и се играеше с нея.

По-късно, след като се бяха нахранили, Уба пропълзя в скута на Креб. Айла си тананикаше тихичко, докато помагаше на Иза да почисти. Креб въздъхна доволно – вече бе заприличало на дом. „Момченцата може да са много важни, но според мен повече ми харесват момиченцата“, помисли си той. „Не ми трябва да бъдат яки и смели през цялото време и нямат нищо против да се сгушат в нечий скют и да заспят. Как ми се иска и Айла да е още момиченце.“

На следващата заран Айла се събуди в топлите завивки на предчувствието. „Чакам бебе“, мислеше си тя. Лежеше в кожата си доволна от себе си. Изведнъж изпита силно желание да стане. „Мисля да отида на реката тази заран, косата ми е станала за миене.“ Скокна от леглото, но веднага взе да и се повдига. „Май ще е по-добре да хапна нещо твърдо,

за да видя дали няма да го повърна. Трябва да се храня, ако искам бебето да се роди здраво.“ Не можа да задържи храната, но след като мина известно време, отново се нахрани и се почувства по-добре. Все още размишляваше за чудото на бременността си, когато излезе от пещерата и се отправи към реката.

– Айла! – подигравателно и подвикна Брод като си придаваше важност и и направи знак.

Айла се сепна. Съвсем бе забравила за Брод. Вече си мислеше за много по-важни неща като топли, гушкави кърмачета, за собственото си топло, гушкаво кърмаче. „Няма да е зле да приключим с това още сега“, помисли си тя и търпеливо зае позата, за да може Брод да се облекчи. Дано да побърза, та да мога да отида на реката да си измия косата.

Брод се почувства излъган. Нещо липсваше. В държанието и не се забелязваше нито следа от отпор. Липсваше му възбудата, която му доставяше обладаването и против волята и. Нямахме ги кипящата и ненавист и горчивото и безсилие, които тя никога не успя напълно да прикрие. Тя вече не му се опъваше. Държеше се така, сякаш даже той не присъства, сякаш нищо не изпитва. И наистина не изпитваше. Мислите и бяха в друг свят, вече дори не го усещаше, че е проникнал в нея, нито пък укорите и злобните му удари. Просто трябваше да приеме още нещо и се бе примирила. Кроткото и, хладнокривно спокойствие се бе възцарило отново.

Брод изпитваше удовлетворение по-скоро да упражнява властта си над нея, а не наладата от половото сношение. Откри, че вече не се възбужда, виждаше зор със запазването на ерекцията. След като няколко пъти изобщо не можа да свърши, той се отдръпна и скоро съвсем престана. Унижението бе голямо. „Все едно, че е от камък, изобщо не реагира, мислеше си той. И без друго е толкова грозна, достатъчно време и отделих. Дори не може да оцени каква чест за нея е бъдещият вожд да и обърне внимание.“

Ога приветства завръщането му и изпита облекчение, че изглежда бе преодолел неразгадаемото си увлечение по Айла. Не беше го ревнувала, това не бе нищо, за което можеше да ревнуваш. Неин стопанин бе Брод и с нищо не показваше, че е готов да я зарече. Всеки мъж може да облекчава нуждите си с която жена си поиска, в това нямаше нищо изключително. Просто не можеше да разбере защо обръща толкова внимание на Айла, когато кой знае защо, на нея това очевидно не и харесваше.

Колкото и да си блъскаше главата, внезапното безразличие на Айла го дразнеше. Бе помислил, че най-сетне е открил начин да властва над

нея и бе вкусил от наладата, която това му доставяше. Всичко това го караше още по-непоколебимо да търси начин отново да се докопа до нея.

Бременността на Айла слиса целия Клан. Струваше им се невъзможно жена с мощен тотем като нейния да зачене нов живот. Изказваха се куп противоречиви догадки относно духа на чий мъжки тотем бе успял да срази Пещерния Лъв и нямаше мъж в Клана, който да не желал да си припише заслугата и да повдигне престижа си. Някои смятаха, че това е работа на съчетание на няколко духа на тотемите, навярно тези на съвкупното мъжко население, но повечето мнения се делеяха на два лагера, съставени почти изключително според възрастта.

Определящ фактор се явяваше близостта на жената и тъкмо затова повечето мъже вярваха, че децата на стопанките им са резултат от духа на собствения им тотем. Жената неизбежно прекарваше по-голямата част от времето си с мъжа, с когото делеяха едно огнище и вероятността да влезе в нея духът на неговия тотем бе по-голяма. Дори мъжкият тотем да призовеше на помощ в последвалата схватка тотема на друг мъж или който и да е намиращ се наблизо дух, основната заслуга бе на жизнената сила на първия тотем. Духът-помагач можеше да бъде удостоен с привилегиите на зачеването на нов живот, но това бе оставено на усмотрението на тотема, призовал го на помощ. Двамата мъже, намиращи се най-близо до Айла, откакто стана жена, бяха Мог-ър и Брод.

– Аз викам, че е Мог-ър – отстояваше думите си Зуг. – Само той има по-силен тотем от Пещерния Лъв. – А с кого дели тя домашното огнище?

– Урсуз никога няма да позволи на една жена да погълне духа му – противопостави му се Круг. – Пещерната Мечка си избира хората, които ще закриля, както си избра Мог-ър. Ти да не мислиш, че една Сърна е сразила Пещерния Лъв?

– С помощта на Пещерната Мечка. Мог-ър има два тотема. За Сърната не е трудно да намери помощ. Никой не казва, че Пещерната мечка е оставила духа си, само ви казвам, че е помогнала – горещо се препираше Зуг.

– Тогава защо не забременя миналата зима? Нали тогава живееше край едно огнище с него. Забременя едва след като Брод се увлече по нея, макар че не ме питайте с какво толкова го е привлякла. Новият живот се зачене едва след като той прекара толкова време около нея. И Косматият Носорог е могъщ тотем. С малко помощ би могъл да срази

Пещерния Лъв – спореше Круг.

– Според мен това е работа на тотема на всинца ни – намеси се Дорв. – Въпросът е кой иска да я вземе за стопанка? Всеки иска да си припише заслугата, ама кой иска жената? Брун попита дали някой мъж я желае. Ако не е задомена, детето ще бъде нещастно. Аз съм прекалено стар, макар че едва ли съжалявам.

– Е, аз бих я взел, ако все още имах собствено огнище – зажестикулира Зуг. – Грозна е, но е работлива и почитителна. Знае как да се грижи за един мъж. В крайна сметка това е по-важно от красотата.

– Аз не я искам – поклати глава Круг. – Не искам Жената Която Ловува край огнището си. Може да е подходяща за Мог-ър, той и без това не ходи на лов и не го интересува. Но я си представете, че се върна с празни ръце от лов и трябва да ям месото, което е осигурила стопанката ми. Освен това огнището ми и без нея е препълнено от Ика, Борг и кърмачето Игра. Направо имам късмет, че Дорв все още носи по нещо. А Ика е още млада и може да роди още деца, откъде да знае човек?

– Мислил съм за това, – рече Друуг, – но огнището ми е прекалено претъпкано. Ага и Аба, Ворн, че и Она и Грууб. Къде да туря още една жена, че и дете? Ами ти, Грод, как стоят нещата при теб?

– Не мога. Не я ща, освен, ако Брун не ми нареди – отвърна лаконично Грод. Заместникът на вожда, не можа с времето да превъзмогне известната неловкост, която изпитваше в присъствието на жената, която не бе се родила в Клана. Тя просто го караше да се чувства неудобно.

– Ами какво ще кажете за самия Брун? – поинтересува се Круг. – Нали пръв той я прие в Клана?

– Понякога е по-умно да се съобразиш с първата си жена, преди да си вземеш втора – забеляза Гуув. – Знаете мнението на Ебра относно занятието знахарка. Нали Айла е ученичка на Иза? Ако стане знахарка от потеклото на Иза, смятате ли, че на Ебра ще и е приятно да дели огнището с по-млада жена, втора стопанка с по-високо положение от нейното? Бих взел Айла. Когато стана мог-ър, няма толкова често да ходя на лов, та няма да имам нищо против, ако донесе заек ли, хамстер ли край огнището. И без това са само дребни животни. Дори не мисля, че Овра ще има нещо против втора жена с по-високо положение, те добре се разбират. Но Овра иска да има собствена рожба. Няма да и е лесно да дели домашното огнище с друга жена, при това с кърмаче. Особено след като никой изобщо не очакваше Айла да роди. Според мен то е заченато от духа на тотема на Брод, жалко е, че той изпитва такива чувства, но именно той е този, който трябва да я прибере.

– Не съм толкова сигурен, че е на Брод – рече Друуг. – Ти какво ще кажеш Мог-ър? Би могъл да я вземеш за стопанка.

Старият магьосник безмълвно бе наблюдавал препирнята на мъжете, както често правеше.

– Мислих за това. Не мисля, че Урсуз или Сърната са заченали бебето на Айла. Не съм сигурен, но това е работа на тотема на Брод. Тотемът и винаги е бил загадка, кой знае какво се е случило. Но тя има нужда от стопанин. Не само защото бебето може да бъде нещастно, то има нужда от мъж, който да поеме отговорността за него, да го изхранва. Твърде стар съм и ако е момче, не мога да го науча да ловува. А и тя не може, нали ходи на лов само с прашка? И без това не бих могъл да я взема за жена. Би било все едно Грод да вземе Овра, особено след като Ука още му е първата стопанка. За мен тя е все едно дъщеря на нечия стопанка, дете на нечие огнище, а не жена за задомяване.

– Случвало се е и преди – обади се Дорв. – Един мъж не бива да се жени само за посестримата си.

– Не е забранено, но и не се гледа с добро око. А и повечето мъже не я искат. Освен това никога не съм имал стопанка, твърде стар съм те първа да се задомявам. Иза се грижи за мен и това ми стига. С нея не ми липсва нищо. Предполага се, че мъжете от време на време облекчават нуждите си със стопанките си. Нямам такива нужди от сума ти време, отдавна се научих да ги владея. Какъв стопанин на една млада жена ще бъда? Но може и да не стане нужда от такъв. Иза каза, че май раждането и няма да е лесно, вече се появиха проблеми, може да пометне преди да и дойде времето. Знаем, че Айла иска това бебе, но най-добре ще е за всички, ако го загуби.

Както бе споделено с мъжете, бременността на Айла не вървеше добре. Знахарката се страхуваше, че не всичко бе наред с бебето. Сума ти помятания се дължаха на деформирания плод и Иза смяташе, че е по-добре да се отърват от него, отколкото да се роди живо и да се налага да погребват уродливото бебе. На Айла продължи да и прилошава доста след края на първото тримесечие и дори в късна есен, когато нарасналата и талия прерасна в издутина, беше и трудно да задържи храната. Когато стана на петна и взе да изхвърля съсиреци, Иза поиска разрешение от Брун Айла да не участва във всекидневната шетня и я накара да пази леглото.

Страховете на Иза за бебето на Айла растяха с трудната и бременност. Бе убедена, че Айла трябва да пометне. Сигурна бе, че няма да е трудно да го изхвърли, доколкото съдеше за растежа на бебето по

корема и. Боеше се повече за Айла. Бебето изцеждаше и последните и силици. Ръцете и краката и отслабнаха в контраст с разширяващата се талия. Нямаше апетит и се насилваше да яде специално приготвените от Иза ястия. Около очите и се образуваха тъмни кръгове и гъстата и, лъскава коса загуби еластичността си. Все и беше студено, просто не притежаваше телесните запаси, които да я сгриват и прекарваше повечето си време сгушена край огнището, увита в кожи. Но когато Иза отвори дума Айла да изпие цяра, който щеше да сложи край на бременността и, младата жена отказа.

– Иза, искам си бебето. Помогни ми – умоляваше я Айла. – Ти можеш да ми помогнеш, знам, че можеш. Ще направя всичко, което кажеш, само ми помогни да родя бебето си.

Иза не можеше да откаже. Известно време бе разчитала на Айла да и носи билките, от които имаше нужда и рядко бе излизала сама. Изнурителните усилия предизвикваха нови спазми на кашлица. През цялото време Иза се тъпчеше с упойващи средства, за да прикрие разяждащата я туберкулоза, която от зима на зима се влошаваше. Но заради Айла тя бе готова да излезе да търси определен корен, който помагаше срещу помятане.

Знахарката напусна пещерата в ранни зори и тръгна да претърсва планинските гори и усойната пустош за специалния корен. Слънцето грееше на ведрото небе, когато пое на път. Иза си мислеше, че денят ще бъде от онези топли дни в края на есента и не пожела да се товари с още дрехи. Освен това смяташе да се върне преди слънцето да стигне най-високата си точка. Пое по една пътечка в гората недалеч от пещерата, после свърна покрай един ручей и започна да се катери по стръмния склон. Бе по-слаба, отколкото си мислеше, не и стигаше въздух и често се налагаше да спира и да изчаква раздиращия пристъп на кашлицата да премине. Към средата на заранта времето се промени. Мразовитият вятър довя от изток облаци и когато те стигнаха до подножието на планината, изсипаха тежкия си товар от влага в поройна суграшица. Още в първите мигове Иза стана вир вода.

Когато намери търсената от нея разновидност на борова гора и билките, дъждът вече бе отслабнал. Трепереща под ледения ръмеж, тя изрови корените от калната земя. На връщане кашлицата и се влоши, като караше тялото и да се гърчи всеки миг и по устните и изби кървава пана. Не познаваше толкова добре местността покрай тази пещера, колкото познаваше околността на предишния дом на Клана. Загуби ориентация, сбърка пътя на слизане и се наложи да се върне, за да намери

правилната пътека. Вече се стъмваше, когато подгизналата до кости и премръзнала знахарка се прибра в пещерата.

– Мамо, къде беше? – запита я Айла с жестове. – Вир вода си и цялата трепериш. Ела при огъня. Ей, сегичка ще ти дам сухи дрехи.

– Намерих ти малко змийски корен, Айла. Измий го и го съдвчи... – нов гърч секна думите и. Погледът и бе трескав, лицето и пламтеше... дъвчи го суров. Ще ти помогне да задържиш бебето.

– Да не би да си излязла в този дъжд само за да ми търсиш този корен? Не знаеш ли, че предпочитам да загубя бебето, отколкото теб? Твърде болна си, да излизаш в това време и много добре го знаеш.

Айла знаеше, че Иза бе болнава от години, но дотогава не разбираше всъщност колко сериозна е болестта и. Младата жена забрави за бременността си, не обръщаше внимание, когато от време на време кървеше, не се сещаше да тури зальк в устата си повечето време и не щеше да се отдели от леглото на Иза. Спеше и то на кожа до одъра на жената. И Уба не се откъсваше от нея.

За пръв път някой от хората, които обичаше, се разболяваше сериозно пред очите на момиченцето и на нея и се късаше сърцето. Следеше всичко, което Айла правеше, помагаше и и пред нея се разкриха нови страни на потеклото и предопределението и. Уба не бе единствената, която не свалеше очи от Айла. Целият Клан се тревожеше за знахарката си и не бе много-много убеден в умението на младата жена. Но тя бе глуха и сляпа за страховете им, цялото и внимание бе посветено на жената, която наричаше „мамо“.

Айла прехвърли мислено всеки цяр, научен от Иза, разпитваше Уба за знанията, които знаеше, че се съхраняват в паметта на момиченцето и приложи известна собствена логика. Изключителната дарба, забелязана от Иза, способността да се открие и лекува същинското заболяване – ето къде се криеше силата на Айла. Тя бе изключителен диагностик. От незначителните симптоми тя пожела да подреди мозайка от отделните късчета на цялостната картина и да запълни празните места с помощта на разсъдливост и интуиция. Това бе собственост, за която единствено нейният мозък сред обитателите на пещерата, бе неповторимо подходящ. Пристъпът на заболяването на Иза бе стимул, който изостри дарбата и.

Айла приложи средствата, на които я бе научила знахарката, после опита нови средства, които сами се налагаха от другите приложения, понякога съвсем далечни. Каквото и да бе, церовете, нежните грижи или волята на знахарката – най-вероятно бе съчетание от всичко това – по

времето, когато зимата бе натрупала дълбоки преспи пред преградите срещу вятъра на входа, Иза се чувстваше достатъчно добре, за да поеме грижите за бременността на Айла отново. А до раждането не оставаше много време.

Усилието покрай оздравяването на Иза остави следите си. Айла намираще непрекъснато следи от кръвене през останалата част на зимата и я мъчеше постоянно главоболие. Събуждаше се посред нощ от спазми в нозете си и продължи да повръща често. Иза очакваше всеки момент, да помогне. Не разбираше как Айла успява да го задържи, както и как бебето можеше да продължава да се развива, след като Айла бе толкова изтощена. Но то наистина се развиваше. Коремът на младата жена се изду до невероятни размери и бебето риташе тъй буйно и продължително, че тя почти не можеше да дремне. Досега Иза не бе виждала жена да изстрадва по-трудна бременност.

Айла никога не се оплакваше. Боеше се да не би Иза да си помисли, че е готова да се откаже от бебето, макар че бременността и бе доста напреднала, за да стои тази възможност пред знахарката. Такава възможност не седеше и пред Айла. Страданията и само още повече я убеждаваха, че ако загуби това бебе, никога няма да има друго.

От леглото си Айла гледаше как пролетните дъждове отмиват снега и първият минзухар, който видя, и бе донесен от Уба. Иза не я пускаше да излиза от пещерата. Мъхестите върби набъбнаха и се покриха със зеленина, а първите пъпки предвещаваха разделенили се корони във влажния, пролетен ден в началото на единадесетата и годишнина, когато родилните мъки на Айла започнаха.

Началните контракции не бяха трудни. Айла сърбаше чай от върбова кора, бърбеше с Иза и Уба, развълнувана и доволна, че най-сетне бе дошъл мигът. Бе сигурна, че на следващия ден ще държи бебето си в ръце. Иза бе по-сдържана, но се опитваше да не го показва. Заговориха за медицина, както често се случеше напоследък между Иза и двете и шерки.

– Мамо, какъв беше онзи корен дето ми донесе, когато излезе и се разболя? – запита с жестове Айла.

– Викат му змийски корен. Не се използва много често, защото трябва да се дъвче, докато е пресен и трябва да се събира в късна есен. Много е подходящ за предотвратяване на помятане, но колко ли жени са заплашени от помятане едва в късна есен? Губи силата си като го изсушиш.

– Как изглежда? – запита Уба. Болестта на Иза бе изострила

интереса на Уба към целебните билки, които един ден щеше да предписва, и двете, Иза и Айла, я обучаваха. Но обучението на Уба се различаваше от това на Айла. За да постигне пълния капацитет на мозъка си, на, Уба трябваше само да и припомнят за това, което вече знаеше и да и кажат за приложението му.

– Всъщност те са две билки – мъжка и женска. Има дълго стебло, поникнало сред купчина листа близо до земята и малки цветчета, скупчени на върха, отчасти по стеблото. Цветчетата на мъжкото биле са бели. Коренът е от женското биле, цветчетата му са по-дребни и зелени.

– Нали каза, че расте в боровите гори? – каза с жестове Айла.

– Само в усойните. То обича влагата, мочурите, блатистите места в ливадите, често планинските гори.

– Онзи ден не биваше да излизаш, Иза. Толкова се притесних... Ох, чакайте, почва друга!

Знахарката прегледа Айла. Опитваше се да прецени колко дълго траят болките. Имаше още много време, реши тя.

– Когато тръгнах не валеше – рече Иза. – Мислех, че денят ще бъде топъл. И събрах. Времето през есента е винаги непредсказуемо. Все искам нещо да те попитам, Айла. Бях в несвяст от треската през повечето време, но ми се стори, че ми направи лапа на гърдите от билки, дето ги слагам да облекча ревматизма на Креб.

– Точно така.

– Не съм те учила на това.

– Знам. Кашлицата ти бе толкова силна, плюеше толкова кръв, че исках да ти дам нещо, което да успокои спазмите, но реших, че и не трябва да се напругаш много, докато изхвърлиш хрчките. Лекарството за ревматизма на Креб прониква дълбоко, затопля и стимулира кръвта. Сметнах, че то може да прокара хрчките и-няма да се налага да кашляш толкова силно, за да ги изхвърлиш, а след това пак мога да ти дам отварата за успокояване на спазмите. По всичко личи, че помогна.

– Да, и аз така мисля. – След като Айла и обясни разсъжденията си, те изглеждаха логични, но Иза се питаше дали изобщо би и хрумнало на нея. „Права бях, помисли си Иза. Тя е добра знахарка, а ще става и още по-добра. Заслужава положението на потеклото ми. Ще трябва да говоря с Креб. Може да не ми остава много време на този свят. Айла вече е жена, трябва да стане знахарка, ако оцелее след това раждане.“

След утринната храна намина Ога с Грев, втория и син, и приседна до Айла, докато кърмеше. Скоро към тях се присъедини и Овра. Трите млади жени си бърбеха дружелюбно между контракциите на Айла и

изобщо не отваряха дума за предстоящото и раждане. Цяла сутрин, докато Айла бе на първия етап на родилните мъки, жените се точеха през огнището на Креб. Някои просто се поспираха за миг-два да окажат морална подкрепа с присъствието си, някои седяха до нея непрекъснато. Винаги имаше няколко жени, насядали край одъра и но Креб не се мяркаше. Той крачеше притеснен напред-назад из пещерата, като спираше да обмени някой и друг жест с мъжете, насъбрали се край огнището на Брун, но не го свърташе на едно място. Заплануваният за този ден лов бе отложен. Претекстът на Брун бе, че още е твърде мокро, но всички знаеха за истинската причина.

Късно следобед родилните мъки на Айла се усилиха. Иза и даде отвара от корена на някаква грудка с особени свойства, които облекчаваха болките при раждане. Времето течеше бавно до вечерта, когато контракциите и станаха по-силни и по-нарядко. Айла лежеше на одъра, плувнала в пот и бе сграбчила ръката на Иза. Опитваше се да сподави писъците си, но когато слънцето се скри зад хоризонта, Айла се гърчеше от болки, пищеше при всяка конвулсия, разтресла тялото и. Много от жените не можеха да понесат да останат край нея повече, всички освен Ебра се прибраха край огнищата си. Намериха си по някаква шетня, колкото да вършат нещо и вдигаха очи, когато Айла надаваше следващия изтерзан писък. Край огнището на Брун разговорите също бяха секнали. Мъжете седяха безучастно, забили погледи в земята. Виковете от болка на Айла прекъсваха всеки опит за разговор.

– Бедрата и са твърде събрани, Ебра – жестикулираше Иза. – Не позволяват родилния и канал да се разтвори широко.

– Ако спускаме мехура да и изтече водата няма ли да е по-добре? Понякога това помага – предложи Ебра.

– И аз се сетих за това. Не исках да избързвам, тя няма да изтрае сухо раждане. Надявах се, че сам ще се спуска, но тя все повече отслабва и хич не напредва. Май ще е по-добре сега да го спускам. Ще ми подадеш ли онази лековита брястова пръчица? Почва нова контракция, ще го спускам като свърши.

Айла изви гръб и сграбчи ръцете на двете жени, а от устните и се изтръгна постоянно усилващ се писък на предсмъртна агония.

– Айла, сега ще се опитам да ти помогна – каза и с жестове Иза, след като контракцията премина. – Разбираш ли ме?

Айла кимна безмълвно.

– Ще пусна водата да изтече, но после искам да се изправиш и да клекнеш. Помага, когато бебето е тръгнало надолу. Ще се справиш ли?

– Ще се опитам – махна вяло Айла.

Иза мушна с лековитата, брястова клечка и водата на Айла бликна, предизвиквайки нова контракция.

– Сега стани, Айла – показа и с жестове знахарката. Заедно с Ебра вдигнаха омаломощената млада жена от одъра и я крепяха, докато тя клечеше върху кожата като тази, постилана под всяка жена по време на раждане.

– А сега се напъни, Айла. Яко се напъни. Напъгна всичките си сили при последвалата болка.

– Прекалено слаба е – направи и знак Ебра. – Не може да се напъне достатъчно.

– Айла, трябва да се напънеш по-яко – нареди и Иза.

– Не мога – отвърна със знаци Айла.

– Трябва, Айла. Трябва, иначе бебето ти ще умре – рече Иза. Не и каза, че и Айла ще умре. Иза виждаше мускулите и да се свиват за нова контракция.

– Хайде, Айла! Сега! Напъни се! Напъни се, колкото имаш сила – настояваше Иза.

„Не мога да оставя бебето ми да умре, мислеше си Айла. Не мога. Ако това бебе умре, никога няма да имам друго.“ Не бе ясно откъде, но тя насъбра последните си капчици сила. Докато болката се усилваше, тя си пое дъх и сграбчи ръката на Иза за опора. Напъгна се с всички сили и по челото и избиха капчици пот. Зави и се свят. Имаше чувството, че костите и се трошат, все едно се опитваше да изхвърли навън вътрешностите си.

– Браво, Айла, много добре – окуражаваше я Иза. – Главичката му се показва, още веднъж така.

Айла си пое още веднъж дълбоко въздух и пак се напъгна. Усети как кожа и мускули се разкъсват, но продължи да се напънга. Рукна, гъста, червена кръв и главата на бебето се показа от тесния детероден проход. Иза я хвана и затегли, но най-тежкото бе отминало.

– Само още мъничко, Айла само колкото да изкараш плацентата.

Айла се напъгна още веднъж, зави и се свят, причерня и и припадна, загубила съзнание.

Иза привързва пъпната връв с парче сухожилие и прегриза останалата част. Потупа крачетата, докато скимтящия плач не прерасна в звучен рев. „Бебето е живо“, помисли си Иза с облекчение и започна да почиства новороденото. И тогава сърцето и се сви. След всички страдания,

след всичко, което и се струпа на главата, защо и това? Тя толкова искаше това бебе. Иза уви новороденото в меката, заешка кожа, приготвена от Айла, после и забърка лапа от сдъвкани корени, която придържаше да не падне от хигроскопична кожена ивица. Айла изстена и отвори очи.

– Бебето ми, Иза. Момче ли е или момиче? – попита тя.

– Момче, Айла – рече жената, после припряно продължи, за да не подхранва очакванията и, – но е деформирано.

Появилият се на устните на Айла намек за усмивка бе заместен от ужасено изражение.

– Не! Не може да бъде! Дай ми да го видя!

Иза и донесе новороденото.

– Точно от това се боях. Често се случва, когато някоя жена изкара тежка бременност. Съжалявам, Айла.

Младата жена отметна завивките и погледна мъничкото си синче. Ръцете и краката му бяха по-тънки от тези на Уба при раждането и и по-дълги, но си имаше точно колкото трябва пръсти и на краката, и на ръцете, и то където трябва. Мъничкото му пишле и тестисите бяха безмълвно свидетелство за пола му. Но главичката му определено имаше неправилна форма. Бе неестествено голяма – тази бе причината за трудното раждане и от мъчителното му появяване на бял свят малко бе посплескана, което само по себе си не бе повод за тревога. Иза знаеше, че това просто се дължи на натиска при раждането и бързо щеше да се оправи. Очертанията на главата, основната линия бяха тези, които никога нямаше да се променят, именно те бяха уродливи, както и тъничкото, мършаво вратле, неспособно да носи огромната глава на бебето.

Бебето на Айла имаше силно издадени хребети на веждите като хората от Клана, но челцето му, вместо да се спуска полегато назад, се издигаше високо и гладко над веждите, издувайки се според Иза, във високо теме преди да опише продълговатата, валчеста форма на главата. Но тилът на главата му бе по-къс, отколкото би трябвало. Сякаш някой бе изтеглил черепа на новороденото напред и издутото чело и теме, скъсвайки и закръгляйки тила. Задтилната издутинна присъстваше само колкото да се каже, че я има и физиономията му бе странно променена. Имаше големи кръгли очички, но нослето му бе много по-малко от нормалното. Устичката му бе голяма, челюстите му не бяха големи като тези на Клана, а под нея имаше една костна издатина – добре развита, леко изтеглена назад, каквато изобщо липсваше у хората на Клана, която обезобразяваше лицето му. Главата на бебето се килна назад, когато Иза за пръв път го пое и тя механично подложи ръка за опора и поклати

собствената си глава на късия си, дебел врат. Съмняваше се дали момчето някога изобщо щеше да държи главата си изправена.

Както се бе сгушило в ръцете на Айла, новороденото зарови муцунка по посока на топлината на майка си, като търсеше вече да суче, сякаш не бе яло до насита преди да се роди. Тя му поднесе гърдата си.

– Не биваше, Айла – рече кротко Иза. – Не бива да удължаваш живота му, след като скоро ще трябва да се прости с него. Само ще ти е потрудно да се отървеш от него.

– Да се откъсна от него ли? – Айла я изгледа ужасена. – Как така ще се отърва от него? Та нали той е моята рожба, синът ми.

– Нямах друг избор, Айла. Така е прието. Майката винаги е трябва да се отърве от роденото уродливо дете. Най-добре ще е да го сториш веднага, преди Брун да ти заповяда.

– Но и Креб е бил уродлив. На него са му разрешили да живее – запротестира Айла.

– Майка му бе стопанка на вожда на Клана, той разреши. Ти нямаш стопанин, Айла, няма мъж, който да се застъпи за сина ти. Нали ти казах още в началото, че детето ти може да се окаже злочесто, ако го родиш, преди да си се задомила. Уродливостта му не е ли доказателство, Айла? Защо да оставяш живо едно дете, което цял живот ще бъде преследвано от нещастия? Най-добре ще е още сега да го сториш – разсъждаваше Иза.

Неохотно Айла отдръпна сина си от гърдата и сълзи изпълниха очите и.

– О, Иза – проплака тя. – Толкова много исках да имам бебе, мое, собствено бебе, като другите жени. Никога не съм си и помисляла, че ще имам бебе. Толкова щастлива бях. Хич не ме интересуваше, че ми е лошо, просто исках да си имам свое бебе. Толкова трудно беше, мислех, че никога няма да се появи, но когато ти каза, че ще умре, нямаше как да не се напъна. Щом е трябвало и без това да умре, защо беше този зор? Мамо, искам си бебето, не ме карай да се отървам от него.

– Знам, че не ти е лесно, Айла, но трябва да го сториш – на Иза и се късаше сърцето заради нея. Новороденото затърси гърдата, която му бе отнета така безцеремонно, заради сигурността, а и за да задоволи нуждата си да суче. На Айла все още не и бе дошло млякото, това щеше да стане след около ден. Налице, обаче, бе гъстата млечна течност, която можеше да предаде на новороденото собствения и имунитет към болести за първите няколко месеца от живота му. То захленчи и скоро ревна, колкото му глас държи. Пещерата се огласи от нетърпящия възрания,

настойчив рев на сърдитото, червенобузо бебе. Айла не можа да устои. Отново му даде да суче.

– Просто не мога да го сторя – рече тя с жестове. – Няма да го сторя! Синът ми е жив. Диша. Може и да е уродлив, но е силен. Нали го чу как реве? Да си чувала друго бебе да реве така? Видя ли го как рита? Виж го как суче! Искам си го Иза, искам си го и ще го задържа. По-скоро аз ще си отида, отколкото да го убия. Мога да ходя на лов. Мога да осигурявам храна. Сама ще се грижа за него!

Иза пребледня.

– Айла, какво говориш? Къде би могла да отидеш? Ти си твърде слаба, прекалено много кръв загуби.

– Не знам, мамо. Някъде. Където и да е. Но няма да се откажа от него – Айла бе непреклонна, категорична. Иза не се и съмняваше, че младата майка не се шегува. Но бе твърде слаба, за да отиде където и да е, самата тя щеше да погине, ако се опиташе да спаси бебето. Иза се ужасяваше само от мисълта, че Айла ще пренебрегне обичаите на Клана, но бе сигурна, че ще го стори.

– Айла, не говори така – умоляваше я Иза. – Дай ми го на мен. Щом като ти не можеш, аз ще свърша тази работа вместо теб. Ще кажа на Брун, че си твърде слаба, това е достатъчно основание. Жената протегна ръце към новороденото. – Дай ми го. Веднъж като го няма, ще ти е по-лесно да го забравиш.

– Не! Не, Иза – буйно заклати глава Айла и притисна по-здраво вързоп в ръцете си. Изгърби се над него, бранейки го с тялото си, като разговаряше само с една ръка със съкратените знаци на Креб. – Смятам да го задържа. Някак си, по някакъв начин, дори и да се наложи да си отида, смятам да запазя бебето си.

Уба не свалеше очи от двете жени, но и двете не и обръщаха внимание. Бе видяла с очите си мъчителното раждане на Айла, а бе присъствала на родилните мъки и на други жени. На децата не се спестяваше нито едно тайнство на живота и смъртта, те споделяха съдбините на Клана на равна нога с по-възрастните. Уба обичаше златокосото момиче, което и бе другар в игрите и приятел, майка и сестра. Трудното, болезнено раждане бе уплашило момичето, но когато Айла заговори за напускане, тя се уплаши още повече. Подсети се за предишното и отсъствие, когато всички казваха, че никога няма да се върне. Уба бе сигурна, че ако сега Айла си тръгне, няма повече да я види.

– Не си тръгвай, Айла – втурна се към нея момичето, като жестикулираше неистово. – Мамо, не можеш да позволиш на Айла да си отиде.

Не си отивай пак.

– Не желая да ви напускам, Уба, но не мога да оставя бебето си да умре – рече Айла.

– Не можеш ли да го оставиш високо в някое дърво като майката в приказката на Аба? Ако оживее след седем дни, Брун не може да не ти позволи да го задържиш – умоляваше я Уба.

– Приказката на Аба е само едно предание, Уба – обясни и Иза. – Нито едно бебе не може да оцелее в студа и без храна.

Айла изобщо не слушаше обясненията на Иза. От детинското предложение на Уба и хрумна идея.

– Мамо, в една част това предание е вярно.

– Какво искаш да кажеш?

– Ако бебето ми все още е живо след седем дни, Брун ще трябва да го приеме, не е ли така? – запита Айла със сериозен вид.

– Какво си намислила, Айла? Не можеш де го оставиш на открито с надеждата, че ще е живо след седем дни. Знаеш, че това е невъзможно.

– Няма да го оставям, ами ще го взема със себе си. Знам едно място, където мога да се скрия, Иза. Мога да отида на това място, като го взема с мен, а след това ще се върна за деня на назоваването му. Има една мъничка пещера...

– Не! Айла, не ми говори за подобни неща. Няма да е редно. Това означава неподчинение. Не мога да се съглася, против обичаите на Клана е. Брун съвсем ще се разгневи. Ще те търси, ще те намери и ще те доведе. Не е редно, Айла – предупреждаваше я Иза. Стана и направи няколко крачки към огнището, спря и се извърна. – Дори и да напуснеш, той ще ме пита къде си.

Никога през живота си Иза не бе правила нищо против обичаите на Клана или против желанието на Брун. Самата идея я ужасяваше. Дори тайните противозачатъчни лекове бяха осветени от предишните поколения знахарки, те бяха част от наследството и. Да запазиш тайната не бе неподчинение – нямаше традиция или обичай, които да го забраняват – тя просто избягваше да го споменава. Планът на Айла не бе нищо друго освен бунт, бунт, за който Иза дори не бе сънувала и тя не можеше да го одобри.

Но в същото време знаеше колко много желае Айла това бебе, късаше и се сърцето, като се сетеше колко бе изстрадала през дългото и трудно раждане и как само страхът от смъртта на рожбата и бе дал силите, спасили и собствения и живот. „Айла има право“, помисли си Иза, като поглеждаше към новороденото. Вярно, че бе уродлив, но иначе бе

силен и здрав. И Креб бе уродлив, а сега е Мог-ър. Това е и първородният и син. Ако имаше стопанин, той би могъл да разреши на бебето да живее. Не, не би разрешил, размисли отново тя. Не можеше да се самозалъгва, както и не можеше да лъже останалите. Но би могла да си го премълчи.

Мислеше дали да каже на Креб или Брун, а много добре знаеше, че трябва, но не можеше да намери сили за това. Иза не можеше да одобри плана на Айла, но можеше да си го премълчи. А това бе най-своеволният грях през живота и.

Тури няколко жежки камъка в купа с вода, за да приготви настойка от мораво рогче за Айла. Когато Иза и донесе цяра, младата жена бе заспала с бебето в ръце. Взе рожбата и внимателно.

– Изпий това, Айла – рече тя. – Увих последъка³ и го сложих в гъгла.

Довечера можеш да си починеш, но утре трябва да го заровиш. Брун вече знае, Ебра му е казала. Той предпочита да не оглежда новороденото и да издава официално нареждане. Очаква ти да се погрижиш за него, след като си скрила следите от раждането. – Иза всъщност казваше на щерка си колко време има да състави плана си.

След като Иза си тръгна, Айла лежеше будна и си мислеше какво да вземе със себе си. „Ще ми трябва кожата за спане, заешки кожи за бебето и птичи пух, както и няколко допълнителни пелени за преобличане. Ще е хубаво да взема и храна, както и мях с вода. Ако изчакам слънцето да се издигне високо преди да тръгна, мога да приготвя всичко заранта.“

На следващата заран Иза сготви много повече храна, отколкото бе необходима за утринния залък на четирима души. Креб се бе приютил и си бе легнал късно, искаше да избегне каквито и да е разговори с Айла. Не знаеше какво да и каже. „Тотемът и е твърде силен, мислеше си той. Не е бил изцяло сразен тъкмо затова тя толкова много кървя по време на бременността си. Ето защо рожбата и е уродлива. Твърде жестоко, тя толкова много го искаше.“

– Иза, храната ще стигне за цял клан – забеляза Креб. – Кой ще изяде толкова?

– Тя е за Айла – рече Иза и бързо сведе глава.

„Иза би трябвало да има много деца, помисли си старецът, я как душа дава за тези, дето ги има. Но Айла напоследък има нужда да

---

3. Плацентата – Бел. ред.

възстанови силите си. Доста време ще и трябва да го преживее. Питам се дали някога ще роди нормална рожба?“

Когато стана, на Айла и се зави свят и почувства прилив на топла кръв. Болеше я да направи дори няколко крачки, а да се наведе бе цял мълчение. Бе по-слаба, отколкото си мислеше и едва не се паникьоса. „Как ще се изкатери до пещерата? Но ще трябва. Ако не се изкатери, Иза ще ми вземе рожбата и ще се отърве от нея. А какво ще правя, ако загубя бебето си?

Няма да го загубя, реши тя с непоколебима решителност, прогонвайки паниката от ума си. Все някак си ще се добера, дори и да се наложи да пълзя дотам.“

Ръмеше, когато Айла напусна пещерата. Бе взела някои неща на дъното на кошницата си за бране и ги бе покрила със смрадливия вързоп с рождения последък. Останалото бе скътала под връхната си кожена дреха. Бебето бе безопасно привързано на гърдите и с помощта на наметка за носене. Първият пристъп на световъртеж и премина, когато се отправи по пътя през гората, но продължаваше да и се гади. Сви от пътеката и си запробива път сред гълбините на гората, преди да спре. Толкова немощна бе, че и бе трудно да издълбае дупка с пръчката за копаене. Зарови вързопа дълбоко, както и бе казала Иза, и направи съответните знаци. После погледна към сина си, заспа дълбоко на топло и в уютна безопасност. „Никой няма да те зарови в дупка като тази“, рече си тя наум. После се захвана да изкачва стръмните предпланини, без да усеща, че някой я следи.

Малко след като Айла напусна пещерата, Уба се измъкна незабелязано след нея. Зимата, прекарана в обучение след болестта на майка и, я караше много по-добре да осъзнава опасността, на която се излагаше Айла. Знаеше колко немощна е младата жена и се боеше да не би да припадне и да стане лесна плячка на някой скитащ хищник, привлечен от мириса на кръв по нея. Уба за малко не изтича обратно в пещерата да каже на Иза, но не искаше Айла да върви сама, така че се зае да я проследи. Момичето я загуби от погледа си, след като тя сви от пътеката, но я зърна отново да се изкачва по една открита отсечка на склона.

Докато се катереше, Айла тежко се подпираше на пръчката си за копаене, като я използваше за бастун. Често се спираше, като поемаше дълбоко въздух да преодолее гаденето и полагаше усилия да не отстъпи пред виенето на свят, което заплашваше да се превърна в припадък. Усещаше кръвта да се стича по краката и но не искаше да спира, за да смени попиващата превръзка. Спомни си за времето, когато можеше да

изтича по стръмния склон, без дори да се задъха. А сега даже не можеше да повярва колко далеч и се стори високопланинската ливада. Разстоянието между познатите и ориентири и се стори невероятно дълго. Айла не си даваше мира, докато не бе на път да припадне, после с усилие запази съзнание и си почина достатъчно, за да продължи.

И това до късния следобед, когато новороденото взе да плаче, плачът му долиташе до ушите и през гъста мъгла. Не спря и заради него, просто стисна зъби и продължи да се катери. В главата и се въртеше само една мисъл – трябваше да стигне до ливадата, трябва да стигне до пещерата. Вече дори не знаеше защо.

Уба я следваше от далече, тъй като не искаше Айла да я види. Едва ли знаеше, че Айла почти не виждаше отвъд следващата си крачка. Главата на младата майка плуваше в розова мъгла, когато най-сетне достигна до планинското пасище. „Още малко, каза си тя, само още мъничко.“ Бъхтеше през поляната и дори нямаше сили да отмести настрани клоните, преди да залитне в мъничката пещера, която толкова често се бе оказвала нейно убежище. Строполи се върху сърнешката кожа, без да обръща внимание на мокрите си дрехи и не помнеше кога е дала на плачещия си син да суче, преди най-сетне да си позволи да отстъпи пред изтощението.

Уба имаше късмет, че достигна ливадата, тъкмо преди Айла да се скрие в пещерата, иначе щеше да си помисли, че жената е изчезнала яко дим. Гъстият лешников шубрак със сплетените си клони напълно скриваше дупката в планинската гръд дори при отсъствието на лятната зеленина. Уба хукна към пещерата. Бе отсъствала повече, отколкото си мислеше, на Айла и бе необходимо доста повече време да достигне до мъничката пещера, отколкото бе предполагало момичето. Боеше се да не би Иза да се ядоса и я нахока. Но Иза не обърна внимание на късното завръщане на Уба. Бе видяла щерка и да се измъква след Айла и предугаждаше намеренията и но не искаше да се убеждава в тях.

20

Не трябва ли вече да се връща, Иза? – попита Креб. Цял следобед той загрижен крачеше напред-назад из пещерата. Иза кимна неспокойно, без да вдигне очи от студения, сгоствен сърнешки бут, който режеше на парчета.

– Ох! – внезапно извика тя, когато острия резец, с който си служеше, отвори дълбока рана в пръста и. Креб вдигна очи, изненадан колкото от това, че се бе порязала, толкова и от спонтанното и възклицание. Иза умело си служеше с каменния нож, вече не помнеше кога за последен път се бе порязвала. „Клетата Иза“, помисли си Креб. „Самият аз съм толкова притеснен, че забравих какво ли трябва да и е на нея“, укоряваше се той. „Нищо чудно, че е неспокойна, и тя се притеснява.“

– Преди известно време разговарях с Брун, Иза – рече с жестове Креб. – Все още не му се ще да я търси. Никой не трябва да знае къде една жена се освобождава... къде се намира в момент като този. Знаеш какво нещастие би я сполетяло, ако някой мъж я види. Но тя е твърде слаба, може да е паднала някъде в дъжда. Можеш да отидеш да я потърсиш, Иза, та ти си знахарка. Не може да е отишла много далеч. Не се притеснявай за яденето, мога да почакам. Защо не, тръгнеш веднага, скоро ще се стъмни.

– Не мога – отвърна с жестове Иза и пхна отново пръста си в уста.

– Как така не можеш? – изненада се Креб.

– Не мога да я намеря.

– Откъде знаеш, че не можеш да я намериш, като още не си тръгнала? – Старият маг бе напълно слисан. „Защо Иза не иска да я потърси? Само като си помисли човек, че още не е тръгнала да я търси. Мислех, че вече ще кръстосва горите надлъж и нашир в търсене на Айла под дърво и камък. Толкова е неспокойна, нещо не е наред.“

– Иза, защо не искаш да потърсиш Айла? – запита той.

– Няма никакъв смисъл и без това не мога да я намеря.

– Че защо? – настояваше той.

Очите на жената се изпълниха с боязлива тревога.

– Тя се крие – призна Иза.

– Криела се! И от какво се крие?

– От всички. От Брун, от теб, от мен, от целия Клан – отвърна тя.

Креб се видя в чудо, а загадъчните отговори на Иза само го

объркаха още повече.

– Иза, най-добре ще е да ми обясниш. Защо Айла се крие от Клана, от мен, от теб? Особено от теб. Точно сега има нужда от теб.

– Иска да задържи новороденото, Креб – с жестове му рече Иза, а после бързо продължи, като го молеше с очи да я разбере. – Рекох и аз, че дълг на майката е да се отърве от уродливото дете, но тя отказва. Сам знаеш колко много го искаше това дете. Каза, че ще го вземе със себе си и ще го крие до деня за наричане, за да може Брун да го приеме.

Креб я гледаше втренчено, като моментално схвана крайната цел на своенравието на Айла.

– Да, Брун ще бъде принуден да приеме сина и, Иза, а после ще я прокълне за умишлено неподчинение, този път завинаги. Не знаеш ли, че ако някоя жена принуди мъжа да действа против волята му, той губи от престижа си? Брун не може да си го позволи, мъжете няма да го уважават вече. Дори и да я прокълне, той ще загуби престижа си, а Събирането на Клановете е това лято. Мислиш ли, че ще може да се изправи очи в очи с останалите Кланове след всичко това? Целият Клан ще загуби от престижа си заради Айла – заръкомаха вбесен магьосникът. – Какво ли я е накарало да измисли подобно нещо?

– Ами една от приказките на Аба за майката, която сложила уродливото си бебе високо в едно дърво – отвърна Иза. Обезумялата жена не бе на себе си. Защо не и хрумна да го обмисли по-добре?

– Бабини измишльотини! – направи възмутен жест Креб. – Аба би трябвало да се занимава с нещо по-полезно, вместо да пълни главата на девойката с такива дивотии.

– Не е виновна само Аба, Креб, ами и ти.

– Аз ли! Кога съм и разправял подобни истории?

– На теб не ти трябва да и разправяш истории. Нали ти се роди уродлив, но ти позволиха да живееш. А сега си Мог-ър.

Думите на Иза потресоха килнатия на една страна, еднорък магьосник. Той много добре знаеше поредицата от непредвидими събития, довели до приемането му за член на Клана. Майката на майка му веднъж му каза, че е било чисто и просто чудо. Да не би Айла да се опитваше да предизвика чудо за сина си заради него? Изобщо и дума не можеше да става. Тя никога нямаше да принуди Брун да приеме сина и и да оцелее. Желанието трябваше да е негово, решението трябваше да е негово, изцяло негово.

– Ами ти, Иза, не и ли каза, че не е редно?

– Умолявах я да не тръгва. Казах и, че аз ще се отърва от бебето,

щом тя не може. Но след това не ми даваше да припаря до него. Ох, Креб, тя толкова изстрада, докато го роди.

– Значи ти я пусна да тръгне с надеждата, че замисълът и ще успее. Защо не каза на мен или на Брун?

Иза само поклати глава. „Креб е прав, трябваше да му кажа, А сега ще погине не само новороденото, ами и Айла“, мислеше си тя.

– Къде отиде тя, Иза? – окоето на Креб се бе вкаменило.

– Не знам. Разправяше нещо за мъничка пещера – отвърна жената с помръкнало сърце. Магьосникът рязко се извърна и закуцука към огнището на вожда.

Письците на бебето най-сетне събудиха Айла от непробудния и сън. Бе тъмно и мъничката пещеричка бе влажна и студена без огън. Отиде в дъното да се облекчи и премига, щом топлата, амонячна течност защита кървящата и, разкъсана плът. Затършува в тъмното из кошницата си за бране да намери чиста превръзка и нови пелени за подмокрената си и оплескана рожба, пийна малко вода, а после, загръщайки и двамата с кожата си, легна отново да накърми сина си. Като се събуди следващия път, стените на пещеричката бяха прошарени от слънчеви петна светлина, която струеше през сплетения лешников клонак, скриващ входа. Хапна си студена храна, докато бебето сучеше.

Храната и почивката я съживиха и тя се изправи както бе седнала с бебето в ръце, потънала в сънлив размисъл. „Ще трябва да насъбера дърва, а и храната няма да ми стигне за дълго, ще се наложи да си набавя още, мислеше си тя. Люцерната трябва да е покарала, а и ще подсили кръвта ми. Сигурно свежата детелина и стръковете змийски грах, както и луковиците са станали вече. Мъзгата е тръгнала нагоре, вътрешната кора е сладка, особено тази на клена. Не, кленът не расте толкова високо, но пък има брези и борове. Чакай да видим, току-що покарал лопуш, конско петало, листенца от глухарче, както и папрат, всичко това ще да е още съвсем свежо. Сетих се и за прашката си, тъдява гъмжи от земни катарички, бобри и зайци.“

Айла се замечта за насладите на затоплящото се време, но когато се изправи, усети как кръвта и бликна и и се зави свят. По нозете и се бе спекла съсирена кръв, следи от нея имаше и по опинците и дрехите и и това я накара по-реално да осъзнае окаяното си положение.

Когато световъртежът и премина, реши да се изчисти, а след това да събере малко дърва, но не знаеше какво да прави с бебето. Разкъсваше се между желанието да го вземе със себе си или да го остави както

бе заспало. Жените от Клана никога не оставяха бебетата си без надзор, те винаги се намираха в зрителното поле на някоя жена и Айла ненавиждаше мисълта, че го оставя самичко. Но трябваше да се почисти и да донесе още вода, а и без него можеше да носи повече дърва.

Надърна навън през оголените клони на храсталака, за да се увери, че наблизко няма никой, после ги отметна и остави пещерата зад себе си. Почвата бе подгизнала, край поточето се бе превърнала в хлъзгаво мочурище от кал. По сенчестите кътчета все още се задържаха преспи сняг. Потрепервайки на силния източен вятър, подкарал още дъждовни облаци пред себе си, Айла се съблече и нагази в студеното поточе да се измие, после почисти дрехите си.

Лепкавата, влажна кожа почти не топлеше, когато отново ги навлече.

Отиде до гората околоръст високопланинското пасище и задържа няколко по-ниски, изсъхнали клони на един бор. Вихрен шемет я залюля, коленете и се огънаха и тя посегна да се хване за дървото. Главата и бумтеше, наместо преглъщаше, за да не повърне, прималя и от слабост. Напуснаха я каквито и да е мисли за лов и събиране на храна. Изтощителната бременност, мъчителното раждане и изнурителното катерене – всички те взимаха своето и тя бе останала без сили.

Когато се върна в пещерата, бебето плачеше. Бе хладно и влажно и на него му липсваше топлината на близостта и. Вдигна го в прегръдката си, но после се сети за меха с вода, който бе оставила край потока. Не можеше да мине без вода. Остави сина си и отново се помъкна навън. Почваше да вали. Когато се върна се строполи от изнемога и придържа влажната, дебела кожа върху двама им. Прекалено уморена бе, за да забележи бдителните очи на страха, които надзъртаха от ъгълчетата на съзнанието и, докато сънят я унасяше.

– Не ти ли казах, че е дрзка и своенравна? – жестикулираше Брод самодоволно. – Ами кой да ми вярва? Не. Застанаха на нейната страна, търсеха оправдание, оставиха я да стане по нейното, дори и позволиха да ходи на лов. Хич не ме интересува колко могъщ е тотемът и, жените не бива да ловуват. Пещерния Лъв не я е накарал, това бе просто неподчинение. Нали виждате какво става, като се даде на една жена прекалено голяма свобода? Нали виждате какво става, когато сте твърде снизходителни? Сега тя си мисли, че може да натрапи уродливия си син на Клана. Този път никой не може да я оправдае. Умишлено не се е подчинила на обичаите на Клана. Това е непростимо.

Най-сетне Брод бе отмъстен и той се опиваше от възможността да каже „Нали ви казах?“. Набиваше им го в главите с отмъстителност, която накара вожда да премига. На Брун не му се нравеше да губи от пресстижа си и синът на стопанката му с нищо не облекчаваше положението му.

– Чухме какво имаш предвид, Брод, даде знак той. – Няма нужда непрекъснато да се повтаряш. Когато се върне, аз ще се заема с нея. Няма жена, която да ме е накарала да направя нещо против волята ми и това да и се е разминало, та сега ли ще позволя това. Когато претърсваме отново утре заран – рече Брун, връщайки се на причината да свика събрание, – мисля, че трябва да търсим на места, където рядко ходим. Иза каза, че Айла е знаела за мъничка пещера. Някой да е виждал наоколо малка пещера? Не може да е твърде далеч, прекалено слаба бе, за да отиде надалеч. Да оставим степта и гората и да търсим там, където е вероятно да има пещери. Този дъжд сигурно е отмил следите и, но може и да е оставила някоя стъпка. Искам да ми я намерите на всяка цена.

С тревога Иза дочака края на събирането на Брун. Беше се опитвала да набере кураж да го заговори и реши, че сега е моментът. Когато видя мъжете да си тръгват, отиде до огнището му със сведена глава и седна в краката му.

– Какво искаш, Иза? – попита Брун, след като я потупа по рамото.

– Тази недостойна жена желае да говори с вожда – започна Иза.

– Можеш да говориш.

– Тази жена е виновна, че не отиде при вожда, когато разбра какво е намислила младата жена. – Обзета от вълнение, Иза забрави да използва официалното обръщение към вожда. – Но, Брун, тя толкова искаше да има бебе. Никой не си е помислял, че тя някога ще зачене живот, най-малко тъкмо тя. Как щеше да бъде сразен Духът на Пещерния Лъв? Това бе такова щастие за нея. Макар и да се намъчи, нито за миг не се оплака. Без малко да умре по време на раждането, Брун. Накрая само мисълта, че бебето ще умре и даде сили. Просто не можа да понесе мисълта да се откаже от него, макар и уродливо. Бе сигурна, че други бебета няма да роди. Не бе на себе си от изненада и болка, мислите и се лутаха. Знаем, че нямам право да те моля, Брун, но те умолявам да я пощадиш.

– Защо не дойде при мен по-рано, Иза? Щом като мислиш, че сега има смисъл да молиш за пощада, защо не дойде при мен тогава? Някога бил ли съм груб с нея? Не бях спял за нейните страдания. Един мъж може да извърне очи, за да не надзърта в чуждото огнище, но не може да запуши ушите си. Няма човек в Клана, който да не знае през какви мъки

премина Айла, за да роди сина си. Да не ме мислиш за толкова кораво-сърдечен, Иза? Ако беше дошла при мен, ако беше ми разказала какво изпитва, какво има намерение да прави, не смяташ ли, че аз щях да премисля дали да не оставя бебето и живо? Можех да погледна снизходително на заплахите и за бягство и криене като на бълнуването на побъркана жена. Щях да прегледам детето. Въпреки че си няма стопанин, ако уродливостта не е твърде крещяща, можех да му позволя да живее. Но ти не ми даде никаква възможност. Ти допусна, че знаеш как щях да постъпя. Не очаквах това от теб, Иза. Досега не съм те виждал да изменяш на дълга си. Винаги си била пример за останалите жени. За поведението ти мога да виня само болестта ти. Знаем колко си болна, макар че се стараеш да не го показваш. Уважавах желанията ти и дори зъб не обелвах, а миналата есен бях сигурен, че си готова да поемеш за света на духовете. Много добре знаех, че Айла смята това за единствената си възможност да има дете. Подозирам, че е права. И все пак я видях да оставя настрана всякаква мисъл за себе си, когато беше болна, Иза, и благодарение на нея ти прескочи трапа. Не ми е ясно как го постигна. Навярно пръст в това има Мог-ър, който накара духовете, дето искаха да те вземат със себе си, да се смилят и ги убеди да ти позволят да останеш, но това не бе дело само на Мог-ър. Бях готов да удовлетвори молбата му и да и позволя да стане знахарка. С времето се научих да я уважавам, както едно време уважавах теб. Досега бе жена, достойна за възхищение, пример за покорно послушание, напук на сина на стопанката ми. Да, Иза, не съм сляп за грубото държане на Брод към нея. Дори единственото и прегрешение в началото на миналото лято бе предизвикано от него в известен смисъл, макар че не ми е напълно ясно как. Недостойно е това, което той върши – да мери сили с една жена. Брод е много смел и силен ловец и няма никакво основание да се бои, че една жена заплашва мъжеството му. Навярно той е видял нещо друго, което аз не съм забелязал. Може и да е прав, може да съм бил сляп за нея. Иза, ако беше дошла при мен по-рано, бих могъл да размисля върху молбата ти, бих могъл да позволя на сина и да живее. Но сега е твърде късно. Когато се върне на деня за назоваване на детето, и Айла, и синът и ще умрат.

На следващия ден Айла се опита да стъкне огън. Все още имаше няколко трески сухо дърво, останали от предишния и престой. Завъртя една съчка между дланите си о друго парче дърво, но не притежаваше издръжливостта да устои на продължителното усилие, което се изискваше, за да почне да тлее, а и имаше късмет, че не успя. Друг и Круг се

озоваха на планинската ливада, докато тя и бебето спяха. Щяха да подушат огъня или това, което бе останало от него и щяха да я намерят. А стана така, че те минаха толкова близо до пещеричката, че ако бебето бе проплакало насън, нямаше начин да не го чуят. Но входът на мъничката дупка в скалния масив бе тъй добре скътан в гъстата, стара лешникова туфа, че не го забелязаха.

Но щастието и се усмихна още веднъж. Пролетните дъждове, стиращи се мрачно от оловно синьото небе, превърнали брега на поточето в кално блато и почвата на ливадата – в джвакащо тресавище, хвърлили сянка върху настроението и, отмиха каквито и да е нейни следи. Такива майстори на проследяването като ловците можеха да различат стъпката на всеки член от Клана и острият им поглед начаса щеше да забележи откършените филизи и разровената почва от извадените грудки и корени, ако бе тръгнала за храна. Самата и немощ попречи да я намерят.

Когато Айла излезе по-късно и видя стъпките на мъжете в калта около извора на поточето, където бяха се спрели да пийнат вода, сърцето и без малко да спре. Вече я бе страх да излиза. Стряскаше се при всеки порив, който поклащаше хрусталака пред пещерата и и напрягаше слуха си да дочуе въображаеми звуци.

Храната, която бе донесла със себе си, бе на привършване. Прерови кошниците, оплетени от нея, за да държи в тях храната по време, на дългия и самотен престой, докато траеше временното смъртно проклятие. Намери само няколко изсъхнали, изгнили лешници и изпражнения на дребни гризачи – свидетелство, че запасите и са били намерени и отдавна изядени. Откри и гнилите, изсъхнали остатъци от излишъка храна, който Иза и даде, когато бе обитавала пещерата по време на женското проклятие – напълно негоден за ядене.

Тогава се сети за скривалището със сушено сърнешко месо в каменната ниша в дъното на пещерата от сърната, която бе убила, за да си направи топли дрехи. Айла намери малката купчинка камъни и ги разрови. Консервираното месо в тайника бе непокътнато, но облекчението и бе краткотрайно. Клоните на входа на пещерата се раздвижиха и сърцето на Айла лудешки затупа.

– Уба! – зажестикულიра тя от уплаха и изненада, докато момичето влизаше в пещерата. – Как ме намери?

– Проследих те в деня, когато си тръгна. Толкова ме бе страх, че нещо ще ти се случи. Донесох ти малко храна и малко чай да не спре млякото ти. Мама го направи.

– Да не би и Иза да знае къде съм?

– Не. Но знае, че аз знам. Мисля, че не иска да знае, иначе ще трябва да каже на Брун. О, Айла, Брун направо е бесен. Мъжете не спират да те търсят всеки ден.

– Видях стъпките им край извора, но не са видели пещерата.

– Брод се хвали наляво и надясно, че през цялото време е знаел колко си лоша. Почти не съм виждала Креб, откакто ти си тръгнала. По цял ден е в дома на духовете, а и мама е толкова разстроена. Каза ми да ти кажа да не се връщаш – рече Уба с очи, разширени от страх за младата жена.

– Как ти е предала това съобщение, след като не сте разговаряли за мен? – попита Айла.

– Наготви допълнително снощи, а и тази сутрин. Не е кой знае колко – мисля, че се страхува да не би Креб да се досети, че е за теб, – но тя изобщо не хапна и залък. По-късно запари чая, а след това взе да стене и да си говори сама, сякаш те оплаква, тя те оплаква, откак ни напусна, но на мен ми се струва, че нищо и няма. Все повтаряше: „Само да можеше някой да каже на Айла да не се връща. Горкото ми дете, бедната ми щерка, останала е без храна, а е немошна. И трябва да има мляко за бебето си“, и все такива неща. После напусна пределите на огнището. Точно до чая бе оставен този мех, а храната бе добре загърната.

– Трябва да ме е видяла да тръгвам, когато те проследих – продължи Уба. – А пък аз се чудех защо не ме нахока, че се бавя толкова. Брун и Креб са бесни, че не им е казала за намеренията ти да се скриеш. Ако знаеха, че има и най-малката представа как да те намери и не им е казала, не знам какво ще сторят с нея. Но мен никога не ме е питал. Така или иначе никога не обръща много внимание на децата, особено пък на момичетата. Айла, знам, че би трябвало да кажа на Креб къде си, но не искам Брун да те прокълне, не искам да умреш.

Айла усети как сърцето затупа в ушите и. Какво съм направила? Преди да се закани да напусне Клана не бе осъзнавала колко е немошна и колко трудно ще и бъде да оцелее сама с невръстното бебе. Предвидила бе да се завърне в деня за назоваване на бебето и. „А сега какво ще правя?“ Вдигна рожбата си и я притисна към себе си. „Но не можех да те оставя да умреш, не е ли така?“

Уба се взираше със състрадание в младата майка, която изглежда бе забравила за нейното присъствие.

– Айла, може ли да го видя? – рече тя нерешително. – Досега изобщо нямах възможност да видя бебето ти.

– О, Уба, разбира се, че можеш да го видиш – отвърна тя с жест,

като и стана мъчно, че бе забравила за момичето, след като то бе било целият този път, за да донесе посланието на Иза. А и можеше да си навлеche неприятности. Ако някога се разбере, че Уба е знаела как да намери Айла и не е казала, наказанието и щеше да бъде строго. Можеше да съсипе живота и.

– Искаш ли да го подържиш?

– Може ли?

Айла постави бебето в скута и. Уба взе да разгръща повоите му, после вдигна очи към Айла за разрешение. Майката кимна.

– Не изглежда зле. Не е сакато като Креб. Малко е мършаво, но най-вече главичката му изглежда по-различно. И все пак не е толкова различно от теб. Ти не приличаш на никого от Клана.

– Това е, защото не съм родена в Клана. Иза ме намери, когато бях малко момиченце. Тя казва, че съм се родила при Другите. И въпреки всичко вече съм от Клана – рече гордо Айла, после лицето и помръкна.
– Но не за дълго.

– Понякога не ти ли липсва майка ти? Имам предвид истинската ти майка, а не Иза? – запита момичето.

– Не помня друга майка, освен Иза. Не се сещам за нищо, преди да дойда да живея с Клана – тя внезапно пребледня. – Уба, къде ще отида, щом не мога да се върна? С кого ще живея? Никога вече няма да видя Иза, както и Креб. И теб сигурно те виждам за последен път. Но не знаех как другояче да постъпя. Не можех да оставя рожбата си да погине.

– Не знам, Айла. Мама казва, че Брун щял да загуби от престижа си, ако ти го принудиш да приеме сина ти и тъкмо затова е толкова бесен. Тя казва, че ако някоя жена принуди някой мъж да направи нещо, останалите мъже нямало да го уважават повече. Дори и да те прокълне след това, ще загуби от престижа си, просто защото си го принудила да стори нещо против волята му. Не искам да ни напускаш, Айла, но ако се върнеш, ще умреш.

Младата жена погледна към посърналото лице на момичето, без да съзнава, че собственото и, просълзено лице представлява същата гледка. И двете посегнаха една към друга едновременно.

– По-добре да си вървиш, Уба, преди да си навлечеш някоя беля. – Момичето върна бебето на майка му и стана да си върви. – Уба, обади се Айла, щом момичето взе да отмества клоните настрани. – Радвам се, че дойде да ме видиш, така че можах поне още веднъж да си поговоря с теб. И кажи на Иза... кажи на мама, че я обичам – Сълзите рукнаха отново. – И на Креб кажи същото.

– Ще им кажа, Айла – момичето се забави още миг. – А сега си тръгвам – рече тя и бързешком напусна пещерата.

След като Уба си тръгна, Айла разгърна вързопа храна, донесен от нея. Не беше много, но със сушеното сърнешко щеше да и стигне за няколко дни, а после? Не можеше да мисли, умът и бе попаднал в хаотичен водовъртеж, повлякъл я в черната дупка на пълното отчаяние. Планът и се бе обърнал срещу нея. Не само животът на рожбата и, но и собственият и живот беше в опасност. Яде, без да усеща вкуса на храната и пийна малко чай, после пак си легна с бебето и потъна в забравата на съня. Тялото и имаше собствени нужди, изискваше почивка.

Беше нощ, когато отново се събуди и изпи остатъка от студения чай. Реши да донесе още вода, докато е тъмно и няма никакъв шанс да я съзрат мъжете от потерята. Затършува в тъмното за меха и за миг се паникьоса и загуби чувството си за ориентация в непрогледния мрак на пещерата. Клоните, които замаскирваха входа се очертаваха на фона на не толкова катранения небосклон, като по този начин и помогнаха да се ориентира пак и тя бързешком се измъкна навън.

Полумесецът, заиграл се на гоненица с препускащите облаци, едва-едва грееше, но очите и, напълно привикнали на мрака в пещерата, различаваха неясните силуети на призрачни дървета на сумрачната светлина. Бълбукащата вода на извора, блискаща се о камъните в миниатюрен водопад, отразяваше проблясващото резенче с бледа, многоцветна светлина. Айла все още бе немощна, но вече не и се виеше свят, щом се изправеше, а и вървеше по-леко.

Нито един мъж от Клана не видя, докато се навеждаше край извора под прикритието на мрака, но я наблюдаваха други очи, по-навикнали да виждат на лунна светлина. Нощните хищници и вечерната им плячка пиеха вода от същия извор като нея. Айла никога не бе толкова уязвима, откак като петгодишно голо-голеничко дете се скиташе сама, не толкова заради немощта и ами защото мислите и не бяха насочени към оцеляването. Не бе нашрек, мислите и бяха обърнати навътре. Можеше лесно да стане плячка на всеки дребен хищник, привлечен от силния мирис. Но присъствието на Айла бе оставило неизлечими следи още преди това. Светкавичните камъни, не винаги смъртоносни, но болезнени, не се забравяха. Хищниците, чиято територия включваше пещерата, гледаха да са по-далеч от нея. Тя се ползваше от едно предимство, един вид на безопасност, от която сега черпеше с пълни шепи.

– Все трябва да има някаква следа от нея – жестикулираше ядосано

Брун. – Ако си е взела храна, все някога ще свърши, скоро ще трябва да излезе от укритието си. Искам още веднъж да се претърси всяко вече претърсено кътче. Искам да знам и ако е мъртва. Все някой лешояд ще я е открил и ще има следи. Искам да ми я намерите преди деня за назоваване. И дума да не става да отида на Събирането на Клановете, ако не я намерите.

– Сега пък ще ни попречи да отидем на Събирането на Клановете – презрително каза Брод. – Защо изобщо я приехме в Клана? Та тя дори не е от Клана. Ако аз бях вожд, никога нямаше да я приема. Нямаше да позволя на Иза да я отгледа, дори нямаше да позволя на Иза да я прибере. Защо никой друг не може да я разбере каква е? Не и е за пръв път да проявява непокорство, много добре знаете. Непрекъснато се подиграва с обичаите на Клана и все и се разминава. Някой спря ли я, когато взе да мъкне животни в пещерата? Кой я спря, когато се юрна да се скита сама, което никоя свята жена от Клана не би си и помислила? Нищо чудно, че ни е шпионирала, докато се упражнявахме. А какво стана, когато я хванахме с прашка в ръката? Получи временно смъртно проклятие, а когато се върна, и позволиха да ходи на лов! Само си представете, жена от Клана да ходи на лов! Знаете ли какво ще си помислят другите Кланове за това? Нищо чудно, че няма да отидем на Събирането на Клановете. Нищо чудно, че смята да ни натрапи сина си?

– Брод, всичко това сме го чували и преди – с уморени жестове рече Брун. – Непокорството и няма да остане безнаказано, обещавам ти.

Непрекъснатото дрънкане на една и съща струна от страна на Брод не само опъваше още повече нервите на Брун, ами вече и му влияеше. Вождът взе да поставя под съмнение собствената си преценка, която би трябвало да се основава на придържане към отдавна установени традиции и обичаи, почти недопускащи отклонения. И все пак, както, вече му напомняше Брод, на Айла и се бе разминавало след поредица от все по-сериозни прегрешения и както по всичко си личеше, бе довело до това непостижимо, явно неподчинение. Твърде голямо великодушие бе проявявал към пришълката, незакърмена с вроденото чувство за правотата на Клана, прекалена снизходителност. Тя го бе използвала. Брод бе прав, трябваше да е по-строг, трябваше да я накара да се съобразява с обичаите, навярно не биваше дори да позволява на знахарката да я прибере, но защо трябваше синът на стопанката му да опява непрекъснато?

Постоянното заяждане на Брод правеше впечатление и на останалите ловци. Мнозинството бяха почти убедени, че Айла някак си бе ги заслепила, хвърляйки им прах в очите и единствено Брод я бе прозрял с

бистър поглед. Когато Брун не бе наблизил, младежът клеветеше вожда, като намекваше, че вече е твърде стар да ги предвожда сполучливо. Загубата на престиж нанесе съкрушителен удар върху самоувереността на Брун, усещаше как уважението на мъжете му се изплъзва и при тези обстоятелства той не можеше да си позволи да се изправи очи в очи със Събирането на Клановете.

Айла си стоеше в пещерата и излизаше само за вода. Увита в кожи, и бе достатъчно топло дори без огън. Храната, донесена от Уба и забравеният запас от сърнешко месо – сухо като кожа и жилаво за дъвкане, но с висока степен на питателност, – разнообразявани с дни на глад, правеше брането и ловуването ненужни. Благодарение на тях можа да си почине като хората. Здравото и, младо тяло, заякнало от годините усилна физическа работа, вече нечезнело от необходимостта да изхранва не съвсем нормалния зародиш, се възстановяваше. Нямаше нужда толкова от сън, но в известен смисъл иначе се чувстваше зле. Постоянно бreme за нея бяха тревожните и мисли. Поне като заспеше, тревогите я напускаха.

Айла седеше до входа на пещерата със спящия си син в ръце. Бялата, водниста течност, капеща от ъгълчето на устата му, както и от другата и гърда, стимулирана от сученето му, свидетелстваше, че млякото и бе потекло. Следобедното слънце, скривано от време на време от бързо движещите се облаци, затопляше местенцето край входа с шарените си лъчи. Наблюдаваше сина си, следеше нормалното му дишане, прекъсвано от трепкане на очите и отривисти, леки спазми, които го караха да прави сучещи движения с уста, преди пак да си почине. Разгледа ги потоблизко, като извърна главата, за да види профила му.

„Уба каза, че не изглежда чак толкова зле, помисли си Айла, а и аз съм на същото мнение. Просто малко по-различно. Точно това каза и Уба. Просто изглеждаш по-различен, но не толкова различен като мен. Изведнъж Айла се сети за отражението си, което бе видяла в застиналия вир. Не толкова различен като мен!“

Отново огледа сина си, като се опитваше да си спомни собственото си отражение. „Челото ми е така издадено“, помисли си тя, като посегна да докосне лицето си. „И тази кост под устата. И аз имам такива. Но той има хребети на веждите, а аз нямам. Хората от Клана имат хребети на веждите. Щом аз се различавам, защо и рождата ми да не се различава? Трябва да прилича на мен, нали така? Мъничко прилича, но прилича и малко на бебетата на Клана. Прилича и на двете. Аз не съм се родила в Клана, но пък бебето ми е, само дето прилича на мен и на тях – нещо

средно между двете. Изобщо не смятам, че си уродлив, сине мой. Щом си роден от мен и при това в Клана, не можеш да не приличаш и на двете. Щом като духовете са се омесили, не трябва ли и видът ти да е смес от тях? Ти просто така изглеждаш, както и трябва да изглеждаш. Но от чий ли тотем се пръкна? Няма значение чий е бил, трябва някой да му се е притекъл на помощ. Никой от мъжете няма по-мощен тотем от мен, освен Креб. Пещерната мечка ли те зачена, рожбо моя? Живее в огнището на Креб. Не, не е възможно. Креб вика, че Урсуз никога не допускал духът му да бъде погълнат от някоя жена, Урсуз винаги подбира. Е, добре, щом не е бил Креб, с кого друго съм имала нещо общо?“

Внезапно пред очите на Айла изникна образът на Брод, надвиснал над нея. „Не! Тя разтърси глава, като отхвърляше мисълта. Не и Брод. Рожбата ми не се е пръкнала от него!“ Потрепера от погнуса, като се сети за бъдещия вожд и как я бе принудил да задоволи мераците му. „Мразя го! Всеки път, щом ме доближеше, ме изпълваше ненавист. Надявам се вече никога, ама никога да не облекчава нуждите си с мен. Как ли го понася Ога? Как изобщо всяка жена го понася? Защо ли мъжете имат такива нужди? Защо ли мъжът иска да постави члена си в мястото, откъдето излизат бебетата? Това място би трябвало да е само за бебета, а не да лепне цялото от мъжки членове. Мъжките членове нямат нищо общо с бебетата“, помисли си тя възмутена.

Нелепостта на безсмисленото сношение все още и се въртеше в главата, когато се промъкна една странна мисъл. „Или пък имат? Би ли могъл мъжкият член да има нещо общо с бебетата? Само жените можеха да имат бебета, но нали имат както женски, така и мъжки рожби, размишляваше тя. Чудно, дали когато мъжът постави члена си в мястото, откъдето излизат бебетата, по такъв начин го зачева? Ами ако не е духът на мъжкия тотем, а мъжкият член, който зачева бебето? Това няма ли да означава, че бебето принадлежи и на него? Навярно точно затова се поражда тази нужда у мъжете, защото искат да заченат бебе. Навярно тъкмо затова и на жените им харесва. Досега никога не съм виждала жена да поглъща нечий дух, но често съм виждала мъжете да слагат членовете си в жените. Изобщо никой не си и помислил, че ще имам бебе, тотемът ми е твърде силен, но въпреки всичко родих и всичко започна тъкмо, когато Брод взе да облекчава нуждата си с мен. Не! Не е истина! Излиза, че рожбата ми е рожба и на Брод, помисли си с ужас Айла. Креб е прав. Винаги е прав. Погълнала съм дух, който се е сражавал с тотема ми и го е победил, навярно не само един, може би всички. Не на себе си сграбчи рожбата си, сякаш се опитваше да го задържи само за себе си.

Ти си моя рожба, а не на Брод! Дори не беше духът на тотема на Брод.“ Новороденото се стресна от внезапното движение и заплака. Тя внимателно го залюля, докато не притихна.

„Навярно тотемът ми е разбрал колко много искам да имам бебе и се е оставил да го сразят. Но защо тотемът ми ще допуска да имам бебе, когато е знаел, че ще трябва да умре? Едно бебе, което е частица от мен и от Клана винаги ще изглежда различно, винаги ще разправят, че рожбите ми са уродливи. Дори и да имах стопанин, рожбите ми нямаше да изглеждат вред. Никога няма да имам – възможност да задържа някое, всички ще трябва да погинат. Какво значение има това и без това и аз ще умра. И двамата ще умрем, сине мой.“

Айла притисна рожбата си към себе си, като го люлееше и му припваше, а по лицето и незабелязано се стичаха сълзи. „Какво да правя, рожбо моя? Сега какво да сторя? Ако се върна за деня на назоваването ти, Брун ще ме прокълне. Иза е казала да не се връщам, но къде да отида? Още не ме бива за лов, а дори и да ме биваше, какво ще правя с теб? Не бих могла да те взема със себе си, не мога да ходя на лов с бебе. Може да заплачеш и да подплашиш животните, а и не мога да те оставя самичко. Може и да не се наложи да ходя на лов, пак няма да останем без храна. Но имаме нужда и от други неща – дрехи, кожи, наметки и опинци. А и къде иде намеря пещера, където да живеем? Не мога да остана тук, през зимата натрупва твърде много сняг, а и сме прекалено близо до Клана, рано или късно ще ни открият. Мога да се махна оттук, но може да не намеря пещера, а и мъжете ще ме проследят и ще ме върнат. Дори и да се махна и да намеря пещера, дори да се запаса с достатъчно храна, за да изкараме зимата и дори да успея малко да половувам, пак ще бъдем самички. На теб ти трябвавам не само аз, ами и други хора. С кого ще си играеш? Кой ще те научи да ходиш на лов? Ами какво ще стане, ако с мен се случи нещо? Тогава кой ще се погрижи за теб? Ще бъдем сам-самички, точно като мен преди да ме намери Иза. Не искам ти да бъдеш самичко, а не искам и аз да бъда сама. Искам да се върна къщи, захълца Айла, заровила глава в повоите на рожбата си. Искам отново да видя Уба и Креб. Искам си майката. Но не мога да се върна къщи. Брун е бесен. Станах причина да загуби престижа си и той ще ме прокълне. Не знаех, че това ще подрони престижа му, просто не исках да погинеш. Брун не е толкова лош, нали той ми позволи да ходя на лов? Какво ли ще е, ако не го принуждавам да те приеме? Какво ли ще стане, ако само го помоля да ти позволи да живееш? Ако сега се върна, няма да подроня престижа му, още не е късно, има още два пръста до

деня за назоваването ти. Може пък така да не се гневи толкова? Ами ако се разгневи? Ами ако каже не? Ами ако ми те отнемат? Ако сега ми те отнемат, не ми се живее повече. Ако ти ще трябва да умреш и аз искам да умра. Ако се върна и Брун каже, че трябва да умреш, ще му се примолка да ме прокълне. И аз ще умра. Няма да те оставя да се върнеш самичко в света на духовете, рожбо моя, обещавам ти, че ако трябва да си отидеш, и аз ще дойда с теб. А сега отивам да помоля Брун да ми позволи да те задържа. Какво друго мога да сторя?“

Айла взе да трупа вещи в кошницата си за бране. Загърна бебето в наметалото за носене, а после и двамата в рунтавата връхна кожа и отметна клоните, които засланиях мъничката пещера. Докато изпълняваше навън, зърна нещо, проблясващо на слънцето. В краката и лежеше блещукаш, сив камък. Вдигна го. Не бе само едно камъче, ами три дребни отломъка железен пирит, слети в едно. Обърна го в ръка, като гледаше как блести златото на глупаците. Въпреки че през последните години често бе влизала и излизала от пещерата, никога досега не беше виждала необикновения камък.

Айла го стисна в ръка и затвори очи. „Да не би това да бе знак? Знак от тотема ми?“

– Велики Пещерни Лъве – зажестичулира тя. – Правилно решение ли взех? Да не би да искаш да ми кажеш, че веднага трябва да се върна? О, Пещерни Лъве, нека това да бъде знак. Нека да бъде знак, че ме смяташ за достойна, че всичко това просто е било още едно изпитание. Нека това бъде знак, че бебето ми ще живее.

Пръстите и трепереха, докато развързваше възела на малката кожена кесийка, увиснала на шията и. Прибави блещукащия камък със странна форма към боядисания в червено овар от мамутски бивен, вкаменения отпечатък на охлюв и бучката червена охра. С тупкащо от страх сърце и едничка, отчаяна надежда Айла се спусна към пещерата на Клана.

21

Уба се втурна в пещерата като жестикулираше неистово.

– Мамо! Мамо! Айла се върна!

Кръвта се оттегли от лицето на Иза.

– Не! Не може да бъде. Бебето с нея ли е? Уба, ти видя ли я? Каза ли и?

– Да, мамо, видях я. Казах и колко вбесен е Брун, предупредих я да не се връща – отвърна момичето с жестове.

Бързешком Иза се отправи към входа и видя Айла бавно да се приближава към Брун. Строполи се на земята в краката му, като се привеждаше напред, закриляйки рожбата си.

– Подранила е, сигурно погрешно е преценила времето – рече с жестове Брун на магьосника, който забързано се тътреше откъм пещерата.

– Не е преценила погрешно, Брун. Тя знае, че е подранила, върнала се е нарочно – отвърна му със знаци Мог-ър.

Вождът се взря в стареца, чудейки се откъде може да е толкова сигурен. После малко боязливо погледна към младата жена и отново към Мог-ър.

– Сигурен ли си, че заклинанията, които стори да ни предпазят, ще свършат работа? Тя би трябвало още да е в уединение, женското и проклятие още не е отминало, винаги трае повече след раждане.

– Заклинанията си ги бива, Брун, сторени са с костите на Урсуз. Защитен си. Можеш да я „видиш“ – отвърна магът.

Брун се извърна и се вторачи в младата жена, сгушила се над рожбата си, тресяща се от страх. „Би трябвало да я прокълна още сега, мислеше си той гневно. Но днес не е денят за назоваване на детето. Ако Мог-ър е прав, защо е подранила да се върне? И при това с бебето? Трябва още да е живо, иначе защо ще го носи със себе си. Неподчинението и е непростимо, но защо ли е подранила да се върне?“ Не можа да устои на любопитството си и я потупа по рамото.

– Тази недостойна жена прояви непокорство – започна Айла с безмълвни, церемонии движения, без да го гледа право в очите и без да е сигурна, че той ще прояви отзивчивост. Знаеше, че не би трябвало да се опитва да заговори мъж, би трябвало все още да е в уединение, но той я бе потупал по рамото. – Тази жена иска да говори с вожда, ако и бъде

позволено.

– Не заслужаваш да говориш, жено, но Мог-ър е призовал закрилата на духовете заради теб. Ако поискам да говориш, духовете ще разрешат. Права си, прояви голямо непокорство, какво имаш да ми кажеш за свое оправдание?

– Тази жена е благодарна. Тази жена познава обичаите на Клана, трябваше да се отърве от новороденото, както и каза знахарката, но тя избяга. Щеше да се върне в деня на назоваването на сина и, така че вождът да бъде принуден да го приеме в Клана.

– Доста си подранила – победоносно жестикулира Брун. – Още не е дошъл денят за наричане. Мога да наредя на знахарката да ти го вземе още сега.

Напрежението, което сковаваше гърба на Брун, откак Айла си бе отишла, го отпусна, докато жестикулираше и в миг цялата истина се стовари върху му. Традицията го задължаваше да приеме новороденото, само ако бе преживяло седем дни. Пълният срок не бе изтекъл, не му се налагаше да го приема, той не губеше от престижа си, отново владееше положението.

Ръцете на Айла сграбчиха неволно бебето, придържано от наметалото към гърдите и, после тя продължи:

– Тази жена знае, че още не е дошъл денят за наричане. Тази жена осъзна, че не е правилно да се опитва да накара вожда да приеме сина и. Не е женска работа да решава дали детето и трябва да живее или да умре. Само вождът може да вземе това решение. Ето защо тази жена се завърна.

Брун се вгледа в сериозното лице на Айла. „Поне е дошла на себе си навреме“, помисли си той.

– Щом като знаеш обичаите на Клана, защо си се върнала с едно уродливо дете? Иза ми каза, че не си могла да изпълниш дълга си като майка, сега готова ли си да се откажеш от него? Искаш ли знахарката да го стори вместо теб?

Айла се поколеба, захлупвайки сина си с тялото си.

– Тази жена ще се откаже от него, ако вождът и нареди. – Жестовите и бяха бавни, мъчителни, насилени, чувстваше се сякаш някой и въртеше нож в сърцето. – Но тази жена обеща на сина си, че няма да го остави самичък в света на духовете. Ако вождът реши, че бебето не бива да живее, тя го умолява да я прокълне – Изостави церемонния език и го замоли. – Моля те, Брун, моля те да позволиш на сина ми да живее. Ако трябва да умре, не искам да оставам жива.

Страстната молба на Айла изненада вожда. Той познаваше немало жени, които искаха да запазят рожбите си, въпреки деформациите и физическите недостатъци, но повечето изпитваха облекчение щом се отървяха от тях, колкото се може по-бързо и без шум. Уродливото дете лепваше петно на майката. То караше да бие на очи недостатъка на майката, неспособността и да роди безупречно дете. И това я правеше по-малко желана. Дори и деформацията да бе прекалено незначителна, за да представлява съществен недъг, оставаха съображенията що се отнася до положението на жената и бъдещите и стопани. По-късните години на една майка можеха да се окажат трудни, ако децата и или стопаните на децата и не можеха да се погрижат за нея. Макар че никога не можеше да умре от глад, животът и можеше да се окаже мъчителен. Молбата на Айла бе безпримерна. Майчината обич бе непоклатима, но беше ли достатъчно силна да последва детето си в отвъдния свят?

– Искаш да умреш заедно с уродливото бебе? Защо? – запита Брун.

– Синът ми не е уродлив – отвърна с жестове Айла без ни най-малка следа от предизвикателство. – Просто е различен. Аз съм различна, не приличам на хората от Клана. Както и синът ми. Всяко бебе, което родя, ще прилича на него, ако тотемът ми бъде сразен отново. Никога няма да имам бебе, на което да позволя да живее. И аз не искам да живея, щом всичките ми рожби ще трябва да погинат.

Брун погледна към Мог-ър.

– Ако една жена погълне духа на мъжкия тотем, не трябва ли бебето да прилича на него?

– Да, би трябвало. Но не забравяй, че нейният тотем е мъжки. Навярно тъкмо затова се съпротивлява толкова упорито. Пещерният Лъв може да е искал да бъде част от новия живот. Може да има нещо в това, което казва. Ще трябва да поразмишлявам върху думите и.

– Но въпреки това детето си остава уродливо?

– Това се случва често, когато женският тотем отказва да се предаде напълно. Като резултат бременността и е тежка и детето е недъгаво – отвърна Мог-ър. – Повече ме изненадва, че бебето е мъжко. Ако женският тотем се съпротивлява упорито, обикновено се ражда женска рожба. Но ние още не сме го видели, Брун. Може би е по-добре да го огледаме.

Имаше ли смисъл да си дава труда, питаше се Брун. Защо ли просто да не я прокълне веднага и да се отърве от рожбата и? Подранилото завръщане на Айла и покаяното и пълзене в краката му смири нараненото достойнство на Брун, но гневът му все още не бе се уталожил. На косъм

се бе разминал със загубата на престижа си, а не и бе за пръв път да му създава проблеми. Беше се върнала, но какво ли щеше да и текне после? А и освен това предстоеше Събирането на Клановете, както многократно му напомняше Брод.

Едно беше да позволи на Иза да прибере чуждото дете и да го приеме в Клана си. Но Брун имаше повод често да размишлява напоследък върху впечатлението, което това щеше да остави у останалите Кланове, когато пристигнеше на събирането с жена, родена от Другите. Като се върнеше мислено назад, се питаше как така се бе случило, че бе взел толкова нетрадиционни решения. Всяко от тях за момента не изглеждаше чак толкова неразумно. Дори това, че и позволи да ходи на лов му се струваше логично тогава. Но като се съберяха накуп и се погледнеха от гледната точка на външен човек, резултатът бе изумително нарушение на обичаите. Айла бе проявила непокорство, заслужаваше да бъде наказана и проклятието щеше да заличи всичките му тревоги.

Но смъртното проклятие бе сериозна заплаха за Клана, а вече веднъж ги бе оставил на волята на злите духове заради нея. Доброволното и завръщане бе предотвратило позора му – вероятно Иза бе права, тя не е била на себе си от ужас и болка. Наистина каза на Иза, че би размислил върху молбата да остави бебето живо, ако бяха го помолили. Е, нали всъщност го помоли. Тя се завърна, напълно осъзнала степента на прегрешението си, разбирайки какво е сторила и готова да отговаря за постъпката си, като го молеше за живота на детето си. Можеше поне да отгледа бебето, Брун не обичаше да взима прибързани решения. Направи на Айла отривист знак, сочейки към огнището на Креб, после се отдалечи.

Айла се втурна в очакващата я прегръдка на Иза. Ако не нещо друго, поне щеше да види за последен път жената, която познаваше като единствена майка.

– Всички вие имате възможност да го огледате – рече Брун. – При нормални обстоятелства не бих ви безпокоил, решението щеше да бъде просто. Но искам да чуя и вашето мнение, смъртното проклятие е непортима възможност, но не искам да излагам Клана на волята на злите духове отново. Ако решите, че момчето е годно, едва ли бих могъл да прокълна майката. Нея като я няма, ще трябва друга жена да го вземе, ще трябва да живее при някой от вас, чиято стопанка кърми дете. Ако се позволи на бебето да живее, наказанието на Айла няма да бъде толкова сурово. Утре е денят за наричане и затова ще трябва да побързам с

решението, а и на Мог-ър ще му трябва известно време, за да се подготви за проклятието, ако това ще бъде наказанието и. Това трябва да стане преди изгрев слънце утре сутринта.

– Бедата не е само в главата му, Брун – започна Круг.

Ика все още кърмеше най-малкото си дете и Круг не гореше от желание да приеме в огнището си новороденото на Айла, колкото и далечна да изглеждаше тази възможност. – Не стига това, ами дори не може да я държи изправена. Трябва да се придържа. На какво ще прилича, когато стане мъж. Как ще ходи на лов? Той никога не ще може да се изхранва сам, само ще е в тежест на целия Клан.

– Смятате ли, че има вероятност вратът му да заякне? – запита Круг. – Ако Айла умре, ще отнесе със себе си и частица от духа на Ога. Ага би се погрижила за сина и тя смята, че поне това го дължи на Айла – макар че не вярвам да и се занимава наистина с уродливо дете. Ако тя поиска, предполагам, че и аз ще се съглася, но не и ако това се окаже в тежест за целия Клан.

– Вратлето му е толкова източено и мършаво, а главата му е толкова голяма, че едва ли някога ще заякне достатъчно – забеляза Круг.

– Не го ща по какъвто и да е повод край огнището си, дори няма да си дам труда да питам Ога какво смята по въпроса. Той не е годен да бъде побратим на синовете и, та нали така ще стане брат на Брак и Грев, това няма да допусна. Брак ще оцелее, па макар и тя да отнесе частица от духа му със себе си. Не разбирам защо изобщо повдигаш този въпрос, Брун. Беше готов да я прокълнеш. Само защото се върна тичешком малко по-рано, ти си готов да я приемеш отново, а отгоре на всичко поставяш и въпроса за приемане на ненормалния и син – зажестукира непримиримо Брод. – Тя не ти се подчини като избяга, това че се е върнала не прави непокорството и по-малко. Какво има за обсъждане? Бебето е уродливо и тя трябва да бъде прокълната. И туй то. Защо все ни губиш времето с тези събирания заради нея? Ако аз бях вожд, вече щях да съм я прокълел. Непокорна е, нахална и влияе лошо и на останалите жени. Как другояче да си обясним постъпката на Иза? – Постепенно Брод се разпенваше от ярост и жестовете му ставаша все по-възбудени. – Тя заслужавала бъде прокълната, Брун, как изобщо можа да ти хрумне нещо друго? Защо не искаш да го разбереш? Да не си спял? Тя никога не е ставала за нищо. Ако аз бях вожд, първо на първо никога нямаше да я приема в Клана. Ако аз бях вожд...

– Но още не си станал вожд, Брод – отвърна му студено Брун, – а и едва ли ще станеш, ако не можеш добре да се владееш. Та тя е само една

жена, Брод, защо толкова се страхуваш от нея? Какво толкова може да ти стори? Тя трябва да ти се подчинява, няма друг избор. „Ако аз бях вожд, ако аз бях вожд“, само това ли имаш да кажеш? Що за вожд е този, който гори от желание да убие една жена и по такъв начин да изложи на опасност целия Клан? – Самият Брун аха да изпусне нервите си. Търпението му към сина на неговата стопанка вече се бе изчерпало.

Мъжете бяха потресени и развълнувани. Откритото съперничество между сегашния вожд и бъдещия ги опечаляваше. Наистина Брод бе прекрачил всякакви граници, но те вече бяха свикнали с изблиците му. Причина за смута им бе самият Брун, никога не бяха виждали вожда на косъм от загуба на самообладание. А и никога досега не бе се усъмнявал пред всички в качествата на сина на стопанката му да го наследи като вожд.

За един напрегнат миг двамата мъже счепкаха погледи в единоборство на волята. Брод пръв сведе поглед. Незастрашаван вече от загуба на престижа си, Брун сигурно бе овладял положението отново. Вождът бе той и не бе готов да отстъпи мястото си. Това накара младежът да бъде нащрек, почвата под краката му не бе толкова сигурна, колкото си мислеше. Брод подтисна чувството си за безсилие и горчиво разочарование, което се надигаше в него. „Още я покровителства, помисли си той. Как е възможно? Та аз съм син на стопанката му, а тя е просто една грозна жена.“ С цената на усилие Брод запази спокойствие като преглътна горчивината, която раздираше душата му.

– Този мъж съжалява, че накара вожда погрешно да изтълкува думите му – рече Брод с церемонии знаци. – Болката на този мъж са ловците, които трябва да предвожда един ден, ако сегашният вожд смята, че този мъж е способен да ги поведе. Как може един мъж да ходи на лов, ако главата му се клати?

Брун се вторачи сурово и гневно в младежа. Съществуваше някакво противоречие между значението на церемониите жестове и неволните намеци в изражението и позата.

Прекалено учтивият отговор на Брод бе язвителен и това подразни вожда много повече, отколкото явното несъгласие. Брод се опитваше да прикрие чувствата си и Брун го знаеше много добре. Но Брун се срамуваше от собственото си избухване. Много добре знаеше, че то бе предизвикано от все по-пренебрежителните забележки, които хвърляха съмнение върху решенията му. Тези забележки бяха засегнали болното място в неговата гордост. Но това го оправдаваше да загуби дотолкова самообладание, че да очерни сина на стопанката си пред всички.

– Чухме мнението ти, Брод – рязко му направи знак Брун. – Много добре разбирам, че като порасне бебето, ще се окаже по-голямо бреме за вожда, който ще дойде след мен, както и за следващия, но все още решавам аз. Ще сторя това, което смятам за най-правилно. Не съм казвал, че бебето ще бъде прието, Брод, или че жената няма да бъде прокълнатата. Тревогата ми е за Клана, а не за нея или детето и. Смъртното проклятие може да изложи всички ни на опасност, спотайващите зли сили може да ни донесат нещастие, особено след като вече са били на свобода. Смятам, че детето е прекалено уродливо, за да живее, но Айла е сляпа за недъга на рожбата си. Тя просто не го забелязва. Вероятно страстното и желание да има дете е разстроило ума и. Когато се завърна, тя ме помолите да я прокълна, ако синът и не е годен да го приема. Помолех и за вашето мнение, защото исках да знам дали някой от вас вижда нещо в новороденото, което съм пропуснал. Както и да е, не е лесно да се вземе решение дали да я накажа със смъртно проклятие или да уважа молбата и.

Отчаянието на Брод се разсея. „Може пък Брун в крайна сметка да не я покровителства“, помисли си той.

– Прав си, Брун – рече той разкаяно, – вождът би трябвало да мисли за опасностите на Клана му. Този млад мъж е благодарен, че има толкова мъдър вожд за учител.

Брун усети как напрежението го напуска. Замяната на Брод нито за миг не бе представлявала сериозно намерение. Той все още си оставаше сина на стопанката му, любимата му рожба. „Самообладанието не винаги е лесна работа, мислеше си Брун, сещайки се за собственото си раздразнение. На Брод чисто и просто му е малко по-трудно, отколкото на останалите, но върви към подобрение.“

– Радвам се, че го разбираш, Брод. Когато станеш вожд, ще бъдеш отговорен за безопасността и благополучието на Клана.

Забележката на Брун не само накара Брод да разбере, че той пак си остава пряк наследник, но и успокои останалите ловци. Необходимо им бе със сигурност да знаят, че традиционната правота на йерархията на Клана, както и собственото им място в нея, ще бъде запазена. Нищо не ги разстройваше толкова, колкото несигурното бъдеще.

– Именно за благополучието на Клана ми беше думата – рече със знаци Брод. – Не ща мъж в Клана си, който не може да ходи на лов. Каква ще бъде изобщо ползата от сина на Айла? Непокорството и наистина заслужава строго наказание и щом като иска да бъде прокълнатата, тя ще бъде доволна. По-добре ще ни бъде без тях. Айла наруши традициите на

Клана, при това съзнателно. Тя не заслужава да живее. Синът и е толкова уродлив, че и той не заслужава да живее.

Думите му бяха последвани от всеобщото одобрение. Брун забеляза известна доза неискреност в убедителния аргумент на Брод, но си премълча. Враждебността между двамата се бе разсеяла и не искаше да я подклаждат отново. Откритото противоборство със сина на стопанката му безпокоеше Брун толкова, колкото и останалите.

Вождът усети, че би трябвало да присъедини и своето одобрение, но нещо го накара да се подвоуми. „Точно така трябва да се постъпи, още от самото начало тя ни създава главоболие. Разбира се, Иза ще се разстрои, но не съм казал, че ще ги пощадя и двамата, само казах, че ще си помисля. Дори не съм казвал, че ще отгледам бебето, ако се върне, и без това кой изобщо очакваше да се върне? Точно там е работата, никога не съм знаел какво да очаквам от нея. Ако Иза се съсипе от скръб, е, нали остава Уба? В края на краищата нали именно тя е издънка от рода, а ще може да получи още указания от знахарките на Събирането на Клановете. Ако частица от духа на Брак, скътана в нея, умре с Айла, той наистина ли ще загуби чак толкова? Брод това изобщо не го притеснява, за какво да се притеснявам аз? Той е прав, тя наистина заслужава най-суровото наказание, не е ли така? Чак пък такава обич към едно бебе, дори не е естествена. Какво доказват бабешките приказки? Тя дори не може да види, че синът и е уродлив, сигурно не е с всичкия си. Да не би да се дължи на голямата болка по време на раждане? Та мъжете са понасяли и по-голяма болка, нали? Някои дори са се връщали от откъдното след болезнени наранявания по време на лов. Разбира се, тя е само една жена, не може да се очаква от нея да понесе чак такава болка. Чудя се дали се бе скрила надалеч? Пещерата, за която спомена, не може да бъде чак толкова далеч, не е ли така? Тя едва не умря по време на раждане, твърде немощна бе, за да отиде надалеч, но защо не успяхме да я открием? Освен това, ако я оставим жива, ще трябва да я взема на Събирането на Клановете. Какво ли ще си помислят останалите Кланове? Още по-лошо ще стане, ако оставя уродливото и дете да живее. Може пък и Брод да не ми създава толкова главоболия, може да стане по-въздържан, ако нея я няма. Той е безстрашен ловец, от него ще стане добър вожд, само да имаше малко повече чувство за отговорност, само още мъничко самообладание. Може би трябва да го сторя заради Брод. За сина на стопанката ми може пък да е за добро, ако я няма. Точно това е правилното решение, наистина е така, това е правилното решение, нали?“

– Взех решение – даде знак Брун. – Утре е деня за наричане. – Като

се пукне зората, преди още слънцето да се е показало...

– Брун! – прекъсна го Мог-ър. Той бе гледал да стои далеч от спора, никой от присъстващите не го бе виждал често от раждането на детето на Айла насам. Бе прекарвал по-голямата част от времето си в мъничката ниша в търсене на обяснение за постъпките на Айла. Знаеше колко усилия и струваше да възприеме обичаите на Клана и смяташе, че бе успяла. Бе убеден, че има нещо друго, нещо, за което не знаеше и това нещо я бе довело до тази крайност. – Преди да обявиш решението си, Мог-ър иска да говори.

Брун се вторачи в Мага. Както обикновено изражението му бе загадъчно.

– Мог-ър може да говори – направи знак той.

– Айла си няма стопанин, но аз винаги съм се грижил за прехраната и. Ако ми позволите, искам да говоря като неин стопанин.

– Говори, щом искаш, мог-ър, но какво ли може да добавиш? Вече взех предвид неоспоримата и обич към детето, както и болката и страданията, свързани с раждането му. Разбирам колко тежко може да се окаже, на Иза, знам, че това може да я съсипе съвсем. Премислих всяка възможна причина за извинение на постъпката и, но фактите са си факти. Бебето и не е годно да бъде прието според мъжете. Думите на Брод са ясни – и двамата – и двамата не заслужават да живеят.

Мог-ър се изправи на крака, после захвърли тоягата си настрани. Загърната в тежкия ямурлук от меча кожа, фигурата му бе величествена. Само по-старите хора, както и Брун, го познаваха не като Мог-ър. Мог-ърът, най-таченият мъж от всички, който общуваше със света на духовете, най-могъщият магьосник на Клана. Когато по време на церемония изпаднаше в красноречие, се превръщаше в обаятелен, всяващ страхопочитания закрилник. Именно той дръзваше да излезе очи в очи с невидимите сили, далеч по-страховити от който и да е налитащ звяр, сили, които можеха да превърнат и най-неустрашимия ловец в треперещ страхливец. Сред присъстващите нямаше мъж, който да не се чувстваше по-сигурен, защото знаеше, че именно той е магьосникът на техния Клан, нямаше мъж, който да не е изпитвал страх от мощта и магията му в някой миг от живота си и имаше само един, Гуув, който се осмеляваше да си мисли, че един ден ще застане на неговото място.

Единствено Мог-ър стоеше между мъжете от Клана и страховитата неизвестност и те мислено го смятаха за част от нея. Тя му придаваше необясним ореол, който не го напушаше и в светския му живот. Дори когато седеше в пределите на камъните на своето огнище, заобиколен от

жените си, представата, за него не бе като за човек. Той бе повече от това, по-различен, той бе Мог-ър.

Щом всяващият страхопочитание тачен мъж обиколи поред всички мъже с едничкото си унищожително око, нямаше човек, включително и Брод, който да не се загърчи от смущение в дъното на душата си, внезапно осъзнал, че жената, която бяха осъдили на смърт, живееше край неговото огнище. Мог-ър рядко използваше силата на присъствието си не по предназначение, но този път се налагаше. Накрая се обърна към Брун.

– Стопанинът на една жена има право да се застъпи за живота на уродливото дете. Аз ви моля да пощадите живота на сина на Айла, а от неговото име ви моля да пощадите и нейния живот.

Всички доводи, които непосредствено преди това Брун бе обмислял като основание да пощади живота и, сякаш сега натежаха, а аргументите, които я осъждаха на смърт като че ли станаха по-маловажни. Той едва не се съгласи само заради убедителността на молбата на Мог-ър и това, че не отстъпи, говореше за силата на характера му. Но той бе вожд. Не можеше да капитулира толкова лесно пред очите на хората си и въпреки силното желание да отстъпи пред силата на магията на могъщия мъж, той удържа.

Когато Мог-ър забеляза, че мимолетната нерешителност отстъпва пред твърдата непоколебимост, магът като че ли се промени пред зора на Брун. Неземната му същност го напусна. Превърна се в сакат старец под ямурлука от мечка кожа, изправил се, доколкото му позволяваше здравия крак без помощта на тоягата му. Когато заговори, жестовете му бяха прости, усилвани от дрезгавите слова на всекидневната реч. Лицето му бе придобило непоколебимо и все пак необичайно уязвимо изражение.

– Брун, откакто намерихме Айла, тя живее край моето огнище. Според мен всички ще се съгласите, че жените и децата се вглеждат в мъжа край огнището, за образец на мъжете в Клана. Той е техният модел, техният пример за това, което трябва да представлява мъжа. За Айла аз бях примера, в нейните очи аз бях мерилото. Аз съм уродлив, Брун. Какво лошо има в това, че на една жена, която е израсла покрай уродлив мъж, когото е смятала за образец, и е трудно да схване уродливостта на детето си? На мен ми липсва едното око и едната ръка, половината ми тяло е спаружено и недъгаво. Аз съм половин човек, при това по рождение. Айла ме възприемаше като цял. Тялото на сина и е читаво. Има две очи, две здрави ръце, два здрави крака. Как може да очаквате от

нея да види нещо уродливо в него? Аз поех отговорността да я подготвя. Трябва да поема вината за нейните грешки. Именно аз не обърнах внимание на незначителните отклонения от обичаите на Клана. Дори те убедих да ги приемеш, Брун: Нали съм Мог-ър? Разчиташ на мен да разгадая желанията на духовете, а не можеш да минеш без моята преценка за обичаите им. Не смятах, че грешим чак толкова. Не винаги и беше лесно, но си мислех, че е станала сваятна жена от Клана. Сега смятам, че съм бил твърде снизходителен към нея. Не и разясних добре задълженията и. Рядко я укорявах и никога не съм и посягал, често и позволявах да прави, каквото си поиска. А сега трябва да плати за моето недоглеждане. Но Брун, сърцето не ми даваше да бъда строг с нея. Никога не си взех стопанка. Бих могъл да си избира някоя жена и на нея щеше да и се наложи да живее с мен, но не го сторих. И знаете ли защо? Брун, ти знаеш как ме гледат жените. Знаеш как ме отбягват. И аз като всеки мъж имах нужда да се облекча, когато бях млад, но се научих да се владя, когато жените ми извърщаха гърбовете си, за да не ме видят как давам знак. Не ми даваше сърцето да натрапя себе си, сакатото си уродливо тяло на жена, която ме отбягва, която, само като ме види, се извърща погнушена. Но Айла никога не се извърна от мен. Още в самото начало тя посегна да ме докосне. Тя не се боеше от мен, не се гнусеше. Обичаше ме без задръжки, прегръщаше ме. Брун, как бих могъл да я гълча? Живея в този Клан откакто съм се родил, но така и не се научих да ходя на лов. Как да отиде на лов един еднорък, сакат човек? Бях в тежест, присмиваха ми се, наричаха ме жена. Сега съм Мог-ър и никой не ми се присмива, но така и си останах без обред за мъжка зрелост. Брун, аз не съм и половин мъж, аз изобщо не съм мъж. Само Айла ме уважаваше, обичаше ме – не магьосника, а човека, обичаше ме като нормален човек. И аз я обичам като детето на стопанката, която така и нямах – Креб отметна с рамене ямурлука, който бе навлякъл да прикрие килнатото му на една страна, уродливо, недъгаво тяло и протегна напред чукачето на ръката си, което винаги криеше.

– Брун, ето това е човекът, когото Айла смяташе за нормален. Това е мъжът, който бе образец за нея. Това е мъжът, когото обича и сравнява със сина си. Погледни ме, братко мой! Да не би аз да заслужавам да живея? Да не би синът на Айла по-малко да заслужава да живее?

Кланът взе да се трупа пред пещерата в сумрачния, полумрак преди зорязване. Ситният, мъглив дъждец караше и дърветата мокро да проблясват и се стичаше на мънички капчици по коси и бради. Тънки, разклоняващи се поточета, стичащи се от забулените с мъгла планини, а по-

гъсти преспи ефирна мараня скриваха от погледа всичко, освен най-близките предмети. Рътлината на изток се извисяваше неясно сред воала на ширналата се мъгла в просветляващия мрак, като трепереше смътно току на границата на видимостта.

Айла лежеше будна върху кожата си в сумрачната пещера и гледаше как Иза и Уба се движат мълчаливо из дома, стъкват въглените в огнището и слагат вода да кипне за утринния чай. Бебето и бе до нея и в съня си издаваше сучещи звуци. Не бе мигнала цяла нощ. Първоначалната и радост като видя Иза бързо бе отстъпила на безутешната тревога. Първите опити за разговор секваха рано и трите жени от огнището на Креб прекараха целия дълъг ден след завръщането на Айла в пределите на граничните камъни, като споделяха отчаянието си с изтерзани погледи.

Кракът на Креб не бе стъпвал във владението му, но Айла успя веднъж да улови окоото му, докато излизаше от мъничката съседна пещера, за да се присъедини към мъжете за събирането, свикано от Брун. Той бързо отвърна поглед от безмълвната и молба, но не и преди тя да зърне обичта и състраданието в мекото му, бистро око. С Иза се спогледаха възбудено и с разбиране, когато видях Креб да бърза за обителта на духовете след разговора с Брун, проведен в един отдалечен край на пещерата с предпазливи жестове. Брун бе взел решение и Креб отиде да се приготви за своето участие. Повече не видяха магъосника.

Иза донесе на младата майка чая в познатата костена купичка, която от няколко години бе нейна, после приседна кротко до нея докато го изсърба. И Уба си присъедини, но и тя не можеше да предложи нищо за утеха освен присъствието си.

– Почти всички са излезли. Най-добре ще е да вървим – направи знак Иза като взе чашата от младата жена. Айла кимна. Стана, уви сина си в наметалото за носене, после вдигна рунтавата кожа от леглото и я метна върху раменете си. С проблясващи от сълзи очи, които заплашваха да рукнат всеки миг, Айла погледна Иза, после Уба и с болезнен вик протегна ръце и към двете. Трите се вкопчиха в неразривна прегръдка. После с унило сърце и провлачена походка Айла излезе от пещерата.

Забила очи в земята, съзирайки тук-там следата от нечия пета, отпечатъци от пръсти, неясните контури на крак, обут в халтав кожен опинец, Айла имаше странното усещане, че това става преди две години и тя излиза след Креб от пещерата, за да научи присъдата си. „Трябваше още тогава да ме прокълне завинаги, помисли си тя. Сигурно съм родена, за да ме проклинат, защо иначе ще трябва да се повтаря всичко това?

Този път ще отида в света на духовете. Знам едно биле, което ще ни приспи и двамата и няма повече да се събудим, поне на този свят. После бързо ще се съвземем и ще тръгнем заедно из отвъдния свят.“

Стигна до Брун, строполи се на земята, като се вираше в познатите нозе, увити в кални опинци. Просветляваше, слънцето скоро щеше да изгрее. „Брун ще трябва да побърза“, помисли тя и усети потупване по рамото. Бавно тя вдигна поглед към брадясалото лице на Брун. Той заговори, без каквото и да е увод.

– Жено, ти умишлено потъпка обичаите на Клана и трябва да бъдеш наказана – направи неумолим знак, а Айла кимна. Това беше самата истина – Айла, жена от Клана, бъди прокълнатата. Никой няма да те вижда, никой няма да те чува. Ще изтърпиш пълното уединение на женското проклятие. Няма да напускаш пределите на огнището на стопанина си, докато следващата луна навлезе в сегашната си фаза.

Изумена, невярваща на ушите си Айла не сваляше очи от суровото лице на вожда. Женското проклятие, а не смъртното! Не пълно и окончателно отлъчване, а незначително уединение в пределите на огнището на Креб. Какво значение имаше, че никой друг от Клана няма да забелязва съществуването и в продължение на цял месец, нали в крайна сметка щеше да има Иза, Уба и Креб? А след това можеше отново да се присъедини към Клана като всяка нормална жена. Но Брун не беше свършил.

– Освен това ти се забранява да ходиш на лов и дори да говориш за лов, докато Кланът не се завърне от Събирането на Клановете. Докато не окапят листата на дърветата, ти се забранява да ходиш където и да е, освен когато се налага. Когато отиваш да търсиш билки за целебна магия, ще ми казваш къде отиваш и ще се връщаш на време. Винаги ще искаш разрешение от мен преди да напуснеш пределите на пещерата. А и ще ми покажеш къде се намира пещерата, където си се крила.

– Да, да, разбира се, каквото кажеш – кимаше Айла. Носеше се върху топлия облак на еуфорията, но следващите слова на Вожда раздраха настроението и като леденото копие на някоя мразовита мълния, удавяйки въодушевлението и в мътния порой на отчаянието.

– И пак остава въпросът с уродливия ти син, който стана причина за непокорството ти. Вече никога не бива да се опитваш да принудиш някой мъж, да не говорим за вожда да постъпи противно на волята си. Някоя жена не бива да се опитва да се наложи на мъжа... – рече Брун, после даде знак.

Айла отчаяно се вкопчи в рожбата си и погледна в посоката, в

която гледаше Брун. Нямаше да позволи да и го отнемат, просто нямаше. Видя Мог-ър да излиза куцукайки от пещерата. Когато го видя да отмята на страна мечата си кожа и зърна боядисаната в червено плетена купа, здраво притискана от чуканчето на ръката му към кръста, лицето и пламна от невероятна радост. Извърна се нерешително пак към Брун, несигурна дали това, което си бе помислила, може да бъде истина.

– ... ами може да попита – довърши думите си Брун. – Мог-ър те чака, Айла. Синът ти трябва да бъде наречен, ако иска да стане член на Клана.

Айла бързешком се изправи на крака и се втурна към мага, изваждайки бебето си от наметалото и свличайки се в краката му, му подаде голичкия младенец. Първият му писък, задето го бяха отделили от топлата майчина гръд и го излагаха на влажния, хладен въздух, бе приветствен от първите лъчи на слънцето, които надзъртаха над билото на рида и проблясваха през мъгливата мараня.

Име! Тя дори не бе помислила за име, дори не бе се запитала какво ли име ще избере Креб за сина и. С церемонии жестове Мог-ър призова духовете на тотемите на Клана да присъстват, после бръкна в кухата купа и загреба мъничко червена каша.

– Дърк – рече той високо, заглушавайки мощния рев на ядосаното и измръзнало бебе. – Името на момчето е Дърк. – После прекара червена черта от мястото, където се сключваха двата надочни хълма на бебето до връхчето на мъничкото му носле.

– Дърк – повтори Айла като притисна своя син по-близо до себе си, за да го стопли. „Дърк, като Дърк от преданието, мислеше си тя. Креб знае, че това предание винаги ми е било любимо.“ Името бе необичайно за Клана и мнозина бяха изненадани. Но може би това име, изровено от недрата на древността и съдържало неясни, странични значения, бе подходящо за едно момче, чийто живот още от самото начало бе висял на косъм.

– Дърк – рече Брун и пръв се нареди в редицата покрай Айла. На Айла и се стори, че зърна проблясък на нежност у суровия, горд вожд, щом като го погледна с благодарност. Повечето лица танцуваха замръзнали пред просълзените и очи. Колкото и да се опитваше не можа да се овладее и сведе очи като се мъчеше да скрие сълзите си. „Не мога да повярвам, направо не мога да повярвам, мислеше си тя.

Наистина ли е това? Имаш си име, рожбо моя. Брун те прие, сине мой. Да не би да сънувам?“ Сети се за блестящите късчета железен пирит, намерени от нея и мушнати в амулета и. „Било е знак, Велики

Пещерни Лъве, наистина е било знак.“ От всички предмети в амулета си най-много ценеше тях.

– Дърк – чу тя да казва Иза и вдигна очи. Радостта на лицето на жената не бе по-малка от тази на Айла, въпреки че очите и бяха сухи.

– Дърк – изрече Уба и с бърз жест добави – Толкова се радвам.

– Дърк – този път бе изречено с насмешка. Айла вдигна очи на време и видя Брод да се извъръща. Изведнъж си спомни чудатата идея, която и бе хрумнала докато се спотайваше в мъничката пещера, за това как мъжете зачеват бебета и потрепера при мисълта, че по някакъв начин Брод е отговорен за зачеването на сина и. В залисията си не бе забелязала схватката между волята на Брун и тази на Брод. Младежът смяташе да не признае приемането на най-новия член на Клана и само непосредствената заповед на вожда най-сетне разреши въпроса. Айла го гледаше как се отдалечава от групичката със стиснати юмуруци и напрегнати мишици.

„Как можа?“ Брод навлезе в гората, за да се отдалечи от омразното местопроизшествие. „Как можа?“ Ритна един дънер в напразен опит да излее отчаянието си и го запрати да се търкаля по склона. „Как можа?“ Вдигна як клон и го стовари с трясък в едно дърво. „Как можа? Как можа?“ В съзнанието си Брод непрестанно си повтаряше тези слова, докато стоварваше юмурука си за кой ли път в покрития с мъх рид. „Как можа едновременно да я остави жива и да приеме бебето и? Как можа да го стори?“

22

Иза! Иза! Ела бързо! Виж Дърк! – Айла сграбчи знахарката за ръката и я повлече към входа на пещерата.

– Какво е станало? – зажестукира жената, като бързаше да не изостава. – Пак ли се дави? Удари ли се?

– Не, не се е ударил. Виж! – с гордост и показа Айла, когато стигнаха огнището на Креб. – Държи главата си изправена!

Младенецът лежеше по корем и гледаше двете жени с едрите си, сериозни очи, които бяха на път да загубят тъмния си, неопределен цвят, типичен за новородените и придобиваха характерния за хората от Клана тъмнокафяв оттенък. Главичката му се заклати от усилието, после се килна назад върху кожената постелка. Тикна юмручето си в уста и започна да суче, спля за суматохата, предизвикана от усилията му.

– Щом може да го прави толкова малък, ще може и като порасне, нали така? – занастоява Айла.

– Недей вече да храниш надежди, – отвърна Иза – макар че това е добър признак.

Креб се дотътри до пещерата с втрещен в далечината, невидящ, разсеян поглед, типичен за него, когато потънеше в размисъл.

– Креб! – извика Айла, втурвайки се към него. Сепнат, той се върна на земята и я погледна. – Дърк държи главата си изправена, нали, Иза? – Знахарката кимна в потвърждение.

– Ххъмм! – изсумтя той. – Щом е толкова заякнал, мисля, че е време.

– Време за какво?

– През цялото време си мисля, че би трябвало да му направим церемония на тотем. Малко е мъничък, но вече получих някои неоспорими внушения. Тотемът му се разкри пред мен. Няма смисъл да изчакваме. По-късно всички ще са заети с приготвянията за заминаване, а това трябва да го сторя преди Събирането на Клановете. Пътуването може да му донесе нещастие, ако тотемът му си няма дом.

– Съзирайки знахарката, той се сети за още нещо. – Иза, имаш ли достатъчно корени за церемонията? Не знам колко Клана ще присъстват. Миналия път един от Клановете, който се пресели в пещера по-на изток, смяташе да ходи на Събирането на Клановете на юг от планините. Малко по-далеч им е, но пътят е по-лек. Старият им мог-ър бе

против, но ученикът му настояваше. Гледай да вземеш доста.

– Аз няма да дойда на Събирането на Клановете, Креб – разочарованието и бе очевидно. – Не мога да пътувам толкова надалеко, ще трябва да остана тук.

„Разбира се, какви ги говоря, помисли си той, като погледна към изпосталялата, почти белокоса знахарка. Иза не може да дойде. Защо не се сетих по-рано? Твърде е болнава. Миналата есен само дете не ни напусна и досега не знам как Айла успя да я спаси. Ами какво ще стане с церемонията? Само жените от рода на Иза знаят тайната на специалната напитка. Уба е още много млада, нужна е жена. Айла! Ами Айла? Иза може да я научи преди тръгването. И без това е крайно време да я направим знахарка.“

Креб гледаше младата жена как се навежда да вдигне сина си и неочаквано я прецени с най-взискателния поглед от години насам. Само че дали щяха да я приемат? Опита се да я погледне през очите на хората от останалите Кланове. Златните и коси висяха свободно около плоското и лице, разделени как да е по средата и прибрани зад ушите, откривайки издутото и чело. Тялото и бе несъмнено на жена, но по-стройно, като изключим леко отпуснатия корем. Нозете и бяха дълги и прави, а когато се изправеше, шръкваше над него.

„Не прилича на жените от Клана, помисли си той. Ще привлече сумата ти внимание и се боя, че няма да е много благоприятно. Може просто да се наложи да пропуснем тази церемония. Останалите могъри може да не приемат напитката, щом е приготвена от Айла. Може пък Иза да ги обучи и двете, макар че едва ли ще са по-склонни да я приемат от момиче, отколкото от жена, родена от Другите. Мисля да отида да поговорим с Брун. Щом и без това ще трябва да призоваваме духовете за обряда във връзка с тогата на Дърк, можем в същото време да направим и Айла знахарка.“

– Трябва да се видя с Брун – рече с рязък жест Креб и пое за огнището на вожда. Извърна се към Иза. – Мисля, че е добре да научиш както Айла, така и Уба да приготвят напитката, макар и да не съм сигурен, че ще е от полза.

– Иза, не мога да намеря купата, която ми даде за знахарката на Клана-домакин – жестикулираше не на себе си Айла, след като прерови купищата храни, кожи и сечива, струпани на земята до постелята и. – Навсякъде я търсих.

– Вече я прибра, Айла. По-кратко, детето ми. Има още време. Брун

няма да е готов да тръгне, преди да се наяде. По-добре седни и ти да хапнеш, кашата ти ще изстине. Уба, това се отнася и до теб – Иза поклати глава. – В живота си не съм виждала такава суматоха. Нали снощи проверихме целия багаж, всичко е готово.

Креб седеше на рогозка с Дърк в скута си и наблюдаваше развеселен суматохата в последните минути.

– Не са много по-различни от теб, Иза. Ти защо не седнеш да хапнеш?

– Ще имам сума ти време като заминете – отвърна тя. Креб подпря бебето о рамото си. – Виж колко е як вратът на бебето – забеляза Иза. – Вече не му е трудно да държи главата си изправена. Не е за вярване. От обряда за тотема му става все по-якичко. Дай ми го малко. Няма да мога да го държа цялото лято.

– Навярно точно затова Сивият Вълк е искал от мен този обряд толкова скоро – рече с жестове Креб. – Искал е да помогне на момченцето.

Креб се облегна назад и наблюдаваше челядта, на която бе родоначалник. Макар и да не бе го споделял с никого, често бе копнял за семейство като останалите мъже. И сега, на стари години, имаше две грижовни жени, които правеха всичко, за да му угодят, едно момиче, което вървеше по техните стъпки и здраво момченце, което да гушка, както бе правил с двете момичета. Бе разговарял с Брун за подготовката на момчето. Вождът не можеше да си позволи някоя мъжка рожба да порасне, без да придобие необходимите му умения. Брун бе приел детето, като си знаеше, че то ще живее край огнището на Креб и се чувстваше отговорен за него. Айла бе признателна, когато на обряда за тотем на Дърк Брун оповести, че той лично ще се погрижи за обучението на бебето, ако заякне достатъчно, за да ходи на лов. За по-подходящ учител на си-на си не можеше и да мечтае.

„Сивият Вълк е хубав тотем за момче, размишляваше Креб, но ме кара да се питам нещо. Някои вълци тичат заедно с глутницата, а други са единаци. От кои ли е тотемът на Дърк?“

Когато всичко бе опаковано и свързано във вързопи, натоварено на гърбовете на младата жена и момичето, всички се струпаха на изхода на пещерата. Иза прегърна за последно младенеца, докато той душеше шията и, помогна на Айла да го загърне в наметалото за носене, а после извади нещо от една гънка на дрехата си.

– Това вече трябва да го носиш ти, Айла. Сега ти си знахарката на Клана – рече Иза, като и подаваше боядисана в червено торба с чудодейните корени. – Нали не си забравила кое кога се прави? Нищо не

бива да се пропуска. Ще ми се да ти бях показала, но магията не бива да се прави просто за проба. Твърде е свята, за да я хвърлим, а не става за други церемонии, само за изключителни. И не забравяй, не само корените сторват магията, трябва да се подготви също толкова внимателно, колкото и като приготвяте напитката.

Уба и Айла кимнаха, а младата жена взе драгоценната реликва и я мушна в целебната си торба. В деня, когато я направиха знахарка, Иза и беше дала торбата си от кожа на видра и тази торба още и напомняше за онази, която Креб бе изгорил. Айла посегна към амулета си и попипа за петия предмет, който вече носеше в него – парченце черен манганов двуокис, скътан в мъничката торбичка редом с трите сраснали отломки железен пирит, боядисания в червено овал от мамутски бивен, вкамения отпечатък от охлюв и бучката червена охра.

Когато Айла се превърна в пазителка на частица от духа на всеки член на Клана, а чрез Урсуз – и на целия Клан, тялото и бе белязано с черното мазило, приготвено от препечения и натрошен черен камък, забъркан в мас. Тялото на знахарката бе нашарено в черно само за най-големите и най-тачените ритуали и единствено на знахарките бе позволено да носят черния камък в амулетите си.

На Айла и се искаше да вземат и Иза с тях и се безпокоеше, че я оставят. Често дълбоки пристъпи на кашлица разтърсваха крехката женица.

– Иза, сигурна ли си, че ще се справиш? – запита Айла със жестове, след като набързо я прегърна. – Кашлицата те се е влошила.

– Винаги се влошава през зимата. Знаеш, че през лятото се оправя. Освен това ти и Уба събрахте толкова много корени от оман, че едва ли наоколо може да се намери коренче, а навярно и къпините няма да дадат чак толкова плод наесен, като се имат предвид корените, дето ги изровихте, за да ги прибавите към цветовете от билки за чая ми. Ще се оправя, не се тревожете за мен – увери я Иза. Но Айла забелязваше, че облекчението от церовете в най-добрия случай е временно. Старицата се бе лекувала само в течение на години с тези билки, туберкулозата и бе напреднала твърде много, за да имат вече някакъв ефект.

– Гледай да излизаш навън в слънчевите дни и си отпочини добре – настояваше Айла. – Тук няма да имаш много-много работа, имаш сума ти храна и дърва. Зуг и Дорв може да поддържат огъня, за да пропъжда зверовете и злите духове, а пък Аба може да се заеме с готвенето.

– Добре, добре – съгласи се Иза. – Сега побързайте, Брун се готви да тръгва.

Айла зае обичайното си място на опашката, докато всички я гледаха и чакаха.

– Айла – направи и знак Иза. – Никой няма да тръгне, докато не застанеш на мястото си.

Срамежливо Айла отиде на чело на групата жени. Бе забравила за новия си ранг. Лицето и порозовя от неудобство, щом като зае мястото си пред Ебра. Чувстваше се неловко, просто не и изглеждаше правилно да бъде първа. Махна извинително с ръка на стопанката на вожда, но Ебра бе свикнала с второто си място. И въпреки това и се стори необичайно, че вижда Айла пред себе си вместо Иза и това я накара да се запита дали и тя щеше да тръгне за следващото Събиране на Клановете.

Иза и другите трима, които бяха твърде стари, за да предприемат това пътуване, придружиха Клана чак до рида, стояха и ги гледаха, докато те не се превърнаха в дребни точки в долината отдолу. После се завърнаха в опустялата пещера. Аба и Дорв бяха пропуснали последното Събиране на Клановете и едва ли не бяха изненадани, че са доживели още едно събиране, но за Зуг и Иза това бе за пръв път. Макар че Зуг все още от време на време излизаше на лов с прашката си, все по-често се връщаше с празни ръце, а пък Дорв хич не бе добре с очите, за да ходи изобщо на лов.

Четиримата се сгушиха край огъня пред входа на пещерата въпреки топлия ден, но никой не се опита да подхване разговор. Изведнъж Иза бе раздрана от пристъп на кашлица, който изкара едра, кървава буца хрчка. Отиде край огнището да си почине, а скоро и останалите влязоха в пещерата и насядаха със скръстени ръце, всеки пред своето огнище. Не бяха заразени от възбудата на дългото пътуване, нито пък от предчувствието за срещи с приятели и роднини от другите Кланове. Знаеха, че лятото ще им бъде непоносимо самотно.

Прохладното ранно лято в умерената зона около пещерата коренно се промени в откритите равнини на ширналите се на изток степи. Изчезна буйният, зелен листак, изпъстрил шубраци и широколистни дървета, както и един отенък на по-светлите иглички по периферията на клонките и връхчетата – неизменното свидетелство за растежа на иглолистните дървета през новия сезон. На негово място се появиха бързо вкореняващи се и покарващи билки и треви, избуяли вече до гърди, а свежата им зеленина се губеше сред монотонната зеленикаво златна окраска, ширнала се, докдето виждаха очите. Дебелата, сплъстена миналогодишна шума приглушаваше стъпките им, докато Кланът се точеше през

необятната прерия, като оставаше временна следа след себе си, сочеща откъде бяха дошли. Облаците рядко засенчваха безкрайната небесна шир, освен по време на откъслечните гръмотевични бури, на които на често ставаха свидетели от разстояние. Надземни води се срещаха рядко. Спираха да пълнят меховете на всяко поточе, тъй като не бяха сигурни, че ще намерят такова в непосредствена близост до мястото, където сяха да разположат бивака си за вечеря.

Крачката, определена от Брун бе съобразена с по-бавно подвижните членове на пътуващата група, но ги тласкаше напред. Имаха доста път до пещерата на Клана-домакин във високите континентални планини на изток. На Креб му бе особено трудно да върви, но предчувствието за славното Събиране и тържествените церемонии, които щеше да ръководи, повдигнаха духа му. Макар и тялото му да бе сакало и атрофирало, разяждано отгоре на всичко от артрит, то не нахърняваше умствените възможности на великия маг. Топлото слънце и болкоуспокояващите билки на Айла облекчаваха болящите го стави и след известно време усилието заякчи дори мускулите на крака, с който си служеше само донякъде.

Странстващите свикнаха с монотонното всекидневие, дните се нижеха скучни и еднообразни. Настъпващият сезон се установяваше толкова постепенно, че почти не забелязаха кога топлото слънце се превърна в палещо, огнено кълбо, изгарящо степта, като превръщаше равната долина в пожълтял, едноцветен пейзаж от сивкаво кафява почва, бежова трева и жълтеникаво кафяви скали на фона на пожълтялото от прах, навъсено небе. Преобладаващите по тези места ветрища довяха пушек и пепел от разбушувалия се в прерията пожар и цели три дни очите им смъдяха. По пътя си срещнаха огромни стада бизони, гигантски елени с грамадни, длановидни рога, коне, катъри и магарета, а по-рядко антилопи сайга с покарали направо от темето рога, леко закривени назад на върха – десетки хиляди тревопасни животни, прехранващите се от необятното пасище.

Много преди да наближат мочурливия провлак, който едновременно свързваше полуострова с основната суша и служеше за отичане на плиткото солено море на североизток, в далечината взе да се мерзелее огромната планинска верига, втора по височина на света. Дори по-ниските и върхове бяха сковани от глетчери до средата на склоновете студено невъзмутими за палещата жега в равнината, богато полегатата прерия премина в ниски, вълнообразни хълмчета, изпъстрени с власатка и коило, червеникави от богатата си на залежи от желязна руда почва –

червената охра ги правеше тачена земя – Брун разбра, че соленото тресавище не е далеч. То представляваше вторичен и по-тесен път. Основният път между полуострова и континентът бе този на север, който съставяше част от западната граница на по-малкото вътрешно море.

Цели два дни си пробиваха път сред застоялите, гъмжащи от комари блата с въз солена вода, прорязвани тук-там и от канали, докато се доберат до сушата. Недорасли дъбове и габър бързо ги отведоха до прохладната, сгодна сянка на обраслите с трева дъбови гори. Отминаха една почти изцяло букова туфа, примесена с няколко кестена и навлязоха в смесена гора, където преобладаваше дъбът, но се срещаше и чимшир, както и тис, обрасли в пълзящия бръшлян и повет. Лианите изтъняха, но все още се прокрадваха тук-там по някое дърво, щом достигнаха горския пояс на елите и смърчовете, примесени с бук, клен и габър. Западният дял бе най-важният от цялата планинска верига, бе обрасъл с гъсти гори и постоянният сняг стигаше най-ниско.

Сред гористия пейзаж им се мярнаха горски бизони и благородни елени, сърни и лосове, зърнаха глигани, лисици, язовци, вълци, рисове, леопарди, диви котки и сума ти други дребни животинчета, но не видяха нито една катерица. Айла долови, че нещо във фауната на тази планина не достига, преди да проумее кой точно от познатите и зверове липсва. Тази липса бе богато компенсирана от първата им среща с пещерната мечка.

Брун стрелна ръка нагоре, сигнализирайки им да спрат, после посочи пред себе си към грамадния рунтав мечок, който чешеше гърба си о едно дърво. Дори дечурлигата усетиха страхопочитанието в погледите на Клана към огромния вегетарианец. Размерите на тялото му бяха достатъчно внушителни. Кафявите мечки от техните планини, както и от тези, достигаха до сто и шестдесет килограма. Теглото на пещерния мечок, и то през лятото, когато бе сравнително мършав, беше близо половин тон. През късната есен, когато се е угоил за зимата, туловището му тежеше много повече. На ръст бе около три пъти по-едър в сравнение с мъжете от Клана, а с огромната си глава и рунтавата си козина изглеждаше дори още по-голям. Лениво чешейки гърба си о грапавата кора на един стар дънер, той изглежда не бе усетил хората, замръзнали на място в непосредствена близост. Но едва ли се страхуваше от някой звяр и просто не им обръщаше внимание. По-дребните, кафяви мечки, населяващи района около пещерата им, бяха прочути с това, че с един удар на якия си преден крак можеха да прекършат врата на сръндак, а какво ли можеше да стори този огромен мечок? Само друг самец по време на

брачния период или пък самка от същата порода, защитаваща мечетата си, можеха да се осмелят да му се опрат. И неизменно самката се поздравяваше с успех.

Но не само огромните размери на животното караха Клана да замръзне на място. Това бе Урсуз, олицетворение на самия Клан. Той им бе роднина и дори повече, възплъщаваше същността им. Дори само костите му бяха толкова свещени, че можеха да ги предпазят от всяко зло. Родееха се духом и това значеше много повече от всякаква телесна прилика. Именно Духът му сродяваше всички тези Кланове в един и придаваше значимост на Събирането, заради което бяха били толкова път. Именно духовната им същност ги правеше Клан – Кланът на Пещерната мечка.

Мечокът се умори да се чеше – или пък се бе начесал – изправи се в цял ръст, направи няколко крачки на задните си крака, после се стовари и на четирите си крака. С приближена до земята муцуна той се отдалечи в галоп тромаво и с грохот. Въпреки огромните си размери пещерната мечка бе по начало кротко същество и рядко нападаше, освен когато я ядосаха.

– Това Урсуз ли беше? – запита с жестове Уба, зяпнала от почуда.

– Да, това беше Урсуз – потвърди Креб. – А когато пристигнем, ще видиш още една пещерна мечка.

– Наистина ли Кланът-домакин държи жива пещерна мечка в пещерата си? – запита Айла. – Толкова е огромна – Тя знаеше, че бе прието Кланът-домакин на Събирането на Клановете да улови малкото на пещерната мечка и да го отгледа в пещерата.

– Навярно вече е в клетка пред пещерата, но когато е малко, живее в пещерата с тях, гледат го като дете и всяко огнище го храни, щом огладнее. Повечето Кланове твърдят, че пещерните им мечета се научаваха малко да говорят, но аз бях малък, когато бяхме домакин на Събирането на Клановете. Не си спомням много от това време, та не мога да кажа дали е вярно. Когато мечката поотрасне, затварят я в клетка, за да не нарани някого, но всички и носят вкусни нещица и я гаят като минават покрай нея, за да знае, че я обичат. На Мечата Церемония ще почетем Урсуз и той ще отнесе посланията ни в света на духовете – обясни Креб.

И преди бяха чували всичко това, но след като вече бяха видели пещерна мечка, разказът придобиваше ново значение за тези, които са били твърде малки, за да си спомнят или пък никога не бяха присъствали на Събиране на Клановете.

– Кога ние ще бъдем домакин на Събирането на Клановете, та да си вземем едно пещерно мече да живее с нас? – запита Уба.

– Когато ни дойде редът, освен, ако Кланът, който е наред, не успее. Тогава можем да предложим. Но Клановете рядко пропускат възможността да бъдат домакини на Събирането на Клановете, независимо че на ловците може да им се наложи да пропътуват голямо разстояние, докато намерят пещерно мече, а и мечката-майка е доста опасна. Кланът, който сега ни е домакин, имаше късмет. Пещерните мечки все още живеят близо до пещерата им. Помогнаха на останалите Кланове да си намерят пещерно мече, но сега е техен ред. Край нашата пещера вече няма пещерни мечки, но сигурно някога е имало, след като костите на Урсуз бяха в пещерата ни, когато я открихме – отвърна Креб.

– Ами ако нещо се случи с Клана, който е определен да бъде домакин на Събирането? Та нашият Клан дори не обитава същата пещера като преди – искаше да знае Айла. – Ако ни бе дошъл редът, как изобщо щяха да разберат как да ни намерят?

– Изпращаме вестоносци до най-близкия Клан да съобщят или къде се намира новата ни пещера, или да предоставят на друг Клан тази възможност.

Брун даде знак и Кланът отново потегли. Когато минаваха покрай дървото, о което пещерната мечка си бе чесала гърба, Креб го огледа внимателно и събра няколко кичура козина, закачили се о грапавата кора. Уви ги грижливо в стиснатото със зъби листо, после ги скъта в една гънка на дрехата си. Козината от жива пещерна мечка ставаше за чудотворни заклинания.

Докато се катереха, огромните борове от по-ниските склонове отстъпваха пред по-нисичките, по-яки високопланински разновидности и пред очите им се разкри смайващата гледка на блестящите планински върхове, която бяха видели отдалеч, докато прекосяваха долината. Появиха се брезови гъсталаци, нискорастяща смрика и розово пембената азалия, чиито съставени от множество цветчета корони току-що бяха разцъфнали, обагряйки основния зелен цвят на природата с ярките си краски. Цял куп полски цветя допринасяха за пъстрата палитра от трепкащи оттенъци: петнистият, оранжев тигров крем, бледо моравата и розова кандилка, синият и морав змийски грах, светло лилавата перуника, синята тинтява, жълто виолетовата иглика и бяло в цялото си многообразие на формите. Южният планински масив подобно на този в долния край на полуострова, възникнал по време на същото разместване на пластове, се бе превърнал в убежище за флората и фауната на цял един континент през Ледниковата Ера.

От време на време се мъркаха диви кози шамоа и муфлони с тежки

рога. Преди да стигнат до добре утъпкана пътека, която прекосяваше стръмния склон, бяха навлезли сред недораслите, хрестоподобни дръвчета на планинската тайга, ограждаща обрастите с ниска острица и трева планински морави. Мъжете от клана-домакин трябваше да извървят много по-дълъг път, преди да достигнат просторните долини на север от планините, където ходеха на лов, но близостта с пещерните мечки правеше избора на мястото толкова сполучливо, че те на драго сърце приемаха това неудобство. То също така им помагаше по-добре да усвоят уменията да уловят неуловимите, горски животни.

Хората, които щом бяха зърнали Брун и Грод да се появяват иззад завоя на пътеката се бяха втурнали да приветстват новопристигащия Клан, се заковаха на място като видяха Айла. Дори придобиваните цял живот навици не можаха да преодолеят слисването им. Мястото и начело на жените, докато умореният от пътя Клан се трупаше безмълвно на празното място пред пещерата, предизвика вихър от предположения. Креб я бе предупредил, но Айла не бе подготвена нито за сензацията, предизвикана от появяването и, нито пък за стълпотворението от хора. Тълпа от над двеста невярващи на очите си човека се бе стекла да зърне необикновената жена. Айла за пръв път в живота си виждаше толкова много хора, при това на едно място.

Спряха пред клетка от яки пръти, дълбоко забити в земята и привързани здраво един за друг. В нея имаше още един огромен мечок като този, който току що бяха срещнали по пътя, дори по-едър. Хранен от ръка в продължение на три години с най-добра храна, за да седи мирен и кротък, гигантският пещерен мечок се бе разплул от лениво безделие в оградения си затвор и едва ли не бе твърде дебел, за да се изправи. Този начин на почит и благоговение – да се храни огромния звяр толкова дълго време, доста бе затруднил малобройния Клан и дори множеството дарове храна, сечива и кожи, донесени от гостуващите Кланове, не можаха да компенсират усилието. Но нямаше човек, който да не завижда на хората от Клана-домакин и всеки Клан с нетърпение очакваше да му дойде редът, за да се заеме със същата задача и да пожъне духовните облаги и високата почит.

Пещерният мечок се приближи поклащайки се, за да види причината за суматохата и с надеждата за още подаяния и Уба се притисна поблизо до Айла, шашардисана колкото от напирашите хора, толкова и от мечока. Вождът и магьосникът на Клана-домакин приближиха, като ги приветстваха с жестове, бързо последвани от сърдит въпрос.

– Защо водите една от Другите на нашето Събиране на Клановете,

Брун? – поиска със знаци да знае вождът на Клана-домакин.

– Тя е жена от Клана, Норг, и знахарка от рода на Иза – отвърна Брун по-спокойно, отколкото се чувстваше. Сред зяпналата тъпла се надигна шепот и мигновено се заразменяха възбудени ръкомахания.

– Това е невъзможно! – зажестиккулира мोग-ърът. – Как може да бъде жена от Клана? Тя е потомка на Другите.

– Тя е жена от Клана – потвърди Мог-ър, също толкова разпалено като Брун. Спря съкрушителния си поглед върху вожда на Клана-домакин. – Да не би да се съмняваш в мен, Норг?

Норг погледна мог-ъра си смутено, но обърканото изражение на магьосника не го удовлетвори.

– Норг, доста път бихме и сме капнали – рече Брун. – Едва ли сега е подходящият момент да спорим. Отказваш ли ни гостоприемството на пещерата ти?

Мигът бе напрегнат. Ако Норг им откажеше, нямаше да имат друг избор освен отново да се отправят на път и да се върнат в пещерата си. Това щеше да бъде сериозно нарушение на благоприличието, но ако допуснеха Айла да прекрачи прага на пещерата, все едно я признаваха за жена на Клана и това щеше поне да даде на Брун явно предимство. Норг отново погледна към мог-ъра си, после към мोगъщия едноок мъж, който бе Мог-ър на мог-ърите, после отново към мъжа, водач на Клана, който бе пръв между всички Кланове. Щом Мог-ърът на мог-ърите казва, как-во може да направи?

Норг направи знак на стопанката си да покаже на Клана на Брун запазеното за тях място, но и той се отправи в пещерата редом с Брун и Великия Мог-ър. Щом се настаняха, щеше да научи как така една жена, очевидно потомка на Другите, бе станала жена от Клана.

Входът на пещерата на Клана-домакин бе по-малък от този на пещерата на Клана на Брун и самата пещера когато влязоха в първия момент изглеждаше по-малка. Но вместо едно просторно помещение с малък придатък за церемонии, тази пещера представляваше поредица от помещения и проходи, прорязващи на дълбоко планината и в по-голямата си част неизследвани. Имаше повече от достатъчно място за всички гостуващи Кланове, макар че светлината от входа едва ли достигаше до всички. Кланът на Брун бе настанен във второто помещение след входа и го изпълни изцяло до половината. Мястото бе благоприятно и отговаряше на високия им ранг. Макар че няколко Клана вече бяха настанени по-навътре, мястото им щеше да бъде пазено до самото начало на същинското Мечо Празненство. Само тогава, когато станеше сигурно, че

няма да дойдат, щеше да бъде предоставено на следващия по ранг Клан.

Кланът като цяло си нямаше вожд, но съществуваше йерархия на Клановете също както имаше йерархия на членовете на отделния Клан и вождът на най-висшия по ранг Клан всъщност ставаше вожд на Клана, просто, защото бе най-висшестоящият член. Но тази длъжност в никакъв случай не му предоставяше абсолютна власт. Клановете бяха твърде самостоятелни за такава власт. Всички те бяха водени от независими властни мъже, които след това се срещаха само веднъж на седем години, бяха свикнали да я карат на своя глава. Не се покоряваха лесно на по-висша власт, като оставим настрана традициите и света на духовете. Това, какво място щеше да заеме всеки Клан в йерархията и, следователно, кой ще бъде признат за вожд на Клана, се решаваше на Събранието на Клановете. Множество елементи допринасяха за ранга на Клана. Церемониите не бяха единствената дейност, съревнованията имаха също, ако не и по-голямо значение. Необходимостта от сътрудничество между Клановете в интерес на оцеляването, налагаща-сурово самообладание, намираше приемлив отдушник в състезанията с останалите Кланове. А те в известен смисъл бяха от полза за самото оцеляване. Надзираваните съревнования им пречеа да се хванат за гушите. Когато Клановете се съберяха, почти всичко се превръщаше в съревнование. Мъжете се съревноваваха в борба, стрелба с прашка, мятане на бола, сила на мишците при удар със сопа, бягане, по-сложните надпревари на бягане и мушкане с копие, дялане на сечива, танци, разкази на приказки, както и съчетанието на всички тези умения във вълнуващото пресъздаване на ловни епизоди.

Макар че техните съревнования нямаха толкова тежест като мъжките, жените също участваха. Богатите пиршества им даваха възможност да се изявят. Даровете за Клана-домакин се подреждаха на видно място, за да може всяка да ги оцени, при това критично и в съгласие с останалите жени да отсъди. Ръкоделията включваха меки, гъвкави кожи, пищни козини, непропускащи вода кошници, плетени кошници за бране, рогозки от фина тъкан и шарка, съдове от корава необработена кожа и кора от дървета, яки върви от сухожилия или влакнести растения, или пък от козина на животни, дълги ремъци с еднаква ширина без слаби места, дървени паници, целите излъскани еднакво гладко, костени или издялани от по-дълги парчета от някой дънер подноси, чаши, купи и черпаци, качулки, шапки, опинци за крака, ръкавици и всякакви торбички – и всичко това бе подложено на сравнение, дори новородените. Почестите сред жените не се раздаваха толкова очевидно. Изразяваха се в

по-изтънчено съчетание на изражение, жест и поза, преценяващи с финес, но не по-малко правдиво, чувствителното различие между посредствено и добро изделие и възнаграждаваше с одобрение истински прекрасното.

Съответното място на знахарката и могъра на всеки от Клановете имаше решаващо значение при определяне на ранга му. Иза и Креб бяха допринесли за първенството на Клана на Брун, както и фактът, че Кланът бе начело от няколко поколения насам и това съвсем леко бе наклонило везните в полза на Брун, когато стана вожд за пръв път. Независимо от важността на всички тези второстепенни фактори, решаващи бяха водаческите качества на главата на Клана. И ако съревнованията на жените минаваха неусетно, то преценката за това кой вожд е най-способен оставаше още по-незабележима.

Причината беше отчасти в това, че решението зависеше от представянето на мъжете от всеки Клан в съревнованията, което пък, от своя страна, свидетелстваше за добрата им подготовка и желанието за победа, дължащи се на вожда, отчасти в преценката за работата на жените и поведението им, които също се дължаха на твърдата, напътстваша ръка на вожда. Донякъде то се основаваше на сляпото спазване на традициите на Клана, но рангът на вожда, а съответно и на Клана, се дължеше на твърдостта на характера му. Брун знаеше, че този път към него щяха да проявят безкрайна възискателност и без това почвата под краката му се ронеше с довеждането на Айла.

Събиранията на Клановете бяха също време за подновяване на старите познанства, за срещи с роднини от други Кланове и за обмен на клюки и разкази, които щяха да разведряват мразовитите зимни нощи през следващите няколко години. Младежи и девойки, неуспели да си намерят избраник сред хората от Клана си, се надпреварваха да привлекат внимание, въпреки че съешаването им можеше да се осъществи само ако вождът на Клана на младежа намереше жената за приемлива. Смяташе се за голяма чест, ако девойката бъде избрана, особено от Клан с висок ранг, макар че разлъката щеше да бъде мъчителна както за нея, така и за любимите и същества, които оставяше. Въпреки препоръките на Зуг и ранга на Изиното потекло, Иза се съмняваше, че Айла ще си намери стопанин. Съществуването на детето би могло да и помогне, ако синът и бе нормален, но уродливата и рожба предрешаваше всяка нейна надежда.

На Айла изобщо не и минаваше през ума да си търси стопанин. И без това не и беше лесно да насъбере кураж само да се изправи очи в

очи със стълпотворението от любопитни, подозрителни хора пред пещерата. Тя и Уба бяха разопаковали багажа, и бяха подредили огнището, което щеше да им бъде дом по време на гостуването им. Стопанката на Норг се бе погрижила камъните за огнището и за границата да бъдат струпани в непосредствена близост, а също и да има мехове с вода за гостуващите Кланове. Айла се бе постарала да изложи на показ даровете си за Клана-домакин както и бе обяснила Иза и качествата на изделията и вече бяха привлекли внимание. Изми мръсотията от пътуването, после накърми сина си, докато Уба нетърпеливо я чакаше. Момичето гореше от желание да огледа местността близо до пещерата и да види цялото това множество, но не се решаваше да се изправи очи в очи с тях самичка.

– Побързай, Айла – подкани я тя със знаци. – Вече всички са навън. Не можеш ли да накърмиш Дърк по-късно? По-добре да седим на слънце, вместо в тази мрачна, стара пещера, не е ли така?

– Не искам веднага да ревне. Знаеш колко силно ревне. Хората могат да си помислят, че не съм добра майка – рече Айла. – Не ми се ще да ги предизвиквам да ме смятат за по-лоша, отколкото вече ме мислят. Креб ме предупреди, че хората ще се изненадат като ме видят, но не мислех, че е възможно да не ни позволят да останем. А и не съм мислила, че ще се короят така.

– Е, нали ни пуснаха да влезем, а пък след като Креб и Брун поговорят с тях, те ще разберат, че си жена от Клана. Хайде, Айла, не можеш да останеш завинаги в пещерата, рано или късно ще трябва да се изправиш очи в очи с тях. Ще свикнат с теб след известно време, също като нас. Изобщо не забелязвам да изглеждаш нещо по-различна, честна дума, изобщо не си личи.

– Дойдох в Клана преди ти да се родиш, Уба. Те ме виждат за пръв път. О, добре, май ще е по-добре да не мисля за това. Да вървим. Не забравяй да вземеш нещо за ядене за пещерния мечок – Айла се изправи, облегна Дърк о рамото си и го потупа по гърба, докато излизаша. Изразиха своето уважение към стопанката на Норг със жестове, докато минаваха край огнището и. Жената отвърна с жест за поздрав и бързо се залови отново със задачата си, внезапно осъзнала, че се е загледала. Когато наближиха входа, Айла си пое дълбоко дъх и леко вирна глава. Твърдо бе решила да не обръща внимание на любопитството към нея, тя си бе жена от Клана и заслужаваше да бъде тук не по-малко от останалите.

Щом излезе на ярката светлина на слънцето, непоколебимостта и бе поставена на най-сериозно изпитание. Нямахше представител на

отделните Кланове, който да не си бе намерил причина да остане близо до пещерата и да почака необикновената жена от Клана да се появи. Доста от тях се стараеха да не бъдат много-много на очи, но повечето сякаш бяха забравили или пренебрегваха общоприетата вежливост и не сваляха очи, зяпнали от почуда. Айла усети как се изчервява. Премести Дърк и си намери повод да гледа него, а не стълпотворението от зяпнали я лица.

Имаше късмет, че гледаше към сина си. Постъпката и насочи вниманието към Дърк, когото бяха пренебрегнали при първоначалното сливане от появяването и. По изражението на лицата им и жестовете им, някои не толкова дискретни, можеше да съди какво мислят за сина и. От него не се искаше да прилича на някое от техните бебета, ако приличаше на нея, биха го приели по-добре. Независимо от това, което разправяха Брун и Мог-ърът на мог-ърите, Айла си бе от Другите, а и бебето и би трябвало да се е метнало на нея. Но Дърк притежаваше достатъчно от типичните за Клана черти и видоизмененията у него напомняха деформации. Уродливостта му бе толкова очевидна, че не би трябвало да го оставят живо. Не само уважението към Айла спадна, но и земята под краката на Брун взе да се рони още повече.

Айла извърна гръб на подозрително ококорените очи и зяпнали я уста и заедно с Уба отидоха да видят пещерния мечок в клетката му. Когато ги видя да се приближават, грамадният мечок тежко се затътри и се пресегна през колците на клетката си за очакваната почерпка. И двете отстъпиха само като зърнаха чудовищната лапа с дебелите и, леко криви нокти, по-скоро пригодени за изравяне на корени и грудки, които съставяха по-голямата част от нормалната храна на мечока, а не за да катери огромното си туловище по дърветата. За разлика от кафявите мечки само невръстните рожби на пещерната мечка бяха достатъчно пъргави и дребни, за да се катерят. Айла и Уба оставиха ябълките на земята току пред дебелите колци, някога били напълно развити дървета.

Животинката, отгледана като обичано дете, неоставяна нито за миг да изпита глад, бе съвсем питомна и не се смущаваше от присъствието на хора. Умното животно бе свикнало определени негови постъпки да му носят допълнително вкусни парченца. Седна и взе да се моли. Ако не се бе сетила да се овладее, Айла щеше да се усмихне на клоунските му лудории.

– Чак сега разбирам защо Клановете разправят, че пещерните им мечки говорят – каза Айла с жестове на Уба. – Моли се за още, имаш ли още една ябълка? Уба и подаде една от дребните, твърди, кръгли

плодове и този път Айла се приближи до клетката и му я даде. Той я сложи в устата си, после се доближи до колците и почеса огромната си, рунтава глава в един чеп на колците.

– Май искаш да те почеша, стар медун такъв – с жестове му рече Айла. Бяха я предупредили никога да не се обръща към него като към мечок, пещерен мечок или Урсуз в негово присъствие. Ако се обърнеш към него с истинските му имена, щеше да си спомни кой е всъщност и че не е просто член на Клана, който го е отгледал. И щеше да се превърне отново в дива мечка. Мечешката Церемония щеше да пропадне и изобщо поводът за празненството щеше да отиде на вятъра. Почеса го зад ухото.

– Харесва ти, нали, зимен поспаланко такъв – каза му със знаци Айла и посегна да го почеше зад другото ухо което той бе извърнал към нея. – И ти можеш сам да се чешеш зад ушите, ако искаш, ама просто те мързи или пък искаш да ти обърнат внимание? Огромно, рунтаво бебе такова – Айла галеше и чешеше грамадната му глава, но щом Дърк посегна да сграбчи рунтавата му козина в шепичката си, тя се отдръпна. Достатъчно бе милвала и чесала дребните животинки, които бе прибирала в пещерата им, за да се убеди, че има работа просто с по-едър, попитомен екземпляр от същия вид. Закриляна от яката клетка тя на бърза ръка престана да се бои от мечока, но съвсем по-друго беше, когато ставаше дума за рожбата и. Щом Дърк протегна мъничката си ръчичка да сграбчи козината му, огромната паст и дългите нокти изведнъж взеха да и се струват опасни.

– Как смееш да се приближаваш толкова? – зажестукулира Уба със страх. – Мен ще ме е страх да се доближа толкова до клетката му.

– Той е просто едно огромно бебе, но забравих за Дърк. Животното би могло да го нарани, без да иска. Може да ти прилича на бебе като се моли за храна или за да му обърнеш внимание, но дори не ми се мисли на какво е способен, ако се разгневи. – рече Айла, докато се отдалечаваха от клетката.

Не само Уба бе слисана от безстрашието на Айла, ами и целия Клан се бе насъбрал да гледа. Повечето от гостите го отбягваха, особено отначало. Малките момчета се заиграха да изприпкват до клетката и да пипат мечока като доказателство за безстрашието си, а пък мъжете, независимо дали изпитваха страх или не, не се издаваха от прекалена гордост. Но малцина жени, при това не от клана-домакин, изобщо не го бяха доближавали толкова, камо ли още при първата си среща да се пресегнат през колците и да го почешат, това бе нечувано за жена. Не може

да се каже, че това промени изцяло мнението им за Айла, но все пак ги накара да се замислят.

След като вече всички бяха разгледали хубавичко Айла, хората взеха да се разотиват, макар че тя все още улавяше по някой потаен поглед. Прямите, ококорени оченца на дечурлигата не я притесняваха ни най-малко. Техните погледи предизвикани от естественото любопитство на малките деца към всичко необичайно не съдържаха подозрителни или неодобрителни оценки.

Айла и Уба се отправиха към сенчестото местенце под една надвиснала канара на края на просторното, полегато, разчистено пространство пред пещерата. От благоприлично разстояние можеха да наблюдават, без да бъдат неучтиви, заниманията на хората.

Между Айла и Уба винаги бе съществувала една особена близост. Айла се явяваше сестра, майка и приятелка на по-младото момиче, но откак Уба бе започнала сериозно да се обучава и особено след като тръгна след Айла до мъничката пещера, дружбата им взе да става по-равностойна. Бяха неразделни приятелки. Уба бе почти на шест години и бе достигнала възрастта, когато започваше да проявява интерес към противоположния пол.

Седяха си в прохладната сянка, а Дърк лежеше по корем върху плаща-носилка между двете, като риташе и размахваше ръчички и повдигаше главичката си да се огледа. По време на пътуването бе започнал да бърбори и да издава гукащи звуци, което не бе присъщо за нито едно бебе на Клана. Това поразтревожи Айла и въпреки всичко кой знае защо я зарадва. Уба коментираше по-големичките момчета и младежи, а Айла приятелски се шегуваше с нея. По негласно споразумение изобщо не се отваряше дума за възможни стопани за Айла, макар че тя бе много по-близо до възрастта за задомяване. И двете се радваха на края на дългото пътуване и се чудеха какво ли представлява Мечата Церемония, тъй като нито едната, нито другата бе присъствала на Събиране на Клановете досега. Докато си приказваха, се приближи млада жена и срамежливо ги запита с церемонии, безмълвни, общоприети жестове дали може да седне при тях.

Посрещнаха я с отворени обятия, та към тях за пръв път се обръщаха толкова дружелюбно. Видяха, че има бебе в наметалото си за носене, но то спеше и жената гледаше да не го разбуди.

– Тази жена се зове Ода – рече тя с церемонии жестове, след като приседна и със знаци показва, че иска да знае имената им.

– Това момиче се зове Уба – отвърна Уба, – а жената – Айла.

– Ай... Айгха? Не познава този име – простичкият диалект на Ода и жестовете малко се различаваха, но те разбраха за какво става дума.

– Името не е от Клана – рече русата жена. Разбираше трудностите, които останалите изпитваха с името и, дори някои от собствения и Клан не можеха да го произнесат съвсем точно.

Ода кимна, вдигна ръце, сякаш искаше нещо да каже, после и хрумна нещо друго. Изглеждаше притеснена и се чувстваше неловко. Най-сетне посочи към Дърк.

– Тази жена вижда, че имаш рожба – рече тя доста нерешително. – Рожбата ти мъжка ли е или женска?

– Детето ми е момче. Името на бебето е Дърк, като Дърк от преданието. Знае ли тази жена за това предание?

В очите на Ода странно проблесна облекчение.

– Тази жена е чувала преданието. В Клана на тази жена това име не е разпространено.

– Името не се среща често и в Клана на тази жена. Но и рожбата ми е необикновена. Дърк е изключително дете и името му е подходящо – изтъкна Айла като в жестовете и пролича високомерно предизвикателство.

– Тази жена има рожба. Детето и е момиче. Името му е Юра – рече Ода. Все още изглеждаше плаха и нерешителна. Последва напрегната пауза.

– Спи ли рожбата ти? Тази жена ще погледне Юра, ако майката позволи – най-сетне помоли Айла, като не знаеше какво друго да каже на жената, чиято дружелюбност бе тъй нерешителна.

Ода като че ли известно време премисляше молбата и, а после сякаш взимаше много важно решение, извади бебето от наметалото си и го положи в ръцете на Айла. Очите на Айла щяха да изхвъркнат от изненада. Юра бе още малка – сигурно бе на около месец, – но източената жена не се изуми от бебешкия и вид. Юра приличаше на Дърк! Толкова приличаше на Дърк, че можеше да му бъде посестрима. Рожбата на Ода би могла да бъде нейна!

От всичко това на Айла и се зави свят. Как бе възможно жена от Клана да роди бебе, което прилича на нейното? Бе смятала, че Дърк изглежда различен, защото отчасти е от Клана, отчасти от нея, но Креб и Брун са имали право още от самото начало. Дърк не беше различен, ами уродлив, точно като рожбата на Ода. Айла се намери в чудо, толкова бе разстроена, че не можеше да отрони нито дума. Най-сетне Уба наруши дългото мълчание.

– Чедото ти прилича на Дърк, Ода – Уба забрави да използва официалния език, но Ода я разбра.

– Да – кимна жената. – Тази жена се изненада като видя рожбата на Аайгхаа. Ето защо аз... тази жена поиска да говори с вас. Не знаех дали вашето е момче или момиче, но се надявах, чедото ви да бъде мъжко.

– Че защо? – запита със знаци Айла. Ода погледна към бебето в скута на Айла.

– Дъщеря ми е уродлива – зажестикулира тя, без да смее да погледне в очите Айла. – Боях се, че никога няма да си намери стопанин като порасне. Кой мъж ще си вземе за стопанка уродлива жена? – В очите на Ода се четеше молба, когато погледна към Айла. – Когато аз... когато тази жена зърна чедото ти, се надяваше да е момче, защото... няма да му е лесно и на сина ти да си намери стопанка, нали разбираш.

На Айла и през ум не бе и минавало да търси стопанка за Дърк. Ода имаше право, можеше да му е много трудно, докато си намери жена за стопанка. Сега разбираше защо Ода ги бе заговорила.

– Щерка ти здрава ли е? – запита тя. – Яка ли е?

Ода се загледа в ръцете си преди да отговори.

– Чедото ми е слабичко, но със здравето е добре. Рожбата ми има слабо вратле, – обясни тя със знаци, – но от ден на ден заяква – добави ревностно Ода.

Айла разгледа по-отблизо женската и рожба, като поиска разрешение с въпросителен поглед, преди да свали пеленките и. Бебето бе понабито от Дърк, по-близо до телосложението на бебетата от Клана, но костите му бяха по-тънки. Имаше същото високо чело и общо взето същата форма на главата, само дето хребетите на веждите и бяха много по-мънички. Нослето и бе почти мъничко, но отсега бе ясно, че ще има издадената напред, безбрада челюст на Клана. Вратлето на женската рожба бе по-късо от това на Дърк, но категорично бе по-източено от нормално за бебетата на Клана. Айла вдигна момиченцето, като механично му подхвана главичката и забеляза познатите и ранни усилия на новороденото да държи изправена главата си.

– Вратлето и ще заякне, Ода. Вратът на Дърк дори бе по-слаб, когато се роди, а я го виж сега.

– Така ли мислиш? – отвърна нетърпеливо Ода. – Тази жена иска да помоли знахарката на първия измежду Клановете да има предвид тази женска рожба като стопанка за мъжкото и чедо – помоли я официално Ода.

– Според мен от Юра ще стане добра стопанка за Дърк, Ода.

– Тогава ще попиташ ли стопанина си дали е съгласен?

– Нямам стопанин – отвърна Айла.

– О, тогава синът ти е злочест – зажестукулира Ода разочарована. – Кой ще го обучи, щом като не си задомена?

– Дърк не е злочест – наблегна на това Айла. – Не всички рожби на незадомени жени са злочести. Аз живея край огнището на Мог-ъра на мог-ърите, той самият не ходи на лов, но не някой друг, а Брун ми е обещал да обучи сина ми. Той ще стане добър ловец и ще бъде добър стопанин. А и тотемът му е на ловец. Мог-ърът на мог-ърите му нарече за тотем Сивия Вълк.

– Няма значение, по-добре злочест стопанин, отколкото никакъв – направи знак Ода примирено. – Надявам се да си права. Нашият мог-ър още не е разкрил тотема на Юра, но Сивият вълк е достатъчно силен за всеки женски тотем.

– Освен за Айлиния – прекъсна я Уба. – Тотемът и е Пещерният лъв.

– Че как така изобщо си родила? – запита учудено Ода. – Моят е Хамстер, но да знаеш как се сражава последният път. С първата си щерка нямах толкова неприятности.

– И моята бременност беше трудна. Значи имаш и друга дъщеря? Тя нормална ли е?

– Беше. Вече се скита в отвъдния свят – обясни опечалена със знаци Ода.

– Затова ли оставиха Юра жива? Изненадах се, че са ти позволили да я задържиш – забеляза Айла.

– Не исках да я задържа, но стопанинът ми ме накара. Това е моето наказание – призна Ода.

– Наказание ли?

– Да – кимна Ода. Пожелалах си момиче, а стопанинът ми искаше момче. Бедата е, че просто твърде много обичах първата си рожба. Когато погина, пак си пожелалах момиче също като нея. Стопанинът ми вика, че Юра е уродлива, защото докато бях бременна съм си мислела за глупости. Казва, че ако си бях пожелала момче, рожбата ми щеше да е нормална. Накара ме да я задържа, та всички да разберат, че не съм порядъчна жена. Но не се отказа от мен, навярно, защото никой друг нямаше да ме приеме.

– Според мен не си чак толкова лоша жена, Ода, направи и знак Айла, като я гледаше съчувствено. – Иза си пожелала момиче, докато още беше трудна с Уба. Каза ми, че всеки ден е молила тотема си за момиче.

Как погина първата ти шерка?

– Уби я един мъж – изчерви се от неудобство Ода. – Мъж, който приличаше на теб, Аайгхха, мъж от Другите.

„Мъж от Другите ли?, помисли си Айла. Мъж, който прилича на мен?“ Усети как по гръбнака и запълзяха ледени тръпки и корените на косата и я засърбяха. Забеляза смущението на Ода.

– Иза казва, че съм родена от Другите, Ода, но нищо не ми е останало в спомените от тези времена. Сега съм от Клана – рече тя насърчително. – Как се случи това?

– С още две жени, освен мъжете, бяхме тръгнали на лов. Кланът ни живее на север оттук, но тогава стигнахме по на север, отколкото бяхме ходили преди това. Мъжете напуснаха бивака рано, ние останахме да събираме дърва и суха трева. Имаше сума ти мухи-месарки и знаехме, че за да изсушим месото трябва да накладем постоянно горящ огън. Като изневиделица тези мъже се втурнаха в бивака ни. Исакаха да се облекчат с нас, но не ни дадоха знак. Ако ми бяха дали знак, щях да заема необходимата поза, но те дори не ми дадоха тази възможност. Просто се нахвърлиха върху ни и ни повалиха на земята. Толкова груби бяха. Дори не ми позволиха преди това да оставя рожбата си. Този, дето ме бе сграбчил, разкъса дрехата и наметалото ми. Бебето ми падна, но той дори не забеляза. Когато свърши – продължи Ода, – още един мъж се готвеше да ме обладае, но един от останалите забеляза рожбата ми. Вдигна я и ми я подаде, но тя бе мъртва. При падането си бе ударила главичката на един камък. И тогава мъжът, дето я намери, се развика и всички си отидоха. Когато ловците се завърнаха, ние им разказахме и те на мига ни отведоха обратно в пещерата. Стопанинът ми тогава се държа добре с мен, той също скърбеше за шерка ми. Толкова се зарадвах като разбрах, че тотемът ми отново е сразен, при това скоро след като я загубих. Дори женското проклетие не бе ме сполетявало нито веднъж, мислех си, че моят тотем тъгува за загубата на шерка ми и е решил да ме възмезди като ми позволи да си родя още една. И затова реших, че може пак да имам момиче, а не биваше да я пожелавам.

– Съжалявам – рече Айла. – Не знам какво да правя, ако загубя Дърк. Веднъж вече без малко да го загубя. Ще приказвам с Мог-ър за Юра, сигурна съм, че той ще говори с Брун, та той толкова обича сина ми. Мисля, че и Брун може да се съгласи. Ще ни бъде по-лесно, отколкото да търсим за коя жена от Клана да го задомим.

– Тази жена ще бъде признателна на знахарката и обещавам да подготвя Юра добре, Аайгхха. От нея ще стане добра жена, а не като майка

и. Кланът на Брун е пръв сред Клановете, мисля, че и стопанинът ми ще се съгласи. Ако разбере, че за Юра се е намерило местенце в Клана на Брун, може пък да не ми се сърди толкова. Все разправя, че дъщеря ми ще ни бъде само в тежест и от нея нищо няма да излезе. А когато Юра порасне, ще мога да и кажа, че не трябва да се безпокои да си търси стопанин. Доста тежко е за жена, ако никой не я иска – рече Ода.

– Знам – отвърна високата руса жена. – Ще говоря с Мог-ър колкото е възможно по-скоро.

След като Ода си тръгна, Айла се натъжи и потъна в мисли. Уба усети, че иска да я оставят на мира и не и пречеше. „Бедната Ода, била е щастлива, имала е добър стопанин и нормална рожба. И тъкмо тогава ли е трябвало да се появят онези мъже и да развалят всичко? Защо просто не са и дали знак? Не са ли могли да видят, че Ода има бебе със себе си? Тези мъже от Другите са също толкова зли като Брод. Дори по-зли. Брод поне щеше да и позволи първо да остави рожбата си. Мъжете с техните нужди! Мъже от Клана, от Другите, всички са еднакви.“

Докато бе потънала в размисъл, една мисъл не напускате съзнанието и – мисълта за Другите. „Мъже от Другите, мъже, които приличат на мен, всъщност кои са Другите? Иза каза, че съм се родила при тях, защо не помня нищо за Другите? Дори не се сещам как изглеждат. Къде ли живеят? Питам се как ли изглежда мъж от Другите?“ Айла си спомни отражението си в застиналия вир близо до пещерата им и се опита да си представи мъж с нейното лице. Но щом се сети за мъж, образът на Брод изплува в съзнанието и и проблясък на интуицията и постави на мястото им неразборията от идеи, които се въртяха в главата и.

„Мъжете, от Другите! Разбира се! Нали Ода каза, че един от тях облекчил нуждите си с нея, а оттогава не я било сполетявало женското проклятие. А после родила Юра, също както Дърк се роди, след като Брод облекчи нуждите си с мен. Онзи мъж е бил от Другите, а и аз съм се родила сред тях, но Ода и Брод, и двамата са от Клана. Юра не е поуродлива от Дърк. Взел е малко от мен и малко от Клана, а същото важи и за Юра. Или по-скоро тя е част от Ода и част от мъжа, дето е убил рожбата и. Тогава значи наистина Брод е заченал Дърк – с члена си, а не с духа на тотема си.

Но останалите жени, дето са били с Ода, не са родили уродливи деца. А ако всеки път, когато някой мъж го прави с някоя жена, се зачеваха бебета, наоколо нямаше да има нищо друго, освен бебета. Навярно и Креб има право. Тотемът на жената трябва да бъде сразен, но тя не поглъща същността на тотема, ами мъжът я вкарва в жената с члена си. И

тогава се смесва със същността на женския тотем. Не зависи само от мъжете, ами и от жените.

Защо ли трябваше да бъде Брод? Исках да родя дете, Пещерният Лъв знае колко много исках да имам бебе, но Брод ме ненавижда. Мрази и Дърк. Но кой ли друг би го сторил? Никой от останалите мъже не се интересува от мен, твърде грозна съм. Брод го направи само защото знаеше колко ми е противно. Дали Пещерният Лъв е знаел, че в крайна сметка тотемът на Брод ще надделее? Течността му трябва да е могъща, Ога вече има два сина. И Брак и Грев трябва да са заченати от члена на Брод, а също и Дърк.

Това значи ли, че са побратими? Братя? Като Брун и Креб? И Брун трябва да е заченал Брод в Ебра. Освен, ако е бил друг мъж, може да бъде който и да е. И все пак е малко вероятно. Мъжете обикновено не правят знака на стопанката на вожда, неучтиво е. А и Брод не обича да дели Ога с друг мъж. По време на лова за мамути Круг все се обръщаше към Овра. На никой не убягна желанието му, а пък Гуув бе по-деликатен. Дори Друг опита веднъж-дваж.

Ако Брун е заченал Брод, а пък Брод е заченал Дърк, това не означава ли, че Дърк е част и от Брун? Ами Брак и Грев? Брун и Креб са побратими, родени са от една и съща майка и вероятно са заченати от един и същ мъж. Той също е бил вожд. Това не значи ли че Дърк носи частица и от Креб? Ами какво да кажем за Иза? Тя им е посестрима. – Айла тръсна глава. – Всичко е прекалено объркано, помисли си тя.

И все пак наистина Брод зачена Дърк. Чудно дали тотемът ми е накарал Брод да ми направи знак първия път? Беше отвратително, но би могло да бъде още едно изпитание и навярно е нямало друг начин. Тотемът ми трябва да е знаел, трябва предварително да го е запланивал. Знаеше колко много искам да си родя бебе и наистина ми даде знак, че Дърк ще живее. Това дали няма да вбеси Брод, ако научи? Толкова ме ненавижда, а пък ми даде единственото нещо, което най-много исках.“

– Айла – обади се Уба, прекъсвайки нишката на мисълта и. – Токущо видях Брун и Креб да влизат в пещерата. Късно е вече, би трябвало да приготвим нещо за ядене. Креб ще е изгладнял.

Дърк беше заспал. Когато Айла го вдигна, той се събуди, но скоро се умири отново, сгушил се в наметалото о майчината си гръд. „Сигурна съм, че Брун ще разреши Юра да дойде и да стане стопанка на Дърк, мислеше си тя по обратния път до пещерата на Клана-домакин. Подхождат си много повече, отколкото Ода може да си представи. Ами аз? Дали някога ще намеря подходящ стопанин за мен самата?“

23

Щом пристигнаха двата последни Клана, Айла бе подложена на изпитание, подобно на това, което ознаменува появяването и, само дето бе по-малобройно. Високата руса жена биеше на очи сред близо двеста и петдесетте представители на Клана, събрали се от десет Клана. Където и да отидеше, я забелязваха и всяка нейна постъпка предизвикваше особено внимание. Колкото и необичайно да изглеждаше, никой не забелязваше никакво отклонение в поведението и. Айла полагаше неимоверни усилия за това.

Не даваше воля на никоя от чудатите особености, неволно изтървани в по-спокойната атмосфера на собствената им пещера. Не се смееше, дори не се усмихваше. Очите и не се навлажняваха от сълзи. Никакви широки крачки и никакви волно размахани ръце не издаваха не съвсем женските и влечения. Бе образец на добродетелите на Клана, примерна млада майка – и никой не и обръщаше внимание. Нямаше човек, извън нейния Клан, който някога да бе виждал жена да се държи по-различно. Това правеше присъствието и приемливо и, както Уба предричаше, свикнаха с нея. Съществуваха твърде много занимания по време на едно събиране на Клановете, та да посветят цялото си внимание само на новостта около присъствието на една пришълка.

Не беше лесно да се изхранва многочислено стълпотворение в тесните предели на околностите на пещерата в течение на дълго време. Необходими бяха сътрудничество, съгласуване и вежливост в огромна степен. Вождовете на десетте Клана имаха далеч повече работа, отколкото когато грижа им бяха само членовете на собствения им Клан, броят на събраните на едно място хора умножаваше и проблемите.

Да се нахрани това множество означаваше, че трябва да се организират ловни набези. Докато утвърденият образец и ранговете в отделния Клан улесняваха разполагането на ловците, то, когато два или повече Клана тръгваха на лов, възникваха трудности. Рангът на ловците определяше кой ще бъде водач, определяше кой ще бъде водач на дружина, но кой от третите по ранг бе по-подготвен? Като начало изпробваха най-различни разположения, като внимаваха при промяната на позициите, така че никой да не се обиди. След като започваше надпреварата, щеше да стане по-леко, но нито един ловен набег не се осъществяваше, без предварително да се реши относителното разположение на мъжете.

Жените също имаха проблеми при брането на растения. В техния случай бедата бе, че твърде много жени се стремяха тяхната реколта да бъде най-отбраната. Целият участък можеше набързо да бъде опустошен, без нито една жена да набере чак толкова. Съхранената храна, донесена с тях, допълваше дажбите на всеки Клан, но прясната храна винаги бе за предпочитане. Кланът-домакин неизменно ходеше да бере далеч от пещерата си, преди да се състои Събиране, но дори и този акт на внимание не бе в състояние да задоволи потребностите на всички. Макар че времето им за попълване на хранителните запаси да не бе ограничено от дълго пътуване, Кланът-домакин на Събирането трябваше все пак да натрупа допълнителни резерви от храни. Докато свършеше Събирането, ядивните хранителни растения в околността щяха да бъдат изчерпани.

Запасите от вода бяха задоволителни и се попълваха от пълнената от ледниците рекичка, течаща наблизко, но дървата за горене се ценяха високо. Готвенето ставаше вън от пещерата, освен когато валеше и Клановете приготвяха храната по-скоро като едно, а не като отделни огнища. И въпреки това повечето от сухите, опаднали вършини и сума ти живи дървета, на които щеше да им трябва повече от един-два сезона, за да се възстановят, отиваха в огъня. Околностите на пещерата след Събирането на Клановете никога нямаше да бъдат същите.

Продоволствието не бе едничкият проблем, боклукът поставяше не по-малко въпроси. Трябваше да се намери място за човешките изпращения и другата смет. А и пространство бе необходимо. Не само жилищно пространство в пределите на пещерата, ами място за готвене, място, където да се събират, място за надпреварата, за танци и пируване, както и къде да се разтъпкват. Сама по себе си организацията на тези дейности не бе малък подвиг. Тя изискваше отначало до край нескончаеми обсъждания и компромиси, и то в една обстановка, наелектризирана от непримиримо съперничество. Обичаите и традициите играеха огромна роля в изграждането на много от спречкванията, а именно на това полсражение изпъкваше дарбата на Брун да ръководи.

Креб не бе единственият, който се радваше на събирането на Клановете предимно заради срещата с равните нему. На Брун му се нравеше предизвикателството да се опълчи срещу мъже, чиято власт бе равна на неговата. Това бе неговата надпревара – да се пребори за господство над останалите вождове. Тълкуването на древните обичаи понякога изискваше тънкото умение да се цепи косъма на две, способността да се вземе решение, както и твърд характер да не се отметне от него и отгоре на

всичко умението кога да се отстъпи. Брун не беше пръв сред вождовете току тъй. Той знаеше кога да бъде твърд, кога отстъпчив, кога да поиска единодушното съгласие на всички и кога да се изправи сам срещу всички. Когато Клановете се съберяха, обикновено се появяваше някой силен мъж, който бе способен да спои властните вождове в единно, управляемо цяло, поне докато траеше събирането. Този мъж бе Брун, когато за пръв път стана вожд на Клана си.

Ако бе загубил престижа си, собствената му неувереност щеше да му струва първенството. Без да бъде убеден в правотата на собствената си преценка, нерешителността му щеше да хвърли сянка на съмнение върху взетите от него решения. Ако това станеше, не би могъл да погледне в очите останалите вождове на Събирането. Но именно натрупаната непоколебимост и направените компромиси в рамките на непоклатимите устои в Клана му бяха позволили да се реши на отстъпка по отношение на Айла. И след като вече нищо не го заплашваше, той я гледаше с по-друго око.

Айла се бе опитала да го принуди да вземе решение, но то бе в съгласие с обичаите на Клана, според нейното тълкуване, и не беше в името на съвсем недостойна клауза. Вярно, тя бе жена и трябваше да си знае мястото, но на време бе се вразумила и бе разбрала заблудата на поведението си. Когато му показва къде се намира малката пещера, той лично бе изненадан, че се е добрала дотам толкова немощна. Съмняваше се, че това бе по силите на някой мъж, а мъжете се отличаваша със стоическа издръжливост. Куражът, непоколебимостта и издръжливостта будеха възхищението на Брун, те бяха свидетелство за сила на характера. И въпреки че Айла бе жена, Брун се възхищаваше от твърдата и воля.

– Ако Зуг беше с нас, щяхме да спечелим надпреварата с прашки – каза със знаци Круг. – Едва ли някой може да го победи.

– Забравяш за Айла – забеляза Гуув с предпазливи жестове. – Нямаме късмет и тя да участва в надпреварата.

– Не ни трябва някаква си жена, за да спечелим – зажестукира Брод. – И без това надпреварата с прашки не е от толкова голямо значение. Брун ще спечели в хвърлянето на бола, неизменно го печели. А остава и надпреварата по тичане с копие.

– Но Воорд вече спечели надбягването, а има и големи възможности да победи в състезанието по бягане и мушкане с копие – обади се Друуг. – А пък Горн доста го биваше със сопата.

– Само изчакайте да им покажем лова си на мамути. Няма начин Кланът ни да не спечели – отвърна Брод. Пресъздаването на ловни епизоди бе част от многото церемонии, от време на време те се провеждаха спонтанно след някой особено вълнуващ лов. На Брод му харесваше да ги пресъздава. Знаеше, че го бива да внушава вълнението и драматизма по време на лов и обичаше да бъде център на вниманието.

Но пресъздаването на ловни епизоди имаше за цел по-важни неща от самоизтъкването. Те служеха и като напътствие. С изразителната си пантомима и минималния си брой декори те показваха ловни прийоми и тактика на младежите, а и на другите Кланове. По такъв начин се обменяха и доразвиваха уменията. Ако ги попитаха, всички щяха да се съгласят, че наградата за Клана, който излезеше пръв в тази сложна надпревара, е неговият ранг – да бъде признат за пръв измежду равни нему. Но имаше и друга награда, макар и тя да не се присъждаше. Тези състезания изостряха необходимите за оцеляване умения.

– Ще победим, ако ти поведеш ловния танц, Брод – обади се Ворн. Десетгодишният момчурляк, който всеки миг щеше да стане мъж, все още боготвореше бъдещия вожд. Брод се домогваше до преклонението му, като, когато можеше, го допускаше да присъства на мъжките разговори.

– Нямаме късмет, че бягането ти не се брои, Ворн. Гледах го, дори не бяха по петите ти. Остави ги далеч зад себе си. Но поне имаш опит за следващия път – рече Брод. Ворн се разтопи от похвалата.

– Все още имаме добри възможности – рече с жестове Друуг. – Но нещата може и да се обърнат. Горн е силен, доста ти се опъна в надпреварата по борба, Брод. Не бях сигурен, че ще го победиш. Заместникът на Норг трябва да се гордее със сина на стопанката си, пораснал е от последното Събиране. Според мен той е най-едрият мъж тук.

– Ясно, силата е на негова страна – рече Гуув. – Всички я видяхме, когато спечели надпреварата със сопа, но Брод е по-бърз и почти толкова як. Горн завърши втори почти едновременно с него.

– А пък Нуз си го бива с прашката. Според мен сигурно е видял от Зуг последния път и е решил да доизкусури майсторлъка си, просто не му се е щяло отново да го победи по-възрастен мъж – додаде Круг. – Ако е така добре подготвен и с бола, нищо чудно да се опре и на Брун. Воорд бяга бързо, но все си мислех, че ще го настигнеш, Брод. И без малко да успееш, завърши на крачка след него.

– Сечивата на Друг нямат равни – с жестове се обади Грод. Неразговорливият мъж рядко взимаше думата.

– Едно нещо е да подбереш най-сполучливите и да ги донесеш тук, Грод, съвсем друго нещо е да имаш късмета да ги издялаш пред всички. Този младок от Клана на Норг си го бива – отвърна Друуг.

– Това е едничката надпревара, в която ще го превъзхождаш само заради младостта му, Друуг. Той ще се смущава повече, а пък ти имаш повече опит в подобни надпревари. Ще можеш да се съсредоточиш по-добре – насърчи го Гуув.

– Пак няма да минем без късмет.

– За всички състезания е необходим късмет – рече Круг. – Още си мисля, че никой не може да разправи по-добре някое предание от стария Дорв.

– Просто си свикнал с него, Круг – направи знак Гуув. Това е трудно за оценяване надпревара. Дори някои жени са добри разказвачки.

– Но не е толкова вълнуващо като ловните танци. Мисля, че видях Клана на Норг да разправят как са били на лов за носорог, но като ме видяха, си замълчаха – рече Круг. – Навярно ще пресъздадат този лов.

Към мъжете се приближи Ога и направи знак, че вечерята им е готова. Отпратиха я. Тя се надяваше, че няма да се бавят още много и ще дойдат да се нахранят. Колкото повече ги чакаха, толкова повече щяха да закъснеят да отидат при останалите жени, които се бяха събрали да разказват приказки, а не и се искаше да изпусне нито думичка. Обикновено по-възрастните жени представяха преданията и историите на Клана с вълнуваща пантомима. Често приказките служеха за възпитание на младите, но всички те бяха развлекателни – тъжни предания, които късаха сърцата им, весели истории, които носеха радост и вдъхновение и смешни разкази, които караха неловките мигове на всеки да не изглеждат толкова нелепи. Ога се върна при огнището близо до пещерата.

– Според мен още не са гладни – съобщи тя със знаци. – Май най-сетне се наканиха – обади се Овра. – Дано не се разтакават прекалено, дълго с храната.

– И Брун иде. Съвещанието на вождовете сигурно е свършило. Но не виждам Мог-ър – додаде Ебра.

– Влязоха по-рано в пещерата с останалите мого-ъри. Сигурно са в обителта на духовете на този Клан. Никой не може да каже кога ще излязат. Трябва ли да го чакаме? – запита Ука.

– Ще му оставя нещо настрана – рече Айла. – Все забравя да се храни, когато се приготвя за церемония. Толкова е свикнал да яде храната си студена, та от време на време си мисля, че я предпочита студена. Мисля, че няма да има нищо против, ако не го изчакаме.

– Вижте, ама те вече започват. Ще пропуснем първите приказки – жажестикулира разочарована Ога.

– Нищо не може да се направи, Ога – обади се Ага. – Не можем да отидем преди мъжете да са свършили.

– Няма да пропуснем чак толкова – утеши я Ика. – Цяла нощ ще се разказват приказки. А утре мъжете ще покажат най-сполучливия си лов и ще можем да го видим. Има ли по-вълнуващо нещо от това?

– Предпочитам да гледам как жените разправят приказки – рече Ога.

– Брод каза, че нашият Клан ще покаже лова на мамут. Според него със сигурност ще спечелим, Брун ще му позволи той да го води – сподели с жестове и гордо блеснали очи Ога.

– Няма начин да не е вълнуващо, Ога. Помня, когато Брод стана мъж и поведе ловния танц. Още не можех нито да говоря, нито да разбирам какво ми приказват и въпреки това бе вълнуващо – рече със знаци Айла.

След като храната бе поднесена, жените чакаха нетърпеливо, като хвърляха жадни погледи към стеклите се в далечния край на площадката.

– Ебра, вървете да си слушате приказките, и без това имаме да си говорим – нареди им Брун.

Жените вдигнаха новородените и поведоха малките деца към групата, насядала около една старица, която току-що бе наченала нова приказка.

– ... и майката на Голямата Ледена Планина...

– Побързайте – жажестикулира Айла. – Тъкмо разправя преданието на Дърк. Не искам да пропусна нищо, то ми е любимото.

– Всички го знаем, Айла – рече Ебра.

Жените от Клана на Брун намериха къде да насядат и скоро приказката ги завладя.

– Разказва я малко по-различно – рече със знаци Айла след малко.

– Версията на всеки Клан се различава по малко, а и всеки разказвач си има собствен маниер, но приказката е една и съща. Ти просто си свикнала с Дорв. Той е мъж и разбира мъжките работи по-добре. Една жена разказва по-подробно за майките, не само за майката на Голямата Ледена Планина, ами и за това колко скърбелите майките на Дърк и на останалите младежи, когато те напуснали Клана – отвърна и Ука.

Айла се сети, че Ука бе загубила сина си при земетресението. Тази жена можеше да разбере скръбта на майката по погиналия и син. Във

видоизменената си версия преданието звучеше и за Айла по нов начин. За миг тревога набразди челото и. „И синът ми се казва Дърк, дано това да не значи, че един ден ще го загубя. Айла гушна рожбата си. Не, изключено е. Вече веднъж без малко да го загубя, опасността вече е преминала, нали така?“

Случаен полъх на вятъра подухна няколко увиснали кичура от косата му, разхлаждайки за миг плувналото му в пот чело, докато Брун внимателно измерваше разстоянието до поваления пън от дърво, близо до края на разчистеното място пред пещерата. Останалата част от дървото, окастрено от клони, бе част от оградата от колци, обикалящи пещерната мечка. Полъхът на вятър само ги дразнеше. Не носеше отдих от палещото следобедно слънце, облещило се над прашното поле. Но от ефирния ветрец никой от напрегнато виращото се множество, скупчило се по периферията, не трепваше.

Не трепваше и Брун, разкراчил крака, а с дясната си ръка, прибрана до тялото му, стиснал края на болата си. Трите тежки, каменни топки, увити в плътни кожени калъфки и прикрепени към яко оплетени ремъци с различна дължина, бяха подредени на земята. Брун искаше да спечели тази надпревара, не само заради самата надпревара, независимо, че и това бе от значение, ами защото искаше да покаже на останалите вождове, че не бе загубил състезателния си дух.

Присъствието на Айла на Събирането на Клановете му струваше доста. Сега разбираше, че той и Кланът му прекалено много бяха свикнали с нея. За останалите тя представляваше твърде голяма аномалия, за да я приемат за толкова кратко време. Дори Мог-ър се бореше за запазване на положението си и не бе успял да убеди останалите мог-ъри, че тя е знахарка от рода на Иза. По-скоро бяха готови да се откажат от специалната напитка, приготвена от корени, отколкото да и позволят да я приготви. Със загубата на ранга на Иза рухна още една опора, на която се крепеше подрененото положение на Брун.

Ако Кланът му не завоюваше първото място в надпреварата, той неизбежно щеше да загуби първенството си и макар че имаха още шансове да спечелят съревнованието, изходът далеч не бе сигурен. Но дори и да спечелеха надпреварата това нямаше да е гаранция за първенството на Клана му, а само щеше да му осигури равни възможности. Съществуваха твърде много несигурни неща. Кланът-домакин на Събирането винаги имаше предимство и тъкмо Кланът на Норг бе най-големият им съперник в надпреварата. Ако те завършеха дори и с малка разлика на

второ място, това щеше да даде на Норг достатъчно основание да застане на върха. Норг много добре го разбираше и бе най-непреклонният му противник. Брун удържаше позициите само благодарение на силната си воля.

Брун присви очи и погледна към пъна. Това движение, почти незабележимо, бе достатъчно половината от зрителите да притаят дъх. В следващия миг неподвижната фигура се превърна в размазано петно от движение и трите каменни топки, въртящи се около центъра си, полетяха към пъна. Още в мига, когато болата излетя от ръката му, Брун знаеше, че опитът му е несполучлив. Камъните удариха мишената, после отскочиха, като не успяха да се омотаят около нея. Брун отиде да вдигне болата си, докато Нуз застана на мястото му. Ако Нуз изобщо не уцелеше мишената, Брун печелеше. Ако уцелеше пъна, всеки щеше да има още по един опит. Но ако Нуз омотаеше болата си около пъна, победата щеше да бъде негова.

Брун се отдръпна настрани с безизразно лице, съпротивлявайки се на подтика да сграбчи амулета си, и само мислено отправи молба към своя тотем. Нуз не изпитваше подобни угризения. Посегна към кожената торбичка около врата си, затвори очи, после хвърли едно око на целта. С внезапен изблик на стремително движение той изстреля болата. Само дългите години на непоклатимо самообладание позволиха на Брун да не даде израз на разочарованието си, когато болата се омота около пъна и остана там. Нуз бе спечелил и Брун усети как почвата под краката му се разклати още повече.

Брун си остана на място, докато на полето бяха изнесени три кожи. Едната бе привързана за прогнилите останки на старо дърво, огромно, старо дърво, чийто прекършен, назъбен връх се извисяваше малко над човешки бой. Другата бе разстлана върху обраслия с мъх, впечатляващ с размерите си дънер, близо до края на гората, а върху и бяха поставени за тежест камъни, докато третата бе постлана на земята, пак затисната с камъни. Трите образуваха триъгълник с горе-долу равни страни. Всеки Клан излъчи по един човек да участва в тази надпревара и те се подредиха според ранга на Клана си край проснатата на земята кожа. Други мъже с добре подострени копия в ръце, предимно изработени от тис, макар че се използваше и бреза, трепетлика и върба, се отправиха към другите мишени.

Двама младежи от Клановете с по-нисък ранг бяха първата двойка. Всички с копия в ръце очакваха напрегнато, един до друг, без да откъсват очи от Норг. Когато той им даде знак, те се втурнаха към изправения

дънер и забиха копията си в него през кожата, като се целеха там, където би се намирало сърцето на животното, ако то все още бе под кожата, после грабнаха подаденото им второ копие от другарите им от Клана, застанали край мишената. Хукнаха към поваления дънер и запокитиха второто копие в него. Докато да грабнат третото копие, единият от тях водеше с явна преднина. Стрелна се обратно към кожата на земята, заби копието си дълбоко, колкото се може по-близо до средата, а после вдигна ръце победоносно.

След първото състезание останаха петима мъже. Трима от тях, този път от Клановете с по-висок ранг, се подредиха за втората надпревара. На последния, състезател се даваше още една възможност срещу останалите двама. После двамата, завършили втори, мереха сили помежду си, като оставяха всичко да се реши от трима във финалното надбягване – двамата, завоювали първото място и победителя от предходното бягане. Финалисти бяха Брод, Воорд и Горн, младежът от Клана на Норг.

От тримата Горн бе участвал в четири бягания, за да заслужи място във финалите, докато останалите двама бяха сравнително свежи след само две състезания. Горн бе спечелил първото състезание, но завърши трети, когато се състезаваха трите Клана с най-висок ранг. Бяга отново с последните двама мъже и завърши втори, после се надбягва с мъжа, който завърши втори в състезанието, в което той завърши трети, като този път го победи. Само с кураж и издръжливост Горн успя да достигне до финалите и спечели възхищението на всички присъстващи.

Когато тримата мъже се наредиха за последното бягане, Брун се изстъпи на полето.

– Норг – рече той. – Мисля, че последното надбягване ще бъде по-справедливо, ако го позабавим и дадем възможност на Горн да си почине. Според мен синът на стопанката на твоя заместник го е заслужил.

Всички занимаха одобрително и реномето на Брун се покачи, макар че Брод се начумери. Това предложение поставяше собствения му Клан в по-неизгодна позиция, отнемаше предимството, което Брод би имал при едно надбягване с вече капнал от умора мъж, но свидетелстваше за справедливостта на Брун и Норг едва ли можеше да го отхвърли. Брун бързо бе претеглил алтернативите. Ако Брод изгубеше, очакваше се Кланът му да загуби първенството си, но ако Брод спечелеше, очевидно-то безпристрастие на Брун щеше да издигне престижа му и това му създаваше чувство на кураж, който ни най-малко не изпитваше. Това щеше да направи победата недвусмислена – изобщо нямаше да стане дума, че ако Горн е бил по-свеж, е можел да победи – разбира се, ако Брод

победеше. А и бе по-честно.

Едва късно следобед всички се загълпиха около полето отново. Напрежението от неизвестността не само се съживи, ами дори нарасна. Тримата младежи, вече добре отпочинали, се перчиха преди началото като раздвижваха мускули и претегляха копията с ръка, за да намерят центъра на тежестта. Гуув отиде до дънера с още двама души от другите Кланове, а Круг и още двама застанаха при поваления дънер. Брод, Горн и Воорд се подредиха и тримата на една линия, като не сваляха очи от Норг и зачакаха сигнала. Вождът на Клана-домакин вдигна ръка. Рязко я свали и мъжете полетяха.

Воорд излезе начело, а Брод бе по петите му, докато зад тях тежко трополеше Горн. Воорд вече посягаше за второто си копие, докато Брод забиваше с все сили своето в гнилия дънер. Горн полетя напред, като наново увеличи скоростта си, което пък не даваше мира на Брод, докато двамата се носеха към поваления дънер, но Воорд още бе начело. Заби копието си в покрития с кожа пън, точно когато Брод го настигаше, но уцели невидим чеп и копието му се отърколи на земята. Докато го вземе и го забие отново и двамата, Брод и Горн, го бяха задминали. Грабна третото си копие и се впусна след тях, но за Воорд надбягването бе загубено.

Брод и Горн се понесоха към последната мишена, напрягайки нозе с разтупани сърца. Горн взе да изпреварва Брод, после излезе едни гърди начело, но гледката на широкоплещестия гигант, чийто прах дишаше, вбеси Брод. Имаше чувството, че дробовете му ще се пръснат, когато се стрелна напред, напрягайки всеки свой мускул и сухожилие. Горн достигна до разстланата на земята кожа само миг преди Брод, но щом като вдигна ръка, Брод се промуши под нея и заби копието си в земята през яката кожа, докато я прекосяваше. Копието на Горн се заби при следващия удар на сърцето. С един удар на сърцето по-късно.

Щом Брод намали своя бяг и спря, ловците от Клана на Брун го накачулиха. Брун ги гледаше със светнали от гордост очи. Сърцето му туптеше почти толкова лудо, колкото на Брод. Бе изстрадал всяка крачка от бягането на сина на стопанката си. Без малко да не победи, в продължение на няколко напрегнати мига Брун бе сигурен, че ще загуби, но той бе дал всичко от себе си и бе успял. Тази надпревара не бе от решаващо значение, но с тази победа шансовете му се увеличаваха. „Сигурно остарявам, помисли си Брун. Загубих състезанието по хвърляне на бола, но я го гледай Брод. Брод спечели. Навярно е време да му отстъпя ръководството на Клана. Бих могъл да го направя вожд, да го провъзглася за

вожд още тук. Ще се боря за първенството на Клана и нека той се прибере у дома с почести. След това надбягване си го заслужи. Ще го сторя! Още сега ще му кажа!“

Брун изчака мъжете да свършат с поздравленията, после пристъпи към младия мъж като очакваше да види радостта на Брод, когато разбере каква голяма чест е на път да му се окаже. Тя щеше да е подходяща награда за чудесното му бягане. По-голям дар от този не можеше да измисли за сина на стопанката си.

– Брун! – Брод забеляза вожда и пръв заговори. – Защо ти трябваше това забавяне на състезанието? Едва не загубих. Ако не му бе оставил време да си почине, лесно щях да го надбягам. Не те ли е грижа дали Кланът ни е пръв? – зажестикულიра той кисело. – Или пък защото знаеш, че ще си прекалено стар да бъдеш вожд на следващото Събиране? Щом аз ще бъда вожд, най-малко остави ме да започна като пръв сред останалите като теб.

Брун отстъпи, слисан от ругателния упрек на Брод. Събра сили да овладее противоречивите си чувства. „Как не разбираш, мислеше си Брун, питам се дали изобщо някога ще разбереш? Кланът е пръв, доколкото зависи от мен, винаги ще бъде пръв. Но какво ли ще ни сполети, когато ти станеш вожд, Брод? Колко ли време този Клан ще бъде пръв тогава?“ Гордостта напусна погледа му и го обзе дълбока скръб, но Брун умееше да владее и нея. „Може би просто е твърде млад, размишляваше той, може би просто му трябва още малко време, още мъничко опит. Дали някога наистина съм му го обяснявал?“ Брун се опита да забрави, че на него никой нямаше нужда да му обяснява.

– Брод, ако Горн бе капнал, щеше ли победата ти да ти бъде толкова ценна? Ами ако останалите Кланове се бяха усъмнили в способността ти да го победиш, ако не беше уморен? По такъв начин те знаят със сигурност, че ти победи и ти много добре го знаеш. Добре се справи, сине на стопанката ми – рече кротко със знаци Брун. – Добре бяга в тази надпревара.

Въпреки огорчението си Брод все още уважаваше този мъж повече от всеки друг в живота си и нямаше как да не отвърне. В този миг Брод почувства, както при първия си лов с мъжете, че би дал всичко за подобна похвала от страна на Брун.

– Не се сетих за това, Брун. Ти си прав, по такъв начин всички знаят, че аз спечелих, знаят, че съм по-добър от Горн.

– С това надбягване и ако Друуг спечели състезанието за направа на сечива и при положение, че ловът ни на мамути е пръв довчера, със

сигурност ще бъдем първи накрая – каза въодушевено Круг. – А ти ще бъдеш един от избраниците за Мечата Церемония, Брод.

Още мъже напиреха към Брод да го поздравят, когато закрачи обратно към пещерата. Брун го проследи и тогава зърна и Горн да се връща, заобиколен от Клана на Норг. Един старец го потупа по рамото окуражително.

„Заместникът на Норг има право да се гордее със сина стопанката си, мислеше си Брун. Брод може и да спечели надбягването, но не съм сигурен, че той е по-добрият.“ Брун само бе овладял мъката си, а не бе я превъзмогнал и да се опитваше да я зарови дълбоко в душата си, болката не заглъхваше. Брод все още бе син на стопанката му, любимото му дете.

– Мъжете от Клана на Норг са безстрашни ловци – призна Друг. – Планът им да изкопаят яма на пътя, по който носорогът минава като отива на водопой и да го покрият с шума си го бива. Може и ние да го изпробваме някой път. Изисква се смелост да го върнеш обратно, когато е хукнал да бяга. Носорозите понякога са по-свирепи и от мамутите и действията им са далеч по-непредсказуеми. А и ловците на Норг го изиграха добре.

– Пак не струваше колкото нашия лов на мамути. Всички мислеха така – рече Круг, – Горн заслужаваше да бъде един от избраниците, прочее. Почти всяка надпревара бе между Брод и Горн. Известно време дори си мислех, че тази година няма да спечелим съревнованията. Кланът на Норг завърши втори с малка разлика. Какво мислиш за третото място, Грод?

– Воорд се справи добре, но бих предпочел Нуз – отвърна Грод. – Струва ми се, че и Брун го предпочита.

– Изборът е бил труден, но според мен Воорд си го е заслужил – забеляза Друг.

– Гуув като изчезне ще го видим чак след тържеството – обади се Круг. – След като съревнованията свършиха вече, помощниците на могоър няма да се отделят от могоърите. Надявам се жените да не си помислят, че само защото Брод и Гуув няма да се хранят с нас довечера, не е нужно да готвят толкова. Ще се нахраня добре, чак до пиршеството утре няма да сложим залък в уста.

– Не мисля, че ще ми се яде, ако бях на мястото на Брод – рече Друг. – Голяма чест е да те изберат за Мечата Церемония, но ако някога на Брод му е трябвала смелост, то това ще е утре заран.

Първите утринни лъчи завариха пещерата празна. Жените вече бяха станали и се трудеха на светлината на огньовете, а останалите не можеха да спят. Предварителната подготовка за пиршеството бе отнела цели дни, но тази работа бе нищо в сравнение със задачите, които тях чакаха. Ярката дневна светлина ги обливаше много преди огненият диск на слънцето да изплува над върховете на планините, заливайки околностите на пещерата с палещите лъчи на вече издигналото се високо слънце.

Възбудата бе осезаема, напрежението непоносимо. След като приключи надпреварата, мъжете нямаха какво да правят чак до церемониите и не ги свърташе на едно място. Нервната им възбуда се предаваше на по-големичките момчета, а те на свой ред подкокоросваха останалите момчета, подлудявайки заетите жени, въртящите се в кръг мъже и гоещите се дечурлига им се пречкаха.

Суматохата поутихна временно, щом жените раздадоха сухари от счукано просо, забъркано с вода и опечено на жезък камък. Закуската от постничките сухари бе изядена с подобаваща тържественост. Освен храна за кърмачета ги пазеха специално за този неповторим ден веднъж на седем години и никой нямаше да хапне нищо до самото пиршество. Просените сухари бяха само колкото да се каже, че са закусвали и дори изостриха още повече апетита им. Към обед гладът, изострян от вкусните миризми, стелещи се над огньовете, наля масло в огъня сред бъркотищата и повиши напрегнатото предвкушване, което достигна върха си с приближаването на началото на Мечата Церемония.

Креб не бе потърсил нито Айла, нито Уба да им нареди да се приготвят за ритуала, който щеше да се състои по-късно и те смятаха, че могърите ги намират и двете за неприемливи. Не само на тях им се щеше Иза да бе здрава, за да пропътува пътя дотук. Креб бе вложил цялата си дарба с която разполагаше, за да увещава и да склони останалите магьосници да позволят на едната от тях да пригответи напитката, но независимо, че много им се искаше да проведат този ритуал – неповторимо и за самите тях преживяване с приготвяването от корени напитка – Айла им бе прекалено чужда, а пък Уба – твърде млада. Могърите отказваха да приемат Айла за жена от Клана, още по-малко за знахарка от Изиния род. Честването на Урсуз оказваше влияние не само на присъстващите Кланове, последствията, добри или лоши от какъвто и да е ритуал, състоял се на което и да е Събиране на Кланове, отекваше из целия Клан. Могърите не смееха да рискуват вероятността да предизвикат нещастие, което щеше да донесе беда за хората от Клана навред. Залогът

бе твърде голям.

Премахването на този традиционен ритуал от церемонията допринасяше за оценяването на Брун и Клана му. Въпреки цялото старание на хората му в надпреварата, приемането на Айла в Клана от Брун представляваше по-голяма заплаха за първенството на Клана от всякога. Беше твърде необичайно. Само благодарение на непреклонната съпротива на Брун срещу нарастващите му противници въпросът оставаше нерешен и той съвсем не бе убеден, че победата в крайна сметка ще бъде на негова страна.

Малко след раздаването на просените сухари, вождовете се наредиха пред входа на пещерата. Изчакаха безмълвно за вниманието на струпаните Кланове. Щом като разбраха за присъствието на вождовете, тишината се възцари като вълнички от камък, хвърлен във вир. Мъжете бързо застинаха по местата си, определени от ранга на Клана им и от личния им ранг. Жените зарязаха работата си, направиха знак на непослушните деца и мълчаливо ги последваха. Мечата Церемония щеше да започне всеки миг.

Първият удар на гладката, твърда пръчка по издълбания дървен барабан с форма на паница отекна като пронизителния пукот на гръмотевица над смълчаното в очакване множество. Бавният тържествен ритъм бе подет от трополящите о земята дървени копия, придаващи му приглушена дълбочина. В контрапункт се преплете ритъмът на трополящите по дългата, куха, дървена фуния пръчки, биещи на пръв поглед произволен, явно независим мотив. И все пак насечените ритми, изпълнявани с променящо се темпо, притежаваха постоянен ритъм, който сякаш случайно съвпаднаше с всеки пети такт на основния ритъм. Сливаха се и създаваха нарастващо чувство на очакване, едва ли не на безпокойство, докато двата ритъма не станаха един. С всеки такт се надигаше нова и нова хипнотизираща вълна от звуци и усещания.

Внезапно всеки звук секна посред финалния, уталожващ такт. Изневиделица пред клетката с пещерната мечка един до друг изникнаха деветимата мого̀ри, загърнати в мечите си ямурлуци, а пред тях бе засанал само Мог-ърът на мого̀рите. Звукът и енергичният ритъм още кънтяха в главите на хората сред възцарената тишина. Мог-ърът на мого̀рите държеше в ръце дълъг, плосък, дървен овал, с прикрепена в единия край връв. Щом го завъртя един-два пъти над главата си едва доловимото бръмчене прерасна в гласовит рев, раздрал тишината. Плътно, натрапчиво звучене на бизонската пищялка накара всички да настръхнат колкото заради знаменателността и, толкова и заради звучния и

тембър. Това бе гласът на Духа на Пещерната Мечка, който предупреждаваше всички останали духове, че не им е мястото на тази церемония, посветена само на Урсуз. Никой от духовете на тотемите им не биваше да им се притича на помощ, бяха се оставили изцяло на закрилата на Великия Дух на Клана.

Пронизителна трела се извиси сред плътно звучащия бас, от тъничкия и, ридещ вой ледени тръпки ползиха гърбовете и на най-неустрашимите, докато бизонската пищялка заглъхваше. Подобно на ни повече, ни по-малко безплътен дух, свръхестествената, неземна трела процепа ведрия утринен въздух. Застаналата в първата редица Айла успя да забележи, че звукът идеше от нещо, което един от мог-ърите притискаше към устата си.

Флейтата, изработена от кухата кост на крака на едра птица, нямаше дупки за пръстите. Тонът и се регулираше, като се запушваше и отпушваше отворения и край. В ръцете на изкусен свирач с този прости-чък инструмент можеше да се изкарат и петте ноти на пет тоналната гама. За младата жена, а и не по-малко за останалите, нечуваната мелодия бе сътворена от магия, със звученето си тя не им напомняше за нищо чуто до този миг. По заповед на почитания мъж тя бе прелетяла от света на духовете само за тази церемония. Както бизонската пищялка символизираше и наподобяваше рева на пещерната мечка в естествения му вид, флейтата бе звученето на духовния глас на Урсуз.

Дори магът, който свиреше на инструмента, усети святостта на звуците, издавани от примитивната свирка, макар че той самият ги бе изсвирил. Изработката и свиренето на чудодейната флейта бе съкровена тайна на магьосниците от неговия Клан, тайна, която обикновено ставаше причина за първенството им. Само уникалните способности на Креб бяха изместили мог-ъра, който свиреше на флейта, на второ място, но и то не бе какво да е второ място. И именно той бе най-върлият противник за приемането на Айла.

Огромният пещерен мечок кръстосваше насам-натам клетката си. Не бяха го хранили и не бе свикнал на подобни лишения, в живота си не познаваше нито един ден глад. Не бяха му давали и вода и той бе ожаднял. Тълпата, намирисваща му на напрежение и възбуда, непривичните звуци на дървените барабани и флейтата, всичко това допринасяше за неспокойствието на звяра.

Когато видя Мог-ър да куцука към клетката му, изправи грамадно затлъстяло туловище на задните си лапи и изрева недоволството си. Креб отскочи несъзнателно от уплаха, но бързо дойде на себе си и

прикри сепването си с обичайната си, подскачаща походка. Лицето му, почернено като тези на останалите магьосници с каша от манганов дву-окис, изобщо не издаде лудешки разтуптялото му се сърце, докато отмяташе назад глава, за да вдигне поглед към злочестия великан. Носеше мъничка паничка с вода, чиято форма и сивкаво-алабастров цвят недвусмислено напомняха, че някога е била човешки череп. Пъхна злоещия съд за вода в клетката и отстъпи, докато рунтавият мечок не слезе обратно на земята да си пийне.

Докато звярът лочеше течността, двадесет и един млади ловци обградиха клетката, всеки с току-що направено копие в ръка. Всеки от вождовете на седемте Клана, нямали късмета да имат свой избраник за изключителната почест, бяха избрали по трима измежду най-добрите си ловци за церемонията. Чак тогава Брод, Горн и Воорд излетяха от пещерата и се строиха пред здраво завързаната врата на клетката. Бяха голи, освен превръзките около бедрата, и телата им бяха белязани в червено и черно.

Малкото количество вода не можа да утоли жаждата на огромния мечок, но мъжете, струпали се около клетката му, го караха да се надява, че ей сега ще получи още. Седна и се замоли – жест, който рядко бе оставал невъзнаграден преди. Когато не получи възнаграждение за усилията си, примъкна се трмаво до най-близко стоящия мъж и провря носа си през яките колци.

Мелодията на флейтата секна неуютно посред недовършения мотив, повишавайки предчувствията сред напрегнатата тишина. Креб прибра купата от череп, после се затътри към мястото си пред строените на входа на пещерата магьосници. Като по даден сигнал маговете взеха в унисон да изпълняват движенията на церемонния език.

– Приеми водата си като израз на благодарността ни, о, Всемогъщи Закрилнико. Твоят Клан не е забравил научените от теб уроци. Пещерата е наш дом, предпазва ни от сняг и студ през зимата. И ние си отдъхваме, като се прехранваме с плодовете на лятото, стопляни от кожи. Ти бе един от нас, живя с нас и знаеш, че спазваме обичаите ти.

С начернени лица и наметнали еднакви ямурлуци от рунтава мечка кожа, маговете напомняха на добре репетирана танцова трупа, движеща се като един, докато разговаряха с величествени, плавни жестове. Красноречивите, едноръки знаци на Мог-ър, в съзвучие с останалите и все пак леко видоизменени, придружаваха изящните движения и им придаваха убедителност.

– Теб тачим най-много от всички Духове. Молим те да се застъпиш

за нас в света на Духовете, да разкажеш за безстрашието на мъжете ни, за покорството на жените ни, да ни осигуриш място, когато се завърнем в отвъдния свят. Ние сме твоят Народ, Велики Урсуз.

Щом мог-ърите за пръв път в присъствието на огромния звяр споменаха със знаци името му, двадесетте и един млади мъже провряха копията си между яките дървени прегради на решетката и пронизаха рунтавото туловище на боготвореното същество. Не от всяка рана бликна кръв, клетката бе прекалено голяма, за да могат всички копия да се забият надълбоко, но болката разсърди почти напълно развития мечок. Гневният му рев процепи тишината. Хората отскочиха назад уплашено.

В същото време Брод, Горн и Воорд взеха да режат, ремъците на вратата на клетката, след като се покатериха по стволите на дърветата върху клетката. Брод пръв се озова на върха, но Горн успя пръв да грабне късичката, дебела цепеница, оставена там преди това. Освирепелият пещерен мечок се изправи отново на задните си крака, нададе яростен рев и трмаво се извърна към тримата млади мъже. Грамадната му, куполообразна глава почти достигаше до най-високия ствол на решетката. Стигна до вратата, бутна я и я запрати с трясък на земята. Клетката бе отворена! Исполинският, разгневен мечок бе на свобода.

Ловците с копия в ръце се втурнаха да образуват защитна редица между раздражения звяр и уплашените зрители. Жени, борещи се с инстинкта да побегнат, притиснаха още по-здраво бебетата си към себе си, докато по-големичките им деца се притиснаха о тях с разширени от ужас очи. Мъжете стиснаха копията си, готови да скочат в защита на беззащитните жени и ужасените деца. Но членовете на Клана останаха по местата, си.

Докато раненият мечок трмаво се промушваше през зиналата дупка в решетката от стволове, Брод, Горн и Воорд, кацнали на върха, рипнаха върху слисания мечок. Брод се бе изправил на плещите му, пресегна се и сграбчи козината на муцуната му и я задърпа нагоре. В същото време Воорд се бе приземил на гърба му. Той пък се вкопчи в рунтавата козина и задърпа надолу с цялата си тежест, опъвайки увисналата около врата му кожа. Съвместните им усилия принудиха ненаситната паст на съпротивляващия се звяр да зине и Горн, яхнал едното му рамо, бързо пхна цепеницата с широката и страна напред в устата му. Мечокът захапа, щом Брод го пусна, и цепеницата здраво се вклини между челюстите му, като му пречеше да диша и изкарваше от строя едно от оръжията на пещерния мечок.

Но тази тактика не обезоръжи напълно мечока. Обезумелият мечок

замахна към съществата, които го бяха накачулили. Острите му нокти се забиха в бедрото на мъжа на рамото му и смъкнаха ревящия млад човек в яките му лапи. Предсмъртния вой на Горн секна, щом мощната мечешка прегръдка прекърши гръбнака му. Продължителен вопъл се изтъргна от една от гледащите жени, когато пещерният мечок захвърли безжизненото тяло на безстрашния млад мъж.

Мечокът-нагази в отряда въоръжение с копия мъже, които го обградиха. С един замах на могъщата си предна лапа разяреният звяр повали цяла редица, катурвайки трима и нанасяйки на четвъртия дълбока прорезна рана, разкъсвайки мускулите на крака му до кокал. Мъжът се сви на две от болка, твърде сащисан, за да писне. Останалите го прескочиха и го заобиколиха, докато се тълпяха да се приближат на едно копие разстояние до войнствения звяр.

Айла притисна Дърк о себе си в ужасено страхопочитание, вкаменила се от страх да не би звярът да ги докопа. Но когато мъжът падна сразен и животворната му кръв опръска земята, тя не се замисли, а просто пристъпи към действие. Подавайки рожбата си на Уба, тя се втурна сред блъсканицата. Като си проправяше път сред плътно скупчилите се мъже, тя полуизвлече, полупренесе ранения мъж настрана от кръжащите, трополящи крака. Притискайки здраво с едната си ръка кръвоносната вена в слабините му, стиснала в зъби ремъка на наметката си, отрязва от него парче с другата.

Турникетът бе поставен и тя взе да бърше кръвта с наметалото, в което носеше рожбата си, преди две други знахарки да последват примера и. Страхливо заобикаляйки опасното полесражение, те се притекоха на помощ. Трите пренесоха ранения мъж в пещерата и в неистовото си старание да спасят живота му дори не разбраха кога огромният звяр най-сетне погина от копията на ловците от Клана.

В мига, когато мечокът бе повален, стопанката на Горн се откъсна от възпиращите я ръце на тези, които се опитваха да я утешат и се спусна към тялото му, проснато в неестествена поза на земята. Строполи се върху му, заравяйки лице в косматата му гръд. Паднала на колене с обезумели, жестове, тя го молеше да стане. Майка и и стопанката на Норг се опитваха да я откъснат, когато мोगърите се приближиха. Най-почитаният магьосник се наведе и внимателно извърна главата и нагоре да я погледне.

– Недей да го оплакваш – рече и със знаци Могър с кротко състрадание в тъмнокафявото си око, – На Горн се падна най-голямата чест. Той бе избран от Урсуз да го придружи в света на духовете. Той ще

помага на Великия Дух да общува с нас. Духът на Великата Пещерна Мечка избира само най-достоините и неустрашими да го придружат. Пиршеството на Урсуз ще бъде и пиршество на Горн. Куражът му, жаждата му за победа ще бъдат възпяти в предания, които ще се разказват на всяко Събиране на Клановете. Също както Урсуз, така и духът на Горн ще се завърне. Ще те чака, за да се преселите заедно и да се задомите отново, но трябва да си смела като него. Остави настрана скръбта си и сподели радостта на стопанина си от пътуването му към отвъдния свят. Довечера мог-ърите ще му отдадат особена почит, та да могат всички да вкусят от неустрашимостта му, за да я наследи целият Клан.

Младата жена видимо се напрегна да овладее мъката си да бъде смела, както и бе казал всяващия страхопочитание свят мъж. Не и се искаше да петни духа на стопанина си. Килнатият на една страна, обезобразен, едноок магьосник, от когото всички се бояха, кой знае защо вече не и изглеждаше толкова страшен. С благодарност в очите тя се изправи и сковано се върна на мястото си. Трябва да бъде смела. Нали самият Мог-ър и каза, че нейният Горн ще я чака? Че един ден те ще се преселят заедно и пак ще се задомят? Тя се вкопчи в това обещание и се опита да забрави неутешимата пустота на останалата част от живота си без него.

Когато стопанката на Горн се върна на мястото си, стопанките на вождовете и техните заместници сръчно взеха да дерат пещерния мечок. Кръвта се събираше в паници и след като мог-ърите направеха символични знаци над нея, учениците им минаваха от човек на човек в тълпата, като придържаха съдовете към устата на всеки член от Клана. Мъже, жени, деца – всички трябваше да вкусят от топлата кръв, животворната течност на Урсуз. Дори устенцата на бебетата се разтваряха от майките им и до езичетата им се докосваше пръст, топнат в прясната кръв. Айла и двете знахарки бяха повикани от пещерата, за да получат своя дял, а пък на ранения мъж, който бе изгубил толкова много от своята кръв, му занесоха глътка от мечата. Всички взеха участие в причастието с огромната мечка, която ги обединяваше като един народ.

Жените работеха бързо, докато Кланът гледаше. Дебелият, подкожен слой на нарочно угодяваното животно бе грижливо изстърган от кожата. Стопената мас притежаваше чудотворни свойства и щеше да се разпредели между мог-ърите на отделните Кланове. Главата бе отделена от кожата и докато месото се спускаше в чакащите, облицовани с камъни пещи цял ден подгрявани от огньовете, последователите на мог-ърите повесиха огромната мечка кожа на колове пред пещерата, откъдето

невиждащите и очи да могат да гледат празненствата. Пещерната Мечка щеше да бъде скъп гост на собствения си празник. Когато провесиха мечката кожа, могърите вдигнаха тялото на Горн и го понесоха с величаво достойнство към дълбоката ниша в пещерата. След като се скриха от погледите на всички, Брун даде знак и тълпата се разотиде. Духът на Урсуз бе изпроводен в пътя му както трябва и с подобаваща тържественост.

24

– Ами тогава тя как успя? Никой друг не дръзна да го пренесе, а тя изобщо не се уплаши – Говореше мог-ърът на Клана, от който бе раненият мъж. – Тя сякаш знаеше, че Урсуз няма да я закачи, точно както първия ден. Мисля, че Мог-ър е прав. Нашата знахарка казва, че е спасила живота му, не само е добре обучена, ами има и природна дарба, сякаш е родена за това. Вярвам, че тя сигурно е от Изиния род.

Мог-ърите се намираха в малка пещера дълбоко в недрата на планината. Каменни светилници – плитки панички, пълни с меча мас, попивана от фитили от сух мъх – образуваха светли петна, които отблъскваха обкръжилия ги непрогледен мрак. Мъждукашите пламъчета проблясваха в скритите фасетки на скалните, кристални жилки и се отразяваха в лъщящата повърхност на влажните сталактити, висящи като вечно ледени висулки от тавана, невярващи вече да се срещнат с обратните си противоположности, които растяха от пода. Някои бяха успели да се съединят. Процеждащите се през камъка в течение на векове, богати на калций капки бяха сътворили величествени колонии, които достигаха от пода до сводестия таван, като към средата изтъняваха. Един изметнал се сталактит се бе разминал с жадуваната целувка на партньора си почти на косъм и щяха да изминат векове, за да се съединят тепърва.

– Наистина тя изненада всички, когато в онзи първи ден изобщо не се побоя от Урсуз – обади се друг магьосник. – Но ако постигнем съгласие, дали ще и стигне времето да я приготви?

– Има още време, ако побързаме – отвърна Мог-ър.

– Тя се е пръкнала при Другите, как може да бъде жена от Клана? – настоя свирещия на флейта маг. – Другите не са от Клана и никога няма да бъдат. Ти казваш, че тя е дошла при вас, вече белязана с тотемните белези на Клана, но това не са белезите на женски тотем. Откъде си толкова сигурен, че това са отличителните знаци на Клана? Жените от Клана нямат за тотем Пещерния Лъв.

– Никога не съм казал, че го има по рождение – рече търпеливо Мог-ър. – Да не би да искаш да кажеш, че Пещерният Лъв не може да избере жена? Един Пещерен Лъв може да избере когото си иска. Беше полумъртва, когато я намерихме, Иза я върна към живота. Да не би да смяташ, че едно малко момиченце може да се измъкне от пещерен лъв, ако не е под закрилата на Духа му? Той я беляза с белега си, за да няма

никакво съмнение. Белезите на крака и са отличителните знаци на Клана на тотема и, това никой не може да го отрече. Защо да бъде белязана с отличителните знаци на Клана на тотема и, ако не е предопределена да стане жена от Клана? Самият аз не знам защо, не твърдя, че разбирам защо духовете вършат нещо. С помощта на Урсуз понякога мога да разтълкувам какво вършат. Има ли някой сред вас, който да умее повече? Само ще кажа, че тя познава ритуала. Иза и повери тайната на корените в червената торба, а Иза не би и казала, ако не и беше дъщеря. Не бива да се отказваме от ритуала. Вече ви изложих доводите си по-рано. Вие ще трябва да решите, но побързайте.

– Ти каза, че кланът ти я смята за щастливка – с жестове рече мого-ърът на Норг:

– Не бих казал, че тя самата е щастливка, но изглежда носи щастие. Откак я намерихме, щастиято постоянно ни се усмихва. Според Друуг тя е знак на нечий тотем, нещо неповторимо и необичайно. Навярно и тя е щастлива по своето си.

– Е, наистина е доста необичайно жена от Другите да бъде жена от Клана – обади се един от тях.

– Днес тя ни донесе щастие, младият ни ловец ще оживее – рече мого-ърът на ранения мъж. – Аз съм съгласен, позор ще е да минем без напитката на Иза, щом не се налага.

Неколцина кимнаха в знак на съгласие.

– Ами ти какво мислиш? – обърна се Мог-ър към магьосника, втори по ранг. – Още ли смяташ, че Урсуз ще се разгневи, ако Айла приготви напитката за ритуала?

Главите на всинца се извърнаха да го погледнат. Ако мого-щият маг все още бе против, можеше да повлече след себе си и доста от останалите мого-ъри. Ако просто непреклонно откажеше да участва, дори и останалите да се съгласяха, щеше да е достатъчно. Съгласието трябваше да е единодушно, в техните редици не можеше да съществува разкол. Той сведе поглед, размишлявайки върху въпроса, а после се взря последователно във всеки от тях.

– Може да се хареса, а може и да не се хареса на Урсуз. Не съм сигурен. Нещо в нея ме тревожи. Но по всичко си личи, че никой друг не иска да се откажем от ритуала, както изглежда разполагаме единствено с нея. Едва ли не бих предпочел да се обърнем към истинската дъщеря на Иза, въпреки младостта и. Ако всички са съгласни ще оттегля възраженията си. Не ми се нрави, но няма да преча.

Мог-ър впери поглед във всеки от присъстващите и те кимнаха в

знак на съгласие. С въздишка на облекчение, прикрита покрай усилията да се изправи, хромият мъж бързо си тръгна. Закуцука през няколко прохода, които завършваха с помещения, после отново се стесняваха в галерии, осветявани от каменни светилници. Те отстъпваха на факли, забучени на близко разстояние, когато наближи жилищната площ на Клановете.

Айла седеше до ранения млад мъж в предната пещера. В ръцете и бе Дърк, а Уба бе от другата и страна. Там бе и стопанката на мъжа и го гледаше как спи, като от време на време вдигаше поглед към Айла с признателност.

– Айла, побързай, трябва да се приготвиш. Времето е малко – зажестичутира Мог-ър. – Ще трябва да побързаш, но не пропускай нито стъпка. Като си готова, ела при мен. Уба, дай Дърк на Ога да го нахрани, Айла няма да има време.

И двете не сваляха очи от магьосника, изумени от внезапната промяна на плана. Трябваше им миг, за да схванат, после Айла кимна. Изтича набързо до огнището във втората пещера да се преоблече в чисти дрехи. Мог-ър се обърна към младата жена, тревожно наблюдаваща спящия си стопанин.

– Мог-ър иска да знае как се чувства младият мъж.

– Арргхха казва, че ще оживее и може да проходи пак. Но кракът му няма никога да е като преди – Жената говореше на различен диалект и всекидневните жестове бяха дотолкова видоизменени, че Айла и Уба с трудност общуваха с нея, освен на церемонния език. Магът обаче бе поопитен в ежедневния говор на останалите Кланове, но употреби церемонния език, за да придаде по-голяма прецизност на жестовете си.

– Мог-ър иска да знае тогава на този мъж.

– Ибекс – с жестове рече тя.

– Да не би този мъж да стъпва безпогрешно като планинската коза? – запита той.

– Така разправяха – започна тя. – Този мъж не бе толкова пъргав оня ден и сега се чудя какво ли ще прави. Ами ако изобщо не проходи? Как ще ходи на лов? Как ще се грижи за препитанието ми? За какво е един мъж, ако не може да ходи на лов? – Без да иска, младата жена заговори на простото наречие на Клана си, опънатите и нерви я бяха докарали на крачка от истерията.

– Младият мъж е жив. Това ли е най-важното? – рече Мог-ър, за да я утеши.

– Но той е толкова горд. Ако не може да ходи на лов, може да му се

прииска да не бе оживял. Беше добър ловец, един ден можеше да стане втори след вожда. А сега може никога да не получи ранг, по-скоро ще загуби сегашния си. Какво ще прави, ако загуби ранга си? – замоли го тя.

– Жено! – Зажестукулира Мог-ър с престорено коравосърдечие. – Никой мъж, избран от Урсуз, не може да загуби ранга си. Той вече е доказал мъжеството си, Урсуз едва не го взе в пътуването си към отвъдния свят. Духът на Урсуз не избира кой да е. Великата Пещерна Мечка реши да му позволи да остане, но въпреки това той е белязан. От днес нататък този мъж има честта да сочи Урсуз за свой тотем, белезите му са отличителните знаци на новия му тотем, може да се гордее с тях. Той винаги ще може да ти осигурява препитание. Мог-ър ще говори с твоя вожд, стопанинът ти има право да получава пая си от всеки лов. А може и да проходи отново, може дори да тръгне на лов. Навярно няма да бъде пъргав като ибекс, може по-скоро да ходи като мечка, но това не означава, че няма да ходи повече, на лов. Гордей се с него, жено, гордей се със стопанина си, върху когото падна изборът на Урсуз.

– Той е избраник на Урсуз? – повтори жената със страхопочитание в очите. – Пещерната мечка му е тотем?

– И ибексът, също. Може да сочи и двата – рече Мог-ър. Под дрежите и забеляза наченките на издутина. „Нищо чудно, че е толкова объркана“, помисли си той. – Има ли вече деца тази жена?

– Не, но животът е заченат. Надявам се да бъде син.

– Ти си добра жена, добра стопанка. Остани при него. Когато се събуди, кажи му какво ти е казал Мог-ър.

Младата жена кимна, после вдигна очи към забързалата се покрай тях Айла.

Рекичката, недалеч от пещерата на Клана-домакин, не бе чак толкова буйна през есента, но напролет се превръщаше в бушуващ порой и изкореняваше огромни дървета, подкопаваше масивни канари от скалестия бряг и ги запокитваше надолу по планината. Дори и когато поухнеше, буйната рекичка, пенеща се надолу посред осеяното с камънаци, надвишаващо многократно широчината и, корито, имаше зеленикавия, мътен оттенък на ледников отток. Айла и Уба бяха огледали околността на пещерата веднага след като пристигнаха в търсене на пречистващите билки, необходими за тяхното очистение, в случай че призовяха някоя от тях да вземе участие в обряда.

Айла бе неспокойна, щом хукна да изкопае сапунче – хвощова

папрат и червените коренчета на шира, а стомахът и вече бе на топка, докато чакаше търпелива врящата вода от един от огньовете за готвене да извлече дезинфекциращата съставка на папратта. Новината, че ще и бъде позволено да извърши обряда се разпространи бързо из Клана. Приемането и от мог-ърите накара всеки да преразгледа мнението си за жената, родена от Другите, и уважението към нея съответно нарасна. Това бе потвърждение, че тя наистина е щерка на Иза и я въздигна до положението на знахарка от най-високия ранг. Вождът на Клана, в който Зуг имаше роднини, преразгледа категоричния си отказ да я приеме. Навярно в крайна сметка и препоръките на Зуг имаха някаква заслуга. Един от мъжете май бе готов да я вземе, макар и само като втора жена. Тя би могла да бъде безценна придобивка.

Но Айла бе твърде притеснена, за да обръща внимание на коментарите, които предизвикваше. Не само се притесняваше, ами направо се ужасяваше. „Няма да се справя, ечеше в съзнанието и, дори когато се втурна към рекичката. Нямам време да се приготвя. Ами ако пропусна нещо? Какво ще стане, ако допусна грешка? Ще опозоря Креб, ще опозоря и Брун. Ще опозоря целия Клан.“

Извиращата от ледника рекичка бе леденостудена, но ледената вода успокои изопнатите и нерви. Почувства се освежена и, седнала на една скала, измъкваше вълма от дългите си руси коси, съхнещи на тихия ветрец и гледаше как проблясващите в розово планински върхове, отразяващи залязващото слънце потъмняват до наситено пурпурно синьо. Косата и бе още влажна, когато повеси отново амулета през глава и облече чистите си дрехи. След като напъха сечивата си по гънките, взе старите си дрехи и припна обратно към пещерата. По пътя се размина с Уба, с Дърк на ръце, и забързано и кимна.

Жените се скъсваха от работа, без да видят каквато и да е помощ от напълно разпищолелите се дечурлига. Кръвопролитното обедно жертвоприношение на пещерната мечка ги бе възбудило, не бяха свикнали да стоят гладни и миризмите от готвенето изостряха и без това вълчия им апетит, като ги правеше раздражителни, а заетостта на майките им разкриваше пред тях рядката възможност да си позволят поведение, което почти никога не се разрешаваше на децата от Клана. Неколцина от момчурлящите събраха прерязаните ремъци от клетката на мечока и ги носеха увити около ръцете си като почетни знаци. Останалите, не толкова чевръсти, се опитваха да им ги отнемат и цялата сюриса се гонеше край готварските огньовете. Когато им омръзна тази игра, взеха да дразнят момичетата, на които бяха поверени ревливите по-малки

побратими, докато момичетата не почнаха да ги преследват наоколо и не побягнаха при майките си да се оплакват. Цареше разюздан безпорядък – истинска лудница. Дори редките сурови забележки от стопанина на някоя жена не можеха да укротят разбеснелите се дечурлига.

Не само децата бяха гладни. От приготвената в огромни количества храна на всички им потекоха лигите, а предвкушането на богатото пиршество и вечерния обред допринасяше още повече за неистовата им възбуда. Купища диворасли грудки, бели, нишестени хлебни корени и подобни на картофи фъстъци къкреха кротко в кожените казани, провесени над огньовете. Диви аспержи, корени от лилия, див лук, бобови растения, малки дюли и гъби се готвеха в най-различни съчетания с фини подправки. Планина от дива маруля, репей, шир и листа от глухарче, току-що измити, чакаше да бъде поднесена сурова, гарнирана с вряла мечка мас, подправки и сол, прибавяна в следния момент.

Един от специалистите на Клана бе съчетание от лук, гъби и кръглите, зелени бобчета на млечния фий, подправен с пазен в тайна букет от билки и сгъстен със сушен еленов мъх. Друг път се приготвяше от рядко срещана разновидност на боровите шишарки, от дърво, което растеше само в околностите на пещерата им и раждаше едри, вкусни ядки, които подскачаха от жегата на огъня. Кланът на Норг печеше кестени, събирани от по-ниските склонове и приготвяше пикантен сос, варен дълго и бавно, с аромат на кестени от натрошени букови жельди, препечено зърно и резенчета от малките, твърди, стипчиво сладки ябълки. Районът в определен радиус от пещерата бе опоскан – не можеше да се намерят черни боровинки, високо-расли червени боровинки, а по по-ниските склонове не бе останала необрана малина и дива, планинска къпина.

Жените от Клана на Брун дни наред бяха трошили и мляли донесените сушени жельди. Натрошените на прах ядки се поставяха в плитки дупки в пясък край реката и върху разкашканата смес се доливаше вода, за да отмие горчивия им вкус. Полученото тесто се печеше на плоски питки, те пък се топяха в кленов сироп, докато не се напояха съвсем, а после се сушаха на слънце. Кланът домакин, който също добиваше сок от кленовите си дръвчета рано напролет и вареше воднистата мъзга дни наред, се заинтересуваха щом зърнаха познатите съдове от брезова кора, в които бяха свикнали да съхраняват захарта и сиропата от клен. Лепкавите, подсладени с клен, жълтодобри питки бяха необичайна почерпка, която жените от Клана на Норг решиха да опитат по-късно насаме.

Уба, която не изпускате Дърк от очи, докато помагаше на жените, гледаше струващото и се нескончаемо изобилие и разнообразие от

храни и се чудеше как ли изобщо ще успеят да изядат всичко.

Стелещият се нагоре дим изчезваше в още тъмната нощ, осяяна с толкова мътни звезди, сякаш ефирна мъглица забулваше небосвода. Бе новолуние и луната изобщо не наемкваше за присъствието си, обърнала гръб на планетата, около която кръжеше, а пък светлата и половинка се оглеждаше в студената бездна на космоса. Припламването на готварските огньовете осветяваше местността около пещерата на фона на мрака на окръжаващите ги гори. Свалиха ястията от силните пламъци на огъня, но ги оставиха наблизко, за да не изстинат и повечето от жените се оттеглиха в пещерата. Преоблякоха се в чисти дрехи и си починаха малко преди празненството.

Но дори и изнурените жени бяха твърде възбудени, за да останат в пещерата за дълго. Пространството пред пещерата взе да се пълни с несвъртаща се на едно място, нетърпелива тълпа, която чакаше пиршеството и началото на церемонията. Щом десетте магьосника и десетимата им ученици се източиха през входа, настана гробно мълчание, после вдигнаха тупурдия, докато заемат местата си. Лице в лице със светите мъже, сякаш бяха случайно стекли се хора. Местоположението не говореше толкова за ранга на зрителите, колкото взаимоотношенията помежду им. Стройните редици не бяха толкова важни, а само дали отделен човек стои отпред, отзад или пък от правилната страна на определени личности. Както винаги до последната минута се местеха, като се опитваха да открият от къде се вижда най-добре сред кръга от родственици.

С внушителна церемония пред черната дупка в планината бе запален огромен огън. А след това бяха отместени и плочите върху готварските пещи. Стопанките на вождовете на първия по ранг Клан, както и на Клана-домакин имаха изключителната чест да измъкнат огромните бутове крехко месо и Брун се изпъчи от задоволство, когато видя Ебра да излиза.

Приемането на Айла от могърите най-сетне бе решило спорния въпрос. Брун и Кланът му стояха начело по-непоклатими от когато и да е. Колкото и невероятно да им се струваше отначало високата, руса жена се оказа жена от Клана, при това знахарка от прочутия род на Иза. Опърничавата настойчивост на Брун, че това е така, се бе оказала правилна, такава бе и волята на Урсуз. Дори за миг да се бе разколебал, нямаше да се радва на такъв огромен престиж, нито пък успехът му щеше да е толкова сладък.

Щом извадиха мечото месо с чатални пръчки, на всички им закуркаха червата от ароматните изпарения. Това бе знак за останалите жени да почнат да отрупват дървените си и костени подноси и да пълнят големи паници с храната, която им бе коствала толкова труд. Брод и Воорд излязоха напред с големи, плоски подноси в ръце и застанаха пред Мог-ър.

– Това пиршество на Урсуз е също и в чест на Горн, избран от Великата Пещерна Мечка да я придружи в пътя и. По време на престоя си в Клана на Норг, Урсуз разбра, че Народът му не е забравил неговите заръки. Опозна добре Горн и го сметна за достоен придружител. Брод и Воорд, заради безстрашието ви, силата и издръжливостта ви, вие бяхте избрани да демонстрирате на Великия Дух неустрашимостта на мъжете на Клана му. Той ви изпита с огромната си сила и е доволен. Добре се справихте и на вас се пада честта да му поднесете Последната храна, която ще сподели с Клана си, докато не се върне от Света на Духовете. Нека Духът на Урсуз винаги да крачи с нас.

Всеки от двоицата млади мъже мина покрай жените, застанали до подносите, отрупани с храна и избра най-добрата с изключение на месото. Държаната в клетка пещерна мечка изобщо не бе хранена с месо, макар че на свобода си похапваше от време на време, когато се окажеше лесно достъпно. Подносите бяха поставени пред мечата кожа, провесена от колците.

После Мог-ър продължи:

– Пихте от кръвта му, сега яжте от тялото му и се слейте с духа на Урсуз.

Тази благословия даде начало на пиршеството. Първи Брод и Воорд получиха порции с мечо месо, после се заеха сами да си пълнят чиниите, последвани от останалите от Клана. Щом седнаха на трапезата се разнесоха възхитителни въздишки и сумтене. Месото на храненията от ръка мечок – вегетарианец бе крехко и обилно прошарено с тлъстини. Изобилстваше от зеленчуци, плодове и зърнени храни, приготвени с педантична вискателност, а пък както бяха изгладнели, всичко им се страваше дори по-вкусно.

– Айла, та ти не ядеш. Нали знаеш, че тази вечер трябва да изядем всичкото месо.

– Знам, Ебра, но просто не съм гладна.

– Айла е притеснена – рече с жестове между хапките Уба. – Радвам се, че не избрах мен. Толкова е вкусно, че не ми се ще от притеснение да не мога да сложа зальк в уста.

– Както и да е, хапни си малко месце. Не можеш да не хапнеш. Даде ли на Дърк малко от чорбата? Трябва да пийне мъничко, това ще го направи един от Клана.

– Дадох му малко, но не му се ядеше. Ога току-що го накърми. Ога, Грев още ли е гладен? Гърдите ми така са напращели, че вече ме болят.

– Щях да почакам, ама и двамата бяха гладни, Айла. Утре ще можеш да ги накърмиш.

– До тогава ще имам мляко за още двама. Нахранени са за тази вечер, сега ще спят. Приспивателното от татул е вече готово. Като огладнеят следващия път, дайте им да си пийнат от него, за да заспят. Уба ще ви каже по колко, веднага след ядене трябва да отида при Креб и няма да се върна преди края на церемонията.

– Не се бави много, след като мъжете влязат в пещерата, е ред на танца ни. Някои от знахарките доста умело изпълняват ритмите. Танцът на жените на Събиране на Клановете винаги е нещо изключително – с жестове рече Ебра.

– Още не съм се научила да го играя добре. Иза ми показва малко, а и знахарката на Клана на Норг ми показваше стъпките, но нямам голям опит – рече Айла.

– Та ти не си знахарка отдавна, а и Иза през повечето време те е учила на целебни магии, а не на ритми, макар че и те са магия – обади се с жестове Овра. – Една знахарка поне това трябва да знае.

– Ще ми се Иза да е тук – направи жест Ебра. – (Радвам се, че в края на краищата те приеха, Айла, но Иза ми липсва. Толкова ми е непознато нейното отсъствие.

– И на мен ми се иска да е тук – рече Айла. Не ми се щеше да я оставям. По-болна е, отколкото дава да се разбере. Надявам се, че само си почива и се грее на слънце.

– Като и дойде редът да поеме към отвъдното, ще ни напусне. Когато духът я призове, никой не може да я спре – рече Ебра.

Айла потрепери, макар че нощта бе топла и усети полъха на внезапно предчувствие – смътното, неспокойно усещане като ледения полъх на вятъра, който ни посреща в края на летните жеги. Мог-ър и направи знак и тя бързо се изправи, но докато се отправяше към пещерата, не можеше да се отърве от това усещане.

Изината паница, покрита с белезникавата патина от дългогодишна употреба, бе върху кожата и за спане, където я бе оставила. Извади оцветената в червено кесия от целебната си торба и изсипа съдържанието и. На светлината на факлите взе да преглежда корените. Макар че Иза и

бе обяснявала многократно как да определи колко да сложи, Айла все още не бе сигурна колко ще и трябва за десетимата магьосници. Силата на дозата зависеше не само от броя на хората, но и от размерите на корените и колко са престояли.

Никога не бе виждала как я приготвя Иза. Жената неведнъж и бе обяснявала, че напитката е твърде тачена, твърде свята, за да се приготвя за упражнение. Щерките обикновено се научаваха от гледане на майките си, от многократните обяснения и още повече от вроденото си познание, с което се раждаха. Но Айла не се бе родила в Клана. Подбра няколко корена, после добави още един, за да бъде сигурна, че магията ще подейства. А после се отправи към мястото току до входа на пещерата, близо до запасите с прясна вода, където Креб и бе казал да чака и зачака началото на церемонията.

Биенето на дървени барабани бе последвано от трополенето на дръжките на копия, а след това от стакатото на дългия, издълбан ствол. Сред мъжете минаваха учениците с паници отвара от татул и скоро всички се заклатиха в ритъм с тежкия тропот. Жените останаха на заден план, редът им щеше да дойде по-късно. Айла стоеше като на тръни, дрехата и се дилпеше свободно по тялото и и тя чакаше. Танцът на мъжете ставаше все по-неистов и тя се чудеше колко ли още ще трябва да чака.

Сепна се от потупване по рамото – не бе чула кога мог-ърите бяха излезли от дъното на пещерата, – но се успокои, когато различи Креб. Магьосниците излязоха тихомълком от пещерата и се подредиха около мечата кожа. Мог-ър застана отпред и от гледната и точка за миг и се стори, че пещерната мечка, провесена в цял ръст със зинала уста, се капи да се нахвърли върху хромия човек. Но исполинският звяр, надвиснал над Мог-ър, сякаш бе замръзнал посред скока си – просто създаваше илюзия за мощ и свирепост.

Видя великия магьосник да дава знак на учениците, които свиреха на дървените инструменти. При следващия ударен такт те спряха и мъжете вдигнаха очи, донякъде слисани, че виждат мог-ърите, като само миг преди това или поне така им се струваше, ги нямаше там. Но и внезапно им появяване бе илюзия и младата жена вече знаеше как става това.

Мог-ър изчака, за да нарасне напрежението, докато не се убеди, че вниманието на всеки е приковано в огромния силует на пещерната мечка, осветяван от обредния огън и заобиколен от тачените мъже. Знакът му бе незабележим и той нарочно гледаше в друга посока, но Айла

именно него чакаше. Изхлузи се от дрехите си, напълни паницата с вода и стиснала корените в ръка, пое дълбоко въздух и закричи към едноокия.

Всички ахнаха от учудване, щом Айла пристъпи в осветения кръг. Загърнатата в дрехите си, привързани с дълъг ремък, който скриваше телосложението и е множеството гънки и джобове, неразличаваща се в поведението от всяка друга жена, тя им се струваше една от тях. Но без прикритието на гънките на дрехата, истинските и форми изпъкваха в ярък контраст с тези на жените от Клана. Вместо закръгленото, едва ли не наподобяващо буре телосложение, характерно както за мъжете, така и за жените, Айла бе слаба. Отстрани изглеждаше стройна, като изключим напращелите и от мляко гърди. Тялото и хлътваше в кръста, после изпълваше закръглените и бедра, а нозете и ръцете и бяха дълги и прави. Дори червено-черните кръгове и черти, изрисувани по тялото и, не можеха да го скрият.

В лицето и липсваше издадената челюст и с мъничкото и носле и високо чело изглеждаше още по-плоско от преди. В гъстата и руса коса, окръжаваща лицето и с плавни къдрици и стигащи чак до кръста, заблещукаха отражения от огъня и тя засия като златна – необичайно красива корона за грозната, очевидно чужда, млада жена.

Но още по-изумителен бе ръстът и. Кой знае защо, когато минаваше покрай тях забързана, като си влачеше попрегърбена краката или когато седеше в нозете на някой мъж, досега ръстът и не биеше на очи. Застанала лице в лице с магьосниците, той бе очевиден. Когато склони глава, погледът и падна върху темето на Мог-ър. Айла бе далеч по-висока от най-високия мъж от Клана.

Мог-ърът на мог-ърите направи поредица от церемонии жестове, с които призоваваше закрилата на Духа, който все още витаеше край тях.

И тогава Айла напъха твърдите, изсъхнали корени в устата си. Беше и трудно да ги дъвче. Нямахше едрите зъби и силните, тежки челюсти на хората от Клана. Колкото и да я бе предупреждавала Иза да не гълта от сока в устата си, не можа да се сдържи. Всъщност не знаеше колко време трябва да ги дъвче докато омекнат, но и се стори, че дъвче ли дъвче безкрай. Докато изплюе сдъвканата каша, тя се почувства замаяна. Разбърка я, докато течността в стародавната, свещена паница не стана воднисто бяла, тогава я подаде на Гуув.

Докато се справи с корените, учениците я бяха чакали, всеки с купа дълго кисната отвара от татул в ръка. Гуув връчи подадената му от Айла паница с бяла течност на Мог-ър, после вдигна купата си и я подаде на

Айла, докато останалите чираци на магьосниците връчиха техните на знахарките от Клановете си. Една съвсем равностойна размяна. Мог-ър отпи глътка от течността:

– Силна е – с предпазливи жестове сподели той с Гуув. – Не им давайте по много.

Гуув кимна и взе паницата, а после отиде до втория по ранг мог-ър.

Айла и останалите знахарки отнесоха купите си на чакащите жени и им дадоха, както и на по-големичките момичета, да отпият под техен надзор определеното количество, от течността. Айла пресуши остатъка от купата си, – но вече изпитваше странното чувство на отдалечаване, сякаш част от нея се бе откъснала и наблюдаваше всичко от страни. Неколцина от по-старите знахарки вдигнаха дървените барабани и взеха да бият ритъма на женския танц. Екзалтирана, тя наблюдаваше боя на пръчките и всеки такт и звучеше отмерено и ясно. Знахарката от Клана на Норг подаде и на нея паница-барабан. Заслуша се в такта като почукваше лекичко, после се усети, че и тя барабани с всички.

Времето загуби всякакво значение. Когато вдигна очи, мъжете си бяха отишли и жените се въртях като обезумели, необузвано, волно и сладострастно. Прииска и се да се присъедини към танцуващите, остави барабана и го гледаше как се завърта няколко пъти и пада. Формата на паницата на инструмента прикова вниманието и. Подсети се за паницата на Иза, безценната, древна реликва, поверена на грижите и. Спомни си как се вираше в беззвучната, водниста течност, докато пръстът и я разбъркваше ли разбъркваше. „Къде е паницата на Иза? – помисли си тя. Какво стана с нея?“ Замисли се за паницата, запричеснява се, това се превърна в идея-фикс.

Образът на Иза изплува пред очите и и от тях се зарониха сълзи. „Загубих паницата на Иза. Красивата и стародавна паница. Завещана и от майка и, от майката на майка и и от майката на майката на майка и.“ В съзнанието си тя видя Иза, а зад нея друга Иза и още една, и още – знахарка след знахарка, наредили се зад Иза в далечното смъртно минало – всяка с тачената, покрита с бяла патина паница в ръце. Жените избледняха и в мислите и паницата излезе на преден план. И тогава, изведнъж, паницата се счупи, разпадна се на две половинки, спукала се през центъра. „Не! Не!“ – изпищя тя наум. Обезумя. „Паницата на Иза, трябва да намеря паницата на Иза.“

Отдалечи се от жените, като се препъваше и се заклати към пещерата. Вървя цяла вечност в търсене на безценния съд, газеше костени подноси и дървени купи, съдържащи остатъците от пиршеството, спекли се

в тях. Входът на пещерата смътно очертаван от факлите вътре я привличаше и тя се запрепъва към него. Изведнъж пътят и бе преграден. Бе попаднала в клопка, впримчена в мрежите на някакво недодялано, рунтаво същество. Вдигна очи и ахна от изумление. Зловеща муцуна с огромна, зинала уста бе вперила очи в нея. Айла отстъпи, после хукна към зоващата я пещера.

Докато влизаше през входа, зърна нещо бяло недалеч от мястото, където бе чакала за знака на Мог-ър. Падна на колене, внимателно вдигна лицата на Иза и я залюля в ръце. На дъното и все още се плискаше млечната течност от съдвкваните на каша корени. „Не са я изпили всичката, помисли си тя. Твърде много направих. Сигурно съм направила твърде много. Какво да правя? Не мога да я хвърля, Иза каза, че не бива да се хвърля. Точно затова не можа да ми покаже и ето, че съм направила твърде много, защото не можа да ми покаже. Сбъркала съм. Ами ако някой разбере? Може да си помислят, че не съм истинска знахарка, че дори не съм жена от Клана. Може да ни накарат да си вървим. Какво да правя? Какво трябва да сторя? Ще я изпия! Ето какво ще направя. Ако я изпия, никой няма да разбере.“ Айла вдигна лицата към устата си и я пресуши. Тайнствената напитка по начало бе силна, но корените на киснатите в малкото количество течност, я правеха далеч по-силно действаща. Запъти се към втората пещера със смътната идея да прибере лицата на сигурно място, но още преди да достигне до домашното огнище, усети въздействието на напитката.

Айла загуби ориентация, не забеляза кога е изгървала лицата на земята току в пределите на граничните камъни на огнището. Усети в устата си вкуса на древна, първобитна гора – на тлъста, влажна глина, на гори с плесенявали корени и извисяващи се едролитни дървета, мокри от дъжда, – на огромни, месести гъби. Стените на пещерата се разшириха, отдръпвайки се все по-надалеч. Имаше чувството, че е насекомо, което пълзи по земята. Миниатюрни подробности се набиваха в очите и. Погледът и проследяваше контурите на нечия стъпка, съзираща всяко дребно камъче, всяка отделна пращинка. С периферното си зрение усети нещо да шава и проследи как един паяк се катери по блестящата на светлината на факлата копринена нишка.

Пламъкът я хипнотизираше. Взираше се в мъждукащата, играеща светлина и следеше как черният пушек се вие към тъмния свод. Приблужи се до факлата, после зърна и друга. Последва зоващия я пламък, но когато го докосна, друга факла я призова, а после още една и с всяка факла тя навлизаше все по-дълбоко в пещерата. Дори не забеляза кога

пламъците на факлите се превърнаха в светлините на малки каменни светилници, поставени на разстояние един от друг и никои не я забеляза да прекосява просторното, вътрешно помещение, пълно с мъже, потънали в дълбок транс, нито пък да минава покрай по-малката зала, събрала юношите, водени от по-големите чираци на мог-ърите за церемонията, в която вкусваха от щастието да бъдат истински мъже.

С една едничка цел в главата тя се приближаваше към всяко пламъче само за да се отправи към следващото. Светлинките я водеха през тесни проходи, които излизаха в просторни помещения, после отново се стесняваха. Препъваше се по неравния под, опипвайки слепешком влажната, каменна стена, танцуваща край нея. Сви в един проход и в далечния му край видя голямо, розово сияние. Дотам и се стори невероятно далеч. Често и се струваше, че се вижда от голямо разстояние как залита по сумрачно осветения тунел. Усети как съзнанието и се отдалечава още повече, увлечено в дълбока, черна бездна, но тя се сепна уплашено от необятността на небитието и се опита да се отдръпне.

Най-сетне наближи светлината в края на тунела и зърна няколко силуета, седнали в кръг. Някакъв усет за предпазливост, дълбоко закътан в замъгленото и от опии съзнание и подсказа да спре, преди да е достигнала до последния от хипнотизиращите я пламъци и да се скрие зад една каменна колона. В осветената зала десетимата мог-ъри бяха изцяло погълнати от ритуала. Бяха отпочнали церемонията в присъствието на всички мъже от Клана, но оставиха учениците да я довършат и се оттеглиха във вътрешното светилище насаме, за да извършат обреди, които бяха твърде тайни дори за чираците им.

Всеки мъж, загърнат в мечата си кожа, седеше зад череп от пещерна мечка. Други черепи украсяваха нишите в стената. В средата на кръга им имаше някакъв рунтав предмет. Отначало Айла не успя да види какво представлява. Но когато най-сетне видя, само породеното от опията вцепенение и попречи да извика. Беше отрязаната глава на Горн.

Гледаше вкаменена от ужас как мог-ърът от Клана на Норг взима главата, обръща я наопаки и с камък разширява голямото отвърстие за гръбначния стълб. Розово-сивата пихтия на мозъка на Горн се показва. Магът направи безмълвни движения над главата, после бръкна в отвора с ръка и откъсна късче от меката тъкан. Задържа в ръка потрепващото късче, докато останалите мог-ъри не посегнат към главата. Дори в унеса си Айла изпита огромно отвращение, но стоеше като омагьосана, докато всеки маг не бръкна в зловещата глава и не си откъсна парченце от мозъка на мъжа, убит от пещерната мечка. Вихрен, шеметен световъртеж

накара Айла да стъпи на ръба на бездънната пустота. Преглъщаше, за да не повърне. С отчаяни усилия тя се крепеше за ръба на пропастта, но когато видя всемогъщите, тачени мъже на Клана да приближават ръце до устите си и да ядат мозъка на Горн, не можа да се удържи. Човекоядството я накара да политне в черната бездна.

Нададе беззвучен писък, неспособен да се чуе. Не виждаше, не чуваше, неспособна бе на каквото и да е усещане, но го знаеше. Не бе потърсила убежище в безпаметен сън. Бездната се отличаваше с друго свое качество – ужасяващата пустота. Обзе я страх, всепоглъщащ страх. Направи опит да се върне, нададе безмълвен вик за помощ, но само потъна още по-дълбоко. Усети някакво движение, което не би могла да долови, докато все по-стремглаво пропадеше в дълбокия, черен безкрай, в безконечната студена бездна.

Изведнъж неподвижното и пропадане се забави. В мозъка си усети някакво гъделичкане, нещо погъделичка съзнанието и и някаква обратна сила я измъкна от безкрайната бездна и я постави отново на ръба. Изпита чужди за нея чувства, емоции, които не бяха нейни. Най-силна бе любовта, но бе примесена с необуздан гняв и огромен страх и чак тогава намек за любопитство. С ужас тя разбра, че Мог-ър е проникнал в главата и. Усещаше мислите му в ума си със своите и неговите чувства. Всички те притежаваха съвсем определено реални измерения, създаваха чувство за претърпаност без неприятната му страна, по-скоро едно по-близко докосване от физическото.

Стимулиращите ума корени от червената торбичка на Иза усилваха вродената склонност на Клана. Инстинктът у хората от Клана бе прераснал в памет. Но като се върнеше достатъчно назад във времето, паметта ставаше еднаква, превръщаше се в родова памет. Родовата памет на всички хора от Клана бе еднаква и с изострянето на усещанията, те бяха способни да споделят помежду си еднаквата си памет. Обучените мोग-ъри бяха доразвили вродената си склонност съзнателно. Всеки от тях бе способен да управлява донякъде общите им спомени, но Мог-ър притежаваше тази уникална способност по рождение.

Той не само можеше да споделя спомените и да ги управлява, ами можеше да не прекъсва връзката помежду им, докато мислите им странстваха през времето от миналото до настоящето. Мъжете от неговия Клан се радваха на по-богато, по-пълно взаимодействие по време на церемонии в сравнение с тези от който и да е друг Клан. Но с опитните умове на мог-ърите той можеше да осъществи телепатичната връзка още от самото начало. Чрез него всички мог-ъри преживяваха едно по-

удовлетворяващо единение от всяко плътско – едно докосване на души-те. Белезникавата течност от паницата на Иза бе изострила сетивата и разтворила умовете на маговете за Великия Мог-ър, позволяваше на изключителната му дарба да сътвори симбиоза и с мозъка на Айла.

Мъчителното раждане, увредило мозъка на обезобразения мъж, бе засегнало само част от телесните му способности, но не и прекалено развитата му, чувствителна душа, която му даваше огромната му власт. Но хромият мъж бе крайният, завършен продукт на рода си. Само у него природата бе изминала пътя, определен за Клана, докрай. По-нататъшното развитие бе немислимо без радикална промяна и отличителните им белези вече не можеха да се приспособяват. Подобно на таченото от тях огромно същество и сума ти още животни, които делеяха с тях околната среда, те бяха неспособни да преживеят радикалната промяна.

Представителите на човешката раса бяха с достатъчно високо обществено съзнание, за да се грижат за слабите и ранените, достатъчно духовно осъзнати, за да погребват мъртвите си и да се прекланят пред великия си тотем, хора с огромни мозъци, но без челен дял, които не крачеха с едри крачки напред, които почти не бяха отбелязали прогрес за близо сто хиляди години, бяха обречени да си отидат като рунтавия мамут и огромната, пещерна мечка. Те не го знаеха, но дните им на земята бяха преброени, бяха обречени на изчезване. В лицето на Креб те бяха достигнали края на рода си.

Айла изпита усещане сродно на пулсирането на чуждо кръвообращение, наложено върху собственото и. Мощният мозък на всемогъщия маг изследваше чуждите му извивки като се опитваше да намери къде да се вкопчи. Съчетанието не бе идеално, но той откриваше сходни пролуки и където такива не съществуваха, опипваше за други възможности и осъществяваше връзката там, където се забелязваха само склонности. С изненадваща яснота тя внезапно осъзна, че именно той не само я бе извадил от бездната, ами и отгоре на всичко не позволяваше на останалите магове, които бяха свързани с него, да разберат, че тя присъства. Тя едва долавяше връзката му с тях, но не можеше да ги усети всичките. И те знаеха, че е осъществила връзка с някого друго – или нещо друго, но и насън не можеха да си представят, че това е Айла.

И в мига, когато разбра, че Мог-ър я бе спасил и все още се намираше под негова закрила, и стана понятно бездънното благоговение, с което маговете се бяха отдали на канибализма, отвратил я толкова. Не бе наясно, нямаше как да разбере, че това бе един вид причастие. Причината за Събирането на Клановите бе да укрепи единството им, да ги

направи Клан. Но Кланът означаваше нещо повече от десетте присъстващи Клана. Всеки от тях познаваше Кланове, които живееха твърде надалеч, за да предприемат пътуване за това събиране, те посещаваха Събирания на Кланове по-близо до пещерите си. И въпреки това бяха от Клана. Наследството, което споделяха всички те, бе едно и също и те не го забравяха и какъвто и да е обред, извършен на което и да е Събиране имаше еднакво значение за всички. Маговете вярваха, че допринасят за благоденствието на Клана. Поглъщаха безстрашието на младежа, който придружаваше Духа на Урсуз. А след като бяха мого-ъри, скътали изключителни способности в мозъците си, именно те щяха да вдъхнат куража му на всеки.

Ето това бе причината за гнева на Мог-ър, както и за страха му. По стар обичай единствено мъжете имаха право да участват в церемониите на Клана. Ако някоя жена видеше дори най-обикновена церемония, извършена от един-единствен Клан, това означаваше, че Кланът е обречен на гибел. А това не беше обикновена церемония. Ставаше дума за церемония от огромно значение за целия Клан. Айла бе, жена, нейното присъствие можеше да говори само за едно нещо – за необратимото, непоправимо бедствие и гибел на всички от тях.

А тя дори не бе жена от Клана: Едва сега Мог-ър разбра това със сигурност, която повече не можеше да отрича. От мига, когато усети присъствието и, той знаеше, че тя не е от Клана. Също толкова бързо осъзна последствията от нейното присъствие, но вече бе твърде късно. Последствията бяха необратими и той много добре го разбираше. Но престъплението и бе толкова голямо, че не знаеше как да постъпи, дори смъртно проклятие не бе достатъчно. Преди да реши, искаше да знае повече за нея и чрез нея за Другите. Изненада се, че я усети да вика за помощ. Другите бяха различни, но не можеше да няма и прилика. Чувстваше, че трябва да разбере в името на Клана и обзелото то любопитство бе по-силно от обичайното за човека от расата му. Тя винаги бе възбуждала любопитството му, искаше да знае с какво е по-различна. Реши се на един експеримент. След като проникна със сила в дълбините на мозъците им, всемогъщият мъж – властващ над деветте мозъка, които не се различаваха от неговия и охотно му се подчиняваха, и отделно от тях над един друг, който бе подобен и все пак се различаваше – ги отведе всички в зората на началото.

Айла усети отново вкуса на първобитната гора, а после той стана топъл и солен. Впечатленията и не бяха отчетливи като на останалите – за нея това беше ново, чувството, че съществува и си спомни зората на

живота, а спомените и оттогава бяха подсъзнателни и смътни. Но най-съкровениите и, най-ранни пластове съвпадаха. „Началото е същото“, мислеше си Мог-ър. Испита неповторимостта на собствените си клетки и знаеше кога се делят и обособяват в топлиите, хранителни води, които още течаха в нея. Нарастваха, деляха се и се видоизменяха и движението си имаше цел. Ново видоизменение, – и тихо пулсиращият живот се втвърди и придоби очертания и форми.

Ново видоизменение – и тя испита болката от първата глътка въздух, вдишвана от живите създания сред новата стихия. Видоизменение – и се появи тлъстата, глинеста почва, зеленото на току-що покаралата растителност и паническото бягство от исполинските чудовища. Видоизменение – и усети сигурността след като бе прекрачила бездната и неочаквана жегата и суша, когато засухата я прогони отново на морския бряг. Видоизменение – и следите на липсващата връзка, загубена в морето, в което бе нараснала на ръст, загубила окосмяването си и променила фигурата си и бе оставила братовчедите си да се върнат отново към един по-ранен, по-обтекаем силует, но въпреки всичко си оставаше сухоземен бозайник.

И сега тя вече ходеше изправена на двата си задни крака и това даваше възможност, да си служи с предните два, а очите и вече съзираха по-далечни хоризонти и се забелязваха наченките на челен лоб на мозъка. Тя се отличаваше от Мог-ър и тръгваше по друг път, макар и той да не бе толкова далечен, че той да не може да го проследи от собствения си, почти успореден път. Прекъсна връзката с останалите, но те вече почти бяха извървели пътя си и можеха да продължат и сами. И без това след малко щеше да се наложи да сложат край на пътуването си.

Останаха свързани само двамата, старецът от Клана и младата жена от Другите. Той вече не я водеше, но продължаваше да я следи, а не само той проследяваше пътя и, ами и тя проследяваше неговия. Пред очите и жегата се смени с лед, дори по-дебел и по-пронизващ до кости от леда, който познаваше. Тя усещаше, че това бе една далечна в пространството, както и във времето местност, недалеч от огромно море, много пъти по-голямо от морето, обграждащо техния полуостров.

Видя пещера, дом на някой от предците на великия маг, прародител, който много приличаше на него. Видението бе замъглено, гледано през бездната, която разделяше расите им. Пещерата се намираще в стръмна скала, която гледаше към река и равно поле. На върха на скалата стърчеше видимо огромна канара. Представляваше дълъг, леко сплескан каменен отломък, надвиснал на ръба, сякаш по време на падането си

бе замръзнал на място. Камъкът не бе от околностите, бе от друг материал, довлечен бе от ледник, търкалян от буйните води и свличащата се почва, докато не бе кацнал на ръба на скалата, в която се помещаваше пещерата. Образът избледня, но споменът за него остана.

За миг тя изпита съкрушителна тъга. После остана сама. Мог-ър не можеше повече да я следва. Сега намери пътя обратно към себе си, а после отиде малко и отвъд. Отново и се мярна мимолетно пещерата, а след това последва изумителен калейдоскоп от пейзажи, разположени не наслуки, както би го сторила природата, ами през равни интервали. Образувания, подобни на килийки се надигаха от земята и дълги, тесни скалисти ивици пълзяха навсякъде заедно с непознати животни, които щъкаха с голяма скорост, огромни птици се носеха из въздуха, без да махат с крила. А след това последваха още гледки – толкова странни, че бяха неразбираеми за нея. Всичко това се случи в един миг. В стремежа си да достигне настоящето тя леко прехвърли целта, получи се нещо като мъничък клин отвъд времето и, просто до мястото, където щеше да последва ново видоизменение. После разсъдъкът и се проясни и тя надзърна иззад колоната към десетимата, насядали в кръг мъже.

Мог-ър бе вперил очи в нея и в тъмнокафявото му око тя забеляза тъгата, която бе изпитала. Той бе прокарал незаличими нови пътища в мозъка и, пътища, които и позволяваха да погледне в бъдещето, но не можеше да прокара нови пътища в собствения си ум. Докато тя надзърташе отвъд времето, той също мярна нещо, не бъдещето, а усещането за бъдещето. Едно бъдеще, което бе нейно, но не и негово. Долови идеята непълно, но разбираше какво се криеше в нея и се стъписа.

Креб не бе способен на никакви абстракции. Можеше да брои, и то с голямо усилие, малко повече от двадесет. Не бе способен на количествени скокове, на никакви интуитивни, гениални проблясъци. Добре знаеше, че неговият мозък е много по-могъщ от нейния, навярно и по-схватлив. Но неговата гениалност бе от друго естество. Той можеше да се отъждествява със собственото си начало, както и с нейното. Помнеше повече и по-добре от всеки от Древния си Клан. Дори можеше да я накара да си спомня. Но у нея той усети младостта, жизнеспособността на един по-нов вид. Тя пак се бе видоизменила, а той не бе успял.

– Махай се отгук! – Айла се сепна от рязката му заповед, изненадана, че е способен да викне толкова високо. После осъзна, че той изобщо не бе проговорил. Не бе го чула, а го бе усетила. – Махай се от пещерата! Бързо! Веднага си върви!

Тя изскочи от укритието си и се втурна по прохода. На няколко от

каменните лампи им бяха изгорели фитилите от мъх, други працияха, малко преди да угаснат. Но имаше достатъчно, за да осветяват пътя и. От вътрешните пещери не се чуваше нито звук, там всички мъже и момчета вече спяха своя сън без сънища. Стигна до факлите, някои от тях също само пушеха и най-сетне изскочи от пещерата.

Още бе тъмно, но вече се забелязваха първите плахи проблясъци на новия ден. Умът на Айла бе бистър, никаква следа от силния опиат не бе останала, но бе напълно изтощена. Видя жените, натъркаляли се по земята, пречистени и капнали от умора и си легна до Уба. Още беше гола, но не обърна внимание на утринния хлад повече от останалите голи, спящи жени.

Когато Мог-ър се добра до входа на пещерата, след като я бе последвал по-бавно, тя вече бе потънала в дълбок сън без сънища. Примъкна се кучешком до нея и се загледа в разрошената и руса коса, толкова видимо различна от косите на останалите жени, колкото бе и самата Айла, и огромно бреме легна на душата му. Не трябваше да я пуска. Трябваше да я изправи пред останалите и още там да нареди да я убият заради престъплението и. Но каква ли полза щеше да има от всичко това? С това нямаше да се отмени катастрофата, която вещаеше присъствието и, нямаше да им се разминат бедствията, които Кланът трябваше да понесе. Какъв смисъл имаше да я убиват? Айла бе само представителка на расата, си, а и точно нея обичаше.

25

Гуув излезе от пещерата, утринното слънце го заслепи, разтърка очи и се протегна. Забеляза Мог-ър, седнал изгърбен на един дънер, забил очи в земята. „Сигурно сума ти светилници и факли са загаснали и някой може да се обърка и да се загуби, помисли си той. Ще попитам Мог-ър дали да долея в светилниците и да поставя нови факли.“ Чиракът решително закрачи към магьосника, но се спря щом видя измъченото лице на стареца и безнадеждно изгърбените му рамене. „Май ще е по-добре да го оставя на мира, просто ще взема да я свърша тази работа“.

„Мог-ър се е състарил, мислеше си Гуув, влизайки обратно в пещерата с мехур меча мас, нови фитили и още факли. Все забравям колко е стар. Пътуването му се отрази лошо, пък и с церемониите видя сума ти зор. А ни предстои обратното пътуване. Интересно, никога досега не съм го смятал за стар“, хрумна му на младия ученик.

Още неколцина мъже излязоха от входа на пещерата, потъркаха сънените си очи и се вторачиха в голите жени, налягали в безпорядък по земята, като се питаха, както винаги, от какво ли пък толкова са се уморили. Първите събудили, се жени хукнаха за дрехите си, после взеха да разбуджат останалите, преди още мъже да са излезли от пещерата.

– Айла – викна Уба, като я разтърсваше. – Айла, събуди се.

– Тхъмф – смутолеви Айла и се отърколи на другата страна.

– Айла! Айла! – викна отново Уба и този път я раздруса по-силно. – Ебра, не мога да я събудя.

– Айла! – повиши глас жената и я разтърси по-грубичко. Айла отвори очи, опита се да отговори с жестове, после отново ги затвори и се сви на топка. – Айла! Айла! – повика я отново Ебра. Младата жена пак отвори очи. – Отиди в пещерата да си отспиш, Айла. Не може да останеш тук, мъжете вече стават – заповяда и Ебра.

Младата жена се запъти към пещерата. Миг по-късно се появи отново, съвсем будна, но бледа като сняг.

– Какво има? – попита с жестове Уба. – Съвсем си бяла. Все едно, че си видяла някой дух.

– Уба, ох, Уба. Паницата – Айла се строполи на земята и зарови лице в ръцете си.

– Панлицата ли? Каква паница, Айла, не разбирам.

– Счупена е – успя да каже със знаци Айла.

– Счупена ли? – обади се Ебра. – Може ли една счупена паница да ти създава толкова грижи? Можеш да си направиш друга.

– Не, не мога. Няма да е като нея. Думата ми е за паницата на Иза, дето я е получила от майка си.

– Мамината паница ли? Мамината обредна паница? – запита Уба с покрушено лице.

Сухото, крехко дърво на древната реликва бе загубило след толкова поколения употреба всякакво гъвкавост. Беше се образувала тъничка пукнатина, но под белезникавата патина не се забелязваше. Ударът о твърдия каменен под на пещерата, когато се изхлузи от ръката на Айла и бе дошъл в повече. Сцепила се бе на две.

Айла не забеляза, че Креб вдигна очи, когато тя се стрелна навън от пещерата. Новината, че тачената паница е счупена, придаде зловещ оттенък на безвъзвратност на мислите му. „Всичко съвпада. Никога вече магията на тези корени няма да влезе в употреба. Нивга вече няма да устройвам церемонии с тях и няма да науча и Гуув как сме ги използвали преди. Кланът ще ги забрави.“ Сакатият старец се опря тежко на тоягата си и се изправи, чувствайки как прищракват артритните му стави. „Достатъчно съм седял по студените пещери, време му е на Гуув да се заеме. Млад е за това, но аз пък съм прекалено стар. Ако му дам зор, може след година две да е готов. Май ще му се наложи. Кой може да каже колко още ще живея?“

Брун забеляза видима промяна у стария маг. Смяташе, че угнетеността на Мог-ър се дължи на естественото разочарование след възбудата, особено след като това щеше да му бъде последното Събиране на Клановете. Дори да бе така Брун се тревожеше как ще му понесе обратния път и бе убеден, че на връщане ще трябва да позабави крачката.

Брун реши да изведе ловците си на последен ловен набег и после да смени прясното месо за част от складираните запаси на Клана-домакин, за да попълни провизиите за завръщането им у дома.

След успешния лов Брун бързаше да си тръгнат. Няколко Клана вече си бяха тръгнали. С края на празненствата мислите му се завърнаха към пещерния им дом и към хората, които бяха оставили, но настроението му бе приповдигнато. Никога съперничеството за положението му не е било толкова голямо и това караше победата им да изглежда още по-задоволителна. Бе доволен от себе си, от Клана си, а и Айла го бе зарадвала. Тя бе добра знахарка, убедил се бе в това и преди. Когато животът на някого се намираще в опасност, тя забравяше за всичко

останало, също като Иза. Брун разбираше, че съществена роля за скланянето на останалите магьосници бе изиграл Мог-ър, но самата Айла го доказа, когато спаси живота на младия ловец. Той и стопанката му щяха да останат с Клана-домакин, докато не е достатъчно здрав, за да пътува, вероятно щяха да презимуват при тях.

Мог-ър изобщо не обели нито дума за потайното посещение на Айла в мъничката пещера, дълбоко в недрата на планината – с изключение на един път. Тя прибираше нещата, приготвяше се за отпътуване на следната утрин, когато Креб затътри крака във втората пещера. Оттогава я избягваше и това нараняваше младата жена, която го обичаше. Като я видя, той се закова на място и се извърна да си ходи, но тя предотврати оттеглянето му като се втурна към него и седна в краката му. Той погледна надолу към сведената и глава, въздъхна тежко и я потупа по рамото.

Тя вдигна очи и бе потресена като видя колко се бе състарил само за последните няколко дни. Обезобразяващият го белег и кожицата, покриваща празната му очна ябълка се бяха съсухрили и хлътнали още повече в сянката на надвисналите хребети на веждите. От издадената му челюст брадичката му висеше унило, а ниското му, скосено назад чело се подчертаваше от оредялата коса, но нея я покърти мрачната печал в единственото му, влажно, тъмнокафяво око. Какво толкова му бе сторила? От все сърце и се искаше да върне назад пътуването си до малката пещера онази нощ. Болката, която изпита щом видя изтормозеното от болка тяло на Креб, бе нищо в сравнение с терзаниято от болката в душата на Мог-ър.

– Какво има, Айла? – с жест запита той.

– Мог-ър... аз... аз... – замлъкна тя, после заговори набързо. – О, Креб. Не издържам да те гледам така да се съсипваш. Какво да направя? Ще отида при Брун, ако искаш, ще сторя всичко, което поискаш. Само ми кажи какво да сторя.

„Какво можеш да направиш, Айла, мислеше си той. Можеш ли да промениш това, което си? Можеш ли да върнеш назад сторената вреда? Кланът ще измре, само ти и твоята раса ще оцелеете. Ние сме древна раса. Спазвахме традициите, почитахме и Великия Урсуз, но за нас всичко е свършено, край. Навярно така е било замислено. Може да не си виновна ти, Айла, ами расата ти. За това ли се озова при нас? За да ми го кажеш? Земята, която напускаме е красива и богата, с поколения откакто съществуваме, тя ни даваше това, от което имахме нужда. Как ли ще я напуснете, когато ви дойде редът? Какво ли можеш да направиш?“

– Можеш да сториш едно-единствено нещо, Айла – Бавно жестикулираше Мог-ър, като подчертаваше всяко свое движение. Окото му стана студено. – Никога повече да не отваряш дума за това.

Изправи се в цял ръст, доколкото му позволяваше едничкият, читав крак като се опитваше да не се подпира много-много на тоягата си. После, насъбрал цялото си достойнство и това на Народа си, с непоколебима величавост се извърна и излезе от пещерата.

– Брод!

Младежът се приближи до мъжа, който го бе поздравил. Жените от Клана на Брун бързаха да приключат с утринната храна, възнамеряваха да потеглят, щом като се нахранят, а мъжете се възползваха от последната възможност да си побъбрят с хората, които нямаше да видят още седем години. Някои от тях едва ли щяха да се срещнат отново. Разговаряха надълго и нашироко за подробностите от вълнуващото Събиране, просто, за да не избледнее споменът веднага.

– Добре се справи този път, Брод, а на следващото Събиране ще бъдеш вече вожд.

– Другия път може пък ти да спечелиш – отвърна с жестове Брод като се пъчеше от гордост. – Просто имахме късмет.

– Кой като вас! Кланът ви е първенец, мोग-ърът ви е начело, дори знахарката ви е първа. Знаеш ли, Брод, голям късмет имате с Айла. Не са много знахарките, дето ще се опълчат срещу пещерната мечка, за да спасят живота на един ловец.

Брод леко се начумери, после зърна Воорд и се приближи към него.

– Воорд! – поздрави го той с жест. – Биваше си те този път. Зарадвах се, когато те предпочетоха пред Нуз. И него си го биваше, но ти определено бе по-добър.

– Ама и ти заслужено бе избран за победител, Брод. А и в надбягването си те биваше. Целият ви Клан заслужава първенството си, дори знахарката ви е начело, макар и отначало да се съмнявах. Като станеш вожд, добре ще е да имаш край себе си такава знахарка. Само дано не порасне още по-висока. Между нас казано, някак си неловко ми е да гледам, една жена отдолу.

– Да, тази жена е твърде висока – рече Брод с надменни жестове.

– Но какво значение има това, щом като е добра знахарка, прав ли съм?

Брод кимна едва-едва, после отклони по-нататъшния разговор с ръка и се отдалечи. „Айла, Айла и пак Айла, втръсна ми се от тази Айла“,

мислеше си той, прекосявайки разчистената площадка.

– Брод, исках да те видя преди да си тръгнете – рече един мъж и тръгна да го посрещне на средата на пътя. – Както знаеш в Клана ми има една жена с щерка, уродлива като сина на знахарката ви. Говорих с Брун и той се съгласи да я приеме, но ми каза първо да говоря с теб. Най-вероятно до тогава ти ще си вождът. Майката е обещала да отгледа така дъщеря си, че да стане добра жена, достойна за Клана-първенец и за сина на първата сред знахарките. Нали не възразяваш, а, Брод? Няма по-разумно решение от това.

– Няма – отвърна с жестове сопнато Брод и се извърна на пети. Ако не беше толкова ядосан, може би щеше да възрази, но не му се искаше да влиза в спор заради Айла.

– Между другото, в надбягването нямаш равен, Брод. Младият мъж не видя тази забележка, вече бе извърнал гръб. Докато крачеше с горделива походка към пещерата, зърна две жени оживено да разговарят. Знаеше, че трябва да извърне поглед, за да не види какво си приказват, но просто продължи да се вира пред себе си като се преструваше, че не ги забелязва.

– ... просто не можех да повярвам, че е жена от Клана и после като видях рожбата и... Ами само как отиде право при Урсуз сякаш си е от Клана-домакин и хич не я е страх от него. Аз не бих могла да го сторя.

– Говорих малко с нея, наистина е мила и се държи съвсем нормално. И въпреки това все се чудя дали според теб някога ще си намери стопанин? Толкова е висока, кой ли мъж ще иска жена му да е по-висока от него? Макар че е първата по ранг знахарка.

– Някой ми каза, че един от Кланове я имал предвид, но просто не останало време да доуточнят подробностите, а според мен искат да го обсъдят помежду си. Ако решат да я приемат, казаха, че ще пратят бързоходец.

– Но те нямат ли нова пещера? Разправят, че тя я е открила много просторна била, а и им носела щастие.

– Май се намира някъде близо до морето, а пътеките дотам са добре утъпкани. Според мен един добър бързоходец може да ги намери.

Брун подмина двете жени и се наложи да обуздае желанието си да перне мързеливите клокарки, които си пъхаха носа, гдето не им е работа. Но не бяха от неговия Клан и макар че имаше право да наказва всяка жена, не беше умно да пердашиш жена от друг Клан без разрешението на стопаните или вожда, освен, ако нарушението бе очевидно. Според него по-очевидно от това, здраве му кажи, но за другите можеше да не

се окаже такава.

– Знахарката ни казва, че е веща – тъкмо казваше Норг, когато Брод пристъпи прага на пещерата.

– Та тя е шерка на Иза – със знаци каза Брун, – а Иза я е обучила добре.

– Жалко, че Иза не можа да дойде. Чух, че била болна.

– Да, и това е една от причините да бързам. Чака ни дълъг път. Господството ви бе блестящо, Норг, но домът ни е в собствената ни пещера. Присъствахме на едно от най-хубавите Събирания на Клановете. Дълго ще се помни – рече Брун.

Брод извърна глава, стиснал юмруци, преди да успее да забележи комплимента, който Норг направи на сина на стопанката на Брун. „Айла, Айла и пак Айла. Всички говорят за Айла. Човек може да си помисли, че освен нея никой друг нищо не е сторил на това Събиране на Клановете. Тя ли спечели надпреварата? Кой се бе покатерил на главата на мечока, докато тя бе на сигурно място на земята? Какво от това, че е спасила живота на онзи ловец, той навярно никога вече няма да проходи. Грозна е, твърде е висока и синът и е урод, а да бяха узнали колко е нагла у дома.“

Тъкмо в този миг Айла притича с няколко вързопа. Ненавиждащият я поглед на Брод така преливаше от злоба, че тя чак се сепна. „Сега пък какво съм направила, помисли си тя. Откакто сме тук, почти не съм срещала Брод.“

Брод бе напълно развит, широкоплещест мъж от Клана и я грозеше нещо повече от физическо насилие. Син на стопанката на вожда нему бе съдено един ден да стане вожд. За това си и мислеше, докато гледеше как Айла оставя вързопите си на земята пред пещерата.

След храна жените бързешком опаковаха няколкото кухненски принадлежности, които бяха ползвали, за да приготвят утринното ядене. Брун изгаряше от нетърпение да се отправят на път, а и те не по-малко. Айла размени няколко прощални жестове с някои от знахарките, после загърна сина си в наметалото за носене и зае мястото си начело на жените от Клана на Брун. Брун даде знак и те потеглиха направо през площадката пред пещерата. Преди да завият зад завоя по пътя си, Брун спря и всички се извърнаха да погледнат назад за последен път. Норг и целият му Клан стояха пред входа на пещерата.

– Урсуз да е с вас – направи знак Норг.

Брун кимна и потегли отново. Щяха да минат седем години преди пак да се видят с Норг – а може и изобщо да не се видят. Само Духът на

Великата Пещерна Мечка знаеше.

Точно както бе предполагал и Брун, пътуването на връщане се оказа трудно за Креб. След като предчувствието вече не повдигаше духа му и бе още по-съкрушен от вестта, която пазеше в тайна, старческото му тяло все му изневеряваше. Тревогата на Брун се засили, никога не бе виждал великия магьосник толкова обезсърчен. Все изоставаше. Сума ти пъти се налагаше Брун да изпраща някой ловец да се върне и да го намери, докато останалите чакаха. Вождът забави крачката с надеждата, че това ще го улесни, но на Креб сякаш му бе все едно. На няколко, проведени по настояване на Брун, вечерни обреди им липсваше убедителност. Мог-ър нямаше ищах, жестовете му бяха сковани, сякаш не влагаше нищо от себе си. Брун забеляза, че Креб и Айла поддържат разстоянието помежду си и макар че на нея не и беше трудно да не изостава, крачката на Айла бе загубила пъргавостта си. „Нещо се е случило между тия двамата“, помисли си той.

Бяха вървели през избуяла, изсъхнала трева от преди пладне. Брун погледна назад, Креб никакъв не се виждаше. Понечи да даде знак на един от мъжете, после му хрумна нещо друго и вместо това се отправи към Айла.

– Върни се и намери Мог-ър – нареди и той с жест. Тя го изгледа учудено, после кимна. След като връчи Дърк на Уба, тя бързешком се отправи назад по дирята полегнала, изпогазена трева. Откри го доста назад да върви бавно, като се подпираше тежко на тоягата си. Изглежда го болеше. Айла бе толкова слисана от отговора му на искреното и разкаяние, че не знаеше какво да му каже след това. Сигурна бе, че го мъчеха болящите го, артритни стави, но той бе отказал да и позволи да му даде нещо за болката. След първите няколко неуспешни опита, тя повече не му предложи, макар че сърцето и се късаше за него. Като я видя, той се спря.

– Какво търсиш тук? – зажестиккулира той.

– Брун ме прати за теб.

Креб изсумтя и закричи отново. Тя тръгна по петите му. Гледаше бавните му, болезнени движения, докато не можа да се стърпи. Заобиколи го и падна на земята в нозете му, принуждавайки го да спре. Креб дълго се вира в младата жена, преди да я потупа по рамото.

– Тази жена иска да знае защо се гневи Мог-ър?

– Не се гневя, Айла.

– Тогава защо не искаш да ми позволиш да ти помогна? – замоли го

тя. – Никога преди не си ми отказвал – Айла с труд дойде на себе си. – Тази жена е знахарка. Тя е обучена да помага на хората с болки. Затова е тя, това и е работата. На тази жена сърце не и дава да гледа как се мъчи Великия Мог-ър – Айла не можа да запази формалната си поза. – О, Креб, позволи ми да ти помогна. Не ти ли е ясно, че те обичам? За мен ти си като стопанин на майка ми. Ти ме храни, застъпва се за мен, дължа ти живота си. Не знам защо престана да ме обичаш, но от своя страна аз все още те обичам – от безизходно отчаяние сълзи рукнаха по лицето и.

„Защо ли очите и все се навлажняват само като реши, че не я обичам? И защо ли заради нездравите и очи все ми се иска да сторя нещо за нея? Дали всички от Другите имат този проблем? Тя има право, никога не съм имал нищо против помощта и, какво се е променило оттогава? Тя не е жена от Клана. Независимо какво си мислят останалите, тя е рожба на Другите и винаги ще си остане една от тях. Тя дори не го знае. Мисли се за жена от Клана, смята, че е знахарка. Тя наистина е знахарка. Може и да не е от Изиния род, но е знахарка и положи усилия да стане жена от Клана, независимо, че от време на време и беше трудно. Чудя се колко ли и е тежко? Не за пръв път вода се стича от очите и но колко ли пъти я е възпирала? Само като си помисли, че не я обичам, не може да я удържи. Дали наистина толкова страда? Колко ли ще страдам аз, ако си помисля, че тя не ме обича? Повече, отколкото ми го побира главата. Щом и тя ме обича толкова, какво толкова чудно?“ Креб се опита да види в нея пришълката, жената от Другите. Но тя си оставаше Айла – рожбата на стопанката, която никога не бе имал.

– Най-добре ще е да побързаме, Айла. Брун ни чака. Избърши си очите и когато спрем, може да ми направиш малко отвара от върбова кора, знахарко.

Усмивка през сълзи озари лицето и. Скочи на крака и тръгна отново по петите му. След няколко крачки се премести откъм слабаватата му страна. Той се поспря за миг, после кимна и се облегна на нея.

Брун забеляза подобрението веднага и скоро увеличи темпото отново, макар че не вървяха толкова бързо, колкото му се искаше. Старецът имаше унил вид, но по всичко си личеше, че полагаше по-големи усилия. „Знаех си аз, че нещо не е наред между тия двамата“, мислеше си Брун, но изглежда те бяха изгладили недоразумението. Доволен бе, че му е хрумнало да прати нея за него.

Наистина Креб позволи на Айла да му помага, но въпреки това разстоянието между тях и останалите бе прекалено голямо, за да го навакса. От ума му не излизаше разликата между съдбите им и тя създаваше

напрежение, което попарваше непринудената сърдечност от по-ранни дни.

Макар че по време на обратното пътуване на Клана на Брун до пещерата им, денем да бе топло, то вечерите ставаха все по-хладни. Когато за пръв път зърнаха далеч на запад снежните качулки на планините, Кланът бе окрилен, но след като разстоянието почти не намаляваше с минаващите дни, планинският масив на южния край на полуострова се превърна просто в част от пейзажа. Всъщност разстоянието намаляваше, макар и незабележимо. Придвижвайки се на запад, изнурителните дни се редуваха и сините глъбини на пропастите придаваха характер на ледниците, а неуловимото, тъмночервено под ледената покривка приемаше формата на хребети и била.

Крачиха безспир докато се мръкна преди да спрат на бивак за последната си нощ в степите и всички бяха на крак на разсъмване. Степта се сля с ширналата се ливада и с високите дървета на долината и когато зърнаха тревопасния, типичен за умерения климат носорог, всички се почувстваха у дома си, а той си продължи по пътя, без дори да си направи труда да ги забележи. Когато стигнаха до една пътечка, която криволичеше из подножието на планината, крачката им се ускори. После заобиколиха познатия им рид, зърнаха пещерата и на всички сърцата се разтупкаха.

Бяха си у дома.

Аба и Зуг се втурнаха да ги посрещат. Аба радостно приветства с добре дошли шерка си и Друг, прегърна по-големичките деца, а после взе Грууб в ръце. Зуг кимна на Айла пътъом, докато тичаше към Грод-и Ука, а после към Овра и Гуув.

– Къде е Дорв? – запита с жестове Ика.

– Вече броди в света на духовете – отвърна Зуг. – Зрението му толкова отслабна, че не можеше да види какво му казваме. Мисля, че се отказва и не искаше повече да чака завръщането ви. Когато духовете го призоваха, той си тръгна с тях. Погребахме го и белязахме мястото, за да може Мог-ър да го намери за погребалния обред.

Айла се огледа и изведнъж я обзе тревога.

– Ами Иза къде е?

– Много е болна, Айла – рече Аба. – От последната нова луна не е излизала от леглото.

– Иза! Не и Иза! Не! Не! – извика Айла и се втурна към пещерата. Когато стигна до огнището на Креб, захвърли вързопите и се хвърли

към лежащата в постелята жена. – Иза! Иза! – изплака младата жена. Старата знахарка отвори очи.

– Айла – промълви тя с едва доловим, дрезгав глас. – Духовете са чули молбата ми – рече тя с немощни жестове. – Върна се – Иза протегна ръце. Айла я прегърна и усети изпосталялото и, хилаво тяло, само кокали и кости под сбръчканата кожа. Косите и бяха снежно бели, лицето и представляваше изсъхнал пергамент, опънат върху измършавелите бузи и хлътнали очи. Изглеждаше като че ли е на хиляда години, а току що бе навършила двадесет и шест.

Айла почти не виждаше от сълзите, които се стичаха по лицето и.

– Защо ли ми трябваше да ходя на това Събиране на Клановете? Трябваше да остана тук и да се грижа за теб. Знаех, че си болна, защо изобщо тръгнах и те оставих?

– Не, недей, Айла – направи жест Иза. – Недей да се самообвиняваш. Не можеш да промениш това, което е писано. Когато тръгна, знаех, че съм на смъртно легло. Не би могла да ми помогнеш, никой не би могъл. Просто исках да те видя още веднъж преди да се преселя при духовете.

– Няма да умреш! Няма да те оставя да умреш! Ще се погрижа за теб. Ще ти помогна да оздравееш – зажеликулира Айла не на себе си.

– Айла, Айла. Има неща, които не са по силите дори на най-изкусната знахарка – От напъна последва пристъп на кашлица. Айла я подпираше, докато кашлицата не престана. Напъха постелята си зад жената, за да я повдигне и да облекчи дишането и, после взе да тършува сред струпаните около постелята на Иза цярове.

– Къде е оманът? Не виждам никакъв оман.

– Едва ли е останал – немощно направи знак Иза. Пристъпът на кашлицата бе изчерпал последните и сили. – Доста често го използвах, а не можах да изляза да набера още. Аба се опита да ми набере, но ми донесе слънчоглед.

– Не трябваше да те оставям – рече Айла и се втурна навън от пещерата. Срещна Уба с Дърк на ръце и Креб на входа. – Иза е болна – размахваше неистово ръце тя, – а дори няма оман. Отивам да набера. Огнището е останало без огън, Уба. Защо ми трябваше да ходя на това Събиране на Клановете? Трябваше да остана с нея. Защо изобщо тръгнах? – По мрачното лице на Айла, прашно от пътуването, личаха ивиците от сълзите и, но тя нито забелязваше, нито я беше еня. Спусна се надолу по склона, а Креб и Уба забързаха към пещерата.

Айла прецапа потока, втурна се към ливадата, където растеше

билето и след като го откъсна, с голи ръце изрови корените му. Спирайки се на потока само колкото да ги измие, тя се юрна обратно към пещерата.

Уба бе наклала огън, но водата, която бе започнала да подгръва бе само хладка. Креб бе застанал над Иза и правеше церемонии движения, като влагаше повече страст от много дни насам и призоваваше всички, познати нему духове, да насърчат жителната и сила, умоляваше ги още да не я взимат със себе си. Уба бе оставила Дърк на една постелка. Той тъкмо бе взел да пълзи, а след това се изправи на ръце и колена. Припна към майка си, която бе заета да реже корените на малки парченца, но тя го отблъсна, когато се опита да суче. Айла нямаше време за си-на си. Когато изсипа корените във водата и от нетърпение да заври добави още камъни, той зациври.

– Дай ми да видя Дърк – направи жест Иза. – Толкова е порасъл.

Уба го вдигна и го занесе на майка си. Положи бебето в скута на Иза, но той не бе в състояние да се гушка в скута на старица, която не помнеше и взе да се върти, за да слезе отново.

– Силен и здрав е – рече Иза – и вече без труд си държи главата изправена.

– Та той дори си има вече стопанка – обади се Уба – или по-скоро му обещаха едно невръстно момиченце.

– Стопанка ли? Че кой Клан ще му обещае момиче? Толкова млад и с неговия недъг.

– На Събирането на Клановете имаше една жена с недъгава щерка. Още на първия ден дойде и ни заприказва – обясняваше Уба. Рожбата и дори прилича на Дърк, поне в главата. В лицето е малко по-различна. Майката попита дали можем да ги задомим. Ода бе толкова притеснена, че щерка и няма да си намери стопанин. Брун и вождът на техния Клан уговориха всичко. Мисля, че след следващото Събиране на Клановете ще дойде да живее тук, дори въпреки че не е още жена. Ебра се съгласи да живее при нея, докато и двамата не пораснат, за да се задомят. Ода бе толкова щастлива, особено след като Айла приготви напитката за церемонията.

– Значи те наистина приеха Айла за знахарка от моя род. Чудех се дали ще се съгласят – зажестукулира Иза, после спря. От разговора се уморяваше, но само като видеше край себе си скъпите същества, ако не тялото, то поне духът и се подмладяваше. – Как се казва това момиче?

– Юра – отвърна Изината щерка.

– Името ми харесва, добре звучи – Иза си почина отново, после

зададе нов въпрос. – Ами какво стана с Айла? Тя намери ли си стопанин на Събирането на Клановете?

– Кланът, дето са рода със Зуг, я имат предвид. Отначало отказаха, а след като бе приета като знахарка, решиха да си помислят. Не остана време за по-нататъшни уговорки преди да си тръгнем. Може и да вземат Айла, но не мисля, че искат Дърк.

Иза само кимна, после затвори очи.

Айла стриваше месо, за да направи чорба на Иза. Постоянно, нетърпеливо проверяваше дали врящите във водата корени са станали на цвят и вкус. Дърк пропълзя до нея, но тя отново го отблъсна.

– Дай го на мен, Уба – направи знак Креб. Седнал в скута на Креб, младенецът се умири за малко, заинтригуван от брадата на стареца. Но скоро и това му омръзна. Потърка очички и се напъна да се освободи от възпиращата го ръка и когато бе на воля, запълзя направо пак при майка си. Беше уморен и гладен. Айла стоеше край огъня и едва ли го забелязваше, докато раздраженият младенец не се опита да се изправи, като се държеше за краката и. Креб се надигна, после постави тоягата си и направи знак на Уба да му подаде момченцето в единствената му ръка. Останал без опората си, куцукайки тремаво той се довлече до огнището на Брод и положи Дърк в скута на Ога.

– Дърк е гладен, а Айла е заета да приготвя цяр за Иза. Ще го нахраниш ли, Ога?

Ога кимна, взе бебето от него и подаде на Дърк гърдата си. Брод я изгледа кръвнишки, но му бе достатъчно само един навъсен поглед от страна на Мог-ър, за да прикрие бързо яда си. Ненавистта му към Айла не се разпростираше и над мъжа, който я закриляше и хранеше. Брод твърде много се страхуваше от Мог-ър, за да го мрази. Обаче, още на младини бе открил, че великият, тачен мъж рядко се месеше в мирския живот на Клана и дейността му бе ограничена до света на духовете. Никога Мог-ър не се бе опитвал да попречи на Брод да упражни властта си над младата жена, която споделяше огнището с него, но на Брод не му се искаше да се спреквва с мага открито.

Магът се затътри обратно към огнището си и взе да се рови сред разхвърляните вързопи за мехура с меча мас, който бе неговият пай от претопената мас на обредното животно. Уба го видя и му се притече на помощ. Креб го отнесе в скривалището на духовете. Макар и да бе сигурен, че няма смисъл, възнамеряваше да използва всяка магия от арсенала си, за да помогне на Айла да опита и да спаси живота на Иза.

Най-сетне корените се свариха и Айла гребна чаша от течността,

сега пък нетърпелива да почака да изстине. Топлата чорба, с която я нахраниха по-рано, на малки глътки, като Айла крепеше главата и, точно както Иза бе сторила с нея, когато бе петгодишна и бе на крачка от смъртта, донякъде бе посъживила старата знахарка. Откакто бе легнала в постелята, почти не се хранеше, а и преди това не бе кой знае колко ящна. Често отнасяха донесената и храна непокътната. Иза прекара едно безутешно, сиротно лято. Останала сама, без да има кой да проверява дали се храни, тя често забравяше или просто и беше все едно. Останалите трима до един се опитваха да и помогнат като видяха, че не я бива, но не знаеха как.

Иза бе станала, когато краят на Дорв наближи, но най-възрастният член на Клана ги напусна бързо и за нея не бе останало почти нищо друго, освен да се опита да облекчи страданията му. Неговата смърт хвърли сянка на обреченост и върху останалите живи. Пещерата им се струваше по-празна след като той ги напусна и всички осъзнаха колко близко се намират до отвъдния свят. За пръв път след земетресението умираше някой.

Айла бе приседнала до Иза и духаше течността в костената чаша, като от време на време я опитваше да види дали е достатъчно изстинала. Дотолкова се бе посветила изцяло на Иза, че дори не забеляза как Креб излиза с Дърк, нито пък го видя, че се оттегля в мъничката пещера, нито усети, че Брун я наблюдаваше. Чуваше тихото клокочене на Изиния дъх и знаеше, че е на смъртно легло, но не и се искаше да повярва. Ровеше из паметта си за цярове.

„Лапа от сърцевината на балсамово дърво, мина и през ума. Да, и отвара от бял равнец. А и дишането на парата му може да помогне. Черни боровинки, билки и девичи косъм. Не, това е за лека простуда. Корени от репей? Възможно е. Нишестено биле? Разбира се, а пресният корен е най-полезен есенес.“ Айла твърдо бе решила да налее Иза с отвари, да я покрие с лапи и да я удави в пара, ако се наложеше. Готова бе на абсолютно всичко, само и само да продължи живота на майка си, единствената майка, която познаваше. Не би понесла мисълта за Изиния край.

Макар и Уба до болка да бе наясно със сериозността на майчината си болест, за нея не остана незабелязано и присъствието на Брун. Не се случваше често мъж да посещава огнището на друг мъж в негово отсъствие и появяването на Брун я стресна. Втурна се да прибира разхвърляните наоколо вързопи, за да поподреди, като стрелкаше с очи ту Айла, ту Брун, ту майка си. Без да има кой да я напътства и да и дава указания,

тя не знаеше как да постъпи при посещението на Брун. Никой не бе го забелязал, никой не го приветстваше с добре дошъл, какво ли трябваше да стори тя?

Брун наблюдаваше троицата жени – старата знахарка, ревностната млада жена, която нямаше никаква прилика с Клана и въпреки това бе церителката им с най-висок ранг и Уба, на която, също и бе писано да стане знахарка. От край време бе привързан към посестримата си. Тя бе мъничко момиченце, винаги глезено и галено и посрещано с отворени обятия, след като се бе родило момче, което да поеме задълженията на вожда. Винаги се бе чувствал неин покровител. Той никога не би се спрял на мъжа, който и бе стопанин, Брун никога не бе го харесвал – самохвалко, който се присмиваше на сакатия му брат. Но Иза нямаше избор, но добре се справи с положението. И въпреки всичко откак погина стопанинът и, тя никога преди не се бе радвала на по-голямо щастие. Бе святна жена и добра знахарка. Кланът щеше да осиротее без нея.

„Щерката на Иза расте, помисли си той, наблюдавайки я. Скоро Уба ще стане жена. Ще трябва да си помисля за кого да я задомя. Трябва да бъде добър стопанин, човек, с когото ще се разбират. Ще е по-добре и за ловеца, ако стопанката му е предана. Но кой ли остана, освен Ворн?

Трябва да се има предвид и Она, а тя пък не може да се задоми за Ворн, нали му е посестрима? Ще трябва да почака, докато Борн стане мъж. Ако стане жена по-рано, може да си роди дете преди Борн да е готов за задомяване. Навярно ще се наложи малко да го подбутна, та той е по-голям от Она. Дали Ворн ще е добра партия за Уба? Друго добре му повлия, а и той обича да се перчи пред нея. Вероятно съществува някакво привличане.“ Брун остави тези свои мисли в подредения си ум за бъдеща справка.

Отварата от оман бе изстинала и Айла събуди задрямалата старица и нежно придържаше главата и, докато и даваше да изпие билето. „Не мисля, че този път ще успееш да я изправиш на крака, Айла“, каза си наум Брун, като гледаше немощната жена. „Как така се състари толкова бързо? Беше най-младата, а сега изглежда по-стара и от Креб. Още помня, когато ми намести счупената ръка. Не може да е била по-стара от Айла, когато тя намести ръката на Брак, но вече бе жена и стопанка. При това добре се справи. Оттогава не ми е създавала ядове, само дето ме понаболява напоследък. И аз остарявам. Дните ми на ловец са преброени и ще трябва да предам водачеството на Брод.

Дали е готов за това? Доста добре се справи на Събирането на

Клановете, бях на крачка още тогава да му го отстъпя. Смел е, хората се надпреварваха да ми кажат какъв щастливец съм. Имам късмет, не ще и дума. Боях се да не бъде избран да придружи Урсуз. Би било голяма чест, но точно от тази чест бих се отказал. Горн бе свестен мъж, на Клана на Норг не му провървя. Винаги така става, когато Урсуз избира. Понякога наистина си късметлия да ти бъде спестена тази чест, синът на стопанката ми още ходи по тази земя. А и той е неустрашим. Може би твърде неустрашим. За младия мъж е хубаво да е малко безстрашен и безразсъден, но един вожд трябва да е по-грезво мислещ. Трябва да се съобразява с хората си. Трябва да обмисли и запланува всичко така, че ловът да бъде успешен и въпреки това да не излага на безсмислени опасности хората си. Навярно трябва да му позволя да ръководи няколко лова, за да придобие опит. Ще трябва да се научи, че за да бъдеш вожд, не е нужна само безразсъдна смелост, ами и отговорност, и самообладание.

Какво ли у Айла изкарва на показ най-лошите му черти? Защо наистина се унижава като се съревновава с нея? Може наистина да изглежда по-различна, но пък си е жена. Прочее, доста смела за жена, окото и не трепва. Чудя се дали, родата на Зуг ще я приемат? След като свикнах ще ми е чоглаво без нея. А и тя е добра знахарка, гордост за всеки Клан. Ще направя всичко по силите си, за да я оценят по достойнство. Само я вижте, дори и синът и когото бе готова да последва в отвъдното, не може да и попречи да се грижи за Иза. Не са много хората, които биха дръзнали да се опълчат срещу пещерната мечка, за да спасят нечий живот. И тя може да бъде безстрашна, а и се научи да се владее. По време на Събирането на Клановете се държа добре, бе сваятна жена във всяко едно отношение, а не както когато бе по-млада. Накрая всички се надпреварваха само да я хвалят.“

– Брун – обади се Иза с немощен глас. – Уба, донеси на вожда чай – нареди тя със знаци, като се опитваше да се изправи в постелята си. Тя все още бе истинската господарка на огнището на Креб. – Айла, донеси на Брун кожа да седне. Тази жена съжалява, че не може да сервира на вожда сама.

– Иза, не бери грижа. Не съм дошъл за чай, дойдох да те видя – с жестове рече Брун, присядайки на постелята и.

– Откога стоиш там? – запита Иза.

– Отскоро. Айла си има работа, предпочетох да не притеснявам нито нея, нито теб, докато не свърши. Всички питаха за теб на Събирането на Клановете.

– Успешно ли мина?

– Кланът още е начело. Ловците се справиха добре, Брод пръв бе избран за Мечата Церемония. И Айла си я биваше. Сума ти комплименти и направиха.

– Complimenti! За какво са ти комплиментите? Твърде много карат духовете да завиждат. Щом се е справила, щом е донесла почести на Клана, това е достатъчно.

– Добре се справи. Бе приета в Клана, държа се като истинска жена. Тя е твоя дъщеря, Иза. Можеше ли да се очаква нещо друго?

– Да, тя ми е дъщеря, колкото и Уба ми е щерка. Имах щастието духовете да ме дарят с две дъщери и двете ще станат добри знахарки. Айла ще може да довърши подготовката на Уба.

– Не! – прекъсна я Айла. – И двете ще довършим обучението на Уба. Ти ще оздравееш. Вече сме тук, има кой да се грижи за теб. Ще се справиш, само чакай и ще видиш – зажестукулира тя искрено разочарована. – Трябва да оздравееш, мамо.

– Айла, чедо. Духовете ме чакат, скоро ще трябва да отида с тях. Изпълниха ми последното желание, да видя скъпите си същества преди да си тръгна, но не мога да ги карам да чакат още.

Чорбата и церовете мобилизираха последните сили на болната жена. Като резултат от сърцатия опит да се пребори с болестта, изцедила докрай жизнената и енергия, телесната и температура се повишаваше. Блясъкът в лъсналите и от треската очи и руменината по страните и придаваше измамно здрав вид. Но лицето на Иза излъчваше сияние, сякаш бе осветено отвътре. Това не бе руменината на живота. Загадъчното състояние се наричаше сияние на духа и Брун го бе виждал и преди. То представляваше прилив на жизнени сили, преди да я напуснат завинаги.

Ога задържа Дърк в огнището на Брод до късно и върна спящото дете много след залез слънце. Уба го положи на постелката на Айла, която тя бе разстлала. Момичето се бе уплашило и не знаеше какво да прави. Нямахше към кого да се обърне. Креб се бе върнал само колкото да изрисува знаци по Изиното тяло с каша от червена охра и мечка мас, докато правеше заклинанията си над нея. Веднага след това се върна в мъничката пещера и повече не се весна.

Уба бе разопаковала всичко и бе подредила огнището, приготвила бе вечерната храна, която никой не вкуси и я бе прибрала. После седна тихичко до спящото бебе, като и се искаше да измисли още някаква задача, все едно каква, само да върши нещо. Макар че работата не можеше да успокои ужаса, който изпитваше, поне се занимаваше с нещо. А

това бе по-добре, отколкото просто да седи и да гледа как майка и умира. Най-накрая тя си легна на постелята на Айла и се сви на кравай около бебето, като се гушеше в него в отчаян опит да почерпи топлина и сигурност от някого.

Айла не преставаше да се труди над Иза, като изпробваше всеки хрумнал и цяр и лечение. Не се откъсваше от нея, не смееше да я остави нито за миг от страх, че женицата ще си отиде, докато я няма. Не само тя не мигна тази вечер. Само малките деца спяха. Край всяко огнище в потъналата в мрак пещера мъже и жени се вираха в алената жар на тлеещите огньове или пък лежах на постелите си с отворени очи.

Небето навън бе облачно и звездите не се виждаха. Сумракът в пещерата стана непрогледен около просторния вход, забулвайки всеки признак на живот освен догарящите въглини на пещерния огън. В безмълвното, ранно утро, все още в потайна доба, Айла разтърси глава от мимолетната дрямка.

– Айла – обади се Иза с дрезгав шепот.

– Какво има, Иза? – попита тя с жестове. Очите на знахарката отразяваха мъждукащата светлина на тлеещите въглини в огнището.

– Искам да ти кажа нещо преди да си отида – зажестиккулира Иза, после ръцете и клюмнаха. Трудно и беше да ги движи.

– Не се опитвай да говориш, мамо. Просто си почивай. На сутринта ще си заякнала.

– Не, чедо, трябва да ти го кажа сега. Не ще дочакам утрото.

– Ще и още как. Трябва. Не можеш да ни напуснеш – със знаци и рече Айла.

– Айла, отивам си, трябва да се примириш. Нека да довърша, не ми остава много – Иза пак си почина, докато, Айла чакаше онемяла и отчаяна.

– Айла, винаги съм те обичала най-много. Не знам защо, но е истина. Исках да останеш при мен, да заживееш в Клана. Но скоро мен няма да ме има. И на Креб не му остава много време преди да поеме към отвъдното, а и Брун остарява. А после Брод ще стане вожд. Айла, не можеш да останеш, след като Брод стане вожд. Той все ще намери начин да ти причини болка – Иза отново си почина като притвори очи и с мъка насъбра дъх и сила да продължи. – Айла, шерко моя, мое странно, опако дете, което винаги е полагало толкова усилия, изучих те за знахарка, за да имаш достатъчно висок ранг, да останеш в Клана, дори и да не се задомиш. Но ти си жена, имаш нужда от стопанин, от собствен мъж. Ти не си от Клана, Айла. Рожба си на Другите, там и ти е мястото. Ще трябва

да ни напуснеш, чедо, да потърсиш своите хора.

– Да напусна ли? – объркана зажестукуира тя. – Та къде мога да отида, Иза? Не познавам никого от Другите, дори не знам къде да ги търся.

– Има сума ти от тях на север оттук, Айла, по бреговете отвъд полуострова. Майка ми разказа, че мъжът, излекуван от майка и, дошъл от север – Иза направи пауза отново, после продължи с усилие. – Не можеш да останеш тук, Айла. Тръгни и ги търси, чедото ми. Намери хората си, намери си стопанина – Изините ръце в миг клюмнаха и тя склопи очи. Дъхът и едва се долавяше. С усилие си пое дълбоко въздух и отново отвори очи. – Кажи на Уба, че я обичам, Айла. Ти бе първата ми рожба, любимата ми щерка. Винаги съм те обичала... обичала най-много... Иза издъхна с клокочеща въздишка. Повече не си пое дъх.

– Иза! Иза! – запищя Айла. – Мамо, не си отивай, не ме оставяй! О, мамо, не си отивай!

Уба се събуди от Айлиния вопъл и се втурна към тях.

– Мамо! О, не! Мама я няма! Майка ми си отиде. Момичето и младата жена сезираха една в друга.

– Каза ми да ти кажа, че те обича, Уба – рече Айла. Очите и бяха сухи, тя все още не бе осъзнала ужаса на станалото. Креб се затътри към тях. Вече излизаше от пещеричката си, когато Айла изпищя. На път да се разридае, Айла слепешком ги прегърна и всички те се вкопчиха в скръбната прегръдка на споделената печал. Сълзите на Айла омокриха всички. Уба и Креб не плачеха със сълзи, но болката им не бе по-малка.

26

– Ога, ще накърмиш ли пак Дърк? Жестът на едноръкия мъж бе недвусмислен за младата жена, въпреки че в ръката си държеше гърчещото се бебе. „По-добре е Айла да го накърми, помисли си тя. Не е хубаво за нея да не кърми толкова време.“ Трагедията на Изината кончина, както и смутът от реакцията на Айла биеха на очи в изражението на Мог-ър. Не бе могла да откаже на молбата на магъосника.

– Разбира се, че ще го накърмя – отвърна Ога и пое Дърк в ръце.

Креб закуцука обратно към огнището си. Завари Айла в същата поза, макар че Ебра и Уба бяха отнесли тялото на Иза да го приготвят за погребението. Косите и бяха разчорлени и по лицето и още се виждаха следите от праха от пътуването и сълзите и. Облечена бе в същите мръсни и оцапани дрехи, които бе носила по време на дългия преход от Събирането на Клановете. Когато синът и зарева да го нахранят, Креб го бе положил в скута и, но тя бе глуха и сляпа за нуждите му. Друга жена би разбрала, че дори най-дълбоката печал в крайна сметка би отстъпила пред пронизителния рев на бебето. Но Креб имаше малък опит с майки и бебетата. Знаеше, че жените често си кърмят децата една на друга и не би могъл да остави детето гладно, щом като имаше други жени, които можеха да го нахранят. Бе занесъл Дърк на Ага и Ика, но техните рожби вече бяха на път да престанат да сучат и те разполагаха с ограничено количество мляко. Грев бе на малко повече от годинка и Ога изглежда винаги разполагаше с излишък от мляко, така че Креб вече неколкократно и бе носил Дърк. Айла не чувстваше болката в твърдите си, спечени, некърмили гърди, болката в сърцето и бе по-голяма.

Мог-ър взе тоягата си и закуцука към дъното на пещерата. Бяха донесли камъни и ги бяха струпали на купчина в един неизползваем ъгъл на просторната пещера и в калния под бяха изкопали плитък ров. Иза бе първа по ранг знахарка. Не само мястото и в йерархията на Клана, но и близостта и с духовете определяха да бъде погребана в пределите на пещерата. Това им гарантираше, че нейните духове-закрилници ще останат още известно време близо до Клана и тя самата ще може да бди над тях от дома си в отвъдния свят. А и по такъв начин бяха сигурни, че лешоядите няма да разнесат костите и.

Магът напръска с червена охра вътрешността на овалния ров, после стори едноръките си жестове. След като освети земята, където щеше да

бъде погребана Иза, закуцука към нещо издуто, покрито небрежно с кожена плащеница. Отметна плащеницата и откри сивото, голо тяло на знахарката. Ръцете и краката и бяха огънати и завързани в позата на зародиш с боядисани в червено сухожилия. Магът направи заклинателен жест, после приклепна и взе да втрива в студената плът мехлем от червена охра и мас от пещерна мечка. Стушена като ембрион и намазана с червено, което напомняше кръвта при раждане, Иза щеше да пристъпи в отвъдния свят по същия начин, по който се бе появила на този.

За пръв път му беше толкова трудно да изпълни задълженията си. Иза бе нещо повече от посестримата на Креб. Тя го познаваше по-добре от всеки друг. Познаваше и страданията, които понасяше, без да се оплаква, срамът, който бе изстрадал поради недъга си. Разбираше доброта му, чувствителността му, радваше се на величието му, на силата и волята му за победа. Беше му готвила, грижила се бе за него, облекчавала бе болките му. С нея бе познал радостта на семейството почти като всеки друг мъж. Макар и да не бе я докосвал толкова интимно както в момента, докато втриваше в студеното и тяло мехлема, за него беше повече от „стопанка“ за който и да е мъж. Смъртта и го съсипваше.

Когато се върна в огнището си, лицето на Креб бе сиво като тялото и. Айла още седеше край постелята на Иза и се взираше с празен поглед в пространството, но когато Креб взе да се рови из вещите на Иза, се размърда.

– Какво правиш? – запита тя с жест, бранеща всяка Изина вещ.

– Търся паниците и вещите на Иза. Нещата, с които си е служила на този свят, трябва да бъдат заровени с нея, за да може духът им да се пресели заедно с нея в отвъдното – обясни Креб.

– Ще ти ги донеса – рече Айла и го отблъсна. Насъбра дървени паници и костени чаши, използвани от Иза за приготвянето на церовете и отмерване на дозите, кръглия, ръчен камък и плоската, каменна основа за трошене и смилане, личните и чинии за храна, още няколко пособия и целебната и чанта и ги положи на Изината постеля. После се вторачи в жалката купчина, която представляваше живота и делото на Иза.

– Това не са Изините инструменти! – гневно зажестичулира Айла, после скочи и се втурна навън от пещерата. Креб я проследи с поглед, после тръсна глава и взе да събира инструментите на Иза.

Айла прекоси потока и се спусна към поляната, където често бяха ходили с Иза. Спря се пред туфа многоцветни ружи на дълги, изящни стъбла и набра букет от различни цветове. После набра от многолистния, подобен на маргаритка бял равнец, използван за лапи и за болки.

Тичаше през ливади и гори и береше още растения, които Иза бе използвала за целебните си магии: магарешки бодил с беззникавите му листа и кръгли, бледожълти цветове и жълти осили, едър, цветист, жълт кръстец и синьото, биешо на червено куковиче грозде.

Всяко от набраните растения бе намирало по някое време мястото си в Изината аптечка, но тя подбираше само тези, които бяха и красиви, с колоритни, приятно миришещи цветове. Айла отново избухна в плач, когато се спря на края на ливадата с цветята си и си спомни времената, когато заедно с Иза ходеха да берат цветя. Цветята бяха толкова много, че и беше трудно да ги носи без кошницата си за бране. Няколко цветя се отрониха и докато се навеждаше да ги вдигне тя забеляза сплетените клонки на жилавия хвоц с дребните си цветчета и без малко да се усмихне на хуманната си идея.

Затършува в гънките на дрехата си, измъкна нож и отрязва една клонка от растението. Под топлите слънчеви лъчи на ранната есен Айла седна на края на ливадата и взе да сплита стеблата на красивите цветя около жилавата клонка, докато цялата не се превърна в изобилие от ярки цветове.

Целият Клан се изуми, когато Айла закричи пред пещерата с многоцветния си венец. Тя се отправи направо към дъното на пещерата и го постави до тялото на знахарката, положено настрани в плиткия ров, оградено с овал от камъни.

– Това са Изините инструменти! – зажестичулира предизвикателно Айла, готова да спори с всеки.

Старият магьосник кимна. „Права е, помисли си той. Това са инструментите на Иза, тя от това разбираше, цял живот е работила с тях. Навярно ще се зарадва да ги вземе със себе си в отвъдното. Чудно, дали там растат цветя?“

Пособията на Иза, принадлежностите и и цветята бяха поставени в гроба заедно с жената и Кланът взе да трупа камъните връз тялото, докато Мог-ър с жестове молеше Духа на Великия Урсуз и Антилопата Сайга на тогата и да съпроводят сигурно духа на Иза в отвъдния свят.

– Чакайте! – внезапно се намеси Айла. – Забравих нещо – Изтича до огнището и затършува за целебната си чанта, а после внимателно измъкна двете половинки на древната, знахарска паница. Втурна се обратно и положи парчетата в гроба до тялото на Иза. – След като вече не можем да си служим с нея, защо тя да не я вземе със себе си. Мог-ър кимна одобрително. Подобаващо бе, по-подобаващо отколкото предполагаша, после отново се зае с церемониите си движения. След като и последният

камък бе положен, жените от Клана взеха да трупат дърва около и върху каменната могила. С жар от пещерния огън запалиха готварския огън за Изиното погребално пиршество. Храната се готвеше върху гроба и и в продължение на седем дни щяха да поддържат огъня. Жегата от кладата щеше да прогони всякаква влага от тялото, щеше да го изсуши, да го мумифицира и да го лиши от мирис.

Щом като пламъците се разгоряха, Мог-ър с жестове начена прощалното оплакване, което покърти от дън душа всеки член на Клана. Говори на света на духовете за тяхната любов към знахарката, която се бе грижила за тях, бдяла бе над тях, помагала им бе в болести и болки, забулена в тайна като смъртта. Това бяха ритуални жестове, повтаряха се, в същия вид при всяко погребение, но някои от движенията му се използваша предимно по време на мъжките церемонии и бяха непознати за жените, но въпреки това те разбираха за какво става дума. Макар и външната форма да бе установена, жарта, убедителността и неизразимата скръб на великия, свят мъж извисяваше церемонните му жестове много над обичайния обред.

Със сухи очи Айла се взираше над играещите пламъци в плавните движения на сакатия, еднорък мъж, като изпитваше силата на чувствата му, сякаш бяха нейни. Мог-ър даваше израз на болката и и тя изцяло се отъждестви с него, сякаш бе влязъл в нея и говореше с ума и, чувстваше със сърцето и. Тя не бе единствената, която изпитваше неговата болка като своя. Ебра даде воля на скръбта си, а после я последваха и останалите жени. Уба, с Дърк в ръцете си, усети как в гърлото и се надига приблизителен, безсловесен вопъл и с изблик на облекчение се присъедини към състрадателната жалейка. Айла се взираше пред себе си безучастно, дотолкова погълната от бездната на скръбта си, че не можеше да я изрази. Дори не можеше и сълза да пророни. Не знаеше колко време се бе взирала в хипнотизиращите пламъци с невиждащи очи. Наложил се Ебра да я разтърси, за да дойде на себе си, а след това тя извърна пустия си поглед към стопанката на вожда.

– Айла, хапни нещичко. Това е последното пиршество, на което присъства и Иза.

Айла пое дървената чиния с храна, механично постави в устата си парче месо и едва не се задави, когато се опита да преглътне. Изведнъж скочи на крака и побягна от пещерата. Слешком тя се запрепъва сред шубраци и камънаци. Отначало краката и я понесоха по познатия маршрут към високопланинската ливада и мъничката пещера, които я бяха приютявали и преди. Но после смени посоката. Откакто бе показала

мястото на Брун, то вече не и се струваше нейно, а и последният и прес-той бе свързан с твърде мъчителни спомени. Вместо това се изкатери на върха на скалата, заслепяваща пещерата им от северните ветрове, които с фучене се извиваха през зимата, и им пазеше завет от напористите есенни ветрища.

Шибана от вятъра, Айла падна на колене на върха и там, останала насаме с неповторимата си печал, тя даде воля на мъката си със сърце-раздирателно, напевно ридание, като не преставаше да се клати в ритъм с късащото и се сърце. Креб куцешком излезе след нея от пещерата, зърна силуета и да се очертава на фона на облаците от залеза облаци и до него долетяха пронизителните и далечни вопли. Колкото и дълбока да беше скръбта му, не можеше да разбере отказа и от утехата да не бъде сама в скръбта си, затварянето и в себе си. Обичайната му проникателност бе замъглена от собствената му печал и той не можеше да разбере, че тя страдаше не само от скръбта си.

Чувство за вина разкъсваше душата и. Тя се обвиняваше за смъртта на Иза. Бе оставила болната жена, за да отиде на Събирането на Клановете, тя бе знахарка, която бе изоставила някого в миг на нужда, и то някого, когото обичаше. Самообвиняваше се в излизането на Иза в планината да търси корен, за да не загуби тя желаната си на всяка цена рожба, завършило с почти гибелното заболяване, което изцеди силите на жената. Чувстваше се гузна за страданието, което бе причинила на Креб, когато несъзнателно бе последвала светлинките до малката зала вдън пещерата дълбоко на изток в недрата на планините. Не стига скръбта и вината, ами бе омаломощена от липса на храна и страдаше от млечна треска от подутите си, болящи я, некърмили гърди. Но най-вече страдаше от угнетеност, за която Иза би намерила лек, ако бе сред живите. Защото Айла бе знахарка, посветила се на облекчаване на болките и спасяване живота на другите, а Иза бе първата и болна, която бе умряла.

Айла най-вече се нуждаеше от рожбата си. Не само имаше нужда да го кърми, необходими и бяха грижите за него, за да я върнат обратно на земята, да я накарат да разбере, че животът продължава. Но когато се върна в пещерата, Дърк спеше до Уба. Креб пак го бе занесъл на Ога да го накърми. Айла се мяташе и въртеше и не можеше да заспи като дори не разбираше, че треската и болката я държат будна. Умът и също бе обърнат изцяло навътре и мисълта за скръбта и вината и не я напускаше.

Когато Креб се събуди, нея я нямаше. Излязла бе от пещерата и отново се бе изкатерила на скалата. Креб я виждаше от разстояние и не свалеше от нея разтревожения си поглед, но не можеше да забележи

нито слабостта и, нито треската и.

– Да отида ли да я прибера? – попита Брун и той объркан като Креб от Айлината реакция.

– Личи си, че иска да остане сама. Май ще трябва да я оставим – отвърна Креб.

Разтревожи се чак когато вече не я виждаше и когато привечер още не се бе върнала, помоли Брун да я потърси. Съжаляваше, че не бе позволил на Брун да я потърси по-рано, когато видя вожда да я внася в пещерата. Скръбта и унието бяха взели своята дан, немощта и треската бяха свършили останалото. Уба и Ебра се грижеха за знахарката на Клана. Тя не бе на себе си, ту трепереше от студ, ту гореше в треска. При най-лек допир до гърдите крещеше.

– Ще и спре млякото – рече Ебра на момичето. – Вече е много късно за Дърк да помогне. Млякото се е спекло, той не може да го изсуче.

– Но Дърк е прекалено малък, за да го отбие. Какво ще стане с него? Ами с нея какво ще стане?

Ако Иза бе между живите или пък Айла бе на себе си, можеше да се окаже, че не е твърде късно. Дори Уба знаеше, че има лапи, които можеха да помогнат, цярове, които можеха да подействат, но бе млада и несигурна в себе си, а пък и Ебра изглеждаше толкова сигурна. Когато треската и попремина, млякото на Айла бе пресъхнало. Вече не можеше да кърми сина си.

– Не го ща това уродливо келеме в огнището си, Ога! Не го ща за побратим на синовете ти! – Брод бе бесен, размахваше юмруци, а Ога се бе свила в нозете му.

– Ами Брод, та той е още бебе. Трябва да суче. Ага и Ика нямат достатъчно мляко, няма никакъв смисъл да го кърмят. Моето е достатъчно. Винаги съм имала мляко в изобилие. Ако не се храни, ще умре от глад, Брод, ще погине.

– Хич не ме интересува, че ще пукне. По начало не биваше да му позволяват да живее. Не го ща в това огнище.

Ога престана да трепери и се вторачи в мъжа, който и бе стопанин. Не и се вярваше, че ще и откаже да задържи рожбата на Айла. Знаеше, че ще покряска, ще побеснее и ще поругае, но в крайна сметка бе сигурна, че ще и позволи. Не бе способен чак на такава жестокост, не можеше да остави бебето да умре от глад, независимо колко мразеше майката на Дърк.

– Брод, та нали Айла спаси живота на Брак, как е възможно да

оставиш сина и да умре?

– Не и ли стига това, което получи, задето му спаси живота? Нали и подариха живота, дори и позволиха да ходи на лов? Нищо не и дължа.

– Как така ще са и подарили живота, като и наложиха смъртното проклятие. Върна се от света на духовете само благодарение на тотема си, благодарение на неговата закрила – завъзмушава се Ога.

– Ако я бяха проклели като хората, нямаше да се върне и никога нямаше да роди това келеме. Като и е толкова могъщ тотемът, защо и секна млякото? Всички разправяха, че детето и ще е нещастно. Има ли по-голямо нещастие от секването на майчиното мляко? А сега искаш да натресеш нещастieto му и на това огнище. Няма да позволя, Ога. Повече няма какво да говорим!

Ога седешком се изправи и впери в Брод спокоен, замислен поглед.

– Не, Брод – с жестове рече тя. – Това не е последният ни разговор – Вече не се страхуваше. Брод я погледна с възмутени, невярващи очи. – Можеш да забраниш на Дърк да живее в огнището ти, това е твое право и аз не мога нищо да направя. Но не можеш да ми забраниш да кърмя. Това пък е право на жената. Една жена може да кърми, което си ще бебе, стига да иска, и никой мъж не може да и забрани. Айла спаси живота на сина ми и аз няма да оставя нейния да погине. Щеш не щеш, Дърк ще бъде побратим на синовете ти.

Брод се стъписа. Отказът на стопанката му да се подчинява на желанията му бе съвсем неочакван. Ога никога не си бе позволявала безочливо държание, никога не се бе отнасяла непочтително, нито пък бе показала и най-дребен признак на непокорство. Трудно му бе да го повярва. Стъписването му прерасна в ярост.

– Как се осмеляваш да противоречиш на стопанина си, жено. Ще те изгоня от огнището! – разбесня се той.

– Тогава ще си взема синовете и ще си отида, Брод. Ще помоля някой друг мъж да ме вземе. Ако никой не ме иска, може пък Мог-ър да ми позволи да живея с него. Но така или иначе ще кърмя Айлиното бебе.

Единственият му отговор бе отсечен удар със свит юмрук, който я просна. Прекалено разгневен бе за каквото и да е друг отговор. Понечи пак да я удари, после се завъртя на пети. „Това крещящо неуважение няма да и се размине“, мислеше си той, докато крачеше към огнището на Брун.

– Първо зарази Иза, а сега своенравието и е завладяло и стопанката ми! – зажестикулира Брод в мига, когато прекрачи ограденото с камъни

огнище. – Казах на Ога, че не ща Айлиния син, рекох и, че на ща уродливо за побратим на синовете и. И знаеш ли какво ми каза тя? Каза, че така или иначе щяла да го кърми! Вика, че не мога да и попреча. Каза, че щял да бъде побратим на синовете и независимо дали ми харесва, или не! Това за вярване ли е? И то от Ога? От стопанката ми?

– Тя е права, Брод – рече Брун с отмерено спокойствие. – Не можеш да и забраниш да го кърми. Чие бебе кърми жената, не е мъжка работа, никога не е било мъжка работа. Мъжът се грижи за далеч по-важни неща.

На Брун хич не му харесваха буйните възражения на Брод. Брод се унижаваше, като толкова се вълнуваше от неща, които бяха женска работа. Ами кой друг да го кърми? Дърк бе от Клана, особено след Мечото Празненство. А Кланът винаги се грижеше за своите. Не оставяха да умре от глад след смъртта на стопанина си дори прищълка от друг Клан, която никога не бе раждала. Можеше да няма никаква полза от нея, можеше да е тежест, но докато в Клана имаше храна, имаше и за нея.

Брод можеше да откаже да приеме Дърк в огнището си. Ако го приемеше, трябваше да се нагърби с отговорността да го храни и да го обучи заедно със синовете на Ога. На Брун това не му се нравеше, но не беше и неочаквано. Всички знаеха за отношението му към Айла и сина и. Но защо точно той трябваше да има нещо против стопанката му да кърми малчугана, та нали бяха от един и същи Клан?

– Да не би да искаш да кажеш, че на Ога вече ще и се разминава всяко своеволно неподчинение? – беснееше Брод.

– Че теб какво те засяга, Брод? Да не би да искаш детето да умре? – попита Брун. Брод се изчерви от деликатния въпрос. – То е от Клана, Брод. Колкото и да му е обезобразена главата, не ми изглежда да е недоразвито. Като порасне ще стане ловец. Това е неговият Клан. Дори му уговорихме стопанка и ти се съ согласи. Защо толкова се вълнуваш, че стопанката ти храни нечия рожба? Да не би пак всичко да е заради Айла? Та ти си мъж, Брод каквото и да и наредиш, трябва да се подчини. А тя ти се подчинява. За какво е тази надпревара с една жена? Та ти се унижаваш. Или пък греша? Брод, ти мъж ли си? Достатъчно ли си възмъжал, за да поведеш този Клан?

– Просто не искам едно уродливо дете да бъде побратим на синовете на стопанката ми – неубедително зажестичутира Брод. Това едва ли го извиняваше, но той усети заплахата.

– Брод, кой ловец не е спасявал живота на другаря си? Кой мъж не носи парченце от духа на всички останали? Кой мъж не е побратим с

останалите? Какво значение има дали Дърк сега ще бъде побратим на синовете на стопанката ти или по-късно, като пораснат? Какво против имаш?

Брод не разполагаше с отговор, с нито един, който би бил приемлив за вожда. Не можеше да си признае всепоглъщащата ненавист към Ай-ла. Все едно бе да си признае, че не може да владее чувствата си, да си признае, че не е достатъчно възмъжал да бъде вожд. Съжаляваше, че бе дошъл при Брун. „Как не се сетих, мислеше си той. Винаги е на нейна страна. Толкова се гордееше с мен на Събирането на Кланове. А сега, пак само заради нея, се съмнява вече в мен.“

– Е, щом Ога иска да го кърми, все ми е едно – направи жест Брод, – но не го ща в огнището си. – В този миг той знаеше, че стои в пределите на правата си и за нищо на света не би отстъпил. – Според теб може да не е недоразвит, но аз съм толкова сигурен. Не ща да се нагърбвам с обучението му. Все още се съмнявам, че от него ще стане ловец.

– Това си е твое право, Брод. С отговорността да бъде обучен се нагърбих аз, реших това още преди да го приема в Клана. Но взех, че го приех. Дърк е член на този Клан и ще стане ловец. Ще направя всичко по силите ми.

Брод се запъти към огнището си, но видя Креб да носи пак Дърк и Ога и излезе от пещерата. Не даде воля на яростта си, докато не бе сигурен, че е далеч от погледа на Брун. „За всичко е виновен сакатия старец“, повтаряше си той наум, после се опита да заличи тази мисъл от съзнанието си от страх да не би някак си магьосникът да разбере какво си е помислил.

Брод се страхуваше от духовете, навярно повече от всеки друг мъж в Клана, а в зоната на страха му влизаше и този, който общуваше толкова задушевно с тях. В края на краищата какво можеше да стори един ловец срещу пълчищата невидими същества, които можеха да донесат лош късмет, болести или смърт, а още повече срещу мъжа, който можеше да ги повика, когато му скимне? Неотдавна Брод се бе завърнал от Събирането на Кланове, където бе прекарал не една нощ с младежите от останалите Кланове, които се плашеха един от друг с разкази за нещастия, предизвикани от разгневени мог-ъри. За променящи в последния миг посоката си копия, осуетявайки плячката, за страховити болести, причиняващи болки и страдания, за кръвопролития, за прегазвания, за всички видове ужасяващи бедствия бяха отговорни разгневените магове. Подобни ужасяващи истории не се разказваха толкова често в неговия Клан, но нали Великият Мог-ър бе най-могъщият магьосник от всички?

Макар че имаше време, когато младежът го смяташе по-достоеен за присмех, отколкото за уважение, обезобразеното тяло на Мог-ър и едноокото му лице, с ужасни белези, допринасяше за необичайната му дължност. За тези, които не го познаваха, той не приличаше на човек, навярно бе отчасти зъл дух. Брод бе извлякъл полза от страха на останалите младежи, радвайки се на недоверчивото им страхопочитание, когато се изфука, че не се страхува от Великия Мог-ър. Но въпреки цялото му самохвалие разказите бяха оставили своя отпечатък. Благоговеенето на Клана пред куцукащия старец, когото не го биваше за лов, караше Брод да не предизвиква гнева му.

Когато и да се замечтаеше за мига, в който щеше да бъде вожд, все виждаше Гуув като свой мого-ър. Гуув бе почти негов връстник и често ходеха заедно на лов и Брод не можеше да си представи бъдещия маг в същата светлина. Убеден бе, че може да придума или да принуди чирака да се съгласи с решенията му, но и насън не виждаше как ще успее с Великия Мог-ър.

Докато Брод крачеше из горите край пещерата, взе твърдо решение. Никога повече да не дава основание на вожда да се усъмни в него, никога вече да не излага на опасност бъдещето си, от чието осъществяване бе на крачка. „Но когато стана вожд, решенията ще взимам аз, мислеше си той. Тя настрои Брун срещу ми, дори успя да настрои Ога, собствената ми стопанка. Когато стана вожд, няма да има никакво значение дали Брун е на нейна страна, вече няма да може да я покровителства.“ Брод помнеше всяко зло, което му бе сторила, всеки път, когато му бе отнела почестите, всяка въображаема обида на неговото аз. Не излизаха от ума му и той се опиваше от мисълта за отмъщение. Щеше да почака. – „Един ден, рече си той на ум, не е далеч денят, в който ще съжалява, че изобщо е дошла да живее с този Клан.“

Брод не бе единственият, който обвиняваше хромия старец. И Креб се самообвиняваше за секването на майчиното мляко на Айла. Това вече едва ли имаше значение, след като неговата загриженост бе донесла толкова пагубни последствия. На него просто не му бяха ясни потребностите на женското тяло, твърде малък опит имаше с жени. Чак на пределна възраст той бе имал възможност от близко да общува с майка и бебе. На него не му бе ясно, че когато една жена кърми чуждо дете, услугата бе по-скоро взаимна и от полза за самата нея, а не се явяваше някакво задължение. Никой не бе му казвал, а вече бе твърде късно да му се казва. Чудеше се защо точно на нея се бе случило това ужасно

нешастие. Да не би защото просто детето и бе без късмет? Креб търсеше причини и в гузното си самонаблюдение взе да се съмнява в собствени-те си подбуди. Наистина ли бе от загриженост или пък всъщност бе искал да и отвърне на злото, което несъзнателно му бе сторила, със зло. Достоеен ли бе той за великия си тотем? До такова дребнаво ли отмъщение бе изпаднал Великия Мог-ър? Щом той бе пример за най-високия по ранг свят мъж, то гибелта на народа му бе напълно заслужена. Увереността, че расата му е обречена, кончината на Иза и гузната му съвест за мъката, която бе причинил на Айла, го доведоха до мрачна безнадеежност. Най-трудното изпитание в живота на Мог-ър бе малко преди края му.

Айла не винеше Креб, а обвиняваше себе си, но да гледа как друга жена го кърми, а тя да не може, бе направо непоносимо. Ога, Ага и Ика се изредиха всичките да и кажат, че ще кърмят Дърк вместо нея и тя им бе признателна, но най-често Уба носеше Дърк на някоя от тях и стоеше на гости, докато не се нахрани. Със секването на млякото Айла губеше съществен дял от живота на сина си. Все още тъгуваше за Иза и се самообвиняваше за нейната смърт, а Креб дотолкова се бе затворил в себе си, че не можеше да го достигне, пък и се страхуваше да опита. Но всяка нощ като си лягаше в постелята с Дърк бе благодарна на Брод. Отказът му да го приеме можеше само да означава, че още не е загубила съвсем сина си.

В сумрачните есенни дни Айла пак се залови за прашката като извинение да се скита сама. През миналата година толкова рядко бе ходила на лов, че бе позабравила умението си, но след като се поупражни, възстанови точността и бързината си. Най-често излизаше на ранина и се връщаше по мръкнало като оставяше Уба да се грижи за Дърк и само и бе жал, че зимата идваше толкова бързо. Упражненията и бяха от полза, но се наложи да превъзмогне един проблем. Не бе ходила на лов често след като стана напълно развита жена и натезалите и гърди, подскачащи при всяка крачка или когато се затичаше, я дразнеха. Направи и впечатление, че мъжете носеха кожена бедрена превръзка за предпазване на изложените на показ деликатни органи и си измайстори лента, която да придържа гърдите и на място, връзваща се на гърба. Така се чувстваше по-удобно и не обръщаше внимание на любопитните, коси погледи, докато си я слагаше.

Въпреки че ловуването укрепваше тялото и и заангажираше ума и докато бе на воля, тя все още носеше бремето на скръбта и тъгата. На Уба и се струваше, че радостта бе напуснала огнището на Креб.

Чувстваше липсата на майка си, а както Креб, така и Айла сякаш излъчваха ореол от безутешна тъга. Само Дърк с бебешката си наивност хвърляше лъч от щастието, което тя някога бе смятала, че се разбира от само себе си. От време на време той дори успяваше да събуди Креб от летаргията му.

Айла излезе на ранина, а Уба я нямаше край огнището, отишла бе да търси нещо в дъното на пещерата. Ога току-що бе донесла Дърк и Креб наглеждаше малчугана. Той бе сит и доволен, но не му се спеше много-много. Пропълзя до стареца и се изправи на клатушкащите си, неувверени крачета, сграбчвайки Креб за опора.

– Май скоро ще проходиш – рече с жестове Креб. – Още преди края на зимата ще тичаш из цялата пещера, млади момко – Креб го погледеличка по коремчето, за да подчертае жестовете си. Тъгълчетата на устата на Дърк се вдигнаха нагоре и той издаде звук, който Креб бе чувал само още един човек в Клана да издава. Засмя се. Креб го погледеличка отново и малчуганът се сви на две в бебешки кикот, загуби равновесие и седна на твърдото си малко дупе. Креб му помогна да се изправи и огледа малчугана както никога досега.

Бибешките крачета на Дърк бяха криви, но не колкото на останалите бебета от Клана и макар че бяха тантурести за Креб не бе трудно да види, че костите му бяха по-дълги и по-тънки. „Според мен нозете на Дърк ще се изправят като порасне, подобно на Айлините, а и той ще е възвисочък. А вратлето, което беше толкова мършаво и тъничко като се роди, че не можеше да държи изправена главата си, е точно като Айлината шия. Главичката му обаче не прилича на нейната или пък прилича? Високото чело, това е от Айла. Креб обърна главичката на Дърк да погледне профила му. Да, челото е нейното със сигурност, но веждите и очите, а и тилът са по-скоро на Клана. Айла беше права. Той не е уродлив, ами е смес, съчетание между нея и Клана. Питам се дали винаги е така? Дали духовете се смесват? Навярно точно затова се раждат и момичета, а не от слабия мъжки тотем. Дали животът се зачева със смесването на тотемния дух на мъжа и жената?“ Креб поклати глава, не знаеше дали е така, но това даде повод на стария магьосник да се замисли. В тази студена, самотна зима често си мислеше за Дърк. Имаше чувството, че Дърк е важен, само че защо му убягваше.

27

– Ама Айла, аз не съм като теб. Не умея да ходя на лов. Къде ще отида, като се мръкне? – умоляваше я Уба. – Страх ме е, Айла.

Като гледаше уплашеното лице на девойката, на Айла и се прииска да отиде с нея. Уба още не бе навършила осем години и само мисълта да прекара няколко дни в самота далеч от безопасността на пещерата я ужасяваше, но духът на тотема и се бе сразил за пръв път и се налагаше. Нямахме никакъв избор.

– Нали се сещаш за малката пещера, дето се бях скрила след раждането на Дърк? Отиди там, Уба. Ще е по-безопасно, отколкото да стоиш на открито. Ще идвам да те видя всяка вечер и ще ти нося храна. Само за няколко дни, Уба. Да не забравиш да вземеш кожа за постеля и жар да запалиш огъня. Вода имаш наблизко. Ще ти бъде самотно, особено вечер, но ще бъдеш на сигурно място. А само като си помислиш, ти вече си жена. Скоро ще те задомим и навярно ще си имаш свое собствено бебе – утешаваше я Айла.

– Ти кого мислиш, че Брун ще избере за мен?

– Ти кого искаш Брун да избере за теб, Уба?

– Единственият незадомен е Ворн, макар че съм сигурна, че и Борг скоро ще бъде такъв. Разбира се, той може да реши да ме даде за втора жена на някой от останалите. Мисля, че за предпочитане е Борг. Едно време си играехме на стопанин и стопанка, докато не се опита да си облечки нуждите с мен. Опитът му не бе кой знае колко сполучлив и вече се стеснява, пък и още малко и ще стане мъж, та вече не му е до игри с момичета. А и Она е вече жена, но не може да се задоми за Ворн. Освен ако Брун не реши да я даде на мъж, който вече си има една стопанка, за нея остава само Борг. Това според мен значи, че стопанинът ми ще е Ворн.

– Ворн е мъж от известно време, навярно вече жадува да се задоми – рече Айла. И тя бе стигнала до същото заключение. – На теб Ворн харесва ли ти за стопанин?

– Прави се, че не ме забелязва, но от време на време ме поглежда. Може и да не е толкова лош.

– Брод го харесва и един ден навярно ще стане заместник на вожда. За ранга не бива да се безпокоиш, но ще е от полза за синовете ти. Като беше по-млад Ворн не ми се нравеше много-много, но смятам, че си

права. Не е толкова лош. Дори е мил с Дърк, когато Брод не е наоколо.

– Всички се отнасят добре с Дърк с изключение на Брод – рече Уба.
– Всички го обичат.

– Е, не ще и дума, че той се чувства като у дома си във всяко огнище. Толкова е свикнал да го разнасят като го кърмят, че дори вика на всяка жена „мамо“ – мимолетно се начумери Айла. Светкавична усмивка смени нещастното и изражение. – Помниш ли когато нахълта в огнището на Грод, сякаш там се е родил?

– Как да не помня. Опитах се да не гледам натам, но просто не се удържах – сети се Уба. – Мина покрай Ука, просто я поздрави, наричайки я „Мамо“, запъти се направо към Грод и се покатери в скута му.

– Сещам се – рече Айла. – Никога не съм виждала толкова слисан Грод в живота си. После слезе и се запъти направо към копията на Грод. Бях сигурна, че Грод ще се разгневи, но когато безочливото хлапе помъкна най-голямото му копие, се трогна. А когато Грод му го взе от ръцете, той рече: „Дърк ходи на лов като Грод.“

– Мисля, че Дърк щеше да отмъкне тежкото копие навън, ако Грод не бе го спрял.

– Той не се разделя с мъничкото копие, което Грод му направи, и в леглото – все още усмихната зажестиккулира Айла. – Нали го знаеш Грод, не приказва много-много. Изненадах се, когато се отби оня ден. Поздрави ме на две на три и просто се запъти направо към Дърк, пъкна му това копие в ръцете, като му показва как да го държи. На тръгване каза само: „Щом момчето толкова иска да ходи на лов, трябва да си има собствено копие.“

– Мъчно ми е за Овра, дето си няма деца. Според мен Грод ще се зарадва, ако щерката на стопанката му си роди бебе – каза Уба. – Навярно и за това му се нрави Дърк, той всъщност не е привързан към никой мъж. И Брун го харесва, според мен, а пък Зуг вече му показва как да си служи с прашката. Не мисля, че ще му е трудно да се научи да ловува, макар че в огнището му няма мъж, който да го обучи. Както се държат мъжете, човек може да си помисли, че всеки мъж от Клана е стопанин на майка му, с изключение на Брод. – Тук тя млъкна. – Може пък и да са, Айла. Дорв все разправя, че тотемите на всички мъже се съюзявали да сразят Пещерния ти Лъв.

– Мисля, че е най-добре да тръгваш, Уба – рече Айла като смени темата. – Ще те изпратя донякъде. Дъждът спря и ми се струва, че ягодите се зрели. Някъде по пътеката имаше голяма леха. По-късно ще дойда да те видя.

Гуув изрисува знака на тотема на Ворн върху знака на тотема на Уба с каша от жълта охра, като замъгли нейния знак, което свидетелстваше за неговото превъзходство.

– Приемаш ли тази жена за стопанка? – запита с жестове Креб.

Ворн потупа Уба по рамото и тя го последва в пещерата. После Креб и Гуув извършиха същия обред с Борг и Она и те се отправиха към новото си огнище за началото на периода си на уединение. Летните одежди на дърветата, още един оттенък по-светли, отколкото щяха да станат по-късно, зашумоляха от лекия ветрец, докато насъбралото се множество се разотиваше. Айла вдигна Дърк да го занесе до пещерата, но той се загърчи да слезе на земята.

– Добре, Дърк – с жест рече тя. – Може да вървиш, но ела вътре да си хапнеш чорба и каша. Докато приготвяше закуската, Дърк се измъкна от огнището и се отправи към новото огнище, сега обитавано от Уба и Ворн. Айла се втурна след него и го понесе обратно.

– Дърк иска види Уба – зажестукулира малчугана.

– Не може, Дърк. Известно време никой няма да и ходи на гости. Но ако слушаш и си изядеш кашата, ще те взема с мен на лов.

– Дърк слуша. Защо не може види Уба? – запита момченцето. – Защо Уба не идва яде с нас?

– Тя вече не живее тук, Дърк. Сега е задомена за Ворн – обясни му Айла.

Дърк не беше единственият, на когото му правеше впечатление отсъствието на Уба. На всички им липсваше. Огнището сякаш опустя само с Креб, Айла и детето и напрежението между стареца и младата жена се чувстваше повече. Те никога не намериха начин да преодолеят взаимното си разкаianie от болката, която си бяха причинили един на друг. Често, когато Айла видеше стария магьосник да потъва в бездните на меланхолията, и се искаше да отиде при него, да обвие с ръце разчорлената му, побеляла глава и да го прегърне, както когато бе малко момиченце. Но се възпираше от неудобството да не му се натрапва.

На Креб му липсваше тази любов, макар да не съзнаваше, че отсъствието и допринасяше за унилоста му. И сума ти пъти, когато Креб зърнеше с каква мъка Айла гледа как някоя жена кърми сина си, му идеше да отиде при нея. Ако Иза бе жива, щеше да намери начин да ги събере отново, но при отсъствието на този посредник, те се отдалечаваха все повече един от друг, като всеки копнееше да изрази обичта си към другия, но никой не знаеше как да прескочи пропастта, която ги

разделяше. И двамата бяха в лошо настроение по време на първата си закуска в отсъствието на Уба.

– Искаш ли още, Креб? – попита Айла.

– Не, не. Не се притеснявай. Наядох се – с жест отвърна той.

Гледаше я как почиства, докато Дърк се бореше с втората си порция с две ръчички и лъжица от мидена черупка. Въпреки че бе на малко повече от две годинки, вече не го кърмеха. Той все още ходеше при Ога и Ика, след като бе родила повторно, да суче за успокоение, заради близостта и понеже те му позволяваха. Обикновено щом се родеше ново бебе, по-големичките деца, които още сучеха, се отбиваха, но Ика правеше специално изключение за Дърк. Малчуганът изглежда усещаше привилегията си и не прекаляваше. Никога не изсукуваше всичкото и мляко, нито веднъж не остави новороденото без мляко, просто се сгушваше в нея само за миг-два, сякаш да се увери, че има право.

И Ога се смияваше над него, а и Грев, макар практически отдавна да не го кърмеха, се възползваше от слабостта на майка си. Често ги заварваха и двамата в скута и, всеки засукал по една гърда, докато интересът им един към друг не преодолееше желанието им да сучат и я оставяха на мира, за да се боричкат. Дърк бе висок колкото Грев, макар и да не бе толкова набит и въпреки че обикновено Грев побеждаваше, докато се боричкаха на шега, когато се надбягваха Дърк изпреварваше по-големичкото момче с лекота. Двамата бяха неразделни, търсеха се един друг при всяка възможност.

– И момчето ли ще водиш със себе си? – направи жест Креб след неловката пауза.

– Да – кимна тя, избърсвайки ръцете и лицето на детето. – Обещах му да го водя с мен на лов. Съмнявам се, че с него ще излезе нещо от този лов, но се налага и да събере някои билки, а и денят е прекрасен. – Креб изсумтя. – И ти би трябвало да излезеш навън, Креб – додаде тя. – Слънцето е от полза за теб.

– Да, добре, ще изляза, Айла. По-късно.

За миг и мина през ума да го придума да излезе от пещерата като му предложи разходка край поточето, както правеха навремето, но той като че ли отново се бе прибрал в черупката си. Остави го да седи на същото място като преди, вдигна Дърк и забърза навън. Креб не вдигна очи, докато не бе сигурен, че е излязла. Посегна за тоягата си, после реши, че за да стане трябва бая да се понапъне и я остави пак.

Той не излизаше от мислите на Айла, докато тя се отправяше на път с Дърк, привързан за хълбока и и с кошница за бране на гръб.

Усещаше, че умствените му сили го напускат. По-разсеян бе от всякога и все я питаше за неща, за които вече му бе отговорила. Почти не излизаше от пещерата, дори когато времето бе топло и слънчево. А когато седеше с часове, както го наричаше, в размисъл, често заспиваше седнал.

Айла закрачи с по-едри крачки след като вече не я виждаха от пещерата. Волното движение и красивият, летен ден изместиха тревогата и в по-отдалечената част на ума и. Когато стигнаха до една ливада, пусна Дърк да ходи сам и спря да набере някои билки. Като гледаше от нея и той сграбчи шепа треви и люцерна с розови цветчета и ги изтръгна от корен. Стиснал ги в мъничкото си юмруче той и ги занесе.

– Голям помощник си, Дърк – рече тя със знаци, взе ги от него и ги постави в кошницата до себе си.

– Дърк носи още – зажестиккулира той и се втурна.

Седна на петите си и гледаше как синът и дърпа по-голяма стиска. Тя внезапно подаде и той тупна на земята. Сгърчи лицето си и аха да ревне, по-скоро от изненада, отколкото от болка, но Айла притича, грабна го и го подхвърли във въздуха, улавяйки го отново с ръце. Дърк се закикоти от удоволствие. Пусна го на земята и се престори, че е на път да го подгони.

– Ей, сегичка ще те хвана – с жестове му рече Айла. Дърк се затича на бебешките си крачета със смях. Пусна го да се отдалечи, после го подгони на ръце и колене, сграбчи го и го качи на гърба си като и двамата се смееха на играта. Погъделичка го просто да чуе смеха му отново. Айла никога не се смееше със сина си, освен когато бяха сами и Дърк рано се научи, че никой друг нито оценява, нито одобрява смеха и кикотенето му. Макар че Дърк правеше знака за майка на всички жени от Клана, в бебешкото си сърчице той знаеше, че като Айла няма друга. Винаги бе по-щастлив с нея, отколкото с всеки друг и много обичаше да остава насаме с нея без останалите жени. И много му се нравеше онази игра, която само той и майка му играеха.

– Ба...ба...на...нии...нии – задърдори Дърк.

– Ба...ба...на...нии...нии – имитираше Айла безсмислените срички.

– Но...на...нии...га...гуу...ла – изреди друга поредица от звуци Дърк.

Айла отново го имитира, после пак го погъделичка. Обичаше да го чува да се смее. Смехът му винаги я караше да се смее и тя самата. После произнесе поредица от звуци, които най-вече би искала да чуе от

неговата уста. Не знаеше защо, освен че събуждаше у нея такава нежност, че и идеше да заплаче.

– Ма...ма...ма...ма – рече тя.

– Ма...ма...ма...ма – повтори Дърк. Айла обви сина си с ръце и го притегли към себе си. – Ма...ма – рече пак Дърк.

Той се загърчи да се освободи. Обичаше да се гушка задълго само когато си легнеше да спи и се свиеше до нея. Тя избърса една сълза от ъгълчето на окоето си. За разлика от нейните очите му не се просълзяваха и не будеха недоумение. Едрите, кафяви очи на Дърк, хлътнали дълбоко под тежките хребети на веждите, бяха очите на Клана.

– Ма...ма – рече Дърк. Често я зовеше с тези срички, когато бяха насаме, особено след като му ги напомни. – Сега ходи на лов? – запита я той с жестове.

Последните няколко пъти, когато взимаше Дърк със себе си, част от времето тя отдели да му покаже как да държи прашката. Възнамеряваше да му направи прашка, но Зуг я изпревари. Старецът вече не ходеше на лов, но и усърдието му да обучи малчугана радваше Айла. Въпреки че Дърк бе още малък, Айла виждаше у него своята вещина с това оръжие и той бе еднакво горд с миниатюрната си прашка, както и с копийцето си.

Обичаше да привлича вниманието, като се разхождаше наперено с прашка, подпъхната под ремъка на пояса си – освен амулета му това бе единственото нещо, което носеше през лятото – и копие в ръката. Наложиха се да измайсторят оръжия-игралки и на Грев. Двоицата предизвикваха весели пламъчета в очите на Клана и приказки за това колко прекрасни малки мъже са. Вече им отредиха бъдещата роля. Когато Дърк откри, че високомерното важничене пред момиченцата бе позволено и дори благосклонно се опрощава и пред възрастните жени, той нито за миг не се поколеба да го упражни до позволените предели, освен към майка си. Дърк знаеше, че майка му е различна. Само тя се смееше с него, само тя участваше в играта на звуци с него, само тя притежаваше меката, златиста коса, която обичаше да докосва. Изобщо не помнеше да го е кърмила, но не искаше да спи с никой друг. Знаеше, че е жена, защото отговаряше на същия жест като останалите жени. Но на ръст тя бе по-висока от който и да е мъж и ходеше на лов. Не бе съвсем сигурен какво беше да ходиш на лов, знаеше само, че мъжете – и майка му – го правеха. Не можеше да определи от кои е – жена или мъж. Бе неповторима. Името, с което бе почнал да я нарича, името, съставено от звуци, сякаш и подхождаше най-добре. Тя бе Ма-ма. А Мама, богинята със златните

коси, която боготвореше, не му кимна одобрително, когато се опита да се държи господарски с нея.

Айла постави малката прашка в ръцете на Дърк и като ги направляваше със своите се опита да му покаже как да си служи с нея. По същия начин бе постъпил и Зуг и вече му ставаше ясно за какво става дума. После тя измъкна своята прашка от ремъка на пояса си, намери няколко камъчета и ги запрати по близки предмети. Когато нареди малки камъчета по по-големите канари и продължи да ги уцелва, на Дърк това му се стори забавно. Насъбра още камъни и се заклатушка към нея, за да го направи отново. След известно време загуби интерес и тя отново се залови да бере билки, а Дърк щапукаше след нея. Попаднаха на малини и се спряха да си похапнат.

– Целият си се омазал и лепнеш, сине мой – рече му с жестове Айла, прихвайки в смях на оцапаните му с червен сок личице, ръчички и закръглено шкембе. Вдигна го, пъкна го под мишница и го занесе да го умие на поточето. После намери голямо листо, сви го на фуния и го напълни с вода да си пийнат с Дърк. Дърк се прозя и затърка очички. Постла наметката си за носене в сянката на едър дъб и легна до него, докато заспа.

В тихия летен следобед Айла приседна, опряла гръб на дървото, наблюдавайки прехвърчащите наоколо пеперуди, които в миг застиваха с изпружени назад крилца, заслушана в неспирното жужене на насекомите и в цвърчащия хор от надпяващи се птички. В ума и отново изплуваха събитията от тази сутрин. „Надявам се Уба да е щастлива с Ворн, мислеше си тя. Дано да е добър с нея. Толкова ми липсва като я няма, макар че не е далеч. Просто не е същото. Тя вече ще готви на стопанина си и ще спи с него след уединението. Дано да роди скоро, така ще бъде щастлива.

Ами аз? Никой не се появи от онзи Клан да ме иска. Може пък просто да не могат да намерят пещерата ни. Както и да е, според мен не бяха чак толкова заинтересовани. Радвам се. Не ща да се задомявам с мъж, когото не познавам. Не ща дори тези, които познавам, а и никой от тях не ме иска. Твърде съм висока, дори Друуг едва достига до брадичката ми. Иза все се чудеше дали изобщо ще спра да раста. Почвам и аз самата да се питам. Брод ме мрази. Не може да търпи да има край себе си по-висока от него жена. Изобщо не ме е тормозил, откак се върнахме от Събирането на Клановете. Защо всеки път като ме погледне ме побиват тръпки?

Брун остарява. Неотдавна Ебра взе цярове за възпалените му

мускули и схванати стави. Скоро ще направи Брод вожд. Знам си аз. А пък Гуув ще стане мог-ър. И без това провежда повечето церемонии в последно време. Според мен Креб не иска повече да е мог-ър и то от она път, когато го видях. Защо ми трябваше да влизам в пещерата в онази нощ? Дори не помня как съм влязла. Ще ми се изобщо да не бях ходила на Събирането на Клановете. Ако не бях отишла, щях да помогна на Иза да изкара още няколко години. Тя толкова ми липсва, а пък и не се намери стопанин за мен. Да ама Дърк си намери стопанка.

Чудно нещо как са позволили на Юра да живее, сякаш е била нарочена за стопанка на Дърк. Мъже от Другите, нали така каза Ода? Кои са те? Иза казваше, че съм тяхна рожба, защо нищо не си спомням? Какво се е случило с истинската ми майка? Ами със стопанинът и? Дали съм имала побратим и посестрима? Ах! Айла почувства смътно прималяване в глъбините на стомаха си, не беше точно гадене, ами просто чувство на смут. После изведнъж тръпки я побиха като се сети какво и бе казала Иза в нощта, когато умря. Айла го бе изхвърлила от ума си, споменът за кончината на Иза бе твърде мъчителен.

„Иза ми каза да се махна! Каза, че не съм от Клана, че съм рожба на Другите. Рече ми да потърся своя народ, там да си търся стопанин. Каза, че ако остана, Брод все ще намери начин да ме наскърби. На север, тя каза, че живеели на север, на сушата отвъд полуострова.

Как така ще се махна? Та тук е моят дом, не мога да изоставя Креб, а и Дърк има нужда от мен. Ами ако не открия Другите? А и дори да ги открия, те може да не ме искат. Грозната жена никъде не е желана. Откъде може да съм сигурна, че ще си намеря стопанин, дори и да открия Другите? Обаче и Креб остарява. Какво ли ще стане с мен, когато си отиде? Тогава кой ще ме храни? Не мога да живея само с Дърк, все някой мъж ще трябва да ме вземе. Но кой? Брод! Той ще стане вожд и ако друг не ме иска, ще трябва той да ме вземе. Ами ако ми се наложи да живея с Брод? И той едва ли ще ме иска, но много добре знае, че само като си помисля, ми призлява. Ще го направи, просто, защото ми е противно. Няма да издържа да живея с Брод. Предпочитам да живея с мъж от друг Клан, когото не познавам, но и те не са приритали за мен.

Май трябва да се махна. Ще взема Дърк и двамата ще се махнем. Но какво ще стане, ако не намеря никого от Другите? Ами ако нещо ми се случи? Кой ще се грижи за него? Ще остане сам-самичък, точно като мен навремето. Аз имах късмет, че Иза ме намери, на Дърк късметът може да не му се усмихне. Не мога да го взема със себе си, той е роден тук, той е от Клана, макар че е и част от мен. Уговорена му е стопанка.

Какво ще прави Юра, ако взема Дърк със себе си? Ода я обучава за стопанка на Дърк. Все и разправя, че макар и да е уродлива и грозна, за нея има мъж. И Дърк ще има нужда от Юра. Като порасне ще има нужда от стопанка, а пък Юра е тъкмо за него.

Но как бих могла да си отида без Дърк? Предпочитам да живея с Брод, отколкото да изоставя Дърк. Налага се да остана, няма друг начин. Ще остана и ще живея с Брод, щом трябва.“ Айла погледна към спящото си дете и се опита да събере мислите си, опита се да бъде добра жена от Клана и да се примири със съдбата си. Една муха кацна на нослето на Дърк. Той трепна, потърка си нослето насън, после отново се унесе.

„И без това не знам накъде да тръгна. На север? Как да го разберам? Всичко е на север оттук, само морето е на юг. Цял живот може да се скитам и никого да не намеря. А и те може да се окажат зли като Брод. Ода каза, че мъжете, дето я насилени, дори не и позволили да остави бебето си. Май по-добре е да си остана тук с Брод, когото познавам, отколкото да срещна мъж, който може да се окаже по-лош.

Късно е, време е да се връщаме.“ – Айла разбуди сина си и докато крачеше обратно към пещерата, се опита да си избие от ума всякакви мисли за Другите, но все се прокрадваше по някое натрапчиво хрумване. След като веднъж се сети за Другите, не можеше съвсем да ги забрави.

– Заета ли си, Айла? – попита Уба. Изражението и бе както срамежливо, така и доволно и Айла се досещаше защо. Но така или иначе реши да остави Уба да си каже.

– Не, всъщност не съм заета. Просто току-що смесих малко мента и люцерна и исках да опитам какво е станало. Защо не сложиш вода за чай?

– Къде е Дърк? – запита Уба, докато Айла стъкваше огъня, добави няколко дръвца и камъка за готвене.

– Навън са с Грев. Ога ги наглежда. Двамата са неразделни – рече с жестове Айла.

– Сигурно, защото заедно са кърмени. По-близки са от братя. Като че ли са родени от една и съща майка.

Но родените от една и съща майка често си приличат, а те никак не си приличат. Помниш ли онази жена на Събирането на Клановите с двете родени едновременно деца? Не можах да ги различа един от друг.

– Понякога е нещастие да родиш две едновременно, а пък ако са три, никога не ги оставят живи. Че може ли една жена да кърми три

едновременно, та нали има само две гърди? – заинтересува се Уба.

– С доста помощ може. Бая зор е за една жена да има две. Да се благодарим от името на Дърк, че млякото на Ога никога не свърши.

– Дано и аз да имам доста мляко – зажестикулира Уба. – Мисля, че ще имам бебе, Айла.

– И аз така си помислих, Уба. Не ти е идвало женското проклетие, откак се задоми, нали така?

– Да. Мисля, че тотемът на Ворн отдавна е чакал този миг. Трябва да е бил много силен.

– Каза ли му вече?

– Мислех да изчакам, за да се уверя, но той се досети. Трябва да е забелязал, че не отивам в уединение. Той много се радва – рече Уба гордо с жестове.

– Добър стопанин ли е, Уба? Щастлива ли си?

– О, да. Добър стопанин е, Айла. Когато разбра, че ще имам бебе, ми каза, че отдавна ме е чакал и е щастлив, че съм заченала отведнъж. Каза ми, че ме е искал още преди да стана жена.

– Това е чудесно, Уба – рече Айла. Спести и истината, че той нямаше коя да вземе, освен самата Айла. „Но за какво съм му притрябвала аз? Защо му е да се задомява за едра, грозна жена, след като може да вземе някоя привлекателна като Уба, при това от потеклото на Иза. Какво ми става? Никога не съм искала да се задомя за Ворн. Сигурно още си мисля какво ще стане с мен като си отиде Креб. Смятам да се погрижа добре за него, за да живее още много време. Само дето ми се струва, че на него не му се живее. Той почти не излиза от пещерата. Ако не се упражнява, няма да може да излезе от пещерата.“

– За какво си се замислила, Айла? Напоследък си толкова мълчалива.

– Мисля си за Креб. Притеснявам се за него.

– Остарял е. Той е много по-стар от мама, а тя си отиде. Още ми липсва, Айла. Ненавиждам мига, когато ще поеме към отвъдния свят.

– И аз, Уба – направи прочувствен жест Айла.

Айла не можеше да си намери място. Често ходеше на лов, а когато не бе на лов, се трудеше с неизтощима енергия. Не можеше да търпи да няма какво да прави. Преглеждаше запасите от целебни билки и ги пререждаше, после се скиташе из околностите, за да попълни останалите и изчерпани билки, а след това се заемаше с пренареждане на цялото огнище. Изплете няколко кошници и рогозки, издяла дървени паници и подноси, измайстори съдове от сурова кожа и брезова кора, нови дрехи,

обработваше и гиздеше новите кожи, после се залови с навуцата, шапките на опинците за следващата зима. Изработваше непромокаеми съдове за вожда и други течности от мехури и стомаси, построи нова стойка, здраво завързана с ремъци и сухожилия, на която висяха кожените съдове за готвене над огъня. Разширяваше още дупките за мас в плоските камъни на светилниците, изсуши още мъх за фитили, издяла от камък нов набор ножове, стъргалки, триони, свредели и брадви, претърси морския бряг за миди за направата на лъжици и мънички чинии. На свой ред придружи ловците да изсушат месото, береше плодове, семена, ядки и зеленчуци с жените, преся, опече и стри зърното на съвсем фин прах, за да им бъде на Креб и Дърк по-лесно да го дъвчат. И пак не мирясваше.

Креб се превърна в обект на прекалените и грижи. Айла му угаждаше, полагаше за него грижи като никога досега. Готвеше му специалитетите, за да предизвика апетита му, правеше му целебни отвари и лапи, караше го да си почива на слънце и го придума да предприеме дълги разходки за раздвижване. По всичко личеше, че му се нравеха вниманието и компанията и, както и идеята да възстанови част от силите и пъргавината си. Но нещо липсваше. Неповторимата близост, непринудената топлина, безкрайните разговори за какво ли не от предишните години ги нямаше. Обикновено се разхождаха мълчаливо. Разговорът между тях бе измъчен и липсваха спонтанните изяви на обич.

Не само Креб се бе състарил. В деня, когато от рида Брун изпроваждаше с поглед заминаващите ловци, докато не се превърнаха в мънички точки в степите отдолу, внезапно Айла осъзна колко много се бе променил той. Брадата му вече не бе прошарена, ами бяла, а и косите му бяха в същия цвят. Дълбоки бръчки прорязваха лицето му, образувайки бразди в ъгълчетата на очите му. Коровото тяло бе загубило тонуса си, кожата му бе провиснала, макар че бе още як. Закрачи обратно към пещерата бавно и прекара останалата част на деня в пределите на огнището. Следващия път отиде с ловците, но когато пое пак, Брун остана, както и Грод, все още негов предан помощник.

Един ден към края на лятото Дърк се втурна тичешком в пещерата.

– Мамо! Мамо! Мъж! Един мъж идва!

Айла хукна към входа на пещерата заедно с всички останали, за да види странникът, който се изкачваше по пътеката откъм морския бряг.

– Айла, мислиш ли, че може да идва за теб? – зажестиккулира възбудено Уба.

– Не знам. Не знам нищо повече от теб, Уба. Нервите на Айла бяха изопнати до скъсване, а чувствата и смесени. Надяваше се, че

гостенинът бе от Клана на рода на Зуг и същевременно се страхуваше да не би да е. Той поспря да поговори с Брун, после отиде с вожда в огнището му. Не след дълго време Айла видя Ебра да излиза и да се упътва право към нея.

– Брун те вика, Айла – рече тя със знаци.

Сърцето на Айла затупа лудешки. Краката и се подкосиха, докато крачеше към огнището на Брун бе сигурна, че никога няма да може да се изправи на тях. С признателност се строполи в краката на Брун. Той я потупа по рамото.

– Айла, това е Вонд – рече вождът като посочи госта. – Бил е сума ти път да те види, дошъл чак от Клана на Норг. Майка му е болна и тяхната знахарка не е могла да и помогне. Тя сметнала, че може пък ти да знаеш магията, която би могла да и помогне.

На Събирането на Клановете Айла си бе извоювала името на знахарка с голям опит и познания. Мъжът бе дошъл за магията и, а не за нея. Айлиното облекчение надделя огорчението и. Вонд остана само няколко дни, но донесе новини от Клана си. Момъкът, когото бе ранила пещерната мечка, бе презимувал при тях. Тръгнал си бе рано на следващата пролет, ходейки на собствените си крака, като едва забележимо накуцвал. Стопанката му пък родила здрава мъжка рожба, която назовали Креб. Айла поразпита мъжа и приготви за Вонд вързоп, който да отнесе, както и указания за тяхната знахарка. Не знаеше дали лекът и ще се окаже по-ефикасен, но той беше изминал толкова път, поне трябваше да опита.

След като Вонд си тръгна, Брун се замисли за Айла. Известно време бе отлагал да вземе каквото и да е решение, за нея, докато все още съществуваше надеждата, че някой друг Клан ще я сметне за приемлива. Но щом като един пратеник можеше да намери пещерата им, то и другите можеха, ако поискаха. След като измина толкова време, той вече не хранеше никакви надежди. Налагаше се да я устроят някак си в неговия Клан.

Но скоро Брод щеше да стане вожд, а именно той би трябвало да я вземе. Най-добре щеше да бъде, ако Брод сам вземе това решение и докато бе жив Мог-ър, нямаше нужда да избързват. Брун реши да остави въпроса да бъде решен от сина на стопанката му. „Струва ми се, че той вече е превъзмогнал невъздържаното си поведение към нея, мислеше си Брун. Вече не я тормози. Навярно вече е узрял, може би най-сетне е поумнял.“ Но семето на съмнението си оставаше.

Лятото наближи своя многоцветен завършек и в Клана се възцари

по-бавния ритъм на студения сезон. Бременността на Уба напредваше нормално, почти чак до второто тримесечие. И тогава секнаха признаците на живот. Опитваше се да пренебрегне нарастващата болка в гърба и обезпокоителните спазми, но когато взе да открива кървави петна, побърза да отиде при Айла.

– От колко време не го усещаш да мърда, Уба? – запита Айла с белязано от тревога лице.

– От доста време, Айла. Какво ще правя сега? Ворн бе толкова доволен от мен, когато почти веднага щом се задохме, аз зачаках. Не искам да загубя рожбата си. Какво ли може да се е объркало? Още малко ми оставаше. Скоро ще дойде и пролетта.

– Не знам, Уба. Да си спомняш да си падала? Напъвала ли си се да вдигаш нещо тежко?

– Мисля, че не, Айла.

– Върни се в огнището си, Уба, и си легни. Ще сваря малко черна брезова кора и ще ти донеса отварата. Де да беше есен, щях да ти донеса от оня змийски корен, дето Иза ми го донесе. Но вече снегът е твърде дълбок, за да ходя надалеч. Ще се опитам да измисля нещо. И ти си помисли, Уба. Знаеш почти всичко, което знаеше Иза.

– Вече мислих, Айла, но не мога да се сетя за нещо, което да накара бебето отново да зарита, след като веднъж е спряло.

Айла не намираще думи. В себе си и тя, и Уба прекрасно разбираха, че положението е безнадеждно и тя споделяше тревогата на младата жена.

Следващите няколко дни Уба прекара в постелята, вкопчила се като удавник за сламка в надеждата, че нещо ще и помогне, като си знаеше, че вече няма на какво да се надява. Болката в гърба и стана почти непоносима и едничките цярове, които я притъпяваха, я караха на сън – упоен, спокоен сън. Но спазмите не преставаха в контракции, родилните мъки не щяха да започнат.

Овра почти се пренесе в огнището на Ворн, оказвайки подкрепа със съчувствието си. И тя бе изстрадала същите мъки толкова пъти, че повече от всеки друг можеше да разбере болката и мъката на Уба. Стопанката на Гуув нито веднъж не бе успяла да износи докрая някое бебе и след като все оставаше бездетна, с течение на годините все по-вече се затваряше в себе си и се умълчаваше. Айла се радваше, че Гуув бе мил с нея. Много мъже отдавна щяха да са я изгонили или щяха да си вземат втора жена. Но Гуув изпитваше дълбока привързаност към стопанката си. Не му се щеше да я опечалява допълнително като си вземе друга жена да

му ражда деца. Айла взе да дава на Овра таен цяр, за който и бе разказа-ла Иза и който не позволяваше тотемът и да бъде сразен. Доста непо-силно бе за жената да продължава да забременява, след като не можеше да роди. Айла не и каза за какво е цяра, но след време, когато Овра престана да зачева, се досети. По-добре бе така.

В студено, навъсено утро в края на зимата, Айла прегледа шерката на Иза и взе решение.

– Уба – каза и тя тихичко. Младата жена отвори очи с черни кръго-ве около тях, които ги караха да изглеждат по-хлътнали под хребетите на веждите. – Време е за моравото рогче. Налага се да предизвикаме контракции. Вече нищо не може да спаси рожбата ти, Уба. Ако не изле-зе, ще погинеш и ти. Още си млада, може пак да родиш – каза и със зна-ци Айла.

Уба погледна Айла, после Овра, после отново Айла.

– Добре – кимна тя. – Прави сте, няма никаква надежда. Рожбата ми е мъртва.

Родилните болки измъчиха Уба. Много трудно предизвикаха конт-ракции и това накара Айла да се въздържи да и даде нещо по-силно за болките, от страх да не спрат. Въпреки че останалите жени от Клана се отбиваха, за да окажат подкрепата си и да я насърчат, никой не прояви желание да остане задълго. Всички знаеха, че болките и напъните и ще са напразни. Само Овра остана да помага на Айла.

Когато първият зародиш излезе, Айла бързо го загърна заедно с плацентата в кожената постелка за раждане.

– Беше момче – каза тя на Уба.

– Може ли да го видя? – запита изтощената млада жена.

– Мисля, че е най-добре да не го виждаш, Уба. Само ще се разстро-иш. Ти си почивай, аз ще го изхвърля вместо теб.

Айла каза на Брун, че Уба е твърде слаба и тя ще изхвърли бебето, но си замълча за останалото. Уба не бе родила син, ами двама сина, кои-то дори не бяха се разделили съвсем. Само Овра бе видяла клетото, про-тивно създайице, нямашо почти нищо общо с човешко същество, с твърде много ръце и нозе е уродливи черти на прекалено голямата си глава. Овра с усилие се удържа да не повърне съдържанието на стомаха си и дори Айла преглътна нееднократно.

Това не бе съчетаване на белезите на Клана с нейните като при Дърк, това вече беше уродливост. Айла се радваше, че Уба не бе изно-сила крещящо уродливото създание и не го бе родила живо. Знаеше, че Овра няма да каже никому. Най-добре бе в Клана да си мислят, че Уба е

носила нормален, мъртвороден син, заради самата Уба.

Облече дрипите си за излизане и си запробива път сред дълбокия сняг, докато не се отдалечи от пещерата. „Най-добре е да взема мерки всички улики да се унищожат,“ мислеше си Айла. Разгъна вързоп и го остави така. Още докато се обръщаше да си върви с ъгълчето на окоото зърна нещо да се прокрадва. Мирисът на кръв вече бе привлякъл унищожителите.

28

– Искаш ли довечера да спиш с Уба, Дърк? – попита Айла.

– Не! – малчуганът разтърси глава недвусмислено. – Дърк спи с Мама.

– Нищо чудно, Айла. Така си и мислех. И без това е цял ден с, мен – рече Уба. – Откъде му е хрумнало да ти вика така, Айла?

– Той просто така ме нарича – отвърна Айла, като извъръщаше глава настрани. Неодобрието на Клана към ненужните думи и звуци бе се запечатил толкова ясно в съзнанието на Айла от времето, когато се появи за пръв път, че се почувства гузна за играта на думи, която играеше със сина си. Уба не настоя за отговор, макар че знаеше, че Айла крие нещо.

– От време на време като излизаме с Дърк, издаваме заедно звуци – призна си Айла. – Тези си ги е избрал за мен. Той може да произнася сума ти звуци.

– И ти можеш да издаваш звуци. Мама разправяше, че когато си била малка, особено преди да се научиш да говориш, си имала навика да произнасяш най-различни звуци и думи – рече с жестове тя. – Още помня, че когато бях бебе, много ми харесваха онези звуци, дето ги издаваше като ме люлееше.

– Струва ми се, че наистина издавах звуци като бях малка. Ама вече не помня добре – със знаци рече Айла. – С Дърк просто си играем на една игра.

– Според мен в това няма нищо толкова лошо – рече Уба. – Той още малко и ще проговори. Де да не бяха толкова гнили тези корени – додаде Уба, като захвърляше настрани едър корен. – Голямо пиршество ще падне утре само на сушеното месо, риба и полуизгнили зеленчуци. Де да беше изчакал още малко Брун, поне щеше да има някаква зеленина и стръкове.

– Не зависи само от Брун – рече Айла. – Креб казва, че най-подходящото време е първата пълна луна след началото на пролетта.

– Питам се откъде разбира, че е започнала пролетта? – позволи си да отбележи Уба. – Все вали и дните си приличат.

– Според мен има нещо общо с наблюдаване на залеза на слънцето. Дни наред не пропуска залез. Дори когато вали, можеш да видиш къде си ляга слънцето, а пък имаше и доста ясни нощи да се види и луната.

Креб си знае.

– Не ми се иска и Креб да прави Гуув мого-ър – рече Уба.

– И на мен – с жестове каза Айла. – Както излиза напоследък, седи със скръстени ръце и нищо не прави. Какво ще прави като дори няма да извършва церемонии? Знаех, че все някога ще се случи, но точно това тържество не ме радва.

– Необичайно ще бъде. Свикнала съм с Брун като вожд и Креб като Мого-ър, ама Ворн вика, че е време по-млади хора да застанат начело. Казава, че на Брод му е омръзнало да чака.

– Струва ми се, че има право – със знаци каза Айла. – Ворн винаги се е възхищавал от Брод.

– Той е добър с мен, Айла. Дори не се разсърди, когато пометнах. Просто каза, че щял да помоли Мого-ър да направи заклинание, което да даде нови сили на тотема му, за да мога да зачена отново. Сигурно и ти му се нравиш, Айла. Дори ми каза да те помоля да разрешиш на Дърк да спи при нас. Мисля, че знае колко обичам той да е край нас – довери и Уба. – Дори Брод не се държи толкова зле с теб напоследък.

– Да, не ме е тормозил много – с жестове рече Айла. Не знаеше как да обясни страха, който изпитваше, всеки път като я погледнеше. Дори усещаше как настръхва косата и на тила, ако се вторачеше в нея, докато не гледа.

Тази вечер Креб остана до късно с Гуув в дома на духовете. Айла приготви лека храна за Дърк и за себе си и остави нещичко настрана за Креб, за да хапне като се върне, макар че се съмняваше той да го изяде. Тази сутрин се бе събудила с чувство за тревога, което се засилваше с течение на деня. Имаше чувството, че пещерата я затрупва и в устата и бе сухо и прашно. Едва успя да преглътне няколко хапки, после мигом се втурна към входа на пещерата и впери очи в навъсеното небе и поройния, напоителен дъжд, който дълбаеше малки кратерчета в подгизналата кал. Дърк пропъзля в постелята и и когато се върна в огнището, вече бе заспал. Щом като я усети да се мушва при него, сгуши се поблизо и направи почти несъзнателно жест, който завършваше с думата „Мамо“.

Айла го прегърна с ръка, чувствайки тупащото му сърчице в прегръдката си, но сънят бягаше от нея. Лежеше будна, загледана в сенчесните очертания на грубата, каменна стена на сумрачната светлина на гаснещия огън. Бе будна, когато Креб най-сетне се върна, но лежеше, без да мърда, заслушана в търтенето на нозете му и най-накрая се унесе,

щом той се мушна в постелята си.

Събуди се с писък!

– Айла! Айла! – викна и Креб като я разтърсваше да се събуди напълно. – Какво става детето ми? – направи жест той с изпълнено с тревога око.

– О, Креб – захълца тя и го прегърна през врата. – Присъни ми се онзи сън. Не ми се е присънвал от години. Креб я прегърна и усети, че трепери.

– Какво и има на Мама? – зажестиккулира Дърк, изправил се в постелята си с широко отворени от страх очи. Досега не бе чувал майка си да пици. Айла го прегърна.

– Що за сън, Айла? Онзи за пещерния лъв ли? – запита Креб.

– Не, другият, онзи, дето никога не мога да си го спомня напълно – Тя взе отново да трепери. – Креб, откъде-накъде ще ми се присънва сега? Мислех, че вече се е свършило с кошмарите ми.

Креб отново я прегърна, за да я утеши. И Айла отвърна на прегръдката му. В миг и двамата разбраха колко дълго не са се прегръщали, вкопчили се един в друг с Дърк помежду им.

– О, Креб, само да знаеш колко често ми се е искало да те прегърна. Мислех, че не ме искаш, боях се, че ще ме отблъснеш както стори, когато бях нагло момиченце. Исках да ти кажа и още нещо. Обичам те, Креб.

– Айла, дори тогава ми беше трудно да те отблъсна, но трябваше да сторя нещо, иначе щеше да имаш работа с Брун. Никога не съм можел да ти се разсърдя, обичах те прекалено много. Все още те обичам прекалено много. Мислех, че си разстроена от загубата на млякото, а вината бе моя.

– Не си виновен ти, Креб. Виновната съм аз. Никога не съм те обвинявала.

– Аз сам се обвинявах. Трябваше да знам, че бебето трябва да се кърми, иначе ще секне млякото, но по всичко си личеше, че искаш да останеш насаме със скръбта си.

– Откъде-накъде ще знаеш? Че кой мъж разбира толкова от бебета? Обичат да ги държат в ръце, да играят с тях, когато са сити и доволни, но само като писнат, всеки мъж бърза да ги върне на майките им. Освен това, той не пострада. Той току-що начеваше годината, в която трябва да се отучи да суче и макар че отдавна е отбит, той е едър и здрав.

– Но нали теб те боля, Айла?

– Мамо, теб боли? – намеси се Дърк, все още разтревожен от

писька и.

– Не, Дърк. Мама не я боли, вече не я боли.

– Откъде се е научил да те нарича с тази дума, Айла?

Тя леко се изчерви.

– Понякога с Дърк си играем да правим звуци. Просто е решил да ме зове с този. Креб кимна.

– Той вика на всяка жена „майко“, та предполагам, че е трябвало да ти измисли нещо друго. Навярно за него значи майка.

– Не само за него, ами и за мен.

– Като дойде отначало, ти произнасяше много думи и звуци. Мисля, че сигурно твоето племе разговаря със звуци.

– Аз съм от племето на Клана. Жена съм от Клана.

– Не, Айла – с бавни жестове рече Креб. – Ти не си от Клана, ти си жена от Другите.

– И Иза ми каза точно това в нощта, когато умря. Каза ми, че не съм от Клана, че съм жена от Другите.

Креб я погледна изненадан.

– Не мислех, че и тя знае. Иза бе мъдра жена, Айла. Аз го разбрах едва онази нощ, когато ни проследи в пещерата.

– Не съм искала да влизам в пещерата, Креб. Дори не знам как съм се озовала там. Не знам с какво толкова съм те наранила, но смятах, че престана да ме обичаш, защото влязох в тази пещера.

– Не, Айла, не съм преставал да те обичам, обичах те прекалено много.

– Дърк гладен – прекъсна ги детето. Още не бе дошъл на себе си от писъка на майка си, а и оживеният разговор между нея и Креб го притесняваше.

– Гладен ли си? Я да видим дали ще се намери нещо за теб.

Креб я проследи как става и се отправя към огнището. „Още не мога да разбера кой вятър я довя да живее с нас, мислеше си Креб. Рожба е на Другите и Пещерният Лъв винаги я е закрилял, защо му е притрябвало да я води тук? Защо не им я е върнал на тях? И защо ще допуска да бъде сразен, да и се роди бебе, а после ще, позволява да и секне млякото? Всички си мислят, че това е, защото е злочест, но я го погледнете. Здрав е, щастлив е и всички го обичат. Може пък Дорв да има право, може пък наистина духовете на всички мъжки тотема да са се примесили с нейния Пещерен Лъв. Тя имаше право за това, че не е уродлив, ами е смесица. Той дори може да произнася звуци като нея. В него има частица от Айла и частица от Клана.“

Изведнъж Креб усети как кръвта му се стича от лицето и кожата му настръхва. „Частича от Айла и частича от Клана! Затова ли попадна тя при нас? Заради Дърк ли? Заради сина и ли? Кланът е обречен на гибел, идва неговият край, само нейната раса ще продължи да съществува. Сега ми е ясно, чувствах го. Ами какво ще стане с Дърк? Той е частича от Другите, той ще оцелее, но нали е и от Клана? Ами Юра, тя прилича на Дърк и се е родила малко след онази злощастна среща с мъжете от Другите. Толкова ли са им силни тотемите, че могат да сразят женския за толкова късо време? Възможно е, щом жените им могат да имат за тотем Пещерния Лъв, нищо чудно да е така. И Юра ли е смесица? А щом съществуват Дърк и Юра, трябва да има и други. Деца на смесени духове, деца, които ще оцелеят, деца, които ще продължат Клана. Вероятно малко на брой, но достатъчно.

Навярно Кланът е бил обречен, преди Айла да стане свидетел на свещената церемония и е била доведена само за да ме подсети. Нас няма да ни бъде, но докато има такива като Дърк и Юра, няма да погинем. Питам се дали Дърк има паметта ни? Де да беше по-големичък, достатъчно голям за церемонии. Не е толкова важно, та нали Дърк има повече от паметта ни, той има в себе си Клана. Айла, дете мое, любимо мое дете, ти наистина носиш щастие и ни ощастливи. Сега знам защо си дошла, не да ни донесеш гибелта, а да ни дадеш единствената възможност да оцелеем. Никога няма да бъде като преди, но и това е нещо.“

Айла донесе на сина си парче студено месо. Стори и се, че Креб е потънал в мисли, но щом седна, той я погледна.

– Знаеш ли, Креб – рече тя замислено. – Понякога си мисля, че Дърк не е само мой син. Откак ми секна млякото и той навикна да го кърмят от огнище на огнище, хапва си навсякъде. Всички го хранят. Напомня ми на малкото на пещерната мечка, все едно е син на целия Клан.

Айла усети как едничкото, тъмно и влажно око на Креб заструи с неизразима печал.

– Дърк е син на целия Клан, Айла. Той е едничкият син на Клана.

Първите проблясъци на зазоряване припламнаха през отвора на пещерата, изпълвайки триъгълното пространство. Айла лежеше будна и на мъжделивата светлина се вираше в спящия си син. Виждаше и Креб, загърнат с кожата в постелята и по равномерното му дишане разбираше, че и той спи. „Радвам се, че с Креб най-сетне си проговорихме“, мислеше си тя и почувства как едно огромно бреме се свлича от плещите и, но гаденето в глъбините на стомаха и, което не бе преставало цял ден и цяла нощ, се усили. На гърлото и бе застанала суха буца и и се струваше,

че ако остане в пещерата само още миг, ще се задуши. Тихичко се измъкна от постелята, набързо навлече някаква дреха и опинци и без да вдига шум се упъти към входа.

Щом прекрачи входа на пещерата, дълбоко си пое въздух. Толкова огромно облекчение изпита, че изобщо не и правеше впечатление леденият дъжд, просмукващ се от кожената и дреха. Нагази в разкаляното мочурище пред входа на пещерата и се запъти към потока, потрепервайки от внезапно побилите я хладни тръпки. От заснежените ивици, почернели от ръсещите се от множеството огънове сажди, по склона се стичаха кални струйки вода и даваха скромния си принос за проливния порой, издуващ скования в лед поток.

Кожените и опинци не държаха по червеникавокафявата тиня, по средата се подхлъзна и се отърколи до потока. Волно веещите и се коси полепнаха о главата и и провиснаха в дебели кичури, подгизнали от влага, стичаща се по калта, полепнала по дрехите и преди дъжда да я отмие. Дълго време стоя на брега на потока, който се опитваше да се освободи от ледената си обвивка, наблюдавайки как мътните води търкалят парчета лед и ги запокитват в неизвестна посока.

Когато с мъка се изкатери по хлъзгавия рид, зъбите и тракаха, докато се взираше в навъсеното небе, което незабележимо се проясняваше отвъд източното било. Наложил се да преодолява невидима преграда, която заприщваше входа на пещерата и усети как в мига, в който влезе, отново се появи чувството на страх.

– Айла, вир вода си. Защо излизаш навън в този дъжд? – зажестикულიра Креб. Взе парче дърво и го хвърли в огъня. – Събличай мокрите си дрехи и ела край огъня. Ще протинеш.

Преоблече се, после седна до Креб край огъня, признателна, че мълчанието помежду им вече не бе напрегнато.

– Креб, толкова се радвам, че снощи си поговорихме. Ходих до потока, ледът се пропуква. Иде лято, пак ще можем да ходим на дълги разходки.

– Да, Айла, лятото иде. Щом искаш, пак ще правим дълги разходки... през лятото.

Студени тръпки побиха Айла. Имаше ужасното чувство, че никога вече няма да се разхожда дълго с него и и се струваше, че и Креб го знае. Протегна ръце и те се прегърнаха, сякаш за последен път.

Към пладне дъждът отслабна и се превърна в тягостен ръмеж, а следобед съвсем престана да вали. От плътните облаци изплува бледото, изнурено слънце, но и то не можа да стопли и изсуши подгизналата

земя. Въпреки мрачното време и оскъдицата, Кланът се вълнуваше около заслужаващото пиршество събитие. И без това не сменяха вождовете си толкова често, а и същевременната смяна на мого-ъра го правеше изключително. Ога и Ебра, а и Брак – всички щяха да играят роля в церемонията. Седемгодишният малчуган щеше да стане следващият неоспорим наследник на вожда.

Ога се бе превърнала в сплетен възел от изопнати нерви. Час по час скачаше да проверява всяко огнище, където се готвеше храна. Ебра се опита да я успокои, но и самата Ебра не бе толкова спокойна. Опитвайки се да се прави на по-възрастен, Брак командваше малките деца и заетите жени. Най-сетне Брун се намеси и го повика настрана да упражнят още веднъж ролята му. Уба отведе децата край огнището на Ворн, за да не се пречат и след като повечето приготовления приключиха и Айла се присъедини към тях. Освен да помага при готвенето, единствената задача на Айла щеше да бъде да приготви татул за мъжете, след като Креб и бе казал да не прави напитката от корени.

До вечерта останаха да се стрелкат насам-натам само няколко разпокъсани облачета, преди пълната луна да огрее голата, безжизнена местност. Вътре в пещерата гореше голям огън отвъд последното огнище, ограден от кръг факли.

Айла седеше сама на кожата си и се взираше в огънчето на домашното огнище, което прашеше и припукваше наблизко. Все още не бе успяла да се отърси от неспокойството си. Реши да отиде до входа на пещерата да погледне луната преди да започне празненството, но тъкмо ставаше и зърна знака на Брун и с тежки стъпки се отправи обратно. Когато всички заеха определените си места, Мог-ър излезе от дома на духовете, последван от Гуув, и двамата загърнати в мечи кожи.

Щом като славният, тачен мъж призова духовете за последен път, годините му сякаш се отърколиха от него. Красноречивите му, познати жестове притежаваха повече мощ и убедителност, каквито Кланът не бе виждал от години. Изпълнението му бе майсторско. Владееше аудиторията си с умението на виртуоз, като предизвикваше отклика им с идеалния си избор на подходящия момент в редуващите се един след друг напрегнати върхове на изискващите спомени чувства до кулминационната точка, която изцеждаше и последната им сила и ги оставяше изчерпани. До него Гуув бе бледо копие. Младежът бе подходящ за мого-ър, дори го биваше, но не можеше да се сравнява с Великия Мог-ър. Най-могъщият магьосник, когото Кланът някога бе имал, бе провел последната си и най-внушителна церемония. Когато отстъпи мястото си на

Гуув, Айла не бе единствената, която заплака. Със сухи очи Кланът ридаеше със сърцата си.

Айла се залута в мислите си, докато Гуув извършваше движенията, с които освобождаваше Брун и издигаше Брод в ранга на вожд. Гледаше Креб и си спомняше мига, когато за пръв път видя едноокото му, покрито с белези лице и посегна да го докосне. Сещаше се за търпението му, когато се опитваше да я научи да общува и как внезапно всичко и стана ясно. Посегна към амулета си и попипа мъничкия белег на гърлото си, където той майсторски я бе клъцнал, за да пролее кръвта и като жертвоприношение на древните духове, разрешили и да ходи на лов. И се сви уплашено като си спомни скришното се посещение на мъничката пещера, дълбоко в планинските недра. И тогава се сети за изражението му на любяща печал и за тайнственото му, загадъчно твърдение от предишната вечер.

На пиршеството в чест на предаването на властта в ръцете на следващото поколение тя само ровичкаше в храната. Мъжете се източиха един по един в малката, свещена пещера, за да довършат церемонията в уединение, а Айла раздаде татула, получен от Гуув, вече мого-ър. Но нямаше ищах за танца на жените, в движенията и отсъстваше живостта и отпи толкова малко от отварата татул, че въздействието му бързо изветря. Щом и се яви удобен случай да си тръгне, тя се върна в огнището на Креб и вече спеше, когато Креб се върна, но сънят и бе неспокоен. Той застана над постелята и като се взираше в нея и в сина и, преди да закуцка към собствената си постеля.

– Мама ходи лов? Дърк ходи лов с Мама? – запита малчуганът, изскачайки от постелята си и отправяйки се към входа на пещерата. Само неколцина души щъкаха навън, но Дърк бе съвсем буден.

– И без това първо ще трябва да закусим, Дърк. Върни се тук – направи жест Айла и стана да го прибере. – А може и изобщо да не ходим днес. Пролетта дойде, ама още не е чак толкова топло.

След като се нахрани, Дърк зърна Грев и съвсем забрави за лов, втурвайки се към огнището на Брод. Айла го проследи с чувство на нежност, закривило ъгълчетата на устата и. Усмивката и помръкна като видя как Брод го гледа. Тръпки я побиха. Двамата малчугани изприпкаха заедно. Внезапно я обзе клаустрофобия и то с такава сила, че си помисли, че ще повърне, ако не излезе от пещерата. Втурна се към изхода като усещаше ускореното туптене на сърцето си и видиша няколко пъти дълбоко.

– Айла! – сепна се тя като чу Брод да произнася името и, после се извърна, сведе глава и погледна отгоре новия вожд.

– Тази жена иска да поздрави вожда – зажестикულიра тя церемонно. Брод рядко се изправяше лице в лице с нея. Тя бе доста по-висока от най-високия мъж в Клана, а Брод не бе сред най-източените. Едва-едва докосна рамото и. Знаеше, че не обича да я гледа отдолу.

– Да не вземеш да хукнеш нанякъде. Скоро смятам да проведе събиране навън.

Айла кимна покорно.

Бавно Кланът се насъбра. Грееше слънце и се радваха, че Брод е решил да проведе събирането навън, въпреки подгизналата земя. Почакаха малко, после Брод важно-важно зае мястото, на което преди заставаше Брун с пълното съзнание за новия си пост.

– Както вече знаете, аз съм новият ви вожд – започна Брод. Още в началното му твърдение, което бе очевидно за всички, си пролича колко е неуверен пред целия Клан в новата си роля. – И след като Кланът се сдоби с нов вожд и нов мог-ър, сега му е времето да оповестя някои промени – продължи той. – Искам всички да знаят, че вече Ворн е мой заместник.

Последваха кимания, това се очакваше. Брун смяташе, че Брод би трябвало да поизчака Ворн да порасне преди да го издига в длъжност над по-опитните ловци, но всички знаеха, че това предстои. „Може пък да не е по-добре по едно и също време“, каза си той наум.

– Има и няколко други промени – рече с жест Брод. – Една жена в този Клан не е задомена – Айла усети как се изчервява. – Някой трябва да я храни и не искам да обременявам ловците си с нея. Сега аз съм вожд и аз ще трябва да отговарям за нея. Ще взема Айла като втора жена в моето огнище.

Айла го бе очаквала, но след като се оправдаха очакванията и, не се почувства по-добре. „Може да не е по вкуса, но Брод постъпва правилно, мислеше си Брун и с гордост погледна сина на стопанката си. Брод е дорасъл за вожд.“

– Тя има едно уродливо дете – продължи Брод. – Искам ей сега да го знаете, в този Клан няма да допусна повече уродливи деца. Не искам да си мислите, че това има нещо общо с личните ми чувства, когато откажа да приема следващото. Ако тя роди нормално дете, ще го приема.

Креб стоеше близо до входа на пещерата и разтърси глава, докато гледаше как Айла побледнява и свежда глава по-ниско, за да скрие лицето си. „Е, можеш да си сигурен, че повече няма да родя, Брод, не и с

помощта на Изината магия, мислеше си тя. Не ме интересува дали бебетата се зачеват от мъжките тотеми или от органите им, в мен повече няма да заченеш. Не смятам да раждам бебета само защото ти смяташ, че са уродливи.“

– И преди съм го казвал – продължи Брод, – така че няма какво да се изненадвате. Няма да допусна край огнището ми да живеят уродливи деца.

Айла сепнато вдигна глава. „Какво иска да каже? Щом се налага да се преместя в огнището му, то и синът ми идва с мен.“

– Ворн се съгласи да приеме Дърк край огнището си. Стопанката му харесва момчето, независимо от уродливостта му. За него ще се грижат добре.

Сред Клана се разнесе озадачен шепот и вихрушка от жестове с ръце. Децата принадлежаха на майките си, докато пораснат. Защо Брод ще взема Айла, а ще отказва на сина и? Айла се откъсна от мястото си и се хвърли в нозете на Брод. Брод я потуша по рамото.

– Още не съм свършил, жено. Непочтително е да прекъсваш вожда, но този път ще си затворя очите. Можеш да говориш.

– Брод, не можеш да ми отнемеш Дърк. Той е мой син. Където и да отиде жената, децата и отиват с нея – рече с жестове тя, забравяйки в тревогата си да използва каквото и да е учтиво обръщение или да придаде на думите си звучене на молба. Брун се бе навъсил, вече не се гордееше с новия вожд.

– Жено, да не би ти да искаш да кажеш на този вожд какво може и какво не може да прави? – направи жест Брод с присмехулно изражение. Беше доволен от себе си. Отдавна го бе запланувал и реакцията и бе точно каквато я бе очаквал. – Та ти не си майка. Ога е по-скоро майка на Дърк отколкото ти. Кой го кърми? Само ти не го кърми. Та той дори не знае коя е майка му? Всяка жена от Клана му е майка. Какво значение има къде живее? Личи си, че не го е грижа, хапва си във всяко огнище – рече Брод.

– Знам, че нямах възможност да го кърмя, но той ми е син, Брод. Спи с мен всяка нощ.

– Е, не го ща да спи при мен всяка нощ. Можеш ли да отречеш, че стопанката на Ворн му е „майка“? Вече наредих на Гуув... искам да кажа на мого-ър, че церемонията по задомяването ти ще се състои след това събиране. Няма смисъл да изчакаме. Довечера ще се пренесеш в моето огнище, а Дърк ще отиде при Ворн. А сега се върни на мястото си – нареди и той. Брод огледа Клана и забеляза Креб да се подпира на тоягата

си край пещерата. Старецът изглеждаше вбесен.

Но ядът му не можеше да се мери с този на Брун. Лицето му посиня от гняв, докато гледаше как Айла се връща на мястото си. С мъка се овладя да не се намеси. В очите му просветваше не само гняв, видно бе как се къса и сърцето му. „Синът на стопанката ми, когото аз отгледах и обучих и току-що направих вожд на този Клан, мислеше си той. Възползва се от поста си, за да си отмъсти. Да си отмъсти на една жена за измислени от него злини. Защо ли не успях да го предвия? Защо бях толкова сляп за него? Сега вече знам защо толкова бързаше да повиши в длъжност Ворн. Брод е уговорил всичко с него, отдавна му е хрумнало да стори това с Айла. Брод, Брод, това ли е първото нещо, за което се залавя новият вожд? Излага на опасности ловците си с един млад и неопитен помощник само за да си отмъсти на една жена? Какво удоволствие ти доставя да разделяш майка и дете, след като тя и без това толкова е изстрадала? Имаш ли сърце, сине на стопанката ми? Едничката и радост е да си легне заедно със сина си довечера.“

– Не съм свършил, има още – зажестукуира Брод, опитвайки се да привлече вниманието на слисания и неспокоен Клан. Най-сетне те се укротиха. – Не само този мъж бе издигнат на нова длъжност. Имаме и нов мог-ър. Има известни привилегии, които вървят заедно с повишението в ранг. Реших, Гуув... мог-ър... да се премести в по право принадлежащото му огнище на магьосника на Клана. Креб ще се премести в дъното на пещерата.

Брун стрелна с очи Гуув. И той ли участваше в уговорката? Гуув клатеше глава с озадачено изражение.

– Не искам да се местя в огнището на Великия Мог-ър – рече той. – Това си е негов дом още, откак се заселихме в тази пещера.

Новият вожд пораждаше все по-голям смут сред Клана.

– Решението да се преместиш е мое! – зажестукуира властно Брод, ядосан от отказа на Гуув. Когато бе съгледал хромия старец, облегнат на тоягата си, да се взира гневно в него, изведнъж бе осъзнал, че великият мог-ър вече не е магьосник. Какво толкова му се плашеше на този обезобразен, сакат старец? Беше направил предложението без много-много да му мисли като очакваше, че Гуув ще се хване за най-благоприятното място в пещерата, както Ворн се бе хванал за възможността да получи по-висок ранг. Смяташе, че това ще заздрави предаността на новия мог-ър към него, ще накара Гуув да се чувства задължен. Брод бе пропуснал в сметките си предаността и обичта на Гуув към учителя си. Брун вече

не можеше да се съдържа и тъкмо да проговори, но Айла го изпревари.

– Брод! – извиси глас от място Айла. Той вирна глава.

– Не можеш да сториш това! Не можеш да накараш Креб да се изнесе от огнището си! – Затрополи към него обзета от справедлив гняв. – Нему е нужен закътан дом! В дъното е много ветровито. Знаеш колко страда през зимата – Айла бе забравила, че е жена от Клана, сега бе знахарката, която защитаваше пациента си. – Правиш го само и само да ме нараниш. Опитваш се да си отмъстиш на Креб, понеже той се грижеше за мен. Не ме е грижа какво ще сториш с мен, Брод, но остави на мира Креб! – Бе застанала пред него, извисила се над главата му и ядосано жестикулираше пред очите му.

– Кой ти е дал разрешение да говориш, жено! – разбесня се Брод. Замахна към нея със свит юмрук, но тя го видя и избегна удара му. Брод се изненада, че ръката му попадна в празно пространство. Бяс смени изненадата му и той и се нахвърли.

– Брод! – Викът на Брун, го закова на място. Твърде много бе свикнал да се подчинява на този глас, особено, когато се извисеше гневно. – Това е огнището на Мог-ър, Брод, и ще бъде негово огнище докато умре. И без да ускоряваш смъртта му, като го местиш, той много скоро ще умре. Дълго и вярно е служил на този Клан и си е заслужил това място. Що за вожд си ти? Що за мъж си ти? Възползваш се от поста си, за да си отмъстиш на една жена? Жена, която никога нищо не ти е сторила, Брод, не би могла, дори и да се опита. Ти не си никакъв вожд!

– Не, ти си този, който отсега нататък не е никакъв вожд, Брун – след първоначалния импулс да се подчини, Брод си бе възвърнал съзнанието за положението си и това на Брун. – Сега аз съм вожд! Вече аз взимам решенията! Ти все заставах на нейна страна, все я закриляше. Е, сега повече не можеш да я закриляш! – Брод губеше самообладание, жестикулираше бясно с мораво от гняв лице. – Тя ще прави каквото аз кажа, иначе ще я прокълна! И не с временно проклетие! Току-що видя с очите си безочието и и пак се застъпваш за нея. Няма да търпя това! Отсега нататък няма! Заслужава да я прокълна. И ще я прокълна! Какво ще кажеш за това, Брун? Гуув! Прокълни я! Прокълни я! Сега, веднага! Искам веднага да я прокълнеш. Никой няма право да казва на този вожд какво да прави, а най-малкото една грозна жена. Разбра ли ме? Прокълни я, Гуув!

Креб се опитваше да привлече вниманието на Айла от мига, когато се спусна към Брод, опитвайки се да я предупреди. За него нямаше значение къде ще живее, отпреди или в дъното на пещерата, за него бе все

едно. Обзеха го подозрения още в мига, когато Брод заяви, че ще вземе Айла за втора жена. Подобно решение изискваше прекалено голяма отговорност от Брод и той не би го взел без основание. Но подозренията му не го бяха подготвили за последвалата грозна сцена. Когато видя Брод да заповядва на Гуув да я прокълне и последните му съпротивителни сили го напуснаха. Не искаше да гледа повече, обърна им гръб и се затътри в пещерата. Айла вдигна очи тъкмо когато той изчезваше в дупката на пещерата.

Креб не бе единственият разстроен от сблъсъка. Суматохата обхваща целия Клан – жестикулираха, крещяха, безредно трополяха наоколо. Някои нямаха сили да гледат, а други се бяха ококорили с невярващ унес в зрелището, на което никой от тях не бе очаквал да стане свидетел в живота си. Техният живот бе твърде подреден, твърде сигурен, твърде обвързан с традиции, обичаи и навици.

Безразсъдните и неправилни решения на Брод, разделящи Айла и сина и, ги изненадваха, потресени бяха колкото от противопоставянето на Айла на новия вожд, толкова и от намерението на Брод да премести Креб, слисани бяха колкото от гневното изобличение от страна на Брун на мъжа, когото току-що бе направил вожд, толкова и от необузданото поведение на Брод, поискал Айла да бъде прокълнатата начаса. Но го очакваха и нови беди.

Айла трепереше толкова силно, че не усети люшкането под краката си, докато не видя хора да се прекатурват, неспособни да запазят равновесие. Лицето и отразяваше слисаните изражения на останалите, преминаващо в страх и после в смъртен ужас. Едва тогава дочу далечното, ужасяващо боботене, идещо от недрата на земята.

– Дъбъррк! – изпищя тя и зърна как Уба го грабва, после се строполява върху него, сякаш се опитваше да предпази мъничкото му телце със своето. Айла се втурна към тях, после внезапно се сети за нещо, което я ужаси. – Креб! Той е в пещерата! – Закатери се по люшкация се рид, опитвайки се да се добере до триъгълния вход. Огромна скала се свлече по стръмната стена, в която бе отвора и рикоширайки о едно дърво, което стана на трески от удара се сгромоляса на земята до Айла. Тя изобщо не забеляза. Бе безчувствена от уплаха. Спомените, скътани в стария и кошмар, бяха на свобода, но от явната паника бяха хаотични и разпокъсани. В грохота на земетресението тя дори не дочу думата на отдалвна забравения език, откъснала се от устата и.

– Маааммоо!

Земята под краката и хлътна няколко метра, после отново се

надигна. Падна и се опита да се изправи и тогава видя сводестият таван на пещерата да се срутва. Назъбени отломки, откъснати от високия таван, полетяха надолу, раздробявайки се при удара. После се посипаха още. Навсякъде около нея летяха камъни и трополяха по скалната повърхност, търкулваха се по лекия наклон и цамбурваха в ледения поток. Ридът на изток се напука и половината се катурна.

В пещерата се сипеше порой от скали, камъчета и прахоляк, примесен с неравномерния грохот на едри отломъци от стените и сводестия таван. Навън високите иглолистни дървета танцуваха като непохватни великани, а голите, широколистни дървета, тресяха безлистни клони в троняв трепет в ускорения ритъм на гръмотевичната погребална песен. Цепнатината в стената близо до източната страна на входа, точно срещу пълния от извора вир, се разшири и с трясък от нея рукна камък и чакъл. Тя прокара още един подземен проход, който стовари отломките си на просторната площадка пред пещерата, преди да се отправи в първото си пътуване по реката. Грохотът от земните недра и сгромолясващите се скали заглушаваха писъците на пощурелите от ужас хора. Шумът бе оглушителен.

Най-сетне земетресението утихна. От планината се откъснаха няколко последни скали, заподскачаха, търкулнаха се и после, застинаха. Зашеметени и уплашени, хората взеха да се надигат и се залутаха наоколо о невиждащи очи, като се опитваха да дойдат на себе си. Насъбраха се около Брун. Винаги бяха намирали опора в него, твърд бе като скала. Стекоха се към сигурността, която той винаги бе представлявал.

Но Брун не стори нищо. След всичките си години на вожд той смяташе за най-голяма своя грешка решението да избере за вожд Брод. Едва сега съзнаваше колко сляп бе за недостатъците на сина на стопанката си. Дори в добродетелите му, неустрашимият му бабаитлък и безразсъдния му кураж, Брун вече съзираше изявата на същия пренебрежителен егоизъм и импулсивен нрав. Но не това бе причината Брун да не стори нищо. За добро или за лошо Брод вече беше вожд. Твърде късно бе Брун да се намесва и да подготвя друг мъж, макар да знаеше, че Кланът ще му позволи. Единствената надежда Брод да стане някога вожд, единствената надежда за Клана, бе да го накарат да ги поведе сега. Брод бе казал, че той е вождът – предизвикателно, съвсем необуздано Брод бе заявил, че той е вожд. „Е, води ги, Брод, помисли си Брун. Направи нещо. Каквито и решения да вземаше Брод оттук нататък или дори да не вземеше, Брун нямаше да се меси.“

Когато Кланът се увери, че Брун няма да поеме отново

водачеството, най-сетне се извърнаха към Брод. Бяха свикнали с традициите си, приучени бяха на йерархичната стълбица, а и Брун се бе оказал твърде добър вожд, твърде отговорен, твърде неоспорим. Бяха свикнали в тежки моменти той да поема водачеството, привикнали бяха да разчитат на спокойната му разумна преценка. Не знаеха какво да сторят сами, не можеше сами да взимат решения, без да имат вожд. Дори Брод очакваше Брун да поеме нещата в свои ръце и той имаше нужда да се опре на някого. Когато в края на краищата Брод осъзна, че бремето сега лежи на плещите му, той се опита да го поеме. Наистина се опита.

– Липсват ли хора? Има ли ранени? – зажестикულიра Брод. Разнесе се тиха, всеобща въздишка на облекчение. Най-сетне някой щеше да стори нещо. Хората взеха да се стичат на семейни групи и докато Кланът се събираше след изненадани възклицания при вида на някой от близките, които бяха смятали за погинали, като по чудо се оказа, че никой не липсва. След всичките тези сгромолясващи се скали и люшкаща се земя дори нямаше тежко ранен. Натъртени, порязани, одраскани имаше, но нямаше счупени кости. Но това не бе съвсем вярно.

– Къде е Айла? – извика Уба с панически глас.

– Ето ме – отвърна Айла и се спусна обратно по склона, забравила за миг за какво бе тръгнала.

– Мамо! – извика Дърк и отскубвайки се от закрилящата го прегръдка на Уба, се втурна към нея. Айла се впусна бегом, с един замах го вдигна, прегърна го здраво и го отнесе обратно.

– Уба, има ли ти нещо? – запита тя.

– Не, нищо сериозно.

– Къде е Креб? – И тогава Айла се сети. Тикна Дърк в ръцете на Уба и бегом се закатери по склона.

– Айла! Къде си тръгнала? Не влизай в пещерата! Може да има още трусове.

Айла не видя предупреждението, нито пък имаше, нужда от него. Втурна се в пещерата право към огнището на Креб. От време на време се свличаха камъни и чакъл, като се трупаха на малки купчинки на земята. Освен няколкото скали и пластът прах, домът им в пещерата не бе покътнат, но Креб го нямаше. Айла провери всички огнища, Някои бяха съвсем студени, но повечето имаха още какво да се спаси от тях. Креб го нямаше в никое от огнищата. Поколеба се пред тесния отвор, водещ към дома на духовете, после прекрачи прага му, но бе твърде тъмно и нищо не се виждаше. Щеше да и трябва факла. Реши първо да провери останалата част от пещерата.

Посипа я ронещ се чакъл и тя отскочи в страни. Зъбест отломък се сгромоляса на земята, одрасквайки ръката и. Претърси стените, после кръстоса помещението напред-назад като бъркаше в тъмните сенки зад съдовете с хранителни запаси и огромните скали в сумрачната пещера. Тъкмо щеше да отиде за факла, когато реши да провери за последно на едно място.

Откри Креб до Изината погребална могила. Лежеше на сакатата си страна със свити крака, едва ли не сякаш бяха вързани в позата на зародиша. Големият, величествен череп, който бе закрилял могъщия му мозък, вече не го закриляше. Тежката канара, която го бе разбила, се бе откъртила на няколко метра. Бе умрял на място. Коленичи до тялото и сълзите и бликнаха.

– Креб, о, Креб. Защо ти трябваше да влизаш в пещерата? – с жестове рече тя. Люлееше се напред-назад на колене, като ридаше името му. После по някакви необясними причини се изправи и взе да прави движенията, които го бе видяла да прави над Иза – погребалният обред. Мълчаливи сълзи замъглиха погледа и, докато високата, руса жена, сама сред осеяната с камънаци пещера, плавно изпълняваше древните, символични движения с грация и изящество, равни на тези на самия славен свят мъж. Доста от движенията тя не разбираше и никога нямаше да разбере. Това бе последният и дар за едничкия баща, когото познаваше.

– Мъртъв е – рече Айла с жест на лицата, вперили се в нея, когато излезе от пещерата.

Заедно с останалите и Брод я изпрати с поглед, после огромен страх го завладя. „Та нали тя откри пещерата, нали към нея бяха благосклонни духовете? И след като я прокълна, разтресоха земята и срутиха пещерата, която тя бе открила. Сърдеха ли му се, че искаше да я прокълне? Да не би да бяха срутили пещерата, която тя откри, защото ги бе разгневил? Ами ако и останалите от Клана си помислят, че той им е докарал това бедствие на главите?“ В най-съкровения кътчета на суеверната си душа той трепереше пред злата поличба и се боеше от гнева на духовете, който бе сигурен, че бе предизвикал. После в моментен проблясък на изопаченото си мислене той реши, че ако я обвинеше нея, преди някой да се е сетил да го обвини него, никой не може да каже, че вината е негова и духовете ще излеят гнева си върху нея.

– Заради нея стана! Тя е виновна! – с внезапен жест отсече Брод. – Тя е тази, която разгневи духовете. Тя е тази, която престъпваше традициите ни. Видяхте с очите си. Държа се безочливо, не зачита вожда.

Налага се да я прокълнем. И тогава духовете ще бъдат доволни отново. Тогава ще разберат колко ги почитаме. Тогава ще ни отведат до нова пещера, дори по-хубава, дори по-щастлива. Ще го сторят. Знаем, че ще го сторят. Прокълни я, Гуув! Сега, веднага я прокълни! Прокълни я! Прокълни я!

Всички глави се извърнаха към Брун. Той се бе вторачил право пред себе си, стисна челюсти, свил юмруци и мускулите на гърба му играеха от напрежение. Не се помръдваше, не се намесваше, макар че това му костваше цялата воля без остатък. В Клана се спогледаха смутено един друг, после вдигнаха очи към Гуув, после към Брод. Гуув гледаше втренчено Брод напълно невярващ. „Как може да обвинява Айла? Ако някой бе виновен, то това бе Брод.“ И тогава Гуув разбра за какво става дума.

– Аз съм вожд, Гуув! Мог-ър си ти. Заповядвам ти да я прокълнеш. Прокълни я със смъртно проклетие!

Гуув се извърна рязко, вдигна една горяща, лепкава борова клонка от огъня, стъкнат, докато Айла бе в пещерата, заизкачва се по склона и изчезна в тъмния, триъгълен вход. Внимателно заобикаляше свлеклия се камък, като се пазеше от тук-там свличащите се камъни и чакъл и знаеше, че един нов трус може да изсипе тонове на главата му и му се щеше това да стане, преди да стори това, което му бе заповядано. Влезе в дома на духовете и подреди свещените кости на пещерната мечка в успоредни редици, като поставяше всяка кост с церемонии движения. После произнесе на глас словата, известни само на мог-ърите, ужасните названия на злите духове. Обръщението, което им даваше власт.

Айла все още стоеше пред пещерата, когато с невиждащ поглед той мина край нея.

– Аз съм мог-ърът. Ти си вождът. Заповяда Айла да бъде прокълната със смъртно проклетие. Сторено е – рече с жестове Гуув, после обърна гръб на вожда на клана.

Отначало никому не се вярваше. Прекалено бързо стана. Тези неща не се правеха така. Брун щеше да го обсъди, да го премисли, щеше да подготви Клана за това. Какво бе сторила? Държа се дръзко с вожда и това бе провинение, но заслужаваше ли за това да я осъдят на смърт? Тя просто бе се изправила в защита на Креб. А какво и бе сторил Брод? Отнел и бе детето и бе прогонил стария магьосник от огнището му, за да и отмъсти. И сега никой от тях нямаше огнище. Защо му трябваше на Брод да го прави? Защо трябваше да я проклена? Духовете винаги са били благосклонни към нея, тя носеше късмет, докато Брод не каза, че

иска да я прокълне, докато не заповяда на мог-ъра да я прокълне. Брод им докара това нещастие на главите. Какво щеше да стане сега с тях? Брод бе разгневил закрилящите ги духове и после бе пуснал на свобода злите. А и стария магьосник бе мъртъв, Великият Мог-ър вече не можеше да им помогне.

Айла бе потънала в скръбта си и не съзнаваше бързите промени, които бушуваха около нея. Видя Брод да заповядва да я прокълнат и Гуув да му казва, че е сторено, но погълнатото и от печал съзнание отказваше да го възприеме. Бавно истината проблясваше в съзнанието и. Когато я осъзна напълно с всичките и последствия, ударът бе съкрушителен.

„Прокълната? Смъртно проклятие? Защо? Какво толкова лошо съм сторила? Как се случи толкова бързо?“ И Кланът не можеше да го проумее по-бързо от нея. Не бяха дошли на себе си още от земетресението. Айла се вираше в тях със слисана незаинтересованост, докато един след друг очите им се изцъкляха и ставаха невиджащи. „Ето, минава Круг. Кой ще го последва? Ука. Сега пък Друуг, но Ага я няма още. Ето я и нея, не може да не ме е видяла как я гледам.“

Айла не предприе нищо, докато погледът на Уба не стана празен и не взе да оплаква майката на малчугана, който държеше в ръце. „Дърк! Рожбата ми, синът ми! Прокълната съм, вече няма да го видя. Какво ли ще стане с него? Остана само Уба. Тя ще се погрижи за него, но може ли да се опълчи срещу Брод? Брод го ненавижда, само защото е мой син. Обезумяла, Айла се огледа и зърна Брун. Брун, Брун ще може да защити Дърк. Никой друг, освен Брун не може да го защити.“

Айла се втурна към непоколебимия, неуязвим, чувствителен мъж, който до преди ден бе вожд на Клана. Падна в нозете му на земята и сведе глава. Само миг и трябваше да осъзнае, че той никога няма да я потупа по рамото, той се вираше над главата и в огъня зад нея. Ако поискаше, очите му можеха да я видят. „Той ме вижда, мислеше си Айла. Знаем, че ме вижда. Креб помнеше всичко, което му казах, както и Иза.“

– Брун, знам, че ме мислиш за мъртва, за дух. Не отвръщай очи! Моля те, не отвръщай очи! Всичко стана много бързо! Ще си тръгна, обещавам да си тръгна, но се страхувам за Дърк. Брод го мрази, знаеш, че е така. Какво ще стане с него, след като Брод е вожд? Дърк е от Клана, Брун. Ти го прие. Моля те, Брун, закрилай Дърк. Само ти можеш да го сториш. Не позволявай на Брод да го тормози!

Брун бавно извърна гръб на умоляващата го жена, като отвръщаше втрещените си очи, сякаш променяше гледната си точка, но не като че ли обтягваше да я погледне. Но тя зърна едва доловимия проблясък в

очите му, знак, че я е разбрал, както и намек за кимане. Това и стигаше. Той щеше да закриля Дърк, беше обещал на духа на майката на момчето. Вярно бе, че стана твърде бързо, не бе имала време да го помоли преди това. Поне толкова щеше да измени на решението си да не се меси на Брод. Нямахше да позволи на сина на стопанката си да стори нещо със сина на Айла.

Айла стана и закричи целеустремено към пещерата. Не бе решила да напусне, преди да каже на Брун, че ще го стори, но след като веднъж го изрече, най-сетне се реши. Скръбта и около смъртта на Креб бе избутана в далечно ъгълче на ума и за да бъде извадена по-късно, когато оцеляването и не бе в опасност. Щеше да потегли, може би за света на духовете или пък за някое друго място, но нямахше да тръгне на път неподготвена.

При първото си влизане в пещерата не можа чак толкова да осъзнае какви бяха разрушенията. Взираше се в непознатото място с благодарност, че Кланът бе останал навън. Като си пое дълбоко въздух, тя се отпрати забързано към огнището на Креб, без да обръща внимание на несигурното състояние на пещерата. Ако не вземеше необходимите и за оцеляване неща, смъртта и бе сигурна.

Отмести един камък от постелята си, изтупа рунтавата си дреха и взе да трупа връз нея нещата. Целебната и торба, прашката и, два чифта навуша, опинци, калъфки за ръцете, подплатена с козина дреха, качулка. Чашата и и купата и, меховете за вода, сечива. Отиде в дъното на пещерата и намери запасите от концентрирани, висококалорични питки за път от сушено месо, плодове и мазнина. Разтърси се сред камънаците и намери брезовите съдове с кленова захар, ядки, сушени плодове, стрито печено зърно, ивици сушено месо и риба и няколко зеленчука. Разнообразието не бе чак толкова голямо за края на сезона, но бе задоволително. Изхвърли прахоляка от кошницата си за бране и взе да я пълни.

Вдигна наметалото, с което бе носила Дърк, и го притисна към лицето си и усети да напират сълзи. Нямахше да и послужи, нали нямахше да вземе Дърк със себе си? Тури го и него в кошницата. Поне можеше да вземе нещо, което бе свързано с него. Облече се топло. Все още сезонът бе в началото си, из степите щеше да бъде студено. На север можеше още да е зима. Още не бе мислила сериозно за посоката, знаеше, че трябва да стигне сушата на север от полуострова.

В последния миг реши да вземе и кожения навес, който ползваше, когато ходеше с мъжете на ловни набези, макар че всъщност не беше неин. Можеше да вземе всичко, което и принадлежеше, каквото

останеше щеше да бъде изгорено. И тя смяташе, че по право и се пада пай от храната, но навесът бе на Креб и се ползваше от хората край огнището му. Креб го нямаше, а и без това никога не бе го използвал и не мислеше, че щеше да има нещо против.

Стъгна го върху кошницата си за бране, после метна тежкия товар на гърба си и завърза ремъците, които го придържаха сигурно на мястото му. Отново занасираха сълзи щом застана наред огнището, което и бе станало дом само няколко дни след като Иза я намери. Повече едва ли щеше да ги види. Калейдоскоп от спомени премина с грохот през съзнанието и, като само за миг се спираше на по-значителните епизоди. Накрая се сети за Креб. „Ще ми се да разбере, коя бе причината, за тази твоя болка, Креб. Навярно някой ден ще разбере, но толкова се радвам, че си поговорихме онзи ден преди да поемеш за света на духовете. Нивга няма да забравя нито теб, нито Иза, нито Клана.“ После Айла излезе от пещерата.

Никой не я поглеждаше, но всички знаеха за появата и. Спря пред притихналия вир току пред пещерата да напълни меховете си и си спомни още нещо. Преди да загребе и да наруши огледалната повърхност тя се надвеси и се огледа. Внимателно оглеждаше чертите си, този път не изглеждаше грозна, но не от себе си се интересуваеше. Искеше да види как изглеждат в лице Другите.

Когато се изправи, Дърк се напъваше да се освободи от задържащите го ръце на Уба. Ставаше нещо, което засягаше майка му. Не бе сигурен какво, но не му харесваше. Дръпна се рязко, отскубна се и се втурна към Айла.

– Ти заминаваш – обвини я той, започвайки да разбира и възмущавайки се, че не са му казали. – Облякла си се и заминаваш.

Айла се поколеба само частица от мига, после протегна ръце, докато той се отпусна в прегръдката и. Вдигна го и силно го притисна към себе си като се бореше с напирашите сълзи. Постави го на земята и клекна на едно ниво с него, като го гледаше право в едрите, кафяви очи.

– Да, Дърк, заминавам. Налага се да замина.

– Вземи ме със себе си, Мамо. Вземи ме със себе си! Не ме оставяй!

– Не мога да те взема със себе си, Дърк. Трябва да останеш тук с Уба. Тя ще се грижи за теб. А и Брун.

– Не искам да оставам тук! – неистово зажестичулира Дърк. – Искам да дойда с теб. Не заминавай и не ме оставяй!

Уба се приближи. Налагаше се, трябваше да отведе Дърк от духа. Айла отново прегърна сина си.

– Обичам те, Дърк. Никога не го забравяй. Обичам те – Тя го вдигна и го подаде в ръцете на Уба. – Грижи се за сина ми вместо мен Уба – рече и тя с жест, като се взираше в тъжните и очи, които хем се отвърщаха, хем я виждаха. – Грижи се за него,... сестро моя.

Брод ги гледаше и все повече се вбесяваше. Тази жена бе мъртва, тя бе дух. Защо не се държеше като дух? А и някои от Клана не се отнасяха с нея като с дух.

– Това е дух – с гневни жестове рече той. – Тя е мъртва. Не знаете ли, че е мъртва?

Айла закричи право към Брод и застана с целия си ръст пред него. И на него му бе противно да не я види. Опита се да не и обърне внимание, но тя го гледаше отвисоко, а не бе паднала в нозете му, както би трябвало.

– Не съм мъртва, Брод – предизвикателно рече тя с жестове. – Няма да умра. Не можеш да ме накараш да умра. Можеш да ме прогониш, може да ми отнемеш сина, но не можеш да ме накараш да умра!

Две чувства се бореха в душата на Брод – гняв и страх. Вдигна юмрук, обзет от непреодолимо желание да я удари, после застина в тази поза, страхувайки се да я удари. „Хитрости, каза си той наум, хитрости на духа. Тя е мъртва, нали я проклехме?“

– Удряй, Брод. Хайде, признай, че виждаш този дух. Удари ме и ще разбереш, че не съм мъртва.

Брод се извърна към Брун, за да не гледа духа. Свали ръката си, притеснен, че движението му не мина незабелязано. Не бе я докоснал, но се боеше, че самото вдигане на свития юмрук бе признание, че я е видял и се опита да прехвърли нещастieto на Брун.

– Не си мисли, че не те видях, Брун. Ти и отговори, когато те заговори, преди да влезеш в пещерата. Тя е дух, ще ни донесеш нещастие – разобличи го той.

– Само на себе си, Брод, а какво по-голямо нещастие може да ми се случи? Но кога си ме видял да говоря с нея? Кога си я видял да влиза в пещерата? Защо заплашваш да удариш един дух? Все още не разбираш, така ли? Ти призна съществуването и, Брод, тя те победи. Ти и стори каквото можа, дори я прокле. Тя е мъртва и въпреки това те победи. Тя бе жена и притежаваше повече кураж от теб, Брод, повече непоколебимост, повече самообладание. Тя се държа по-мъжки от теб. Айла би трябвало да бъде син на стопанката ми.

Айла се изненада от неочакваното словоизлияние на Брун. Дърк се гърчеше и се опитваше отново да се отскубне, като не спираше да я

вика. Не издържаше повече и побърза да си тръгне. Като минаваше покрай Брун склони глава и направи жест на благодарност. Когато стигна до рида, тя се извърна и погледна още веднъж. Видя Брун да вдига ръка, като да се почеше по носа, но повече приличаше на жеста на Норг, когато си тръгваха от Събирането на Клановете. Сякаш Брун и бе пожелал „Урсуз да е с теб“.

Последното нещо, което Айла дочу, докато се скриваше зад срутилия се рид, бе сърцераздирателният писък на Дърк:

– Маамо, мааамо, мааамооо!

КРАЙ

© 1980 Джийн М. Оел
© 1992–1993 Георги Даскалов, превод от английски

Jean M. Auel
The Clan of the Cave Bear, 1980

Сканиране, разпознаване и редакция: pqgolova, 2007

Публикация:

First published in the USA by Bantam Book in 1980
The Clan of the Cave Bear © by Jean M. Auel

Първа публикация за България
„Кланът на пещерната мечка“ (глави 1–14), 1992
„Айла“ (глави 15–28), 1993
© „Плеяда ® 7“ ООД, 1992, 1993
© Петър Станимиров, художник, 1992, 1993

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3049>]